www.izmirkongresi.org



İZMİR ISCS
3. ULUSLARARASI
İNSAN ve TOPLUM BİLİMLERİ
KONGRESİ
2 - 4 Ekim 2026

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
OCTOBER 2 - 4, 2026
IZMIR

Edited By
ASSIS. PROF. DR. AMANEH MANAFIDIZAJI

Issued: 20.10.2026
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
In the conference 56 papers have been presented by Turkish participants and 66 papers by international participants.
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

The Contents Of This Book Are Solely Those Of The Authors.
Bu Kitabın içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Web: www.izmirkongresi.org Contact: iscsizmir@gmail.com

CONFERENCE ID

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE

OCTOBER 2 - 4, 2026
IZMIR

ORGANIIZATION

ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey – Nigeria – Ukraine- Ethiopia- Albania – Iran- Vietnam- Indonesia – Uzbekistan- Hungary - Bangladesh- Qatar- Spain – India- Uganda – Senegal – Pakistan – Iraq- Republic of Moldova- North Macedonia – Canada – Philippines -

PRESENTATION

Oral presentation

No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical or any other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any form of information storage or retrieval systems, without permission from the publishers.
Academy Global–2026©

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Conference: Prof. Dr. Hülya Çiçek

Prof. Dr. Hülya Çiçek - Gaziantep Universitesi

Prof. Dr. Ali Bilgili - Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Naile Bilgili - Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Başak Hanedan - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Hajar Huseynova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Dwi Sulisworo - Ahmad Dahlan University

Prof. Zain Musa - Royal Academy of Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain - NICMAR University

Prof Yakup Babayev - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Suyatno - Ahmad Dahlan University

Prof. Dr. Al-Rashiff H. Mastul -Mindanao State University

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy - Mindanao State University

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Belkıs Özkara - Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna - Zarmed University

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR - Ataturk Universitesi

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Batman Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Dicle Üniversitesi

Assoc. Prof. Dody Hartanto - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kırgızistan-Türkiye Manas University

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - New Bulgarian Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari - Tebriz Universitesi

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş - Gazi Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - İnönü Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları

Assist. Prof. Ihwan Ghazali - Technic University of Malaysia

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan- Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Dicle Üniversitesi

Lecturer Mehmet Nuri Ödük - Selçuk Üniversitesi

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden - Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou –

Dr. Dadash Mehravari - Tebriz Universitesi

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Gültekin Gürçay

Dr. Amaneh Manafidizajı

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Turkiye

Prof. Dr. Emine Koca – Turkiye

Prof. Dr. Fatma Koç – Turkiye

Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye

Prof. Dr. Ali Bilgili - Turkiye

Prof. Dr. Naile Bilgili - Turkiye

Prof. Dr. Başak Hanedan – Turkiye

Prof. Dr. Aysel Güven - Turkiye

Prof Dr. Bülent Kurtişoğlu – Turkiye

Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan

Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia

Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia

Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan

Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India

Prof. Dr. İzzet Gümüş – Turkiye

Prof. Dr. Mustafa Bayram – Turkiye

Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Turkiye

Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China

Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan

Prof. Dr. Suyatno – Indonesia

Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain – India

Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran

Prof. Dr. Ika Maryani – Indonesia

Prof. Dr. Guler Yenice – Turkiye

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi – Turkiye

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna – Uzbekistan

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı – Türkiye

Prof. Dr. Belkıs Özkara – Türkiye

Prof. Dr. Al-Rashiff Hamjilani Mastul – Philipinnes

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy – Philippines

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sıddık Bakır – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Meryem Öztürk - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Turkiye

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Ozbekistan

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India

Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Ali Vandshoari – İran

Assoc. Prof. Dr. Dinara Fardeeva – Rusya

Assoc. Prof. Dr. Göksel Ulay – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Erkan Efilti - Kirgizhstan

Assist. Prof. K. R. Padma – India

Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan

Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia

Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria

Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania

Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia

Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran

Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Ozbekistan

Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria

Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India

Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye

Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunalieva - Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China

Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa

Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India

Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania

Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines

Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Turkiye

Dr. Mehmet Nuri Ödük – Turkiye

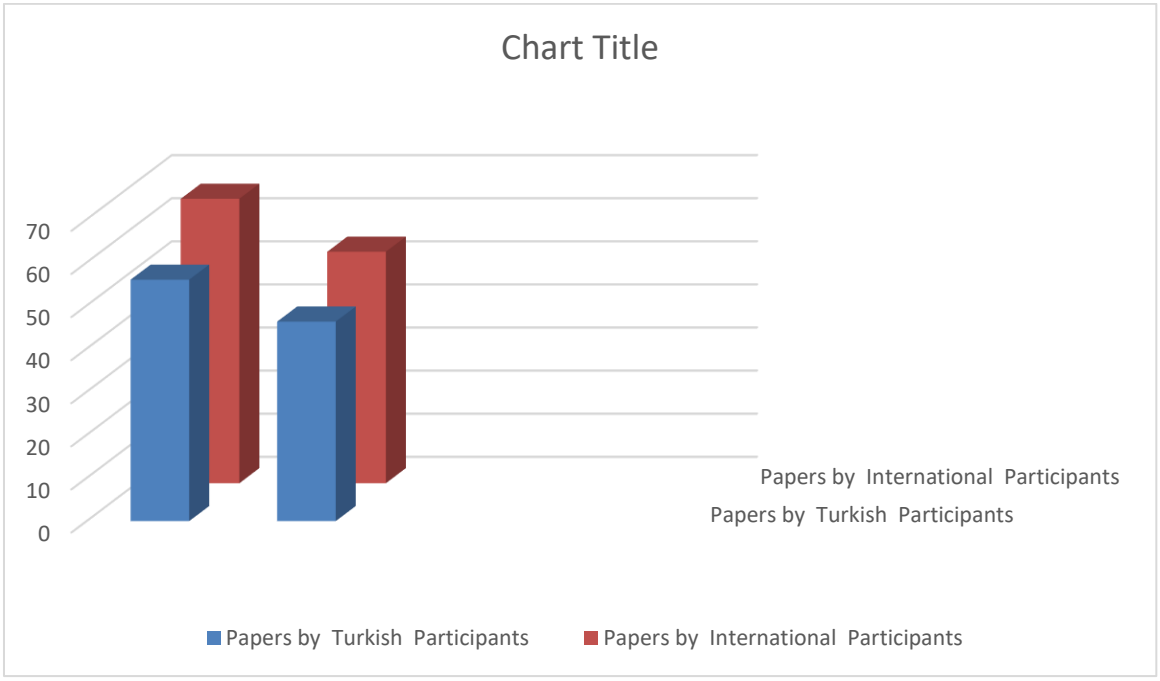
Dr. Ayşe Baran - Turkiye

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan

Dr. Sonali Malhotra – India

Dr. Amaneh Manafidizaji – Iran

	Number of paper	*%*
Papers by Turkish Participants	56	46,28
Papers by International Participants (21 Countries)	66	53,72



T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Tıp Fakültesi

Sayı : E-98102723-903.07-475454
Konu : Görevlendirme Talebi

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi : 27.03.2024 tarihli ve E--903.07-474236 sayılı yazı

Fakültemiz Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı'nda görevli öğretim üyesi Prof. Dr. Hülya ÇİÇEK'in Yükseköğretim Genel Kurulunun 15.06.2023 tarihli, 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararı gereğince Doçentlik Başvuru Şartlarında bulunan ve doçent olacak adaylardan istenen "Diğer uluslararası/ ulusal bilimsel toplantının düzenleme komitesinde resmi olarak görevlendirilmiş üniversite akademisyen temsilcisi bulunması zorunludur." maddesi gereğince, Academy Global Conference & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurullarında yolluksuz ve yevmiyesiz olarak görevlendirilme talebi ile ilgili dilekçesi ekte gönderilmiştir

Adı geçen öğretim üyesinin Academy Global Conference & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurullarında yolluksuz, yevmiyesiz olarak görevlendirilmesinde Dekanlığımızca bir sakınca bulunmamaktadır.

Onaylarınıza arz ederim

Prof.Dr. Şevki Hakan EREN
Dekan

OLUR

Prof.Dr. Arif ÖZAYDIN
Rektör

Ek:İlgi Dilekçe (1 Adet)

Dağıtım:
Gereği:
Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı Başkanlığı

Bilgi:
Sayın Prof.Dr. Hülya ÇİÇEK

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Gaziantep Üniversitesi Kampus Alanı, Tıp Fakültesi Dekanlığı, Şehitkamil - 27310 - GAZİANTEP
Telefon : 0 (342) 360 60 60 Faks:0 (342) 360 16 17
e-Posta : tipfaksek@gmail.com Web : www.gantep.edu.tr/~tipdekanlik/bilgipaketi
Kep Adresi : gauntipdek@hs01.kep.tr

Bilgi için : Hüseyin Temel
Unvanı : Bilgisayar İşletmeni V.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
OCTOBER 2 - 4, 2026
IZMIR

NO : **AC- 10E - 2026. 359T– 3862**
Konu : Akademik Teşvik Uygunluk Belgesi 15/10/2026

İLGİLİ MAKAMA

Academy Global Conferences tarafından düzenlenen **IZMIR ISCS 3rd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES** kongresi 2-4 Ekim 2026 tarihlerinde İzmir'de 22 farklı ülkeden akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kongre kapsamında sunulan 121 bildirinin 56'sı Türkiye'den 66'sı ise farklı 21 ülkeden katılan akademisyenler tarafından sunulmuştur. Kongre, 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." değişikliğine uygun olarak düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz ederiz

Saygılarımızla

Prof. Dr. Naile BİLGİLİ

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
October 2 - 4, 2026
IZMIR

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224



ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- **Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.**
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.**
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- Sunum yapmak zorunludur. **Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.**
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.
- **SADECE ÇALIŞMADA YAZAR OLARAK GEÇEN KİŞİLER SUNUM YAPABİLİR !**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Dr. Öğr. Üyesi, YAVUZ KOÇ**	1	BETON YOL KAPLAMALARININ ULAŞIM MÜHENDİSLİĞİ AÇISINDAN KARŞILAŞILAN SORUNLARI: TÜRKİYE VE DÜNYADAKİ ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR LİTERATÜR TARAMASI	Dr. ONUR ŞAHİN
		2	TÜRKİYE'DE KULLANICI DENEYİMLERİ BAĞLAMINDA (AUS) UYGULAMALARININ KULLANICI FAYDA ALGISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	Dr. ONUR ŞAHİN
		3	LİF TİPİNİN PERLİT DOLGULU HAFİF POLİMER KOMPOZİTLERİN MEKANİK VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİNE ETKİSİ	Doç. Dr. SERHAT ÇELİKTEN Prof. Dr. MEHMET CANBAZ
		4	POMZA DOLGULU HAFİF POLİMER KOMPOZİTLERİN MEKANİK VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİNE KARBON LİF BOYUNUN VE MİKTARININ ETKİSİ	Prof. Dr. MEHMET CANBAZ Doç. Dr. SERHAT ÇELİKTEN
		5	INVESTIGATION OF SELECTED MECHANICAL AND PHYSICAL PROPERTIES OF FLAME-RETARDANT WOOD-PLASTIC COMPOSITES	Doç. Dr. İLKAY ATAR Dr. BÜŞRA AVCI Prof. Dr. FATİH MENGELOĞLU
		6	A COMPARATIVE INVESTIGATION OF SELECTED MECHANICAL AND PHYSICAL PROPERTIES OF POLYPROPYLENE COMPOSITES REINFORCED WITH RED PINE WOOD FLOUR AND RICE HUSK FIBERS	Dr. BÜŞRA AVCI Doç. Dr. İLKAY ATAR Prof. Dr. FATİH MENGELOĞLU
		7	DESIGN-ORIENTED ANALYSIS OF A HIGH STEP-UP QUADRATIC BOOST CONVERTER WITH COUPLED INDUCTOR AND CAPACITOR-LIFT CELLS	Dr. Öğr. Üyesi, YAVUZ KOÇ Dr. Öğr. Üyesi, ERDOĞAN ÖZEL
		8	KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMI: EN SON GELİŞMELERİN İNCELENMESİ	Beyza Nur UZUN Nurbanu ÇEVİK Prof. Dr. Özlem SAĞIROĞLU DEMİRCİ
		9	ALANYA TARİHİ KENT MERKEZİ ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR LİTERATÜR TARAMASI: MEVCUT EĞİLİMLER VE BOŞLUKLAR	Nurbanu ÇEVİK Beyza Nur UZUN Prof. Dr. Özlem SAĞIROĞLU DEMİRCİ

No: 1

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Dr. Öğr. Üyesi ERDİNÇ KARAKULLUKÇU**	1	GÜNEŞ ENERJİ SANTRALLARİNİN (GES) HESAPLAMASINDA KULLANILAN YAZILIMLARIN ETKİSİ	Doç. Dr. Ahmet ŞENPINAR Melek EREL
		2	MODERN VERİ TABANI SİSTEMLERİNDE GÜVENLİK TEHDİTLERİ VE YAPAY ZEKÂ TABANLI ÇÖZÜMLER	Yüksek Lisans Öğrencisi, Fardin Soltanzadehdizaji Asst Prof, Faruk Ayata Asst. Prof, Ebubekir Seyyarer
		3	İKİLİ SINIFLANDIRMADA DENGESİZ VERİ İLE MÜCADELE: 20 VERİ SETİ ÜZERİNDE KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRME	Dr. Öğr. Üyesi ERDİNÇ KARAKULLUKÇU
		4	ROBOT ARM MOTION CONTROL WITH AN ENERGY-AWARE REWARD FUNCTION: A REINFORCEMENT LEARNING APPROACH	Harun Reşit KARACA Dr. Öğr. Üyesi Ali Fatih GÜNDÜZ
		5	COEFFICIENT BOUNDS AND GEOMETRIC PROPERTIES OF SĂLĂGEAN WEIGHTED HARMONIC FUNCTIONS	Hasan BAYRAM Sibel YALÇIN
		6	MEMBERSHIP THRESHOLDS AND INTERVAL UNCERTAINTY FOR NEUTROSOPHIC HARMONIC POISSON SERIES	Sibel YALÇIN Hasan BAYRAM
		7	ARDUINO UNO AND ESP8266-BASED IOT-INTEGRATED SMART GREENHOUSE AUTOMATION SYSTEM: AN APPLIED PROTOTYPE WITH PRIORITY LOGIC AND POWER MANAGEMENT	Cemre YILDIZ Hayati MAMUR
		8	ESP32-BASED IoT-ENABLED SMART IRRIGATION SYSTEM WITH PULSE IRRIGATION ALGORITHM	Nami YILMAZ Hayati MAMUR

No: 2

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Dr. Öğretim Üyesi HAKAN AVAN**	1	PALLIATIVE CARE KNOWLEDGE AMONG MASTER'S STUDENTS IN NURSING	PhDc. Stela Muça PhD. Flora Zyberaj MPS. Enkelejda Ibro PhD. Juljana Xhindoli
		2	DİJİTAL NESİLDEN DİJİTAL HASTAYA: ÇOCUK VE ERGENLERDE DİJİTAL SAĞLIK OKURYAZARLIĞI VE PEDİATRİ HEMŞİRESİNİN ROLÜ	Dr. Öğretim Üyesi HAKAN AVAN Dr. Öğretim Üyesi VEDAT ARGIN
		3	NESNELERİN TIBBİ İNTERNETİ İLE HEMŞİRELİK BAKIMININ DÖNÜŞÜMÜ: FIRSATLAR, GÜÇLÜKLER VE GELECEK PERSPEKTİFİ	Dr. Öğretim Üyesi HAKAN AVAN
		4	ET VE ET ÜRÜNLERİNDE DOĞAL KORUYUCU OLARAK TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLERİN KULLANIMI: ANTİOKSİDAN VE ANTİMİKROBİYAL ETKİNLİK ÜZERİNE BİR DERLEME	Dr. Ali Murat KESEMEN
		5	IN SILICO EVALUATION OF THE PHARMACOKINETIC AND TOXICITY PROFILES OF 1,2,4-TRIAZOLE DERIVATIVES USING SWISSADME AND PROTOX	Dr. Ergün GÜLTEKİN

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Dr. Gültekin Gürçay**	1	ELEKTRİKLİ ARAÇLARDA FİZİKSEL VE BİLİŞSEL ERGONOMİ GEREKSİNİMLERİNİN KALİTE FONKSİYON YAYILIMI (QFD) İLE ANALİZİ	BUSE AKGÖZ Dr. Öğr. Üyesi MUHAMMET FEHMİ ÇAPANOĞLU
		2	DESIGN AND DEVELOPMENT OF A HYBRID STORM BRAKE FOR PORTAL CRANES	Sıla ATAY Daniil TIMAKHOV Dr. Öğr. Üyesi Haşim Fırat KARASU Dr. Abdurrahman AYDIN Arş. Gör. Okan ÇELİK
		3	FARKLI KAYNAK YÖNTEMLERİ İLE BİRLEŞTİRİLEN GEMİ ÇELİKLERİNDE KAYNAK BÖLGESİNİN MEKANİK VE MİKROYAPISAL İNCELENMESİ	Oğuz Kaan GÜN
		4	AÇMASI KOLAY, KAYNAK YAPIŞMA SORUNU OLMAYAN PE KÜVET İLE UYUMLU ÜST FOLYO GELİŞTİRİLMESİ	İbrahim AYMAK Alperen KONUK Beyza EFE ÇİĞDEM Eda ARKON
		5	KOLAY YIRTILABİLİR, BARİYERLİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR POLİETİLEN FİLM GELİŞTİRİLMESİ	Alperen KONUK İbrahim AYMAK Beyza EFE ÇİĞDEM Eda ARKON
		6		

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Dr. Öğr. Üyesi Ahmet NUR**	1	SİVAS İLİNİN FOTOVOLTAİK ÜRETİM POTANSİYELİ: GÜNEŞ IŞINIMI, ÖZGÜL ÜRETİM VE İKLİMSEL ETKİLERİN ANALİZİ	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet NUR Prof. Dr. Sabir RÜSTEMLİ
		2	SİVAS İLİ RÜZGÂR KAYNAĞININ WEİBULL DAĞILIMI VE YÜKSEKLİK EKSTRAPOLASYONU İLE ANALİZİ	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet NUR Prof. Dr. Sabir RÜSTEMLİ
		3	BİYOGAZDAKİ HİDROJEN SÜLFÜR VE SİLOKSANLARIN GİDERİMİNDE METAL OKSİT TABANLI NANOKOMPOZİTLER: PERFORMANS, SEÇİCİLİK VE REJENERASYONA YÖNELİK DENEYSEL ARAŞTIRMA TASARIMI	Tülin ALDIRMAZ EMANET Prof. Dr. Mustafa CAN
		4	PHOCATALYTIC REMOVAL OF METHYLENE BLUE DYE BY USING METAL OXIDE SUPPORTED BIMETALLIC MOF	Dr., NERGİZ KANMAZ Doç. Dr., ÖZLEM TUNA Prof. Dr., PELİN DEMİRÇİVİ
		5	METHYLENE BLUE REMOVAL PERFORMANCES USING MESOPOROUS SILICA	Dr., NERGİZ KANMAZ Doç. Dr., ŞEYDA KARADİREK Prof. Dr., PELİN DEMİRÇİVİ

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Doç. Dr. Meltem AVAN**	1	FARKLI GÜNEŞ IŞIĞINA MARUZ KALMA KOŞULLARINDA TAZE ÇAY YAPRAKLARINDA (Camellia sinensis L.) KALİTE-MİNERAL İLİŞKİLERİ	Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN
		2	TÜRK FINDIK ÇEŞİTLERİNDE (TOMBUL VE PALAZ) FİZİKSEL GEOMETRİ İLE BEYAZLAMA KALİTESİ PARAMETRELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN
		3	NARLARDA (*Punica granatum* L.) GÖRÜLEN BAŞLICA HASTALIKLAR VE FİZYOLOJİK SORUNLAR	Doç. Dr. Meltem AVAN
		4	NAR (*Punica granatum* L.) HASTALIKLARI MÜCADELESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİM STRATEJİLERİ	Doç. Dr. Meltem AVAN
		5	KSİLOFAJ BÖCEKLERİN DOĞADAKİ İŞLEVLERİ VE EKOLOJİK ÖNEMİ	Dr. Mahmut İSLAMOĞLU
		6	ÜLKEMİZDE BULUNAN KSİLOFAJ BÖCEK TÜRLERİ, BİYOLOJİLERİ, ÖNEMLERİ VE YAYGINLIKLARI	Dr. Mahmut İSLAMOĞLU
		7	NANOPARTICLES IN THE DROUGHT-STRESSED PLANT: FROM ROS CONTROL TO IMPROVED STRESS PERFORMANCE	Öğr. Gör., ASLI GÜLEÇ Doç. Dr., Nurcan YAVUZ
		8	HAYVAN BESLEMEDE YENİ ORTAYA ÇIKAN MİKOTOKSİNLER VE ÇOKLU KONTAMİNASYON RİSKLERİ	Doç. Dr. Cemal BUDAĞ Merve HATİPOĞLU
		9	EVCİL KEDİ VE KÖPEK BESLEMESİNDE YENİ NESİL YAKLAŞIMLAR	Doç. Dr. Cemal BUDAĞ Şebnem İlayda KAPUSUZ

No: 5

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Assoc. Prof. Dr., Saliha ÜNVER**	1	EVALUATIONS REGARDING THE ABOLITION OF SOME LEGAL PROVISIONS PROTECTING NATURAL ECOSYSTEMS THROUGH NEW LEGAL REGULATIONS	Assoc. Prof. Dr., Oğuz KURDOĞLU Assoc. Prof. Dr., Saliha ÜNVER
		2	AN ASSESSMENT OF THE EFFECTS OF THE SNOW-BASED SKIDDING ON THE SEEDLINGS IN PURE SPRUCE FOREST	Assoc. Prof. Dr., Saliha ÜNVER Assoc. Prof. Dr., Oğuz KURDOĞLU
		3	ORMAN OKULLARINDA MANTAR TEMELLİ DOĞA EĞİTİMİ: ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE EKOLOJİK FARKINDALIK, BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİ VE DOĞAYLA BAĞ KURMA ÜZERİNE BİR DERLEME	Yasin ÜNAL Mevlüt ZENBİLCİ Halis Mümin YILMAZ
		4	ANADOLU PARSININ (PANTHERA PARDUS TULLIANA) EKOLOJİSİNDE BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN ROLÜ: HABİTAT YAPISI, AV ERİŞİLEBİLİRLİĞİ VE OLASI TROFİK ETKİLER	Yasin ÜNAL Mevlüt ZENBİLCİ Halis Mümin YILMAZ
		5	FARKLI YAŞLARDAKİ KIZILÇAM TOHUM BAHÇELERİNDE TOHUM VE KOZALAK ÖZELLİKLERİ	AYŞENUR KAÇAR Prof. Dr. MURAT ALAN
		6	İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE BAĞLI YABANCI OT FLORASINDAKİ DEĞİŞİMLER VE GELECEKTEKİ YABANCI OT YÖNETİMİNE YANSIMALARI	Arş. Gör., Seren DOĞAR KAVAN Doç. Dr.,Ramazan GÜRBÜZ
		7	HASSAS TARIMDA ALANA ÖZGÜ YABANCI OT KONTROLÜ: TEKNOLOJİLER VE UYGULAMALAR	Arş. Gör., Seren DOĞAR KAVAN Doç. Dr.,Ramazan GÜRBÜZ
		8	SU STRESİNİN YABANCI OTLARIN BİYOLOJİSİ, BÜYÜMESİ, ÜREMESİ VE MÜCADELESİNE ETKİLERİ	Arş. Gör., Seren DOĞAR KAVAN Doç. Dr.,Ramazan GÜRBÜZ
		9	ENTEGRE YABANCI OT YÖNETİMİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Arş. Gör., Seren DOĞAR KAVAN Doç. Dr.,Ramazan GÜRBÜZ
		10	ANAEROBİK FUNGUSLARIN LİKENAZ ENZİM ÜRETİMİ, KAREKTERİZASYONU VE BİYOTEKNOLOJİK KULLANILABİLİRLİĞİNİN BELİRLENMESİ, ARAŞTIRILMASI	ÖZGÜR KIRMIZITAŞ Dr. Öğr. Üyesi BÜLENT KAR

No: 4

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Assis Prof. Dr. Ana Stojanov**	1	AGRICULTURAL SUSTAINABILITY AND CLIMATE RESILIENCE IN SMALLHOLDER FARMING SYSTEMS	Prof. Dr. Ahmet Yilmaz Dr. Fatma Ozturk Assis Prof. Dr. Mehmet Kaya
		2	INTEGRATED PEST MANAGEMENT STRATEGIES FOR SUSTAINABLE CROP PRODUCTION IN TROPICAL REGIONS	Assoc. Prof. Dr. Siti Nurhaliza Prof. Dr. Bambang Sutrisno Dr. Rina Wijaya Assis Prof. Dr. Agus Santoso
		3	SUSTAINABLE LIVESTOCK PRODUCTION AND ANIMAL NUTRITION STRATEGIES FOR IMPROVED FOOD SECURITY	Dr. Abdoulaye Ndiaye Prof. Dr. Aminata Sow Assoc. Prof. Dr. Ousmane Fall
		4	CLIMATE-SMART AGRICULTURE PRACTICES FOR ADAPTATION AND MITIGATION IN WEST AFRICAN FARMING SYSTEMS	Prof. Dr. Moussa Diop Dr. Aissatou Ba Assoc. Prof. Dr. Ibrahima Sarr Dr. Fatoumata Diallo Assis Prof. Dr. Cheikh Tidiane
		5	POST-HARVEST LOSS REDUCTION AND FOOD SECURITY ENHANCEMENT THROUGH IMPROVED STORAGE TECHNOLOGIES	Dr. Petar Markovski Prof. Dr. Ljupco Georgiev Assis Prof. Dr. Ana Stojanov
		6	AGROFORESTRY SYSTEMS AND BIODIVERSITY CONSERVATION IN MEDITERRANEAN CLIMATE ZONES	Assis Prof. Dr. Stefan Dimitrov Prof. Dr. Katerina Blazevska Dr. Nikola Jovanovic Assoc. Prof. Dr. Vesna Todorovska
		7	PRECISION AGRICULTURE TECHNOLOGIES FOR OPTIMIZING FERTILIZER APPLICATION AND YIELD PREDICTION	Prof. Dr. Goran Stojanovski Assoc. Prof. Dr. Milena Petrovska Dr. Aleksandar Nikolov

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Assoc. Prof. Dr. Luljeta Pajaziti**	1	MOLECULAR MECHANISMS OF DROUGHT TOLERANCE IN WEST AFRICAN CROP VARIETIES	Prof. Dr. Aminata Diop Dr. Cheikh Tidiane Fall Assoc. Prof. Dr. Moussa Sarr
		2	GENETIC DIVERSITY AND CONSERVATION STRATEGIES FOR SENEGALESE MANGROVE ECOSYSTEMS	Assist. Prof. Dr. Fatou Diallo Prof. Dr. Ibrahima Ndiaye Dr. Aissatou Ba Assoc. Prof. Dr. Mamadou Diatta
		3	BIOTECHNOLOGICAL APPROACHES TO ENHANCE NITROGEN USE EFFICIENCY IN PAKISTANI WHEAT CULTIVARS	Dr. Muhammad Aslam Khan Prof. Dr. Ayesha Rehman Assoc. Prof. Dr. Tariq Mahmood Dr. Sanaullah Baloch
		4	MOLECULAR MARKER-ASSISTED SELECTION FOR DISEASE RESISTANCE IN PAKISTANI RICE VARIETIES	Prof. Dr. Khalid Hussain Assist. Prof. Dr. Nargis Shaheen Dr. Fazal Ur Rehman Assoc. Prof. Dr. Zubaida Ahmed Dr. Imran Ali
		5	GENOMIC CHARACTERIZATION OF BRUCELLOSIS PATHOGENS IN IRAQI LIVESTOCK POPULATIONS	Prof. Dr. Ahmed Al-Rubaye Dr. Zainab Al-Khafaji Assoc. Prof. Dr. Mustafa Al-Jubouri
		6	ECOLOGICAL IMPACTS OF TIGRIS-EUPHRATES WETLAND RESTORATION ON BIRD MIGRATION PATTERNS	Assist. Prof. Dr. Layla Hassan Prof. Dr. Omar Al-Samarrai Dr. Amira Kadhim Assoc. Prof. Dr. Salam Ibrahim
		7	MOLECULAR PHYLOGENY AND CONSERVATION GENETICS OF IRAQI FRESHWATER FISH SPECIES	Dr. Huda Al-Mosawi Prof. Dr. Jasim Al-Basri Assist. Prof. Dr. Nadia Al-Rawi Dr. Karim Al-Zubaidi Assoc. Prof. Dr. Thuraya Al-Hakeem
		8	BIODIVERSITY ASSESSMENT OF ENDEMIC PLANT SPECIES IN KOSOVO'S ACCursed MOUNTAINS	Prof. Dr. Arberesha Mustafa Dr. Besnik Krasniqi Assoc. Prof. Dr. Luljeta Pajaziti

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Dr. Liza Fernandez**	1	REVITALIZATION OF TRADITIONAL BATIK ART THROUGH CONTEMPORARY DESIGN PRACTICES IN INDONESIA	Prof. Dr. Agus Santoso Rina Prameswari
		2	CULTURAL SYMBOLISM IN BALINESE PAINTING AND ITS TRANSFORMATION IN MODERN VISUAL ARTS	Dr. Made Wirawan Ketut Sari Ayu Lestari
		3	CONTEMPORARY FILIPINO STREET ART AS A MEDIUM OF POLITICAL EXPRESSION AND SOCIAL COMMENTARY	Assoc. Prof. Dr. Miguel Reyes Carlos Dela Cruz
		4	PRESERVATION OF INDIGENOUS ART FORMS IN PHILIPPINE RURAL COMMUNITIES THROUGH DIGITAL ARCHIVING	Dr. Liza Fernandez Ana Santos Roberto Villanueva
		5	THE ROLE OF FILIPINO CINEMA IN SHAPING NATIONAL IDENTITY IN THE 21ST CENTURY	Prof. Dr. Juan Bautista Elena Garcia Marco Lopez
		6	VISUAL NARRATIVES IN FILIPINO CONTEMPORARY PHOTOGRAPHY AND URBAN TRANSFORMATION	Dr. Teresa Aquino Paolo Mendoza
		7	TRADITIONAL WEAVING TECHNIQUES AND THEIR INTEGRATION INTO MODERN FILIPINO FASHION DESIGN	Assoc. Prof. Dr. Regina Salazar Isabel Cruz Daniel Torres Maria Velasco
		8	AFRICAN MASK ART AND ITS INFLUENCE ON CONTEMPORARY SENEGALESE SCULPTURE	Prof. Dr. Mamadou Diop Aissatou Ndiaye
		9	THE ROLE OF MUSIC AND PERFORMANCE ART IN SENEGAL'S CULTURAL IDENTITY FORMATION	Dr. Ousmane Fall Cheikh Gueye Fatou Sow

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Assoc. Prof. Dr. Iryna Petrenko**	1	SUSTAINABLE HOUSING SOLUTIONS FOR RAPID URBANIZATION IN LAGOS METROPOLITAN AREA	Funmilayo Okafor Emeka Nwosu Prof. Dr. Chidi Okonkwo Blessing Adeyemi Dr. Tunde Bakare
		2	STRUCTURAL INTEGRITY ASSESSMENT OF HIGH-RISE BUILDINGS IN NIGERIAN SEISMIC ZONES	Dr. Amina Yusuf Ibrahim Musa
		3	EARTHQUAKE-RESISTANT DESIGN METHODOLOGIES FOR UKRAINIAN URBAN INFRASTRUCTURE	Prof. Dr. Oleksandr Shevchenko Natalia Kovalenko Andriy Melnyk
		4	ENERGY-EFFICIENT BUILDING MATERIALS FOR POST-CONFLICT RECONSTRUCTION IN UKRAINE	Assoc. Prof. Dr. Iryna Petrenko Viktor Bondarenko
		5	CLIMATE-ADAPTIVE ARCHITECTURE FOR ETHIOPIAN HIGHLAND COMMUNITIES	Dr. Abebe Tadesse Hanna Gebre Prof. Dr. Solomon Bekele
		6	INNOVATIVE CONSTRUCTION TECHNIQUES FOR AFFORDABLE HOUSING IN ADDIS ABABA	Assis. Prof. Dr. Tigist Haile Dawit Alemu Meron Tsegaye
		7	WATER MANAGEMENT SYSTEMS IN SUSTAINABLE URBAN PLANNING FOR ETHIOPIAN CITIES	Prof. Dr. Yohannes Kebede Almaz Desta Lemlem Tesfaye Samuel Fikre

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Assoc. Prof. Dr. Ali Asghar Sadeghi Zadeh**	1	SEROPREVALENCE OF BRUCELLA ABORTUS AND BRUCELLA MELITENSIS INFECTION IN DAIRY CATTLE AND SMALL RUMINANTS AND ASSOCIATED RISK FACTORS IN RURAL REGIONS OF IRAN	Assoc. Prof. Dr. Ali Asghar Sadeghi Zadeh
		3	PREVALENCE AND MOLECULAR CHARACTERIZATION OF ANTIMICROBIAL-RESISTANT ESCHERICHIA COLI ISOLATED FROM BROILER CHICKENS IN COMMERCIAL POULTRY FARMS OF NORTHERN IRAN	Prof. Dr. Mohammad Reza Tavakoli Nejad Hossein Rahimi Nasab Assist. Prof. Dr. Fatemeh Karimi Tabar
		4	GENETIC DIVERSITY AND PHYLOGENETIC ANALYSIS OF AFRICAN SWINE FEVER VIRUS STRAINS CIRCULATING IN SMALLHOLDER PIG FARMS OF THE RED RIVER DELTA, VIETNAM	Dr. Nguyen Van Thanh Tran Thi Minh Hoa Prof. Dr. Le Quang Phan Pham Quoc Huy Vu Thi Lan Anh
		5	EFFECTS OF HERBAL FEED ADDITIVES ON GROWTH PERFORMANCE, INTESTINAL MORPHOLOGY AND IMMUNE RESPONSE IN WEANED PIGLETS UNDER TROPICAL FARMING CONDITIONS	Assoc. Prof. Dr. Do Van Duc Hoang Minh Tuan
		6	DETECTION OF HIGHLY PATHOGENIC AVIAN INFLUENZA H5N1 VIRUS IN BACKYARD POULTRY AND LIVE BIRD MARKETS IN WEST JAVA, INDONESIA: A ONE HEALTH SURVEILLANCE APPROACH	Prof. Dr. Bambang Wahyu Santoso Dr. Agus Setiawan Prakoso Rini Kusumawati Dewi Anggraini Putri Muhammad Fajar Hidayat
		7	CLINICAL, HAEMATOLOGICAL AND BIOCHEMICAL ALTERATIONS IN BALI CATTLE NATURALLY INFECTED WITH TRYPANOSOMA EVANSI IN EAST NUSA TENGGARA PROVINCE	Gusti Ngurah Kade Wiratama Assist. Prof. Dr. Ni Made Suwitri Yohanes Kristianto Lado Ketut Budiasa
		8	ANTIBACTERIAL ACTIVITY OF MORINGA OLEIFERA LEAF EXTRACT AGAINST STAPHYLOCOCCUS AUREUS ISOLATED FROM SUBCLINICAL MASTITIS CASES IN DAIRY GOATS	Dr. Ratna Sari Wijayanti Hendra Gunawan
		9	PREVALENCE OF GASTROINTESTINAL NEMATODES AND EMERGING ANTHELMINTIC RESISTANCE IN SMALL RUMINANT FARMS ACROSS PENINSULAR MALAYSIA	Prof. Dr. Noraini Abdul Hamid Mohd Azlan Ismail Dr. Lim Wei Chen Nur Syafiqah Rahman Kavitha Subramaniam

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Assoc. Prof. Dr. Retno Wulandari**	1	ASSESSING THE LONG-TERM IMPACTS OF OPEN-PIT COPPER MINING ON FOREST COVER, SOIL QUALITY AND VEGETATION DIVERSITY IN THE ZAGROS OAK FORESTS OF WESTERN IRAN USING MULTI-TEMPORAL SATELLITE IMAGERY	Prof. Dr. Mohammad Reza Karimi Ali Asghar Rahmani Dr. Fatemeh Hosseinzadeh
		2	A GIS-BASED MULTI-CRITERIA DECISION-MAKING FRAMEWORK FOR PRIORITIZING THE ECOLOGICAL RESTORATION OF ABANDONED IRON ORE MINES WITHIN THE HYRCANIAN FORESTS OF NORTHERN IRAN	Assoc. Prof. Dr. Hamid Reza Mousavi
		3	EVALUATING THE EFFECTS OF BAUXITE MINING ON DEFORESTATION, WATERSHED HYDROLOGY AND LIVELIHOODS OF INDIGENOUS COMMUNITIES IN THE CENTRAL HIGHLANDS OF VIETNAM	Nguyen Van Thanh Dr. Tran Thi Mai Huong Le Quang Minh Assist. Prof. Dr. Pham Duc Anh Hoang Thi Lan
		4	HEAVY METAL ACCUMULATION IN NATIVE TREE SPECIES AND THEIR POTENTIAL FOR PHYTOREMEDIATION OF COAL MINE SPOIL DUMPS IN QUANG NINH PROVINCE, VIETNAM	Prof. Dr. Vu Minh Tuan Do Thi Thu Trang
		5	SPATIO-TEMPORAL ANALYSIS OF TROPICAL RAINFOREST LOSS DRIVEN BY NICKEL MINING EXPANSION IN SULAWESI, INDONESIA: IMPLICATIONS FOR BIODIVERSITY CONSERVATION AND SUSTAINABLE LAND-USE POLICY	Dr. Budi Santoso Siti Rahmawati Assoc. Prof. Dr. Agus Wijaya Dewi Lestari
		6	POST-MINING LAND RECLAMATION SUCCESS IN EAST KALIMANTAN COAL CONCESSIONS: A COMPARATIVE ASSESSMENT OF SOIL PHYSICOCHEMICAL PROPERTIES, VEGETATION RECOVERY AND CARBON SEQUESTRATION POTENTIAL	Prof. Dr. Hendra Kurniawan Rina Puspitasari Dr. Eko Prasetyo Ahmad Fauzi Assist. Prof. Dr. Nur Aini Hidayati Yusuf Maulana
		7	THE ROLE OF ARTISANAL AND SMALL-SCALE GOLD MINING IN MERCURY CONTAMINATION OF PEAT SWAMP FORESTS AND RIVER ECOSYSTEMS IN CENTRAL KALIMANTAN, INDONESIA	Assoc. Prof. Dr. Retno Wulandari
		8	APPLICATION OF UAV-BASED LIDAR AND MACHINE LEARNING FOR MONITORING FOREST CANOPY REGENERATION ON REHABILITATED TIN MINING LANDS IN PERAK, MALAYSIA	Dr. Ahmad Faizal Rahman Nurul Izzah Abdullah

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Assis. Prof. Dr. Jasur Normatov**	1	A HYBRID DEEP LEARNING FRAMEWORK FOR REAL-TIME ANOMALY DETECTION IN INDUSTRIAL IOT NETWORKS USING TEMPORAL CONVOLUTIONAL AND GRAPH NEURAL ARCHITECTURES	Prof. Dr. Shukhrat Karimov Dilnoza Rakhimova Assoc. Prof. Dr. Bekzod Tursunov
		2	A LIGHTWEIGHT POST-QUANTUM CRYPTOGRAPHIC PROTOCOL FOR SECURE FIRMWARE UPDATES IN RESOURCE-CONSTRAINED EMBEDDED SYSTEMS: DESIGN, FPGA IMPLEMENTATION AND PERFORMANCE EVALUATION	Prof. Dr. Gábor Kovács Dr. Eszter Nagy Balázs Szabó Assoc. Prof. Dr. Zsolt Horváth Réka Tóth
		3	ENERGY-EFFICIENT TASK SCHEDULING IN HETEROGENEOUS EDGE-CLOUD ENVIRONMENTS BASED ON MULTI-OBJECTIVE REINFORCEMENT LEARNING FOR SMART AGRICULTURE APPLICATIONS IN CENTRAL ASIA	Assis. Prof. Dr. Jasur Normatov
		5	FORMAL VERIFICATION OF SAFETY-CRITICAL AUTOMOTIVE SOFTWARE COMPONENTS USING MODEL CHECKING AND STATIC ANALYSIS TECHNIQUES IN AUTOSAR-COMPLIANT ARCHITECTURES	Dr. Péter Varga Anna Kiss
		6	A TRANSFORMER-BASED APPROACH FOR BANGLA HANDWRITTEN CHARACTER RECOGNITION WITH DATA AUGMENTATION AND TRANSFER LEARNING ON LOW-RESOURCE DATASETS	Nusrat Jahan Tanvir Ahmed Chowdhury Assis. Prof. Dr. Farhana Sultana Md. Mahmudul Hasan Sadia Afrin
		7	DESIGN AND IMPLEMENTATION OF A LOW-COST IOT-BASED FLOOD EARLY WARNING SYSTEM USING LORAWAN SENSOR NETWORKS AND MACHINE LEARNING PREDICTION MODELS FOR RIVERINE REGIONS OF BANGLADESH	Assoc. Prof. Dr. Kamrul Hassan Dr. Shirin Akter Arifur Rahman Mehedi Hasan Rony
		8	PERFORMANCE ANALYSIS OF BLOCKCHAIN-BASED DECENTRALIZED IDENTITY MANAGEMENT SYSTEMS FOR SECURE DIGITAL HEALTH RECORDS IN DEVELOPING COUNTRIES	Dr. Abu Saleh Mohammad Noman
		9	OPTIMIZING 5G NETWORK SLICING THROUGH SOFTWARE-DEFINED NETWORKING AND NETWORK FUNCTION VIRTUALIZATION FOR ULTRA-RELIABLE LOW-LATENCY COMMUNICATION IN SMART CITY INFRASTRUCTURES	Prof. Dr. Ahmed Al-Kuwari Fatima Al-Mannai Assis. Prof. Dr. Khalid Al-Marri Noora Al-Sulaiti Dr. Mohammed Al-Hajri

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Nikolay Stoyanov**	1	KINETIC MODELING AND PROCESS OPTIMIZATION OF CATALYTIC HYDRODESULFURIZATION OF HEAVY GAS OIL OVER NIMO/AL2O3 CATALYSTS IN A TRICKLE-BED REACTOR	Prof. Dr. Ivan Georgiev Maria Dimitrova Assoc. Prof. Dr. Stoyan Kolev Elena Todorova
		2	RECOVERY OF RARE EARTH ELEMENTS FROM INDUSTRIAL FLY ASH USING ORGANIC ACID LEACHING AND SOLVENT EXTRACTION: EXPERIMENTAL STUDY AND TECHNO-ECONOMIC ASSESSMENT	Dr. Nikolay Stoyanov
		3	DEVELOPMENT OF LOW-COST ADSORBENTS FROM COTTON STALK WASTE FOR THE REMOVAL OF HEAVY METAL IONS FROM MINING WASTEWATER: ISOTHERM, KINETIC AND THERMODYNAMIC ANALYSIS	Prof. Dr. Firuz Rahimov Nigina Saidova Assist. Prof. Dr. Jamshed Nazarov Zarina Sharipova Bakhtiyor Qodirov
		4	THERMOCHEMICAL CONVERSION OF LOCAL COAL AND AGRICULTURAL RESIDUES INTO SYNTHESIS GAS THROUGH CO-GASIFICATION IN A FLUIDIZED-BED REACTOR UNDER VARYING STEAM-TO-FUEL RATIOS	Dr. Sherali Davlatov Madina Karimova
		5	SUSTAINABLE PRODUCTION OF BIODIESEL FROM WASTE COOKING OIL USING EGGSHELL-DERIVED CALCIUM OXIDE HETEROGENEOUS CATALYST: PARAMETRIC OPTIMIZATION BY RESPONSE SURFACE METHODOLOGY	Nusrat Jahan Md. Tanvir Hossain Prof. Dr. Shakil Ahmed
		6	TREATMENT OF TEXTILE DYEING EFFLUENT BY COMBINED ELECTROCOAGULATION AND ADVANCED OXIDATION PROCESSES: PERFORMANCE EVALUATION, ENERGY CONSUMPTION AND SLUDGE CHARACTERIZATION	Dr. Sharmin Sultana Mahbubur Rahman Prof. Dr. Kamrul Hasan
		7	MEMBRANE-BASED SEPARATION OF CARBON DIOXIDE FROM NATURAL GAS USING MIXED MATRIX MEMBRANES INCORPORATED WITH METAL–ORGANIC FRAMEWORKS: SYNTHESIS, CHARACTERIZATION AND GAS PERMEATION PERFORMANCE	Anika Tabassum
		8	VALORIZATION OF PALM OIL MILL EFFLUENT INTO BIOHYDROGEN AND BIOMETHANE THROUGH TWO-STAGE ANAEROBIC DIGESTION: PROCESS STABILITY, MICROBIAL COMMUNITY AND ENERGY RECOVERY ANALYSIS	Prof. Dr. Nurul Aisyah binti Ahmad Tan Wei Ming Assist. Prof. Dr. Muhammad Hafiz bin Rahman Siti Hajar Ismail Lim Chee Keong
		9	COMPUTATIONAL FLUID DYNAMICS SIMULATION OF HEAT AND MASS TRANSFER IN A PACKED-BED ABSORPTION COLUMN FOR POST-COMBUSTION CARBON CAPTURE USING AQUEOUS AMINE BLENDS	Assoc. Prof. Dr. Ravindran Subramaniam Nor Azlina binti Yusof

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Assoc. Prof. Dr. Hakan YÜKSEL Doç. Dr. Önder Deniz**	1	SMART CITY APPROACH AS AN INTERSECTION OF MODELS: GLOBAL AND LOCAL CASES	Emirhan KÜREK Prof. Dr. Sanem BERKÜN
		2	DİŞ HEKİMLİĞİ MESLEKİ KİMLİK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİRLİK ÇALIŞMASI	Doç. Dr. Muhammet Ali ÇELEBİ Yeşim TOPÇUBAŞI
		3	PROFESYONEL YETERLİLİK ALGILARININ MESLEKİ KİMLİK OLUŞUMUNA ETKİSİ	Doç. Dr. Muhammet Ali ÇELEBİ Yeşim TOPÇUBAŞI
		4	UNDERSTANDING THE INDIVIDUAL'S CAPACITY TO COMPREHEND DIGITAL DECISION-MAKING MECHANISMS IN THE AGE OF ALGORITHMIC LITERACY	Doç. Dr. Muhammet Kemal Karaman Doç. Dr. Önder Deniz
		5	DIGITAL VISIBILITY SUPPORTED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR CITIES WITH LIMITED PROMOTIONAL BUDGETS	Doç. Dr. Önder Deniz Doç. Dr. Muhammet Kemal Karaman
		6	SPOR MEDYASINDA HAKEM TARTIŞMALARI ÜZERİNE BİR ANALİZ: FENERBAHÇE-GALATASARAY DERBİ MAÇI ÖRNEĞİ	Prof. Dr. Mustafa İNCE Fuad ZAMANOV
		7	YOUTUBER'LARIN ÜRETTİKLERİ VİDEO İÇERİKLERİNİN KULLANICILAR NEZDİNDEKİ ETKİLEŞİMLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ	Prof. Dr. Mustafa İNCE İrem TATAROĞLU
		8	THE ROLE AND IMPACT OF COMEDY PRODUCTIONS IN TURKISH CINEMA	Assoc. Prof. Dr. Hakan YÜKSEL
		9	THE TRANSFORMATION OF RADIO BROADCASTING IN THE CONTEXT OF NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES	Assoc. Prof. Dr. Hakan YÜKSEL

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Prof. Dr. Ayhan Özer**	1	DIGITAL NOSTALGIA: THE RECONSTRUCTION OF GENDER IN THE CONTEXT OF THE TRADWIFE MOVEMENT	Doç. Dr. M. Özer ÖZKANTAR Yüksek Lisans Öğrencisi Esra BEYAZ
		2	TÜRKİYE'DE KÜLTÜR SANAT EKONOMİ POLİTİĞİNİN SAHNE SANATLARINDAKİ ESTETİK VE ETİK EROZYONA ETKİSİ	Doç. Uluç Esen
		3	BINDING AND ENCIRCLEMENT IN LOUISE BOURGEOIS'S MAMAN AND GULAY DOGAN'S WORKS	Gulay DOGAN
		4	AN EXAMINATION OF FICTIONAL NARRATIVE AND TRANSFORMATION IN POST-1960 ART THROUGH JOSEPH BEUYS	Gulay DOGAN
		5	PROBLEMS IN TURKISH ART TEXTS AND THEIR IMPACTS ON ART	Prof. Dr. Ayhan Özer
		6	AN AI-ASSISTED INTERACTIVE READING MODEL FOR READING AND UNDERSTANDING PHILOSOPHICAL TEXTS	Prof. Dr. Ayhan Özer
		7	ZEUGMA AT MEYDANI'NDA BULUNAN TAUROKTONİ KABARTMASI BAĞLAMINDA ROMA ORDUSU VE MİTHRAS KÜLTÜ	Öğr. Gör. Selçuk Oğuz

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ**	1	CAZ FLÜTÜNDE STİLİSTİK BİR İNCELEME: HUBERT LAWS'UN "MOMENT'S NOTICE" ESERİNDEKİ DOĞAÇLAMASININ ANALİZİ	Bilim Uzmanı Yener BAYARSLAN Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		2	HUBERT LAWS'UN CAZ FLÜTÜNDEKİ DOĞAÇLAMA ANLAYIŞI: "AIREGIN" YORUMU	Bilim Uzmanı Yener BAYARSLAN Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		3	CAZ FLÜTÜNDE DOĞAÇLAMA: "OPUS DE FUNK" ÖRNEĞİ	Bilim Uzmanı Yener BAYARSLAN Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		4	FREDERİC CHOPİN'İN NOCTURNELERİNDE KULLANDIĞI EŞLİK STİLİ: OP:9 NO:2 ÖRNEĞİ	Bilim Uzmanı Mervenur YAĞLI Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		5	FREDERİC CHOPİN'İN OP 72 NO:1 NOCTURNESİNİN ARMONİK VE EŞLİK YAPISININ İNCELENMESİ	Bilim Uzmanı Mervenur YAĞLI Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		6	ROMANTİK DÖNEM BESTECİLERİNDEN FREDERİC CHOPİN'İN POUR PİANO NO:21 NOCTURNESİNİN ARMONİK VE EŞLİK YAPISININ ANALİZİ	Bilim Uzmanı Mervenur YAĞLI Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		7	ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ ESERLERDE ÇALGI TEKNİKLERİ VE ARMONİK UNSURLAR: DERE ESERİ ÖRNEĞİ	Bilim Uzmanı Zeynep EKİZ Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		8	ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ ESERLERDE MÜZİKAL UNSURLAR: DEĞİRMENCİNİN ÇİÇEKLERİ ESERİ ÖRNEĞİ	Bilim Uzmanı Zeynep EKİZ Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
		9	ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ "GÜZEL MAYIS" ESERİNDE TEKNİK VE ARMONİK UNSURLARIN İNCELENMESİ	Bilim Uzmanı Zeynep EKİZ Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Prof. Dr. Yusuf Bayraktutan**	1	TURKISH SOCIAL SECURITY SYSTEM AT CONTEXT OF SUSTAINABILITY	Prof. Dr. Yusuf Bayraktutan Aysun Çaylı
		2	SAVUNMA HARCAMALARINDAKİ ARTIŞIN KAMU MALİYESİ ÜZERİNE YARATTIĞI ETKİLER	Doç. Dr. Özgür Mustafa ÖMÜR
		3	TÜRKİYE'DE TURİZM BÖLGELERİNDE YEREL GELİR KAYNAĞI OLARAK KONAKLAMA VERGİSİ	Doç. Dr. Özgür Mustafa ÖMÜR
		4	NEOLIBERAL İDEOLOJININ KENTSEL İZDÜŞÜMÜ: GURGAON ÖRNEĞI	Dr. Öğr. Üyesi. Cihan PALANCI
		5	İNKILABIN GENÇ BEKÇİLERİ: 1926 SONRASI TÜRKİYE'DE GENÇLİK, DEĞİŞİM VE ATATÜRK SEVGİSİNİN İNŞASI	Öğr. Gör., Feryat BULUT
		6	BİR ASRIN ÇOK SESLİLİĞİ: TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN 100. YILINDA TOPLUMSAL DEĞİŞİM	Öğr. Gör., Feryat BULUT
		7	YABANCI UNSURLU ERGİN KILINMA (KAZAİ RÜŞT) TALEPLERİNE UYGULANACAK HUKUKUN TAYİNİ	Doç. Dr. Cemil GÜNER

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Öğr. Gör. Dr., Eda Öztürk Belet**	1	İRAN SİNEMASINDA AFGAN MÜLTECİ TEMSİLİ VE ÖTEKİLİK İNŞASI	Araştırma Görevlisi Meryem DİLEK
		2	ERKEN DÖNEM TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE SİYASAL VE SOSYAL POLİTİKA OLARAK SOLİDARİZM	Araştırma Görevlisi Meryem DİLEK
		3	AFETLERİN ÇOCUK PSİKOLOJİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ VE PSİKOSYAL DESTEK YAKLAŞIMLARI	Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmiye DEMİR Dr.Öğr.Üyesi, Gamze YÜKSEL
		4	KORUNMA BEKLENTİSİ VE HANE İÇİ RİSK: ATEŞLİ SİLAH SAHİPLİĞİNDE ALGI, ERİŞİM VE GÖZLENEN SONUÇLAR	Dr. Öğr. Üyesi, SADULLAH SEYİDOĞLU
		5	DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA AİLEYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: SOSYAL AĞLARIN AİLE İLİŞKİLERİ VE AİLE KİMLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: İRAN ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN	Dr. Öğr. Üyesi, Raheb MOHAMMADI GHANBARLOU
		6	BLACK SWAN FİLMİNDE MÜKEMMELİYETÇİLİK: ŞEFKAT ODAKLI TERAPİ ÇERÇEVESİNDEN BİR VAKA ANALİZİ	Öğr. Gör. Dr., Eda Öztürk Belet
		7	SHAPING THE STATUS QUO IN TURKEY: HOW SOCIAL STATUS, POLITICAL ORIENTATION, AND NATIONAL IDENTIFICATION DRIVE SYSTEM JUSTIFICATION	Assistant Professor, NURİ AKDOĞAN Assistant Professor, KENAN ALPARSLAN

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Prof. Dr. Mehmet ÖZMENLİ**	1	SAFAHAT'IN HİKÂYE TEKNİĞİ AÇISINDAN YAPI UNSURLARININ İNCELENMESİ	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ Doktora Öğrencisi Uğur TOMBUL
		2	YASİN MORTAŞ'IN POETİKASI	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ Doktora Öğrencisi Uğur TOMBUL
		3	THE NORMATIVE POWER OF MYTH: POETIC FICTION, CIVIL TRUTH, AND THE FORMATION OF ORDER IN GRAVINA AND VICO	Dr. Adnan AKAN
		4	ARMİNİUS VÁMBÉRY'NİN ESERLERİNDE TÜRKMENLER VE YAŞADIKLARI COĞRAFYA	Prof. Dr. Mehmet ÖZMENLİ Öğr. Gör. Gökhan HAMZAÇEBİ
		5	TÜRK HALK OYUNLARINDA KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ VE TOPLUM TUZAKLARI	Öğr. Gör. Gökhan HAMZAÇEBİ Prof. Dr. Mehmet ÖZMENLİ
		6	İSLÂM HUKUKUNDA "YASAĞIN SİRAYETİ" İLKESİ: RİVAYET MERKEZLİ BİR İNCELEME	Doç. Dr. Serkan ÇELİKAN
		7	NEBEVÎ DİLDE DÜNYA TASAVVURU: "DÜNYADA BİR GARİB VEYA YOLCU GİBİ OL" HADİSİNİN TAHLİLİ	Doç. Dr. Serkan ÇELİKAN
		8	EŞ'ARÎ KELAM GELENEĞİNDE ŞER PROBLEMİ: İBN FÛREK'İN KÖTÜLÜK ANLAYIŞI, KELAMİ METODOLOJİSİ VE ELEŞTİREL TAHLİLİ	Doç. Dr. Yaşar ÜNAL

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
October 2 - 4, 2026
IZMIR
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

2 Ekim / October 2, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Prof. Dr. Süha YILMAZ**	1	2018 VE 2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÖĞRENME ALANLARI VE DEĞERLER BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	Öğr. Gör. Dr. MURAT YÜKSEL
		2	AFET SONRASI DAYANIŞMANIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SORGULAMAYA DAYALI TASARIMI: C3 ÇERÇEVESİ VE TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA ÖNERİSİ	Öğr. Gör. Dr. MURAT YÜKSEL
		3	AN INVESTIGATION OF THE CONTENT KNOWLEDGE OF 8 TH-GRADE MİDDLE SCHOOL STUDENTS REGARDING AREA MEASUREMENT	Uzman Berna ÖZDÜVENCİ YAVUZ Prof. Dr. Süha YILMAZ İrem KAYHAN
		4	İŞİTME ENGELLİ ve AKADEMİK BAŞARISI YÜKSEK 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MODELLEME PROBLEMİ ÜZERİNDEKİ PERFORMANSLARININ RAMS ÖLÇÜTLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI	Gülseren KAFADAR Prof. Dr. Süha YILMAZ
		5	AN EVALUATION OF MATHEMATICAL MODELLING PROBLEMS GENERATED BY CHATGPT-5 ACCORDING TO BORROMEO FERRI'S CRITERIA FOR MODELLING PROBLEMS	Bil. Uzm. Kübra SEVİMLİ Prof. Dr. Süha YILMAZ
		6	KURAMSAL ÇERÇEVE VE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ: OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLARIN KAPSAYICILIK BOYUTU	Yüksek Lisans Öğrencisi Utku DUMAN Prof. Dr. MEHMET KANAK Dr. Öğr. Üyesi ASUMAN BİLBAY
		7	2026 TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM VE KAPSAYICILIK: PLAN ŞABLONLARINDAN ÖĞRENME ORTAMLARINA ZENGİNLEŞTİRME VE DESTEKLEME YÖNERGELERİNİN DOKÜMAN İNCELEMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi Utku DUMAN Prof. Dr. MEHMET KANAK Dr. Öğr. Üyesi ASUMAN BİLBAY
		8	ALTERNATIF SPORLARIN EVRIMI: PORTEKIZ'DE SÖRFÜN ARTAN POPÜLERITESI	Arş. Gör. Sacide TÜFEKÇİ Doç. Dr. Şakir TÜFEKÇİ İsmet SEVAL
		9	YENİ REKREASYON EĞİLİMLERİ: GECE DOĞA ETKİNLİKLERİ VE DEĞİŞEN REKREASYON DENEYİMLERİ	Arş. Gör. Sacide TÜFEKÇİ Doç. Dr. Şakir TÜFEKÇİ İsmet SEVAL

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Prof. Dr. Andriy Melnyk**	1	URBAN MIGRATION PATTERNS AND SOCIAL INTEGRATION CHALLENGES IN LAGOS METROPOLITAN AREA	Prof. Dr. Chukwuma Okonkwo Ngozi Adeyemi Dr. Ibrahim Musa Emeka Nwankwo
		2	GENDER ROLES AND WOMEN'S EMPOWERMENT IN RURAL NIGERIAN COMMUNITIES	Dr. Amina Yusuf Blessing Okafor
		3	POST-SOVIET SOCIAL TRANSFORMATION AND IDENTITY RECONSTRUCTION IN UKRAINIAN SOCIETY	Assoc. Prof. Dr. Olena Kovalenko Viktor Petrenko Iryna Shevchenko
		4	YOUTH POLITICAL ENGAGEMENT AND CIVIC PARTICIPATION IN CONTEMPORARY UKRAINE	Prof. Dr. Andriy Melnyk
		5	ETHNIC DIVERSITY AND SOCIAL COHESION IN ADDIS ABABA URBAN NEIGHBORHOODS	Dr. Abebe Tadesse Kebede Wolde Hanna Gebre Dawit Alemu
		6	RURAL-URBAN DIVIDE AND ACCESS TO EDUCATION IN ETHIOPIAN HIGHLAND REGIONS	Assoc. Prof. Dr. Mekonnen Haile Tigist Assefa
		7	RELIGIOUS INSTITUTIONS AND COMMUNITY DEVELOPMENT IN ETHIOPIAN ORTHODOX CONTEXTS	Prof. Dr. Solomon Bekele Lemlem Teshome Yonas Kebede Sara Mengistu
		8	POST-COMMUNIST FAMILY STRUCTURES AND INTERGENERATIONAL RELATIONS IN ALBANIA	Dr. Arben Dervishi Elira Hoxha Klevis Pasha Besnik Hoxha Elvira Kola Arta Dushi

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Assoc. Prof. Dr. Ilir Basha**	1	URBAN MIGRATION, INFORMAL SETTLEMENTS AND THE RECONFIGURATION OF KINSHIP NETWORKS AMONG YOUTH IN LAGOS METROPOLIS: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF SOCIAL CAPITAL AND SURVIVAL STRATEGIES	Prof. Dr. Oluwaseun Adebayo Chiamaka Nwosu Dr. Ibrahim Musa Danjuma
		2	RELIGION, ETHNIC IDENTITY AND COMMUNAL CONFLICT IN NORTH-CENTRAL NIGERIA: A QUALITATIVE STUDY OF INTERGROUP TRUST, PEACEBUILDING INITIATIVES AND THE ROLE OF TRADITIONAL INSTITUTIONS	Assoc. Prof. Dr. Ngozi Okafor
		3	INTERNAL DISPLACEMENT, SOCIAL COHESION AND HOST COMMUNITY INTEGRATION IN WESTERN UKRAINE: SOCIOLOGICAL PERSPECTIVES ON SOLIDARITY, TENSION AND EVERYDAY ADAPTATION DURING WARTIME	Prof. Dr. Olena Kovalenko Andriy Shevchuk Assist. Prof. Dr. Iryna Tkachenko Dmytro Bondarenko Nataliia Melnyk
		4	TRANSFORMATION OF FAMILY ROLES AND GENDER RELATIONS IN UKRAINIAN HOUSEHOLDS UNDER MILITARY MOBILIZATION: AN EMPIRICAL STUDY OF WOMEN'S LABOUR PARTICIPATION, CARE WORK AND DECISION-MAKING	Dr. Oksana Hrytsenko Serhii Lytvynenko
		5	RURAL-URBAN MIGRATION, CHANGING LIVELIHOODS AND THE EROSION OF TRADITIONAL SOCIAL SUPPORT SYSTEMS IN THE AMHARA REGION OF ETHIOPIA: A MIXED-METHODS SOCIOLOGICAL INVESTIGATION	Prof. Dr. Tesfaye Alemu Meron Getachew Abebe Bekele Assoc. Prof. Dr. Selamawit Tadesse Yohannes Gebremedhin Hirut Wolde
		6	YOUTH UNEMPLOYMENT, SOCIAL EXCLUSION AND ASPIRATIONS FOR INTERNATIONAL MIGRATION IN ADDIS ABABA: EXPLORING THE INTERPLAY OF EDUCATION, FAMILY EXPECTATIONS AND PEER NETWORKS	Dawit Mekonnen Assist. Prof. Dr. Tigist Haile Mulugeta Assefa Dr. Bethlehem Girma
		7	CUSTOMARY CONFLICT RESOLUTION MECHANISMS AND STATE JUSTICE INSTITUTIONS IN SOUTHERN ETHIOPIA: A SOCIOLOGICAL ASSESSMENT OF LEGITIMACY, COMMUNITY TRUST AND LEGAL PLURALISM	Solomon Tekle
		8	EMIGRATION, REMITTANCES AND THE SOCIAL TRANSFORMATION OF RURAL COMMUNITIES IN NORTHERN ALBANIA: CHANGING GENDER NORMS, INTERGENERATIONAL RELATIONS AND LOCAL DEVELOPMENT	Prof. Dr. Arben Hoxha Elira Shehu Dr. Blerina Kola Gentian Dervishi Erjona Marku
		9	DIGITAL MEDIA USE, POLITICAL PARTICIPATION AND CIVIC ENGAGEMENT AMONG UNIVERSITY STUDENTS IN POST-SOCIALIST ALBANIA: A SURVEY-BASED ANALYSIS OF TRUST IN INSTITUTIONS AND DEMOCRATIC VALUES	Assoc. Prof. Dr. Ilir Basha Anila Prifti

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Assoc. Prof. Dr. Hamid Reza Ahmadi**	1	THE IMPACT OF INTERNATIONAL SANCTIONS ON INFLATION DYNAMICS AND HOUSEHOLD WELFARE IN IRAN: EVIDENCE FROM A TIME-VARYING PARAMETER VAR MODEL (1990–2024)	Prof. Dr. Mohammad Reza Karimi Fatemeh Hosseini Dr. Ali Akbar Rezaei
		2	OIL REVENUE VOLATILITY, FISCAL POLICY RESPONSES AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN RESOURCE-DEPENDENT ECONOMIES: AN EMPIRICAL ANALYSIS OF IRAN	Assoc. Prof. Dr. Hamid Reza Ahmadi
		3	DIGITAL TRANSFORMATION, FINANCIAL INCLUSION AND THE PRODUCTIVITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN VIETNAM: A PANEL DATA APPROACH	Nguyen Van Minh Dr. Tran Thi Thu Ha Le Hoang Nam Assist. Prof. Dr. Pham Quoc Bao Vo Thi Mai Anh
		4	FOREIGN DIRECT INVESTMENT, TRADE OPENNESS AND REGIONAL INCOME INEQUALITY IN VIETNAM: EVIDENCE FROM PROVINCIAL-LEVEL DATA BETWEEN 2005 AND 2023	Prof. Dr. Dang Quang Huy Bui Thi Lan Phuong
		5	THE ROLE OF ISLAMIC FINANCE AND THE HALAL INDUSTRY IN PROMOTING INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN INDONESIA: A STRUCTURAL EQUATION MODELLING APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Ahmad Fauzi Rahman Siti Nurhaliza Putri Dr. Budi Santoso Dewi Kartika Sari Rizky Pratama Prof. Dr. Hendra Wijaya
		6	FUEL SUBSIDY REFORM, ENERGY PRICES AND RURAL HOUSEHOLD CONSUMPTION PATTERNS IN INDONESIA: A COMPUTABLE GENERAL EQUILIBRIUM ANALYSIS	Agus Setiawan Dr. Rina Wulandari Muhammad Iqbal Hakim Assist. Prof. Dr. Yulia Kusumawati
		7	MONETARY POLICY TRANSMISSION MECHANISMS AND THE EFFECTIVENESS OF INTEREST RATE CHANNELS IN AN EMERGING MARKET ECONOMY: THE CASE OF INDONESIA	Assoc. Prof. Dr. Hamid Reza Ahmadi
		8		

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Assoc. Prof. Dr. Malika Yusupova**	1	DIGITAL TRANSFORMATION AND ITS IMPACT ON THE COMPETITIVENESS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM THE MANUFACTURING AND SERVICE SECTORS	Prof. Dr. Dilshod Rakhimov Nodira Karimova Assis. Prof. Dr. Bekzod Tursunov
		2	THE ROLE OF FAMILY BUSINESS GOVERNANCE IN SUCCESSION PLANNING AND LONG-TERM ORGANIZATIONAL SUSTAINABILITY IN CENTRAL ASIAN TRANSITION ECONOMIES	Assoc. Prof. Dr. Malika Yusupova
		3	EMPLOYEE ENGAGEMENT, TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND INNOVATIVE WORK BEHAVIOR IN HUNGARIAN MULTINATIONAL SUBSIDIARIES: A STRUCTURAL EQUATION MODELING APPROACH	Prof. Dr. Zoltán Kovács Eszter Nagy Dr. Péter Szabó Katalin Tóth Gábor Horváth
		4	ESG DISCLOSURE PRACTICES AND FIRM FINANCIAL PERFORMANCE: A PANEL DATA ANALYSIS OF LISTED COMPANIES ON THE BUDAPEST STOCK EXCHANGE	Assoc. Prof. Dr. Anna Varga Balázs Molnár
		5	THE INFLUENCE OF MOBILE FINANCIAL SERVICES ON THE GROWTH AND FINANCIAL INCLUSION OF RURAL MICRO-ENTERPRISES IN BANGLADESH	Prof. Dr. Mohammad Rafiqul Islam Nusrat Jahan Assis. Prof. Dr. Tanvir Ahmed Farhana Akter Md. Shahidul Haque Dr. Sadia Rahman
		6	GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT PRACTICES AND EXPORT PERFORMANCE IN THE READY-MADE GARMENT INDUSTRY OF BANGLADESH: THE MEDIATING ROLE OF ENVIRONMENTAL COMPLIANCE	Tasnim Chowdhury Dr. Mahmudul Karim Rumana Sultana
		7	CONSUMER TRUST, PERCEIVED RISK AND ONLINE PURCHASE INTENTION: AN EMPIRICAL STUDY OF E-COMMERCE PLATFORMS AMONG YOUNG CONSUMERS IN DHAKA	Arif Hossain
		8	WORKFORCE NATIONALIZATION POLICIES AND HUMAN RESOURCE MANAGEMENT STRATEGIES IN THE PRIVATE SECTOR OF QATAR: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES UNDER NATIONAL VISION 2030	Prof. Dr. Khalid Al-Kuwari Aisha Al-Thani Assis. Prof. Dr. Hamad Al-Marri Fatima Al-Mannai Noora Al-Sulaiti
		9	ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEMS AND STARTUP SURVIVAL IN THE GULF REGION: THE ROLE OF GOVERNMENT INCUBATORS, VENTURE CAPITAL AND INSTITUTIONAL SUPPORT IN QATAR	Dr. Ahmed Al-Emadi Maryam Al-Naimi Assoc. Prof. Dr. Saad Al-Hajri

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Dr. Rebecca Atukunda**	1	THE RECONCILIATION OF FAITH AND REASON IN CONTEMPORARY SPANISH SCHOLASTIC THOUGHT	Prof. Dr. Miguel Ángel Sánchez García Dr. Elena Rodríguez Fernández Assoc. Prof. Dr. Javier Martín López Prof. Dr. Sunita Deshmukh
		2	DIVINE ACTION AND NATURAL CAUSALITY IN MODERN IBERIAN THEOLOGY	Dr. Carmen Vidal Ruiz Prof. Dr. Antonio Fernández Delgado
		3	INTERRELIGIOUS DIALOGUE BETWEEN CHRISTIANITY AND HINDUISM IN CONTEMPORARY INDIAN THEOLOGY	Prof. Dr. Rajesh Kumar Sharma Dr. Priya Nair Assoc. Prof. Dr. Anil Verma Dr. Meera Patel
		4	VEDANTIC PHILOSOPHY AND CHRISTIAN MYSTICISM A COMPARATIVE STUDY	Dr. Arjun Reddy
		5	AFRICAN INDIGENOUS RELIGIONS AND CHRISTIAN THEOLOGY IN UGANDA SYNTHESIS AND TENSION	Prof. Dr. John Bosco Okello Assoc. Prof. Dr. Sarah Namukasa Dr. Peter Odongo Assis Prof. Dr. Grace Akello Dr. Michael Ochen Prof. Dr. David Lubowa
		6	THE PROBLEM OF SUFFERING IN AFRICAN CHRISTIAN THEOLOGY A UGANDAN PERSPECTIVE	Dr. Rebecca Atukunda Prof. Dr. Samuel Musoke Assoc. Prof. Dr. Josephine Nabukenya
		7	POLITICAL THEOLOGY AND POST COLONIAL IDENTITY IN EAST AFRICAN THOUGHT	Dr. Annet Chemengich Prof. Dr. Timothy Wambalaba Dr. Catherine Akello Assis Prof. Dr. Francis Okurutu
		8	THE RECEPTION OF THOMISTIC PHILOSOPHY IN ALBANIAN THEOLOGICAL EDUCATION	Prof. Dr. Gjergj Meta Dr. Elena Dushi Assoc. Prof. Dr. Nikollë Pjetri Dr. Mirjana Kola
		9	ORTHODOX THEOLOGY AND WESTERN PHILOSOPHICAL TRADITIONS IN CONTEMPORARY ALBANIA	Dr. Artan Hoxha Prof. Dr. Teodor Laço Assis Prof. Dr. Dorina Çela Dr. Klodian Rroshi Assoc. Prof. Dr. Andi Naçi

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Dr. Aissata Ba**	1	EDUCATIONAL POLICY REFORMS IN SENEGAL: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF CURRICULUM DEVELOPMENT AND TEACHER TRAINING INITIATIVES	Prof. Dr. Aminata Diop Dr. Moussa Sarr Assis Prof. Dr. Fatou Ndiaye
		2	HIGHER EDUCATION ACCESS AND EQUITY IN SENEGALESE UNIVERSITIES: BARRIERS AND STRATEGIC INTERVENTIONS FOR RURAL STUDENTS Assoc. Prof. Dr. Cheikh Fall	Dr. Aissata Ba Prof. Dr. Ibrahima Diouf Dr. Khady Sow
		3	CURRICULUM INNOVATION IN PAKISTANI TECHNICAL EDUCATION: INTEGRATING DIGITAL LITERACY AND VOCATIONAL SKILLS FOR EMPLOYABILITY	Dr. Muhammad Hassan Assoc. Prof. Dr. Ayesha Khan Prof. Dr. Tariq Mahmood Dr. Sana Ahmed Assis Prof. Dr. Bilal Qureshi
		4	GENDER DISPARITIES IN PAKISTAN'S PRIMARY EDUCATION SYSTEM: CULTURAL BARRIERS AND POLICY SOLUTIONS FOR GIRLS' ENROLLMENT	Prof. Dr. Farzana Ali Dr. Imran Hussain Assoc. Prof. Dr. Nadia Shah
		5	EDUCATIONAL TECHNOLOGY ADOPTION IN IRAQI SCHOOLS POST-CONFLICT: INFRASTRUCTURE CHALLENGES AND DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES	Dr. Ahmed Al-Rubaye Assis Prof. Dr. Zainab Hassan Prof. Dr. Omar Al-Maliki Dr. Layla Ibrahim
		6	TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAMS IN IRAQ: EFFECTIVENESS EVALUATION AND COMPETENCY-BASED TRAINING MODELS	Dr. Huda Al-Khafaji Prof. Dr. Samira Nadhim Dr. Karim Al-Zubaidi Assis Prof. Dr. Rana Abdullah
		7	INCLUSIVE EDUCATION FRAMEWORKS FOR DISPLACED CHILDREN IN IRAQ: PSYCHOSOCIAL SUPPORT AND ADAPTIVE LEARNING ENVIRONMENTS	Dr. Yasser Al-Tikriti Prof. Dr. Amira Al-Samarrai Assoc. Prof. Dr. Firas Al-Dulaimi Dr. Noor Al-Mosawi

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Assoc. Prof. Dr. Fatou Ndiaye**	1	COMMUNITY-BASED MENTAL HEALTH INTERVENTIONS IN POST-DISASTER SETTINGS: EVIDENCE FROM RURAL INDONESIA	Prof. Dr. Siti Rahmawati Dr. Ahmad Fauzi Assoc. Prof. Dr. Dewi Lestari
		2	DIGITAL LITERACY AND SOCIAL INCLUSION AMONG ELDERLY POPULATIONS IN URBAN JAVA	Asst. Prof. Dr. Budi Santoso Prof. Dr. Rina Kusumawati Dr. Hendra Wijaya Siti Nurhaliza
		3	SOCIAL WORK PRACTICE IN FAMILY REUNIFICATION AFTER MIGRATION: CASE STUDIES FROM MOLDOVA	Prof. Dr. Elena Ciobanu Dr. Ion Popescu Assoc. Prof. Dr. Maria Rusu
		4	YOUTH UNEMPLOYMENT AND COMMUNITY EMPOWERMENT STRATEGIES IN RURAL MOLDOVA	Dr. Andrei Moraru Prof. Dr. Natalia Gherman Asst. Prof. Dr. Victor Bodrug Elena Cojocaru Dr. Sergiu Lupu
		5	GENDER-BASED VIOLENCE PREVENTION THROUGH SCHOOL-BASED SOCIAL WORK PROGRAMS IN NORTH MACEDONIA	Assoc. Prof. Dr. Biljana Stojanovska Dr. Marina Dimitrova
		6	INTEGRATING TRADITIONAL COMMUNITY SUPPORT SYSTEMS INTO MODERN SOCIAL WORK PRACTICE IN MACEDONIA	Prof. Dr. Zoran Markovski Asst. Prof. Dr. Katerina Todorova Dr. Stefan Jovanov Milica Petrov
		7	CHILD PROTECTION POLICIES AND FRONTLINE SOCIAL WORKER RESPONSES IN MACEDONIAN URBAN CENTERS	Dr. Gordana Velichkovska Assoc. Prof. Dr. Nikola Antov Prof. Dr. Ljiljana Mitev Asst. Prof. Dr. Bojan Spasov Dr. Vesna Karanfilova Ivana Ristova
		8	COMMUNITY-LED APPROACHES TO REDUCING CHILD MALNUTRITION IN RURAL SENEGAL	Aissata Diop Dr. Moussa Sarr Assoc. Prof. Dr. Fatou Ndiaye
		9	SOCIAL WORK INTERVENTIONS TO SUPPORT REFUGEE INTEGRATION IN DAKAR: POLICY AND PRACTICE INSIGHTS	Dr. Ibrahima Ba Prof. Dr. Marième Sow Asst. Prof. Dr. Cheikh Fall

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES October 2 - 4, 2026 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
2 Ekim / October 2, 2026 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Assoc. Prof. Dr. Pearl E. Tan**	1	MATERIALITY, MEMORY, AND CULTURAL IDENTITY IN CONTEMPORARY CERAMIC ART: REINTERPRETING TRADITIONAL CRAFT PRACTICES THROUGH EXPERIMENTAL SURFACE AND FORM	Prof. Dr. Timbul Raharjo Dr. Noor Sudiyati Arif Suharson Sri Kresnanto
		2	VISUAL ARTS, AFRICAN HERITAGE, AND CONTEMPORARY CREATIVITY: RECONSIDERING THE ROLE OF ART IN CULTURAL TRANSMISSION AND SOCIAL CHANGE	Babacar Mbaye Diop Dr. Samba Doucoure Dr. Abdoulaye Diouf
		3	ARTISTIC PRACTICES AND CULTURAL DIALOGUE IN DAKAR: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CONTEMPORARY ART, TRADITION, AND SOCIAL TRANSFORMATION	Abdoulaye Diouf Dr. Babacar Mbaye Diop Dr. Delphine Buysse Assoc. Prof. Dr. Delphine Abadie El Hadji Malick Ndiaye
		4	CONTEMPORARY AFRICAN ART AND THE RECONSTRUCTION OF CULTURAL MEMORY: ARTISTIC PRACTICES, HERITAGE, AND POSTCOLONIAL IDENTITIES IN SENEGAL	Prof. Dr. Babacar Mbaye Diop Dr. Samba Doucoure Dr. Delphine Abadie
		5	FROM TRADITIONAL CRAFT TO CONTEMPORARY DESIGN: INVESTIGATING MATERIAL EXPERIMENTATION AND CULTURAL SUSTAINABILITY IN PHILIPPINE ART PRACTICES	Prof. Dr. Norma A. Respicio Assoc. Prof. Dr. Pearl E. Tan Dr. Magno Asst. Prof. dr. Roselle V. Pineda
		6	ART EDUCATION AND CREATIVE PRACTICE IN THE DIGITAL AGE: NEW APPROACHES TO VISUAL COMMUNICATION, ARTISTIC PRODUCTION, AND CULTURAL ENGAGEMENT	Asst. Prof. Liza Ann A. Ilagan Asst. Prof. Fara Martia M. Nolasco
		7	REIMAGINING PHILIPPINE VISUAL CULTURE THROUGH CONTEMPORARY ART, MATERIAL PRACTICE, AND DIGITAL MEDIA	Assoc. Prof. Almina T. Tengco-Chan Asst. Prof. Ferdinand R. Doctolero Dr. Maria Consuelo G. Cabrera Prof. Dr. Patrick D. Flores
		8	ART, ECOLOGY, AND URBAN TRANSFORMATION: EXPLORING CONTEMPORARY ARTISTIC PRACTICES IN RESPONSE TO ENVIRONMENTAL AND SOCIAL CHANGE	Prof. Dr. Datuin Dr. Gerardo O. Lucena Assoc. Prof. Alden Q. Lauzon Jessica Nicole R. Manuel

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Contents

MODELLER ARASI BİR KESİŞİM OLARAK AKILLI KENT YAKLAŞIMI: KÜRESEL VE YEREL ÖRNEKLER 1

DİŞ HEKİMLİĞİ MESLEKİ KİMLİK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİRLİK ÇALIŞMASI..... 15

DIGITAL VISIBILITY SUPPORTED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR CITIES WITH LIMITED PROMOTIONAL BUDGETS..... 17

UNDERSTANDING THE INDIVIDUAL'S CAPACITY TO COMPREHEND DIGITAL DECISION-MAKING MECHANISMS IN THE AGE OF ALGORITHMIC LITERACY 24

SPOR MEDYASINDA HAKEM TARTIŞMALARI ÜZERİNE BİR ANALİZ: FENERBAHÇE-GALATASARAY DERBİ MAÇI ÖRNEĞİ..... 32

YOUTUBER'LARIN ÜRETTİKLERİ VİDEO İÇERİKLERİNİN KULLANICILAR NEZDİNDEKİ ETKİLEŞİMLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ 46

TÜRK SİNEMASINDA KOMEDİ İÇERİKLİ YAPIMLARININ ROLÜ VE ETKİSİ 57

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ ÇERÇEVESİNDE RADYO YAYINCILIĞININ DEĞİŞİMİ 69

DİJİTAL NOSTALJİ: TRADWIFE AKIMI ÇERÇEVESİNDE TOPLUMSAL CİNSİYETİN YENİDEN İNŞASI 79

TÜRKİYE'DE KÜLTÜR SANAT EKONOMİ POLİTİĞİNİN SAHNE SANATLARINDAKİ ESTETİK VE ETİK EROZYONA ETKİSİ..... 96

LOUISE BOURGEOIS'NIN MAMAN ESERI VE GÜLAY DOĞAN'IN ÇALIŞMALARINDA BAĞLANMA VE KUŞATMA 97

1960 SONRASI SANATTA JOSEPH BEUYS BAĞLAMINDA KURGUSAL ANLATI VE DÖNÜŞÜM KAVRAMI ÜZERINE BIR İNCELEME 110

TÜRKÇE SANAT METİNLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE SANATA ETKİLERİ 123

FELSEFE METİNLERİNİ ANLAYARAK OKUMADA YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ ETKİLEŞİMLİ OKUMA MODELİ.. 134

ZEUGMA AT MEYDANI'NDA BULUNAN TAUROKTONİ KABARTMASI BAĞLAMINDA ROMA ORDUSU VE MİTHRAS KÜLTÜ..... 148

CAZ FLÜTÜNDE STİLİSTİK BİR İNCELEME: HUBERT LAWS'UN "MOMENT'S NOTICE" ESERİNDEKİ DOĞAÇLAMASININ ANALİZİ 163

HUBERT LAWS'UN CAZ FLÜTÜNDEKİ DOĞAÇLAMA ANLAYIŞI: "AIREGIN" YORUMU 171

CAZ FLÜTÜNDE DOĞAÇLAMA: "OPUS DE FUNK" ÖRNEĞİ 180

AN ANALYSIS OF THE HARMONIC AND ACCOMPANIMENT STRUCTURE OF FREDERIC CHOPIN'S NOCTURNE, OP. 72, NO:2..... 189

ANALYSIS OF THE HARMONIC AND ACCOMPANIMENT STRUCTURE OF FREDERIC CHOPIN'S NOCTURNE FOR PIANO NO. 21 A COMPOSER OF THE ROMANTIC PERIOD. 205

FREDERİC CHOPİN NOCTURNELERİNİN EŞLİK STİLİ: OP:9 NO:2 ÖRNEĞİ..... 220

ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ ESERLERDE ÇALGI TEKNİKLERİ VE ARMONİK UNSURLAR: DERE ESERİ ÖRNEĞİ 235

ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ ESERLERDE MÜZİKAL UNSURLAR: DEĞİRMENCİNİN ÇİÇEKLERİ ESERİ ÖRNEĞİ 245

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ "GÜZEL MAYIS" ESERİNDE TEKNİK VE ARMONİK UNSURLARIN İNCELENMESİ 254

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA TÜRKİYE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ 262

TÜRKİYE'DE TURİZM BÖLGELERİNDE YEREL GELİR KAYNAĞI OLARAK KONAKLAMA VERGİSİ 278

KAMU SAVUNMA HARCAMALARINDAKİ ARTIŞIN KAMU MALİYESİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE'DE 2000 SONRASI DÖNEMDE SAVUNMA HARCAMALARININ DÖNÜŞÜMÜ 285

NEOLİBERAL İDEOLOJİNİN KENTSEL İZDÜŞÜMÜ: GURGAON ÖRNEĞİ 295

İNKILABIN GENÇ BEKÇİLERİ: 1926 SONRASI TÜRKİYE'DE GENÇLİK, DEĞİŞİM VE ATATÜRK SEVGİSİNİN İNŞASI 296

BİR ASRIN ÇOK SESLİLİĞİ: TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN 100. YILINDA TOPLUMSAL DEĞİŞİM 308

YABANCI UNSURLU ERGİN KILINMA (KAZAİ RÜŞT) TALEPLERİNE UYGULANACAK HUKUKUN TAYİNİ 318

İRAN SİNEMASINDA AFGAN MÜLTECİ TEMSİLİ VE ÖTEKİLİK İNŞASI 329

ERKEN DÖNEM TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE SİYASAL VE SOSYAL POLİTİKA OLARAK SOLİDARİZM 330

AFETLERİN ÇOCUK PSİKOLOJİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ VE PSİKOSYAL DESTEK YAKLAŞIMLARI 331

KORUNMA BEKLENTİSİ VE HANE İÇİ RİSK: ATEŞLİ SİLAH SAHİPLİĞİNDE ALGI, ERİŞİM VE GÖZLENEN SONUÇLAR 347

DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA AİLEYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: SOSYAL AĞLARIN AİLE İLİŞKİLERİ VE AİLE KİMLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: İRAN ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN 349

BLACK SWAN FİLMİNDE MÜKEMMELİYETÇİLİK: ŞEFKAT ODAKLI TERAPİ ÇERÇEVESİNDEN BİR VAKA ANALİZİ 350

SHAPING THE STATUS QUO IN TURKEY: HOW SOCIAL STATUS, POLITICAL ORIENTATION, AND NATIONAL IDENTIFICATION DRIVE SYSTEM JUSTIFICATION 351

YASİN MORTAŞ'IN POETİKASI HAKKINDA BAZI TESPİTLER 352

HİKÂYE TEKNİĞİ AÇISINDAN SAFAHAT'A BİR BAKIŞ 363

MİTOSUN NORMATİF GÜCÜ: GRAVİNA VE VİCO'DA ŞİİRSEL KURMACA, SİVİL HAKİKAT VE DÜZENİN KURULUŞU 378

ARMİNİUS VÁMBÉRY'NİN ESERLERİNDE TÜRKMENLER VE YAŞADIKLARI COĞRAFYA 380

TÜRK HALK OYUNLARINDA KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ VE TOPLUM TUZAKLARI 390

NEBEVÎ DİLDE DÜNYA TASAVVURU: "DÜNYADA BİR GARÎB VEYA YOLCU GİBİ OL" HADİSİNİN TAHLİLİ 395

İSLÂM HUKUKUNDA "YASAĞIN SİRAYETİ" İLKESİ: RİVAYET MERKEZLİ BİR İNCELEME 411

EŞ'ARÎ KELAM GELENEĞİNDE ŞER PROBLEMİ: İBN FÛREK'İN KÖTÜLÜK ANLAYIŞI, KELAMİ METODOLOJİSİ VE ELEŞTİREL TAHLİLİ 424

2018 VE 2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÖĞRENME ALANLARI VE DEĞERLER BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ 433

AFET SONRASI DAYANIŞMANIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SORGULAMAYA DAYALI TASARIMI: C3 ÇERÇEVESİ VE TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA ÖNERİSİ 448

ORTAOKUL 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALAN ÖLÇME KONUSUNDA ALAN BİLGİLERİNİN İNCELENMESİ 462

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İŞİTME ENGELLİ VE AKADEMİK BAŞARISI YÜKSEK 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MODELLEME PROBLEMİ ÜZERİNDEKİ PERFORMANSLARININ RAMS ÖLÇÜTLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI 478

AN EVALUATION OF MATHEMATICAL MODELLING PROBLEMS GENERATED BY CHATGPT-5 ACCORDING TO BORROMEO FERRI'S CRITERIA FOR MODELLING PROBLEMS 490

TÜRKIYE YÜZYILI MAARIF MODELI OKUL ÖNCESI EĞITIM PROGRAMI'NDA FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETIM VE KAPSAYICILIK: BIR DOKÜMAN İNCELEMESI 507

2026 TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM VE KAPSAYICILIK: PLAN ŞABLONLARINDAN ÖĞRENME ORTAMLARINA ZENGİNLEŞTİRME VE DESTEKLEME YÖNERGELERİNİN DOKÜMAN İNCELEMESİ 520

YENİ REKREASYON EĞİLİMLERİ: GECE DOĞA ETKİNLİKLERİ VE DEĞİŞEN REKREASYON DENEYİMLERİ . 521

ALTERNATİF SPORLARIN EVRİMİ: PORTEKİZ'DE SÖRFÜN ARTAN POPÜLERİTESİ 530

URBAN MIGRATION PATTERNS AND SOCIAL INTEGRATION CHALLENGES IN LAGOS METROPOLITAN AREA 543

GENDER ROLES AND WOMEN'S EMPOWERMENT IN RURAL NIGERIAN COMMUNITIES 544

POST-SOVIET SOCIAL TRANSFORMATION AND IDENTITY RECONSTRUCTION IN UKRAINIAN SOCIETY 545

YOUTH POLITICAL ENGAGEMENT AND CIVIC PARTICIPATION IN CONTEMPORARY UKRAINE 546

ETHNIC DIVERSITY AND SOCIAL COHESION IN ADDIS ABABA URBAN NEIGHBORHOODS 547

RURAL-URBAN DIVIDE AND ACCESS TO EDUCATION IN ETHIOPIAN HIGHLAND REGIONS 548

RELIGIOUS INSTITUTIONS AND COMMUNITY DEVELOPMENT IN ETHIOPIAN ORTHODOX CONTEXTS 549

POST-COMMUNIST FAMILY STRUCTURES AND INTERGENERATIONAL RELATIONS IN ALBANIA 550

RELIGION, ETHNIC IDENTITY AND COMMUNAL CONFLICT IN NORTH-CENTRAL NIGERIA: A QUALITATIVE STUDY OF INTERGROUP TRUST, PEACEBUILDING INITIATIVES AND THE ROLE OF TRADITIONAL INSTITUTIONS 551

INTERNAL DISPLACEMENT, SOCIAL COHESION AND HOST COMMUNITY INTEGRATION IN WESTERN UKRAINE: SOCIOLOGICAL PERSPECTIVES ON SOLIDARITY, TENSION AND EVERYDAY ADAPTATION DURING WARTIME 552

TRANSFORMATION OF FAMILY ROLES AND GENDER RELATIONS IN UKRAINIAN HOUSEHOLDS UNDER MILITARY MOBILIZATION: AN EMPIRICAL STUDY OF WOMEN'S LABOUR PARTICIPATION, CARE WORK AND DECISION-MAKING 553

RURAL-URBAN MIGRATION, CHANGING LIVELIHOODS AND THE EROSION OF TRADITIONAL SOCIAL SUPPORT SYSTEMS IN THE AMHARA REGION OF ETHIOPIA: A MIXED-METHODS SOCIOLOGICAL INVESTIGATION 554

YOUTH UNEMPLOYMENT, SOCIAL EXCLUSION AND ASPIRATIONS FOR INTERNATIONAL MIGRATION IN ADDIS ABABA: EXPLORING THE INTERPLAY OF EDUCATION, FAMILY EXPECTATIONS AND PEER NETWORKS 555

CUSTOMARY CONFLICT RESOLUTION MECHANISMS AND STATE JUSTICE INSTITUTIONS IN SOUTHERN ETHIOPIA: A SOCIOLOGICAL ASSESSMENT OF LEGITIMACY, COMMUNITY TRUST AND LEGAL PLURALISM 556

THE IMPACT OF INTERNATIONAL SANCTIONS ON INFLATION DYNAMICS AND HOUSEHOLD WELFARE IN IRAN: EVIDENCE FROM A TIME-VARYING PARAMETER VAR MODEL (1990–2024) 557

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

OIL REVENUE VOLATILITY, FISCAL POLICY RESPONSES AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN RESOURCE-DEPENDENT ECONOMIES: AN EMPIRICAL ANALYSIS OF IRAN 558

DIGITAL TRANSFORMATION, FINANCIAL INCLUSION AND THE PRODUCTIVITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN VIETNAM: A PANEL DATA APPROACH 559

FOREIGN DIRECT INVESTMENT, TRADE OPENNESS AND REGIONAL INCOME INEQUALITY IN VIETNAM: EVIDENCE FROM PROVINCIAL-LEVEL DATA BETWEEN 2005 AND 2023 560

THE ROLE OF ISLAMIC FINANCE AND THE HALAL INDUSTRY IN PROMOTING INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN INDONESIA: A STRUCTURAL EQUATION MODELLING APPROACH 561

FUEL SUBSIDY REFORM, ENERGY PRICES AND RURAL HOUSEHOLD CONSUMPTION PATTERNS IN INDONESIA: A COMPUTABLE GENERAL EQUILIBRIUM ANALYSIS 562

MONETARY POLICY TRANSMISSION MECHANISMS AND THE EFFECTIVENESS OF INTEREST RATE CHANNELS IN AN EMERGING MARKET ECONOMY: THE CASE OF INDONESIA 563

DIGITAL TRANSFORMATION AND ITS IMPACT ON THE COMPETITIVENESS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM THE MANUFACTURING AND SERVICE SECTORS 564

THE ROLE OF FAMILY BUSINESS GOVERNANCE IN SUCCESSION PLANNING AND LONG-TERM ORGANIZATIONAL SUSTAINABILITY IN CENTRAL ASIAN TRANSITION ECONOMIES 565

EMPLOYEE ENGAGEMENT, TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND INNOVATIVE WORK BEHAVIOR IN HUNGARIAN MULTINATIONAL SUBSIDIARIES: A STRUCTURAL EQUATION MODELING APPROACH 566

ESG DISCLOSURE PRACTICES AND FIRM FINANCIAL PERFORMANCE: A PANEL DATA ANALYSIS OF LISTED COMPANIES ON THE BUDAPEST STOCK EXCHANGE 567

THE INFLUENCE OF MOBILE FINANCIAL SERVICES ON THE GROWTH AND FINANCIAL INCLUSION OF RURAL MICRO-ENTERPRISES IN BANGLADESH 568

GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT PRACTICES AND EXPORT PERFORMANCE IN THE READY-MADE GARMENT INDUSTRY OF BANGLADESH: THE MEDIATING ROLE OF ENVIRONMENTAL COMPLIANCE . 569

CONSUMER TRUST, PERCEIVED RISK AND ONLINE PURCHASE INTENTION: AN EMPIRICAL STUDY OF E-COMMERCE PLATFORMS AMONG YOUNG CONSUMERS IN DHAKA 570

WORKFORCE NATIONALIZATION POLICIES AND HUMAN RESOURCE MANAGEMENT STRATEGIES IN THE PRIVATE SECTOR OF QATAR: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES UNDER NATIONAL VISION 2030 571

ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEMS AND STARTUP SURVIVAL IN THE GULF REGION: THE ROLE OF GOVERNMENT INCUBATORS, VENTURE CAPITAL AND INSTITUTIONAL SUPPORT IN QATAR 572

DIVINE ACTION AND NATURAL CAUSALITY IN MODERN IBERIAN THEOLOGY 573

INTERRELIGIOUS DIALOGUE BETWEEN CHRISTIANITY AND HINDUISM IN CONTEMPORARY INDIAN THEOLOGY 574

VEDANTIC PHILOSOPHY AND CHRISTIAN MYSTICISM A COMPARATIVE STUDY 575

AFRICAN INDIGENOUS RELIGIONS AND CHRISTIAN THEOLOGY IN UGANDA SYNTHESIS AND TENSION 576

THE PROBLEM OF SUFFERING IN AFRICAN CHRISTIAN THEOLOGY A UGANDAN PERSPECTIVE 577

POLITICAL THEOLOGY AND POST COLONIAL IDENTITY IN EAST AFRICAN THOUGHT 578

THE RECEPTION OF THOMISTIC PHILOSOPHY IN ALBANIAN THEOLOGICAL EDUCATION 579

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ORTHODOX THEOLOGY AND WESTERN PHILOSOPHICAL TRADITIONS IN CONTEMPORARY ALBANIA. 580

EDUCATIONAL POLICY REFORMS IN SENEGAL: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF CURRICULUM DEVELOPMENT AND TEACHER TRAINING INITIATIVES 581

HIGHER EDUCATION ACCESS AND EQUITY IN SENEGALESE UNIVERSITIES: BARRIERS AND STRATEGIC INTERVENTIONS FOR RURAL STUDENTS 582

CURRICULUM INNOVATION IN PAKISTANI TECHNICAL EDUCATION: INTEGRATING DIGITAL LITERACY AND VOCATIONAL SKILLS FOR EMPLOYABILITY 583

GENDER DISPARITIES IN PAKISTAN'S PRIMARY EDUCATION SYSTEM: CULTURAL BARRIERS AND POLICY SOLUTIONS FOR GIRLS' ENROLLMENT 584

EDUCATIONAL TECHNOLOGY ADOPTION IN IRAQI SCHOOLS POST-CONFLICT: INFRASTRUCTURE CHALLENGES AND DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES 585

TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAMS IN IRAQ: EFFECTIVENESS EVALUATION AND COMPETENCY-BASED TRAINING MODELS 586

INCLUSIVE EDUCATION FRAMEWORKS FOR DISPLACED CHILDREN IN IRAQ: PSYCHOSOCIAL SUPPORT AND ADAPTIVE LEARNING ENVIRONMENTS 587

COMMUNITY-BASED MENTAL HEALTH INTERVENTIONS IN POST-DISASTER SETTINGS: EVIDENCE FROM RURAL INDONESIA 588

DIGITAL LITERACY AND SOCIAL INCLUSION AMONG ELDERLY POPULATIONS IN URBAN JAVA 589

SOCIAL WORK PRACTICE IN FAMILY REUNIFICATION AFTER MIGRATION: CASE STUDIES FROM MOLDOVA 590

YOUTH UNEMPLOYMENT AND COMMUNITY EMPOWERMENT STRATEGIES IN RURAL MOLDOVA..... 591

GENDER-BASED VIOLENCE PREVENTION THROUGH SCHOOL-BASED SOCIAL WORK PROGRAMS IN NORTH MACEDONIA 592

INTEGRATING TRADITIONAL COMMUNITY SUPPORT SYSTEMS INTO MODERN SOCIAL WORK PRACTICE IN MACEDONIA 593

CHILD PROTECTION POLICIES AND FRONTLINE SOCIAL WORKER RESPONSES IN MACEDONIAN URBAN CENTERS..... 594

COMMUNITY-LED APPROACHES TO REDUCING CHILD MALNUTRITION IN RURAL SENEGAL 595

SOCIAL WORK INTERVENTIONS TO SUPPORT REFUGEE INTEGRATION IN DAKAR: POLICY AND PRACTICE INSIGHTS 596

VISUAL ARTS, AFRICAN HERITAGE, AND CONTEMPORARY CREATIVITY: RECONSIDERING THE ROLE OF ART IN CULTURAL TRANSMISSION AND SOCIAL CHANGE 597

ARTISTIC PRACTICES AND CULTURAL DIALOGUE IN DAKAR: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CONTEMPORARY ART, TRADITION, AND SOCIAL TRANSFORMATION 598

CONTEMPORARY AFRICAN ART AND THE RECONSTRUCTION OF CULTURAL MEMORY: ARTISTIC PRACTICES, HERITAGE, AND POSTCOLONIAL IDENTITIES IN SENEGAL 599

FROM TRADITIONAL CRAFT TO CONTEMPORARY DESIGN: INVESTIGATING MATERIAL EXPERIMENTATION AND CULTURAL SUSTAINABILITY IN PHILIPPINE ART PRACTICES 600

ART EDUCATION AND CREATIVE PRACTICE IN THE DIGITAL AGE: NEW APPROACHES TO VISUAL COMMUNICATION, ARTISTIC PRODUCTION, AND CULTURAL ENGAGEMENT 601

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

REIMAGINING PHILIPPINE VISUAL CULTURE THROUGH CONTEMPORARY ART, MATERIAL PRACTICE, AND DIGITAL MEDIA..... 602

ART, ECOLOGY, AND URBAN TRANSFORMATION: EXPLORING CONTEMPORARY ARTISTIC PRACTICES IN RESPONSE TO ENVIRONMENTAL AND SOCIAL CHANGE 603

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

MODELLER ARASI BİR KESİŞİM OLARAK AKILLI KENT YAKLAŞIMI: KÜRESEL VE YEREL ÖRNEKLER

Emirhan KÜREK
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta Adresi: emirhankurek11@gmail.com
ORCID: orcid.org/0009-0008-7602-7724

Prof. Dr. Sanem BERKÜN
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-posta Adresi: sanem.berkun@bilecik.edu.tr
ORCID: orcid.org/0000-0002-9254-1669

ÖZET

Hızlı kentleşme süreçleri ve teknolojik dönüşümler, çağdaş kentleri sadece nüfusun yoğunlaştığı alanlar olmaktan çıkarıp karmaşık yönetim organizmalarına dönüştürmüştür. Artan nüfusla birlikte derinleşen ulaşım, enerji, güvenlik ve çevre sorunları, geleneksel yerel yönetim modellerinin yetersiz kalmasına neden olmuş ve "Akıllı Kent" yaklaşımını küresel bir çözüm arayışı olarak ön plana çıkarmıştır. Bu bildirinin amacı; akıllı kent kavramını literatürdeki altı temel bileşen (yönetişim, insan, yaşam, hareketlilik, ekonomi, çevre) ışığında incelemek, bu modelin diğer çağdaş kentsel yaklaşımlarla ilişkisini analiz etmek ve seçilen uygulama örnekleri üzerinden tartışmaya açmaktır.

Tebliğ kapsamında öncelikle akıllı kent kavramı; "Erişilebilir Kent", "Dirençli Kent" ve "Dünya Kenti" modelleriyle karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Elde edilen bulgular, akıllı kent vizyonunun bu modellerin bir alternatifi olmadığını; aksine erişilebilirliği statik bir yapıdan dinamik bir sürece, dirençliliği ise betondan veri temelli bir boyuta taşıyan temel bir 'zemin' oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Bildirinin uygulama bölümünde Londra, New York ve Barselona gibi küresel metropollerin yanı sıra Türkiye'den büyükşehir ölçeğinde Konya ve orta ölçekli kent dinamiğinde Çanakkale örnekleri masaya yatırılmaktadır. Özellikle Çanakkale, "Aklım Fikrim Çanakkale" projesi ve katılımcı vizyonu ile orta ölçekli kentlerin dijital dönüşüm potansiyelini ve özgün yerel pratiklerini göstermesi açısından detaylı bir vaka analizi olarak sunulmaktadır. Çalışma; akıllı kentlerin mahremiyet ve siber güvenlik gibi risklerinin yanı sıra, salt kent merkezlerine odaklanan teknolojik dönüşümün dijital uçurumu ve mekânsal adaletsizliği derinleştirme tehlikesini de tartışarak, bu yapısal risklerin asgariye indirilmesi amacıyla yerel yönetimlere yönelik proaktif kriz yönetimi, kapsayıcı planlama ve veri gizliliği ekseninde stratejik politika önerileri sunmakta ve gelecekteki kentlerin, sorunları henüz ortaya çıkmadan öngörebilen "proaktif ve bilge kentler" olması gerektiği fikrini tartışmaya açmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kent, Dijital Dönüşüm, Kentsel Dirençlilik, Erişilebilir Kent, Vaka Analizi.

SMART CİTY APPROACH AS AN INTERSECTİON OF MODELS: GLOBAL AND LOCAL CASES

ABSTRACT

Rapid urbanization processes and technological transformations have shifted contemporary cities beyond mere areas of population concentration, turning them into complex administrative organisms. The escalating transport, energy, security, and environmental challenges driven by growing populations have rendered traditional local governance models inadequate, positioning the "Smart City" approach as a prominent global quest for solutions. The purpose of this paper is to examine the concept of the smart city in light of its six core components found in the literature (governance, people, living, mobility, economy, environment), analyze its relationship with other contemporary urban approaches, and deliberate upon these through selected implementation cases.

Within the scope of this paper, the smart city concept is primarily analyzed in comparison with the "Accessible City", "Resilient City", and "Global City" models. The findings reveal that the smart city vision is not an alternative to these models; on the contrary, it serves as a foundational 'ground' that transforms accessibility from a static structure into a dynamic process, and resilience from concrete to a data-driven dimension.

In the case study section of the paper, global metropolises such as London, New York, and Barcelona are examined alongside Konya as a metropolitan scale and Çanakkale as a medium-sized city dynamic from Türkiye. Particularly, the Çanakkale case is addressed as a detailed case study to demonstrate the digital transformation potential and unique local practices of medium-sized cities through its "Aklım Fikrim Çanakkale" project and participatory vision. Concluding with a discussion on the risks of smart cities, such as privacy and cybersecurity, as well as the danger of deepening the digital divide and spatial injustice caused by technological transformation focusing solely on city centers, the study presents strategic policy recommendations for local governments centered on proactive crisis management, inclusive planning, and data privacy in order to minimize these structural risks, and opens up for debate the premise that future cities must become "proactive and wise cities" capable of foreseeing problems before they arise.

Keywords: Smart City, Digital Transformation, Urban Resilience, Accessible City, Case Study.

1. GİRİŞ

21. yüzyıl, insanlık tarihinin en köklü ve kapsamlı dönüşümlerine sahne olmaktadır. Sanayi Devrimi ile başlayan kırdan kente göç süreci, günümüzde yaşanan teknolojik devrimle birleşerek yeni bir boyut kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) verilerine göre, 2008 yılında dünya nüfusunun yarısının kentlerde yaşadığı tespit edilmiştir; bu oranın 2030'da %60'a, 2050 yılında ise %66 ile %70 bandına ulaşacağı öngörülmektedir (Yimsek&Yakar, 2023). Kentleşme oranlarındaki bu dramatik artış, kentleri sadece nüfusun yoğunlaştığı

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

yerleşim birimleri olmaktan çıkarıp, karmaşık sosyo-ekonomik ağların ve yönetim organizmalarının merkezi haline getirmiştir.

Ancak kentlerdeki bu denli hızlı ve kontrolsüz nüfus artışı; ulaşım altyapılarının yetersizliği, enerji talebindeki patlama, su kaynaklarının tükenmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerinde aksamalar, çevre kirliliği ve güvenlik zafiyetleri gibi geleneksel yöntemlerle çözülemeyen çok boyutlu sorunları beraberinde getirmiştir (Örselli&Akbay, 2019). Söz konusu kent yönetimi zorlukları; yerel ve merkezi yönetimlerin, sınırlı kaynaklarla her geçen gün büyüyen bu ihtiyaçları karşılamasını giderek güçleştirmektedir. Bu bağlamda, kentsel yaşam kalitesini sürdürülebilir kılmak, ekonomik kalkınmayı sağlamak ve oluşabilecek krizleri (afet, salgın, göç) önceden öngörebilmek adına yeni yönetim modelleri arayışı kaçınılmaz hale gelmiştir. Nitekim bu arayışın bir sonucu olarak, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) kentsel altyapı ve hizmetlere entegre edildiği "Akıllı Kent" vizyonu, küresel bir çözüm paradigması olarak ortaya çıkmıştır (Yimsek&Yakar, 2023).

Akıllı kentler, teknolojiyi kendi başına bir amaç olarak değil; verimliliği artıran, maliyetleri düşüren ve vatandaş memnuniyetini odağa alan bütüncül bir "araç" olarak konumlandırmaktadır. Sorunlara ekonomik, çevre dostu ve insan odaklı çözümler getirmeyi hedefleyen bu yaklaşım, kentlerin dijital bir kimlik kazanmasını sağlamaktadır (Yimsek&Yakar, 2023). Bu doğrultuda çalışmanın amacı; akıllı kent kavramını literatürdeki tanımlar ışığında teorik bir çerçeveye oturtmak, bu modelin neden "Erişilebilir", "Dirençli" ve "Dünya Kenti" gibi diğer çağdaş kentsel yaklaşımları kapsayan bir üst çatı (kesişim kümesi) olduğunu analiz etmek ve Londra, New York, Barselona ile Türkiye'den Konya ve Çanakkale gibi özgün uygulama örnekleri üzerinden teorinin pratiğe yansımasını incelemektir.

2. LİTERATÜR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE: AKILLI KENT KAVRAMI VE BİLEŞENLERİ

Kent kavramı, tarihsel süreç içerisinde sürekli değişen ve gelişen dinamik bir yapıya sahiptir. Sözlük anlamıyla kent; ilçe veya ilçeden daha büyük, nüfusunun çoğunluğunun sanayi, ticaret ya da hizmet sektöründe çalıştığı ve tarımsal faaliyetlerin asgari düzeyde olduğu yerleşim birimi olarak tanımlanır (Keleş, 2021). Ancak kenti sadece nüfus yoğunluğu, idari sınırlar veya ekonomik faaliyet türü üzerinden tanımlamak, onun barındırdığı karmaşık sosyal ilişkileri ve kültürel katmanları açıklamada yetersiz kalmaktadır. Ruşen Keleş (2021), kenti daha kapsamlı ve sosyolojik bir perspektifle ele alarak şu şekilde tanımlamaktadır: "Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi."

Bu tanımda öne çıkan "sürekli toplumsal gelişme" ifadesi, kentin statik bir mekân değil, yaşayan bir organizma olduğunu vurgulamaktadır. Kentler, insanların sadece barındığı değil, aynı zamanda etkileşimde bulunduğu, kültürel değerler ürettiği ve sosyal ağlar kurduğu mekânlardır. Ancak 21. yüzyılda bu gereksinimlerin karşılanması süreci; kontrolsüz nüfus artışı, mekânsal baskılar ve kaynak kısıtlılığı nedeniyle geleneksel yöntemlerle yönetilemez bir boyuta ulaşmıştır. Tam da bu noktada, kentin karmaşıklaşan sosyo-ekonomik ve idari yapısını

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sürdürülebilir kılmak adına, teknolojik ve kurumsal dönüşümü bir arada sunan yeni bir kentsel paradigma ihtiyacı doğmuştur.

Akıllı kent, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla teknolojinin, yönetim süreçlerine ve altyapıya entegre edildiği çok boyutlu bir kavramdır. Literatürde akıllı kent kavramına dair tek bir tanım bulunmamakla birlikte, tanımların odak noktası "teknoloji", "insan" ve "yönetişim" bileşenlerinin birlikteliğidir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2017) akıllı kenti; "kamu ihtiyaçlarının çağın gereksinimlerine uygun olarak karşılanabilmesi amacıyla etkin bir şehir yönetimini kurmayı, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak yaşam kalitesini arttırmayı amaçlayan katılımcı ve sürdürülebilir bir kentsel gelişme vizyonu" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, teknolojinin bir amaç değil, yaşam kalitesini artırmak için bir araç olduğunu vurgulamaktadır.

Bir başka tanıma göre akıllı kent; insan sermayesi, sosyal sermaye ile geleneksel ve modern iletişim altyapısına (ulaşım ve BİT) yapılan yatırımların, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve yüksek yaşam kalitesini beslediği, doğal kaynakların akıllıca yönetildiği kentlerdir (Örselli&Akbay, 2019). Benzer şekilde, akıllı kent, bilgi ve teknolojinin kentsel hizmetlerde kullanıldığı, birey ile kentin kurumları ve hizmetleri arasında birebir etkileşimin olduğu; bilgi, teknoloji ve katılımın temel alındığı bir modeldir (Gül&Atak Çobanoğlu, 2017). Akıllı kent vizyonu, sadece teknolojik altyapı yatırımlarından ibaret değildir. Avrupa Parlamentosu ve literatürdeki temel çalışmalar (Giffinger vd., 2007), bir kentin "akıllı" olarak nitelendirilebilmesi için altı temel eksende (bileşen) gelişim göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu temel bileşenler şöyledir (Örselli&Akbay, 2019);

- **Akıllı Yönetişim:** Akıllı yönetişim; karar alma süreçlerinin şeffaf hale gelmesi, bürokrasinin azaltılması ve açık veri ile e-devlet uygulamaları vatandaşların yönetime doğrudan katılımının sağlanmasıdır (Oktay, 2024). Geleneksel "devletten vatandaşa" tek yönlü hizmet anlayışının yerini, vatandaşın da fikirlerinin olduğu ve karara katıldığı çok aktörlü ve katılımcı bir gelişim yapısı alır (Laleoğlu, 2021). Akıllı yönetişim, BİT kullanarak politikaların oluşturulmasında toplumun farklı kesimlerinin (STK'lar, üniversiteler, özel sektör) görüşlerinin alınmasını ve böylece demokratik meşruiyetin artırılmasını hedefler (Örselli&Akbay, 2019). Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımı, akıllı kent girişimlerinin başarısı için kritik öneme sahiptir.

- **Akıllı İnsan:** Teknolojik altyapı ne kadar güçlü olursa olsun, kentsel sistemlerin en önemli etki faktörü olan ve onu kullanacak ve geliştirecek beşeri sermaye olmadan akıllı kent vizyonu hayata geçemez (Giffinger vd., 2007). Akıllı insan bileşeni; e-becerileri yüksek, yaşam boyu öğrenmeye açık, esnek, açık fikirli, yaratıcı, sosyal ve kültürel çeşitliliğe sahip ve kamusal hayata aktif katılan bireyleri ifade eder (Altınöz, 2024). Akıllı kentler, sadece teknolojiyi tüketen değil, aynı zamanda veriyi işleyerek kentsel

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sorunlara çözüm üreten "akıllı vatandaşlara" ihtiyaç duyar (Gül&Atak Çobanoğlu, 2017).

- **Akıllı Yaşam:** Akıllı yaşam; vatandaşların sağlık, güvenlik, barınma ve kültürel ihtiyaçlarının teknoloji destekli çözümlerle karşılanarak sosyal tutunumun, kapsayıcılığın tesis edilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesidir (Aslan, 2018). Bu kapsamda; tele-tıp uygulamaları ile uzaktan sağlık hizmeti verilmesi, akıllı ev sistemleri ile enerji tasarrufu sağlanması, güvenlik kameraları ve veri analitiği ile suç oranlarının düşürülmesi ve afet ve acil durum yönetimi gibi kriz planlamalarının yapılması hedeflenir (Oktay, 2024). Aynı zamanda kentin kültürel ve turistik olanaklarının dijital platformlarla erişilebilir hale getirilmesi (Yimsek&Yakar, 2023) ile dezavantajlı grupların sosyal hizmetlere engelsiz erişiminin güvence altına alınması da akıllı yaşamın bir parçasıdır (Yeşil, 2025).
- **Akıllı Hareketlilik:** Kentleşmenin en büyük sorunlarından biri olan trafik yoğunluğu ve ulaşım zorluklarına karşı teknoloji altyapısıyla desteklenen yenilikçi geliştirilen çözümleri kapsar (Tosun, 2025). Akıllı hareketlilik; yerel, ulusal ve uluslararası ulaşım ağlarının birbirine entegre edildiği, çevre dostu, güvenli, sürdürülebilir ve karma erişime dayalı ekonomik ulaşım sistemlerini ifade eder (Dağ, 2025). Toplu taşıma araçlarının anlık takibi, akıllı trafik sinyalizasyon sistemleri, bisiklet paylaşım ağları ve elektrikli araç şarj istasyonları bu bileşenin uygulamalarıdır (Örselli&Akbay, 2019). Amaç, zaman ve maliyet tasarrufu sağlarken ulaşımdan kaynaklı karbon emisyonunu azaltmaktır.
- **Akıllı Ekonomi:** Akıllı ekonomi; kentin rekabet gücünü artırmak amacıyla inovasyon, girişimcilik ve teknoloji odaklı üretim modellerinin benimsenerek bilgiye dayalı, kaynakların verimli kullanıldığı sürdürülebilir bir büyümenin sağlanmasıdır (Aslan, 2018; Tosun, 2025). E-ticaretin yaygınlaşması, teknoparklar ve Ar-Ge merkezlerinin desteklenmesi, yaşayan laboratuvarlar (living labs), akıllı iş ekosistemleri, ileri üretim mekanizmaları yeni iş modellerinin (start-up vb.) teşvik edilmesi bu kapsamdadır (Dağ, 2025; Laleoğlu, 2021). Akıllı ekonomi, kentin yerel dinamiklerini küresel piyasalarla entegre ederek esnek ve krizlere dayanıklı bir ekonomik yapı oluşturmayı amaçlar (Örselli&Akbay, 2019).
- **Akıllı Çevre:** Doğal kaynakların korunması, yeşil kentsel planlama ve sürdürülebilirlik ilkesi, akıllı kentlerin vazgeçilmez bir parçasıdır (Aslan, 2018). Akıllı çevre bileşeni;

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

enerji verimliliğinin sağlanması, yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş, rüzgâr, biyogaz vb.) kullanımının artırılması, sıfır atık politikalarıyla desteklenen atık yönetiminin sensörlerle optimize edilmesi ve hava/su kalitesinin anlık izlenmesini içerir (Altınöz, 2024; Laleoğlu, 2021). Bu sayede kentsel büyümenin ekolojik denge üzerindeki baskısı azaltılmaya çalışılır (Yimsek&Yakar, 2023).

3. AKILLI KENTİN DİĞER ÇAĞDAŞ KENTSEL MODELLERLE İLİŞKİSİ / KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ (ERİŞİLEBİLİR KENT, DİRENÇLİ KENT, DÜNYA KENTİ)

Günümüz şehircilik literatüründe "Erişilebilir Kent", "Dirençli Kent" veya "Dünya Kenti" gibi pek çok farklı model ve hedef tartışılmaktadır ve bu konseptler akıllı şehir temelinde şekillenen ekolojik (yeşil) şehirler, güvenli şehirler ve sakin şehirler (Cittaslow) gibi yeni yönetim modelleriyle de desteklenmektedir (Laleoğlu, 2021). Ancak Akıllı Kent vizyonu, bu modellerin bir alternatifi veya rakibi değil; aksine bu modellerin vaatlerini 21. yüzyıl şartlarında gerçekleştirebilmesi için gerekli olan teknolojik altyapıyı ve veri yönetimini sağlayan bir "üst çatı" niteliğindedir. Bu bölümde, diğer kent modellerinin geleneksel yöntemlerle neden yetersiz kaldığı ve akıllı kentin bu sınırları nasıl aştığı karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Erişilebilir kent kavramı, en genel tanımıyla; engelli bireylerin, yaşlıların, çocukların veya hareket kısıtlılığı olan dezavantajlı grupların kentsel hizmetlere, açık ve kapalı alanlara herkesle eşit, güvenli ve bağımsız bir şekilde ulaşabildiği kentleri ifade eder. Gökpınar (2024), erişilebilir kenti, toplumdaki her bireyin sosyal yaşama katılabileceği ve bağımsız hareket edebileceği huzurlu bir çevre sunan kent olarak tanımlamaktadır. Sosyal adalet ve eşitlik ilkesi açısından bu model hayati bir öneme sahiptir. Ancak geleneksel erişilebilir kent yaklaşımı, genellikle "fiziksel" çözümlere odaklanır. Örneğin; kaldırımlara engelli rampası yapmak, kamu binalarına asansörler inşa etmek veya yollara hissedilebilir yüzeyler döşemek bu kapsamdadır. Bu sistemler kurulduktan sonra, genellikle -sorun çıkana kadar- kendi haline bırakılır. Bir asansörün bozulduğu, bir rampanın önüne araç park edildiği veya hissedilebilir yüzeylerin tahrip olduğu durumlar, ancak vatandaşların şikâyeti üzerine fark edilir. Yani sistem, tepkiseldir ve sorunu geriden takip eder.

Akıllı kent modeli ise erişilebilirliği "dinamik" bir sürece dönüştürür. Nesnelerin İnterneti ve sensör teknolojileri sayesinde kentsel erişilebilirlik, asansör veya yürüyen merdivenler arızalandığında bakım ekiplerine otomatik sinyal gönderen anlık izleme süreçlerine tahvil edilir. Benzer şekilde, engelli park yerlerine veya rampaların önüne yapılan yetkisiz parklar, kameralı görüntü işleme sistemleriyle anında tespit edilerek ihlal bildirimi gerçekleştirilir. Görme engelli bireyler için geliştirilen işaretçi teknolojilerin sağladığı navigasyon desteği ise kişinin bulunduğu konumu sesli betimleyerek bağımsız hareket etmesini kolaylaştırır. Özetlemek gerekirse geleneksel erişilebilir kent modelinde sistem sadece kurulurken, akıllı kent modelinde sistem sürekli izlenir ve yönetilir. Veri akışı olmadan, erişilebilirliğin sürdürülebilir olması mümkün değildir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Dirençli kent; ekonomik krizler, doğal afetler (deprem, sel, yangın), salgın hastalıklar veya sosyal patlamalar gibi ani şokları absorbe etme, bu şoklar karşısında işlevini sürdürme ve hızla iyileşme kapasitesine sahip kenttir. Ünal (2023) bu kavramı, kentin temel dokusunu güçlendirerek risklere karşı hazırlıklı olma yeteneği olarak tanımlar. Geleneksel dirençli kent anlayışı ise dayanıklılığı genellikle betonarme sağlamlık ve fiziksel altyapı kapasitesi ile eşleştirir. Dere yataklarını ıslah etmek, depreme dayanıklı binalar yapmak veya yangın merdivenleri inşa etmek bu yaklaşımın temel refleksleridir. Ancak 21. yüzyılın karmaşık riskleri karşısında sadece fiziksel dayanıklılık yeterli değildir. Bir kent yapısal olarak ne kadar sağlam olursa olsun; afet anında iletişim ağları çöküyorsa, trafik kilitlendiği için arama-kurtarma ekipleri ilerleyemiyorsa, bilgi akışı sağlanamıyor veya enerji dağıtımı yönetilemiyorsa o kentin dirençli olduğunu iddia etmek imkânsızdır.

Akıllı kent vizyonu, tam da bu noktada devreye girerek dayanıklılığı veri temelli bir boyuta taşır ve kentin reflekslerini güçlendirir. Bu ekosistemde kentsel dirençlilik; meteorolojik verilerin, su seviyelerinin veya sismik aktivitelerin yapay zekâ ile analiz edilerek risklerin önceden simüle edildiği erken uyarı sistemleriyle tahkim edilir. Afet anında ise sensörlerden gelen canlı veriler sayesinde hangi yolların açık olduğu, hangi bölgelerin acil enerjiye ihtiyaç duyduğu veya enkaz altındaki yaşam belirtileri anlık olarak Kriz Yönetim Merkezi'ne iletilerek etkin bir afet yönetimi sağlanır. Dahası, ol olası bir siber saldırı veya afet durumunda akıllı şebekeler, enerjiyi otomatik olarak hastaneler ve güvenlik birimleri gibi öncelikli kritik altyapılara yönlendirerek kentin hayati fonksiyonlarının durmasını engeller. Dolayısıyla; günümüzde gerçek bir dirençlilik sadece betonla değil, sensörler ve veri analitiği ile inşa edilir. Akıllı teknolojiler, kentin sinir sistemini oluşturarak onu şoklara karşı her an proaktif ve uyanık tutar.

Saskia Sassen (1991), "Küresel Kent" kavramını; finansal hizmetlerin, bankacılığın, sigortacılığın ve uzmanlaşmış hizmet sektörünün yoğunlaştığı, dünya ekonomisine yön veren komuta merkezleri (New York, Londra, Tokyo gibi) olarak nitelendirmiştir. Geleneksel "Dünya Kenti" algısı, bir kentin gücünü ve başarısını genellikle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), borsasının işlem hacmi veya ev sahipliği yaptığı çok uluslu şirket sayısı ile ölçer. Ancak salt ekonomik büyüklük, bir kentin yaşanabilir, sürdürülebilir veya verimli olduğunu garanti etmez. Bir kent, finansal açıdan devasa bir güce sahip olsa bile; trafik sorunu nedeniyle günde milyonlarca dolar iş gücü ve zaman kaybı yaşanıyorsa (Örselli&Akbay, 2019), enerji verimliliği düşük olduğu için karbon ayak izi çok yüksek seyrediyorsa ya da yönetim süreçleri hantal, şeffaflıktan uzak ve bürokrasiye boğulmuşsa, o kent "hantal ve kırılgan" bir yapıya dönüşerek yaşam kalitesini hızla aşağı çeker.

Akıllı kent vizyonu ise ekonomik büyüklüğü verimlilik ve yaşam kalitesi ile birleştirerek bu sınırları aşar. Akıllı kentler, ekonomik aktivitelerin dijital altyapı üzerinde pürüzsüzce akmasını sağlayan temel bir kaldıraçtır. Bu modelde küresel rekabetçilik; akıllı ulaşım sistemlerinin lojistik maliyetlerini düşürdüğü, akıllı enerji yönetiminin işletme giderlerini asgariye indirdiği, yüksek hızlı fiber altyapının ise dijital ekonomiyi ve girişimcilik ekosistemini doğrudan beslediği dinamik bir yapıya bürünür (Boz&Çay, 2019). Sonuç olarak akıllı kent modeli, küresel bir kent için sadece zenginliği değil, bu zenginliğin sürdürülebilirliğini, operasyonel verimliliğini ve krizlere karşı güvenliğini de merkeze alarak onu "bilge" bir güce dönüştürür.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4. UYGULAMA VE VAKA ANALİZLERİ (LONDRA, NEW YORK, BARSELONA, KONYA VE ÇANAKKALE - AKLIM FİKRİM ÇANAKKALE PROJESİ)

Akıllı kent kavramı; coğrafi konuma, ekonomik gelişmişlik düzeyine ve yerel ihtiyaçlara göre farklı uygulama biçimleri göstermektedir. Bu yönüyle akıllı kentler, tek tip bir teknoloji paketi olmaktan ziyade, her kentin kendi özgün sorunlarına ürettiği dijital çözümlerin bir bütünüdür. Küresel ölçekte kabul görmüş ve literatürde öncü kabul edilen başarılı metropol örnekleri incelendiğinde, teorinin sahaya yansıma biçimlerinin de kentsel önceliklere göre farklılaştığı görülmektedir. Örneğin, küresel finansın ve nüfus hareketliliğinin merkezinde yer alan Londra, New York ve Barselona gibi şehirler; veri analitiğini, nesnelerin internetini (IoT) ve katılımcı yönetim modellerini kentsel yaşamı optimize etmek için en üst düzeyde entegre eden yapılar olarak öne çıkmaktadır.

Uluslararası raporlar ve endeksler incelendiğinde; vizyon, liderlik, bütçe yönetimi ve inovasyon ekosistemi gibi kriterler baz alındığında Londra, New York ve Barselona gibi metropollerin akıllı kent dönüşümünde öncü rol oynadığı görülmektedir (Boz&Çay, 2019). Bu kentlerden Londra, akıllı kent vizyonunu sadece teknolojik altyapı üzerine değil, "dijital kapsayıcılık" ilkesi üzerine inşa etmiştir. 2013 yılında kurulan Akıllı Londra Kurulu tarafından yönlendirilen kentsel dijital stratejide teknoloji, vatandaşların hayatını kolaylaştıran insani bir araç olarak konumlandırılmıştır. Bu doğrultuda yürürlüğe konan "Dijital Katılım Sözleşmesi" ile internet erişimi kısıtlı veya dijital okuryazarlığı düşük olan dezavantajlı kesimlerin sisteme entegrasyonu hedeflenmiştir. Ayrıca Londra, "Açık Veri" politikasında dünyanın en şeffaf kentlerinden biridir; "London Datastore" platformu üzerinden ulaşım, çevre, suç ve ekonomi ile ilgili binlerce veri seti halka ve yazılım geliştiricilere açılmıştır. Çevre odaklı akıllı çevre bileşeni kapsamında ise kent merkezinde uygulanan "Sıfır Emisyon Alanları" ve akıllı sensör ağları sayesinde hava kalitesi anlık olarak izlenmekte, kirlilik yaratan araçların girişi sınırlandırılarak halk sağlığı proaktif bir refleksle korunmaktadır (Boz&Çay, 2019).

Bir diğer küresel örnek olan New York, akıllı kent stratejilerini "OneNYC 2040" vizyonu altında konsolide etmiştir. Bu vizyonun ayırt edici temel farkı, akıllı kent projelerinin tek bir teknoloji departmanı tarafından dikey bir hiyerarşiyle değil; sürdürülebilirlik, teknoloji ve inovasyon ofislerinin yatay koordinasyonuyla çok disiplinli bir yapıda yürütülmesidir (Boz&Çay, 2019). Kentin en bilinen simgesel projelerinden biri olan "LinkNYC", eskiyen ankesörlü telefon kulübelerinin; yüksek hızlı ücretsiz Wi-Fi sağlayan, interaktif tablet içeren, telefon şarj edilebilen ve acil durum araması yapılabilen akıllı dijital büfelere dönüştürülmesini kapsamaktadır. Bunun yanı sıra New York Belediyesi, 311 hattına gelen milyonlarca vatandaş şikâyet verisini büyük veri analitiği ile işleyerek kentsel hizmet sunumunu optimize etmektedir.

Avrupa ölçeğinde Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerini kentsel altyapıya en başarılı entegre eden kentlerin başında gelen Barselona ise sensör ağları yardımıyla park yerlerinin doluluk oranını, çöp konteynerlerinin doluluk seviyesini, hava sıcaklığını ve nemi anlık olarak ölçmektedir. Kentte devreye alınan akıllı sulama sistemleri sayesinde park ve bahçelerdeki su tüketimi %25 oranında azaltılarak yaklaşık 58 milyon dolarlık kayda değer bir tasarruf sağlanmıştır (Boz&Çay, 2019). Son olarak Uzak Doğu'da "Akıllı Ulus" programı ile ülkeyi bir bütün olarak dijitalleştiren Singapur, akıllı yaşam ve akıllı insan bileşenlerinin kesişiminde

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

özgün bir model sunmaktadır. Ülkedeki yaşlanan nüfus problemine yenilikçi bir çözüm olarak evlere yerleştirilen akıllı hareket sensörleri, yaşlı bireylerin uzun süre hareketsiz kalması durumunda sağlık birimlerini ve yakınlarını otomatik olarak uyaran proaktif bir sosyal politika aracı olarak işlev görmektedir (Örselli&Akbay, 2019).

Türkiye'de akıllı kent çalışmaları, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın "2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı" ile kurumsal bir çerçeveye oturmuştur. Yerel yönetimler düzeyinde ise Konya, İstanbul, Bursa ve Çanakkale gibi iller, geliştirdikleri projelerle öne çıkmaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi, 132 farklı akıllı kent uygulaması ile Türkiye'de proje sayısı bakımından lider konumdadır. Kentte uygulanan "Akıllı Toplu Ulaşım Sistemi" (ATUS), vatandaşların duraklarda bekleme süresini minimize etmekte; otobüs ve tramvay hatları entegre bir şekilde çalışmaktadır. Temassız bankacılık kartlarının toplu ulaşımda kullanılabilmesi, ödeme sistemlerinde büyük kolaylık sağlamıştır (Yimsek&Yakar, 2023). Ayrıca Konya, Türkiye'nin en kapsamlı Akıllı Bisiklet Sistemi'ne (ABUS) sahiptir ve akıllı kavşak yönetim sistemi ile trafiği optimize etmektedir (Yimsek&Yakar, 2023). Kentin bu geniş altyapısı, coğrafi bilgi sistemleri tabanlı "Akıllı Şehir Otomasyonu" ile desteklenmekte, böylece hem enerji tasarrufu hem de karbon emisyonunun azaltılması hedeflenmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, trafik yoğunluğunu yönetmek adına kurduğu "Trafik Kontrol Merkezi" ile kenti binlerce kamera ve sensör üzerinden 7/24 izlemekte; elde edilen verilerle anlık trafik yönetimi sağlamaktadır (Örselli & Akbay, 2019). Aynı zamanda demokratik katılımı ve akıllı yönetişimi desteklemek amacıyla hayata geçirilen "İstanbul Senin" mobil uygulaması, vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan katılmasını ve kentsel hizmetlere tek bir ekrandan erişmesini sağlayarak kentin akıllı vizyonunu güçlendirmektedir (Oktay, 2024).

Bursa Büyükşehir Belediyesi ise sosyal belediyecilik ile teknolojiyi birleştirmiştir. Alzheimer hastaları için geliştirilen "Sevgi Çipi" projesi, hastaların güvenli bir bölge dışına çıktığında yakınlarına ve güvenlik birimlerine GPS üzerinden konum bilgisinin iletilmesini sağlamaktadır (Örselli&Akbay, 2019). Ayrıca Bursa, akıllı kent vizyonunu sadece sosyal hizmetlerle sınırlı tutmayıp; kentin tarihi ve kültürel değerlerini dijital platforma taşıyan "Üç Boyutlu Mobil Turizm Atlası", kentsel kaynakların etkin planlanmasını sağlayan "Yatırım İzleme Sistemi", denetim şeffaflığını artıran "zabıta yaka kamera sistemi" ve insansız hava araçları (İHA) ile yürütülen "kaçak yapı tespiti" gibi çok yönlü projelerle teknolojik kentsel dönüşümünü desteklemektedir (Laleoğlu, 2021; Oktay, 2024; Tosun, 2025).

Çanakkale, orta ölçekli bir kent olmasına rağmen, akıllı kent vizyonunu erken dönemde benimseyen ve stratejik planlarına entegre eden önemli bir örnektir. Çanakkale'nin akıllı kent yolculuğu, 2008 yılında atık su arıtma tesislerinde SCADA (Veri Tabanlı Kontrol ve Gözetleme Sistemi) kurulumu ve online tahsilat sistemlerine geçiş gibi münferit adımlarla başlamıştır (Gül&Atak Çobanoğlu, 2017). Kentin dönüşüm sürecindeki en önemli kırılma noktalarından biri 2015 yılıdır. Bu tarihte hayata geçirilen "Çanakkale Akıllı Bisiklet Kiralama Sistemi" (ÇABİS), kent içi ulaşımda çevreci bir alternatif sunmuştur. Aynı dönemde kentin işlek noktalarına yerleştirilen "Akıllı Duraklar", güneş enerjisi ile çalışan, ücretsiz Wi-Fi ve şarj

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

imkânı sunan, aynı zamanda kent bilgi ekranı işlevi gören yapılar olarak vatandaşın hizmetine sunulmuştur. Çanakkale Belediyesi'nin vizyonunu bir üst seviyeye taşıyan adım ise 2017 yılında başlatılan "Aklım Fikrim Çanakkale" projesidir. Bu proje, sadece teknolojik bir yatırım değil, aynı zamanda katılımcı bir yönetişim modelidir. Proje kapsamında; kentin akıllı şehir yol haritasının çıkarılması, akıllı şehir ortak platformunun oluşturulması ve uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Çanakkale Belediyesi'nin Stratejik Planı'nda "Barışın Kenti" vizyonuna "Akıllı Kent" vizyonu da eklenmiş; coğrafi bilgi sistemleri (Kent Rehberi) ve şeffaf belediyecilik uygulamaları kurumsal hedefler arasına alınmıştır (Gül&Atak Çobanoğlu, 2017).

5. AKILLI KENTLEŞMEDE RİSKLER, ETİK İHLALLER VE YÖNETSEL ZORLUKLAR

Akıllı kent, genellikle bir "kurtarıcı" veya "ideal yaşam alanı" sunuyor gibi görünmektedir. Ancak bir yandan da teknolojinin kentsel yaşama bu denli nüfuz etmesinin getirdiği riskler, etik ihlaller ve yönetimsel zorluklar bulunmaktadır. Bu riskler yönetilemediği takdirde, akıllı kentler birer dijital hapishaneye dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Bu bölümde, akıllı kentleşme ile birlikte yaşanabilecek riskler ve zorluklar incelenmektedir.

Mahremiyet Kaybı ve Gözetim Toplumu Endişesi: Akıllı kentlerin en büyük paradoksu, "güvenlik ve konfor" vaadiyle "mahremiyetten" feragat edilmesini talep etmesidir. Kentin her noktasına yerleştirilen yüz tanıma sistemli kameralar, plaka okuyucular, konum takibi yapan mobil uygulamalar ve sensörler, vatandaşların her adımını kayıt altına almaktadır. Literatürde bu durum, Bentham'ın "Panoptikon" kavramıyla ilişkilendirilerek "Gözetim Toplumu" riski olarak tanımlanmaktadır (Yapı Kredi, 2024). Verilerin kim tarafından ne amaçla toplandığı ve ne kadar süre saklandığı konusundaki belirsizlikler, "Büyük Birader" (Big Brother) korkusunu tetiklemektedir. Vatandaşların, kamu hizmeti almak uğruna "özel hayatın gizliliği" hakkından ne kadar vazgeçeceği, akıllı kentlerin tartışma konularından biridir. Kişisel verilerin ticarileştirilmesi veya siyasi manipülasyon amacıyla kullanılma riski, sisteme duyulan güveni zedelemektedir. Kişilerin günlük rutinlerini, sosyal ilişkilerini ve hatta siyasi tercihlerini ortaya koyabilecek nitelikteki bu verilerin toplanması, "veri minimizasyonu" ilkesinin ihlal edilmesine zemin hazırlayarak ciddi hukuki ve etik sorunlar doğurmaktadır (Yeşil, 2025).

Siber Güvenlik ve Altyapı Kırılganlığı: Geleneksel kentlerde bir altyapı sorunu (örneğin bir su borusunun patlaması) genellikle lokal bir etki yaratır. Ancak her şeyin birbirine bağlı olduğu akıllı kentlerde, merkezi sisteme yapılacak bir siber saldırı domino etkisi yaratarak tüm kenti felç edebilir. Akıllı kentlerin en büyük risklerinden biri siber saldırılardır. Örneğin trafik sinyali sisteminin hacklenmesi kenti kaosa sürükleyebilir; enerji şebekelerine yapılacak saldırılar kritik birimleri devre dışı bırakabilir. Dünya genelinde Atlanta, Baltimore ve Johannesburg gibi kentlerin belediye bilişim sistemlerinin "ransomware" (fidye yazılımı) saldırılarına maruz kalarak hizmet veremez duruma gelmesi, bu teorik risklerin ciddiyetini ve gerçekliğini açıkça ortaya koymaktadır (Yeşil, 2025). Diğer bir risk ise bulut sistemlerinde saklanan milyonlarca vatandaşa ait sağlık, kimlik ve finansal verilerin çalınması, ulusal güvenlik sorunu haline gelebilir. IoT (Nesnelerin İnterneti) cihazlarının güvenlik protokollerinin genellikle zayıf olması, siber korsanlar için binlerce "arka kapı" açmaktadır. Dolayısıyla, kentin dijitalleşme

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

oranı arttıkça, siber saldırılara karşı kırılganlığı da artmaktadır. Dijital bir kenti savunmak, fiziksel bir kenti savunmaktan çok daha karmaşık ve maliyetli hale gelmiştir.

Dijital Uçurum ve Sosyal Dışlanma: Akıllı kent hizmetleri, genellikle akıllı telefonlar, yüksek hızlı internet ve belirli bir düzeyde dijital okuryazarlık gerektirir. Ancak toplumun her kesimi bu imkanlara eşit derecede sahip değildir. Yaşlı nüfus, düşük gelirli gruplar veya engelli bireylerin bir kısmı, dijital araçları kullanamadıkları için kentsel hizmetlere erişimde dezavantajlı duruma düşmektedir. Bu duruma "Dijital Uçurum" adı verilir (Boz&Çay, 2019). Bir diğer problem, akıllı kent projelerinin genellikle kentin zengin ve merkezi bölgelerinde yoğunlaşması, çeperdeki yoksul mahallelerin ihmal edilmesine yol açabilmektedir. Teknoloji, sosyal adaleti sağlamak yerine, mevcut sınıfsal eşitsizlikleri derinleştiren bir araca dönüşme riski taşımaktadır.

Ekonomik Sürdürülebilirlik ve Teknoloji Bağımlılığı: Akıllı kent projeleri, kurulumu ve işletilmesi son derece yüksek maliyetli yatırımlardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yerel yönetimler için bu maliyetler bütçe üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Bir bütçe, kentin tüm altyapısını (örneğin akıllı aydınlatma veya trafik sistemi) tek bir küresel teknoloji devine emanet ettiğinde, zamanla o firmaya bağımlı hale gelebilir. Yazılım güncellemeleri, yedek parça ve bakım konularında tekelci fiyatlandırmalarla karşılaşılması, kamu kaynaklarının verimsiz kullanılmasına neden olabilir. Çanakkale örneğindeki SWOT analizinde de belirtildiği üzere, "finansman kısıtları" ve yüksek ilk yatırım maliyetleri en büyük zayıf yönlerden biridir (Gül&Atak Çobanoğlu, 2017). Teknolojinin çok hızlı eskimesi, yapılan milyon dolarlık yatırımların kısa sürede "çöp" olma riskini doğurmaktadır. Bu dışa bağımlılık ve yüksek maliyet riskini aşmak için, akıllı kent teknolojilerinin üretilmesinde yerli malının desteklenmesi ve yerel yönetimlerin Avrupa Birliği proje fonları gibi uluslararası alternatif finansman kaynaklarına yönelmesi gerekmektedir (Laleoğlu, 2021).

Yönetsel Zorluklar ve Koordinasyon Eksikliği: Teknoloji ne kadar ileri olursa olsun, onu yönetecek kurumlar arası işbirliği yoksa sistem çalışmaz. Farklı kamu kurumlarının (Emniyet, Sağlık, Belediye vb.) verilerini birbirleriyle paylaşmakta isteksiz davranması, "veri siloları" oluşmasına neden olur. Entegre olmayan verilerle akıllı kent yönetimi mümkün değildir. Çanakkale örneğinde tespit edilen "kurumlar arası koordinasyon eksikliği", Türkiye'deki pek çok kent için ortak bir sorundur (Gül & Atak Çobanoğlu, 2017). Otonom araçların karıştığı kazalarda hukuki sorumluluğun kime ait olacağı veya yapay zekanın aldığı kararların (örneğin işe alımlarda veya sosyal yardım dağıtımında) denetlenebilirliği konularında yasal mevzuatlar henüz teknolojinin hızına yetişememiştir.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu çalışmada, 21. Yüzyılın önemli kentsel dönüşüm konularından biri olan akıllı kent kavramı; kavramsal çerçevesi, diğer kent modelleriyle ilişkisi ve uygulama örnekleri üzerinden çok boyutlu olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, akıllı kent modelinin sadece teknolojik bir altyapı yatırımı olmadığını; aksine "Erişilebilir", "Dirençli" ve "Sürdürülebilir" kent hedeflerine ulaşmak için zorunlu bir yönetim stratejisi olduğunu ortaya koymaktadır. Geleneksel kent modelleri genellikle sorunlar ortaya çıktıktan sonra çözüm arayan reaktif bir yapı sergilerken, akıllı kent vizyonu veri analitiği ve erken uyarı sistemleri sayesinde sorunları oluşmadan

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

öngörebilen bir model sunmaktadır. Bu bağlamda akıllı kentler, diğer kent modellerinin alternatifi değil, onları işlevsel kılan niteliktedir.

Küresel ve yerel örnekler incelendiğinde, başarının sadece bütçe büyüklüğüyle değil, vizyon ve yönetişim kalitesiyle doğru orantılı olduğu görülmüştür. Londra ve New York gibi metropoller, devasa bütçelerinin yanı sıra "dijital kapsayıcılık" ve "entegre yönetim" stratejileriyle fark yaratmaktadır. Türkiye özelinde ise Konya'nın ulaşım alanındaki veri odaklı çözümleri ve Çanakkale'nin "Aklım Fikrim Çanakkale" projesi ile sergilediği katılımcı vizyon, akıllı kent dönüşümünün sadece büyükşehirlere özgü olmadığını kanıtlamaktadır. Özellikle Çanakkale örneği, orta ölçekli kentlerin de doğru stratejik planlama ve vatandaş katılımı ile bu sürece başarıyla entegre olabileceğini, kısıtlı kaynaklara rağmen yaşam kalitesini artıran çözümler üretebileceğini göstermesi bakımından literatür için önemli bir veridir (Gül&Atak Çobanoğlu, 2017).

Ancak çalışmanın "Riskler ve Zorluklar" bölümünde de detaylandırıldığı üzere, bu dönüşüm süreci teknolojik determinizme teslim edilmemelidir. Siber güvenlik açıklarının kentsel altyapıyı tehdit etmesi, kişisel verilerin mahremiyeti konusundaki endişeler ve teknolojiye erişimde yaşanan eşitsizlikler, akıllı kentlerin temel yapısal risklerini oluşturmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kentsel altyapıya yoğun entegrasyonu; siber saldırıları ve veri ihlallerini beraberinde getirmekte, aynı zamanda akıllı kent uygulamalarının salt kent merkezlerine odaklanması dezavantajlı grupların dışlanmasına yol açarak dijital uçurumu ve mekânsal adaletsizliği derinleştirmektedir (Balcı, 2025; Topçu, 2025). Bu nedenle, Türkiye'deki yerel yönetimlerin akıllı kent projelerini hayata geçirirken sadece teknolojik tedarik süreçlerine odaklanmamaları, aynı zamanda siber güvenlik protokollerini güçlendirmeleri ve dijital uçurumu azaltacak sosyal politikalar geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde teknoloji, toplumsal refahı artıran bir araç olmaktan çıkıp, gözetim toplumunu ve sosyal eşitsizlikleri besleyen bir mekanizmaya dönüşme riski taşımaktadır (Yimsek&Yakar, 2023). Bu yapısal riskleri asgariye indirmek ve toplumsal refahı güvence altına almak adına, yerel yönetimlerin kentsel politikaları şekillendirirken aşağıdaki stratejik önerileri dikkate alması büyük önem taşımaktadır:

- **Proaktif Siber Güvenlik ve Kriz Yönetimi:** Akıllı kentlerin ve vatandaş verilerinin güvenliğini sağlamak amacıyla yerel yönetimler bünyesinde siber saldırılara anında müdahale edebilecek "Siber Olaylara Müdahale Organizasyonu (SOME)" birimleri kurulmalıdır (Balcı, 2025). Veri kayıplarını önlemek için düzenli veri yedekleme ve felaket kurtarma merkezleri oluşturulmalı; ayrıca kentsel sistemlerde güvenliği merkeze alan tasarımlar (security-by-design) zorunlu kılınarak her yeni projede suç fırsat etki değerlendirmesi yapılmalıdır (Erekmekçi, 2026).
- **Kapsayıcı Planlama ve Mekânsal Adalet:** Teknolojik dönüşümün kentsel eşitsizlikleri pekiştirmesini önlemek için akıllı donatı ve altyapı yatırımları, kentin çeperlerindeki dezavantajlı mahalleleri de kapsayacak şekilde adil ve bütüncül bir

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

yaklaşımla dağıtılmalıdır (Topçu, 2025). Dijital uçurumu kapatmak adına, okul müfredatlarından başlayıp yaşam boyu öğrenme platformlarına kadar uzanan hibrit eğitim ve dijital okuryazarlık programları yaygınlaştırılmalıdır (Erekmekçi, 2026).

- **Veri Gizliliği ve Yetkilendirme Kontrolleri:** Gözetim toplumu endişelerini gidermek ve vatandaşların kişisel verilerini korumak için, ağ erişimlerinde çok faktörlü kimlik doğrulama gibi sıkı yetkilendirme kontrolleri uygulanmalı ve veri trafiğini izleyen güvenlik duvarları tahkim edilmelidir (Balcı, 2025). Ulusal akıllı kent stratejileri, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) ile tam entegre edilerek proaktif bir önleme mekanizması oluşturulmalıdır (Erekmekçi, 2026).

Sonuç olarak, geleceğin kentleri ne sadece beton yığınlarından ne de sadece sensör ağlarından ibaret olacaktır. İdeal kent modeli, teknolojiyi insan odaklı ve çevreye duyarlı bir şekilde kullanan, veriyi bilgiye, bilgiyi ise toplumsal faydaya dönüştüren yapılar olacaktır. Teknolojik potansiyelin gündelik yaşama uyarlanmasında kentsel ve mekânsal adaletin birer ön şart olarak kabul edilmesi, sürdürülebilir ve dirençli bir geleceğin temel anahtarıdır (Topçu, 2025).

KAYNAKÇA

[1] Altınöz, A. (2024). Akıllı kent uygulamalarının ortaya çıkışı ve gelişimi: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 26*(2), 451-474.

[2] Aslan, M. M. (2018). *Akıllı kent uygulamaları üzerine bir inceleme: Kahramanmaraş örneği* [yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.

[3] Balcı, D. (2025). Akıllı kent ve yeni nesil güvenlik tehditlerine karşı siber güvenlik. *Journal of International Applied Economics and Administration Research, 6*(2), 206-219.

[4] Boz, Y. & Çay T. (2019). Şehri Akıllı Yapan Özellikler ve Dünyada Öne Çıkan Akıllı Şehirler. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi*, 23-25 Ekim 2019, Ankara.

[5] Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2017). Akıllı Şehir Nedir? https://cbsgunu.csb.gov.tr/akilli-sehir-nedir-i-99015 (Erişim tarihi: 05.07.2026)

[6] Dağ, T. (2025). *Karşılaştırmalı akıllı kent uygulamaları ve sürdürülebilirlik: Türkiye örneği* [yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi.

[7] Ekol Çevre (2024, Ekim 07). Sürdürülebilir kent nedir? *Ekol Çevre Blog*. https://www.ekolcevre.com/blog/surdurulebilir-kent-nedir (Erişim tarihi: 05.07.2026)

[8] Erekmekçi, M. (2026). Akıllı kentler ve suçun dijital evrimi. *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(1), 207-224.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

[9] Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanović, N., & Meijers, E. J. (2007). *Smart cities: Ranking of European medium-sized cities*. Vienna University of Technology.

[10] Gökpınar, S. (2024, Mart 20). Erişilebilir şehirler. *Engelsiz Dünya Federasyonu*. https://engelsizdunyafed.org.tr/blog-icerik/erisilebilir-sehirler-49 (Erişim tarihi: 05.07.2026)

[11] Gül, A. & Atak Çobanoğlu, Ş. (2017). Avrupa'da Akıllı Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Çanakkale'nin Akıllı Kente Dönüşümünün Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), 1543-1565.

[12] Keleş, R. (2021). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Yayınları.

[13] Laleoğlu, B. (2021). *Akıllı şehirler, değişen şehir yönetimi ve Türkiye*. SETA Yayınları.

[14] Oktay, E. (2024). *Dünyada ve Türkiye'de akıllı kent yaklaşımı ve uygulamaları* [yüksek lisans tezi]. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.

[15] Örselli, E. & Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 228-241.

[16] Sassen, S. (1991). *The Global City*. New Jersey: Princeton Üniversitesi Yayınları.

[17] Tosun, A. (2025). Modernizmin bir yansıması olarak akıllı kentler, uygulamaları ve örnekleri. *Scientific Journal of Innovation and Social Sciences Research, 5*(2), 100-124.

[18] Topçu, H. (2025). Bornova: Akıllı kentleşme riskleri ve çözüm stratejileri. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, *4*(8), 180-205.

[19] Ünal, T. G. (2023, Mart 14). Dirençli kentler nedir? Dirençli kent modeli. *AB Proje Yönetimi*. https://www.abprojeyonetimi.com/direncli-kentler-nedir-direncli-kent-modeli/ (Erişim tarihi: 05.07.2026)

[20] Yapı Kredi. (2024, Ocak 29). Panoptikon modeli: Toplumsal kontrolün bir aracı. *Yapı Kredi Blog*. https://www.yapikredi.com.tr/blog/yasam/kultursanat/detay/panoptikon-modeli-toplumsal-kontrolun-bir-araci (Erişim tarihi: 05.07.2026)

[21] Yeşil, B. (2025). *Dünya'da ve Türkiye'de akıllı kent bağlamında Konya Büyükşehir Belediyesi örneği* [yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.

[22] Yimsek, S. F. & Yakar M. (2023). Akıllı Kentlere Genel Bir Bakış. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 5(1), 49-56.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DİŞ HEKİMLİĞİ MESLEKİ KİMLİK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİRLİK ÇALIŞMASI[1]

Doç. Dr. Muhammet Ali ÇELEBİ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
macelebi@kmu.edu.tr- 0000-0003-3892-1879

Yeşim TOPÇUBAŞI
yesimunurlu@gmail.com- 0009-0001-7537-6550

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Brown ve arkadaşları (1986) tarafından geliştirilen grup kimliği ölçeğinin diş hekimliği mesleki kimlik algısını ölçecek şekilde Türkçeye uyarlanarak, geçerlilik ve güvenirliğinin sınanmasıdır. Ölçeğin dilsel uyarlama sürecinde Brislin (1973) tarafından önerilen metodoloji izlenmiştir. Toplam 10 maddeden oluşan ve 5'li Likert tipinde yapılandırılan ölçeğin ilk 5 maddesi olumlu aidiyet ifadelerini, son 5 maddesi ise ters kodlanması gereken olumsuz ifadeleri içermektedir. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla SPSS AMOS programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda iki faktörlü bir yapı elde edilmiş; modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiğini ortaya çıkarılmıştır (χ^2/sd=3,265; GFI=,958; AGFI=,924; CFI=,963; TLI=,946; RMSEA=,076). Güvenirlik analizinde Cronbach alfa katsayısı 0,818 olarak hesaplanmış olup bu değer ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, Türkçeye uyarlanan Diş Hekimliği Mesleki Kimlik Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Diş Hekimliği, Mesleki Kimlik Ölçeği, Geçerlilik ve Güvenilirlik

[1] Bu çalışma ikinci yazarın, birinci yazarın danışmanlığında "Diş Hekimliği Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Kimlik ve Profesyonel Yeterlilik Algıları: Konya İlinde Bir Uygulama" başlıklı yüksek lisans tezindeki verilerden yararlanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

PROFESYONEL YETERLİLİK ALGILARININ MESLEKİ KİMLİK OLUŞUMUNA ETKİSİ[1]

Doç. Dr. Muhammet Ali ÇELEBİ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
macelebi@kmu.edu.tr- 0000-0003-3892-1879

Yeşim TOPÇUBAŞI
yesimunurlu@gmail.com- 0009-0001-7537-6550

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin mesleki kimlik düzeyleri ile profesyonel yeterlilik algıları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma, Konya ilinde eğitim gören diş hekimliği fakültesi öğrencilerini kapsayan bir örneklem üzerinde yürütülmüş olup, nicel araştırma desenine dayalı olarak anket tekniği aracılığıyla veri toplanmıştır. Veri toplama sürecinde, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara ek olarak Mesleki Kimlik Ölçeği ve Profesyonel Yeterlilik Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Pearson korelasyon analizi ve regresyon analizinden yararlanılmıştır. Diş hekimliği öğrencilerinin mesleki kimlik düzeyleri ile profesyonel yeterliliğin görev bilinci ve yetkinlik, hesap verilebilirlik, onur ve dürüstlük, özgecilik ile başkalarına saygı alt boyutları arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Değişkenler arasındaki etkileşimleri test etmek üzere yapısal eşitlik modeli kullanılmış ve görev bilinci ve yetkinlik alt boyutunun mesleki kimliği anlamlı ve pozitif yönde etkilediği; onur ve dürüstlük, hesap verilebilirlik, özgecilik ve başkalarına saygı alt boyutlarının ise mesleki kimlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, mesleki kimliğin gelişim sürecinde özellikle görev bilinci ve yetkinliğin profesyonel değerlere yönelik eğitim uygulamalarının önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Diş Hekimliği, Mesleki Kimlik ve Profesyonel Yeterlilik

[1] Bu çalışma ikinci yazarın, birinci yazarın danışmanlığında "Diş Hekimliği Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Kimlik ve Profesyonel Yeterlilik Algıları: Konya İlinde Bir Uygulama" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DIGITAL VISIBILITY SUPPORTED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR CITIES WITH LIMITED PROMOTIONAL BUDGETS

Doç. Dr. Önder Deniz

Uşak Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü,

onder.deniz@usak.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-4583-0713

Doç. Dr. Muhammet Kemal Karaman

Uşak Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü,

kemal.karaman@usak.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-3238-6641

Abstract

Today, the capabilities of artificial intelligence are increasing day by day. This development, on the one hand, brings concerns about unemployment in some occupational fields to the agenda, while on the other hand, it lays the groundwork for the emergence of new branches of work and digital application areas. Especially in the tourism sector, where promotion is of great importance, artificial intelligence-supported applications offer new opportunities in the marketing processes of cities. Artificial intelligence-supported tourism marketing constitutes an important alternative for cities with limited promotional budgets. Since traditional promotional methods require high costs, many cities cannot become sufficiently visible despite having tourism potential. In contrast, artificial intelligence-supported digital promotional tools make it possible for low-budget cities to reach wider audiences through content production, social media management, target audience analysis, multilingual promotional texts and personalised marketing strategies. Within this framework, artificial intelligence can be regarded as an important tool that may contribute to previously insufficiently recognised cities gaining a share of the tourism pie. Artificial intelligence-supported promotion may also offer the opportunity to compete with large and highly recognised cities in some cases. Therefore, it is important for cities that are just beginning tourism marketing or cannot allocate sufficient budgets to promotional activities to focus on artificial intelligence-supported digital marketing applications. This study aims to discuss, at a theoretical and intellectual level, why artificial intelligence will be important for cities that wish to establish a presence in the field of tourism.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Keywords: Tourism marketing, artificial intelligence, digital marketing, social media, city tourism.

Tanıtım Bütçesi Sınırlı Şehirler İçin Yapay Zeka Destekli Dijital Görünürlük

Özet

Günümüzde yapay zekanın yapabilecekleri her geçen gün artmaktadır. Bu gelişme, bir yandan bazı meslek alanlarında işsizlik kaygılarını gündeme getirirken, diğer yandan yeni iş kollarının ve dijital uygulama alanlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle tanıtımın büyük önem taşıdığı turizm sektöründe yapay zeka destekli uygulamalar, şehirlerin pazarlama süreçlerinde yeni imkanlar sunmaktadır.Yapay zeka destekli turizm pazarlaması, tanıtım bütçesi sınırlı olan şehirler için önemli bir alternatif oluşturmaktadır. Geleneksel tanıtım yöntemleri yüksek maliyet gerektirdiği için birçok şehir turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen yeterince görünür olamamaktadır. Buna karşılık yapay zeka destekli dijital tanıtım araçları; içerik üretimi, sosyal medya yönetimi, hedef kitle analizi, çok dilli tanıtım metinleri ve kişiselleştirilmiş pazarlama stratejileriyle düşük bütçeli şehirlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını mümkün kılmaktadır.Bu çerçevede yapay zeka, daha önce yeterince tanınmayan şehirlerin turizm pastasından pay almasına katkı sağlayabilecek önemli bir araç olarak değerlendirilebilir. Yapay zeka destekli tanıtım, bazı durumlarda büyük ve bilinirliği yüksek şehirlerle rekabet edebilme imkanı da sunabilir. Bu nedenle özellikle turizm pazarlamasına yeni başlayan ya da tanıtım faaliyetlerine yeterli bütçe ayıramayan şehirlerin yapay zeka destekli dijital pazarlama uygulamalarına ağırlık vermesi önem taşımaktadır. Bu çalışma, yapay zekanın turizm alanında varlık göstermek isteyen şehirler için neden önemli olduğunu kuramsal ve düşünsel düzeyde tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm pazarlaması, yapay zekâ, dijital pazarlama, sosyal medya, şehir turizmi.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. Introduction

In global tourism, cities are among the destinations that receive the largest share of visitor numbers and tourism revenues. In this process, there is a direct relationship between the economic power of cities, their promotional capacities and their international recognition. Many cities around the world allocate significant budgets not only to physical infrastructure investments such as hotels, airports, transport networks and tourist facilities in order to increase the income they obtain from tourism, but also to promotional activities. Sponsorships, social media campaigns, digital advertisements, traditional media advertisements and international marketing activities stand out as important tools in the promotion of cities (Gkikas & Theodoridis, 2026). Bangkok with 30.3 million, Hong Kong with 23.2 million, London with 22.7 million, Macau with 20.4 million, Istanbul with 19.7 million, Dubai with 19.5 million, Mecca with 18.7 million and Antalya with 18.6 million visitors are among the cities that receive a significant share of the global tourism pie (Euromonitor International, 2025). The fact that these cities have high promotional budgets increases their international visibility and strengthens their tourism revenues.

This situation creates an important area of inequality for cities that wish to receive a greater share of tourism revenues. Cities such as Paris, Istanbul, Barcelona and New York are widely known on a global scale, and the promotional expenditures made by these cities to increase their tourism revenues reach very high levels. In contrast, cities and regions that have high tourism potential but do not have sufficient promotional budgets can receive only a limited share of global tourism mobility. While some cities host tourists above their existing tourism infrastructure, some regions cannot become sufficiently visible despite their historical, cultural and natural potential.

In the digital age, this situation creates an important contradiction. In a period when access to information, the production of thought and expression have become more democratic through digital technologies, it is not sufficient for cities to rely only on traditional methods to promote themselves. For this reason, it is becoming increasingly important for cities with limited promotional budgets to benefit from digital technologies and artificial intelligence-supported applications instead of traditional media tools. Digital platforms, social media, data-based content production and artificial intelligence-supported promotional strategies offer the opportunity to reach wider audiences at lower cost. Thus, cities with limited budgets can make

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

their cultural heritage, historical values and tourism potential more visible and obtain a more equitable position in global tourism competition (Chatzigeorgiou et al., 2025).

2. The Visibility Problem in City Promotion

The way people become familiar with cities has been shaped mostly through traditional media tools, especially for Baby Boomers and the X and Y generations. In these tools, cities are included to the extent that they are already known historically and culturally. Therefore, the best-known cities have generally been certain important cities in Europe, the Middle East, North America and the Far East. In contrast, many cities that have more attractive potential in terms of tourism have not been able to find sufficient space in traditional media. This situation causes the same cities to benefit mostly from tourism revenues. This structure may, on the one hand, lead cities that are strong in terms of tourism to turn into similar destinations and, on the other hand, cause people to move away from the tourism experience. Although tourism revenues are constantly increasing in the world, it is noteworthy that mostly the same cities receive a share of these revenues. The constant highlighting of the same cities may increase tourism revenues, but in the long term it may reduce tourism quality and tourist satisfaction (Sustacha et al., 2023).

In cities with tourism potential, insufficient promotion and the failure of local administrators to attach the necessary importance to this issue make it difficult for tourism to develop in a real sense. Some cities cannot receive a sufficient share of tourism revenues even though they are advantageous in terms of transport, nature, historical sites and accommodation facilities. These cities with high potential experience significant income losses due to lack of promotion. In contrast, some well-known cities continue to attract large numbers of visitors thanks to their strong recognition, even if they have various problems in terms of transport, accommodation and other tourist services. This process causes low-income cities that cannot allocate sufficient budgets to promotion or cannot create resources for promotion to remain in the background in tourism competition.

.

2. Artificial Intelligence-Supported Digital Promotion

Artificial intelligence-supported digital tourism promotion can be defined as the utilisation of artificial intelligence technologies to make a city more visible in digital environments

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

(Bulchand-Gidumal et al., 2024). The aim here is to avoid the costs of traditional promotional tools. It is to carry out more effective promotion at lower cost. When considered in terms of city promotion, artificial intelligence technologies constitute an important structure. They can analyse the historical, cultural, natural and tourist values of a city and transform them into content suitable for different target audiences. For example, if a city stands out with its historical structures, gastronomy, nature or festivals, artificial intelligence can use these features to produce social media texts, short promotional videos, travel routes, blog posts, visual content and promotional texts in different languages (Li et al., 2025). These produced texts create a great advantage for cities with limited promotional budgets. Another example is the language problem, which is one of the biggest problems in tourism promotion. Today's artificial intelligence technologies solve this problem almost perfectly. If a city wants to prepare promotional texts in English, Arabic or German, artificial intelligence can produce these contents in a short time. Again, as an example, it can create separate promotional language for different target groups such as "family tourism", "faith tourism", "gastronomy tourism", "nature tourism" or "cultural heritage tourism". Thus, instead of a single type of promotion, the city gains digital visibility suitable for the target audience (Huang et al., 2024).

Artificial intelligence-supported digital promotion does not only mean content. It can analyse which social media post receives more interest, which visual receives more interaction, from which countries more visitor interest emerges and which words are more effective in search engines. In this respect, artificial intelligence makes the promotional strategies of cities data-based (Florido-Benítez & del Alcázar Martínez, 2024)..

3. Equitable Visibility and Limitations

Artificial intelligence-supported digital tourism promotion offers an important opportunity for cities with limited budgets. This alone constitutes an important structure in making tourism promotion democratic. Traditional promotional methods are effective, but they are extremely costly. Cities with high budgets can advertise more. They can make themselves more visible in national and international media. In contrast, cities with limited economic opportunities cannot be sufficiently promoted. Artificial intelligence has the abilities to reduce visibility inequality between cities at this point (Bingöl & Yang, 2025). Equitable visibility, in this way, means that not only large and economically powerful cities, but also cities with limited promotional budgets yet high tourism potential, become visible in the digital environment. Thanks to

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

artificial intelligence tools, these cities can produce promotional texts, social media content, travel routes, visual materials, multilingual promotional campaigns and digital content suitable for the target audience at low cost.

4. Conclusion

Social media and artificial intelligence, as in many fields, offer a structure that facilitates life and reduces costs in tourism promotion. Artificial intelligence tools can carry out many tasks that require expertise and high costs in a short time and significantly facilitate promotional processes. Although this situation leads to unemployment concerns in some areas, it also enables the emergence of new fields of work. Artificial intelligence-supported promotion is an important method that can be used in tourism marketing, especially for cities experiencing budget problems. Although this method is still new, it has the potential to produce effective results. Today, the increase in the time people spend on social media makes artificial intelligence-supported tourism promotion more advantageous than traditional promotional methods. It can be said that this situation will cause significant changes in people's tourism preferences. Artificial intelligence and new media technologies can move tourism competition between cities towards a fairer structure. Cities that use these technologies effectively can gain the opportunity to move one step ahead in the field of tourism. Today, it is seen that digital applications are more effective alongside traditional marketing methods. Therefore, the main task of cities is to develop ways of using social media and artificial intelligence-supported promotional opportunities more strategically and efficiently.

References

Bingöl, S., & Yang, Y. (2025). Integrating smart technologies and artificial intelligence to build smart tourism destination ecosystems: A model for smart destination management. *Tourism Management Perspectives, 58*, 101380. DOI: 10.1016/j.tmp.2025.101380

Bulchand-Gidumal, J., Secin, E. W., O'Connor, P., & Buhalis, D. (2024). Artificial intelligence's impact on hospitality and tourism marketing: Exploring key themes and addressing challenges. *Current Issues in Tourism, 27*(14), 2345–2362. DOI: 10.1080/13683500.2023.2229480

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Chatzigeorgiou, C., Christou, E., & Simeli, I. (2025). From brochures to bytes: Destination branding through social, mobile, and AI—A systematic narrative review with meta-analysis. *Administrative Sciences, 15*(9), 371. DOI: 10.3390/admsci15090371

Euromonitor International. (2025, December). *Euromonitor International unveils world's top 100 city destinations for 2025*. Euromonitor International.

Florido-Benítez, L., & del Alcázar Martínez, B. (2024). How artificial intelligence (AI) is powering new tourism marketing and the future agenda for smart tourist destinations. *Electronics, 13*(21), 4151. DOI: 10.3390/electronics13214151

Gkikas, D. C., & Theodoridis, P. K. (2026). Digital tools in tourism marketing: A narrative review of social media, artificial intelligence, and mobile strategies. In A. Kavoura, U. Gretzel, & V. Vrana (Eds.), *Strategic innovative marketing and tourism* (pp. 777–786). Springer. DOI: 10.1007/978-3-032-12968-0_85

Huang, Z., Lin, M. S., & Chen, J. (2024). Tourism experiences co-created on social media. *Tourism Management, 105*, 104940. DOI: 10.1016/j.tourman.2024.104940

Li, H., Xi, J., Hsu, C. H. C., Yu, B. X. B., & Zheng, X. K. (2025). Generative artificial intelligence in tourism management: An integrative review and roadmap for future research. *Tourism Management, 110*, 105179. DOI: 10.1016/j.tourman.2025.105179

Sustacha, I., Baños-Pino, J. F., & Del Valle, E. (2023). The role of technology in enhancing the tourism experience in smart destinations: A meta-analysis. *Journal of Destination Marketing & Management, 30*, 100817. DOI: 10.1016/j.jdmm.2023.100817

Wang, J. (2025). Artificial intelligence (AI) technology in destination advertising: The impact of video-based destination anthropomorphism on destination image. *Journal of Destination Marketing & Management, 35*, 100966. DOI: 10.1016/j.jdmm.2024.100966

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

UNDERSTANDING THE INDIVIDUAL'S CAPACITY TO COMPREHEND DIGITAL DECISION-MAKING MECHANISMS IN THE AGE OF ALGORITHMIC LITERACY

Doç. Dr. Muhammet Kemal Karaman

Uşak Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü,
kemal.karaman@usak.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-3238-6641

Doç. Dr. Önder Deniz

Uşak Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü,
onder.deniz@usak.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-4583-0713

Abstract

Algorithms constitute one of the fundamental pillars of Web 3.0, also known as the semantic web. Within this structure, algorithms that act by interpreting human behaviour and shaping the internet accordingly have become an important subject of debate. In this context, algorithmic literacy has an important place within the broader concept of new media literacy. Although this structure appears, on paper, to facilitate human decision-making processes, in reality it is nothing more than directing individuals according to the interests of companies. Especially the examination of various forms of data such as people's phone conversations, videos, images, and locations causes the legality of algorithms to be questioned. Although algorithms are definitionally presented as systems that facilitate people's activities on the internet, this is not the case in practice. Even in the internet environment, human behaviour must remain independent. For this to be possible, individuals must have command of algorithmic literacy. Today, at a time when Web 4.0 technologies are being discussed, algorithms will become even more important in the future. This process may be regarded as the first stage of a period in which human decisions may become completely insignificant. Independent action is an indispensable feature of human intelligence. The productivity of individuals who act under the control of software decreases greatly, and they turn into consuming subjects rather than autonomous individuals. In light of this idea, this study opens a philosophical discussion on the importance of algorithmic literacy.

Keywords: Algorithm, Internet, Web 3.0, digital decision-making, decision-making mechanism.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. Introduction

Web 2.0 technology caused a revolutionary transformation in internet use. This transformation, which made internet users active participants, turned social media tools into a part of social life. In the social media system, where consumers and producers have become completely intertwined, the roles have also merged. In this structure, the user's social media habitat remained very limited, mainly restricted to their own environment. Although this did not create a major problem for social media users, it caused revenues to remain low for social media companies.

A limited habitat and a small number of users did not create the kind of structure that advertisers expected from social media. The solution to this situation emerged through software called algorithms. These programmes, which present information circulating on the internet to users through different methods, gave rise to the concept of Web 3.0, or the semantic web. In this new period, which can be defined as a web structure that enables information on the internet to be interpreted by machines, the stated aim is to ensure that users reach the information they seek in a smarter and more accurate way (Berners-Lee, Hendler, & Lassila, 2001). In reality, however, the main aim is to direct targeted advertisements to individuals according to their interests and behaviours. This structure increases the revenues of both advertisers and social media companies. In addition, it has become an important step towards turning the internet into a tool that fully encourages consumption.

The system works very simply:

The internet user browses the internet.
↓
Data such as likes, searches, viewing behaviour, and clicks are collected.
↓
The system analyses the meaning of these data.
↓
The user's interests are identified.
↓
A user profile is created.
↓
The user is matched with the advertiser's target audience.
↓
Suitable advertisements or content are shown to the user.
↓
The user's reaction is measured.
↓
The system learns again and makes the advertisements even more personalised.

In countries where personal data protection laws and explicit user consent are more flexible, this structure operates in a more detailed way. In this case, the process includes:

Browsing websites.
↓
Search history.
↓

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Likes, comments, and shares.
↓
Video watching and pausing behaviours.
↓
Location information.
↓
Photographs and visual content.
↓
Voice recordings and speech data.
↓
Phone call information.
↓
Messaging and application usage data.
↓
The person's social environment and connections.
↓
These data are analysed by artificial intelligence.
↓
The person's interests, habits, and needs are predicted.
↓
A user profile is created.
↓
The user is matched with the advertiser's target audience.
↓
Personalised advertisements, content, or recommendations are shown.
↓
The user's reaction is measured.
↓
The system learns again and updates the profile.

Although most internet companies claim that they do not engage in such algorithmic behaviour, it is widely known today that the system operates in this way. Naturally, the existence of this structure has a major impact on individuals' behaviours. Systemically, the extent to which algorithms become part of our lives is directly related to how much we use the internet. Therefore, the main question is this: how should individuals who are exposed to algorithms within the framework of new media literacy behave in an internet world directed by algorithms? This study opens the importance of algorithmic literacy to philosophical discussion.

2. The Concept of Algorithm and Its Invisible Effects in Everyday Life

Today, the functioning of algorithms is shaped around people's digital footprints on the internet. Although the system is said to operate according to internet search engines, contemporary algorithms work by using a wide variety of data. Every day, we install applications on our mobile phones or computers, or we buy devices with pre-installed applications. In order to use these programmes, we are made to accept many long texts. We usually have no clear knowledge of what we allow and to what extent we give permission. At this point, the individual leaves traces on the internet, on the phone, and on social media. These traces are reflected back to the individual positively or negatively through algorithms. This situation is closely related to the

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

broader logic of surveillance capitalism, in which behavioural data are collected, analysed, and used to predict or influence future behaviour (Zuboff, 2019).

This process affects many aspects of the person's everyday life. The individual leaves traces on the internet, on the phone, and on social media. These traces are brought together. They feed structures that predict what the person likes, what they need, and what they react to. A personalised digital profile is created. Advertisements, news, videos, and recommendations suitable for this profile are shown. The person's continuous encounter with similar content shapes their behaviour. Over time, the person's purchasing preferences may be affected. Which news they see and which ideas they are more exposed to may change. The person may think that certain products, ideas, or lifestyles are their own choices. In reality, however, the system may have analysed their behaviour and directed them accordingly.

3. What Is Algorithmic Literacy? A Conceptual Framework

Algorithmic literacy can simply be defined as the ability of individuals to recognise that the content they encounter on digital platforms is not random, but is selected and ranked by algorithms. Conceptually, algorithmic literacy is not only technological knowledge. It is a condition that goes beyond mere technical knowledge. It means combining digital skills with critical thinking, data awareness, privacy consciousness, and awareness of digital rights. In this way, it enables the individual to move from being a passive user in the digital environment to becoming a conscious user who questions the content presented to them. In this respect, algorithmic literacy is increasingly seen as a key capacity for understanding and interacting with algorithmic systems (Cotter & Reisdorf, 2020).

The most important point for algorithmic literacy is that the individual must be highly conscious and must also have the ability to understand changes in their environment. It is extremely important for the individual to gain the ability to understand how algorithms direct digital life, to question this direction, and to behave consciously against these effects. In acquiring this skill, the person must also know their own needs well. It should not be forgotten that algorithms serve the interests of those who control them. Acting according to the algorithm actually means acting according to the wishes of those who manage the algorithm.

4. The Individual's Decision-Making Forms on Digital Platforms

It is not fully known to what extent the individual's decision-making forms on digital platforms are directed by algorithms. It is also impossible to measure this completely. When digital platforms show a person a certain content, news item, product, video, or advertisement, determining and measuring which of these the user follows is as difficult as measuring emotions. We know that this situation does not completely eliminate the individual's choices. However, we also know that algorithms have a high degree of influence within the decision-making process by determining which options the individual encounters.

When a user searches for a product, watches a video, likes a post, or clicks on a news item, the system analyses these behaviours in detail. These data are stored, and later similar content is shown to the person. When making decisions, people actually choose among limited options placed before them by the algorithm. This reflects the power of algorithmic selection, because algorithms do not merely present information; they also organise visibility and shape what becomes meaningful or important for users (Gillespie, 2014).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Research has shown that this process is especially effective in shopping, news following, political views, entertainment preferences, educational content, and social relations. The manipulation of voters' preferences through the use of Facebook during Donald Trump's election campaign is one of the clearest examples showing how powerful algorithms can be. When a person constantly encounters similar content, they may think that their own opinion has emerged naturally. For example, an individual who encounters the same music everywhere may begin to feel closer to that music. In short, algorithms can direct individuals' decision-making forms by affecting what they see on digital platforms, what they believe, what they buy, and which content they interact with.

5. The Effect of Algorithms on Preference, Consumption, and News Consumption Behaviours

It is known that algorithms have a significant effect on preference, consumption, and news consumption behaviours in everyday life. Digital platforms shape which product, which news item, which video, or which post will be shown to a person according to the user's past behaviour. For example, when a person searches for sports shoes on the internet, they soon begin to see advertisements for the same brand or similar shoes on social media. This is related to the previously mentioned issue of algorithms monitoring people. Even if the person initially intended only to obtain information, the algorithm interprets this as a purchase intention, or at least as a potential purchase intention. When the person continuously encounters the same type of advertisement, the desire to purchase increases. This is an example of algorithms directing consumption behaviour.

News consumption behaviour works in a similar way to the sports shoe example. If a user constantly clicks on political news or news related to a particular political view, the platform shows them more similar news. Thus, the person encounters different views less frequently and begins to perceive the world through the news items placed before them. This condition is associated with concepts such as filter bubbles and echo chambers, where individuals are repeatedly exposed to information that confirms or reinforces their existing views (Pariser, 2011; Sunstein, 2017).

Algorithms also affect preferences. For example, when a person listens to several romantic songs on a music platform, the system recommends similar songs. A person who watches cooking videos on a video platform is continuously shown cooking, recipe, and restaurant content. Over time, although the person may think that their preferences have formed naturally, algorithms may in fact have strengthened these preferences.

These are relatively innocent forms of direction. However, when this direction aims to influence human behaviour in political and social life, the situation changes completely. This structure directly affects human emotions and worldviews. Today, there are many examples of such algorithmic direction. These include:

- **The Cambridge Analytica example:** Showing voters personalised political messages through Facebook data.
- **Voter-specific political advertisements:** Showing unemployment-themed advertisements to individuals with economic anxieties.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

- **Personalised arrangement of the news feed:** Continuously showing migration-related content to individuals who click on migration news.
- **Highlighting polarising content:** Making anger-producing political videos more visible.
- **TikTok and political content recommendations:** Placing similar political content in the feed according to the videos watched by the user.
- **Echo chamber effect:** The person continuously encounters news that supports their own view.
- **Expansion of social fears:** Showing security-themed content continuously to people who watch crime news.
- **Targeting the voter, not the consumer:** Showing undecided voters leader-image advertisements prepared specifically for them.
- **Creating perceptions about social groups:** Highlighting continuous negative news about a certain group.
- **Direction through emotions:** Influencing decisions through content that creates fear, anger, or hope.

The Cambridge Analytica case is particularly important because it showed that personal data could be used for psychographic profiling and political micro-targeting (Cadwalladr & Graham-Harrison, 2018). Therefore, algorithmic systems do not only affect what individuals consume; they may also influence what they fear, whom they trust, and how they position themselves politically and socially.

6. Algorithmic Direction and the Problem of Individual Autonomy

Dependence on algorithms opens the question of how free people are in their decision-making processes. Rather than being shaped only to facilitate human decision-making, the algorithm actually pushes people towards certain ideas. This situation negatively affects the individual's process of making free decisions. The individual believes that they are making decisions through free will, but in reality they may be making decisions desired by businesses. For example, when a person constantly encounters the same political content, they may begin to defend that political view by believing that it is their own view. Similarly, purchasing habits and lifestyle choices may be suppressed by the decisions of companies that control algorithms. For this reason, algorithmic direction may weaken the individual's capacity to make free choices. The problem is not merely the recommendation of content. The real problem is that platforms determine which options the individual will see, which information they will become aware of, and with which emotions they will make decisions. This issue is closely related to the broader concern that algorithmic power can limit human autonomy by shaping the conditions under which choices are made (Yeung, 2017).

7. Critical Digital Awareness and the Ability to Understand Algorithms

Algorithmic direction reveals how important a person's digital awareness and ability to understand what is happening around them have become. The primary characteristic of being an individual is the ability to make decisions independently. One of the most important indicators that a child has become an individual is the ability to make decisions by themselves. This is the exact opposite of individuals who make decisions through the direction of algorithmic tools.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Today, we see this in many areas. When making individual decisions, people immediately turn to the internet. Independent decision-making is almost disappearing. One of the main reasons for this is the desire to exist within society. Against this situation, there is also a group that understands algorithms, resists their direction, and is aware of their influence. Although this group uses the internet extensively, it can still recognise certain mechanisms.

For example, this can be seen in the habit of buying electric cars. Through algorithmic direction, electric cars, which are amplified by algorithms, are presented as highly advantageous for users, and people are directed towards electric cars at the highest level. Those who resist this direction are repeatedly shown visuals and content about the disadvantages of internal combustion vehicles whenever they enter the internet. As in this example, being aware of this situation is extremely difficult. If the individual can achieve this awareness, they will have succeeded in becoming a free individual in the digital environment.

Critical digital awareness therefore requires not only technical knowledge but also the ability to question how visibility, recommendation, repetition, and emotional triggers operate within digital platforms. This is why algorithmic literacy must be understood as a central part of contemporary media literacy, especially in societies where algorithmic systems increasingly organise everyday experience (Bucher, 2018).

Conclusion

Algorithmic literacy is currently an emerging research subject. In an internet environment directed by algorithms, conscious decision-making places the individual in a privileged position. The individual becomes an individual by acting independently and through the decisions they make. This is also true in the internet environment. At a time when mobile phones have become the most important personal devices, algorithms have completely surrounded us. In order to be affected by this framing as little as possible, we need to be aware of algorithms and understand how they direct us.

For this reason, people must carefully examine the examples they encounter in the internet environment. It should not be forgotten that the real aim of algorithms is to direct human behaviour. In addition, we must know that not every piece of content we encounter on the internet fully reflects our own emotions. Unfortunately, today, although companies deny this, algorithms illegally monitor human beings. They examine many different types of data, such as people's phone conversations, videos, photographs, and locations. Through these data, they claim to know the individual "better than the individual knows themselves." This is actually a way of deceiving the individual through their own information. Therefore, algorithmic literacy constitutes one of the most important structures within new media literacy.

References

Berners-Lee, T., Hendler, J., & Lassila, O. (2001). The semantic web. *Scientific American, 284*(5), 34-43.

Bucher, T. (2018). *If...Then: Algorithmic Power and Politics*. Oxford University Press.

Cadwalladr, C., & Graham-Harrison, E. (2018). Revealed: 50 million Facebook profiles harvested for Cambridge Analytica in major data breach. *The Guardian*.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Cotter, K., & Reisdorf, B. C. (2020). Algorithmic knowledge gaps: A new dimension of (digital) inequality. International Journal of Communication, 14, 745-765.

Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms. In T. Gillespie, P. J. Boczkowski, & K. A. Foot (Eds.), *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society* (pp. 167-194). MIT Press.

Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. Penguin Press.

Sunstein, C. R. (2017). *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton University Press.

Yeung, K. (2017). "Hypernudge": Big data as a mode of regulation by design. *Information, Communication & Society, 20*(1), 118-136.

Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. PublicAffairs.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SPOR MEDYASINDA HAKEM TARTIŞMALARI ÜZERİNE BİR ANALİZ: FENERBAHÇE-GALATASARAY DERBİ MAÇI ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Mustafa İNCE
Karabük Üniversitesi, mustafainceе@karabuk.edu.tr-ORCID ID: 0000-0001-8058-1076

Fuad ZAMANOV
Karabük Üniversitesi, fuadzamanov@outlook.com- ORCID ID: 0009-0008-2408-3409

Özet

Milyonlarca insan tarafından takip edilen futbol müsabakaları, ilgi ve etki alanının geniş olması hasebiyle sürekli tartışılagelmiştir. Özellikle derbi olarak adlandırılan büyük müsabakalardan sonra, maça dair temel unsurlar irdelenmiş, değerlendirilmiş, eleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Bilhassa hakem kararları neredeyse her derbiden sonra eleştirilerin merkezinde yer almıştır. Bu çalışma, Fenerbahçe ile Galatasaray arasında 1 Aralık 2025'te oynanan derbi maçının ardından hakem kararlarının spor kamuoyunda nasıl temsil edildiğini (gündem yapıldığını) söylem analizi yöntemiyle incelemektedir. Kulüp medyası, taraftar sayfaları ve ana akım medya içeriklerinin değerlendirildiği analizde, paylaşım platformları arasındaki farklı söylemsel pratikler karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bulgular, hakem kararlarının spor medyasında yalnızca teknik tartışmalar olarak değil, aynı zamanda, kayırma, kimlik, aidiyet, güç ilişkileri ve rekabet kültürü üzerinden yeniden anlamlandırıldığını göstermektedir. Elde edilen veriler hakem kararlarının eleştirisinde kullanılan temel söylemlerin 'adaletsizlik', 'mağduriyet' ve 'tarafgirlik' etrafında toplandığını ortaya koymaktadır. Çalışmada, derbi sonrasında ortaya çıkan çatışma ve kutuplaşma ortamını besleyen ana sistemin sportif medya kanalları olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor Medyası, derbi, hakem kararları, söylem analizi, taraftar kimliği, kutuplaşma.

Giriş

Spor aktiviteleri arasında futbol dünyada özel bir konumda olup neredeyse tüm ülkelerin ortak spor dalı olarak kabul edilmektedir. Futbol, dünyada din, dil, ırk ayırt etmeden tüm insanları ortak bir noktada buluşturan en büyük oluşumdur. Tüm toplumu bir araya getirdiği gibi aynı zamanda heyecanlı ve çekişmeli karşılaşmaları ile de gündemde tartışmalar yaratmaktadır. Bu karşılaşmalardan en özeli ise derbi maçlarıdır (Elpeze Ergeç, Eryılmaz, & Çelik, 2023, s. 86).

Derbi maçları tüm dünyada merakla izlendiği gibi Türkiye'de de büyük ilgi ve heyecan ile takip edilmektedir. Hatta derbi maçları sadece futbol oyunu çerçevesinde değerlendirilmemekte olup günümüzde oldukça fazla siyasete dahil edilmektedir (Dizbay, 2022, s. 26). Futbolun sahada süren rekabeti maç sonrasında televizyon programlarına, haber kaynaklarına taşınarak ideolojik, kültürel ve söylemsel mücadele alanında devam etmektedir (Arslan, 2025, s. 147). Dolayısıyla futbol sadece sportif bir etkinlik olmaktan çıkarak kitle iletişim aracı haline

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

gelmektedir. Etmektedirlerişim aracını kullanan anlatıcılar futbola sporun ötesinde anlamlar yükleyerek taraftar kimliklerini, aidiyet duygularını ve karşıtlık ilişkilerini yeniden inşa etmektedirler (Ay, 2019, s. 19). Bu bağlamda spor medyası, tüm bu süreci elinde tutan ve gerek kontrollü gerekse de kontrol dışı bu unsurları kullanan bir yapıdır. Yani spor medyaları sadece futbol maçlarında yaşanan olayları tarafsız ve nötr bir şekilde izleyicilere aktaran bir yapı değildir. Tam tersine belirli güç ilişkileri içerisinde söylem yaratan ve kitleyi ona uygun biçimde yöneten alan olarak konumlanmaktadır (Lienden, Luque, & Sterkenburg, 2021, s. 12).

Spor medyası, özellikle futbolun yüksek popülerliği nedeniyle Türkiye'de gündem oluşturma gücüne sahip önemli bir toplumsal alandır. Derbi maçları ise yalnızca sportif karşılaşmalar olmaktan çıkmakta; kulüpler arası rekabetin, taraftar kimliklerinin ve medya kurumlarının editoryal yönelimlerinin kristalize olduğu sosyal olaylara dönüşmektedir. Bu karşılaşmalarda hakem kararları, tartışmaların merkezinde yer almakta ve medya söylemlerinin şekillenmesinde kritik rol oynamaktadır.

Futbol maçlarında en çok tartışma konularından birisi hakem kararlarıdır. Özellikle Türkiye'de derbi maçlarında hakem kararları oldukça fazla tartışma konusu yapılmaktadır. Bu maçlarda hakem kararları etrafında şekillenen tartışmalar, söz konusu spor medyalarına/mecralarına taşınmakta ve farklı bir üsluba bürünmektedir. Kısacası spordan kitlelere hatta iktidara doğru evrilerek işlevini görünür kılan önemli örnekler sunar (Webb, 2016, s. 22). Medyada yaratılan söylemler ağırlıklı olarak tarafgirlik, mağduriyet ve adalet kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Hakem kararları bu bağlamda 'adaletsizlik', 'hak gaspı', 'kirli düzen' gibi çerçeveler aracılığıyla kimlik temelli anlamlandırmalara konu olabilmektedir. Bu söylemler ile taraftarların algısını yönlendirmekte ve gruplar arasında kutuplaşmayı derinleştirmektedirler (Scheufele, 1999, s. 105- 107).

Bu çalışmanın temel konusu, 1 Aralık 2025 tarihinde oynanan Fenerbahçe- Galatasaray derbi maçı sonrasında hakem kararlarına ilişkin üretilen söylemleri nitel söylem analizi yöntemiyle incelemek ve bu yöntem ile spor medyasında hangi çerçevelerde söylem üretildiğini ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında farklı spor mecraları ele alınarak, değerlendirmeler sadece tek örnek üzerinden değil, birkaç farklı yayım ve paylaşım üzerinden yapılmıştır.

1 Aralık 2025'te Fenerbahçe stadında oynanan Fenerbahçe-Galatasaray derbi maçının ardından farklı medya aktörlerinin hakem kararlarını nasıl anlamlandırdığını söylem analizi aracılığıyla incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın temel soruları şunlardır:

S1. Hakem kararları farklı medya türlerinde nasıl çerçevelenmektedir?

S2. Kulüp medyası, taraftar sayfaları ve ana akım medya söylemleri arasında ne tür ortaklıklar ve ayrışmalar bulunmaktadır?

S3. Hakem tartışmaları üzerinden nasıl kimlik, aidiyet ve meşruiyet söylemleri üretilmektedir?

S4. Derbide hakem kararlarının mağduriyet oluşturduğuna yönelik söylem ve ifadeler ne şekilde kullanılmıştır?

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KURAMSAL ÇERÇEVE

Medyada söylem ve iktidar ilişkileri

İletişim alalında yapılan çalışmalarda, medyada söylem ve iktidar ilişkileri, özellikle Michel Foucault'nun bilgi-iktidar (güç) kavramsallaştırması çerçevesinde ele alınmaktadır. Foucault'ya göre iktidar yalnızca baskı yoluyla değil, bilgi üretimi ve söylem aracılığıyla işler; dolayısıyla medya, hangi konuların "önemli", hangi aktörlerin "meşru" ve hangi görüşlerin "marjinal" olarak sunulacağını belirleyerek toplumsal gerçekliğin inşasında aktif rol oynar. Benzer biçimde Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi yaklaşımı da medya metinlerinde dilsel tercihler, başlıklar, kaynak kullanımı ve çerçeveleme stratejileri üzerinden ideolojik yeniden üretimin nasıl gerçekleştiğini ortaya koyar. Bu bağlamda medya söylemi, yalnızca olayları aktaran nötr bir araç değil; siyasal, ekonomik ve kültürel iktidar odaklarıyla etkileşim içinde, egemen anlamları dolaşıma sokan ve toplumsal rızanın oluşumuna katkıda bulunan bir mekanizma olarak değerlendirilir.

Michel Foucault'un söylem kuramı, bilginin iktidardan bağımsız ele alınamayacağını savunmaktadır. Ona göre bilgi-iktidar ilişkisi söylemin toplumsal gerçekliğini kuran temel mekanizmadır. Foucault söylem kavramı sadece nelerin söylendiği üzerine değil aynı zamanda nelerin söylenebilir olduğunu savunmaktadır (Foucault, 1980, s. 27). Bu yaklaşım ile bakıldığında, Türkiye'de oynanan futbol oyunlarında hakemlerin kararlarına yönelik eleştirilerin yalnızca teknik ya da objektif bir değerlendirme olmadığı anlaşılmaktadır. Tam tersine rekabetin saha dışına taşarak kulüplerin, taraftarların ve hatta medya kuruluşlarının arasındaki güç rekabetinin bir yansıması olduğu görülmektedir (Webb, 2016, s. 19).

Söylem analizi, sadece gerçeklik üzerine kurulan bir kavram değildir. Söylem kavramı toplumsal bir etki yaratan ve gerektiğinde doğruluktan saptırılmış ve belli bir amaca uygun düşünceler için de kullanılmaktadır. Özellikle toplumsal ilişkiler, iktidar yapıları ve ideolojik konumlandırma gibi alanlarda söylem kavramının kullanıldığını sıklıkla görmek mümkündür (Fairclough, Critical Discourse Analysis: The Critical Study Of Language, 1992, s. 1-3). Dolayısıyla medya içeriğindeki metinler sadece bilgi aktarma amacı ile yazılmamaktadır. Söylemler bazen belirli anlamları meşrulaştırmak bazen de farklı bakış açılarını görünür kılmakta veya onları dışlamaktadır. Özellikle futbol oyununa yönelik yapılan söylem inşasına baktığımızda açık bir şekilde iktidar/güç ilişkilerinin olduğu gözlemlenmektedir. (Boyle & Haynes, 2009).

Spor medyasındaki söylemler incelendiğinde genellikle 'adalet', 'mağduriyet' ve 'tarafgirlik' kavramları ekseninde dönen söylemler olduğu anlaşılmaktadır (Entman, 1993, s. 52). Bu söylemlerin hakem kararları üzerinden üretilmesi, yaranan söylemlerde 'biz' ve 'onlar' ayırımının oluşturulması taraftan kimliklerini yeniden üretmektedir (Tajfel & Turner, 1979). Dolayısıyla bu süreç medya bakımından sadece olayları tarafsız biçimde aktaran değil, anlam bütünlüğünü yeniden oluşturan ve iktidar ilişkilerini yeniden şekillendiren bir aktör haline gelmektedir (Fairclough, Critical Discourse Analysis: The Critical Study Of Language, 1992).

Eleştirel söylem analizi perspektifi, medya yapısının dilli ile bu dile maruz kalan toplumsal kesim arasındaki bağın görünür hale gelmesini amaçlamaktadır (Fairclough, 1995). Bu

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

yaklaşım, spor medyasındaki hakem kararları ile ilgili kullanılan metaforları, suçlayıcı ifadeleri ve meşrulaştırma söylemlerini iktidarın nasıl yeniden ürettiği hakkından analiz yapmaya olanak tanımaktadır (Fairclough, 1992).

Spor medyasında taraftar kimliği ve çatışma kültürü

Spor medyası ve spor platformları, izler kitleyi elinde tutmak açısından oldukça heyecanlı, rekabetçi ve duygusal yoğunluğu yüksek kanallardır. Bu durum taraftar kimliklerini yeniden inşa etmekte merkeziyetçi bir rol oynaktadır (Rowe, 1999). Taraftarların spor kamuoyunun çok hızlı refleks gösterdiği sportif etkinliklerin başında tüm dünyada izler kitlenin fazla olmasından dolayı futbol oyunu gelmektedir. Spor medyası ve ilgili dijital platformlar, futbol oyunu üzerinden yürüttükleri anlatılarda, sadece sportif performanslara dayalı konuşmalar sergilememektedirler. Aynı zamanda sahiplenme, aidiyet ve karşıtlık duygularını da sürekli çatışmacı bir söylem bakımından taraftarlara yüklemektedirler (Giulianotti, 2002). Bu bağlamda spor platformları, taraftarları pasif izleyici konumundan çıkarmakta ve çeşitli söylemler aracılığıyla konumlanan ve taraf olan bir özne haline getirmektedir (Hall, 1980, s. 165).

Taraftar kimlikleri, birçok farklı söylem üzerinde inşa edilmekle birlikte en çok kullanılan söylemlerden biri “biz” ve “onlar” ayrışımlarıdır. Bu durum derbi maçlarından sonra çok daha fazla görülmektedir (Arslan, 2025, s. 140). Bunların hepsine sebep olan medya metinleri ve bu metinlerde oluşturulan dil, yaratılan metaforlar ve tekrar eden anlatı yapıları, sportif amaca uygun biçimde yürütülmemekte, kulüpler arası rekabeti tetiklemektedir. Aynı zamanda ahlaki ve ideolojik yapıyı çatışma haline çevirmektedir (Erdoğan, 2014, s. 38). Bu sayede taraftarlar kolektif bir aidiyet biçimi kazanmaktadırlar. Dolayısıyla belirli olan kolektife ait olmayan diğer kişiler ise dışlanarak ötekileştirilmektedir (Gökulu, 2008, s. 153).

Hakem kararları, çoğunlukla tüm bu çatışmaların çıkış sebebi olarak gösterilmekle birlikte spor medyasının en çok söylem ürettiği noktadır. Maç esnasında ortaya çıkan tartışmalı pozisyonlar, ‘adalet’, ‘hak gaspı’ ‘mağduriyet’ ve ‘tarafgirlik’ gibi kavramlar ile çerçevelenmektedir. Bu sayede taraftarlar içerisinde güçlü duygusal tepkilere yol açılmaktadır (Deveci, 2018, s. 3). Spor medyalarının bu tip söylemler ile hakemleri hedef göstermesi, hakemlerin aldıkları kararları teknik bir değerlendirme alanından çıkararak, kulüpler ve taraftarlar arasındaki güç mücadelesinin sembolik bir göstergesi haline getirmektedir (Eti, Işık İnan, & Beşler, 2025, s. 248).

Bu bağlamda spor medyaları incelendiğinde adaletli bir şekilde tarafsız olarak gerçeği yansıttıkları söylenemez. Spor medyaları genel bir tabir ile çatışmaları yaratan ve sürekliliğini koruyan kültürel bir alan olarak değerlendirilmektedir (Mil & Şanlı, 2015, s. 231). Bu sayede taraftar kimlikleri sürekli çatışma halinde kalarak spor alanındaki çatışmanın ve gerilimin toplumsal düzeyde kutuplaşmasına olanak tanımaktadır (Tek, 2021, s. 6). Sonuç olarak, spor medyasının çıkardığı çatışma kültürü, taraftarların bireysel tepkilerinin önüne geçmekte ve söylemsel olarak örgütlenen kolektif bir bilincin parçası haline gelmektedir (Olca & Özdemir, 2023, s. 231).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Spor platformları bağlamında çerçeveleme yaklaşımı

Çerçeveleme yaklaşımı, belirli birkaç unsurun öne çıkarılarak bu seçimler aracılığı ile izleyici algısını yapılandırdığı anlamına gelmektedir. Spor medyalarının belli olaylar karşısında birkaç konu başlığını ön plana çıkararak taraftar kimliğini yeniden şekillendirmekte veya var olan kolektife sadık kalmasını sağlamaktadır (Entman, 1993, s. 51). Bu durum özellikle kulüpler arası rekabetin yoğun olduğu zamanlarda tercih edilmektedir. Bu dönemlerde hakemlerin kararlarında "tarafgirlik" söylemleri ile kutuplaşma dinamikleriyle iç içe geçmektedir (Öner, 2021, s. 4). Bu gibi durumlarda spor medyalarının olaylara bakış açısının da tarafsız olması gerekmektedir. Fakat bazı spor medya kuruluşları belirli kulüplere ideolojik veya ekonomik bağlamda yakınlık göstermektedirler. Bu durum haber aktarımlarında veya söylem oluşturmalarda doğrudan etki eden önemli bir unsur haline gelmektedir (Yıldız Karakaya, 2025, s. 621).

Entman'a göre çerçeveleme kavramı, "bazı gerçeklik unsurlarını seçerek onları daha belirgin hale getirme" olarak tanımlanır. Ona göre sorunun tanımlanması, nedenlerin ortaya konulması, ahlaki değerlendirme ve çözüm önerileri üzerinden şekillenmektedir (Entman, 1993, s. 51). Bu çerçeveleme kavramı spor medyalarının hakem kararları üzerinde yarattıkları söylemlerde oldukça fazla karşımıza çıkmaktadır (Woods, Love, & Graham, 2023, s. 6). Ayrıca spor medyalarının metinlerinde hangi anlatıların ön plana çıktığı detaylıca incelenerek çerçeveleme kavramının nasıl kullanıldığı takip edilmektedir (Entman, 1993).

Bu çalışmada, çerçeveleme yaklaşımından yararlanılmıştır. Hakem kararlarının tartışıldığı ana akım spor medyalarında, kulüp medyalarında ve taraftar odaklı dijital mecralarda bu kavramın nasıl farklılık gösterdiği incelenecektir.

Yöntem

Bu çalışma spor medyalarında hakem kararlarının nasıl anlamlandırıldığını ve bu anlamlar üzerine hangi söylemsel stratejilerin geliştirildiğini incelemektedir. Araştırmada nitel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel söylem analizi, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil; aynı zamanda toplumsal gerçekliği kuran, yeniden üreten ve meşrulaştıran bir pratik olduğu varsayımından hareketle, metinlerdeki anlam üretim süreçlerini, ideolojik yönelimleri ve iktidar ilişkilerini ortaya koymak amacıyla kullanılır. Bu yöntem; medya metinleri, siyasi konuşmalar, politika belgeleri ya da gündelik söylemler üzerinden belirli kavramların nasıl çerçevelendiğini, hangi aktörlerin nasıl konumlandırıldığını ve hangi anlamların normalleştirilip hangilerinin dışlandığını analiz etmeyi hedefler. (Fairclough, 1995; Foucault, 1972). Bu bağlamda medya metinleri söylem analizi yöntemleri ile bağlamsal ve eleştirel bir perspektifte çözümlenmiştir.

Araştırmanın örneklemi, derbi maçının oynanmasının ardından 72 saatin içerisinde yayımlanan medya içeriklerinden ve spor platformu paylaşımlarından oluşmaktadır. Konuya ilişkin paylaşımlar amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Seçilen zaman diliminin 72 saat olmasının başlıca sebebi, söylemlerin sabitlenmemiş olması duygusal yoğunluğun yüksek olmasından kaynaklıdır. Örneklemi detaylandıracak olursak, ana akım spor medyası, kulüp odaklı yayınlar ve taraftar temelli dijital mecralar yer almıştır. Bu kanallar aracılığı ile ilk 72 saatte yayımlanan mesajlar ve paylaşımlar dikkate alınmış ve içerik analizleri yapılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Verilerin çözümlenmesindeki süreç ise, hakem kararlarının hangi çerçevede sunulduğu, hangi metaforların kullanıldığı, kavramsal olarak hangi söylemlerin ön plana çıktığı ve bu içeriklerin taraftar kimliği bakımından ne türlü çatışmaları yeniden ürettiği incelenmiştir. Söylemler tematik okuma yöntemi kullanılarak sınıflandırılmıştır. Farklı spor medya kanalları arasında karşılaştırmalı analiz gerçekleştirilmiştir.

Örneklem Grupları:

Çalışma kapsamında her iki kulübün resmi sosyal medya hesapları, iki kulübün taraftar grupları ve taraftar derneklerinin Instagram hesapları ile bazı ana akım medya temsilcilerinin paylaşımları değerlendirmeye alınmıştır.

Kulüp medyası: Galatasaray ve Fenerbahçe Spor Kulüplerinin resmi Instagram hesapları ve resmi X hesapları incelenmiştir. Diğer platformlardan konuya dair herhangi bir paylaşımların olmaması sebebi ile diğer platformlar göz ardı edilmiştir.

Taraftar medyası: UltrAslan, Forza Cimbom / Genç Fenerbahçeliler, 1907 ÜNİFEB resmi Instagram hesapları ve resmi X hesapları incelenmiştir. Diğer platformlardan konuya dair herhangi bir paylaşımların olmaması sebebi ile diğer platformlar göz ardı edilmiştir.

Ana akım medya: Derin Futbol, Fanatik Gazetesi ve Foto Maç Gazetesi'nin Resmi Youtube hesapları ve WEB siteleri incelenmiştir. Diğer platformlardan konuya dair herhangi bir paylaşımların olmaması sebebi ile diğer platformlar göz ardı edilmiştir. Bu kapsamda toplam 5 paylaşım/içerik analiz edilmiştir (haberler, paylaşımlar, yorum videoları). Analiz birimleri söylemsel çerçeve, metafor kullanımı, suçlama/aklama stratejileri ve kimlik vurgularıdır.

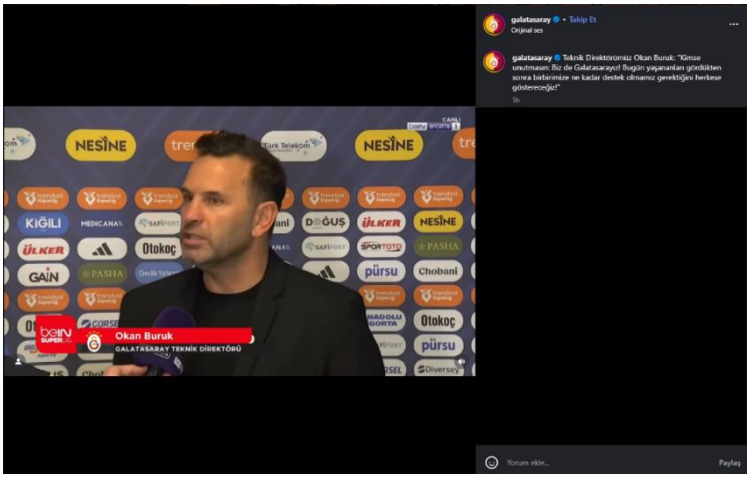
BULGULAR

Kulüplerin Resmi Sosyal Medya Hesaplarında Söylemin İnşası

Galatasaray'ın resmi sosyal medya hesapları incelendiğinde genel olarak hakem kararlarının eleştirildiği ve hakemin verdiği kararlarla sportif yaklaşımın dışında bir tutum sergilediği yönündedir. Paylaşımların içeriği, özellikle Galatasaray kulübüne yönelik sistemli bir adaletsizlik göstergesi olarak çerçevelenmektedir. Galatasaray Sportif A.Ş. Başkan Vekili Abdullah Kavukcu'nun gündeme dair önemli açıklamaları arasında şu ifade dikkat çekmektedir: "Bu Galatasaray'a karşı gösterilen düşmanlığın tescilidir. Biz ise Galatasaray'ın haklarını gasp edenler ile mücadelede tek bir geri adım atmayacağız." (Kavukcu, A.). Ayrıca Galatasaray'ın resmi Instagram hesabından paylaşılan video içerikli paylaşımın açıklamasında "Derbide aleyhimize yapılan skandal hakem (!) hataları" ifadeleri kullanılmıştır. Bu durum 'adalet terazisi', 'skandal hakem hataları' ve 'hak gaspı' gibi ifadeleri öne çıkarmaktadır. Maçı yöneten hakem tarafsız adalet temsili olarak değil, Galatasaray'a karşı cephe alan geniş bir yapının parçası olarak tasvir edilmektedir. Galatasaray'ın resmi hesaplarından yapılan paylaşımlar ile ortaya konulan söylemler, mağduriyet vurgusu etrafında yoğunlaşmakta ve taraftarları kolektif bir dayanışma içerisine çekme çabası haline girmektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Galatasaray teknik direktörü Okan Buruk ile maç sonrası yapılan röportajda ise söylemin, ağırlıklı olarak duygusal yönde yürütüldüğü anlaşılmaktadır.



Resim 1: *Galatasaray Teknik Direktörü Okan Buruk*

Buruk, konuşması sırasında "Canımızı kurtardığımız için yani Kazım'ın gözü kör oluyordu, iki oyuncumun ayağı kırılabilirdi, buradan canımızı, vücudumuzu, ayaklarımızı kurtardığımız için şükrederek gideceğiz" ifadelerini kullanarak hakem kararlarının yalnızca yanlış olmadığını aynı zamanda oyuncuların can sağlığını tehlikeye atacak nitelikte kararlar olduğunu dile getirmiştir. Bu söylem ile Buruk, maçın hakemi Yasin Kol 'un sadece teknik becerisinin yetersiz olmasını değil aynı zamanda etik ve insani bir anlayıştan yoksun bir yönetim sergilediğini eleştirmektedir. Ayrıca Galatasaray Kulübü tarafından Futbol Federasyonuna ve MHK'ya yönelik güven kayıplarının oluştuğu dile getirilmiştir. Federasyonun tarafsız bakış açısı gözle görülür biçimde sorgulanmaktadır.



Resim 2: *Galatasaray Spor Kulübünün Sosyal Medya Paylaşımı*

Fenerbahçe tarafından resmi sosyal medya hesaplarının incelenmesi sonucu ise hakem kararlarına ilişkin herhangi bir paylaşımın yapılmadığı görülmektedir. Söylem analizi perspektifinden bu eylem tarafsızlıktan ziyade, mevcut durumda sessizlik stratejisi uygulayarak dolaylı yoldan olayları normalleştirme ve problematize edilmemesini sağlamaktadırlar. Sonuç olarak iki kulüp arasındaki bilgi aktarımında farklılıklar ortaya çıkmakta ve paylaşımlarda asimetri görülmektedir. Galatasaray sosyal medya aracılığı ile sorunları ortaya koyarak

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

çatışmayı görünür kılarken, Fenerbahçe söylemsel düzeyde sessizlik stratejisi uyguladığı görülmüştür.

Taraftar Medyasında Söylemin Radikalleşmesi ve Çatışma Kültürü

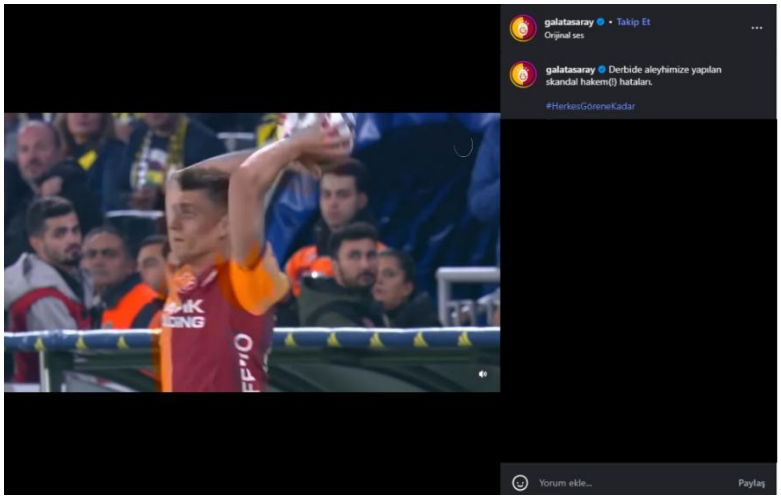
Galatasaray'ın resmi hesaplarından yayımlanan paylaşımların iletişim dilinin aksine, taraftar gruplarına ait resmi sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımların daha sert, suçlayıcı ve radikalleşmiş bir dil olduğu görülmektedir. Taraftar gruplarının paylaşımlarında maçın hakemi Yasin Kol ve VAR hakemi Ali Şansalan hakkında 'tetikçi', 'emek hırsızı', 'kukla' gibi ifadeler kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Galatasaray taraftar grupları hakemleri düşman figürleri olarak konumlandırmaktadır. Bu söylem taraftar gruplarının hakem kararlarını sadece bireysel çerçevede yapılan hatalı kararlar olarak değil kasıtlı ve organize bir 'operasyon' içerisinde değerlendirmektedir.

Galatasaray taraftar gruplarının yarattığı söylemler sadece hakemlere yönelik değildir. Aynı zamanda TFF ve federasyon yönetimini de hedef almaktadırlar. Taraftar gruplarının iddialarına göre; TFF ve federasyon yöneticileri Galatasaray'a yönelik karşıt taraf oluşturmaktadırlar. Buna yönelik UltrAslan taraftar grubunun yayımladığı mesaj şu şekildedir:

> *"Hafta başı Kadıköy deplasmanında puanlarımızı gasp eden iki tetikçinin bu hafta Süper Lig'de ödüllendirilircesine yeniden görev alması, TFF Başkanının kuklaları olduğunu ve korunduğunun kanıtı niteliğindedir! Tüm kurulları ve sahadaki kuklalarıyla Galatasaray aleyhine haksız kararlar vermekten asla çekinmeyen bu ekip, bu yıl şampiyonluk yolunda en büyük rakibimiz olarak kendilerini öne atarak İFŞA OLMUŞLARDIR! Bunlara bu cüreti verenler, canlı yayında Galatasaray başkanını tehdit edecek kadar had bilmez birinin ayağına hiçbir sonuç üretmeyecek etkisiz bir ziyaret yapan ve bunu büyük bir icraat gibi pazarlayanlardır! Nitekim etkisiz ziyaretin sonucunda Yasin Kol ve Ali Şansalan ödüllendirilerek bu hafta maç yönetmeye devam etmiştir! Galatasaray'ın hakkını korumak yerine geçmişte hiçbir şey yaşanmamış gibi mevcut TFF Başkanına güven açıklanırsa, her adımlarında Galatasaray düşmanlığı yapanlara en güzel oyun alanı hediye edilmiş olunur! Sahada takımımızın emekleri ve puanları gasp edilecek ve sonucunda sosyal medyadan bir pozisyon videosu ve bir etkisiz TFF ziyaretiyle geçiştirilecek. Tüm iyi niyetimizle tekrar ediyoruz; Galatasaray'ımızın hakkını tüm zamanlardan daha çok korumak zorundasınız! Galatasaray'ımız her anlamda makası açarken her açıdan gaspa ve saldırılara uğrama ihtimali çok yüksek ama bunların normalleştirilmesini ve geçiştirilmesini asla ve asla kabul edemeyiz."*

'İfşa', 'milat', 'ödüllendirme' gibi ifadeleri dile getiren UltrAslan taraftar grubu yaşananların geçici bir durum olmadığını, sürekliliğinin arz edeceğini ve bu düzenin bir parçası haline geldiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Galatasaray taraftar grupları karşıtlığı yeniden oluşturan ve 'biz-onlar' çatışmasını keskinleştiren bir söylem dili kullanmışlardır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Resim 3: *Galatasaray Spor Kulübünün Sosyal Medya Paylaşımı*

Fenerbahçe taraftar gruplarının paylaşımları incelendiğinde hakem ve kararlara ilişkin tek bir paylaşımın bile olmaması dikkat çekmektedir. Bu durumda taraftar söyleminin sahadaki pozisyonlara ve alınan kararlara aynı perspektiften bakmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla Galatasaray tarafından dile getirilen haksızlık ve mağduriyet söylemi Fenerbahçe tarafından karşılık bulmaması ile birlikte Fenerbahçe tarafından pek ciddiye alınmadığı görülmektedir. Böylece çatışma tek taraflı olarak yoğunlaşmaktadır.

Ana Akım Medyada Hakem Söyleminin Meşrulaştırılması

Çalışma kapsamında ana akım spor medyası; spor programları ve spor gazeteleri bağlamında incelenmiştir. Bu alanlarda hakem kararlarına ilişkin söylemlerin kulüp ve taraftar paylaşımlarına nazaran daha teknik ve uzman görüşlerine dayalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu programlarda genellikle spor yazarları, eski hakemler ve yorumcular pozisyonları değerlendirerek görüş bildirmektedirler. Gerekli gördükleri durumlarda faul sayılarını, VAR müdahalelerini ve oyun içi kararları inceleyerek değerlendirmektedirler.

Fanatik Gazetesinin ilk 3 gün içerisinde yayımlanan haberleri analiz edildiğinde, Galatasaray-Fenerbahçe maçının berabere bitmesinden maçın hakemi Yasin Kol'u sorumlu tutulmaktadır. Haberlerde, Galatasaray başkanı Dursun Özbek ve takım yönetiminden bazı kişilerin TFF'ye giderek hakem kararlarına itiraz ettikleri ve derleme bir video hazırlayarak maç esnasında yapılan haksızlıklara dikkat çektikleri yer almaktadır. Bu görüşmede bazı hakem kararları federasyon başkanı tarafından da kısmen kusurlu bulunduğu belirtilmiştir. Fakat sonucun değiştirilemeyeceği vurgulanmıştır.

Fanatik gazetesinin yazarı Deniz Çoban yazdığı analizinde, hakem Yasin Kol'un maç boyunca sergilediği davranış ve faul yönetimlerinde ciddi tutarsızlıkların var olduğunu belirtmiştir. Özellikle 54. dakikadan itibaren maç sonuna kadar Galatasaray lehine hiç faul verilmemesi dikkat çekici bir istatistik olarak aktarmıştır. Bu veriler doğrultusunda hakemin taraf tutma ve haksız yönetim açısından incelenmesi gerektiğini savunmuştur.

Bunların yanı sıra FOTOMAÇ gazetesinin ilgili tarihlerde yayımlanan haberleri ve yazıları incelenmiştir. Fotomaç gazetesi köşe yazarı Levent Tüzemen de yazdığı köşe yazısında maç

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

hakkında birtakım eleştirilere dikkat çekmiştir. Tüzemen yazısında dünyada 40 dakika boyunca bir takıma hiç faul çalınmaması görülmemiştir diyerek, Yasin Kol'un maçta 40 dakika boyunca Galatasaray lehine hiç faul çalınmamasını eleştirmiştir. Fenerbahçe lehine açık bir tolerans olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca yazısında, "TFF'den Torpilli" ve "dünyaya rezil olacak kararlar verdi" gibi ifadeler kullanarak Yasin Kol'u hedef göstermiştir.

Yine Fotomaç'ın haberlerinde uluslararası medya kuruluşlarına da atıf yapıldığı görülmektedir. ESPN'nin aynı pozisyonlarda hakem kararlarının kırmızı veya sarı kart olduğunu belirterek Yasin Kol'un faul bile vermediğinin altını çizmişlerdir. Bu durumun Türk hakemliğinin uluslararası standartlara karşı zayıf durumda kalmasına neden olduğu ileri sürülmüştür. 'Bu söylemler sadece Türkiye bünyesinde oynanan maçlarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda uluslararası arenada da ülkemizin itibarını zedelemektedir' denilmiştir.

1 Aralık 2025 tarihinde oynanan Galatasaray-Fenerbahçe derbi maçının ana akım medya yorumları detaylıca incelenmiştir. Bu araştırma sonucu medya kanallarının genelinde maçın hakemi Yasin Kol adına eleştirel yorumlar göze çarpmıştır. Ana akım medyada hakem figürünün psikolojik ve mesleki yeterlilik açısından yeterli bulunmaması yönünde paylaşımlar yer almaktadır. Öyle ki; bir haber içeriğinde Levent Tüzemen maçın hakemi Yasin Kol için "Böyle komedi mi olur! Yetersiz, bilgisiz, TFF'den torpilli Yasin Beyefendi dünyaya rezil olacak kararlar verdi." İfadesini kullanmıştır. Bu söylem, doğrudan bir hedef gösterme ve federasyonun atama süreçlerine yönelik bir eleştiri niteliğindedir.

Derin Futbol Televizyon programının incelenmesi sonucunda, bilinçsel olarak farklı ideolojik yorumcuların bir araya gelerek maçı inceledikleri ve tarafsız bireylerin ağırlıklı olarak maç hakemini hatalı olarak konumlandırdıkları bariz bir şekilde görülmektedir. Yasin Kol'un verdiği kararlara ilişkin bireysel hata olarak değil sistemin yarattığı başarısızlığın sembolü olarak gösterilmektedir. Programın yorumcularından Ahmet Çakar hakem hakkında: "ben suç duyurusunda bulunuyorum. Galatasaray'ın yediği gol ağır bir hakem hatasıdır. Fenerbahçe Galatasaray'a faul yapmasına rağmen hakem gerekeni yapmadı.", "Hakem hatası ile dolu bir maçtı. Var hakemleri pozisyonları doğru göstermedi. Yayıncı kuruluş halka tüm pozisyonları açık açık göstermedi", "İkinci yarın Yasin Kol psikolojik olarak Fenerbahçe'yi korudu. Bu ülkede adam akıllı hakem kalmadı. Hepsi meslekten ihraç edildi" ve "Hakem sayesinde beraberlik oldu" ifadelerini kullanmıştır. Buna karşılık Fenerbahçe taraflı Abdulkerim Durmaz şu ifadelerle karşılık vermiştir: "Fenerbahçe'nin iptal edilen gol pozisyonunda Galatasaray oyuncusu sanki darbe almış gibi yere atıyor kendini var hakemleri bu görüntüyü incelerken topun dirseğe değil kola değdiğinde fark edip golü iptal ediyorlar. Son gol faul olsaydı Galatasaraylılar ortalığı ayağa kaldırırdı boşa hakeme yüklenmeyin." Bunların yanı sıra hakemin dil bilgisi yetersizliği üzerine de Emre Zabunoğlu'ndan yorum gelmiştir. "Yasin Kol'u VAR'a çağırıyorlar. VAR'daki yabancı hakem İngilizce bir şeyler söylüyor. Yasin Kol, asistan Türk hakeme 'Bana tercüme eder misin?' diyor. Bu hakemi derbiye atamak TFF'nin en skandal kararlarından biri." Şeklinde söylediği cümleler ile hakemin İngilizce eksikliğini gözler önüne sermiştir. Diğer yandan tüm önemli hakem yorumları da detaylıca incelenmiştir. Bu bağlamda, "Fenerbahçe bu maçta 11 kişi kaldıysa Yasin Kol sayesindedir", "Fenerbahçe oynamadı, Yasin kol Fenerbahçe'yi oynattı. Onun sayesinde gol attılar", "Psikoteknik sınavını geçememiş,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sonuncu olmuş.", "Hakemlik yapamaz raporu var!", "TFF Başkanının torpillisi, koşulsuz itaati var." vb. birçok yorum gelmiştir.

İfade	Frekans
Hakem Hatası	87
Hakemlerin Niyeti Kötü	11
TFF	101
Yasin Kol	209
Galatasaray'ın Hakkıydı	66
Faul	422

Tablo 1: *Derin Futbol Televizyon Programı Söylem Sıklığı*

Yukardaki tablo Derin Futbol televizyon programında maç incelemesi boyunca kullanılan söylemler ve bu söylemleri program süresi boyunca kaç kere tekrar ettiğini göstermektedir. Neticede Derin Futbol, tarafsızlık iddiasına rağmen, hakem kararlarını merkezine alan çatışmacı söylemi yeniden üreterek spor medyasındaki kutuplaşma dinamiklerinin ana akım düzeyde de süreklilik kazandığını ortaya koymaktadır.

Bu söylemler ana akım medyanın tarafsızlık görünümüne rağmen, hakem figürünün yaptığı hataları sistematik bir biçimde ele almış ve yaşanan sorunun sembolik figürü haline getirmiştir. Bu sorunlardan dolayı ortaya çıkan kutuplaştırıcı söylemler de topluma zarar vermektedir. Hakem Yasin Kol'un mesleki yeterliliği, psikolojik durumu ve federasyon la olan ilişkisi üzerinden geliştirilen söylemler hem kurumlar arası güvensizlik hem de futbol kamuoyunda yapısal bozulma algısını derinleştirmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın bulguları gelen olarak ele alındığında, Türkiye'de spor medyasının hakem kararlarını sadece sportif yaklaşım ile değerlendirmediği anlaşılmaktadır. Aksine, güç ve iktidar ilişkisi ile anlamlandırıldığını belirtmek mümkündür. Kulüp ve taraftar medyası incelendiğinde hakem figürü bireysel karar vericilikten öte sistemin adaletsizliği ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum Enstman'ın çerçeveleme yaklaşımı bağlamında belirli söylemlerin istenerek öne çıkarıldığını göstermektedir. Özellikle taraftar medyasında kolektif bilinç ve radikalleşme söz konusudur. Bu da "biz-onlar" ayrımını yaratmaktadır. Ana akım spor medyasına baktığımızda ise söylemler daha uzman ve sistemli bir formatta yürütüldüğü görülse de hakemin liyakati, psikolojik yeterliliği ve kurumsal atama süreçlerindeki haksızlıklar eleştirilmektedir. Bu bağlamda ana akım medyanın tarafsız olma iddiasının yanında çatışmacı söylemler üreterek tarafları kutuplaştıran ve güç kazanmalarına katkıda bulunan bir olgudur. Sonuçta hakem

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

tartışmaları, farklı medya mecralarında farklı perspektiflerden ele alınmaktadır. Ama ortak bir biçimde kimlik temelli kutuplaşmayı besleyen ve spor medyasını tarafsız bir aktarım alanı olmaktan çıkararak anlam ve iktidar üretiminin merkezine yerleştiren söylemsel pratikler olarak işlev görmektir.

SONUÇ

Bu çalışma, spor medyasında hakem tartışmalarının farklı medya aktörleri tarafından nasıl söylemsel olarak inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede kulüp medyasının sert ancak daha kurumsal ve meşrulaştırıcı, taraftar platformlarının ise daha tepkisel ve kutuplaştırıcı, ana akım medya ise konu daha teknik ve yapısal sorunların ele alındığı bir çerçevede ele alımıştır.

1 Aralık 2025 tarihinde Galatasaray- Fenerbahçe derbi maçında hakem Yasin Kol ‘un verdiği kararlara ilişkin üretilen söylemlerin; sportif yaklaşımların dışına çıkarak kimlik, iktidar ve meşruiyet ekseninde şekillendiği ortaya çıkmaktadır. Bulgular, kulüp ve taraftar medyasının mağduriyet ve gasp ifadelerinin sıklıkla kullanıldığına dair kesin deliller içermektedir. Ana akım spor medyalarında ise daha uzman ve tekniğe dayalı ifadelere yer verildiğini kanıtlamıştır. Hakem figürü her mecrada farklı olay üzerinden kaleme alınsa da genel ortak kabul edilebilecek karara göre sistemsel bir sorunun ürünü olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda spor medyasının, derbi karşılaşmaları sonrasında yalnızca bilgilendirici bir rol üstlenmediği; aksine taraftar kimliklerini pekiştiren, kutuplaşmayı derinleştiren ve söylemsel iktidar ilişkilerini görünür kılan merkezi bir alan olarak işlev gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Arslan, Ş. (2025). Popüler Kültürün Oyun Alanı: Süper Lig Derbileri Sonrasında X Platformunda Mem Üretimi. Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KİAD) (15), s. 136-165. doi:10.56676/kiad.1783993

Ay, A. (2019, 06 19). İlgi Odaklı Yayıncılık Anlayışı Çerçevesinde Futbol Kültürünün Sosyal Medyada Sanal Özerk Alanının Oluşması: Vole. Intermedia International e-Journal, 6(10), s. 15- 35. doi:10.21645/intermedia.2019.57

Boyle, R., & Haynes, R. (2009). Sport, the Media and Popular Culture. Power Play (s. 1-18). İçinde Edinburgh: Edinburgh University Press. 01 10, 2026 tarihinde alındı

Deveci, A. (2018). Futbol hakemlerinin sosyal yaşantılarının karar verme becerilerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. 01 11, 2026 tarihinde alındı

Dizbay, S. (2022). Bir Altkültür Olarak Taraftarlık: Çarşı Taraftarlarının Futbolda Şiddet Algısı. Kriminoloji ve Ceza Adaleti Yüksek Lisans Programı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 01 09, 2026 tarihinde https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/ET004155.pdf adresinden alındı

Elpeze Ergeç, N., Eryılmaz, F., & Çelik, L. T. (2023). Sporda Söylem: Futbolda Hegemonik Mücadelenin Post-Marksist Söylem Analizi ile İncelenmesi. Akdeniz İletişim (20. yıl özel sayısı- 42), s. 85- 106. doi:10.31123/akil.1334379

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. Journal of Communication, 43(4), s. 51- 58. 01 10, 2026 tarihinde alındı

Erdoğan, İ. (2014). Haber Çerçeveleme: Kuram ve Tipoloji. Marmara İletişim Dergisi, 13(13), s. 35- 52.

Eti, R., Işık İnan, Ö., & Beşler, H. K. (2025). Spor Manşetlerindeki Metaforlar Bize Ne Demek İstiyor? Dijital Spor Haberleri Üzerine Bir Araştırma. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (66), s. 247- 257. doi:10.30794/pausbed.1464588

Fairclough, N. (1992). Critical Discourse Analysis: The Critical Study Of Language. Longman, 01 10, 2026 tarihinde alındı

Fairclough, N. (1995). Mass media and language. Media discourse. İçinde London: Londra; New York: E. Arnold. 01 10, 2026 tarihinde https://archive.org/details/mediadiscourse0000fair/page/n9/mode/2up? adresinden alındı

Fairclough, N. (1995). Media discourse. London: Edward Arnold.

Foucault, M. (1972). The archaeology of knowledge. New York: Pantheon Books.

Foucault, M. (1980). Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977. New York: Pantheon Books. 01 10, 2026 tarihinde alındı

Giulianotti, R. (2002). Supporters, Followers, Fans, and Flaneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in Football. Journal of Sport & Social Issues, 26(1), s. 25- 46. doi:10.1177/0193723502261003

Gökulu, G. (2008, Mayıs- Ağustos). Futbol Haberlerinin Sunumunda Şiddet, Fanatizm ve Milliyetçilik. Toplum ve Demokrasi, 2(3), s. 147- 164.

Hall, S. (1980). Encoding and Decoding in the Television Discourse. Sage in Culture, Media and Language, s. 128- 138. 01 10, 2026 tarihinde alındı

İnce, M. (2016). Spor ile Siyasetin İlişkisi Üzerine Bir Analiz; Sporu Siyasete Alet Etmek. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6*(2), 456-464. https://izlik.org/JA49ZY38PF

İnce, M. (2017). Türk Spor Basınında Asparagas Haber ve Spor Ekonomisine Etkileri. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(2), 547-563. https://izlik.org/JA75CG92MU

Lienden, A. V., Luque, C. L., & Sterkenburg, J. V. (2021, 06 01). Sport media and the cultural circulation of race/ethnicity: Moving from content analyses to production studies. Northern lights: film & media studies Yearbook, 19(1), s. 9-24. doi:10.1386/nl_00020_1

Mil, H. İ., & Şanlı, S. (2015). Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14(55), s. 231- 247. doi:10.17755/esosder.54183

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Olca, G., & Özdemir, İ. (2023, 11 30). Sosyal Medyada Taraftar Grupları: Söylemler ve Temsiller. 19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi, 4(4), s. 231- 241. doi:10.52835/19maysbd.1364495

Öner, H. (2021). Sosyal Medyanın Futbol Taraftarları Üzerindeki Şiddet ve Fanatizme Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. 01 11, 2026 tarihinde alındı

Rowe, D. (1999). Sport, Culture and the Media: The Unruly Trinity. Buckingham, England; Philadelphia, PA: Open University Press. 01 10, 2026 tarihinde https://archive.org/details/sportculturemedi0000rowe adresinden alındı

Scheufele, D. A. (1999, 03). Framing as a Theory of Media Effects. Journal of Communication, 49(1), s. 103- 122. doi:10.1111/j.1460-2466.1999.tb02784.x

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin, & S. Worchel (Dü) içinde, The Social Psychology of Intergroup Relations (s. 33- 47). Monterey, CA: Brooks/Cole. 01 10, 2026 tarihinde alındı

Tek, E. (2021). Sosyal Medyada Fanatik Kimlik Temsili. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Reklamcılık. 01 11, 2026 tarihinde alındı

Webb, T. (2016). Referees and the media: a difficult relationship but an unavoidable necessity. Soccer & Society, Advance online publication. Doi:10.1080/14660970.2015.1133414

Woods, P., Love, A., & Graham, J. A. (2023). Media Framing and Sources Quoted in Coverage of the Name, Image, and Likeness Debate. Journal of Amateur Sport, 9(1), s. 1- 27. 01 11, 2026 tarihinde alındı

Yıldız Karakaya, S. (2025). Medyanın sahiplik yapısı ve iktidar sahipleri ile ilişkisinin haber üretimine olası etkileri. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 42(2), s. 621- 638. doi:10.32600/huefd.1643815

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YOUTUBER'LARIN ÜRETTİKLERİ VİDEO İÇERİKLERİNİN KULLANICILAR NEZDİNDEKİ ETKİLEŞİMLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

Prof. Dr. Mustafa İNCE
Karabük Üniversitesi, mustafaince@karabuk.edu.tr-ORCID ID: 0000-0001-8058-1076

İrem TATAROĞLU
Karabük Üniversitesi, iremince@karabuk.edu.tr-ORCID ID: 0009-0007-2210-837X

ÖZET

İnternetle birlikte pek çok alanda olduğu gibi medya da dönüşüm yaşanmış, medya, geleneksel ve yeni medya olarak iki farklı kategoride değerlendirilmiştir. Yeni medya ile birlikte pek çok yenilik gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Bunlardan en önemlisi ise belki de sosyal medyadır. Sosyal medya kişilerin hayatına çok hızlı giriş yapmakla birlikte tutum, davranış ve alışkanlıkları şekillendirmede büyük rol almıştır. Bununla birlikte yeni medya geleneksel medyanın aksine kullanıcılara 'özne' olma fırsatı sunmuştur. Bu sayede çok fazla farklı ve zengin içerikler üretilmiş, kullanıcılar arasında etkileşim artmıştır.

Bu çalışmada, sosyal medya uygulamalarından olan YouTube'da (Türkiye'de) en çok abone ve izleyici sayısına sahip YouTube ünlülerinin yaptıkları paylaşımların kullanıcılar arasında ne şekilde bir etkileşim oluşturduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada, Türkiye'de en çok abone ve izleyici sayısına sahip YouTuberlardan olan Orkun Işıtmak, Meryem Can, Kafalar ve Ruhi Çenet'in son bir sene içerisinde YouTube platformu üzerinden yayınladıkları, en çok izlenen ve en çok yorum yapılan videoları Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgularda, YouTube kullanıcılarının YouTuberlara genellikle güvendikleri, onlara temsil rolleri yükledikleri, onların hal ve hareketlerini model alarak aldıkları, onlarla duygusal bağ kurdukları gözlemlenmiştir. İzleyicilerin yaptıkları yorumların, kullanıcıların, bireysel düşüncelerinin ifadesi olmaktan çok, sosyal normların, toplumsal değerlerin ve medyadaki içerik üreticileri ile kurulan bağların yansıtıcısı olarak görülmektedir. Videolara gelen yorumlar, içerik üreticilerinin sosyal olaylar, toplumsal değerler ve kimlik inşası üzerindeki etkilerini göstermede önemli bir araç olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: YouTuber, Söylem Analizi, YouTube, Yeni Medya, Etkileşim, Van Dijk,

Giriş

Dünyanın giderek dijitalleşmesi ile sosyal medya platformları bireylerin günlük hayatını neredeyse en çok etkileyen araçlardan biri haline gelmiştir. Sosyal medya platformları; bireylerin birbirleriyle doğrudan iletişim kurmalarını sağlayan, her türlü bilginin ve içeriğin paylaşılmasına olanak sunan, yazı, resim, video, fotoğraf gibi pek çok farklı formattaki verilerin paylaşımının yapılabildiği, insanların hikayelerini ve tecrübelerini aktif bir şekilde paylaşabildiği, birbirleri ile tartışma yapabildikleri ve iş birliği oluşturabildikleri, kendilerine özgü içerikler üretebildiği yeni iletişim kanallarıdır (Gürgan ve Demirel,2021). Tanım olarak ise kısaca sosyal medya, kullanıcıların fikirlerini ve içeriklerini paylaştığı, bireylerin birbirleri ile bağlantı kurdukları çevrimiçi platformların tümüdür. Ancak bu platformların sadece bireysel iletişim alanları olmakla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda toplumsal dinamikleri etkileyen güçlü araçlar haline geldiği görülmektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Günümüzde sosyal medya toplumsal yaşamın neredeyse her alanında yer almaktadır. İnsanların gündelik yaşamlarına gün geçtikçe daha fazla yerleşen sosyal medyanın, bu yaşamları birçok yönden etkilediği düşüncesi akıllarda yer etmektedir (Gürgan ve Demirel, 2021). Geleneksel medya ile sosyal medya, insanlar için iyi bir yaşam tarzı, sosyal sorumluluk, ulusal sorunlar ve dünyadaki diğer toplumların kültürleri ve politikaları ile ilgili küresel değişim ve gelişmeleri kapsayan oldukça kapsamlı bir içeriğe sahiptir (Köktener ve Algül, 2020). Toplumsal ilişkileri, bazı kültürel değerleri ve siyasi eğilimleri dahi sosyal platformları şekillendirebilmektedir. Özellikle genç kuşak üzerinde kimlik oluşumu ve bir topluluğa karşı aidiyet duygusu oluşumunda da önemli bir rol oynamaktadır. Genç bireyler sosyal medya aracılığı ile kendilerini daha açık ve net bir şekilde ifade ederken aynı zamanda sosyal medyanın kendi oluşturduğu kültür ve normlara maruz kalarak dil kullanımları, dünya görüşleri, davranış biçimleri maruz kaldıkları medyaya göre evrilebilmektedir.

Bu platformlarda sıkça vakit geçiren kişiler üzerinde en belirgin değişim, kullandıkları dilin değişimi olarak görülebilmektedir. Sınır tanımayan sosyal medya, geleneksellikte var olan kalıpları ortadan kaldırmıştır (Avcı ve Topçu, 2021). Günlük yaşam diline sosyal medya mizahı ve jargonu yerleştiğinde geleneksel dil yapısı bozulup yerine kelime kısaltmaları, yeni üretilen kelimeler, emojiler ve farklı dillerin bir arada bulunduğu melez diller ortaya çıkmakta ve yayılmaktadır. Bu durum, özellikle genç kesimde dilde yetersizlik ve dilin estetik kullanımı açısından olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Bu yönüyle sosyal medya, kültürel bağlamda geleneksel kültürün yerine küresel kültürün taşıyıcısı konumundadır. Yani medya kendi melez kültürünü oluşturur ve geleneksel kültür öğelerini geri planda bırakır. Bu da günümüzde yeni ve farklı (alt) kültürler türemesine yol açmaktadır.

Sosyal medya, değişimin yanı sıra gelişimin de öncüsü olarak görülebilmektedir. Sosyal medya diğer medya türleri arasında hızlı bir şekilde yer edinmiş, aynı zamanda her türlü tüketici ve üreticinin de ilgisini çekmiştir (Armelini ve Villanueva, 2011). Bu platformlar artık sadece bir iletişim ve etkileşim aracı olmaktan ziyade ticaret, tanıtım ve pazarlama ortamı haline de evrilmektedir. Modern birey yaşamı medya aracılığıyla deneyimlemekte, medya aracılığı ile iletişim kurmakta, medya aracılığı ile elde ettiği bilgilerle karar alma süreçlerine dâhil olmaktadır (Arık, 2013). Son zamanlarda çokça karşılaşılan ve popüler hale gelen ürün tanıtımı ve satışı, reklamlar, kampanyalar, siyasi propagandalar gibi birçok alanda da faaliyet halindedir. Bu durum, sosyal medyayı ekonomik ve politik anlamda da güçlü bir araç haline getirmektedir. Tanıtım, satış, pazarlama ile birlikte katılımcılar bu ortamlarda çeşitli bilgiler, farklı kültürler ve sıra dışı ideolojik yaklaşımlara da maruz kalmaktadırlar. Bu bağlamda artık bir sektör haline gelen ve bir meslek sayılan influencerlık da son zamanlarda popülerler hale gelmiştir.

Sonuç olarak sosyal medya sadece iletişimi sağlamamakta, aynı zamanda ekonominin, kültürel değişimlerin ve toplumsal dönüşümlerin merkezi olma noktasına gelmiş durumdadır. Bu yönüyle sosyal medya hem bireysel hem de toplumsal olarak çok yönlü ele alınabilmektedir. Bu araştırmada sosyal medyanın özellikle genç kullanıcılar üzerindeki etkileri dil, kültür ve davranış bağlamında analiz edilecektir.

Yeni Medya ve Sosyal Etkileşim

Sosyal medya, günümüz toplumsal yaşamında birçok etkinlik, haber ve duyuruya ev sahipliği yapmakta, ayrıca sosyal olayların merkezine yerleşerek olayların başlangıcından bitimine kadar etkin rol oynayarak sürekli karşımıza çıkmaktadır (Akyürek, 2020). Başta sosyal medya platformları olmak üzere yeni medya, bireyler arası etkileşimi kültürel normlardan uzaklaştırarak dijitalleştirmiş ve etkileşim biçimini radikal bir şekilde dönüştürmüştür. Geleneksel medya araçlarına kıyasla sosyal medya platformlarının bireylerin ve toplumların günlük yaşamları üzerinde artık daha fazla etkili olduğu söylenebilmektedir. Sürekli güncellenen bu dönüşümler, kişilerin yaşam tarzlarını, düşüncelerini, davranışlarını,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

alışkanlıklarını ve tercihlerini doğrudan etkileyebilmektedir. Aynı zamanda özellikle genç kullanıcılar, içerik üreticilerini rol model ve yönlendirici olarak görmekte ve onlardan etkilenmektedirler.

Sosyal medya platformları sadece içerik tüketmeye değil aynı zamanda içerik üretmeye de olanak sağlayan ortamlar sunmaktadır. Dolayısıyla yeni medyanın sunduğu olanaklarla birer aktif kullanıcıya dönüşen izleyici, artık kendisi de içerik üreticisi olmuştur (Zinderen, 2020). Bu yapısından dolayı sürekli olarak kişiler arasında bir etkileşim ve bir geri bildirim döngüsü söz konusudur. Yani kullanıcılar bir yandan beğeni, paylaşım, yorum, takip mekanizmaları vb. ile kendi sosyal kimliklerini ve çevrelerini oluştururken öte yandan başkalarının kimlik ve çevre oluşumuna da katkı sağlayabilmektedirler. Bu sayede birey hem sosyal medyada hem de gerçek hayatta davranış kalıplarını yeniden şekillendirebilmektedir.

Sosyal medya günümüzde herkes için çeşitli değerler, davranış biçimleri ve yaşam tarzları sunabilmektedir. Bu konuda sosyal medya fenomenleri, yani bugünkü adıyla influencerlar ön plandadır. İçerik üreticileri özellikle genç kullanıcılar için birçok konuda rol model olmaktadırlar. Fenomenler giyim tarzı, dil kullanımı, davranış biçimleri, düşünce yapıları, tüketim alışkanlıkları vb. birçok anlamda kullanıcılara örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda sosyal medya, bireylerin dünya görüşlerinin, algılarının ve tutumlarının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir (Eshleman & Bullcroft, 2009).

Sosyal medyanın birçok olumlu yönü bulunmaktadır. Bilgiye hızlı ulaşım, farklı kültürlerle etkileşim, hızlı haberleşme gibi birçok getirisi vardır. Sosyal medyanın oluşturduğu bu etkileşim ile birlikte kullanıcılar, zaman ve mekân sınırlaması olmadan her türlü düşünce ve fikri iletebilme olanağına kavuşmuştur (İlhan ve Görgülü Aydoğdu, 2018). Ayrıca sosyal mecralar, yapılan sosyal hareketlilik ve dayanışma kampanyaları için de önem teşkil etmektedir. Toplum içinde kendini özgürce ifade edemeyen kişiler için sosyal medya her an kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri bir ortama dönüşebilir. Sosyal medya benzer düşünce ve bakış açılarına sahip kişilerin, güçlerini bir ağda hızlı ve geniş bir biçimde yaygınlaştırarak arttırmayı da kolaylaştırır (Akyürek, 2020). Bireyler sanal ortamda bile olsa sosyalleştirebilmekte ve kendilerinin bir topluluğa ait hissettirebilmektedir.

Olumlu yönlerin yanı sıra göz ardı edilemeyecek olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Sosyal platformlarda çokça vakit geçiren kişiler gerçeklikten kopabilir, dijital bağımlılık geliştirebilir, siber zorbalığa maruz kalabilir, mahremiyet ihmalleri yaşayabilirler. Aynı zamanda sosyal medyada insanlar çoğunlukla sahip olduğu hayatların güzel yönlerini gösterdikleri için kullanıcılar kendi yaşamları ile gösterilen bu sahte ve (sözde) harika hayatlarla karşılaştırdığında özgüven eksikliği, mutsuzluk ve yetersizlik hissi ve kendi üzerinde psikolojik baskı hissedebilir.

Genel olarak bakıldığında sosyal medya bireylerin alışkanlıklarını, düşüncelerini, yaşam tarzlarını ve toplumsal etkileşim biçimlerini şekillendiren, olumlu ve olumsuz yönlere sahip güçlü bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda, sosyal medya kullanımı bilinçli ve eleştirel bir açıdan değerlendirilmelidir. Toplumsal ve bireysel yapı ve davranışları değiştirip dönüştürme potansiyeli yüksek olan bu platformların etkilerini analiz edebilmek, günümüz toplumunu anlamanın önemli bir anahtarıdır.

Yöntem

Eleştirel Söylem Analizi (Critical Discourse Aanalysis), dilin iletişim kurmak için kullanılan bir aktarım aracı olmasından ziyade metin ve konuşmalardaki gizli anlamları ortaya çıkarmak için kullanılan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Sosyal problemlere odaklanan söylem analizi, iktidar, hegemonya, eşitsizlik ve önyargı gibi sosyal fenomenlerin söylemsel kaynaklarını ortaya çıkarmak üzere metinler ve konuşmalar (ve ayrıca nesneler, jestler, fotoğraflar, görüntüler, vb.) üzerinde çalışır; bu söylemsel kaynakların belirli sosyal, politik ve tarihsel bağlamlarda nasıl sürdürüldüklerini ve yeniden üretildiklerini araştırır (Van Dijk, 2001; Sheyholislami, 2001).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Van Dijk, Eleştirel Söylem Analizine (ESA) bilişsel bir boyut kazandırmış ve bu yaklaşımın derinliğini artırmıştır. Van Dijk'a göre söylem, üç temel bileşenin etkileşiminden doğar: metinsel yapı (söylemin dilsel boyutu), bilişsel yapı (bireyin zihinsel temsilleri) ve toplumsal bağlam (söylemin üretildiği sosyo-politik ortam). Bu çok katmanlı yapı, her söylemin ardında gizil olarak var olan ideolojik ve toplumsal dinamikleri analiz etmeye imkân tanır (Van Dijk, 2008).

Bir söylemi çözümleme süreci öncelikle analiz edilecek söylemin ne olacağına karar verilerek başlamaktadır. Sonrasında ise bağlam analizine geçilir. Bu aşamada analiz edilecek söylemin geliştiği ortam veya platformda, söylemin amacı ve alıcı kitle dikkate alınır. Ardından söylemin dilsel yapısı incelenmeye başlanır. Sözcük seçimleri, sözdizimsel düzen, anlatım biçimi, tekrarlar, karşıtlıklar ve metaforlar gibi ögeler detaylı bir şekilde çözümlemeye çalışılır. En son ise bu süreçten elde edilen bulgular daha geniş toplumsal ve ideolojik çerçeve içerisinde değerlendirilir. Bu söylem sosyal medya platformlarından olan Youtube üzerinden değerlendirilirse üretilen kullanıcı yorumları, sadece bireysel duyguların dışavurumu değil, aynı zamanda toplumsal söylemlerin yeniden üretildiği değişken yapılar olarak ele alınmalıdır.

Van Dijk, söylem çözümlemesi için makro ve mikro adını verdiği ayrımı ortaya koymuştur. Makro analiz içinde tematik ve şematik analiz yer almaktadır. Mikro analizde ise sözcük seçimi, dizilimi irdelenirken ayrıca metnin retoriğine odaklanılmaktadır. Amaçlanan, dilin kullanımından yola çıkılarak arka planda yer alan imaların ve örtük anlamların ortaya çıkarılmasıdır (akt. Uçar ve Kurt, 2024, 85). İçerikteki düz anlamlar, yan anlamlar ve imalar mikro bağlamda değerlendirilmektedir (İnce ve Koçak, 2018, 1976). Bu bağlamda Dijk'ın eleştirel söylem kuramı ışığında yapılan çalışmalar, dijital mikro söylemlerin ardında yatan makro toplumsal yapıların anlaşılabilmesine olanak tanır. Çünkü her yorum, görünenin ötesinde; ideoloji, kimlik, güç ve aidiyet gibi kavramlarla örülmüş çok katmanlı bir anlatı örneğidir (van Dijk, 2001).

Bu çalışmada Youtube'da içerik üreten Orkun Işıtmak, Meryem Can, Kafalar ve Ruhi Çenet'in videolarına yapılan kullanıcı yorumları, Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi kuramı ışığında ele alınmıştır. Yorumlar yalnızca kullanıcıların görüşlerini yansıtmakla kalmayıp; aynı zamanda ait olunan toplumsal sınıfı, kültürel kodları ve ideolojik yönelimleri de göstermektedir. Böylece bu çalışmadaki söylem çözümlemesi, dijital ortamdaki mikro ifadelerin arkasındaki makro yapıları açığa çıkarmayı hedeflemiştir.

Araştırma

Bu çalışma, dijital çağın etkisiyle sosyal medya kullanıcıların hayatlarının odağı haline gelmiş olan YouTuber'ların, özellikle genç bireyler üzerindeki dilsel, bilişsel ve davranışsal tesirlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, amaçlı örneklem yöntemine göre belirlenen Türkiye'de takipçi sayısına göre önde gelen 4 Youtube fenomeni olan Orkun Işıtmak, Meryem Can, Kafalar ve Ruhi Çenet'in videolarına yapılan takipçi yorumları analiz edilmiştir. YouTube'a içerik üreten bu 4 Youtuber'in son bir yıl içerisinde en çok izlenen videolarına yapılan yorumlardan en çok beğeni alan 5 yorum, eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu uygulama her bir Youtuber için ayrı ayrı yapılmış ve toplamda 4 videoya yapılan 20 yorum çalışmaya dahil edilmiştir.

Dijital çağın ürün ve imkanlarının insan hayatına giderek daha fazla girmesiyle ortaya çıkan ve her geçen gün sayıları artan YouTuber'lar, yalnızca birer içerik üreticisi değil, aynı zamanda toplum üzerinde tesiri bulunan rol modeller haline gelmişlerdir. Günümüzde bir meslek sahibi sayılan ve YouTuber olarak adlandırılan bu kişilerin; kullandıkları dil-üslup, takındıkları tavırlar ve izleyiciler için oluşturdukları görsel kimlikleriyle özellikle genç kitle üzerinde güçlü bir etki sağladıkları görülmektedir. Bu içerik

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

üreticileri günümüzde sadece eğlendiren değil, aynı zamanda hal ve hareketleri örnek alınan, taklit edilen ve sosyal yaşamdaki davranışlara yön veren aktörler haline gelmektedirler.

Bu YouTuberların videolarına yapılan yorumlar analiz edildiğinde, youtuberların izleyiciler üzerindeki tesirinin çok boyutlu olduğu anlaşılabilmektedir. Örneğin, Orkun Işıtmak'ın genç kesime hitap eden enerjisi ve üslubunun, izleyicilerde pozitif bir duygu yarattığı gözlemlenmekte ve videolarına yapılan yorumlarda bu durum açıkça görülmektedir. Bu da Işıtmak'ın sadece bir içerik üreticisi olmaktan daha öte bir rol üstlenebildiğini göstermektedir. İzleyiciler, videoların ne anlattığından ziyade onun konuşma tarzına, çevresindekilere karşı olan tavırlarına ve kullandığı dile odaklandıkları, bu durumun ise izleyiciler (takipçiler) üzerinde önemli ölçüde bir tesir oluşturduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir YouTuber olan Ruhi Çenet gibi daha bilgiye dayalı videolar üreten YouTuber'lar ise farklı bir tesir biçimi sunmaktadır. Yorumlar incelendiğinde Çenet'in videolarının sunumundaki ciddiyet ve belgesel havası, izleyicilerin düşünme tarzını etkileyerek, onları daha sorgulayıcı, eleştirel bir yaklaşım sergileyen bireyler olmaya yönlendirebileceği analiz edilmektedir.

Youtuberlar tarafından izleyiciler üzerindeki bu tesir sadece bilişsel değil, aynı zamanda davranışsal ve kültüreldir. İçerik üreticilerinin kullandıkları kelimeler, giyim ve konuşma tarzları, ya da toplumsal olaylara verdikleri tepkiler, izleyici kitlesi tarafından model alınmakta ve zaman içinde izleyicinin kendi hayatına entegre ettiği davranış kalıplarına dönüşebilmektedir. Bu da youtuberların yalnızca içerik üretmediklerini aynı zamanda izleyicilerin hayatlarına farklı şekillerde dokunduğunu göstermektedir. Yine YouTuber'ların izleyiciler üzerindeki tesiri yalnızca videolardaki içerikler olarak değil; kimlik, duygu, dil ve davranış boyutları olarak da görülebilmektedir. Bu figürler, yalnızca video çeken kişi değil; sosyal etkileşimi artıran, toplumsal gündemleri belirleyebilen ve kişisel gelişimde rolü olan önemli aktörler hâline gelebilmektedir.

Bulgular

Ayrıntılı Youtuber Video Araştırması

Tablo 1: Orkun Işıtmak Youtube Kanalının Verileri

Abone sayısı: 11,8 milyon
Ne zamandan beri içerik üreticisi: 2007
Yüklenmiş video sayısı: 1900
Son bir senede en çok izlenen video: MRBEAST YALAN MAKİNESİNDE!
Videoya gelen yorum sayısı: 21,023
Videonun yayınlanma tarihi: 5 ay önce (Mart 2025)

En çok beğeni alan 5 yorum

1- YouTube Türkiye gururumuz orkun ❤ (12B)

2- Türk YouTuberların dünya ile içerikler üretmesi muhteşem! Bu gençler Türkiye için çok kıymetli 👏👏👏 (2,9B)

3- Orkun abi Türkiye'de kimsenin yapamayacağı şeyleri yapıyor, çok gurur duyuyoruz🙌🏻 (3,6B)

4- Uzun zamandır heyecanla beklediğim o video helal olsun sıradaki konuk Elon Musk filan mı😂 (3,6B)

5- Ruhi Cenet ve Orkun cok güzel isler yapiyorlar . Bu kanallarin gelecegini merak ediyorum (4,5B)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Yorumların genel analizi, neye odaklı:

Yorumlarda en baskın konu, ulusal gurur ve uluslararası düzeyde temsil edilme arzusu olduğu görülmektedir. Orkun Işıtmak'ın içerik üreticiliği, yalnızca bireysel bir başarı değil, aynı zamanda 'Türkiye'nin sesi' olma rolüyle anlamlandırılmış gibi görülmektedir. "Türkiye seninle gurur duyuyor" gibi birçok yorumu da yorumlar kısmında görmek mümkündür. İzleyiciler uluslararası ünü olan bir youtuber ile video çektiği için Orkun'u kutlamakta ve heyecanlarını dile getirmektedirler. İzleyicilerin Işıtmak'ı takdir ettiği birçok konu var fakat bu videoda en çok göze çarpanlar, ülke sınırlarını aşma cesareti, yeni içerik formatları üretme becerisi ve global figürlerle ilişkilendirilme potansiyeli olduğu anlaşılıyor. "Globale açılma fikriniz süper" gibi yorumlardan da anlaşılacağı üzere izleyicilerin bu tür içerikleri izlemekten keyif aldığı söylenebilir.

Yorumlar incelendiğinde Işıtmak'ın destekleyici bir izleyici kitlesi olduğu görülüyor. Bu kitle de kendi aralarında mizahi bir dil oluşturmuş ve bu dili video yorumlarında kullanmaktadırlar. Yani yorumlar genel olarak samimi, mizahi ve aidiyet duygusu içeren bir dille yazılmıştır. Bu da izleyicinin kendini bu kitlenin bir parçası olarak gördüğünü gösteriyor. Yorumların beğeni sayılarına bakıldığında ise topluluğun genellikle aynı konular hakkında aynı fikirlere sahip olduğu görülmektedir.

İzleyiciler, YouTuber'ın başarısını toplu/toplumsal bir başarı olarak görüyor. Bu da içerik üreticisinin oluşan bu (sosyal) topluluğun lideri gibi algılandığını göstermektedir. Topluluk, Işıtmak'ı yaptığı işlerde desteklemekte ve yorumlarıyla sürekli bu desteği diri tutmaktadır.

Tablo 2: Meryem Can Youtube Kanalının Verileri

Abone sayısı: 5,23 milyon
Ne zamandan beri içerik üreticisi: 2014
Yüklenmiş video sayısı: 550
Son bir senede en çok izlenen video: SADECE BİR YILDIZLI MEKANLARI TEST ETTİM!
Videoya gelen yorum sayısı: 3,169
Videonun yayınlanma tarihi: 11 ay önce

En çok beğeni alan 5 yorum

1- temmuza bayılıyorum abı meryemi koruması falan ve olayları çok iyi toparlaması samimi içten sıcak ve çok tatlı seviniyor herkesin böyle bir erkek arkadaşa ihtiyacı var maşallah çok güzelsiniz😍😍 (1,5B)

2- temmuz gercekten yapmak istedigim ama yapamadigim seyi yapmis artik temmuz faniyim gercekten kimse toplum icinde oyle bagirarak anirmamali bence (10B)

3- Temmuz abi bu videoda mukemmeldi ve tiras gercekten yakismis abime aurasi degisti bi ayrica o donercide yaptigini cogu kisi yapamaz (1,5)

4- Temmuzu ilk defa bu kadar mutlu gördüm çok yakıştı bence kimse beğenmese de ben beğendim şahsen😅 (5,2B)

5- Temmuz abinin videolara katılması çok daha eğlence ve sıcaklık katıyor😊 (1.7B)

Yorumların genel analizi, neye odaklı:

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Yorumlar incelendiğinde hakkında en çok yorum yapılan konu Meryem Can'ın erkek arkadaşı Temmuz'dur. İzleyiciler, Temmuz karakterini sevdiklerini ve samimi bulduklarını belirtmekte. Bu sebeple yorumlarda en çok beğenilen yorumların nedenleri arasında Temmuz'un koruyucu tavırları, samimiyeti, videolara kattığı sıcaklık ve eğlence olduğu gözlenmektedir.

Videoda Meryem ve arkadaşı Temmuz gittikleri restoranda turistlerin çok bağırmasından şikâyet ediyorlar ve Temmuz dayanamayıp turistleri uygun bir dille uyarıyor. Yorumlar incelendiğinde Temmuz'un yaptığı bu hareketin izleyicilerin hoşuna gittiği görülüyor. Genel olarak yorumlar oldukça içten, samimi ve sahiplenici bir dile sahip. 'Temmuz fanıyım', 'tıraş gerçekten yakışmış abime' 'Bence temmuz videolara daha fazla katılmalı' gibi ifadeler, izleyicilerin Meryem ve Temmuz'la duygusal bağ kurduğunu gösteriyor. Yorumlar, Meryem Can'ın yanı sıra Temmuz karakterinin de bir hayran kitlesine sahip olduğunu ve bu kitlenin neredeyse tamamen pozitif duygular beslediğini gösteriyor. Bu durum, yalnızca içerik üreticisinin değil arkadaşlarının da etkili birer temsil haline gelebildiğini ortaya koyuyor.

Tablo 3: Kafalar Youtube Kanalının Verileri

Abone sayısı: 8,29 milyon
Ne zamandan beri içerik üreticisi: 2014
Yüklenmiş video sayısı: 1,2B
Son bir senede en çok izlenen video: 5 Gün Boyunca Issız Adada Mahsur Kalmak! (Hayatta Kalma Mücadelesi)
Videoya gelen yorum sayısı: 32,935
Videonun yayınlanma tarihi: 11 ay önce

En çok beğeni alan 5 yorum

1- fatih kesinlikle haklı azar oyununda istese kazanırdı fakat oyunu kuralına göre oynamak için baya bi uzattı, atakanın boş ve çocuksu tavırlarını kimse çekmek zorunda değil gece gitti etlerini tavuklarını ızgarasını meyvesini yedi sabah hortlak gibi kalkıp, fatihin aç karnını doyurması için aldığı 2 patatesi kendi egosuna yediremediği için zehir etti. Biraz düşünerek hareket etmeli... (2B)

2- Adada Fatih ile kalmak en mantıklısı olurdu, adam her işte motive çalışıyor, sürekli pozitif. Tam zor zaman adamı. (2,1)

3- Fatih yasin kadar efendi saygılı bir insan olamaz gerçekten çok kişilikli biri yere dökülen nimeti bile alıp yerde bırakmayıp çöpe attı bravo fatih yasin 👏👏 (3B)

4- fatih abi cidden aşırı saygılı aşırı iyi bir insan yemekleri yere atmak insanı havalı yapmıyor allahın verdiği bir nimete saygı duymak zorundasın atakan abi (1,7)

5- Fatih yasin bireysel kamp kanalı açsa ve sessiz slow videolar çekse aşırı mükemmel olur (1,1B)

Yorumların genel analizi, neye odaklı:

Yorumlar incelendiğinde, Fatih Yasin'in dürüstlük, ahlaki sorumluluk ve saygı gibi toplumsal değerlere sahip olduğunun vurgulandığı görülmektedir. İzleyiciler yorumlarda onu 'zor zaman adamı', 'pozitif' ve 'efendi çocuk' olarak tanımlamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Fatih'in adada kaldıkları sürede oyunu kurallarına göre oynama çabası, yere düşen yiyeceği çöpe atması, pozitif ve sorumluluk sahibi olması izleyiciler tarafından olumlu geri dönüşler alınmasını sağlamıştır. Hemen hemen tüm izleyiciler Fatih'in tutumlarını toplumsal ahlaka uygunluğu açısından olumlu bulmuş ve yorumlarında bundan bahsetmişlerdir.

Fatihe gelen pozitif yorumların yanı sıra Atakan'a gelen olumsuz yorumlar göze çarpmaktadır. İzleyicilerin Atakan'ın çocuksu davranışlarından, nimete karşı saygısız tavrından, Fatih'e karşı olumsuz tutumundan dolayı yorumlarda negatif tavır sergiledikleri görülmektedir. İzleyiciler yorumlarda genellikle Fatih ile Atakan'ı kıyaslamakta ve bu kıyası yaparken toplumsal ahlaki kalıpları ön planda tutmaktadır. İzleyicinin dili Atakan'a karşı açıkça taraflıdır, ama aynı zamanda Fatih'e karşı duygusal ve değer odaklıdır. Bu durum da aslında içerik üreticiliği yaparken topluma hitap etmenin ve kişinin ekran önünde sergilediği karakterin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Yorumlardan görüldüğü üzere Fatih, izleyici gözünde sadece bir YouTuber değil, aynı zamanda bir rol model olarak konumlanmaktadır.

Tablo 4: Ruhi Çenet Youtube Kanalının Verileri

Abone sayısı: 13,9 milyon
Ne zamandan beri içerik üreticisi: 2012
Yüklenmiş video sayısı: 404
Son bir senede en çok izlenen video: Dünyanın En Yüksek Güvenlikli Hapishanesi: CECOT (Şeytanlar Burada Tutuluyor)
Videoya gelen yorum sayısı: 67,809
Videonun yayınlanma tarihi: 4 ay önce

En çok beğeni alan 5 yorum

1- I am a young Salvadoran and the country has changed drastically since President Bukele took office. Before him, there was a lot of crime, and you couldn't go anywhere for the same reason. The gangs and the previous governments were corrupt, but since President Bukele took office, there has been great peace and tranquility in the country. Although some organizations say that the treatment of criminals is wrong, these organizations that protect rights do not know what it was like not to be able to go out on the streets and not feel safe or know If only you could get home alive, the president's term has been a drastic change for the better and only a true Salvadoran who lived through the country's darkest years knows that this term What we have so far has been the best thing that has ever happened to us and now we have gone from being the most unsafe country in the world to one of the safest. Greetings from El Salvador, and thanks for making the video ❤ (90B)

(Ben genç bir Salvadorluyum ve ülke Başkan Bukele göreve geldiğinden beri kökten değişti. Ondan önce çok fazla suç vardı ve aynı sebepten hiçbir yere gidemiyordunuz. Çeteler ve önceki hükümetler yozlaşmıştı, ancak Başkan Bukele göreve geldiğinden beri ülkede büyük bir barış ve huzur var. Bazı kuruluşlar suçlulara yönelik muamelenin yanlış olduğunu söylese de, hakları koruyan bu kuruluşlar sokağa çıkamamanın ve güvende hissetmemenin veya Keşke eve sağ salim dönebilseydim diye bilmemenin nasıl bir şey olduğunu bilmiyorlar, başkanın dönemi daha iyiye doğru kökten bir değişim oldu ve yalnızca ülkenin en karanlık yıllarını yaşamış gerçek bir Salvadorlu bu dönemin şu ana kadar başımıza gelen en iyi şey olduğunu ve şimdi dünyanın en güvensiz ülkesinden en güvenlilerinden birine dönüştüğümüzü bilir. El Salvador'dan selamlar ve videoyu yaptığınız için teşekkürler ❤)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2- This guy is a hell of a documentarian. Cuts right to the point, no filler. (46B)

(Bu adam harika bir belgeselci. Doğrudan konuya giriyor, hiçbir dolgu malzemesi yok.)

3- my jaw dropped when I saw so many people in one cell, fully tatted, no talking, only watching. absolutely great doc. (38B)

Bir hücrede bu kadar çok insanı, her yer dövmeli, konuşamayan, sadece izleyen insanları görünce ağzım açık kaldı. Gerçekten harika bir belgesel.

4- I recently thought I lost everything I have. But looking at this video shows me how much I truly have in this life. Thank god… (40B)

Son zamanlarda sahip olduğum her şeyi kaybettiğimi düşünüyordum. Ama bu videoyu izlemek bana bu hayatta gerçekten ne kadar çok şeye sahip olduğumu gösteriyor. Tanrıya şükür...

5- Bizi globalde temsil edebilecek sayılı kişilerden olmanızın gururunu yaşıyoruz başarılar dileriz. ❤ (36B)

Yorumların genel analizi, neye odaklı:

Yorumlar analiz edildiğinde, Ruhi Çenet'in içeriklerinin güçlü bir gerçeklik algısı sunduğu ve izleyici üzerinde derin toplumsal farkındalık oluşturmaya uygun olduğu görülmektedir. Salvadorlu bir izleyicinin tanıklığından, belgeselin hem yerel hem küresel düzeyde bağ kurabildiğini analiz etmek mümkündür. Bazı izleyicilerden gelen 'Bu adam harika bir belgeselci' veya 'Gerçekten harika bir belgesel' gibi yorumlar, Çenet'in içeriklerinin bir belgesel formatında/tadında olmasının izleyicide hayranlık uyandırdığını ve bu içerikler hakkında olumlu düşünceler kazandırdığını göstermektedir.

İzleyiciler Çenet'in söz konusu içeriğinde daha çok bilgi verici içerik üretmesini, duygusal ve kişisel farkındalık oluşturmasını, Türk bir içerik üreticisi olarak küresel anlamda işler çıkarması, etkileşimde olmasını takipçiler beğeniyle karşılamakta ve onu desteklemektedirler.

Yorumların büyük çoğunluğu İngilizce ve farklı milletlerden insanlar tarafından farklı dillerde yazıldığı görülmektedir. Bu da Ruhi Çenet'in uluslararası bir izleyici kitlesine ulaşabildiğini ve kültürlerarası iletişim ağı oluşturduğunu gösteriyor.

Bulguların genel değerlendirmesi

Araştırma sonucunda kullanıcıların sadece bireysel yorumlar yapmadıklarını, aynı zamanda dijital çağın kültürel, ideolojik ve sosyolojik kodlarını yansıttıkları da görülmektedir. Kullanıcılar, beğeni ya da eleştiri yönelttikleri içeriklerle kurdukları etkileşim üzerinden birer "anlatı nesnesi"ne dönüşmekte ve bu sayede platformda salt izleyici olmaktan çıkıp söylemin bir parçası hâline gelmektedirler (Lemke, 2005).

Orkun ışıtmak ve Kafalar gibi hem eğlendirme hem de mizahi içerikleri olan kanallara, kullanıcıların daha ironik bir dille yorum yaptıkları görülmektedir. Bu tür içerikler izleyiciyi hem eğlendirmekte hem de toplumdaki kültürel normları sorgulamalarını sağlamaktadır. Örneğin Kafalar kanalına gelen kullanıcı yorumlarının çoğunda kanal sahiplerinden birinin davranışları sebebiyle sürekli övüldüğü görülürken diğerinin toplumsal normlara uymadığı için eleştirildiği analiz edilebilmektedir. Diğer bir yandan Ruhi Çenet gibi bilgi içerikli kanallarda ise yorumlar daha ciddiyetle ve paylaşımcı bir dille yazılmaktadır. Bu da dijital içerik türünün kullanıcı söylemi üzerindeki belirleyiciliğini açıkça gözler önüne sermektedir (Boyd, 2014).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Söz konusu kullanıcı söylemleri, Van Dijk'ın söylem çözümleme modelinde öne çıkan "bilişsel yapıların toplumsal bağlamla ilişkisi" çerçevesinde ele alındığında, yorum yapan bireyin yalnızca bir izleyici değil; aynı zamanda içinde bulunduğu toplumsal yapının taşıyıcısı ve yeniden üreticisi olduğu görülür (Van Dijk, 2008). Dolayısıyla her bir yorum, yüzeyde basit bir cümle gibi görünse de derin yapısında güç, aidiyet, değer ve kimlik kavramlarını taşıyan çok katmanlı bir göstergedir (Fairclough, 1995).

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'de geniş kitlelere hitap eden dört farklı YouTube fenomeninin YouTube platformu üzerinden son bir yıl içerisinde yayınladıkları en çok izlenen videolarına yapılan ve en çok beğeni alan beşer yorum Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz ederek, bu gibi dijital ortamların toplumsal yapı ve bireyler üzerindeki etki şeklini ve etkileme gücünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Orkun Işıtmak, Meryem Can, Kafalar ve Ruhi Çenet gibi farklı türde içerik üreten bu fenomenlerin içeriklerindeki yorumlar incelendiğinde, kullanıcıların sadece bir izleyici olmadıkları aynı zamanda sosyo-kültürel açıdan bazı analizler yaptıkları da görülmektedir. Yani kullanıcıların toplumsal ve kültürel normlar, değerler ve kimlikler üzerinden anlam inşa ettikleri görülmüştür.

Analizler sonucunda, içerik üreticilerinin izleyiciler ile olan ilişkisinin büyük ölçüde duygusal temellere dayandığı anlaşılmaktadır. Kullanıcılar kendilerini yakın hissettikleri fenomenlere sadakat gösterdikleri, güven ve hayranlık duydukları gözlemlenebilmektedir. Özellikle Orkun Işıtmak ve Meryem Can gibi bireysel vlog veya eğlendirici içerikler üreten fenomenlerin videolarına gelen yorumlar daha çok fenomenler ile duygusal bağ kurma, empati geliştirme ve bir topluluğa ait hissetme yönünde şekillenmiştir. Diğer taraftan Ruhi Çenet gibi bilgi içerikli belgesel sunum tarzına sahip içerik üretenlerde ise daha çok içerikten alınan dersler, farkındalık ve toplumsal eleştiri boyutunda yoğunlaşmıştır. Yine Kafalar gibi mizah ve eğlendirme odaklı içerik üreten fenomenlerde ise kullanıcı yorumları genel olarak hem bireysel eğlenceyi hem de kolektif kimlikleri besleyen bir dil üzerinden yapılmıştır.

Analizde dikkat çeken bir diğer unsur ise kullanıcılar, fenomenleri içerik üreticisi olarak görmekten ziyade toplumsal kanaat önderi, rol model ya da duygusal bağlılık kurabileceği bir figür olarak konumlandırmaktadırlar. Bu durumda ise dijital ortamdaki fenomenler kullanıcıları yalnızca medyatik olarak değil aynı zamanda psikososyal olarak da etkilemektedir. Bu fenomenlerin Youtube'da paylaştıkları içeriklerinin altına gelen yorumlarda sıkça görülen "Hayatımı değiştirdin", "Bu videodan çok şey öğrendim", "Senden cesaret aldım", "Seninle gurur duyuyoruz" gibi ifadeler, bu içeriklerin bireylerin günlük yaşamlarındaki bilişsel ve duygusal dünyasına nasıl etki ettiğini göstermektedir.

Bu çalışmada dijital medyada kullanıcıların yalnızca üretilen içerikleri tüketmedikleri; aynı zamanda içeriklerden aldıkları fikirler ve içeriklere verdikleri tepkiler ile yeni toplumsal yapının inşasına ve dönüşümünde aktif bir rol oynadıkları anlaşılabilmektedir. Youtube fenomenlerinin ise yalnızca içerik üreticileri olmadıkları; bunun yanında toplumdaki bazı belirli değerlerin taşıyıcısı ve yeniden üreticisi, bazı konularda da yol gösterici konumda oldukları görülmektedir.

Bu bağlamda çalışma hem medya okuryazarlığı perspektifinden hem de eleştirel medya analizine katkı sağlayacak biçimde, dijital söylemlerin bireysel ve toplumsal düzeydeki etkilerini görünür kılmaktadır. Bu görünürlük, gelecekte yapılacak araştırmalara hem teorik hem de yöntemsel anlamda ışık tutabilecektir.

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Akyürek, M. İ. (2020). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımı ve Sosyal Medyaya İlişkin Tutumları. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1), 58-92.

Arık, E. (2013). Sıradan İnsanın Yükşelişi: Sosyal Medya Şöhretleri. İletişim ve Diplomasi (1), 97-112.

Armelini, G., & Villanueva, J. (2011). Adding social media to the marketing mix:: The Power

Avcı, N., & Topçu, D. (2021). Sosyal Medya, Dil ve Edebiyat. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 5-26. https://doi.org/10.20493/birtop.860619

Boyd, D. (2014). It's Complicated: The Social Lives Of Networked Teens. Yale University Press.

Eshleman, J.R. & Bullcroft, R. (2009). The Family. 12th edition, NJ: Prentice Hall.

Fairclough, N. (1995). Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. Longman.

Gürgan, U., & Demirel, N. (2021). Ergenlerin Sosyal Medya Kullanımlarının Sosyal İlişkilerine ve Sosyal Kaygı Düzeylerine Etkisi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 8(3), 79-104.

İlhan, E., & Görgülü Aydoğdu, A. (2018). Türkiye'de YouTube Yayıncılığı ve YouTuber Olmak. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 2022(47), 141-166.

İnce, M., & Koçak, M. C. (2018). Rus savaş uçağının düşürülmesi ile ilgili yayınlanan haberlerde söylem ve ideoloji. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(3), 1969-1999.

Köktener, A., & Algül, A. (2020). YouTube Use Motivations of Generation Z. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(4), 417-434. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.679505

Lemke, J. L. (2005). Multimedia and Discourse: A Critical Introduction. Routledge.

Of Word of Mouth. IESE Insight, 9(2), 29-36.

Sheyholislami, Jaffer (2001). "Critical discourse analysis". http://httpserver.carleton.ca/~jsheyhol/articles/what%20is%20CDA.pdf.

Van Dijk, T. A. (2001). Critical Discourse Analysis. In D. Tannen, D. Schiffrin & H. Hamilton (Eds.), Handbook of Discourse Analysis (pp. 352–371). Blackwell.

Van Dijk, T. A. (2008). Discourse and Power. Palgrave Macmillan.

Van Dijk, Teun A. (2001). "Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity". Methods of Critical Discourse Analysis. Eds. Ruth Wodak, Michael Meyer. London: Sage, 95-120.

Zinderen, İ. E. (2020). Yeni Medya Ekolojisi Ekseninde YouTube: Türkiye Örneği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(1), 215-232.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TÜRK SİNEMASINDA KOMEDİ İÇERİKLİ YAPIMLARININ ROLÜ VE ETKİSİ

Doç. Dr. Hakan YÜKSEL
Kafkas Üniversitesi,
hakanyuksel25@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4560-6685

ÖZET

Sinema sektöründe komedi yapımları geçmişten günümüze kadar her zaman ilgi çekici yapımlar olarak öne çıkmıştır ve hem Dünya sinemasında hem de Türk sinemasında bu içerikteki yapımlara olan ilgi düzeyi etkisini her dönem göstermiştir. Özellikle son yıllarda dijital platformlar yaygınlaştıktan sonra komedi içerikli yapımların bu alanda da oldukça fazla görünürlük elde ettiği ve izleyici üzerinde yoğun bir etki sağladığı değerlendirilmektedir. Her ne kadar nitelik anlamında tartışılır birçok film mevcut olsa da, bilhassa Türk sinemasında gişe rakamları dikkate alındığında komedi içerikli filmlerin listenin üst sıralarında fazlasıyla yer aldığı gözlemlenebilmektedir. Bu durum Türk sineması izleyicisinin sinema içeriklerine olan ilgisini ve eğilimini ayrıca göstermektedir. Nitekim Dünya sinemasında en çok izlenen filmler daha çok farklı film türlerinden karşımıza çıkmaktayken Türk sinemasında bu durum daha farklı bir görünüm sunmaktadır ve komedi içerikli yapımların izleyici tarafından daha çok tercih edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla yürütülen mevcut bildiri çalışmasında bu faktör üzerinde durularak Türk sinemasında komedi yapımlarının rolü ve etkisi ele alınacaktır. En çok izlenen filmler üzerinden ayrıca değerlendirme yapılarak konunun ana hatları derinlemesine ele alınacaktır. Kavramsal çerçevede literatürden yararlanılarak çalışmanın bütünlüğü ortaya konulacaktır ve üzerinde durulan hususlar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimler: Komedi Yapımları, Türk Sineması, İzleyici Eğilimleri

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE ROLE AND IMPACT OF COMEDY PRODUCTIONS IN TURKISH CINEMA

Assoc. Prof. Dr. Hakan YÜKSEL
Kafkas University,
hakanyuksel25@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4560-6685

ABSTRACT

Comedy productions have always stood out as attractive films in the cinema industry, both in world cinema and in Turkish cinema, and the level of interest in these types of productions has always been evident. Especially in recent years, with the proliferation of digital platforms, comedy productions have gained significant visibility and have a strong impact on the audience. Although there are many films whose quality is debatable, especially in Turkish cinema, considering box office figures, it can be observed that comedy films occupy a significant place at the top of the list. This situation also demonstrates the interest and inclination of Turkish cinema audiences towards cinematic content. Indeed, while the most watched films in world cinema mostly come from different film genres, this situation presents a different picture in Turkish cinema, showing that comedy productions are more preferred by the audience. Therefore, this paper will focus on this factor and examine the role and impact of comedy productions in Turkish cinema. The main points of the subject will be discussed in depth, with an additional evaluation based on the most-watched films. The study will be structured conceptually, drawing on the literature, and the key issues will be debated.

Keywords: Comedy Productions, Turkish Cinema, Audience Trends

GİRİŞ

İzleyici eğilimleri birçok alanda ve özellikle medya sektöründe olduğu gibi sinema mecrasında da oldukça önemli bir faktör teşkil etmektedir. Bu nedenle sinema alanında tür olgusu önemlidir ve her kitlenin beklentileri ve ilgi alanları farklı olabileceği için sinema türleri bu açıdan mühim bir rol oynamaktadır. Öyle ki küresel dünya genelinde milyonlarca sinema izleyicisi bulunmaktadır ve bu izleyicileri gerek sinema salonlarına gerekse dijital içeriklerdeki yapımlara çekebilmek için farklı türleri güçlü düzeyde öne koymak önemlidir. Geçtiğimiz 100 yılda sinema içerikleri yine mevcut türleri ile öne çıkmış durumdadır, dijital sektörün yaygınlaşması ile birlikte yeni türler de sinema sektöründe yerini bularak izleyici eğilimlerini etkileme noktasında güçlü adımlar atmaya çalışmıştır. Sinema sektörünün bu yapısı içerisinde komedi türü her dönem etkisini gösteren bir faktör olarak ayrıca öne çıkmaktadır. Dolayısıyla diğer birçok sinema türü arasında komedi yapımları genel olarak ön planda olmayı başarmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Her ne kadar dünya sinemasında en çok izlenen filmler komedi dışındaki türler içerisinden daha fazla öne çıkarken, Türk sinemasında bu durum biraz daha farklılık göstermektedir. Nitekim gerek Yeşilçam sinemasında gerekse 2000'li yıllarla birlikte vizyona giren filmlerde komedi yapımları her zaman Türk sinema seyircisinin ilgisini çekebilmiştir. Bu çalışmada hem sinema mecrasına ve komedi film yapımlarına hem de Türk sinemasındaki komedi yapımlarının rolü ve etkisine odaklanılmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda literatür taraması üzerinden hareket edilerek çalışma neticelendirilecektir.

1. SİNEMA KAVRAMI VE TÜRK SİNEMASI

Güçlü bir sanat alanı olarak öne çıkan ve ortaya çıkışıyla birlikte büyük etki uyandıran sinema, tek bir kıtayla sınırlı kalmayıp dünya genelinde hızla yayılmaya başlamıştır. Bu bağlamda Amerika, Avrupa ve Asya'daki büyük metropollerin yanı sıra sömürge Afrika'sında da izleyiciyle buluşarak dünyayı çevrelemiştir. Sinema yapımları aynı zamanda sadece dünyanın dört bir yanında gösterilmekle kalmıştır ve onlarca ülkede çekilerek erken dönem sinemasının baskın türlerini ve bakış açılarını ortaya koymuştur. Örneğin; Chicago, Tokyo, veya Moskova'daki film izleyicileri, New York, Paris, Stockholm ve Kudüs'te çekilen filmleri izleyebilmiştir. Dolayısıyla dönemin film şirketleri "*Ulaşılabilir Dünya*" sloganını benimseyerek sınırların ötesindeki dünyanın imajını yansıtmaya çalışmıştır. Sinema yapım şirketleri Batı ülkelerinde yoğunlaşmış olsa da, yeni bir küresel bilinç öne çıkmıştır ve filmler bu bilincin güçlü bir parçası haline gelmiştir (Gunning, 2014).

Dünya coğrafyasında farklı kültürleri ve toplumları tanıtan ve sahnede bu anlamda güçlü rüzgârlar estiren sinema mecrası, seri üretime dayalı teknolojik bir sanat ve demokratik tüketim çağının ürünü olarak ortaya çıkmıştır, modern deneyimin bir ifadesi olarak sinema, özellikle mekân ve zamanın temsili için yeni biçimler sunmuştur (Brantlinger, 1990). Sinemanın yakın tarihle özdeşleştirilmesi ise, kökenleri efsanevi olan ve binlerce yıl öncesine kadar izlenebilen geleneksel sanat formlarıyla yeniliği işaret etmesi olmuştur. Sinemanın devam eden popülaritesine ve etkisine rağmen, yüzyılın bu güçlü sanatı artık internet teknolojileri tarafından gasp edilmiş gibi görünmektedir. Hâlbuki sinema; medya, kentleşme, ulaşım ve fotoğrafçılığın yükselişiyle birlikte etkili alanı kurmuş ve bu yaygın etkisini uzun yıllar sürdürmüştür (Chandler, 1990). Ancak dijital platformlar ve yeni iletişim teknolojilerinin sunmuş olduğu güçlü olanaklar, sinema seyircisini salonlardan ekranlara çekmeye başlamıştır.

Peki, sinema nedir sorusu yöneltildiğinde; görsel içerik bütünlüğü müdür, dijital video, yayın içeriği, akış medyası mıdır? Sadece Avrupa ve sanat filmleri için ayrılmış entelektüel bir terim midir? Yoksa ister çok salonlu bir sinemada ister akıllı telefonun 5 inçlik ekranında olsun, bir dizi durağan görüntünün bir araya gelerek hareket yanılsaması sunduğu her durum için kullanılan genel bir terim midir? Aslında hepsinin ortak noktası şudur ki, sinema hareketli bir hareketli görüntüdür. Sinema bu anlamda, sanat ve teknolojinin kesişim noktasıdır. Hareketli görüntüyü yakalamak için gereken teknoloji olmadan sinemanın var olması da mümkün değildir. Aynı zamanda hareketli bir görüntüyü kaydetme yeteneği, hayal gücümüzü yakalamak için gereken bir sanat olmadan anlamsız kalmaktadır (URL 4). Dolayısıyla sanat ve teknoloji

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

doğru bir biçimde bulunlaşarak sinemanın bütünlüğünü ve yapısını inşa etmektedir, içerikler ve biçimsel sunum değişse de sinemanın özü aynı kalmaktadır.

Sinema, sanatsal yönü ve toplumun kaygılarına temas eden yapısıyla aslında her kitlenin kendinden bir şeyler bulacağı bir alan olarak uzun yıllar boyunca güçlü bir aura oluşturmuştur. Gelişen teknolojiler bağlamında ise, sinemanın bilhassa biçimsel sunumu ve teknik özellikleri değişime uğramıştır. Bu çerçevede; Ali Şeberoğlu sinemanın dönüşümüne ve yeni medyayla bütünleşmesine şöyle değinmektedir:

"*Sinema ortaya çıktığı günden bugüne kadar zaman içinde çok fazla yenilik ve değişiklik yaşamıştır. Teknolojinin gelişmesi çok hızlı ve önüne geçilemez bir hale gelmiştir. Sinema da bu gelişmelere devletler, toplumlar ve bireyler gibi ayak uydurmak zorundadır. Teknolojik gelişmeler zaman içerisinde "yeni medya" kavramını ortaya çıkarmıştır. Yeni medya, birçok alanı olduğu gibi sinemayı da sayısallaştırmıştır. Bu sayısallaşma ile birlikte sinemanın üretim ve gösterim olanakları da değişmiştir. Çekim konusunda önceki dönemlerde gerçek mekânlara giderek çekim yapma zorunluluğu varken günümüzde çekim yapılmak istenen yerin birebir hali hatta hiç var olmayan mekânlar bile stüdyo ortamlarında oluşturulabilmektedir. Oyuncular açısından bakacak olursak da bazı değişikliklerden bahsetmek mümkündür. Eski dönemlerde özellikle zor ve tehlikeli sahnelerde oyuncular dublör dediğimiz kendilerine çok benzeyen yardımcı oyuncular kullanıyorlardı. Bu uygulama günümüzde de devam etmesine rağmen oldukça azalmıştır. Çünkü teknolojik gelişmeler tehlikeli sahnelerin çekimleri stüdyo ortamlarında ve son derece güvenlikli bir şekilde yapılabilmektedir. Bu değişiklikler de seyir kültürü ve seyircinin film içindeki konumlarını da değiştirmiştir.*" (Şeberoğlu, 2020).

Yeşilçam sineması olarak literatüre giren Türk sineması özelinde inceleme yapıldığında ise; sinemanın Türkiye'de daha çok fotoroman yapısında olduğu gözlemlenmiştir. Nitekim filmlerin bu niteliği; masası anlatımlar, destansı yapımlar ve halk hikâyelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Yeşilçam sinemasında özellikle ilk dönemlerde seyirlik oyunların yani bir anlamda tiyatronun etkisi görülmüştür, aynı zamanda ortak bir belleğin etkisini ortaya koymak açısından ve topluma doğrudan kulak verme bağlamında Yeşilçam sineması güçlü bir biçimde öne çıkmıştır (Yılmaz, 1991). Farklı türden yapımlar perdede sahnelerinken, ortak özellik olarak toplumun sorunlarına yer verme hedefi güdülmüştür.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 1: Yeşilçam Sineması (URL 1)

Mevcut görselde öne çıktığı gibi; Yeşilçam sinemasında birçok önemli film perdede izleyici ile buluşmuştur ve bu filmler arasında farklı türler ve özellikle mizah içerikli yapımlar devreye girmiştir. Aynı zamanda Yeşilçam sinemasında konu arayışı noktasında herhangi bir problem yaşanmamıştır ve ilginç bir biçimde konular oyuncuya göre belirlenmiştir, yani film çekimi yapılmadan önce başrol oyuncuları belirlenmiştir ve oyuncunun karakteristik özellikleri dikkate alınarak filmin konusu bu şekilde belirlenmiştir. Söz konusu yaklaşım bu minvalde uzun süre devam ederek Yeşilçam sinemasını oyuncu merkezli olarak devam ettirmiştir (Engin, 1965). Diğer taraftan Yeşilçam sinemasının tiyatro etkisinde olduğu görülmüştür ve öyle ki Karagöz oyunlarının devamı olarak ve mizansenin ortaya konulduğu yapımlar bağlamında Yeşilçam sineması değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra halkın hassas olduğu konulara odaklanarak gerçeklikten soyutlanmadan hareket edilmiştir. Diyalogların ve söz tekrarlarının fazla olması sahne içeriklerinde dikkat çekmiştir ve görüntülerden ziyade konuşmaların ağır bastığı yaklaşım söz konusu olmuştur (Gökmen, 1973).

2. SİNEMA TÜRLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

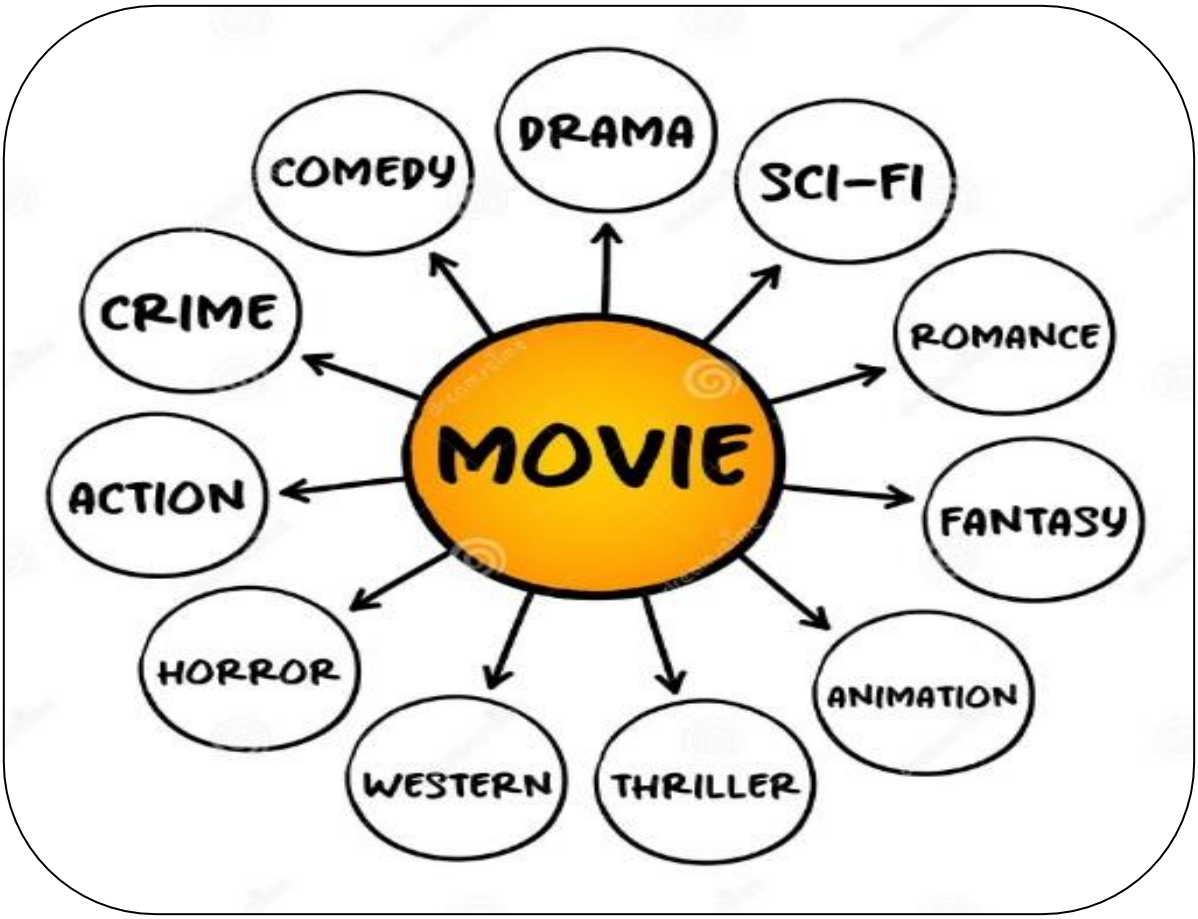
Gerek Dünya sinemasında gerekse Türk sinemasında izleyici eğilimlerinin önemli bir yer edindiğini söylemek gerekmektedir ve bu doğrultuda sinema türlerinin belirleyici bir faktör olarak konumlandığını belirtmek gerekir. Nitekim milyonlarca izleyicinin hem sinema salonlarında hem de artık günümüzde dijital platformlarda film izlerken daha çok ilgi duyduğu türler üzerinden hareket ettiğini görmek mümkündür. Zira bilim kurgudan maceraya, animasyondan romantik komediye, aksiyondan gerilime ve korkudan fantastik içerikli yapımlara kadar birçok türün yer aldığı sinema mecrasında çeşitliliğin güçlü bir kazanım

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sağladığı söylenebilir. Dolayısıyla türler izleyici için belirleyicidir ve sinema sektörünün daha rahat bir hareket alanı bulabilmesi açısından önemli bir faktör niteliği taşımaktadır.

Tür faktörünün sinema alanındaki etkisi ve hareket alanı oldukça geniştir, birçok izleyiciyi sinemaya çeken ana faktörlerden biri de türdür, beklentilere göre biçimlenen sinema türleri aynı zamanda her kesimden izleyicinin ortak nokta olarak sinemayı görebilmesine zemin hazırlamaktadır. Ebrar Köse bu hususlardan yola çıkarak; sinema ve tür ilişkisine şu ifadeler üzerinden yaklaşmaktadır:

"*Sinema, sanat dallarına en son katılan yedinci daldır. Sanat yelpazesi, kendi başına oldukça geniştir fakat film ve kayda dayalı sanatların alanı daha da geniştir. Sinema, hayatın bir parçası olduğu gibi sinemada da hayatımızdan birbirlerini tamamlayan cinsten parçalar görürüz. Film içerisindeki her bir öğe farklı kavramları anımsatır ve dolayısıyla film birçok türü içerisinde barındırsa da filmin ana teması yani film içerisinde barındıran öğelerin en ağır basanını filmin türü olarak adlandırırız. Tür kavramı; içeriği ile beraber kendine has kuralları ve imgelemiyle gelen yaygın olarak kabul edilen film kategorileri olarak adlandırılabilir. Tür kavramı izleyici kitlesi için önem taşır. Bir filmin western, müzikal ya da romantik komedi olarak adlandırılması, filmin türü ya da tarz hakkında seyircilerde beklenti ve önyargılara sebep olur. Tür kavramı, filmlerin ortak yönlerini bizde uyandıran hislerle ya da içeriğinde barındırdığı öğelerle adlandırmamızı ve genel bir isim ile hatırlamamızı sağlar ve bunlarla sınırlı tutmayıp seyirci beklentisini ifade eder*" (Köse, 2023).



ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Görsel 2: Başlıca Sinema Türleri (URL 2)

Üst kısımda yer alan görsel içeriğinde ayrıca vurgulandığı gibi; tür faktörü bağlamında öne çıkan sinema kategorilerine şu başlıklar üzerinden değinmek gerekir (URL 5):

- **Komedi:** Ana hedef olarak sinema izleyicisini güldürmeyi ve eğlendirmeyi amaç edinen mizahi yapım içerikleridir.
- **Korku:** Hedef kitlenin beklentileri bağlamında gerilim, panik ve dehşet duygusu uyandırmayı hedefleyen sinema türü olarak kabul edilmektedir.
- **Bilim Kurgu:** Gelecek teknolojisi, zaman yolculuğu, uzay içerikli yapımlar ve alternatif evrenleri konu alan yapımlar olarak değerlendirilmektedir.
- **Aksiyon:** Esasen yüksek tempolu sahnelerin yer aldığı ve ağırlıklı olarak macera, dövüş, kovalamaca ve hareketliliği öne çıkaran bir türdür.
- **Dram:** Tema olarak gerçekçi hayat hikâyelerini ortaya koyan ve bu bağlamda insan ilişkilerine ve duygusal çatışmalara odaklanan bir kategoridir.
- **Fantastik:** Hayali dünyaları, efsanevi içerikleri ve sihirli dünyaları ele alarak izleyici kitlesini etkilemeye çalışan sinema türü konumundadır.
- **Gerilim:** Sürekli bir biçimde izleyiciyi merakta bırakan ve bu minvalde gerek gizem gerekse merak unsuruyla hareket eden psikolojik ağırlıklı yapımlardır.
- **Macera:** Heyecan ve temponun yüksek olduğu, keşif ve yolculukların öne çıktığı ve serüvenlerle çevrelenen bir tür niteliği taşımaktadır.
- **Suç ve Polisiye:** Temel eksende adalet teması üzerinden hareket eden ve nihayetinde suç dünyasını ele alarak dedektiflik konuları işleyen yapımlardır.
- **Tarih ve Dönem:** Gerçeklik olgusundan sapmadan tarihsel sürece yolculuk yapan ve dolayısıyla dönem koşullarına odaklanan bir tür olarak görülmektedir.
- **Romantik:** Yapısı itibariyle duygusallığı ve aşk temasını güçlü düzeyde ele alan ve bu bağlamda hareket alanı oluşturan içeriklerdir.
- **Belgesel:** Olayları ele alırken tarafsız ve eğitsel bir dil kullanan, aynı zamanda toplumdan doğaya kadar geniş perspektifte hareket eden sinema yapımlarıdır.
- **Western:** Geçmişin izlerini takip ederek Batı Amerika'yı, kovboyları ve kanunsuz kasabaları ele alan sinema türü profili çizmektedir.
- **Animasyon:** Dijital tekniklerle ve gelişen çizimlerle hazırlanan, aynı zamanda her yaştan izleyiciye hitap edebilen sinema yapımları olarak dikkat çekmektedir.
- **Müzikal:** Ele alınan hikâyenin izleyiciye anlatım sürecinde hem şarkılar hem de dans koreografileriyle desteklendiği bir sinema türüdür. Nicel anlamda diğer türlere nazaran daha az icra edilse de, hedef kitle nezdinde önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

3. KOMEDİ YAPIMLARI VE SİNEMADA KOMEDİNİN YERİ

Komedi eyleminin içerisinde beklenmedik durumlar ve şaşırtıcı süreçler yer almaktadır, dolayısıyla komedi, gülünç durumları ortaya koyan ve esasen olması gereken ile olmaması gerekeni mizahi bir biçimde ele alan içerikler olarak kabul edilmektedir. Komedi aynı zamanda

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

toplumların ve bireylerin gündelik hayattaki gülünç durumlarını yansıtmaktadır, bu durumlar içerik olarak işlenerek mizahi bir dille ele alınmaktadır (Özön, 1985).

Nitekim komedi filmlerinde asıl hedef izleyiciyi güldürmektir ve bu tarz filmler kara mizah olanlar hariç tutulursa genel olarak mutlu sonla bitmektedir. Bunun yanı sıra gerçek hayattaki kişilerin mizahi yönleri bu tarz yapımlarda abartılı bir biçimde sunulmaktadır. Diğer taraftan film içeriklerinde gerçek hayatın sorunlarına sıklıkla eğilim gösterilmesi, sinema sektöründe eğlenme ihtiyacını öne çıkarmıştır ve bu ihtiyacı karşılamak için komedi yapımları güçlü düzeyde sinema perdelerine aktarılmıştır. Bundan dolayı sinema salonlarına giden birçok kişi konuya, içeriğe ve verilen mesaja bakmaksızın sadece gülüp eğlenmeye gitmektedir. Benzer durum sessiz sinema döneminde de kaba bir güldürü şeklinde uygulanmıştır ve izleyiciyi bu süreçte mizahi anlamda filmlerin etki ağına çekilmiştir (Teksoy, 2015).



Görsel 3: Temsili Olarak Komedi Sineması (URL 3)

Dünya sinemasında önemli bir yeri olan ve birçok ülkede hareket alanı bulmuş komedi filmleri, tarihsel olarak da oldukça eskiye dayanmaktadır ve her ne kadar ilk zamanlarda İtalya/Fransa gibi ülkelerde ortaya konulmuş olsa da, asıl güçlü dönemini 1910 ve 1920'li yıllarda Amerika'da yaşamıştır. Komedi filmlerinde aslında güldürmenin zor bir sanat olduğu bilinmektedir, buna karşın hem komedi filmlerinin kendisi hem de alt türleri sinema sektöründe zengin bir biçimde yerini almıştır. Şaşırtıcı ve komik unsurlar kullanılarak bu tarz filmler özellikle tiyatronun etkisi altında kalınarak ortaya konulmuştur. Öte yandan müzik faktörünün komedi filmlerinde güçlü

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

düzeyde devreye girmesi, izleyicinin sahne ve müzik bütünlüğünü içselleştirmesi açısından değer teşkil etmiştir. Bireyler komedi filmlerinde mizahi faktörlere odaklandığı için tiyatronun yanı sıra sirk gösterilerinden de esinlenen bir yaklaşım tercih edilmiştir. Bununla birlikte komedi filmlerinde çeşitli yaşam biçimlerine, maddi imkânlara ya da imkânsızlıklara, toplumun zengin ve yoksul kesimlerine, çocukların dünyasına ve farklı kültürlere sahip her kademeden izleyiciye hitap eden bir anlayış ortaya konulmuştur (Abisel, 2006).

Şeyda Özçelik, komedi faktörünün Türk sinemasındaki konumlanmasına şu bakış açısıyla yaklaşmaktadır ve komedi unsurunu değerlendirirken hem geçmişin öğelerine hem de günümüz sinemasının gerekliliklerine odaklanmaktadır:

"*Bugünün komedi sinemasına baktığımızda; geçmişin izlerini devam ettiren birtakım güldürü unsurları varlığını korumaktadır. Kendini birçok açıdan yenileyen sinema elbette komedide de birtakım yeniliklere yer vermiştir. Bu yenilikler teknolojik gelişmelerle bağlantılı ilerlemektedir. Sonuç ne olursa olsun komedi eskiyle alay ederek veya Karagöz'den bu yana güldürü araçlarından faydalanarak günümüze ulaşırken geleceğin umut vaat eden gelişimlerinden kendine pay çıkararak izleyicisini eğlendirmeye devam edecektir. Komedi, komikle beraber incelenecek bir tür iken estetik kaygılar ve toplumsal ilişkiler göz ardı edilmemelidir. Komedi filmini güldürme unsurları bağlamında inceleyecek olursak, filmdeki anlamların her yönüne bakmak gerekecektir. Filmdeki çözülmeyi bekleyen kodlara ve göstergeler aracılığıyla iletilen mesajlara dikkat etmek demek, filmi anlamak demektir. Filmdeki güldürücülerin incelenmesi bir yana, sinemaya ait olan ve olmayan kodlar aracılığıyla verilen anlamlar ve birtakım sonuçlar incelenerek de komedi filmi anlaşılır hale getirilebilir*" (Özçelik, 2017).

Toplumun sinema salonlarına ilgi göstermesi bağlamında öne çıkan film türlerinde, komedi türünün yeri ayrı bir nitelik taşımaktadır ve sinemanın insan hayatına girdiği ilk günden günümüze kadar komedi türü her dönemde güçlü bir biçimde yerini koruyabilmiştir (Onaran, 1994). Her ne kadar dijital platformlar sinema perdelerini telefon ekranlarına indirgemiş olsa da komedi türlerinin bu alandaki etkisi de güçlü bir biçimde devam etmektedir. Türk sineması özelinde değerlendirildiğinde komedi filmlerinin her dönemde farklı bir yaklaşımla hareket ettiği görülmüştür.

Örneğin 2000'li yıllarda çekilen filmlerde genelde filmin net bir biçimde bitmediği ve devamının geleceği izlenimi verilmektedir. Bu şekilde seri halinde izleyiciye sunulan çok fazla komedi filmi olmuştur. Buradaki amaç izleyicinin ilgisini ve merakını canlı bir biçimde tutmak ve izleyiciyle buluşturulacak bir sonraki film için hazırlık yapabilmektir. Mevcut hedef doğrultusunda gerek senaryo yazarları gerekse yönetmenler ortak bir paydada buluşarak komedi filmlerini net bir sonuca bağlamamayı düşünmüşlerdir (Hüsrevoğlu, 2019). Türk sinemasındaki komedi yapımlarında dikkat çeken bir diğer nokta ise, filmlerde hızlı kurgu ve kısa plan çekimlerinin sıklıkla kullanılmış olmasıdır, burada Amerikan sinemasının etkisi altında kalındığı görülmektedir (Arslantepe, 2010).

Komedinin Türk sinemasındaki yerini anlayabilmek açısından aşağıdaki sıralama önemlidir ve nitekim en çok izlenen filmlere bakıldığında komedi filmlerinin listede önemli bir yer edindiği görülmektedir (URL 6):

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

En Çok İzlenen 20 Yerli Film Yapımı:

- Recep İvedik 5 (2017) – 7.437.048 izleyici
- Recep İvedik 4 (2014) – 7.374.931 izleyici
- Düğün Dernek (2013) – 6.980.070 izleyici
- Fetih 1453 (2012) – 6.572.618 izleyici
- Müslüm (2018) – 6.480.563 izleyici
- Düğün Dernek 2: Sünnet (2015) – 6.068.576 izleyici
- Ayla (2017) – 5.588.513 izleyici
- Bergen (2022) – 5.476.371 izleyici
- 7. Koğuştaki Mucize (2019) – 5.365.822 izleyici
- Aile Arasında (2017) – 5.289.051 izleyici
- Arif V 216 (2018) – 4.968.462 izleyici
- Recep İvedik 2 (2009) – 4.301.693 izleyici
- Recep İvedik (2008) – 4.301.541 izleyici
- Kurtlar Vadisi Irak (2006) – 4.256.566 izleyici
- Ailecek Şaşkınız (2018) – 4.034.858 izleyici
- GORA (2004) – 4.001.711 izleyici
- Recep İvedik 6 (2019) – 3.986.450 izleyici
- Eyvah Eyvah 2 (2011) – 3.951.216 izleyici
- Babam ve Oğlum (2005) – 3.839.882 izleyici
- CM101MMXI Fundamentals (2013) – 3.837.976 izleyici

Mevcut sıralamada görüldüğü üzere, komedi yapımları en çok izlenen filmler arasında önemli bir yer edinmiştir ve dikkat çeken bir diğer nokta ise genel olarak seri şeklinde ortaya konulan komedi yapımlarının bu sıralamada öne çıkmış olmasıdır. İlgili içerik yalnızca ilk 20 film üzerinden değerlendirilmiştir, ilk 50 yahut ilk 100 film sıralaması ele alındığında da sonuç değişmemektedir ve komedi filmleri Türk sinemasında izleyicinin daha fazla ilgi duyduğu yapımlar olarak devreye girmektedir. Dikkat çeken bir başka husus ise, en çok izlenen filmler kadar en az izlenen filmlerin de yine komedi filmleri olmasıdır. Çünkü komedi filmlerinde nitelik oldukça önemlidir bu sıralamada öne çıkan komedi filmlerinin aksine ülkemizde kalite anlamında alt düzeyde kalan birçok film üretilmiştir ve bu yapımlar gişede deyim yerindeyse hayal kırıklığı ortaya koyarak beklenenleri komedi izleyicisine verememiştir.

SONUÇ

Türk sineması yakın tarihte önemli yapımlar ortaya koyan ve bu yönüyle her zaman güçlü bir biçimde hareket alanı bulan bir profil çizmeyi başarmıştır. Özellikle Yeşilçam sinemasında gerek toplumun sorunlarını ele alan gerekse hayatın tam içinden konulara odaklanan yapımlar fazlasıyla ortaya konulmuştur. Söz konusu bu yapımlar icra edilirken yalnızca belli bir tür

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

üzerinden hareket edilmemiş ve yeri geldiğinde duygusal ve romantik yeri geldiğinde de macera ve komedi içerikli filmlere yer verilmiştir. Ana tema olarak yine sorunlara değinilmeye ve toplumun nabzını tutmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Türk sineması komedi filmlerini yaparken de halkın içinden kopmamaya gayret göstermiştir. Ancak 2000'li yıllar ve sonrasında çekilen komedi filmlerinde daha çok salt bir mizah üzerinden hareket edilmiştir ve birçok filmde absürt içerikler ekranlara daha doğrusu vizyona getirilmiştir. Buna rağmen gişe rakamları göz önünde bulundurulduğunda ve çalışmanın kavramsal içeriğinde de görüldüğü gibi, komedi filmleri milyonlarca kişiyi salonlara çekebilmiştir.

Son yıllarda birçok film dijital platformlarda yer almaya başladığı için burada da yine komedi yapımlarının önemli bir izleyici kitlesini ekranlara çekebildiği görülmüştür, bu durum göstermektedir ki güldürü faktörü Türk toplumu için sinemada bulunması gereken başat unsurlardan birisidir. Konu ister halkın tam içinden olsun isterse absürt bir biçimde ekranlara verilsin, komedi içerikli yapımlar Türk sinemasında her zaman milyonlara hitap edebilmiştir. Zira toplumun gerçeklerine güçlü düzeyde temas eden Kemal Sunal filmlerini izleyen Türk izleyicisi, ütopik bir içerik Taşıyan GORA ve AROG gibi filmleri de izlemeyi sürdürmüştür. Sinema yapımcıları da izleyicinin komedi filmlerine olan eğilimini görebildiği için her dönem büyük bütçeli komedi yapımlarına yer verildiği görülmüştür, izleyicinin komedi film yapımlarını olan ilgisi her platformda devam ettiğinden dolayı gelecek süreçte yine bu tarz içeriklerin hem sinema salonlarında hem de dijital platformlarda sıklıkla yer alacağını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Abisel, N (2006). Sessiz Sinema. Ankara: De Ki Basım Yayım.

Arslantepe, M. (2010). Türk Komedi Sinemasının Gelişim Süreci. Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Ulusal İletişim Kongresi. Gülmenin Arkeolojisi ve Medya Mizah Olgusu, 737-742.

Brantlinger, P. (1990). Mass Media and Culture in Fin de Siecle Europe. Fin de Siecle and Its Legacy. Cambridge: Cambridge University Press.

Chandler, A. (1990). Fin de Siecle: Industrial Transformation in Mikulas Teich and Roy Porter. Fin de Siecle and Its Legacy. Cambridge: Cambridge University Press.

Engin, İ. (1965). Türk Sinemasında Konu. Sinema. *65(1).*

Gökmen, S. (1973). Türk Sineması. İstanbul: Fetih Yayınları.

Gunning, T. (2014). The Cinema. The Fin-De-Siecle World.

Hüsrevoğlu, T. (2019). 2010 Sonrası Türk Sinemasında Komedi Türü: Onur Ünlü Sineması Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Köse, E. (2023). Sinema ve Tür Kavramı. https://filmlerfikirler.com/4008/sinema-ve-tur-kavrami/ Erişim Tarihi: 23.09.2026.

Onaran, A. (1994). Türk Sineması (1. Cilt). İstanbul: Kitle Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Özçelik, Ş. (2017). Sinemada Komedi: Son Dönem Türk Sinemasının Analizi. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Özön, N. (1985) Sinema: Uygulayımı, Sanatı, Tarihi. İstanbul: Hil Yayınları.

Şeberoğlu, A. (2020). Yeni Medya ve Etkileşimli Yeni Sinema. *Yeni Medya*, (8), 77-85.

Teksoy, E. (2015). Kemal Sunal'ın Şaban Tiplemesindeki Charlie Chaplin ve Şarlo Tiplemesinin Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

URL 1: Yeşilçam Sineması. https://blog.benderimki.com/index.php/2022/10/12/yesilcam-sinemasi/ Erişim Tarihi: 23.09.2026.

URL 2: Film Types. https://www.dreamstime.com/basic-film-genres-types-movies. Erişim Tarihi: 23.09.2026.

URL 3: Why Comedy. https://motivatevalmorgan.com/2021/01/26/why-comedy-is-a-genre-for-all/ Erişim Tarihi: 23.09.2026.

URL 4: An Introductıon to Cinema. https://uark.pressbooks.pub/movingpictures/part/introduction/ Erişim Tarihi: 23.09.2026.

URL 5: Film Türleri Nelerdir? https://www.hurriyet.com.tr/egitim/film-turleri-nelerdir- Erişim Tarihi: 23.09.2026.

URL 6: En Çok İzlenen Türk Yapımı 100 Film https://tr.wikipedia.org/wiki/En_çok_izlenen_Türk_yapımı_100_film Erişim Tarihi: 23.09.2026.

Yılmaz, A. (1991). Hayallerim, Aşkım ve Ben. İstanbul: Simavi Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ ÇERÇEVESİNDE RADYO YAYINCILIĞININ DEĞİŞİMİ

Doç. Dr. Hakan YÜKSEL
Kafkas Üniversitesi,
hakanyuksel25@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4560-6685

ÖZET

Teknolojik gelişmeler medyanın birçok içeriğini etkilediği gibi geleneksel medyanın köklü araçlarından birisi olan radyo yayıncılığını da doğrudan değişime uğratmıştır. Bu durum günümüze itibarıyla yeni bir boyuta taşınmış ve hareket alanı bulmuş vaziyettedir. Nitekim internet teknolojisi ile birlikte online ortamda dinlenebilen radyolar ve etkileşimli televizyonlar üzerinden erişim elde edilebilen radyo programı içerikleri artık podcast ortamlarında da yeni bir görünüm elde etmiştir. Öyle ki geleneksel radyo yayıncılığını dijital içeriklerle doğrudan dönüştüren podcast yayınları aynı zamanda radyo içeriklerinin belirlenmesinde kontrolü dinleyiciye bırakmaktadır. Böylece hem dijitalleşen hem de kişiselleşen bir radyo görünümü ön plana çıkmaktadır. Hazırlanan bildiri çalışmasında özellikle bu husus üzerinde durularak radyo yayıncılığının karşı karşıya kaldığı dönüşüm süreci tartışılacaktır. Gerek televizyon ve internet üzerinden dinlenebilen radyo yayıncılığına gerekse podcast yayınlarına temas edilerek dijitalleşme sürecinin geleneksel radyoculuğu taşımış olduğu yeni hareket alanı incelenecektir. Bu bağlamda literatür taraması üzerinden süreç inşa edilerek, elde edilen bulgular ayrıca değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Radyo Yayıncılığı, Dijitalleşme, Podcast Yayınları

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE TRANSFORMATION OF RADIO BROADCASTING IN THE CONTEXT OF NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Assoc. Prof. Dr. Hakan YÜKSEL
Kafkas University,
hakanyuksel25@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4560-6685

ABSTRACT

Technological advancements have affected many aspects of media, including radio broadcasting, a long-standing tool of traditional media. This transformation has reached a new dimension and scope today. Indeed, with internet technology, radio programs accessible online and through interactive television have taken on a new form in podcast formats. Podcast broadcasts, which directly transform traditional radio broadcasting with digital content, also give listeners control over the content. Thus, a digitalized and personalized radio experience is emerging. This paper will focus particularly on this aspect, discussing the transformation process faced by radio broadcasting. By addressing both radio broadcasting accessible via television and the internet, and podcast broadcasts, the new scope of action that the digitalization process has brought to traditional radio broadcasting will be examined. In this context, the process will be constructed through a literature review, and the findings will be further evaluated.

Keywords: Radio Broadcasting, Digitalization, Podcast Broadcasts

GİRİŞ

Radyo yayıncılığı, konvansiyonel medya bağlamında uzun yıllar gazete ve televizyonla birlikte hedef kitleye hitap eden önemli bir mecra olarak kabul edilmiştir. Öyle ki televizyonun henüz icat edilmediği dönemlerde bilgiye erişim noktasında işitsel niteliği ile öne çıkan radyolar, önemli ve güçlü bir medya aracı olarak hareket alanı bulmuştur. Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile beraber internet faktörü gazete ve televizyonu dönüştürdüğü gibi radyo yayıncılığını da önemli bir dönüşüm sürecine dâhil etmiştir. Nitekim geleneksel radyolar dijital radyo görünümüne kavuşmuş ve tüm teknolojik cihazlarda radyo yayınlarına erişim olanağı sağlanmıştır, bu durum yeni radyoların ve aynı zamanda Podcast içeriklerinin hızla yaygınlaşmasına olanak tanımıştır. Öyle ki seri yayıncılık olarak da kabul edebileceğimiz Podcast yayınları eğitimden sanata, kültürden siyasete ve birçok farklı konuya kadar oldukça kapsamlı içeriklerle yeni bir dinleyici kitlesi oluşturmuştur. Yolda yürürken, araçta seyahat

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ederken ya da yalnızca dinlenirken Podcast yayınlarını dinleyen kitleler bu yayınlarla özellikle farklı alanlara dair bilgi sahibi olabilmiştir.

Hem Türkiye'de hem küresel dünya genelinde Podcast yayınlarının gelişmesi, radyo yayıncılığının dijitalleşmesi sürecinde en önemli aşamalardan birisi olmuştur. Medya araçlarının birbirine entegre olması ise radyo yayıncılığının hareket alanına genişletmiştir ve sadece internet ortamında değil etkileşimli televizyonlar ekseninde de radyo yayınlarına ulaşım oldukça kolay hale gelmiştir. Radyo yayıncılığının dönüşümünde özellikle bireylerin aktif rol oynaması ve içeriklerin belirlenmesinde belirleyici konuma gelmesi önemli bir faktör olarak dijitalleşme sürecinde yerini almıştır. Bu çalışmada radyonun dijitalleşme süreci ile birlikte söz konusu süreçte yaşanan gelişim ve değişimlere kavramsal destekli içerikler bağlamında yer verilmeye çalışılacaktır.

1. GELİŞEN TEKNOLOJİLER VE RADYO

Gazete yayıncılığının dünya genelinde yüzyıllar boyunda medyanın ana aktörü olarak yer almasının ardından 20. yüzyılın başlarında radyonun icat edilmiş olması, söz konusu işitsel medya aracını bir anda dünya genelinde hızla yaygınlaştırmıştır ve dinleyici kitlesinde önemli ölçüde artış meydana gelmiştir. İçerik olarak haber ağırlıklı düzeyde öne çıkan radyolarda aynı zamanda eğitim programlarına yer verilmeye başlanması, mevcut medya aracını eğitimin yaygınlaşmasına katkı sağlamak bağlamında ayrı bir yerde konumlandırmıştır (Birsen, 2018). Dolayısıyla radyolar çağdaş ulusal medya sistemlerinin temel bir unsuru olarak kabul görmeye başlamıştır. Dönemin koşullarına göre gazetelere nazaran daha geniş kitlelere ulaşabilen radyo, çağdaş kültürün vazgeçilmez bir unsuru haline dönüşmüştür. Gelişen teknolojiler bağlamında ise diğer medya araçları gibi bilişim teknolojilerinin küreselleşmesine doğrudan dâhil olduğu için radyolar da hızla değişim yaşamıştır. Bu nedenle kitle iletişim uzmanları, geleneksel radyo teknolojilerinin geleceğini ve sürdürülebilirliğini değerlendirme ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştır (Ryazantsev vd, 2020). Radyo yayıncılığının dijital dönüşüm sürecine dâhil olması, kitlesinde artış yaşanmasına zemin hazırlamıştır ve internet kullanıcıları aynı zamanda çevrim içi radyo dinleyicisine dönüşmeye başlamıştır. Zira televizyon ve internet teknolojisiyle birlikte kaybolmaya yüz tutan radyolar, dijital alanların olanakları ve etkileşimli televizyonların biçimsel yapısıyla yeniden ilgi odağı olabilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 1: Geçmişten Günümüze Radyo (URL 1)

Mevcut görselde yer aldığı gibi geçtiğimiz yüzyılda bu görünümüyle dinleyici kitlelere ulaşan radyolar, yeni iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimler neticesinde artık her bireyin yanında taşıdığı ve cep telefonlarına kolayca sığdırılan bir yapıya bürünmüştür. İsmail Mücahit Aydemir de radyo yayıncılığının gelişimine şu ifadeleriyle değinmiştir:

"*Radyo yayıncılığı; bazen sadece insan sesinin veya müziklerin, genellikle de ses, müzik ve ses efektlerinin harmanlanmasıyla ortaya çıkarılan işitsel yapımların radyo dalgaları ile geniş kitlelere iletilmesi sürecidir. Bu iletim sürecinde analog veya sayısal metotlar bulunmaktadır. Radyo yayıncılığı, radyonun ortaya çıkması ve ilk radyo yayın denemelerinin yapılması sonrasında zamanla gelişmiştir. Radyo yayıncılığı, sadece sesli yayıncılığa dayanan, her türlü mesajın ve duygunun ses ve müzik aracılığıyla dinleyici kitleye aktarılmasına odaklanan işitsel bir yayıncılıktır. Bir radyo yayını insanları seslerle güldürür, eğlendirir, bilgilendirir veya duygulandırır. Her radyonun ve hemen her radyo programının kendine ait bir dinleyici kitlesi bulunmaktadır. Dinleyiciler, radyo programına çeşitli araçlarla katılım sağlamaktadır. 1950'li yıllardan itibaren radyoya mektuplar göndererek programa katılan dinleyiciler, günümüzde dijital ortamdan mesajlarını istedikleri radyo programcısına iletebilmektedir. Bununla birlikte radyo dinleyicileri, bazı programlara canlı telefon bağlantısı ile katılım gösterebilmektedirler. Eğlenme, bilgi alışverişi ve kültür aktarımı şeklinde ilerleyen programlar genellikle dinleyici katılımlı programlardır. Bunun yanında sadece radyo spikerinin sunduğu haber programları, radyo stüdyosunda bir konuk ağırlanmasını sağlayan röportaj içeriğine sahip programlar, insanları eğlendirmek üzerine kurulu komedi ve müzik karışımlı programlar, sadece müzik yayınlama veya canlı müzik performansı yayınlamaya dayalı programlar, radyo yayıncılığının içeriğindeki yayınlara örnektir. Bu yayınlarla, kitlelerin duygu ve düşünce dünyasına hitap*

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

etmek temel amaçtır. Bu amaca uygun olarak her radyonun bir misyonu bulunmaktadır" (Aydemir, 2022: 8).

2. PODCAST YAYINLARI

Yakın dönemde etki alanını geliştiren ve mobil cihazların yaygın olarak kullanılmasıyla daha fazla kullanılmaya başlanan Podcast içerikleri, gerek dinleyici kitlesi hızla artan gerekse içerik üreticisi bağlamında ayrıca gelişim gösteren bir alan olarak öne çıkmıştır. Söz konusu gelişim sürecinin temelinde, Podcast yayınlarının her yaştan kitleye hitap edebilen yapısı bulunmaktadır. Çünkü Podcast içerikleri bireylerin diğer meşguliyetlerini engellemeyecek düzeyde inşa edilmiştir ve ister çalışırken ister yürüyüş yaparken bu içerikleri takip edebilmek oldukça pratik olarak değerlendirilmiştir. Radyoyu dijital anlamda dönüştüren Podcast yayınları birçok dijital müzik platformuyla bütünleşerek eğitimden kültüre, sanattan spora ve birçok alana kadar her içeriği bünyesinde bulundurmaya başlamıştır (Sweney, 2019).

Podcast yayınlarının bireyselden küresele dönüşümü de hızlı bir biçimde yaşanmıştır ve 2000'li yılların ilk döneminde amatörce kullanılan bu yayınlar kısa zamanda büyük platformlarda yer alarak küresel bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla bağımsız içerik üreten bireylerin yerini geniş kitlelere ulaşan büyük platformlar almıştır. Mevcut alanda her sektöre dair içerik ve bilgilendirmelerin bulunması, Podcast yayınlarını ilgi çekici kılarak pazarlama ve reklamcılık alanlarını bu yayınlara yöneltmiştir. Nitekim çeşitli markaların hareket alanı bulmaya çalıştığı Podcast yayınları hızlı bir biçimde popülerlik elde ederek bireysel ve kurumsal kitlesini daha da geliştirmiştir (Markman, 2012).

Seri içerikler şeklinde ve bölümler olarak yayınlanan Podcast yayınları, bu yapısıyla merak uyandıran bir görünüm sağlamıştır. İnternet teknolojisinin olanakları doğrultusunda her alanda dinlenebilen ve videolu yapısıyla aynı zamanda izlenebilen Podcast yayınları, genel olarak mobil cihazlar üzerinden takip edilmiştir. Podcast yayınlarında içeriklerin belirlenen konuya göre çeşitli uzunluklarda olması, bireylerin tercihleri noktasında belirleyici olmuştur ve bu yayınlar bilgi içerikleri sunan yapısıyla boşa zaman geçirme aracı olarak değil her türden bilgiyi aktarma aracı olarak değer görmüştür. Yalnızca kişiler değil kurumlar da Podcast içerikleri üretmeye başladığı için, hedef kitle daha kapsamlı boyuta ulaşmıştır ve aynı zamanda sosyal medya ortamlarında ilgi çeken bu yayınlar, dijital radyo olarak kabul görmeye başlamıştır (Aydemir, 2022).

Sektörün ve reklam şirketlerinin ilgi gösterdiği Podcast içerikleri, medya alanında yeni işbirliği ortamlarının sağlanmasına zemin hazırlamıştır. Gülseli Aygül ERNEK ALAN ve arkadaşları da Podcast yayınlarının gelişim sürecine dair şu ifadelere yer vermiştir:

"*Bilgi çağında yaşam hızının artmasıyla birlikte bireyler, birçok ihtiyacını aynı anda karşılamaya yönelmektedir. Podcast dinleyicileri, ofiste çalışırken, spor yaparken veya sokakta yürürken bilgi edinmekte ve eğlenmektedir. Bu eşzamanlılık, Podcastlerin hem dinleyiciler hem de markalar açısından popülaritesini artırmış ve onları önemli bir medya aracı haline getirmiştir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de bu trend izlenmekte olup, Podcastler giderek daha fazla dinleyici ve marka tarafından tercih edilmektedir. Özellikle Spotify gibi dijital platformların yaygınlaşması, Podcastlerin erişilebilirliğini artırmış ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, bu geniş alana hizmet edecek*

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ajanslar ortaya çıkmıştır. Reklam ve sponsorluk iş birliklerinin artması, profesyonel içerik üreticilerini ve medya kuruluşlarını bu alana daha fazla yatırım yapmaya teşvik etmiştir" (Ernek Alan vd, 2025).



Görsel 2: Podcast Yayıncılığı (URL 2)

Podcast yayınları dijital habercilik bağlamında da yeni bir değişimin adımını atmıştır ve haber içeriklerinin Podcast ortamlarında sunulmaya başlanması medya bağlamında yeni bir hareket alanı doğurmuştur. Nitekim bilgiyi aktaran bu yayınlar haberi de sürdürülebilir düzeyde aktarabilecek potansiyel taşıdığı için, bireylere dinleme alışkanlığı kazandıran bir profile dönüşmüştür. Böylece dijital ortamlarda güçlü düzeyde öne çıkan görsel ve metinsel haber içeriklerine, artık Podcast yayınları bağlamında sesli içerikler de eklenmeye başlamıştır (Budak, 2022). Küresel dünya genelinde de bu yaklaşımın sürdürülmesi ve haber içeriklerini adeta bir belgesel akışında seri haber olarak sunan bir içeriğin ortaya konulması, Podcast yayınlarını Podcast haberciliğine dönüştürmüştür.

Dijital radyo yayıncılığı alanına yeni bir ivme kazandıran ve gerek bireysel bağlamda gerekse kurumsal çerçevede geniş bir hareket alanı inşa eden Podcast yayınlarına dair şu hususlar ayrıca ortaya konulabilir (URL 2):

- Podcast yayınlarına erişim oldukça kolaydır ve internet bağlantısı olan her teknolojik cihazda bu yayınların içeriklerine erişim sağlanabilir.
- İnternet teknolojisine entegre olan Podcast yayınları mevcut yapısı itibariyle sürekli güncel tutulabilir ve bu yönüyle mevcut gelişmeleri anlık olarak verebilir.
- Kapsamlı bir bilgi içeriğine sahip olan Podcast yayınları, tekrar tekrar oynatılarak ileri ve geri sarılabilir, bu şekilde bilginin daha iyi yerleşmesini sağlayabilir.
- Ses erişimi olan ve internet destekli her cihazla yayınlanabilen Podcast içerikleri, bireyleri dinleyici kıldığı gibi yayın üreticisi de yapabilir.
- Kurumsal içerikler de barındıran Podcast yayınları, profesyonel çalışanlar için iş hayatında herhangi bir engel teşkil etmeden enformasyon katkısı aktarabilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

- Podcast yayınlarında düzenli erişim ve takip gerçekleştirebilmek için abonelik sistemi mevcut olduğundan dolayı, doğru zamanda doğru ulaşım gerçekleştirilebilir.
- Maliyet olarak daha uygun olması ve birçok dijital uygulamaya uygun yapıda bulunması, Podcast yayınlarının hedef kitlesine bu anlamda birçok kolaylık sunabilir.

3. RADYO YAYINCILIĞININ GELECEĞİ

Radyo yayıncılığının geleceği bağlamında, internet teknolojisinin gelişim göstermesiyle birlikte acaba yakın bir son mu yaklaşıyor düşüncesini sektör geneline yerleştirirken, dijital teknolojilere entegre olan radyoların bu anlamda güçlü bir görünüm sergilemesi beklentileri değiştirmiştir. Dolayısıyla geleceğin radyoları olarak dijital ortamda bireylere değişken içerikler sunabilen yayınların daha da gelişmesi beklenmektedir. Bireyleri ilgilendiren haberleri, öğretici içerikleri, müzik ve eğlence programlarını hedef kitlelere güvenilir ve hızlı düzeyde aktaran radyo yayıncılığı, toplumun stratejik öneme sahip yaşam alanlarından biri olarak kabul görmektedir. 7/24 bilgilendirmeyi amaçlayan radyolar, yeni teknolojik ve sosyal koşullar göz önüne alındığında, genç nesil de dahil olmak üzere çeşitli yaş gruplarına hitap etmektedir ve daha fazla popülerlik kazanmaktadır. Özellikle Podcast yayınlarının giderek gelişmesi ve etki alanını kapsamlı kılması, radyo yayıncılığının geleceğine bu açıdan güçlü bir ışık tutmaktadır (Domenichini 2020).

Dinleyicilerin aktif kullanıcıya dönüştüğü dijital radyo yayıncılığı, radyoların geleceğine dair fikir sahibi olma noktasında belirleyici olmaktadır. Bu durum, tematik içerikte yayın yapan radyolarda ayrıca öne çıkmaktadır ve röportaj ağırlıklı içeriklere yer verildiği gibi konuşma odaklı yayınlarla desteklenmektedir. Tematik yayıncılık yapan radyolar aynı zamanda spordan ekonomiye, dini konulardan edebi içeriklere kadar geniş bir eksene yayılmaktadır. Bu süreçte dinleyiciler aktif bir durumda oldukları için tematik radyoların gelişime doğrudan katkı sunabilmektedir (Kılıç 2020). Radyonun geleceğinde aktif dinleyicilerin rolü bu açıdan yadsınamaz bir gerçekliktir, gerek Podcast gibi yayın süreçlerinde gerekse sosyal medya araçları bağlamında ortaya konulan dijital radyo yayınlarında ana kontrolün aktif dinleyicilere geçmiş olması, yakın gelecekte yeni teknolojiler ile birlikte bu durumu daha ileri boyuta taşıyabilecektir. Böylece dijital radyolar dijital kitlelerle buluşmaya devam ederek yeni iletişim teknolojilerinden her anlamda yararlanabilecektir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 3: Geleceğin Radyoları (URL 3)

Mevcut görselde temsili olarak resmedildiği gibi, radyonun geleceğini şekillendirme süreci, yapay zekâ destekli olarak ayrıca ortaya konulacaktır. Bu bağlamda her yaştan kitleye göre içeriğin belirlendiği yayın akışı inşa edilerek yapay zekâ kontrolünde öne çıkan dijital radyo yayınları gelişim gösterecektir. Gerek farklı dil destekli içerikler gerekse eğitimden aktüel gelişmelere kadar geniş bir içerik havuzu sunan yayınlar dikkate alınarak, Podcast yayınlarını da yeniden dönüştürebilecek bir yapay zekâ radyoculuğu devreye girebilecektir. Günümüzde hâlihazırda yapay zekâdan destek alınarak radyo yayınları sürdürülmeye çalışılsa da, ilerleyen yıllarda bu durum daha profesyonelce ve nitelikli olarak sağlanabilecektir.

Gelişen teknolojiler bağlamında içeriği ve biçimsel yapısı dönüşen, aynı zamanda potansiyel dinleyicileri pasiflikten aktifliğe geçiren radyo yayıncılığı, iletişim teknolojilerinin gelişimi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Fırat Tufan, bu süreci kendi ifadeleriyle özetleyerek mevcut tanımlamada bulunmaktadır:

"*Giderek birbirine yaklaşan, aynı yöne doğru ilerleyen ve ortak bir noktada buluşan iletişim ve yayın teknolojileri, kitle iletişim araçlarının kullanımından paylaşımına, içerik üretiminden tüketimine kadar niteliksel ve niceliksel olarak birçok farklılığa yol açmıştır. Yakınsak yayın teknolojilerinin, sayısal teknolojiler üzerine kurulu bilgisayar tabanlı uygulamaların desteğiyle bir kullanım alanı yaratabileceği şüphesizdir. Bu süreçten en çok etkilenen ise radyo olmuştur. Bunun nedeni, radyonun ses tabanlı tekniği sayesinde çok küçük cihazlardan bile dinlenebilmesi ve teknik açıdan dinleyicilerini en çok tatmin eden şeyin yüksek ses kalitesi olmasıdır. Yakınsak cihazlar, ancak entegre teknolojiler mevcut olduğunda gelişebilir ve radyo bu konuda mühendislere sayısız olanak sunmaktadır. Taşınabilir video teknolojisinin kullanımı, izleyicilerin zevki açısından çok sınırlı bir kapasiteye sahiptir. Çünkü taşınabilir cihazlar daha küçük olduklarında daha işlevsel ve ergonomik olarak kabul edilir. Ancak günümüzde izleyiciler videoları mümkün olduğunca büyük ekranlarda izlemeye eğilimlidir. Nihayetinde*

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

radyolar, teknik ve teknolojik açıdan mobil dinleyiciler için mükemmel bir hizmet sunmaktadır" (Tufan, 2025).

Dijitalleşen radyo yayıncılığı bireylerin radyo içeriklerine ulaşma biçimlerini de değişime uğratmaktadır ve bu açıdan internet teknolojisinin olduğu her ortamda radyo yayınlarına ulaşabilmek kolay hale gelmektedir. Özellikle birçok radyo kuruluşu mobil uygulamalar üzerinden düzenli yayınlarla dinleyiciye erişmektedir. Sosyal medya araçları, web siteleri, karasal frekanslar ve uydu alıcıları aracılığıyla da radyo içeriklerine erişmek mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla dinleyicinin radyo içeriklerine ulaşması artık her alanda ve her ortamda mümkün konuma gelmektedir, aynı zamanda sosyal medya içeriklerinde radyo yayınlarının sadece sesle değil görsel ve videolarla desteklenmesi yeni bir görünüm kazandırmaktadır. Dijital ortamların sunduğu imkânlar, hem metinleri hem de görsel içerikleri yeni bir boyuta taşıyarak radyonun dijitalleşmesine dinleyiciler ve yayıncılar açısından ayrı bir katkı sağlamaktadır. Bu durum bireyler ve radyolar arasında etkileşimi artırmak açısından önemli bir kazanım sunmaktadır (Öztürk, 2018). Reklam şirketlerinin radyo yayınlarına önem atfetmesi birçok kurumun gerek Podcast yayınlarında gerekse sosyal medya platformları üzerinden ortaya konulan içeriklerde söz sahibi olmasına ayrıca zemin hazırlamıştır. Yakın zamanda radyonun gelişiminde yeni bir rekabet ortamının doğması da mümkündür, çünkü her alandan içeriklerin yer aldığı yayınlar ve kurumsal bilgilendirmeler dikkate alındığında hedef kitlenin bu içeriklere eğilimli olması kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir.

SONUÇ

Teknoloji geliştikçe birçok sektör gibi medya içerikleri de hızla gelişmekte ve değişmektedir. Bu durum hem geleneksel medya araçlarının hem de yeni medya içeriklerinin dijitalleşme sürecinde devamlı olarak yeniliklerle birlikte ilerleme kaydetmesine olanak sağlamıştır. Bu çalışmada üzerinde durulan radyo yayıncılığı da geçmişten günümüze kadar önemli değişimler yaşamış ve bu değişimlerin en önemlisini internet teknolojisi ile birlikte ortaya koymuştur. Özellikle son yıllarda Podcast yayınlarının gelişmesi ve yaygın etki uyandırması radyo yayıncılığını yeni bir alana entegre etmiştir. Eskiden yalnızca haber ve müzik ağırlıklı içeriklerle öne çıkan radyolar artık her alandan içeriği dinleyiciye ulaştıran ve seri yayınlar şeklinde bilgiyi sürdürülebilir kılan bir görünüme kavuşmuştur. Dolayısıyla ilgi alanına göre bireyler Podcast yayınlarını takip ederek birçok konuda enformasyon akışına sahip olmuştur ve bilgi edinimi kazanmıştır. Diğer taraftan radyo yayıncılığının internet destekli olarak her alanda ve medya içeriğinde ulaşılabilir konuma gelmesi ve aynı zamanda bireyleri radyo yayıncılığının aktif bir parçası olarak yeniden biçimlendirmesi mevcut medya aracının gelişimi açısından önemli bir parametre olarak değerlendirilmiştir.

Netice olarak radyo yayıncılığı geleneksel medyada edindiği güçlü konumlandırmayı yeni medya ile birlikte de devam ettirmeyi başarmıştır, her ne kadar internet kullanıcılarının sayısı çok daha fazla olsa da radyonun internetle bütünleşmiş olması bu alanda radyo içeriklerinin sürdürülebilir etki kazanmasına katkı sağlamıştır. Bu etkiyi sürdürülebilir kılan başat faktörlerden biri olan Podcast yayınları ilerleyen süreçte yapay zekâ destekli olarak ayrıca gelişime müsaittir. Bu nedenle küresel dünya genelinde Podcast içeriklerini takip edenlerin sayısı giderek artmaktadır, her alanda içerik ortaya koyan ve nitelikli yayınlarla seri radyo yayıncılığını güçlü bir biçimde dinleyici kitlelere aktaran Podcast yayıncılığı yeni iletişim

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

teknolojileri bağlamında radyoları güçlü tutan ana faktör olmaya devam etmektedir. Yapay zekâ destekli olarak radyo yayıncılığının yeni içerikler ve hareket alanlarıyla daha da gelişebilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

Aydemir, İ. M. (2022). Radyo Yayıncılığının Dönüşümünde Dijitalleşmenin Rolü. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü. İstanbul.

Birsen, Ö. (2018). Radyo Yayıncılığında Program Türlerinin Sınıflandırılması. Radyo ve Televizyon Programcılığının Temel Kavramları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Budak, E. (2022). Teknolojik Yeniliklerin Yarattığı Yeni Habercilik Formları Üzerine Bir İnceleme: Türkiye'de Podcast Haberciliği. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1-20.

Domenichini, B. (2020). Radio, Musik und Podcasts in Digitalen Transformationsprozess. *Media Perspektiven*, 2, 53-61.

Ernek Alan, G. A. Satar Şenel, G & Onan, M. M. (2025). Podcast Yayınlarının Marka İş Birliklerinde Kullanımı ve Pazarlama İletişimindeki Rolü. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(3), 331-364.

Kılıç, N. (2020). Tematik Radyo Yayıncılığı. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 281-302.

Markman, K. M. (2012). Doing Radio, Making Friends, and Having Fun: Exploring The Motivations of Independent Audio Podcasters. *New Media Society*, 4(14), 547-565.

Öztürk, B. (2018). Gelenekselden Dijitale Radyo Yayıncılığı ve Aktif Dinleyici. Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu. İletişim Araştırmaları Derneği. Mersin.

Ryazantsev, V, Polonsky, A, Karpenko, I, Radchenko, E & Narozhnyaya, S. (2020). Radio Broadcasting Experience and Development Prospects (European Scientific Dialogue). *International Journal of Criminology and Sociology*, (9), 1105-1111

Sweney, M. (2019). Spotify Buys Podcast Firms Gimlet and Anchor . The Guardian.

Tufan, F. (2015). The Changing Radio Broadcasting Structure Due to the Convergence Practices in Turkey. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 163-176

URL 1: Radio Broadcasting. https://www.samimgroup.com/blog/about-radio-broadcasting/ Erişim Tarihi: 23.09.2026.

URL 2: Podcast Rehberi. https://pcmavi.com/podcast-rehberi.html Erişim Tarihi: 23.09.2026.

URL 3: Yapay Zekâ ve Radyo. https://nuvemmag.com/ Erişim Tarihi: 23.09.2026.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DİJİTAL NOSTALJİ: TRADWIFE AKIMI ÇERÇEVESİNDE TOPLUMSAL CİNSİYETİN YENİDEN İNŞASI

Doç. Dr. M. Özer ÖZKANTAR

Gaziantep Üniversitesi,

ozerozkantar@gmail.com - ORCID ID: 0000-0001-9364-5606

Yüksek Lisans Öğrencisi Esra BEYAZ

Gaziantep Üniversitesi,

esra.87beyaz@gmail.com - ORCID ID: 0009-0006-7409-1904

ÖZET

Dijital medya, bireylerin içerik ürettiği ve tükettiği bir iletişim ortamının ötesinde, toplumsal değerlerin, kimliklerin ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği önemli bir kültürel alan hâline gelmiştir. Son yıllarda TikTok, Instagram ve YouTube gibi platformlarda yaygınlaşan **TradWife (Traditional Wife)** akımı, 1950'li yılların geleneksel ev kadını idealini dijital kültürün estetik diliyle yeniden dolaşıma sokmaktadır. Bu içeriklerde geleneksel kadınlık rolleri; nostalji, annelik, aile mutluluğu, doğallık ve bireysel tercih söylemleri üzerinden yeniden anlamlandırılırken, ev içi emek romantize edilerek estetik bir yaşam tarzı olarak sunulmaktadır. Bu çalışma, TradWife akımının dijital nostalji aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerini hangi görsel ve ideolojik stratejiler üzerinden yeniden inşa ettiğini incelemektedir. Nitel araştırma yöntemi kapsamında göstergebilimsel analiz kullanılan çalışmanın örneklemini Nara Smith ve Hannah Neeleman'ın sosyal medya içerikleri oluşturmaktadır. Analiz, Ferdinand de Saussure'ün gösteren-gösterilen modeli, Charles Sanders Peirce'ün gösterge sınıflandırması ve Roland Barthes'ın düzanlam, yananlam ve mit yaklaşımı temelinde gerçekleştirilmiştir. Bulgular, TradWife içeriklerinin gündelik yaşamı belgelemekten öte, kadın emeğini görünmezleştiren ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini doğal, arzu edilir ve kaçınılmaz gösteren ideolojik bir söylem ürettiğini ortaya koymaktadır. Nara Smith lüks tüketim ve yüksek moda estetiğiyle, Hannah Neeleman ise kırsal yaşam, annelik ve pastoral aile imgeleriyle benzer bir söylemi farklı görsel kodlar üzerinden kurmaktadır. Sonuç olarak dijital nostalji, geçmişe duyulan özlemin ötesinde, algoritmik kültür tarafından desteklenen yeni bir ideolojik üretim mekanizması olarak işlev görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Dijital Nostalji, TradWife, Toplumsal Cinsiyet, Göstergebilim

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DIGITAL NOSTALGIA: THE RECONSTRUCTION OF GENDER IN THE CONTEXT OF THE TRADWIFE MOVEMENT

ABSTRACT

Digital media has evolved beyond being merely a communication environment in which individuals produce and consume content, becoming a significant cultural space where social values, identities, and gender roles are reproduced. In recent years, the **TradWife (Traditional Wife)** movement, which has gained widespread visibility on platforms such as TikTok, Instagram, and YouTube, has reintroduced the ideal of the traditional 1950s housewife through the aesthetic language of digital culture. In these contents, traditional femininity is reinterpreted through discourses of nostalgia, motherhood, family happiness, naturalness, and individual choice, while domestic labor is romanticized and presented as an aesthetic lifestyle. This study examines the visual and ideological strategies through which the TradWife movement reconstructs gender roles through digital nostalgia. Employing a qualitative research design and semiotic analysis, the study focuses on the social media content of Nara Smith and Hannah Neeleman. The analysis is conducted on the basis of Ferdinand de Saussure's signifier-signified model, Charles Sanders Peirce's classification of signs, and Roland Barthes' concepts of denotation, connotation, and myth. The findings reveal that TradWife content goes beyond documenting everyday life and produces an ideological discourse that renders women's labor invisible while representing traditional gender roles as natural, desirable, and inevitable. Nara Smith constructs a similar discourse through luxury consumption and high-fashion aesthetics, whereas Hannah Neeleman does so through visual codes centered on rural life, motherhood, and pastoral family imagery. In conclusion, digital nostalgia functions not merely as a longing for the past, but as a new mechanism of ideological production supported by algorithmic culture.

Keywords: Social Media, Digital Nostalgia, TradWife, Gender, Semiotics

1.GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, bireylerin biyolojik özelliklerinden bağımsız olarak yalnızca kişisel kimliklerini değil, toplum içerisindeki rollerini, sorumluluklarını, davranış biçimlerini ve yaşam alanlarını da belirleyen kültürel bir yapılanma alanıdır. Kadınlık ve erkeklik biçimleri, tarihsel ve kültürel koşullar içerisinde oluşturulmakta; aile, eğitim, siyaset, ekonomi, medya ve popüler kültür gibi çeşitli toplumsal kurumlar aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Bu nedenle kadınlık deneyimini yalnızca biyolojik farklılıklar üzerinden açıklamak, kadınlara atfedilen toplumsal rollerin nasıl oluşturulduğunu ve meşrulaştırıldığını göz ardı etmektedir. Ünlü Fransız düşünür ve felsefeci Simone de Beauvoir, 1949 yılında yayımlanan *İkinci Cinsiyet* adlı eserinde "Kadın doğulmaz, kadın olunur" ifadesiyle kadınlığın yalnızca biyolojik bir durum olmadığını, toplumsal ve kültürel süreçler içerisinde inşa edildiğini vurgulamıştır. Beauvoir'ın bu yaklaşımı, biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımın düşünsel temellerinden birini oluşturmuş ve kadınlık deneyiminin toplumsal olarak nasıl üretildiğine yönelik tartışmaların önemli referanslarından biri hâline gelmiştir (Ertung, 2013, s. 91). Bu bakış açısında değerlendirildiğinde kadınlık; doğrudan biyolojinin belirlediği değişmez bir

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kimlik olmaktan ziyade, toplum tarafından kadınlara yüklenen anlamlar, roller, görevler ve beklentiler aracılığıyla şekillenen bir konum olarak ele alınabilir.

Kadınlara atfedilen toplumsal rollerin meşrulaştırılmasında biyolojik farklılıkların kullanılması ise tarihsel olarak önemli bir işlev görmüştür. Biyolojik cinsiyet temelli yaklaşımlarda kadınların annelik, bakım verme, ev işleri ve aile içerisindeki sorumlulukları onların "doğal" özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Dökmen'in (2015, s. 52) belirttiği üzere, bu yaklaşım içerisinde kadınların biyolojik özellikleri yalnızca bir farklılık olarak değil, toplumsal yaşam açısından değerli ve hatta örnek alınması gereken nitelikler olarak sunulmuştur. Böylece kadınların geleneksel rollerini sorgulamak yerine, bu roller "kadına özgü", "doğal" ve "değerli" özellikler üzerinden yeniden anlamlandırılmıştır.

Bu noktada kadınlara ilişkin geleneksel rollerin yalnızca baskı veya eşitsizlik kavramlarıyla değil, aynı zamanda değer, erdem, fedakârlık, annelik ve aile gibi olumlu çağrışımlara sahip kavramlar aracılığıyla da meşrulaştırılabildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamlılığı her zaman açık bir baskı biçiminde gerçekleşmemekte; kimi zaman kadınların geleneksel konumlarını olumlayan ve bu konumlara anlam kazandıran söylemler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu durum, geleneksel kadınlık rollerinin tarihsel koşullara bağlı olarak farklı biçimlerde yeniden üreilebileceğini göstermektedir.

Kadınların aile içerisindeki konumunun bu çerçevede değerlendirilmesi, ev içi emeğin görünmezliği meselesini de gündeme getirmektedir. Andrée Michel'e (1993, s. 88-89) göre aile içerisinde gerçekleştirilen ve ekonomik açıdan çoğu zaman karşılıksız bırakılan kadın emeği, ataerkil sistemin temel dayanaklarından biridir. Kadınların ev içindeki üretiminin ekonomik bir faaliyet olarak değil, onların "biyolojik karakterlerinin" doğal bir sonucu olarak değerlendirilmesi, söz konusu emeğin görünmezleşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla ev içi emek yalnızca bireysel bir yaşam pratiği değil; toplumsal, ekonomik ve ideolojik ilişkiler içerisinde değerlendirilmesi gereken bir üretim biçimidir.

Günümüzde ise söz konusu ev içi emeğin görünmezliği yeni bir kültürel biçim içerisinde yeniden karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya platformlarının gündelik yaşamın sergilenmesine olanak sağlayan yapısı, yemek yapma, temizlik, çocuk bakımı, ev düzenleme ve eşe yönelik bakım gibi geleneksel olarak kadınlarla ilişkilendirilen faaliyetleri görünür hâle getirmiştir. Ancak bu görünürlük, ev içi emeğin ekonomik ve toplumsal boyutlarını tartışmaya açmak yerine, söz konusu faaliyetleri estetik bir yaşam tarzının parçaları olarak yeniden sunabilmektedir. Böylece daha önce "görünmez emek" olarak tanımlanan ev içi faaliyetler, dijital kültürde kimi zaman bir performans, yaşam tarzı ve görsel tüketim nesnesi hâline gelmektedir.

Tam da bu noktada son yıllarda özellikle TikTok, Instagram ve YouTube gibi sosyal medya platformlarında görünürlük kazanan TradWife (Traditional Wife) hareketi dikkat çekmektedir. TradWife hareketi, kadınların ev içindeki geleneksel rollerini benimsemesini ve bu rollerin aile merkezli bir yaşam içerisinde sürdürülmesini olumlayan bir dijital kültür pratiği olarak değerlendirilebilir. Hareket içerisinde yemek yapma, temizlik, çocuk bakımı, ev düzenleme ve eşe yönelik bakım gibi faaliyetler yalnızca gündelik sorumluluklar olarak değil, aynı zamanda estetik ve idealize edilmiş bir yaşam biçiminin göstergeleri olarak sunulmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TradWife hareketi bu yönüyle, ataerkil ve heteropatriyarkal toplumsal düzenin geleneksel rollerini doğrudan baskı söylemiyle değil; özgür seçim, aile mutluluğu, doğallık, feminenlik, nostalji ve estetik yaşam gibi olumlu anlamlarla yeniden dolaşıma sokmaktadır. Heteropatriyarkanın korunması, heteroseksüel erkeklerin sosyal, politik ve ekonomik açıdan baskın konumda olduğu toplumsal düzenin devamlılığıyla ilişkilendirilmektedir (Kelley ve Arce-Trigatti, 2021, s. 256, aktaran Gül, 2025). Bu açıdan TradWife içerikleri, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kalkmasından ziyade, bu rollerin çağdaş dijital kültürün görsel ve söylemsel kodları içerisinde yeniden paketlenmesi olarak okunabilir.

Bu yeniden paketleme sürecinde estetik önemli bir işleve sahiptir. Geleneksel ev kadınlığına ilişkin faaliyetler; pastel tonlar, düzenli ve temiz evler, doğal ışık, kusursuz yemek sunumları, vintage kıyafetler, aile imgeleri ve nostaljik görsel kodlarla bir araya getirilerek idealize edilmektedir. Böylece ev içi emek, tarihsel olarak ilişkilendirildiği ekonomik ve toplumsal eşitsizliklerden soyutlanarak estetik bir yaşam biçiminin parçası hâline getirilmektedir. Başka bir ifadeyle, görünmez emek dijital kültürde görünür hâle gelirken, aynı anda ideolojik içeriği estetik aracılığıyla görünmezleştirilebilmektedir.

Bu durum TradWife hareketini yalnızca bir sosyal medya trendi olmaktan çıkararak toplumsal cinsiyetin dijital kültür içerisinde nasıl yeniden üretildiği açısından önemli bir inceleme alanına dönüştürmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin moda, popüler kültür ve medya gibi alanlarda olduğu kadar sosyal medya aracılığıyla da şekillendiği düşünüldüğünde, TradWife içeriklerinin geçmişin geleneksel kadınlık kodlarını günümüzün dijital estetik anlayışıyla birleştirdiği söylenebilir. Bu içeriklerde 1950'li yılların idealize edilmiş ev kadını figürü, doğrudan geçmişin bir temsili olarak değil; modern, özgür ve bilinçli bir yaşam tercihinin sonucuymuş gibi yeniden kurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın temel problemi, geçmişin "ev hanımı" idealinin 21. yüzyıl dijital kültüründe nasıl yeniden inşa edildiğidir. Çalışma, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin günümüzde özgür seçim, estetik, doğallık, aile mutluluğu ve kişisel tercih gibi söylemler aracılığıyla nasıl yeniden meşrulaştırıldığını sorgulamaktadır.

Çalışmanın temel amacı ise, 1950'li yılların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin 21. yüzyıl dijital kültüründe TradWife hareketi aracılığıyla nasıl yeniden inşa edildiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışma, Hannah Neeleman ve Nara Smith'in içeriklerinde kadınlığın, ev içi emeğin, anneliğin, eş olmanın ve aile yaşamının hangi görsel ve söylemsel kodlarla temsil edildiğini incelemektedir. Bunun yanı sıra araştırma, bu temsillerin ev içi emeği nasıl "doğallaştırdığını" ve geleneksel kadınlık idealini çağdaş dijital kültürde bir "modern mit" hâline getirip getirmediğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Araştırmada nitel bir yöntem olan göstergebilimsel analiz kullanılmaktadır. Çözümleme üç temel aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşamada yapısal analiz kapsamında Saussure'ün "gösteren/gösterilen" ayrımı ve Peirce'ün gösterge yaklaşımı doğrultusunda görsellerin teknik ve görsel yapılanması incelenecektir. İkinci aşamada ideolojik analiz kapsamında Roland Barthes'ın "düzanlam", "yananlam" ve "mit" kavramlarından yararlanılarak videolarda yer alan nesne, eylem ve görsel unsurların ardındaki toplumsal cinsiyet mesajları çözümlenecektir. Son aşamada gerçekleştirilecek kültürel okumada ise metin içi unsurlar dizimsel/dizisel

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ilişkiler, metafor ve metonimi kavramları üzerinden değerlendirilecek, geleneksel toplumsal cinsiyet kodlarının dijital estetik aracılığıyla nasıl yeniden üretildiği tartışılacaktır.

Araştırmanın örneklemi amaçlı (bilinçli) örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında Nara Smith ve Hannah Neeleman'ın sosyal medya profilleri incelenmiş ve araştırma, her iki içerik üreticisinin **Mayıs 2026 tarihinde yayımladıkları paylaşımlar** ile sınırlandırılmıştır. Smith ve Neeleman'ın örnekleme dâhil edilmesinin temel nedeni, her iki içerik üreticisinin de TradWife kavramıyla ilişkilendirilen geleneksel kadınlık, annelik, eşlik, ev içi emek, aile merkezli yaşam ve domestik üretim pratiklerini sosyal medya içeriklerinde belirgin biçimde görünür kılmasıdır. Bununla birlikte iki profilin seçimi, yalnızca TradWife söylemiyle kurdukları ortaklık üzerinden değil, bu söylemi farklı görsel ve estetik kodlar aracılığıyla üretmeleri bakımından da önem taşımaktadır. Nara Smith ev içi emeği modern ve steril mutfaklar, yüksek moda, lüks tüketim ve kusursuzlaştırılmış bir kadın bedeni üzerinden temsil ederken, Hannah Neeleman aynı geleneksel kadınlık idealini kırsal yaşam, annelik, çok çocuklu aile, doğal üretim ve pastoral estetik üzerinden kurmaktadır. Dolayısıyla örneklem, aynı ideolojik kadınlık modelinin iki farklı dijital nostalji biçimi üzerinden nasıl üretilebildiğini karşılaştırmalı olarak incelemeye olanak sağlamaktadır. Araştırmanın Mayıs 2026 paylaşımlarıyla sınırlandırılması ise belirli ve karşılaştırılabilir bir zaman aralığı oluşturmak, içeriklerin farklı dönemsel koşullardan kaynaklanabilecek değişkenlerini azaltmak ve iki profilin aynı zaman dilimindeki temsil stratejilerini birlikte değerlendirebilmek amacıyla tercih edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma, Nara Smith ve Hannah Neeleman'ın bütün sosyal medya üretimleri hakkında genelleyici bir değerlendirme yapmayı değil, belirlenen zaman aralığında TradWife söyleminin hangi göstergeler, görsel kodlar ve nostaljik temsil biçimleri aracılığıyla kurulduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. DİJİTAL MEDYA VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Dijital medya, toplumsal cinsiyet kimliklerinin yalnızca temsil edildiği değil, aynı zamanda yeniden üretildiği, müzakere edildiği ve ticarileştirildiği önemli bir kültürel alan hâline gelmiştir. Özellikle Instagram, TikTok ve YouTube gibi görsel odaklı platformlar, kullanıcıların gündelik yaşamlarını sergilemelerine olanak tanırken, aynı zamanda belirli yaşam tarzlarının idealize edilmesine ve dolaşıma sokulmasına aracılık etmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, sabit bir kimlik kategorisi olmaktan ziyade dijital ortamlarda tekrar tekrar gerçekleştirilen ve görsel olarak sunulan bir performans niteliği kazanmaktadır. Nitekim güncel çalışmalar, TradWife içeriklerinin kadınlık, annelik ve eşlik rollerini belirli görsel ve söylemsel kalıplar aracılığıyla yeniden ürettiğini ortaya koymaktadır (Pilyarchuk & Graf, 2026).

Sosyal medya platformlarının ayırt edici özelliklerinden biri, gündelik yaşam ile kamusal görünürlük arasındaki sınırları dönüştürmesidir. Ev işleri, yemek yapımı, çocuk bakımı ve eşe yönelik hizmet gibi geleneksel olarak özel alan içerisinde değerlendirilen pratikler, dijital medya aracılığıyla kamusal bir gösteriye dönüşebilmektedir. Böylece ev içi emek yalnızca yerine getirilen bir sorumluluk olmaktan çıkarak izlenen, beğenilen, paylaşılabilen ve ekonomik değere dönüştürülebilen bir içerik biçimi kazanmaktadır. Duffy'nin (2017) sosyal medya üretimine ilişkin çalışması da özellikle kadın içerik üreticilerinin gündelik yaşam, kişisel kimlik ve emeklerini görünür bir marka değerine dönüştürme süreçlerine dikkat çekmektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bu açıdan Nara Smith ve Hannah Neeleman örnekleri, dijital medyada geleneksel kadınlık temsillerinin çağdaş influencer kültürüyle nasıl birleştiğini göstermesi bakımından önemlidir. Smith'in yemek hazırlama ve ev içi üretimi yüksek estetik değer taşıyan görsel anlatılarla sunması, Neeleman'ın ise annelik, çiftlik yaşamı ve kırsal üretim pratiklerini pastoral bir yaşam biçimi içerisinde temsil etmesi, geleneksel kadınlık rollerini yalnızca yeniden üretmemekte; aynı zamanda bu rolleri izlenebilir ve tüketilebilir bir yaşam tarzına dönüştürmektedir. Bu durum, TradWife kimliğinin dijital ortamda bir tür "yaşam tarzı markası" olarak kurulmasına imkân vermektedir. Nitekim güncel araştırmalar, TradWife influencerlarının ev içiliği ve geleneksel kadınlığı platform ekonomisi içerisinde estetikleştirerek metalaştırdığını ortaya koymaktadır (Yavuz & Erdal Aytekin, 2025; "Domesticity reloaded," 2026).

Dolayısıyla dijital medya, TradWife söyleminin yalnızca geleneksel toplumsal cinsiyet normlarını yeniden üretmesine değil, bu normların çağdaş tüketim kültürü içerisinde yeniden paketlenmesine de aracılık etmektedir. Geleneksel eş ve anne imgesi böylece geçmişe ait bir toplumsal rol olmaktan çıkarak filtrelenmiş görüntüler, algoritmik görünürlük, kişisel marka ve influencer ekonomisi aracılığıyla günümüz dijital kültüründe yeniden dolaşıma sokulmaktadır. Bu nedenle TradWife içerikleri, toplumsal cinsiyet ile dijital emek, tüketim ve kendini markalaştırma süreçlerinin kesiştiği bir alan olarak değerlendirilebilir.

2.1. NOSTALJİ VE DİJİTAL NOSTALJİ

Nostalji, en genel anlamıyla geçmişe yönelik özlem, geçmişin belirli dönemlerine duyulan duygusal bağlılık ve geçmiş deneyimlerin bugünün koşulları içerisinde yeniden anlamlandırılmasıyla ilişkili bir kavramdır. Bununla birlikte nostaljiyi yalnızca bireyin geçmişe dönük duygusal özlemi şeklinde değerlendirmek kavramın kültürel ve ideolojik boyutlarını açıklamak açısından yetersiz kalmaktadır. Geçmiş, nostaljik anlatılar içerisinde bütünüyle ve olduğu biçimiyle yeniden üretilmemekte; belirli imgeler, değerler, yaşam biçimleri ve kültürel kodlar seçilerek yeniden kurulmaktadır. Dolayısıyla nostalji, geçmişin basit biçimde hatırlanmasından çok, geçmişe ilişkin belirli bir tasavvurun şimdiki zaman içerisinde üretilmesi olarak değerlendirilebilir.

Svetlana Boym (2001), nostaljiyi "yeniden kurucu" (restorative) ve "yansıtıcı" (reflective) nostalji olmak üzere iki temel biçimde ele almaktadır. Yeniden kurucu nostalji, kaybedildiği düşünülen geçmişi yeniden oluşturma ve geçmişe ait değerleri günümüzde yeniden geçerli kılma eğilimi taşırken; yansıtıcı nostalji geçmiş ile bugün arasındaki mesafenin farkında olan, özlem duygusunun kendisine ve hatırlama sürecine odaklanan daha sorgulayıcı bir ilişki biçimine karşılık gelmektedir. Bu ayrım, geçmişin özellikle popüler kültür ve medya içerisinde nasıl yeniden üretildiğini anlamak açısından önemlidir. Nostaljik temsil, geçmişi yalnızca hatırlatmakla kalmamakta; geçmişin belirli unsurlarını seçerek idealize edebilmekte ve onları günümüzün toplumsal ihtiyaçları, arzuları ve kültürel kodları doğrultusunda yeniden dolaşıma sokabilmektedir. Dijital medya ortamlarının gündelik yaşamın temel bileşenlerinden biri hâline gelmesi, nostaljinin üretim ve dolaşım biçimlerini de dönüştürmüştür. Sosyal medya platformları geçmişe ait görüntülerin, yaşam biçimlerinin, estetik anlayışların ve kültürel göstergelerin yeniden üretilmesine olanak sağlayan önemli alanlara dönüşmüştür. Bu bağlamda dijital nostalji, yalnızca geçmişte üretilmiş fotoğraf, video veya diğer medya içeriklerinin dijital ortamda yeniden paylaşılması anlamına gelmemektedir. Kavram aynı zamanda geçmişe ait

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

olduğu düşünülen kültürel kodların günümüz dijital estetiği içerisinde yeniden üretilmesini, düzenlenmesini ve dolaşıma sokulmasını kapsamaktadır. Böylece dijital ortam, geçmişin saklandığı pasif bir arşiv olmaktan çıkarak geçmişin bugünün görsel ve kültürel koşulları içerisinde yeniden inşa edildiği aktif bir temsil alanına dönüşmektedir.

Niemeyer'in (2014, s. 227) medya ve nostalji ilişkisine yönelik yaklaşımı, medyanın nostaljik deneyimlerin yalnızca aktarıcısı olmadığını, aynı zamanda nostaljinin üretildiği ve deneyimlendiği alanlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu perspektiften değerlendirildiğinde dijital nostalji, geçmişin olduğu biçimiyle yeniden sunulmasından ziyade, geçmişe ait belirli göstergelerin seçilmesi, estetize edilmesi ve güncel medya biçimleri aracılığıyla yeniden anlamlandırılması sürecine işaret etmektedir. Sosyal medya kullanıcıları ve içerik üreticileri böylelikle geçmişle ilişkili imgeleri yalnızca hatırlamamakta; aynı zamanda bu imgeleri günümüzün görsel anlatım biçimleri, tüketim pratikleri ve platform kültürü içerisinde yeniden üretmektedir.

Sosyal medyanın görsel merkezli yapısı bu yeniden üretim sürecini daha da görünür hâle getirmektedir. Instagram, TikTok ve YouTube gibi platformlarda geçmişi çağrıştıran kıyafetler, ev dekorasyonları, yemek hazırlama biçimleri, aile imgeleri, analog görünümlü görsel estetikler, kırsal yaşam pratikleri ve geleneksel toplumsal roller çağdaş dijital görüntü teknolojileri aracılığıyla yeniden dolaşıma girmektedir. Bu nedenle dijital nostaljinin geçmişe gerçek anlamda geri dönüşten çok, geçmişin belirli göstergelerinin bugünün kültürel koşullarına göre yeniden düzenlenmesiyle ilişkili olduğu söylenebilir. Nostaljik içerik böylece geçmişin doğrudan temsili değil, geçmiş hakkında bugünden üretilen seçici ve estetize edilmiş bir anlatıya dönüşmektedir (Hoskins, 2018, s. 41)

TradWife akımı, dijital nostaljinin bu niteliğini görünür kılan güncel örneklerden biridir. TradWife içeriklerinde geçmişe dönüş, tarihsel geçmişin bütün toplumsal ve ekonomik koşullarının yeniden üretilmesi şeklinde gerçekleşmemektedir. Bunun yerine özellikle 1950'li yılların idealize edilmiş ev kadını imgesi; annelik, eş olma, ev içi üretim, yemek hazırlama, aile birlikteliği, feminenlik, kırsal yaşam, geleneksel kıyafetler ve düzenli ev imgeleri üzerinden seçici biçimde yeniden kurulmaktadır. Dolayısıyla burada geçmiş, tarihsel gerçekliği içerisinde değil; bugünün dijital kültüründe görsel olarak çekici, tüketilebilir ve arzu edilebilir bir yaşam biçimine dönüştürülerek temsil edilmektedir. Bu açıdan TradWife estetiği, geçmiş ile bugün arasında hibrit bir görsel alan oluşturmaktadır. İçeriklerde geleneksel mutfak pratikleri, kırsal yaşam, annelik ve ev içi emek geçmişe ilişkin nostaljik göstergeler üretirken; yüksek çözünürlüklü görüntüler, profesyonel çekimler, kurgu, sosyal medya platformları, influencer ekonomisi ve kişisel markalaşma pratikleri bütünüyle çağdaş dijital kültüre aittir. Ortaya çıkan temsil bu nedenle 1950'li yılların gerçek anlamda yeniden yaşanması değil, 1950'li yıllarla ilişkilendirilen belirli kadınlık göstergelerinin 21. yüzyılın dijital estetiği içerisinde yeniden tasarlanmasıdır. Dijital nostalji tam olarak bu kesişim noktasında işlev görmekte; geçmişe ait toplumsal cinsiyet kodlarının güncel görsel kültür içerisinde yeniden anlamlandırılmasına aracılık etmektedir.

Bu bağlamda TradWife içeriklerinde nostalji yalnızca geçmişe duyulan romantik özlem olarak değil, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden kurulmasına katkıda bulunan kültürel bir temsil stratejisi olarak değerlendirilebilir. Ev içi emek, annelik, eşlik ve aile yaşamı gibi tarihsel olarak

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kadınlıkla ilişkilendirilen roller; estetik görüntüler, pastoral mekânlar, kusursuz bedenler ve idealize edilmiş aile temsilleri aracılığıyla geçmişin olumlu ve arzu edilir unsurları olarak yeniden kodlanmaktadır. Böylece dijital nostalji, geçmişi hatırlatan bir estetik tercihin ötesine geçerek geleneksel kadınlık idealinin çağdaş dijital kültür içerisinde yeniden üretilmesini sağlayan ideolojik bir anlamlandırma mekanizmasına dönüşmektedir.

2.2. TRADWIFE AKIMI, NARA SMITH ve HANNAH NEELEMAN

Türkçe'ye ''geleneksel eş'' olarak geçen Tradwife akımı, temelde geleneksel cinsiyet rollerinin normalden çok daha fazla benimsenmesi olarak tanımlanmaktadır.. Bu akımı benimseyen kadınlar, hayatları boyunca tamamen ev işlerine odaklanmakta ve eşlerine en iyi ''hizmeti'' sunmayı amaçlamaktadır. Modern feminizmin tam karşısında bulunan 'TradWife' akımı, kadınların iş hayatından uzak durup evde çocuk büyütmesini ve temizlikten yemek hazırlığına kadar tüm ev işleriyle ilgilenmesini kapsamaktadır. Bu akımın destekçileri, eşlerini mutlu etmeyi öncelikli bir görev olarak değerlendirilmektedir. Bu kişilere göre, bir kadın için en ideal yaşam biçimi 1950'lerde benimsenmiş olan geleneksel ev hanımı rolü.(Uplifers, 2025) Ancak bu nostaljik kurgu Andree Michel'in de belirttiği üzere, kadının ev içi emeğinin iktisadi bir kategori değil, biyolojik bir zorunluluk gibi sunularak görünmez kılınması riskini taşımaktadır. (Michel,1993, s. 88-89)

Nara Smith, 1995 doğumlu, aslen Güney Afrikalı ve Alman kökenli bir modeldir. Şu anda ABD'de yaşamaktadır. Ünlü model Lucky Blue Smith ile evlidir. Çiftin üç çocuğu bulunmaktadır. Eşi Lucky Blue Smith, uluslararası alanda tanınan profesyonel bir modeldir. Nara, başarılı bir modellik kariyerine sahip olmasına rağmen, dijital içeriklerinde bu kariyerini arka plana iterek kendini "evinin hanımı" olarak konumlandırmıştır. Nara, mesleğini tamamen bırakmak yerine, model kimliğini ev içi emeğiyle harmanlar. En ağır mutfak işlerini bile (mısır gevreğini veya sakızı sıfırdan yapmak gibi) lüks tasarım elbiselerle ve steril bir estetikle sunarak, ev işlerini bir "performans sanatına" dönüştürebilmektedir (Vogue, 2024).

Hannah Neeleman ise, 1990 doğumlu, eski bir balerin ve güzellik kraliçesidir. Utah, ABD'de "Ballerina Farm" adlı çiftlikte yaşamaktadır. Daniel Neeleman ile evlidir ve sekiz (bazı kaynaklara göre dokuz) çocuk annesidir. Eşi Daniel Neeleman, milyarder bir iş insanının (JetBlue havayollarının kurucusu) oğludur ve çiftlik işletmeciliği yapmaktadır. Dünyanın en prestijli sanat okullarından biri olan Juilliard mezunu profesyonel bir balerin olmasına rağmen, bu kariyerini tamamen bırakarak kırsal yaşamı ve geleneksel anneliği tercih etmiştir. Hannah, Nara'nın aksine daha "pastoral ve rustik" bir imaj çizer. Mesleki kariyerinden vazgeçişini, modern dünyanın karmaşasından kaçıp "doğal olana dönüş" olarak ifade etmektedir (Today, 2024).

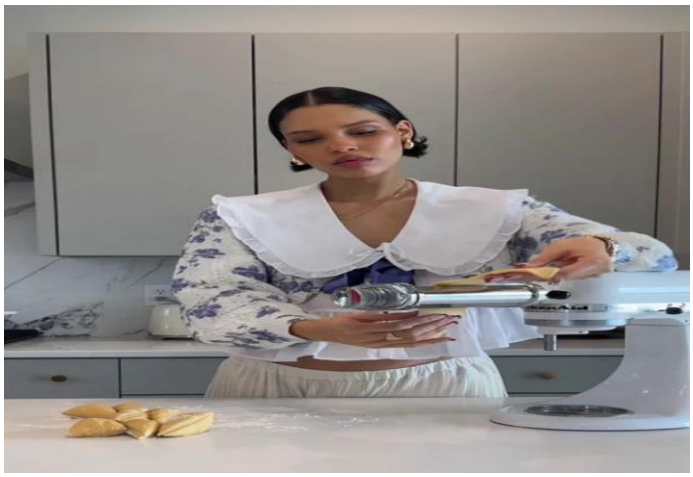
3. NARA SMITH'IN SOSYAL MEDYA İÇERİKLERİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZİ: TRADWIFE ESTETİĞİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMSİLLERİ

Nara Smith'in sosyal medya içerikleri, TradWife estetiğinin geleneksel kadınlık rollerini çağdaş dijital kültürün görsel kodlarıyla birleştirmesi bakımından dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır. Smith'in içeriklerinde yemek hazırlama, ev içi üretim ve eşe yönelik bakım gibi geleneksel olarak kadınlıkla ilişkilendirilen pratikler, gündelik hayatın sıradan faaliyetleri olmaktan çıkarılarak özenle tasarlanmış görsel performanslara dönüştürülmektedir. Özellikle

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

şık ve gösterişli kıyafetler, kusursuz saç ve makyaj, steril mutfaklar, profesyonel mutfak ekipmanları ve estetik sunum biçimleri, ev içi emeğin fiziksel yükünü geri plana iterken bu emeği idealize edilmiş bir yaşam tarzının parçası hâline getirmektedir.

Bu bağlamda Smith'in içerikleri, geçmişe ait geleneksel ev kadını imgesini doğrudan tekrar etmek yerine söz konusu imgeyi lüks tüketim, moda ve influencer kültürüyle birleştirerek yeniden üretmektedir. Böylece geleneksel kadınlık ile çağdaş dijital estetik arasında hibrit bir temsil alanı ortaya çıkmaktadır. Çalışmada Smith'in Mayıs 2026 tarihinde yayımladığı ve araştırma kapsamına alınan içerikleri; kadın bedeni, mekân, kıyafet, nesne, ev içi emek ve tüketim göstergeleri üzerinden değerlendirilmektedir. Gerçekleştirilen göstergebilimsel çözümlemede söz konusu göstergelerin düzanlam ve yananlam düzeyleri incelenmekte; ardından bu göstergelerin TradWife ideolojisi, dijital nostalji ve toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl bir mit üretimine katkıda bulunduğu tartışılmaktadır.



Görsel 1

3.1. GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME TABLOSU

Göstergeler	Gösteren	Gösterilen
Kadın	Saçları ve makyajı kusursuz, üzerinde günlük olmayan şık bir kıyafet olan bir kadın. Odaklanmış dingin, huzurlu bir ifade.	Estetik emek, ev içi emeğin yorucu ve karmaşık değil, şok bir ritüel-performans olarak kodlanması. Mutfakta üretim yaparken bile ‘’bozulmayan’’ güzellik ve düzen.
Mekan	Minimalist, steril, düzenli, parlak yüzeyli modern mutfak. Dağınık ya da kirli yüzeyin olmaması.	Refah ve lüks, TradWife yaşam tarzının yüksek sosyo ekonomik sınıfa ait olduğunun göstergesi ‘sahne’ .

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Nesne	Profesyonel, ağır, mutfak gereci, robotu.	Herşeyi sıfırdan yapma, modern teknolojiyi ‘’geleneksel emeği’’ güçlendirmek için kullanma. Lüks gereçler,ev içi emeğin lüks bir tüketim nesnesi olarak sunulması.

3.2. DÜZANLAM (GÖRÜNEN)

Lüks ve minimalist bir mutfakta, kusursuz makyajlı, tasarım elbiseli genç bir kadının profesyonel elektrikli makineyle makarna hamuru açması.

Yananlam (İçerik): Estetize Edilmiş Emek. Yorucu mutfak işinin un, ter veya dağınıklık barındırmadan pürüzsüz bir "görsel şölene" dönüştürülmesi.

Sınıfsal Lüks: Domestik rollerin bir zorunluluk değil, yüksek sınıfa ait konforlu bir "seçim" olarak sunulması.

MİT (TradWife İdeolojisi): Kadının eve kapatılması rolünün, lüks tüketim ve büyüleyici estetikle ambalajlanarak arzu nesnesi kılınması.

3.3. KÜLTÜREL KODLAR VE İDEOLOJİK REFERANSLAR

TradWife : Görsel, muhafazakar aile ideolojisine ve ev içi toplumsal cinsiyet rollerine referans niteliğindedir. Fakat tüketim kültürüyle birleşerek yeniden kodlanmıştır.

Sınıfsal ve Elitist : Ev içi emek ‘’rutin ev işi’’nden çıkarılarak yüksek sosyo-ekonomik sınıfa ait bir ‘’yaşamtarzı estetiği’’ ve boş zaman aktivitesi olarak sunulmaktadır.

Kusursuz Beden : Kadın bedeni ve emeği; ‘’her alanda mükemmel olma’’ disiplini ile kodlanmıştır. Yemek yaparken bile saç, makyaj ve kıyafetin bozulmaması, emeğin doğallıktan koparılıp bir performans koduna dönüşebilmektedir.

3.4 METAFOR: Mutfak=Podyum/Kutsal Mekan: Mutfak, fiziksel bir yemek pişirme yerinden ziyade, sterilize edilmiş modern bir kutsal alan /performans podyumudur.

3.5. METONİMİ: Lekesiz Elbise ve Kusursuz Saç: Mavi işlemeli lekesiz geniş yakalı elbise’’, ev içi emeğin bütününü temsil eden metanomi parçalarıdır. Bu parçalar bize; ‘’Bu mutfakta ter, yorgunluk, kirlenmek ve kaos yoktur’’ demektedir. Elbisenin temizliği, ev içi emeğin fiziksel yükünün gizlenerek estetikleştirilmesinin ve doğallaştırılmasının en büyük kanıtlarındandır.

4.HANNAH NEELEMAN’IN SOSYAL MEDYA İÇERİKLERİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZİ: TRADWIFE ESTETİĞİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMSİLLERİ

Hannah Neeleman’ın sosyal medya içerikleri, TradWife estetiğinin geleneksel kadınlık, annelik ve ev içi emek pratiklerini kırsal yaşam ve doğallık söylemiyle bir araya getirmesi bakımından dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır. Neeleman’ın içeriklerinde yemek hazırlama, çocuk bakımı, ev içi üretim ve çiftlik yaşamına ilişkin gündelik pratikler, yalnızca yerine getirilmesi gereken sorumluluklar olarak değil; doğayla uyumlu, sade ve idealize edilmiş bir yaşam

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

biçiminin parçaları olarak sunulmaktadır. Ahşap yüzeyler, geleneksel mutfak araçları, doğal malzemeler, sade kıyafetler, çocuk ve aile imgeleri ile kırsal mekânlar bu yaşam biçimini destekleyen temel görsel göstergeler arasında yer almaktadır. Böylece ev içi emek ve annelik, gündelik yaşamın fiziksel ve zamansal yüklerinden büyük ölçüde arındırılarak pastoral bir estetik içerisinde yeniden anlamlandırılmaktadır.

Bu bağlamda Neeleman'ın içerikleri, geçmişe ait geleneksel kadınlık ve aile modelini doğrudan yeniden üretmek yerine, söz konusu modeli günümüzün dijital kültürü içerisinde doğallık, sadelik ve geçmişe dönüş söylemleriyle yeniden kurgulamaktadır. Nara Smith'in lüks, moda ve steril estetik üzerinden kurduğu TradWife temsiline karşılık Neeleman, benzer toplumsal cinsiyet rollerini pastoral yaşam ve idealize edilmiş annelik üzerinden görünür kılmaktadır. Çalışmada Neeleman'ın Mayıs 2026 tarihinde yayımladığı ve araştırma kapsamına alınan içerikleri; kadın ve anne bedeni, mekân, nesne, ev içi emek, aile ve doğallık göstergeleri üzerinden incelenmektedir. Göstergebilimsel çözümlemede bu göstergelerin düzanlam ve yananlam düzeyleri ele alınmakta; ardından pastoral nostalji, TradWife ideolojisi ve toplumsal cinsiyet bağlamında ürettikleri mitler tartışılmaktadır.



Görsel 2

4.1. GÖSTERGEBİLİM ÇÖZÜMLEME TABLOSU

Göstergeler	**Gösteren**	**Gösterilen**
Kadın/ Anne	Saçları serbest ve özenziz biçimde toplanmış, ağır makyajdan uzak, pastel tonlarda sade bir işçi gömleği ve sarı mutfak önlüğü giymiş kadın figürü.	Estetik emek; ev içi ve kırsal emeğin yorucu bir angarya değil, doğallıkla bütünleşmiş pürüzsüz bir yaşam performansı olarak kodlanması..
Mekan	Ahşap dokulu pencereler, pencere de asılı duran sarmaşık bitkisi, arka planda nostaljik döküm kuzine soba fırın.	Kapitalizm ve teknoloji öncesi kırsala duyulan özlem. Geleneksel, "kendi kendine yeten" pastoral alanın sunulması.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Nesne	Göğse bağlı bebek kangurusu, ham ahşap mutfak tezgahı, un çuvalı, taze bitki yaprakları ve insan gücüyle çalışan mekanik makarna silindiri.	Her şeyi sıfırdan ve geleneksel yöntemlerle yapma disiplini. Anneik ve üretimin birbirinden ayrılmaz, ilkel ve kutsal bir bütün olarak sergilenmesi.

4.2 DÜZANLAM (GÖRÜNEN): Rustik ve loş bir çiftlik mutfağında; göğsünde bebek kangurusu asılı, saçları alelacele toplanmış bir kadının ahşap tezgahta, manuel makineyle makarna açması.

Yananlam (İçerik): Kutsal Annelik. Bedenle bütünleşik bebek göstergesi üzerinden, ev içi emeğin kesintisiz annelik rolüyle birleşmesi.

Pastoral Romantizm: Ahşap, un çuvalı ve yeşillik kodlarıyla modern dünyadan kaçışın ve "organik/saf" yaşamın simgelenmesi.

MİT (TradWife İdeolojisi): Nara'nın sterilliğine karşı "gerçek çaba ve fedakarlığın" kodlanması; kadının doğanın ve ataerkil geniş ailenin kurumsal bir parçası olarak yüceltilmesi.

4.3. KÜLTÜREL KODLAR VE İDEOLOJİK REFERANSLAR



Görsel 3

TradWife: Görsel, muhafazakar aile ideolojisine, çok çocukluluğa ve ev içi geleneksel cinsiyet rollerine referans niteliğindedir. Fakat bu durum, modern sosyal medyanın estetik kültürleriyle birleşerek "otantiklik ve doğallık" üzerinden yeniden kodlanmıştır.

Pastoral ve Sınıfsal Kod (Nara ile Kıyaslama): Nara Smith ev içi emeği yüksek sosyo-ekonomik sınıfa ait pırıltılı bir "yaşam tarzı estetiği" olarak sunarken; Hannah Neeleman bu görselde arkasındaki devasa finansal gücü (milyarder arka planı) tamamen gizleyerek onu "mütevazı, anti-kapitalist, köylü bir yaşayış tarzı" koduyla sunar. Sınıfsal güç, burada "pastel ketenler ve organik un" arkasına gizlenerek doğallaştırılır.
Kusursuz Anne Kodu: Kadın bedeni ve annelik; "aynı anda hem bebek büyütebilen, hem tarladan/bahçeden toplayan, hem de sıfırdan yemek üreten" kusursuz ve yorulmaz bir doğa

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

disipliniyle kodlanmıştır. Emeğin doğallıktan koparılıp kusursuz bir performans koduna dönüştürülmesidir.

4.4 METAFOR: Bu kalabalık, ahşap dokulu sofra; modern kapitalist dünyanın kaosundan, ekonomik krizlerden, şehir hayatının stresinden ve dijital dünyanın yalnızlığından kaçılabilecek, sığınılabilecek "saf, bozulmamış, zamansız bir sığınak" metaforudur. Gerçek hayatta 8-9 çocuklu bir akşam yemeği gürültülü ve kaotiktir; ancak kompozisyon bize kaosu soyut bir "dünya cenneti" olarak aktarır.

4.5. METONİMİ: Masa Üzerindeki Nesneler (mavi döküm tencere, metal tabaklar, kaşıklar); Fotoğrafın ön planında yığılmış olan bu mutfak gereçleri, ev içi emeğin, bitmek bilmeyen mutfak mesaisinin ve geleneksel annelik rolünün doğrudan, fiziksel parçaları ve sonuçlarıdır. Parça (mavi tencere ve metal kaşıklar), bütünün (geleneksel ev kadını kimliğinin ve ev mesaisinin) yerine geçen güçlü birer metonimidir. ‘’İz’’dir.(index/ peirce)

SONUÇ

Bu çalışma, son yıllarda sosyal medya platformlarında görünürlüğü giderek artan TradWife akımını dijital nostalji, toplumsal cinsiyet ve göstergebilim ekseninde ele almış; geleneksel kadınlık rollerinin günümüz dijital kültürü içerisinde hangi görsel ve ideolojik stratejiler aracılığıyla yeniden üretildiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen Nara Smith ve Hannah Neeleman’ın Mayıs 2026 tarihinde sosyal medya profillerinde yayımladıkları içerikler incelenmiştir. İki içerik üreticisinin seçilmesinde, her ikisinin de TradWife kavramıyla ilişkilendirilen ev içi emek, annelik, eşlik, aile merkezli yaşam ve geleneksel kadınlık pratiklerini görünür kılması etkili olmuştur. Bununla birlikte analizler, Smith ve Neeleman’ın benzer toplumsal cinsiyet rollerini birbirinden farklı estetik kodlar ve yaşam tarzı anlatıları üzerinden inşa ettiklerini göstermiştir. Bu farklılık, TradWife söyleminin tek biçimli bir görsel yapıya sahip olmadığını; farklı sınıfsal, mekânsal ve estetik göstergeler aracılığıyla yeniden üretilebildiğini ortaya koymaktadır.

Göstergebilimsel çözümlemeler sonucunda TradWife içeriklerinde ev içi emeğin yalnızca gündelik yaşamın sıradan bir parçası olarak temsil edilmediği, aksine belirli bir kadınlık idealinin kurulmasına hizmet eden görsel bir performansa dönüştürüldüğü görülmüştür. Yemek hazırlama, çocuk bakımı, ev düzenleme ve aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılama gibi geleneksel olarak kadınlarla ilişkilendirilen faaliyetler, sosyal medya içeriklerinde fiziksel yorgunluk, zaman baskısı, tekrar, ekonomik karşılıksızlık ve gündelik yaşamın diğer güçlüklerinden büyük ölçüde arındırılmış biçimde sunulmaktadır. Böylece ev içi emek görünür hâle gelirken, söz konusu emeğin fiziksel, ekonomik ve toplumsal yükünün paradoksal biçimde görünmezleştiği söylenebilir. Bu bakımdan dijital görünürlük, kadın emeğinin koşullarını görünür kılmaktan ziyade, emeğin kendisini estetik bir gösteriye dönüştüren yeni bir temsil biçimi yaratmaktadır.

Nara Smith’in incelenen içeriklerinde bu dönüşümün özellikle lüks tüketim, yüksek moda ve kusursuzluk estetiği üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Smith’in şık kıyafetleri, özenli saç ve makyajı, steril ve düzenli mutfak mekânları, profesyonel mutfak ekipmanları ve gündelik ev işlerinin son derece kontrollü bir görsel kompozisyon içerisinde sunulması, ev içi emeği sıradan bir sorumluluktan çıkararak estetik bir performansa dönüştürmektedir. Burada mutfak yalnızca

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

yemek hazırlanan işlevsel bir mekân olmaktan uzaklaşmakta; kadın bedeninin, tüketim nesnelerinin ve ev içi üretimin birlikte sergilendiği bir tür performans alanına dönüşmektedir. Smith'in temsilinde geleneksel ev kadınlığı geçmişe ait ve çağdaş yaşamla uyuşmayan bir rol olarak değil; modern, şık, seçkin ve arzu edilebilir bir yaşam tarzı olarak yeniden kodlanmaktadır. Dolayısıyla geleneksel kadınlık ile çağdaş tüketim kültürü arasında kurulan ilişki, TradWife söyleminin günümüz dijital kültürüne uyarlanmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Hannah Neeleman'ın incelenen içeriklerinde ise benzer bir kadınlık ideali farklı bir estetik rejim üzerinden kurulmaktadır. Neeleman'ın temsilinde lüks ve yüksek moda göstergelerinin yerini kırsal yaşam, doğal malzemeler, geleneksel üretim biçimleri, çocuklar, annelik ve pastoral mekânlar almaktadır. Ahşap yüzeyler, geleneksel mutfak araçları, doğal ürünler, sade kıyafetler ve çiftlik yaşamına ilişkin göstergeler modern dünyanın hızına, tüketim kültürüne ve kent yaşamına alternatifmiş gibi görünen idealize edilmiş bir yaşam biçiminin kurulmasına katkıda bulunmaktadır. Bu temsil içerisinde kadın yalnızca ev içi emeğin öznesi değil; aynı zamanda anne, eş, üretici ve aile bütünlüğünün devamlılığını sağlayan merkezi figür olarak konumlandırılmaktadır. Böylelikle annelik ve ev içi üretim bir zorunluluk veya emek biçiminden ziyade doğallık, fedakârlık, sadelik ve aile mutluluğuyla ilişkilendirilen değerler üzerinden anlamlandırılmaktadır.

İki profil birlikte değerlendirildiğinde ise TradWife söyleminin dikkat çekici bir esnekliğe sahip olduğu görülmektedir. Nara Smith'in temsilinde geleneksel kadınlık lüks, moda, tüketim ve modern mekân üzerinden çekici hâle getirilirken; Hannah Neeleman'ın temsilinde aynı kadınlık modeli doğallık, kırsallık, annelik ve modern dünyadan uzaklaşma arzusu üzerinden romantize edilmektedir. Başka bir ifadeyle Smith'in içerikleri izleyiciye modernliğin içerisinde kurulmuş kusursuz bir domestik yaşam sunarken, Neeleman'ın içerikleri modernliğin karmaşasından uzaklaşılarak ulaşılabilecek pastoral bir yaşam vaadi üretmektedir. Biri steril ve kontrollü bir estetik üzerinden, diğeri ise doğal ve rustik bir estetik üzerinden ilerlese de her iki temsil biçiminin ortak noktası, geleneksel kadınlık rollerini görsel olarak arzu edilebilir bir yaşam modeline dönüştürmesidir.

Bu noktada çalışmanın temel kavramlarından biri olan dijital nostaljinin önemli bir işlev üstlendiği görülmektedir. İncelenen içeriklerde geçmiş, tarihsel koşullarıyla birlikte yeniden üretilmemekte; geçmişe ilişkin belirli göstergeler seçilerek bugünün dijital kültürü içerisinde yeniden düzenlenmektedir. Geleneksel ev kadınlığı, geniş aile, evde üretim, yemek hazırlama, çocuk yetiştirme ve kırsal yaşam gibi geçmişle ilişkilendirilen göstergeler; yüksek çözünürlüklü görüntüler, profesyonel çekimler, sosyal medya platformları, influencer kültürü ve çağdaş tüketim pratikleriyle bir araya getirilmektedir. Bu nedenle TradWife içeriklerinde karşılaşılan nostalji, geçmişe doğrudan bir geri dönüşten çok, geçmişin seçilmiş unsurlarının günümüzün estetik ve kültürel beklentilerine göre yeniden tasarlanması olarak değerlendirilebilir. Geçmiş böylelikle hatırlanan bir dönem olmaktan çıkarak dijital ortamda yeniden üretilebilen, sergilenebilen ve tüketilebilen bir yaşam tarzına dönüşmektedir.

Roland Barthes'ın mit yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde ise bu yeniden üretim sürecinin tarihsel ve kültürel olarak kurulmuş toplumsal cinsiyet rollerinin doğallaştırılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Kadının ev içi üretimden, çocuk bakımından ve aile düzeninin

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sürdürülmesinden sorumlu olduğu düşüncesi belirli tarihsel ve toplumsal koşulların ürünü olmasına rağmen, TradWife içeriklerinde bu roller çoğu zaman kadınlığın doğal, huzurlu ve tatmin edici bir uzantısıymış gibi temsil edilmektedir. Böylece tarihsel olan doğal, kültürel olarak inşa edilmiş olan ise kendiliğinden ve kaçınılmazmış gibi görünür hâle gelmektedir. Barthes'ın mit kavramının çalışma açısından açıklayıcı olduğu nokta da burada ortaya çıkmaktadır: toplumsal olarak üretilmiş anlamlar, görsel göstergelerin tekrar edilmesi ve belirli anlamlarla ilişkilendirilmesi yoluyla gündelik hayatın olağan ve sorgulanmayan gerçeklikleri biçiminde sunulabilmektedir.

Analizler ayrıca TradWife söyleminin sınıfsal boyutunun göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir. Her şeyi sıfırdan üretme, ev içerisinde yoğun zaman gerektiren faaliyetlerde bulunma, geniş ve estetik mekânlarda yaşama ya da kırsal yaşamı bir tercih olarak sürdürebilme imkânı belirli ekonomik ve zamansal koşullarla ilişkilidir. Buna karşın incelenen temsillerde bu maddi koşullar büyük ölçüde geri plana çekilmekte ve sunulan yaşam biçimi bireysel tercih, doğallık veya kadınlığın kişisel olarak gerçekleştirilmesi üzerinden anlamlandırılmaktadır. Bu durum, TradWife estetiğinin yalnızca toplumsal cinsiyet açısından değil, sınıfsal göstergeler ve tüketim kültürü açısından da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Smith'in görünür lüksü ile Neeleman'ın görünürde sade ve pastoral yaşamı farklı estetik kodlar üretse de her iki temsilin de belirli ekonomik olanakların sağladığı yaşam koşullarına dayandığı görülmektedir.

Bu bağlamda çalışma, TradWife akımının geçmişe yönelik basit bir özlem veya yalnızca bireysel yaşam tercihlerini görünür kılan bir sosyal medya eğilimi olarak değerlendirilmesinin yetersiz kalacağını ortaya koymaktadır. TradWife, geleneksel kadınlık rollerinin çağdaş dijital kültürün estetik, teknolojik ve ekonomik olanakları aracılığıyla yeniden biçimlendirildiği bir temsil alanı oluşturmaktadır. Sosyal medya burada yalnızca bu yaşam biçimlerinin sergilendiği tarafsız bir araç olarak değil; görsel estetik, kişisel markalaşma ve içerik üretimi aracılığıyla belirli kadınlık imgelerinin dolaşıma sokulduğu bir kültürel alan olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla geleneksel kadınlık günümüz dijital kültüründe ortadan kaybolmamakta; aksine yeni görsel kodlar, yeni tüketim pratikleri ve yeni söylemler içerisinde yeniden biçimlenmektedir.

Sonuç olarak Nara Smith ve Hannah Neeleman örnekleri, dijital nostaljinin geçmişi yalnızca hatırlatan değil, geçmişe ait belirli toplumsal değerleri günümüz koşullarında yeniden anlamlandıran bir mekanizma olarak işlediğini göstermektedir. Smith'in lüks ve yüksek moda ile bütünleşen domestik performansı ile Neeleman'ın pastoral annelik ve kırsal yaşam anlatısı ilk bakışta birbirinden oldukça farklı görünse de her iki temsil de geleneksel kadınlık rollerini çağdaş dijital estetiğin olanakları içerisinde yeniden görünür kılmaktadır. Çalışmanın temel bulgusu bu nedenle TradWife estetiğinin tek bir görsel forma indirgenemeyeceği; aksine lüks-modern ve pastoral-geleneksel gibi birbirinden farklı estetik rejimler üzerinden benzer toplumsal cinsiyet anlamlarının üretilebildiğidir. Dijital nostalji ise bu iki farklı temsil biçimini birbirine bağlayan temel unsurlardan biri olarak geçmişe ait kadınlık kodlarını bugünün görsel kültürü içerisinde seçmekte, estetize etmekte ve yeniden dolaşıma sokmaktadır.

Bununla birlikte araştırmanın Nara Smith ve Hannah Neeleman'ın Mayıs 2026 tarihli sosyal medya paylaşımlarıyla sınırlandırıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla elde edilen

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

bulgular TradWife içeriklerinin tamamına veya söz konusu içerik üreticilerinin bütün sosyal medya faaliyetlerine genellenmemelidir. Çalışma, belirli bir zaman aralığında seçilen iki örnek üzerinden TradWife estetiğinin hangi göstergebilimsel ve ideolojik kodlarla kurulabildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Gelecek araştırmalarda farklı ülkelerden TradWife içerik üreticilerinin karşılaştırılması, daha geniş zaman aralıklarının incelenmesi, izleyici yorumlarının analize dâhil edilmesi veya platformlar arasındaki temsil farklılıklarının ele alınması, TradWife olgusunun dijital kültür içerisindeki dönüşümünün daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Ballerina Farm. (n.d.). *About us*. https://ballerinafarm.com/pages/about-us

Boym, S. (2001). *The future of nostalgia*. Basic Books.

Domesticity reloaded: When the tradwife becomes a brand. (2026). *Feminist Media Studies*. https://doi.org/10.1080/14680777.2026.2620772

Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik bir yaklaşım*. Remzi Kitabevi.

Duffy, B. E. (2017). *(Not) getting paid to do what you love: Gender, social media, and aspirational work*. Yale University Press. https://doi.org/10.12987/yale/9780300218176.001.0001

Ertung, C. (2013). Toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği ve medya: Reklamlarda kadın bedeninin kullanımı. G. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung, & A. Şimşek (Ed.), *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları* içinde (ss. 90–107). Atılım Üniversitesi Yayınları.

Gül, R. S. (2025). *Görünmeyen emeğin dijital temsili: TikTok platformunda Tradwife akımı üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Hoskins, A. (Ed.). (2018). *Digital memory studies: Media pasts in transition*. Routledge.

Michel, A. (1993). *Feminizm* (Ş. Tekeli, Çev.). İletişim Yayınları.

Niemeyer, K. (Ed.). (2014). *Media and nostalgia: Yearning for the past, present and future*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137375889

Özkantar, M. Ö. (2019). Meta fetişizmi bağlamında Türk televizyonlarında otomobil reklamları ve tüketim toplumu. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi, 1*(1), 17–35.

Pilyarchuk, K., & Graf, E.-M. (2026). From “I’ve always wanted to be a homemaker” to “Feminism is cancer”: Performing tradwife identity in Instagram Reels. *Discourse, Context & Media, 70*, 100995. https://doi.org/10.1016/j.dcm.2026.100995

Today. (2024). *Who is Hannah Neeleman? Meet the “Ballerina Farm” influencer*. https://www.today.com/life/who-is-hannah-neeleman-ballerina-farm-controversy-rcna164084

Uplifers. (2025, 12 Mart). *Geleneksel kadınlık rolleri geri mi dönüyor: Tartışmalı bir akım olan Tradwife nedir?* https://www.uplifers.com/tradwife-nedir/

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Vogue Türkiye. (2024). *Nara Smith kimdir ve neden onun TikTok videolarını izlemeyi bırakamıyoruz?* https://vogue.com.tr/gundem/nara-smith-kimdir-ve-neden-onun-tiktok-videolarini-izlemeyi-birakamiyoruz

Yavuz, A., & Erdal Aytekin, P. (2025). Tradwife influencers in the U.S. and Türkiye: A comparison of traditional womanhood and family roles on social media. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (48). https://doi.org/10.31123/akil.1629970

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TÜRKİYE'DE KÜLTÜR SANAT EKONOMİ POLİTİĞİNİN SAHNE SANATLARINDAKİ ESTETİK VE ETİK EROZYONA ETKİSİ

Doç. Uluç Esen
İstanbul Aydın Üniversitesi
ulucesen@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2621-6956

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'de son dönemde uygulanan kültür sanat ekonomi politiğinin sahne sanatları üzerindeki yapısal baskılarını ve bu baskıların sanatsal estetik ve etik ilkelere yansımalarını eleştirel bir perspektifle incelemektedir. Günümüzde tiyatro üretimi, kamusal ve mekânsal desteklerin yetersizliği nedeniyle tamamen piyasa ve endüstri koşullarına kilitlenmiş durumdadır. Çalışma kapsamında sorun dört temel eksende değerlendirilmektedir: İlk olarak, finansal imkânsızlıklar ve mekânsal bağımlılık nedeniyle yaratım sürecinin 1,5-2 aylık dar zaman dilimlerine sıkıştırılması, uzun soluklu estetik araştırmaları ve deneysel süreçleri imkânsız kılmaktadır. İkinci olarak; bütçe ve zaman kısıtları, Stanislavski ve Meininger geleneğinde temellenen sanatsal etiği aşındırmakta; oyunculuğu hakikat ve derinlik arayan özerk bir sanat pratiği olmaktan çıkarıp hızlı teknik çözümlere dayalı bir zanaatkârlığa dönüştürmektedir. Üçüncü olarak; yüksek işletme giderleri, vergi yükleri ve salon kiraları, tiyatro yapılarını ticari bir alana zorlamaktadır. Bu durum, ortak bir estetik dil inşa eden "kumpanya/ensemble" modelini ortadan kaldırırken; piyasayı popüler isimlere dayalı yüksek bütçeli prodüksiyon tiyatroları ile imkânsızlıklara sıkışmış yoksul bütçeli işler arasında iki kutba ayırmaktadır. Son olarak bu yapısal dönüşüm pedagoji alanına da yansımakta; tiyatro akademilerini öğrencileri derinlikli bir sanatsal yolculuğa hazırlamak yerine, endüstrinin anlık taleplerine yanıt verecek "hap" tarzı pragmatik bir eğitime yöneltmektedir. Sonuç olarak bildiri, ekonomi politiğin tiyatronun estetik seviyesini ortalamaya çekme riskini ortaya koyarak sanatsal özerklik ve nitelik kaybına dair çözüm önerileri tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro Ekonomi Politiği, Sanatsal Estetik, Oyunculuk Etiği, Prodüksiyon Tiyatrosu, Tiyatro Pedagojisi.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

LOUISE BOURGEOIS'NIN MAMAN ESERI VE GÜLAY DOĞAN'IN ÇALIŞMALARINDA BAĞLANMA VE KUŞATMA

BINDING AND ENCIRCLEMENT IN LOUISE BOURGEOIS'S MAMAN AND GULAY DOGAN'S WORKS

Gülay DOĞAN

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Resim Ana Sanat Dalı, Gaziantep, Türkiye
dogangulay1@gmail.com | ORCID 0009-0001-4569-9324

Özet

Bu bildiri, Louise Bourgeois'nın *Maman* adlı yapıtı ile Gülay Doğan'ın ahşap ve ipten oluşturduğu örümcek heykelini, Doğan'ın *Kuşatma* serisinden seçilmiş altı resimle birlikte incelemektedir. Araştırmanın problemi, bağlama ve çevreleme ilişkilerinin farklı sanat pratiklerinde bakım, sınırlanma, bellek ve beden kurma anlamlarını nasıl ürettiğidir. Amaç, örümcek biçimindeki benzerliği betimlemekten hareketle, resimde nesneyi saran bağın heykelde bedeni oluşturan bağlantıya dönüşmesini açıklamaktır. Çalışma, nitel ve yorumlayıcı eser incelemesi olarak tasarlanmış; görsel betimleme, doküman incelemesi ve tematik ilişkilendirme birlikte kullanılmıştır. Veri kümesi, *Maman*'ın kurumsal kaydı ve fotoğrafı, Doğan'ın Mayıs 2026 tarihli sergi kataloğu ve üç boyutlu örümcek çalışmasının dijital görselinden oluşmaktadır. Çözümlemede görünür özellik, kaynakla desteklenen bağlam ve araştırmacı yorumu ayrılmıştır. Bulgular, *Maman*'da dokuma ve onarmanın anneyle ilişkili bellek üzerinden koruma ve tehdit arasında gerilim oluşturduğunu; Doğan'ın resimlerinde ip, kök ve şeritlerin nesneleri kuşattığını, örümcek çalışmasında ise parçalı bedenin kuruluşuna katıldığını göstermektedir. Doğa, Doğan'ın seçilmiş eserlerinde yalnızca aidiyet alanı olarak değil, kuşatmanın uygulandığı ve biçimlerin birbirine dönüştüğü bir alan olarak belirir. Bağlanma, böylece sınırlandırma ile bütün oluşturma arasında değişen bir plastik ilişki olarak açıklanmaktadır. İnceleme, doğrudan etkilenme, belgelenmemiş kişisel yaşantı veya ölçülmemiş izleyici tepkisi hakkında hüküm üretmemektedir.

Anahtar kelimeler: Örümcek imgesi, Louise Bourgeois, Gülay Doğan, kuşatma, bağlanma, bellek.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Abstract

This paper examines Louise Bourgeois's Maman alongside Gülay Doğan's spider sculpture constructed from wood and thread, together with six selected paintings from Doğan's Encirclement series. The research problem concerns how relationships of binding and enclosure generate meanings associated with care, restriction, memory, and the construction of the body across different artistic practices. Moving beyond the description of their formal resemblance as spider figures, the study aims to explain how the binding element that surrounds objects in the paintings is transformed into a connective structure that constructs the body in the sculpture. The study was designed as a qualitative and interpretive analysis of artworks, combining visual description, document analysis, and thematic association. The dataset comprises the institutional record and photograph of Maman, Doğan's exhibition catalogue dated May 2026, and a digital image of her three-dimensional spider sculpture. The analysis distinguishes between visible characteristics, source-supported contextual information, and the researcher's interpretation. The findings indicate that, in Maman, weaving and mending create a tension between protection and threat through memories associated with the mother. In Doğan's paintings, threads, roots, and ribbons encircle objects, whereas in the spider sculpture, these elements contribute to the construction of a fragmented body. In Doğan's selected works, nature appears not only as a realm of belonging but also as a space in which encirclement occurs and forms transform into one another. Binding is thus interpreted as a plastic relationship that shifts between restriction and the formation of a whole. The study makes no claims regarding direct influence, undocumented personal experience, or unmeasured audience responses.

Keywords: Spider imagery, Louise Bourgeois, Gulay Dogan, encirclement, binding, memory.

1. Giriş

Bir yapıtın nasıl anlam ürettiğini açıklamak, temsil ettiği nesneyi tanımaktan daha fazlasını gerektirir. Aynı figür, farklı malzeme ve yapım ilişkileri içinde farklı sorular açabilir. Örümcek imgesi bu bakımdan elverişli bir inceleme alanı sunar: uzuvların çevreye dağılımı, gövde ile boşluk arasındaki ilişki ve ağ kurma çağrışımı, bağlama ve çevreleme işlemlerini birlikte düşünmeye imkân verir. Ancak bu çağrışımların her yapıtta aynı ölçüde bulunduğu varsayılamaz. Örümceğin görünür biçimi ile ona atfedilen annelik, tehdit, aidiyet veya bellek anlamları arasındaki bağın her eser için ayrıca kurulması gerekir.

Louise Bourgeois'nın *Maman*'ı, sanatçının örümcek imgesini anne ve dokuma deneyimiyle ilişkilendirdiği bağlam içinde anlam kazanır. Gülay Doğan'ın ahşap ve ipten yapılmış örümcek çalışması ise *Kuşatma* serisindeki sarılmış nesneler, düğümlenmiş kökler ve birbirine dönüşen çizgisel biçimlerle birlikte incelendiğinde farklı bir ilişkiyi öne çıkarır. Burada bağ, bir nesnenin çevresini dolanırken aynı zamanda parçaları bir araya getiren bir bağlantı olarak görünür. Bourgeois'nın yapıtı ile Doğan'ın örümcek çalışmasını aynı sorunun çevresinde ele almak, sanatçıların tarihsel konumlarını eşitlemeyi gerektirmez; belirli plastik işlemlerin farklı bağlamlarda nasıl çalıştığını açıklamayı gerektirir.

Doğan'ın sergi kataloğu kuşatmayı açık biçimde tanımlar: "*Kuşatma,* bu serginin kavramsal anlatısında anlık bir durum değil, süreklilik gösteren bir varoluş hâlidir" (Doğan, 2026, s. 5). Bu açıklama, eserlerdeki bağları yalnızca birleştirme veya onarma üzerinden okumanın yetersiz kalacağını gösterir. Koltuk, sandık, dağ ve kök gibi farklı varlıkların sarılması, kuşatmayı belirli bir nesneye bağlı olmaktan çıkarır. Bununla birlikte örümcek çalışmasındaki bağlantıların bedeni oluşturması, bağlamanın yalnızca dışarıdan uygulanan bir engel olarak düşünülmesini de güçleştirir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Araştırmanın temel problemi, bağlama ve çevreleme ilişkilerinin *Maman*'da ve Doğan'ın seçilmiş çalışmalarında bakım, sınırlanma, bellek ve beden kurma anlamlarını nasıl ürettiğidir. Amaç, Doğan'ın resimleriyle örümcek heykeli arasında görülebilen biçimsel ilişkileri açıklamak ve bunları Bourgeois'nın dokuma ve onarma bağlamıyla birlikte tartışmaktır. Ana sav, bağın anlamının malzemenin adına veya figürün tanınmasına indirgenemeyeceği; bağın nerede bulunduğu, neyi çevrelediği ve bütünü nasıl oluşturduğu üzerinden açıklanabileceğidir. Doğan'ın yapıtları için önerilen özel sav ise resimde nesneyi saran bağın örümcek çalışmasında bedenin kuruluşuna katılan bir bağlantı olarak yeniden işlediğidir. Bu önerme, yapıtların üretim sırasına ilişkin tarihsel bir gelişim iddiası taşımaz.

İnceleme dört alt soruyla sınırlandırılmıştır. *Maman*'da anneyle ilişkili bellek, dokuma ve onarma arasında nasıl bir ilişki kurulmaktadır? *Kuşatma* serisindeki dağ, kök, iplik ve düğüm imgeleri hangi görsel işlemlerle birbirine bağlanmaktadır? Örümcek çalışmasındaki sarımlar, parçalı bedenin görünür düzenine nasıl katılmaktadır? Bu ilişkiler, koruma ile sınırlanmayı ve bağ kurma ile kuşatmayı birlikte düşünmek için hangi olanakları sunmaktadır? Çalışmanın katkısı, bu soruları seçilmiş çalışmaların ayrıntıları üzerinden yanıtlayarak kişisel sanat pratiğine ilişkin yorumun dayanaklarını görünür kılmaktır.

2. Yöntem ve incelemenin sınırları

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı içinde yorumlayıcı bir eser incelemesi olarak yürütülmüştür. Görsel betimleme, doküman incelemesi ve tematik ilişkilendirme birbirini tamamlayan işlemler olarak kullanılmıştır. Eserlerin ve çalışmaların fiziksel üretimi araştırma sırasında deneysel olarak izlenmemiş; mevcut yapıtların görsel belgeleri ve yayımlanmış açıklamaları çözümlenmiştir. Bu nedenle araştırma, üretim günlüğüne dayanan bir süreç incelemesi veya izleyici araştırması olarak tanımlanmamaktadır.

İnceleme kümesi sekiz yapıttan oluşur: *Maman*, Doğan'ın *Kuşatma-1*, *Kuşatma-8*, *Kuşatma-9*, *Kuşatma-11*, *Kuşatma-12* ve *Kuşatma-13* adlı resimleri ile ahşap ve ipten örümcek çalışması. Resimler, bağlama işleminin gündelik nesne, doğal oluşum, kök, giysi ve düğüm kütlesi üzerindeki farklı görünümlerini bir arada sundukları için amaçlı olarak seçilmiştir. Kataloğun tamamı bağlamsal olarak gözden geçirilmiş; ayrıntılı çözümleme bu altı resimle sınırlandırılmıştır. Tarih, ölçü ve teknik bilgiler katalogdaki künyelere dayanır. *Maman* için Guggenheim Bilbao'daki 2001 dökümü esas alınmıştır.

Çizelge 1

İnceleme kümesi ve kaynakları

Yapıt	Tarih ve teknik	Ölçü ve kaynak
Bourgeois, Maman	1999; 2001 dökümü. Bronz, mermer, paslanmaz çelik.	927 × 891 × 1023 cm. Guggenheim Bilbao.
Doğan, Kuşatma-1	2026, Tuval üzerine yağlı boya.	80 × 80 cm. Katalog, s. 7.
Doğan, Kuşatma-8	2026, Tuval üzerine yağlı boya.	80 × 80 cm. Katalog, s. 14.
Doğan, Kuşatma-9	2026, Tuval üzerine karışık teknik.	60 × 80 cm. Katalog, s. 15.
Doğan, Kuşatma-11	2026, Tuval üzerine karışık teknik.	60 × 60 cm. Katalog, s. 16.
Doğan, Kuşatma-12	2026, Tuval üzerine yağlı boya.	50 × 70 cm. Katalog, s. 17.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Yapıt	Tarih ve teknik	Ölçü ve kaynak
Doğan, Kuşatma-13	2026, Tuval üzerine akrilik boya.	60 × 60 cm. Katalog, s. 18.
Doğan, Örümcek Çalışması	2026, Ahşap, kuru dal ve ip.	176 × 386 × 130 cm. Örümcek Fotoğrafı

Çözümleme dört aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada her görsel, renk, yüzey, parça ve bütün ilişkisi, çizgilerin yönü, sarımlar ve boşluk bakımından betimlenmiştir. İkinci aşamada bu özellikler eser künyeleri, sergi açıklaması ve Bourgeois'ya ilişkin kurumsal kayıtlarla ilişkilendirilmiştir. Üçüncü aşamada çevreleme, bağlama, düğümlenme, birleştirme ve biçimler arası dönüşüm başlıkları altında tematik ilişkiler kurulmuştur. Son aşamada önerilen yorumların, doğrudan görülen özelliklerden hangi noktalarda ayrıldığı ve hangi bilgi sınırlarına bağlı olduğu değerlendirilmiştir. Bu başlıklar nicel olarak sayılan kodlar değil, eser okumalarını düzenleyen inceleme eksenleridir.

Terry Barrett'ın yoruma ilişkin ölçütü bu ayrımın temelini oluşturur: "Good interpretations have coherence, correspondence, and inclusiveness" ["İyi yorumlar tutarlılık, uygunluk ve kapsayıcılık taşır"] (Barrett, 1994, s. 10). Bu ölçüt, bir açıklamanın kendi içinde tutarlı olmasının yanında eserdeki özelliklerle ilişkisinin gösterilmesini de gerektirir. Buna göre sarımın görünürlüğü betimleme; sarımın kuşatma çağrışımı oluşturması yorum; belirli bir yaşantıyı temsil etmesi ise ayrıca belge gerektiren bir bağlam bilgisidir. Yorumun açıklayıcı gücü, bu düzeylerin birbirine karıştırılmamasına bağlıdır.

Yazarın aynı zamanda incelenen eserlerin üreticisi olması, çalışma konusuyla doğrudan bir ilişki kurar. Bununla birlikte katalogda yer almayan kişisel anılar, niyetler ve üretim kararları araştırmanın kanıtı olarak kullanılmamıştır. Sanatçının açıklaması, görsel çözümlemeyi tamamlayan bir kaynak olarak değerlendirilmiş; eserin bütün anlamlarını önceden belirleyen bir hükme dönüştürülmemiştir. Barrett'ın (1994, s. 11) yorumun odağını sanatçı kişiliğinden sanat yapıtına yönelten yaklaşımı, bu incelemede yapıtların görünür ilişkilerine odaklanmayı desteklemektedir.

Görsel belgelemenin kapsamı, yorumun kapsamını da sınırlar. Messer'ın ifadesiyle "rigorous documentation demonstrates trustworthiness" ["Titiz belgeleme güvenilirliği ortaya koyar"] (2025, s. 407). Yazar, belgelemenin araştırmanın denetlenebilirliğini ve sonraki çalışmaların mevcut bilgiyle ilişki kurabilmesini desteklediğini vurgular. Bu incelemede katalog, çalışmaların birlikte değerlendirilebilmesini sağlayan belgedir. Örümcek çalışması ise tek görünüşlü dijital görsel üzerinden incelenmiştir. Ölçeği, yerleşim koşulları ve iç bağlantı sistemi değerlendirmeye alınmamış; "örümcek çalışması" ifadesi eser adı yerine betimleyici adlandırma olarak kullanılmıştır. İzleyici tepkileri, malzemenin zaman içindeki değişimi ve doğrudan etkilenme ilişkisi araştırmanın kapsamı dışındadır. Yabancı dildeki kısa alıntıların Türkçe karşılıkları bu bildiri için hazırlanmış; özgün metinler denetlenebilirliği korumak amacıyla birlikte verilmiştir.

3. Bellek, doğa ve bağlama ilişkisi

Bellek, incelenen eserlerde aynı tür veriyle karşılık bulmaz. Bourgeois'nın anne ve dokuma deneyimi, sanatçıya atfedilen açıklamalar ve kurumsal yorumlarla belgelenmiş bir bağlamdır. Doğan'ın çalışmaları bakımından ise belirli bir kişisel hatıraya ilişkin doğrulanmış açıklama bulunmadığında, benzer bir otobiyografik hikâye kurulamaz. Burada incelenebilen, imgelerin bir yapıttan diğerine taşınması ve farklı biçimlerde yeniden düzenlenmesidir. "Üretim belleği" ifadesi bu bildiri kapsamında kök, ip, sarım ve düğüm gibi biçimlerin eserler arasındaki sürekliliğini tanımlamak için kullanılmaktadır; sanatçının ruhsal durumuna ilişkin bir teşhis anlamına gelmez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Doğa da tek bir simgesel karşılığa indirgenmemiştir. Seçilmiş resimlerde dağ ve ağaç temsil edilen varlıklar olarak; örümcek çalışmasında ahşap ise bedeni oluşturan malzeme olarak yer alır. Bir doğal biçimin temsil edilmesi ile doğal malzemenin kullanılması farklı işlemlerdir. Bunların aidiyet, köklenme veya özgürlükle ilişkilendirilebilmesi için yapıta özgü dayanak gerekir. Doğan'ın dağları ve kökleri çevreleyen bağları, doğanın da sınırlandırma düşüncesine katıldığını gösterir. Böylece doğa, kuşatmanın dışında kalan değişmez bir sığınak olarak kabul edilmemektedir.

Malzemeyi sabit bir anlamın taşıyıcısı olarak görme eğilimi, Ingold'un yaklaşımıyla sorgulanabilir. Ingold, malzeme özelliklerinin "not fixed attributes of matter but are processual and relational" ["maddenin sabit nitelikleri olmayıp süreçsel ve ilişkisel"] olduğunu belirtir (2007, Öz, para. 3). Bu yaklaşım, ipi yalnızca bağın simgesi, ahşabı yalnızca doğanın veya metali yalnızca kalıcılığın karşılığı olarak ele almanın sınırlılığını görünür kılar. Burada önemli olan ipin neyi çevrelediği ve ahşap parçalarla nasıl ilişkilendirildiğidir. Aynı malzeme, bir resimde nesnenin açılmasını engelleyen bir sarımı temsil ederken heykelde parçaların bütünlüğünü görünür kılabilir.

Bağlama, kuşatma ve onarma da birbirinden ayrılması gereken işlemlerdir. Bağlama, parçalar veya varlıklar arasında bağlantı kurabilir. *Kuşatma*, çevreleyerek hareket alanını daraltma düşüncesini içerir. Onarma ise zarar görmüş bir bütünle ilişkili olarak yeniden işlerlik veya bütünlük kazandırmayı düşündürür. Bir heykelin ilk kez kurulması, yalnızca parçaları birleştirdiği için onarma olarak adlandırılamaz. Bununla birlikte bu işlemler sanat yapıtında üst üste binebilir. İnceleme, onları eş anlamlı saymak yerine hangi görsel ve bağlamsal koşullarda birbirine yaklaştıklarını araştırmaktadır.

4. Maman'da annelik belleği ve onarma

Maman'ın Guggenheim Bilbao koleksiyonundaki örneği 1999 tarihli yapıtın 2001 dökümüdür. Bronz, mermer ve paslanmaz çelikten oluşan heykel 927 × 891 × 1023 cm ölçülerindedir (Guggenheim Museum Bilbao). Eserin uzun bacakları gövdeyi yükseltirken çevresinde ve altında geniş bir boşluk oluşturur. Alttaki yumurta kesesi, merkezî gövdenin yalnızca anatomik bir kütle olarak okunmasını aşan bakım ve korunma çağrışımları üretir. Kullanılan fotoğraftaki insan figürleri, heykelin anıtsal ölçeğini görünür kılar (Görsel 1).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Görsel 1

Louise Bourgeois, Maman



Not: 1999, 2001 dökümü; bronz, mermer ve paslanmaz çelik; 927 × 891 × 1023 cm. Guggenheim Bilbao. Fotoğraf: Jean-Pierre Dalbéra, 2009. Kaynak: Dalbéra (2009), CC BY 2.0; lisans: https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/.

Guggenheim'ın açıklamasında Bourgeois'nın örümcekleri için "they suggest both protector and predator" ["hem koruyucuyu hem avcıyı çağrıştırırlar"] ifadesi kullanılır (Guggenheim Museum Bilbao, t.y., eser açıklaması, para. 4). Bu yorum, koruma ile tehdidin heykelde birlikte düşünülebilmesini destekler. Ancak tehdit, bütün izleyicilerde aynı tepkinin oluştuğunu gösteren ölçülmüş bir sonuç olarak alınmamıştır. Burada söz konusu olan, bedenin büyüklüğü, bacakların açılımı ve yumurta kesesinin korunması arasında kurulan yorum ilişkisidir. Açık aralıklardan oluşan çevre, korunak fikrini tam bir kapanmaya dönüştürmeden taşır.

Onarma ilişkisi, sanatçının sözleri üzerinden daha açık biçimde kurulabilir. Southbank Centre'ın 16 Ekim 1998 tarihli Cecilia Blomberg söyleşisine dayandırarak aktardığı açıklamada Bourgeois, ailesinin onarım işiyle bağını hatırlatır ve şöyle der: "The spider is a repairer" ["Örümcek bir onarıcıdır"] (Bourgeois, 1998, aktaran Southbank Centre, 2021, "The spider…" bölümü, alıntı paragrafı). Bu kısa ifade, örümcek ile aile deneyimi arasındaki bağın salt dış benzerlik üzerinden kurulmadığını gösterir. Dokuma ve onarma, sanatçının aile geçmişi ile hayvanın üretim çağrışımı arasında bir geçiş sağlar.

Maman'da gerçek bir ağın onarılmasını izlemeyiz. Onarma, yapıtın doğrudan gösterdiği bir eylem olmaktan çok, sanatçı açıklamasıyla açılan yorum bağlamıdır. Heykelin plastik düzeni bu bağlamı gövde, uzuv, kese ve boşluk ilişkileriyle yeniden düşündürür. Böylece bakım, yalnızca yumuşaklık veya güven duygusuyla açıklanmaz; çevreleme ve sınır oluşturma ile birlikte ele alınabilir. Buradan annelik hakkında genel bir psikolojik hükme geçmek ise yapıtın sağladığı dayanağı aşar.

Bourgeois'nın daha geç tarihli tekstil çalışmaları üzerine Rugoff'un incelemesi, onarma kavramının sorunsuz bir bütünlüğe dönüş olarak alınmasını güçleştirir. Yazar, sanatçının giysi ve duvar halısı parçalarını yeniden düzenleme işlemini "refashioned them into patchwork constructions" ["onları parça birleştirmelerinden oluşan yapılara dönüştürdü"] sözleriyle açıklar (Rugoff, 2022, "Bourgeois's fabric sculptures, after all" ile başlayan paragraf). Bu değerlendirme *Maman*'ın malzemesini açıklayan bir veri olarak kullanılmamaktadır; Bourgeois'nın üretiminde

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

birleştirme ve onarmanın farklı biçimler alabildiğini gösteren bağlamsal bir katkıdır. Parçanın izi, bütün kurulduğunda mutlaka ortadan kalkmaz.

5. Kuşatma serisinde nesne, kök ve ip

Doğan'ın kataloğundaki kuşatma açıklaması, dışsal baskılarla bireyin kendi içinde ürettiği sınırları birlikte ele alır. Metindeki "Eli kolu bağlı olmak" ifadesi, öznenin eyleme geçme kapasitesinin azalmasıyla ilişkilendirilmiştir (Doğan, 2026, s. 5). Bu çerçeve, eserlerdeki bağların yalnızca birleştirici özelliklerine odaklanmayı önler. Bununla birlikte katalog açıklaması her nesnenin anlamını tek başına belirlemez. Sarımın nesneye, çevreye ve diğer biçimlere göre konumu ayrıca incelenmelidir.

Kuşatma-1'de kırmızı koltuk, dağlarla çevrili açık bir arazide yer alır. Beyaz şeritler koltuğun sırtını, oturma bölümünü ve kollarını çaprazlayarak çevreler. Kapitone yüzey ve kıvrımlı kolçaklar rahatlık çağrışımını sürdürürken sarımlar nesnenin kullanılabilirliği üzerine bir soru açar. Katalogdaki konfor alanları vurgusuyla birlikte düşünüldüğünde, rahatlık sunan nesne ile sınırlandırma arasında ilişki kurulabilir. İnsan figürünün bulunmaması, bedenin yokluğunu ortadan kaldırmaz; koltuğun biçimi oturacak bedeni çağrıştırır. Resimdeki baskın ilişki, var olan bir nesnenin sonradan çevrelenmiş görünmesidir (Doğan, 2026, s. 7).

Kuşatma-8'de benzer işlem dağa uygulanır (Görsel 2a). Siyah ve beyaz şeritler dağın iki yanından dolaşarak ön yüzünde birleşir. Dağın kütlesi ve yükselen doruğu korunur; buna rağmen sarım görüntüsü, büyüklüğüyle çevresine egemen görünen oluşumu kuşatmanın konusu hâline getirir. Bu nedenle dağ, yalnızca dayanıklılık veya aidiyet simgesi olarak açıklanamaz. Çalışma, sabit görünen bir kütlenin de bağlanabilir olarak tasarlanmasını görünür kılar. Buradaki anlam, doğanın genel niteliğinden değil, doğal biçime uygulanan görsel işlemden doğar.

Görsel 2

Gülay Doğan'ın dağ ve kök imgelerinde kuşatma



a b

Not: (a) Kuşatma-8, 2026, tuval üzerine yağlı boya, 80 × 80 cm. (b) Kuşatma-9, 2026, tuval üzerine karışık teknik, 60 × 80 cm. Kaynak: Doğan (2026, ss. 14–15).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kuşatma-9'da kök ile ip arasındaki sınır daha fazla belirsizleşir (Görsel 2b). Toprak altında görünür kılınan kökler, halatı andıran kalın örgüler hâlinde aşağıya uzanır; düğümlenmiş bölümlerden sonra ince uçlara ayrılır. Ağacın üstteki yapraklı bütünlüğü ile alttaki demetlenmiş kökleri arasında farklı bir düzen vardır. Kök burada yalnızca geçmişe bağlanmanın hazır simgesi değildir. Beslenme ve yayılma çağrışımı, örgü ve düğüm görüntüsüyle birlikte çalışır. Resmin üst bölümünde görülen iç mekânı andıran sınırlar da manzarayı bütünüyle açık bir dış dünya olarak okumayı güçleştirir (Doğan, 2026, s. 15).

Kuşatma-11, ilişki kurma ile bağlı kalma arasındaki gerilimi iki ağaç üzerinden geliştirir (Görsel 3a). Ağaçların kökleri ortadaki ortak düğümde birleşir; aşağıya doğru uzanan iki demet yeni düğümler ve ince uçlarla sonlanır. Bu düzen, iki ayrı varlığın aynı bağlantıya katılmasını görünür kılar. Bağın dayanışma mı, bağımlılık mı yoksa sınırlanma mı anlamına geldiği tek bir işaretle belirlenmez. Kompozisyonun iki yanında bulunan kırmızı perdeler, bu ilişkiyi sahnelenmiş bir görünüş olarak çerçeveler. Önceki resimde bir ağacın kendi köklerine uygulanan düzen, burada iki varlık arasındaki ilişkiye yayılır (Doğan, 2026, s. 16).

Görsel 3

Kök ile iplik arasında biçimsel dönüşümler



a b

Not: (a) Gülay Doğan, Kuşatma-11, 2026, tuval üzerine karışık teknik, 60 × 60 cm. (b) Kuşatma-12, 2026, tuval üzerine yağlı boya, 50 × 70 cm. Kaynak: Doğan (2026, ss. 16–17).

Kuşatma-12'de dönüşüm, giysi ile kök arasında gerçekleşir (Görsel 3b). Örgü yeleğin alt bölümünden uzanan iplikler zemine yayılarak kök benzeri bir yapı oluşturur. Yan taraftaki tabure ve iplik yumağı, örgü malzemesini gündelik yapım bağlamında görünür tutar. Böylece yelek ile kök arasında yalnızca dış hat benzerliği kurulmaz; örgülü yüzeyin çözülmesi veya uzaması olarak okunabilecek çizgiler, iki biçim arasındaki geçişi sağlar. Yeleğin içinde bedenin bulunmaması da giysinin bir kişiyi çağrıştırabilmesine izin verir. Bunun belirli bir çocukluk anısı veya aile üyesiyle ilişkisi ise eser görselinden çıkarılamaz (Doğan, 2026, s. 17).

Bellek yorumunun sınırı bu çalışmada özellikle önemlidir. Giysinin hatırlamayla ilişkilendirilebilmesi, onun kime ait olduğunu bildiğimiz anlamına gelmez. Görsel, giyilme ve el emeği çağrışımlarını sunar; kişisel yaşam öyküsünü kendiliğinden açıklamaz. Bu incelemede

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

yeleğin köke dönüşmesi, kişisel hatıranın kanıtı olarak değil, Doğan'ın farklı çalışmalarında iplik ve kök arasında kurduğu ilişkinin bir örneği olarak değerlendirilmiştir. Böylece üretim belleği, esere dışarıdan eklenen hikâyeye değil, çalışmalar arasında izlenebilen biçim sürekliliğine dayanır.

Kuşatma-13'te renkli ipler, yoğun bir düğümlü kütle oluşturur; bazı uzantılar görüntünün üst sınırına doğru ilerler (Görsel 4). Önceki örneklerde sarılan koltuk veya dağ gibi ayrı bir nesne seçilebilirken burada bağın kendisi başlıca biçim hâline gelmiştir. İplerin çeşitliliği bütünü renklendirir; iç içe geçmeleri ise her bir hattın izlenmesini güçleştirir. Görüntü, bütünün çok sayıda bağlantıyla oluşmasını ve aynı bağlantıların ayrışmayı zorlaştırmasını birlikte düşündürür. Uzantıların çekildiği veya kütlenin fiziksel olarak hareket ettiği ileri sürülmemektedir; gerilim, yönlenmeler ve yoğunlaşma üzerinden yorumlanmaktadır (Doğan, 2026, s. 18).

Görsel 4

Gülay Doğan, Kuşatma-13



Not: 2026; tuval üzerine akrilik boya; 60 × 60 cm. Kaynak: Doğan (2026, s. 18).

Seçilmiş resimler arasında bir kronoloji kurmadan üç farklı ilişki ayırt edilebilir. Koltukta ve dağda bağ, tanınabilir bir nesneyi çevreler. Ağaç ve yelekte ip, başka bir biçimin bünyesine katılarak kök ile örgü arasında dönüşüm oluşturur. Düğümlü kütlede ise bağın kendisi görünür bütünün başlıca kurucu unsurudur. Örümcek çalışmasını bu resimlerle ilişkilendirmeyi mümkün kılan ortaklık, bütün imgelerin aynı simgesel anlama gelmesi değil; bağın nesneyle ilişkisinin değişmesidir.

6. Örümcek heykelinde parçalı bedenin kuruluşu

Doğan'ın örümcek çalışmasının görselinde, uzun ahşap parçaların bacaklar boyunca demetler oluşturduğu; gövdenin ise farklı boy ve yönlerdeki parçalarla düzenlendiği görülür (Görsel 5). Ahşabın eğrilikleri, oyukları ve yüzey farklılıkları, tanınabilir örümcek biçiminin içinde seçilebilir durumdadır. Gövdedeki aralıklar, yekpare bir kütle yerine parçaların oluşturduğu bir hacim algısı üretir. Bacakların iki yana dağılımı bütüne düzen kazandırırken tek tek parçaların farklılıkları bu düzeni bütünüyle geometrik bir simetriye dönüştürmez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Görsel 5

Gülay Doğan, Örümcek



Not: 2026, Ahşap, Kuru Dallar ve İpten Örümcek Çalışması, 176 x 386 x 130 cm, 2026

Açık renkli ip sarımları, ahşabın uzunlamasına yönünü belirli aralıklarla keser. Birleşimlere yakın bölgelerde ve bacaklar boyunca tekrarlanan bu sarımlar, bağlantı yerlerini görünür kılar. İnceleme açısından önemli olan, ipin fotoğrafta görülemeyen teknik taşıyıcılık kapasitesi değil, parçaların nasıl bir bütün olarak sunulduğunu açıklayan görsel işlevidir. Çalışmanın yalnızca ip sayesinde ayakta kaldığı veya sarımların bütün bağlantıları oluşturduğu varsayılmamıştır. Görülebilen, parçalı yapının sarımlar aracılığıyla vurgulanmasıdır.

Resimlerdeki sarım, sınırlandırılan nesnenin çevresinde belirirken heykelde bacağın ve gövdenin görünür kuruluşuna katılır. Bu değişim, bağlanmanın yalnızca nesneye dışarıdan uygulanan bir işlem olarak kalmadığını düşündürür. Bağ ile beden arasındaki ilişki daha iç içedir: bağ, bedeni kuşatan işaret olabileceği gibi onun parçalarının bir aradalığını açıklayan öğe olarak da okunabilir. *Kuşatma-13*'te iplerin başlıca biçimi oluşturması, bu okumayı destekleyen resimsel bir karşılık sunar. Ancak çalışmada ahşap parçalar kendi maddi özelliklerini koruduğu için bağın ve bağlanan parçanın ayrımı tamamen kaybolmaz.

Örümcek figürü bu ilişkiye yeni bir gerilim ekler. Ağ kurma ve çevresini yakalama çağrışımı taşıyan bir canlının bedeninin bağlarla kurulması, kuşatan ile kuşatılan arasındaki sınırı tartışmaya açar. Bununla birlikte görselde bacaklar arasında kurulmuş bağımsız bir ağ bulunmamaktadır. İplerin varlığını gerçek bir ağın varlığıyla özdeşleştirmek, gözlenen özelliği aşar. Buradaki ağ ilişkisi, örümcek imgesinin açtığı çağrışım düzeyindedir; sarımlar ise doğrudan görülen biçimsel verilerdir.

Bacakların hareketi çağrıştıran eklemli düzeni, sarımların tekrarıyla birlikte okunabilir. Bu birliktelik, hareket olanağı ile bağlılık arasında bir yorum üretir. Ahşaptan yapılmış örümceğin hareketinin fiilen engellendiği sonucuna varılamaz; hareketsiz bir sanat nesnesinin hareket potansiyeli, temsil ettiği beden ve uzuvların yönlenmesi üzerinden düşünülür. Aynı biçimde bacakların çevreye açılması, bir alanı çevreleme olanağı sunsa da ölçüsü bilinmeyen görselden

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

izleyicinin kuşatıldığı söylenemez. Burada bedensel deneyime ilişkin hükmün yerini, uzuvların merkez ile çevre arasında kurduğu ilişkinin çözümlemesi almaktadır.

Ahşap malzeme, *Kuşatma* serisindeki ağaç ve kök imgeleriyle ilişki kurmayı kolaylaştırır. Fakat görseldeki parçaların ağaç türü, toplandıkları yer veya geçmiş kullanımı hakkında bilgi bulunmadığından, onlara belirli bir coğrafi veya kişisel bellek yüklenmemiştir. Ahşabın yüzey izleri, malzemenin tekdüze olmadığını gösterir; bu izlerin her biri belirli bir yaşam öyküsünün belgesi olarak okunamaz. Bu sınırlama, doğa temasını ortadan kaldırmaz. Doğal biçimin tanınabilir izleri ile insan eliyle kurulmuş bağlantı düzeni arasındaki ilişkiye odaklanmayı sağlar.

7. Bulgular ve tartışma

Eser çözümlemeleri, bağlama ve kuşatmanın tek bir anlama karşılık gelmediğini gösterir. *Maman*'da bakım ve onarma ilişkisi, anne ve aile atölyesi bağlamında belgelenmiştir. Doğan'ın çalışmalarında ise katalogda tanımlanan kuşatılmışlık, sarılmış nesneler ve düğümlenmiş doğal biçimler üzerinden görünür hâle gelir. Bourgeois'nın yapıtı ve Doğa'nın çalışmalarında birlikte düşünmeyi sağlayan ortaklık, bütün yaşam deneyimlerinin veya bütün malzeme anlamlarının aynı olması değildir. Çevreleme ve bağlantı kurma işlemlerinin farklı yapılarda nasıl anlam ürettiğidir.

Çizelge 2

Bağlanmanın yapıtlardaki işlevleri

İnceleme odağı	Görsel veya belgesel dayanak	Yorumun kapsamı
Maman	Yumurta kesesi, çevreye açılan bacaklar; anne ve onarmaya ilişkin açıklamalar.	Bakım ile tehdit arasındaki ilişki.
Kuşatma-1 ve Kuşatma-8	Koltuk ve dağın çevresindeki sarımlar.	Var olan nesnenin çevrelenmesi.
Kuşatma-9, Kuşatma-11 ve Kuşatma-12	Köklerin ip ve örgüyle biçimsel ilişkisi.	Bağın, biçimin bünyesine katılması.
Kuşatma-13	İplerin düğümlü kütle oluşturması.	Bağın başlıca biçime dönüşmesi.
Örümcek heykeli	Parçalı ahşap beden ve tekrarlanan sarımlar.	Sınırlanma çağrışımıyla bütün kurmanın birlikte okunması.

Birinci bulgu, Doğan'ın doğa imgelerinin yalnızca aidiyet ve köklenme ekseninde açıklanamayacağıdır. Sarılmış dağ ve düğümlenmiş kökler, doğal oluşumları da kuşatma ilişkisinin içine alır. Kök ile ipliğin birbirine dönüşmesi, doğa ile insan yapımı nesne arasındaki sınırı görsel olarak geçirgenleştirir. İkinci bulgu, bağın resimlerdeki işlevinin kendi içinde çeşitlenmesidir. Ayrı bir nesneyi çevreleyen sarım, başka bir çalışmada kökün yapısına veya düğümlü kütlenin bütününe katılır. Bu çeşitlilik, örümcek çalışmasının yalnızca resimdeki ipin üç boyutlu tekrarı olarak ele alınmasını önler.

Üçüncü bulgu, örümcek çalışmasındaki sarımların parçalı bedenin görünür kuruluşuna katılmasıdır. Böylece bağlama, kuşatma çağrışımını korurken bütün oluşturma düşüncesini de açar. Bu ikili işlev, baskının olumlu bir değer olarak sunulması anlamına gelmez. Teknik bağlantı ile toplumsal sınırlandırma farklı açıklama düzeylerindedir; çalışma onları özdeş kılmaz, birlikte düşünmeye imkân verir. Katalogdaki içsel ve dışsal kuşatma vurgusu, bağın bedenin dışında veya bünyesinde bulunması arasındaki farkı tartışmak için bağlamsal dayanak sağlar.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Dördüncü bulgu, bellek ilişkisinin Bourgeois ve Doğan için farklı türde kanıtlarla kurulmasıdır. Bourgeois'da anneye ve dokuma deneyimine ilişkin açıklamalar vardır. Doğan'da bu incelemenin gösterebildiği süreklilik, seçilmiş çalışmalar arasındaki imge ilişkileridir. Kişisel hatırayla üretim belleğini aynı düzeye yerleştirmemek, Bourgeois eserine ve Doğan çalışmalarına daha dikkatli yaklaşmayı sağlar. Ahşap ile metalin yalnızca geçicilik ve kalıcılık karşıtlığına indirgenmemesi de bu dikkatle bağlantılıdır. Zaman içinde izlenmemiş malzeme değişimi, elde edilmiş bulgu gibi sunulmamıştır.

Araştırmanın sınırlılığı, eserlerin görsel belgeler üzerinden ele alınması ve Doğan'ın örümcek çalışması için tek görünüş bulunmasıdır. Bununla birlikte bu kapsam, sarımın konumu, parçalı hacim ve biçimler arası dönüşüm gibi gözlenebilir ilişkilerin incelenmesini mümkün kılar. Doğrudan etkilenme hakkında hüküm kurmak için üretim kronolojisi ve belgelenmiş karşılaşmalar gerekir. Biçim benzerliği tek başına böyle bir tarihçe sağlamadığı gibi etkilenmenin bulunmadığını da kanıtlamaz. İncelemenin önerdiği tematik ilişki, bu tarihsel soruyu açık bırakarak eserlerdeki işleyişe odaklanmaktadır.

8 Sonuç

Maman eseri ile Doğan'ın seçilmiş çalışmalarının birlikte okunması, bağın anlamının neyi çevrelediği ve bütüne nasıl katıldığı üzerinden açıklanabileceğini ortaya koymaktadır. Bourgeois'da örümcek, anneyle ilişkili bellek ve onarma açıklamalarıyla anlam kazanır; anıtsal düzeni bakım ile tehdit arasındaki gerilimi açık tutar. Doğan'ın resimleri, kuşatmayı gündelik nesnelerden doğal oluşumlara taşır; kökü iplikle, örgüyü bedensel yoklukla ve düğümü bütün oluşturmayla ilişkilendirir. Örümcek çalışması ise bağlantılar, parçalı bedenin kuruluşunu görünür kılar.

Ana araştırma sorusuna verilen yanıt, bağlanmanın yalnızca sınırlandırma veya yalnızca bir araya getirme biçiminde açıklanamayacağıdır. Seçilmiş çalışmalarda bu anlamlar, sarımın nesneye göre konumu ve parçaların örgütlenişi değiştikçe farklı ağırlıklar kazanır. Bildirinin özgün katkısı, Doğan'ın resimlerindeki kuşatma ilişkisini örümcek çalışmasındaki beden kuruluşuyla somut eserler üzerinden ilişkilendirmesidir. Bu ilişki, doğaya aidiyet veya parçalı bellek gibi genel açıklamaların esere özgü dayanaklarla yeniden düşünülmesini sağlar.

İzleyen araştırmalarda örümcek çalışmasıın farklı açılardan belgelenmesi, ölçü ve yapım bilgilerinin kaydedilmesi ve üretim kararlarının tarihlendirilmiş açıklamalarla ilişkilendirilmesi, mevcut okumanın sınanmasına katkı sağlayacaktır. Özellikle bağların teknik bağlantı, görsel vurgu ve kuşatma çağrışımı bakımından nasıl işlediğinin ayrıntılandırılması önemlidir. Böyle bir geliştirme, burada önerilen anlamları değişmez sonuçlara dönüştürmek yerine, sanatçının üretim pratiğinde bağlanmanın farklı olanaklarını araştırmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA:

[1] Barrett, T., Principles for interpreting art, Art Education, 47 (5), 8–13, 1994, https://doi.org/10.1080/00043125.1994.11652290 Açık metin: https://terrybarrettosu.com/wp-content/uploads/2017/08/Barrett-1994-Principles-for-Interpreting-Art.pdf (Erişim tarihi: 15.09.2026).

[2] Dalbéra, J.-P., "Maman" de Louise Bourgeois (Musée Guggenheim, Bilbao), Fotoğraf, Wikimedia Commons, 2009, Fotoğraf bağlantısı (Erişim tarihi: 15.09.2026).

[3] Doğan, G., Ahşap ve ipten örümcek çalışması, Üç Boyutlu Çalışma, 2026.

[4] Doğan, G., Kuşatma, Kişisel Resim Sergisi Kataloğu, 4–9 Mayıs 2026.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

[5] Guggenheim Museum Bilbao, Maman, t.y., https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/the-collection/works/maman (Erişim tarihi: 15.09.2026).

[6] Ingold, T., Materials against materiality, Archaeological Dialogues, 14 (1), 1–16, 2007, https://doi.org/10.1017/S1380203807002127 Açık erişim özeti: https://abdn.elsevierpure.com/en/publications/materials-against-materiality/ (Erişim tarihi: 15.09.2026).

[7] Messer, S., Documenting practice research: Constraints and opportunities, Journal of Engineering Design, 36 (3), 405–438, 2025, https://doi.org/10.1080/09544828.2024.2427558 Açık metin: https://researchportal.northumbria.ac.uk/ws/portalfiles/portal/185194092/Documenting_practice_research_constraints_and_opportunities.pdf (Erişim tarihi: 15.09.2026).

[8] Rugoff, R., Mechanisms of ambiguity and sensation: The late fabric sculptures of Louise Bourgeois, Southbank Centre, 25 Şubat 2022, https://www.southbankcentre.co.uk/magazine/mechanisms-of-ambiguity-and-sensation-the-late-fabric-sculptures-of-louise-bourgeois/ (Erişim tarihi: 15.09.2026).

[9] Southbank Centre, 5 things to know about Louise Bourgeois: The Woven Child, 20 Aralık 2021, https://www.southbankcentre.co.uk/magazine/5-things-to-know-about-louise-bourgeois-the-woven-child-at-hayward-gallery/ (Erişim tarihi: 15.09.2026).

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1960 SONRASI SANATTA JOSEPH BEUYS BAĞLAMINDA KURGUSAL ANLATI VE DÖNÜŞÜM KAVRAMI ÜZERINE BIR İNCELEME

AN EXAMINATION OF FICTIONAL NARRATIVE AND TRANSFORMATION IN POST-1960 ART THROUGH JOSEPH BEUYS

Gülay DOĞAN
Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Resim Ana Sanat Dalı, Gaziantep, Türkiye
dogangulay1@gmail.com | ORCID: 0009-0001-4569-9324

Özet

Bu araştırma, Joseph Beuys'un kişisel tarihi, malzeme, eylem ve toplumsal heykel arasında kurduğu ilişkileri dönüşüm kavramı üzerinden incelemektedir. Temel problem, sanatçının öz-anlatısı ve malzeme repertuvarının bireysel deneyimden toplumsal değişim düşüncesine nasıl bağlandığıdır. Araştırma, nitel ve yorumlayıcı bir yapıt incelemesi olarak tasarlanmış; belge incelemesi, görsel çözümleme ve karşılaştırmalı yorum birlikte kullanılmıştır. İnceleme kapsamını Yağlı Sandalye'nin Darmstadt sürümü (Stuhl mit Fett, 1963), Sürü (The Pack / Das Rudel, 1969), Amerika'yı Seviyorum, Amerika da Beni Sever (I Like America and America Likes Me, 1974) ve Plight (1985) oluşturmaktadır. Çözümlemede maddi değişim, bedensel ve algısal yeniden düzenleme ile toplumsal dönüşüm iddiası birbirinden ayrılmıştır. Bulgular, aynı malzemenin farklı yapıt düzenlerinde korunma, kapanma, enerji, işlev kaybı ve karşılaşma gibi değişken ilişkiler ürettiğini göstermektedir. Uçak kazası çevresinde kurulan kurtarılma öyküsü, doğrulanmış biyografik olayla özdeşleştirilmeden, sanatsal kimliği düzenleyen bir anlatı olarak ele alınmıştır. Yağlı Sandalye'nin malzeme geçmişi, biçim değişimi ile koruma arasındaki gerilimi; Sürü, acil durum donanımının kolektif hareket imgesine dönüşmesini; Amerika eylemi, karşılaşmanın belirsizliği ile temsil yetkisini; Plight ise korunma ve sınırlanmanın ortak duyusal koşullarını görünür kılmaktadır. Çalışmanın temel savı, dönüşümün bu düzeyler arasındaki ilişkilerle kurulduğu, ancak düzeylerden birindeki değişimin diğerini kendiliğinden kanıtlamadığıdır. Böylece toplumsal heykel, gerçekleşmiş toplumsal iyileşmenin göstergesi olarak değil, yaratıcılığın ortak yaşamı biçimlendirme kapasitesini tartışmaya açan sanatsal ve pedagojik bir öneri olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Joseph Beuys, dönüşüm, kurgusal anlatı, malzeme, toplumsal heykel.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Abstract

This study examines the relationships among personal history, material, action, and social sculpture in Joseph Beuys's work through the concept of transformation. It asks how the artist's self-narrative and material repertoire connect individual experience to the idea of social change. Adopting a qualitative, interpretive approach, the study combines document analysis, visual analysis, and comparative interpretation. Its corpus comprises the Darmstadt version of Fat Chair (Stuhl mit Fett, 1963), The Pack (Das Rudel, 1969), I Like America and America Likes Me (1974), and Plight (1985). The analysis distinguishes material change, bodily and perceptual reconfiguration, and claims concerning social transformation. The findings indicate that the same material generates different relationships involving protection, enclosure, energy, disrupted function, and encounter across the selected works. The rescue story associated with Beuys's wartime aircraft crash is examined as a narrative that organizes artistic identity without equating it with the documented biographical event. The material history of Fat Chair foregrounds the tension between change and preservation; The Pack translates emergency equipment into an image of collective movement; the American action raises questions about the uncertainty of encounter and the authority to represent others; and Plight brings protection and constraint into a shared sensory setting. The study argues that transformation operates through relationships among these levels, while change at one level does not automatically establish change at another. Social sculpture is therefore understood as an artistic and pedagogical proposition concerning the capacity of creativity to shape collective life, rather than as evidence of accomplished social healing.

Keywords: Joseph Beuys, transformation, fictional narrative, material, social sculpture.

1. Giriş

1960 sonrası sanat, yapıtın tamamlanmış bir nesne olarak kavranışının performans, süreç, gündelik malzeme, belge ve katılım üzerinden sorgulandığı çoğul bir alan oluşturmuştur. Joseph Beuys'un heykeli, eylemi, dersi ve kamusal tartışmayı ilişkilendiren üretimi, bu genişlemenin belirgin örneklerinden biridir. Sanatçının yaklaşımı, biçimsel yenilik kadar sanatın toplumsal yaşamda nasıl işlediği sorusuna da yönelir. Walker Art Center'ın değerlendirmesinde heykel, performans, öğretim ve politik etkinlik, sanatçının genişletilmiş sanat kavramının birbirine bağlı bileşenleri olarak tanımlanır (Walker Art Center). Bu çerçevede dönüşüm, bir yapıtın konusu olmanın yanında, onun malzemeyi, bedeni ve düşünceyi örgütleme biçimini açıklayabilecek bir kavramdır.

Beuys'un San Francisco Museum of Modern Art tarafından yayımlanan ses kaydı dökümündeki ifadesi bu genişlemeyi özlü biçimde gösterir: "The thinking process is a sculptural process." [Türkçe çeviri: "Düşünme süreci, heykelsi bir süreçtir."] (aktaran San Francisco Museum of Modern Art [SFMOMA], "transcripts" bölümü, ilk "BEUYS" konuşması). Düşünmenin heykelle ilişkilendirilmesi, zihinsel etkinliğin maddi bir heykelle aynı fiziksel özellikleri taşıdığını ileri sürmez. Burada biçim verme, seçme, ilişkilendirme ve değiştirme edimleri üzerinden genişletilir. Sanatsal yaratıcılığın gündelik kararlarla ve ortak yaşamla bağlantısı bu kavramsal aktarımda kurulmaktadır.

Bununla birlikte dönüşümün her kullanımda aynı şeyi anlattığı varsayıldığında çözümleme belirsizleşir. Yağın sıcaklıkla yumuşaması, keçeyle kaplanan bir mekânın duyusal koşullarının değişmesi ve toplumsal kurumların yeniden düzenlenmesi farklı süreçlerdir. Birincisinin fiziksel olarak mümkün olması, üçüncüsünün gerçekleştiğini göstermez. Beuys'un sanatı üzerine kurulacak bilimsel bir tartışma, bu ilişkileri açıklarken sanatçının açıklamalarının hangi noktada yorum, hangi noktada doğrulanabilir bilgi sunduğunu da belirlemelidir. Metnin hareket noktası, dönüşümün birleştirici gücünü koruyarak bu ayrımları görünür kılmaktır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1.1. Araştırmanın amacı, problemi ve temel savı

Araştırmanın amacı, Beuys'un kişisel tarihini, malzeme kullanımını, eylemlerini ve toplumsal heykel anlayışını dönüşüm kavramı ekseninde çözümlemektir. Temel araştırma sorusu şöyle kurulmuştur: Beuys'un öz-anlatısı ile yapıtların maddi ve mekânsal düzeni, bireysel deneyimi toplumsal dönüşüm düşüncesine hangi ilişkiler üzerinden bağlamaktadır? Bu soru üç alt problemle açılmaktadır: Kurtarılma anlatısı, yağ ve keçenin anlamlandırılmasına nasıl katılır? Seçilmiş yapıtlarda nesne, beden ve mekân arasındaki ilişkiler nasıl değişir? Bu değişimler toplumsal heykel düşüncesini hangi bakımdan destekler ve hangi bakımdan onun gerçekleştiğinin kanıtı sayılamaz?

Çalışmanın temel savı, Beuys'ta dönüşümün tek yönlü bir ilerleme çizgisi oluşturmadığıdır. Dönüşüm; kişisel anlatının maddelere bağlanması, maddelerin beden ve mekânla ilişkilendirilmesi, bu ilişkilerin kamusal düşünme ve eyleme açılması arasında kurulur. Ancak her geçişin ayrıca gerekçelendirilmesi gerekir. Araştırmanın katkısı, bu geçişleri dört yapıt üzerinden karşılaştırması ve korunma, sınırlanma, işlev kaybı, karşılaşma ve temsil yetkisi gibi gerilimlerle birlikte tartışmasıdır. Böyle bir okuma, sanatçının söylemini yapıtın tek açıklaması hâline getirmeden onun yorumlayıcı önemini korur.

1.2. Kurgusal anlatı ve dönüşümün kavramsal sınırları

Bu araştırmada "kurgusal anlatı", bütün biyografik olayların uydurma olduğu anlamında kullanılmamaktadır. Kavram, yaşam olaylarının seçilerek, yeniden düzenlenerek ve tekrarlanan imgelerle ilişkilendirilerek sanatsal kimliğin kurucu öyküsüne dönüştürülmesini belirtir. "Kişisel tarihi" bu öykünün korunma, yaralanma ve yeniden doğuş gibi motiflerle süreklilik kazanmasını; "öz-anlatı" ise sanatçının kendi yaşamını anlatma edimini karşılar. Bu üç terim ilişkili olmakla birlikte eş anlamlı değildir. Tarihsel olayın doğruluğu ile anlatının sanatsal işlevi farklı sorulardır; işlevin güçlü olması, tarihsel doğruluk sorununu ortadan kaldırmaz.

Dönüşüm üç düzeyde ele alınmaktadır. Maddi düzey; yumuşama, katılaşma, yaşlanma, sesin sönümlenmesi ve malzemenin değiştirilmesi gibi süreçleri kapsar. Bedensel ve algısal düzey; oturma, hareket etme, yaklaşma, dinleme ve mesafe kurma olanaklarının yeniden düzenlenmesidir. Toplumsal düzey ise yaratıcılığın eğitim, ortak karar alma ve kolektif yaşamı biçimlendirme alanlarına taşınması iddiasıdır. İlk iki düzeydeki somut özellikler üçüncü düzey için bir model veya tartışma zemini oluşturabilir. Bunun toplumsal etkiye dönüşüp dönüşmediği ise katılım, süreklilik, kurumsal değişim ve alımlama hakkında ayrı kanıtlar gerektirir.

2. Yöntem

Araştırma, nitel yaklaşım içinde tasarlanmış betimsel ve yorumlayıcı bir yapıt incelemesidir. Belge incelemesi, görsel çözümleme ve eserler arası karşılaştırma birlikte kullanılmıştır. Belge kümesi; müze eser kayıtları, kurumsal sergi yayınları, sanatçı sözlerinin yayımlanmış dökümleri ve erişilebilir sanat tarihi çalışmalarından oluşmaktadır. Müze kayıtları öncelikle eserin kimliğini ve malzeme geçmişini belirlemek için; yorum yazıları ise alternatif okumaları ve eleştirel sorunları tartışmak için kullanılmıştır. Çalışma sistematik literatür derlemesi, izleyici araştırması veya arşivlere dayalı yeni bir biyografi araştırması niteliğinde değildir.

Amaçlı seçimle belirlenen dört yapıt, dönüşüm problemini farklı ölçeklerde görünür kıldıkları için birlikte ele alınmıştır: gündelik nesne ve bedensel işlev ilişkisi için Yağlı Sandalye, çoğaltılmış donanım ve hareket imgesi için Sürü, canlı karşılaşma için Amerika eylemi, mekânsal ve duyusal düzenleme için Plight. Yağlı Sandalye incelemesinin odağı, Hessisches Landesmuseum Darmstadt'ın 1963 olarak tarihlendirdiği Stuhl mit Fett sürümüdür. Müzenin araştırma kaydı, bu eseri Tate'deki 1964–1985 tarihli sürümden açıkça ayırmaktadır (HLMD). Böylece farklı

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

nesnelerin tarihlerinin, malzemelerinin ve görsellerinin tek bir künyede birleştirilmesi önlenmiştir.

Çizelge 1

İnceleme kapsamı ve seçim gerekçesi

Yapıt	Tarih / sürüm	Odak
Yağlı Sandalye	1963, Darmstadt	Gündelik işlev, bedenin yokluğu ve malzeme geçmişi
Sürü	1969	Donanımın çoğalması ve hareket imgesi
Amerika eylemi	1974	Canlı karşılaşma, mesafe ve belgeleme
Plight	1985	Keçe ile kurulan mekân ve duyusal koşullar

Not. Karşılaştırmalı yorum araştırma kapsamında hazırlanmıştır.

2.1. Çözümleme basamakları ve kanıt düzeni

Çözümleme üç basamakta yürütülmüştür. İlk basamakta eserin adı, tarihi, malzemesi, mekânsal düzeni ve belge türü belirlenmiştir. İkinci basamakta görünür biçim ilişkileri incelenmiştir: kütle ve boşluk, organik ve endüstriyel unsur, tekrar, yönelim, bedenin varlığı veya yokluğu, hareketin sınırlandırılması. Üçüncü basamakta bu özellikler, kişisel tarihi ve dönüşüm çerçevesinde yorumlanmıştır. Karşılaştırmada aynı sorular dört esere yöneltilmiş; özellikle aynı malzemenin farklı işlevler üstlendiği durumlar izlenmiştir. Yorumun dayanağı, biçimsel gözlem ile kaynak bilgisinin birlikte açıklanmasıdır.

Metinde üç bilgi türü ayrılmaktadır: fotoğrafta görülebilen düzenlemeler, kurumsal veya akademik kaynakla desteklenen bilgiler ve araştırmacının bunlardan geliştirdiği yorumlar. Örneğin keçenin bedeni örtmesi görsel bir gözlemdir; eylemin tarihleri kurumsal belge bilgisidir; örtünmenin hem korunma hem sınırlandırılma ürettiği düşüncesi ise yorumdur. Alıntılar kısa tutulmuş, kaynakta erişilen dilde tırnak içinde verilmiş ve ardından Türkçe çevirileri köşeli parantezle gösterilmiştir. Türkçe çeviriler bu çalışma için hazırlanmıştır. Sanatçı sözüne başka bir yayın üzerinden erişildiğinde bu aracılık atıfta belirtilmiştir.

2.2. Kapsam ve sınırlılıklar

Görsel inceleme, yapıtların özgün sergileme mekânlarında deneyimlenmesine değil, belgelerine dayanmaktadır. Bu nedenle belirli bir sıcaklık, ses düzeyi, koku veya izleyici tepkisi ölçülmüş bulgu olarak sunulmamıştır. Eylemin fotoğrafı, yaşanan sürenin tamamını ve insan ile hayvan arasındaki ilişkinin bütün evrelerini göstermez. Film kaydı ile canlı eylem de ayrı belge ve deneyim biçimleridir. Ayrıca dört eserin çözümlemesi, Beuys'un tüm üretiminin veya toplumsal heykelin bütün tarihinin temsil edildiği anlamına gelmez. Bakır gibi sanatçının genel repertuvarına ait maddeler, her seçilmiş eserde bulunduğu varsayılmadan bağlamsal olarak ele alınmıştır.

3. Bulgular ve tartışma

3.1. Kişisel tarihinin kuruluşu

Beuys'un savaş sırasında Kırım'da bir uçak kazası geçirmesi ile Tatarlar tarafından yağ ve keçeyle sarılarak kurtarıldığına ilişkin anlatısı birbirinden ayrılmalıdır. HLMD'nin kronolojisi, 1944'te kötü hava koşullarında meydana gelen kazayı ve sanatçının yaralanmasını kaydeder (HLMD, t.y.-a). Aynı kurumun keçe incelemesi, Tatarlar tarafından kurtarılma bölümünü sanatçının daha sonra

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

dile getirdiği bir açıklama olarak sunar (HLMD). Walker Art Center da öykünün doğruluğunu açık bırakarak onun yeniden doğuş metaforu üzerindeki etkisini vurgular (Walker Art Center). Bu kaynaklar, kazanın varlığı ile kurtarılma öyküsünün ayrıntılarını aynı kesinlik düzeyinde aktarmamayı gerektirir.

Kişisel tarihinin sanatsal işlevi, geçmişteki bir olayın sonradan resmedilmesiyle sınırlı değildir. Yağ ve keçenin yinelenmesi, kurtarılma öyküsünün farklı nesne ve mekânlara taşınmasını sağlar. Böylece bir bedene uygulandığı anlatılan koruma işlemi; sandalyenin oturma yüzeyine, kızağın donanımına, eylemde örtünen bedene veya bütün bir odayı çevreleyen duvarlara aktarılabilir. Anlatı bu tekrarlar için bir bağlam sunar. Ancak sandalyenin işlevsizleşmesi veya piyanonun sessizliği gibi yapısal özelliklerin bütün anlamı biyografiye bağlanamaz.

Bu aktarımın eleştirel bir yönü de vardır. Yaralanmış kişinin iyileştirici bir sanatçı figürüne dönüşmesi, anlatıcıya başkaları adına konuşma yetkisi kazandırabilir. Stokić'in (2014) Beuys'un Belgrad'daki varlığı üzerine incelemesi, öğretici ve kurtarıcı sanatçı imgesinin otoriteyle ilişkisini tartışmaya açar. Bu çalışma açısından soru, Beuys'un samimiyetini ölçmek değildir; kişisel kurtuluşun nasıl evrensel bir iyileşme önerisine dönüştürüldüğünü değerlendirmektir. Öz-anlatı, tarihsel sorumlulukların yerine geçen bir açıklama hâline geldiğinde eleştirel sınırına ulaşır. Yapıt çözümlemesi, anlatının kurduğu anlamı da dışarıda bıraktığı soruları da hesaba katmalıdır.

3.2. Malzemenin enerji diline dönüşmesi

Beuys'un malzeme repertuvarı, geleneksel heykeldeki kalıcılık ve değerli madde anlayışını sorgular. HLMD'nin malzeme araştırması; yağ, keçe, bal, bakır, ahşap ve çeşitli organik kalıntıların gündelik özelliklerinin sanatçının plastik düşüncesine katıldığını belirtir. Burada "enerji" sözcüğünün kullanımı dikkatle sınırlandırılmalıdır. Isının tutulması veya sesin sönümlenmesi malzemelerin fiziksel işleyişiyle ilgilidir; zihinsel enerji ve toplumsal sıcaklık ise sanatçının kavramsal aktarımlarıdır. Bu iki dil arasında ilişki kurulabilir; ancak sanatsal metafor deneysel bir fizik önermesi gibi sunulamaz.

Müzenin yağ üzerine metni, "Statt einer fertigen Form ging es Beuys um eine fortwährende Formung, einen dynamischen, plastischen Prozess." [Türkçe çeviri: "Beuys için söz konusu olan, tamamlanmış bir biçimden çok, sürekli biçimlenme; dinamik, plastik bir süreçti."] ifadesini kullanır (HLMD, "Verwendung bei Beuys" bölümü, para. 3). Yağın yumuşayabilmesi ve katılaşabilmesi, biçimi olmuş bitmiş bir sonuç olarak kavramayı zorlaştırır. Bununla birlikte belirli bir eserde hangi yağın kullanıldığı, nasıl korunduğu veya başka bir maddeyle değiştirilip değiştirilmediği ayrıca incelenmelidir. Genel malzeme özelliği, tekil eserin bütün tarihini açıklamaz.

Keçe, ısıyı tutma ve sesi sönümleme özellikleriyle farklı yönlerde anlam üretebilir (HLMD). Bir bedeni örttüğünde korunma fikrini güçlendirirken görüşü ve hareketi de sınırlar. Bir mekânı kapladığında ise yakınlık ile kapanma aynı düzen içinde düşünülebilir. Bakırın iletkenliği, Beuys'un genel repertuvarında aktarım ve dolaşım düşüncesi için önemlidir; ancak burada incelenen dört eserin tamamına ait ortak bir unsur değildir. Karşılaştırmanın odağı, bütün maddeleri kapsayan değişmez bir sembol sözlüğü oluşturmak yerine, malzemenin kullanıldığı ilişkiye göre değişen anlamını açıklamaktır.

Bu yaklaşımda malzeme ne yalnızca bir kavramın işareti ne de anlamı kendiliğinden belirleyen bağımsız bir faildir. Yapıttaki yeri, ölçeği, başka unsurlarla birlikteliği ve sergilenme koşulları önem taşır. Keçe rulosu, bir kızakta taşınabilir donanım görünümü kazanırken bir odada ziyaretçiyi çevreleyen yüzeye dönüşür. Dönüşüm bazen maddenin değişmesinde, bazen aynı maddenin başka bir ilişki içinde işlemesinde ortaya çıkar. Bu ayrım, malzemenin fiziksel hareketi ile anlamın yeniden kurulmasını birbirinden ayırarak birlikte düşünmeyi sağlar.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3.3. Yağlı Sandalye'de gündelik işlev ve malzemenin korunması

Yağlı Sandalye'nin Darmstadt sürümünde sıradan bir mutfak sandalyesinin oturma yüzeyi ile sırtlığı arasına sarı renkli, kama biçiminde bir kütle yerleştirilmiştir (Görsel 1). Müzenin güncel araştırma kaydı, eseri 1963'e tarihlendirir; 1964 tarihinin de literatürde kullanıldığını belirtir. Daha önemlisi, başlangıçta margarin kullanılan kütlenin sonradan mumla (Wachs) yeniden oluşturulduğunu, değişikliğin tarihinin bilinmediğini açıklar. Tate'deki termometreli 1964–1985 sürümü ayrı bir eserdir. Bu ayrımlar nedeniyle fotoğraftaki kütlenin bugün bütünüyle yağdan oluştuğu veya tarih aralığının kesintisiz bir üretim sürecini kanıtladığı ileri sürülemez.



Görsel 1. *Joseph Beuys, Yağlı Sandalye (Stuhl mit Fett), Darmstadt sürümü, 1963.*

Sandalyenin biçimi, insan bedenini görünür bir figür olmadan çağırır. Oturma yüzeyine yerleşen kütle, nesnenin kullanımını kesintiye uğratırken eksik bedenin yerini de işaretler. Sırtlıkla oturak arasındaki kama, bir yandan belirgin bir geometriye sahiptir; diğer yandan pürüzlü yüzeyiyle bu geometrinin kusursuzluğunu bozar. Böylece gündelik işlevin düzeni ile malzemenin düzensiz görünüşü aynı nesnede karşılaşır. Dönüşüm, sandalyenin başka bir nesneye fiziksel olarak dönüşmesinden önce, onunla kurulan bedensel ilişkinin değiştirilmesinde gerçekleşir.

Pimentel (2017), Fat Chair incelemesinde sandalyenin bedeni belirli duruşlara yönelten kültürel işleviyle yağın bu düzeni bozan konumunu birlikte tartışır. Bu yaklaşım, eseri yalnızca sanatçının kurtarılma öyküsüyle açıklamanın sınırlarını gösterir. Burada Pimentel'in bütün felsefi çerçevesi benimsenmemekte; gündelik nesnenin kullanım düzeninin tarafsız olmadığı yönündeki çözümlemesinden yararlanılmaktadır. Oturmanın engellenmesi, sandalyeyi bakılan nesneye dönüştürürken, onun bedeni nasıl konumlandırdığını da düşünmeye açar. İzleyicinin belirli bir duyguyu mutlaka yaşayacağı iddiası ise bu biçimsel okumadan çıkarılamaz.

Malzemenin mumla yeniden oluşturulması, dönüşüm tartışmasını başka bir düzeye taşır. Akışkanlık ve geçicilik çağrışımı üreten bir biçimin korunmak istenmesi, eseri yalnızca sürekli değişimin örneği saymayı güçleştirir. Burada korunmaya çalışılan şey, ilk maddenin kendisi kadar onun görünüşü ve yapıt içindeki işlevidir. Maddi değişimin sınırlandırılması, dönüşüm düşüncesini tümüyle ortadan kaldırmaz; tersine, değişen madde ile tanınabilir eser arasındaki ilişkinin nasıl sürdürüleceğini sorunlaştırır. Bu nedenle Yağlı Sandalye, hem biçimlenme hem de biçimin devamlılığını sağlama gerilimi üzerinden okunabilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3.4. Amerika eyleminde karşılaşma, mesafe ve temsil yetkisi

I Like America and America Likes Me, 23–25 Mayıs 1974'te New York'taki René Block Gallery'de, her gün 10.00–18.00 saatleri arasında gerçekleştirilen bir eylemdir. Sanatçı ile bir koyotun karşılaşması tel örgüyle ayrılmış galeri alanında kurulmuş; ambulansla ulaşım, keçe, çoban değneğini andıran baston ve gazeteler düzenin parçaları olmuştur. Wenzel'in (2021, s. 24–25) sergi rehberi, eylemin tarihleri ile Helmut Wietz'in film belgesini ayrı ayrı kaydeder. SFMOMA'daki film aktarımı 37 dakika olarak listelenir (SFMOMA, t.y.-a). Bu süre canlı eylemin süresi değildir. Araştırmada Türkçe başlığın yanında kurumsal kayıtlardaki İngilizce ad korunmaktadır.



Görsel 2. *Joseph Beuys, Amerika'yı Seviyorum, Amerika da Beni Sever (I Like America and America Likes Me), 1974.* Eylemden fotoğrafik görünüm. İlk çalışma dosyasındaki reprodüksiyon korunmuştur. Eylemin tarih ve belge bilgileri: Wenzel (2021, s. 24–25); SFMOMA.

Görsel 2'de keçe, insan figürünün dış çizgisini değiştirir; bastonun kıvrımı örtünün üzerinden yükselirken hayvan, insan bedeninin karşısında bağımsız bir hareket odağı oluşturur. Beden bir yandan korunur, diğer yandan örtünün getirdiği hareket ve görüş kısıtlarıyla karşılaşır. Bu düzen, hâkimiyetin sorunsuz biçimde kurulduğu bir sahne olarak okunamaz. Ancak tek fotoğraftan karşılıklı güvenin zaman içinde arttığı, ilişkinin tamamlandığı veya hayvanın davranışlarının belirli bir anlam taşıdığı sonucu da çıkarılamaz. Görsel, karşılaşmanın bir anını belgeler; bütün sürecin davranışsal kanıtı değildir.

Koyotun Kuzey Amerika'nın yerli kültürleriyle ilişkilendirilmesi, eylemin tarihsel ve politik okumasında önem taşır. Kurumsal açıklamalarda karşılaşma, modern toplum, doğa ve yerli kültürler arasında simgesel uzlaşma girişimi olarak değerlendirilir (Walker Art Center). Bu yorum araştırmada sanatçının kurduğu temsil çerçevesi olarak ele alınmaktadır. Bütün yerli toplulukların aynı hayvan simgesini aynı biçimde kullandığı varsayılamaz. Hayvanı bir kültürün tümü adına konuşturmak, kültürel farklılıkları tek bir iyileşme anlatısında toplama riskini taşır. Bu nedenle eylemin uzlaşma önerisi kadar kimin kim adına konuştuğu da sorulmalıdır.

Fotoğrafın dolaşımı bu soruyu daha da belirginleştirir. Örtülü beden ve hayvan arasındaki çarpıcı karşılaşma, eylemi hatırlanabilir bir imgeye dönüştürür. Bunun karşılığında bekleme, tekrar ve belirsizlik gibi zamansal özellikler geri plana çekilebilir. Canlı karşılaşmanın kamusal alımlanması, belgelerin seçimi ve sunumuyla yeniden kurulur. Dönüşüm burada yalnızca galeri içinde gerçekleştiği düşünülen bir ilişki değildir; eylemin belgeye, belgenin de sanatçı imgesine dönüşmesiyle sürer. Eserin toplumsal etkisini değerlendirmek, bu dolaşımı gerçek bir tarihsel iyileşmeyle özdeşleştirmeden incelemeyi gerektirir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3.5. Sürü'de acil durum ve kolektif hareket imgesi

Sürü, 1961 yapımı bir Volkswagen minibüs ile yağ, keçe, kayış ve el fenerleri taşıyan 24 kızaktan oluşur. Art Resource'un Artsy üzerindeki kaydında yaklaşık ölçüler 200 × 400 × 1000 cm olarak verilir (Art Resource). Kassel'deki yerleşim, Beuys'un 1976'da düzenlediği daha geniş bir oda bütününün parçasıdır; bu bütün vitrinleri, çizimleri ve başka nesneleri de içerir (Kulturgutschutz Deutschland). İnceleme, oda içindeki bütün eserleri aynı ölçüde çözümlemek yerine, minibüs ile kızakların oluşturduğu ana düzen üzerinde durmaktadır.



Görsel 3. *Joseph Beuys, Sürü (The Pack / Das Rudel), 1969.*

Volkswagen minibüs, 24 kızak, keçe, yağ, kayış ve el fenerleri; yaklaşık 200 × 400 × 1000 cm. Eser bilgisi: Art Resource, Görsel kaynağı: WikiArt, The Pack.

Görsel 3'te kızakların minibüsün açık arka bölümünden izleyiciye doğru yöneldiği görülür. Ağır, tekil bir araç ile tekrarlanan küçük birimler arasındaki ölçek farkı, bütün ile parça ilişkisini belirginleştirir. Bununla birlikte kızaklar bütünüyle rastlantısal yönlere dağılmış değildir; düzenli sıralar ve tekrarlar da görünür. Kolektif hareket yorumu, sınırsız özgürlük veya merkezsiz bir toplumsal yapı bulunduğu sonucuna dönüştürülmemelidir. Eser hem yayılma ihtimalini hem de düzenlenmiş bir topluluğun ortak yönelimini düşündürür.

Keçe, yağ ve ışık kaynağının her kızağa yerleştirilmesi, korunma ve yön bulma işlevlerinin tekrarını görünür kılar. Ancak nesnelerin gerçek bir kurtarma operasyonunda kullanıldığına ilişkin bir durum söz konusu değildir. Donanım, işlevsel olanakları aracılığıyla bir acil durum imgesi üretir. Minibüsün arkasından çıkan kızaklar, hareketin daha küçük ve taşınabilir birimlerle sürdürülebileceğini düşündürürken, bu hareketin hedefini açık bırakır. Sürü başlığı da insan topluluğu ile hayvansal yönelim arasında kesin bir özdeşlik kurmaksızın çoğalma ve birlikte hareket etme çağrışımlarını güçlendirir.

Yağlı Sandalye'de tekil bedenin kullanım alanı kesintiye uğrarken Sürü'de henüz görünmeyen çok sayıda beden için donanım hazırlanmış gibidir. Birinde oturma yüzeyi doludur; diğerinde kızaklar insanlardan boşalmış, nesnelerle yüklenmiştir. İki eserde de beden doğrudan temsil edilmeden onun gereksinimleri üzerinden düşünülür. Sürü'nün dönüşümü, gerçek bir kitlesel seferberliğin belgesi olmaktan önce, bireysel korunmanın çoğaltılmış bir düzen içinde yeniden

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kurulmasıdır. Bu ayrım, eserin toplumsal heykelle ilişkisini tartışmaya açarken yorumun sınırını da belirler.

3.6. Plight'ta korunma ve kapanmanın mekânsal ilişkisi

Plight, 1985'te Londra'daki Anthony d'Offay Gallery için tasarlanmış bir yerleştirmedir. Centre Pompidou kaydı, iki bölümden oluşan çevreyi 284 keçe rulosu, kuyruklu piyano, tahta ve tıbbi termometreyle tanımlar; ölçüler 310 × 890 × 1813 cm'dir (Görsel 4). Kapağı kapalı piyano ile üzerinde nota bulunmayan porte, ses üretme olanağını beklemeye alır. Kurumun açıklaması, "Cet environnement ambivalent donne une impression de chaleur et de protection, mais aussi d'isolement et de silence." [Türkçe çeviri: "Bu ikircikli ortam sıcaklık ve korunma izlenimi verirken, aynı zamanda yalıtılmışlık ve sessizlik izlenimi de verir."] ifadesini kullanır (Centre Pompidou, eser tanıtımı, para. 2).



Görsel 4. *Kötü Durum (Plight), Joseph Beuys, 1985*

Centre Pompidou. Fotoğraf: Georges Meguerditchian, © Joseph Beuys Estate.

Keçe burada bedene sarılan veya bir kızağa yüklenen nesne olmaktan çıkar; ziyaretçinin içinde bulunduğu çevrenin yüzeyine dönüşür. Malzemenin kaplama ölçeğinin büyümesi, koruma ile kuşatma arasındaki ayrımı kararsızlaştırır. Piyano, alışılmış işlevi gereği bir ses beklentisi doğurur; kapalı oluşu bu beklentiyi askıda tutar. Sessizlik böylece yalnızca ses yokluğu olarak değil, gerçekleşmeyen bir olanağın fark edilmesi olarak da düşünülebilir. Termometre ise hissedilen sıcaklıkla ölçülebilir sıcaklık arasında bağ kuran bir araç görünümü taşır. Araştırma herhangi bir sıcaklık değeri saptamamaktadır.

Plight'ın yorumlayıcı gücü, korunma ile özgürleşmenin her durumda örtüşmediğini göstermesidir. Koruyucu sınır aynı zamanda hareketi, görüşü veya dış çevreyle ilişkiyi daraltabilir. Amerika eyleminde bedene yakın biçimde kurulan bu gerilim, Plight'ta bütün mekâna yayılır. Burada izleyicinin belirli bir psikolojik tepkiyi zorunlu olarak yaşayacağı ileri sürülmemektedir. Tartışılan, yerleştirmenin korunma ve kapanma okumalarını aynı maddi düzen içinde mümkün kılmasıdır. Bu anlamda dönüşüm, tamamlanmış bir iyileşme anlatısını doğrulamak yerine onun içindeki çelişkiyi görünür kılar.

3.7. Bedenden toplumsal heykele geçişin olanakları ve sınırları

Toplumsal heykel, biçim verme düşüncesinin nesneden ortak yaşama genişletilmesini önerir. Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen'ın (2021, s. 1) sergi açıklaması, bu öneriyi bireyin kendi yaşamını yaratıcı biçimde dönüştürmesi ile toplumun yenilenmesi arasında kurulan ilişki

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

üzerinden açıklar. Walker Art Center (t.y.), Özgür Uluslararası Üniversite girişimini de sanatçının eğitim ve toplumsal değişim çabaları arasında kaydeder. Bu çerçevede ders, konuşma, tartışma ve örgütlenme, sanat nesnesine eklenen yan etkinlikler olarak değerlendirilemez. Ancak düşünmenin heykelsi süreç sayılması, her düşüncenin aynı ölçüde etkili veya özgürleştirici olduğu anlamına da gelmez. Toplumsal dönüşüm iddiasının içeriği, nasıl bir ortak yaşam ve hangi katılım koşullarının önerildiğiyle birlikte değerlendirilmelidir.

Seçilmiş dört eser, bu genişlemenin farklı önermelerini duyusal ve biçimsel düzeyde kurar. Sandalye gündelik kullanımın sorgulanmasına, kızaklar ortak gereksinimlerin örgütlenmesine, canlı karşılaşma ilişki kurmanın belirsizliğine, keçe mekân ise çevresel koşulların fark edilmesine açılır. Bu ilişkiler toplumsal düşünme için verimli olabilir. Buna rağmen bir esere bakılması, ona bedensel olarak yaklaşılması ve ortak karar yetkisinin paylaşılması aynı katılım biçimleri değildir. Belgeye dayalı eser çözümlemesi ilk iki durumu tartışabilir; sonuncusunu göstermek için katılımcıların konumu ve karar süreçleri hakkında veri gerekir.

Bu noktada sanatçının otoritesi belirleyici bir sorun oluşturur. Stokić (2014), Beuys'un öğretici ve dönüştürücü iddialarını incelerken sanatçının kendi kendisine verdiği temsil konumunu sorgular. Bu eleştiri, toplumsal heykeli bütünüyle geçersiz saymayı gerektirmez; yaratıcı kapasitenin herkese açılması ile açıklama yetkisinin karizmatik sanatçıda toplanması arasındaki gerilimi belirginleştirir. Bildiri, bu gerilimi dört eserin yorumu için şu soruya dönüştürmektedir: İzleyici anlamı müzakere edebilen bir özne olarak mı konumlanır, yoksa sanatçının önceden belirlediği dönüşüm anlatısını onaylaması mı beklenir?

Toplumsal heykelin değerlendirilmesi, olumlu niyetin veya simgesel etkileyiciliğin ötesinde bu soruyu açık tutmalıdır. Malzemenin değişmesi toplumsal kurumların değiştiğini göstermez; eserler ise bu kurumların ve ilişkilerin başka türlü biçimlenebileceğini düşünmeye katkı sağlayabilir. Araştırmanın önerdiği ayrım, sanatsal etkiyi küçültmek için değil, hangi etkinin hangi kanıtla savunulduğunu açıklamak içindir. Dönüşüm, böylece her sorunu çözen kapsamı belirsiz bir sözcük olmaktan çıkar ve yapıta özgü ilişkilerin incelenmesine elverişli hâle gelir.

3.8. Yapıtlar arası karşılaştırma

Dört eserin karşılaştırılması, aynı malzemenin farklı ilişkiler içinde farklı anlamlar üstlendiğini göstermektedir. Keçe; bedensel örtü, taşınabilir donanım ve mekânsal kaplama olarak üç ayrı ölçekte işler. Bedensel ihtiyaç ise sandalye ile kızaklarda yokluk üzerinden, Amerika eyleminde canlı karşılaşmayla, Plight'ta ziyaretçiye ayrılan çevreyle görünür olur. Bu ilişkiler Tablo 2'de özetlenmiştir. Tablo, gerçekleşmiş izleyici tepkilerini veya ölçülmüş toplumsal etkileri sınıflandırmamakta; eser belgelerinden hareketle geliştirilen karşılaştırmalı okumayı sunmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çizelge 2

Dönüşüm ilişkileri ve yorum sınırları

Yapıt	Belirgin dönüşüm ilişkisi	Çıkarımın sınırı
Yağlı Sandalye	Kullanım nesnesinin bedensel işlevinin kesilmesi; maddenin korunabilir biçime aktarılması	Bütün sürümler aynı nesne sayılamaz; güncel kütle doğrudan yağ diye tanımlanamaz.
Sürü	Tekil korunma donanımının tekrarlanan hareket imgesine dönüşmesi	Yerleşim, gerçekleşmiş kolektif eylemin veya merkezsiz örgütlenmenin kanıtı değildir.
Amerika eylemi	Beden, örtü ve hayvan arasındaki karşılaşmanın kamusal belgeye dönüşmesi	Tek fotoğraf karşılıklı güveni; simgesel uzlaşma tarihsel iyileşmeyi kanıtlamaz.
Plight	Koruyucu malzemenin ziyaretçiyi çevreleyen mekânsal koşula dönüşmesi	Duyusal olanaklar, ölçülmüş izleyici tepkisi veya belirli psikolojik sonuç sayılmaz.

Karşılaştırmanın ortak sonucu, dönüşümün korunma ve düzenleme işlemleriyle birlikte ortaya çıkmasıdır. Biçimin devamlılığını sağlamak için madde değiştirilir; korunma için beden örtülür; hareket için donanım yüklenir; duyusal farkındalık için mekân sınırlandırılır. Her düzenleme bir olanağı açarken başka bir olanağı daraltabilir. Bu nedenle dönüşüm, başlangıçtaki olumsuz durumdan bütünüyle olumlu bir sona ilerleyen beş aşamalı bir şema olarak açıklanamaz. İncelenen eserlerde daha çok, değişme ve sürdürme, açılma ve kapanma, bireysel konum ve kolektif iddia arasındaki ilişkiler görülmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırma, Beuys'un kişisel tarihi, malzeme repertuvarı ve toplumsal heykel anlayışı arasındaki bağın dönüşüm kavramıyla açıklanabileceğini; ancak bu bağın farklı kanıt düzeyleri korunarak kurulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kurtarılma öyküsü, sanatçının malzemelerini ve kamusal kimliğini ilişkilendiren bir anlatı işlevi görür. Eserlerin anlamı ise bu anlatıya tamamen indirgenemez. Maddenin yapıt içindeki konumu, bedensel işlev, sergileme düzeni ve belge aracılığı, yorumun ayrı bileşenleridir.

Yağlı Sandalye, gündelik işlevin kesintiye uğramasını malzemenin korunması sorunuyla birleştirir. Darmstadt sürümündeki mum bilgisi, değişken maddenin değişmez bir anlamla açıklanamayacağını somutlaştırır. Sürü, korunma donanımını çoğaltılmış hareket imgesine taşır; fakat bir topluluğun fiilen seferber edildiğinin kanıtını sunmaz. Amerika eylemi, canlı karşılaşma kadar bu karşılaşmanın belgelenmesini ve başkaları adına temsil kurmanın sınırlarını tartışmaya açar. Plight, aynı koruyucu malzemenin bütün çevreyi kuşatmasıyla korunma ve kapanma arasındaki gerilimi yoğunlaştırır.

Temel araştırma sorusuna verilen yanıt, bireysel deneyimin toplumsal anlam kazanmasının tek bir malzeme veya tek bir biyografik olayla açıklanamayacağıdır. Bu geçiş, anlatının yinelenen maddelerle bağlanması, maddelerin farklı bedensel ve mekânsal düzenlere katılması ve bu düzenlerin ortak yaşam hakkında düşünmeye açılmasıyla kurulmaktadır. Bildirinin özgün önerisi, bu ilişkileri maddi değişim, bedensel ve algısal yeniden düzenleme, toplumsal dönüşüm iddiası olarak ayırarak karşılaştırmaktır. Düzeylerin ilişkili olması, aralarında kendiliğinden işleyen bir nedensellik bulunduğu anlamına gelmez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Gelecek araştırmalarda eylemlerin alımlanma belgeleri, katılımcıların konumları ve eğitim girişimlerinin kurumsal sürekliliği incelenerek toplumsal etki sorusu genişletilebilir. Malzeme değişimi ve koruma müdahaleleri ise eserin kimliğinin zaman içinde nasıl sürdürüldüğünü açıklayacak ayrı bir araştırma alanıdır. Ses, sıcaklık ve hareket koşullarına odaklanan yerinde incelemeler de burada belgeye dayalı olarak kurulan yorumları sınayabilir. Bu yönelimler, dönüşümü gerçekleşmiş bir iyileşmenin adı olarak kabul etmek yerine, sanatın neyi, hangi koşullarda ve kimlerle birlikte değiştirebildiğini araştırmayı sürdürür.

KAYNAKÇA

[1] Art Resource, The Pack (das Rudel), 1969, by Joseph Beuys, Eser Kaydı, Artsy, https://www.artsy.net/artwork/joseph-beuys-the-pack-das-rudel (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[2] Centre Pompidou, Plight, Eser Kaydı, AM 1989-545, https://www.centrepompidou.fr/fr/ressources/oeuvre/cLjdb4 (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[3] Hessisches Landesmuseum Darmstadt, 1940–1959, Block Beuys, https://blockbeuys.hlmd.de/de/joseph-beuys/Joseph-Beuys-Lebenslau (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[4] Hessisches Landesmuseum Darmstadt, BB 42, Stuhl mit Fett, Eser İncelemesi, Block Beuys, https://blockbeuys.hlmd.de/de/Hauptwerke/stuhl-mit-fett-160674 (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[5] Hessisches Landesmuseum Darmstadt, Fett, Block Beuys, https://blockbeuys.hlmd.de/de/das-werk/die-materialien/fett (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[6] Hessisches Landesmuseum Darmstadt, Filz, Block Beuys, https://blockbeuys.hlmd.de/de/das-werk/die-materialien/filz (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[7] Hessisches Landesmuseum Darmstadt, Materialien: Mehr als Filz und Fett, Block Beuys, https://blockbeuys.hlmd.de/de/das-werk/die-materialien (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[8] Kulturgutschutz Deutschland, Joseph Beuys: Raum in der Neuen Galerie, Koleksiyon Kaydı, 07806, https://www.kulturgutschutz-deutschland.de/DE/3_Datenbank/Kulturgut/Hessen/07806.html (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[9] Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Everyone is an artist. Cosmopolitical exercises with Joseph Beuys, Basın Açıklaması, 2021, https://www.kunstsammlung.de/press/Medien-Mitteilung_Joseph_Beuys_en.pdf (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[10] Pimentel, D., Beuys' chair and the violence of the Other: Toward a theory of aesth-ethics, Performance Philosophy, 3 (1), 146–161, 2017, https://doi.org/10.21476/PP.2017.3173 (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[11] San Francisco Museum of Modern Art, I Like America and America Likes Me, 1974, Film Kaydı, 2014.6, https://www.sfmoma.org/artwork/2014.6/ (Erişim tarihi: 12.09.2026).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

[12] San Francisco Museum of Modern Art, Joseph Beuys, Sanatçı Sayfası ve Ses Kaydı Dökümü, https://www.sfmoma.org/artist/Joseph_Beuys/ (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[13] Stokić, J., Beuys's lesson in Belgrade, post: Notes on Art in a Global Context, The Museum of Modern Art, 25 Kasım 2014, https://post.moma.org/beuyss-lesson-in-belgrade/ (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[14] Walker Art Center, Joseph Beuys, https://www.walkerart.org/collections/artist/joseph-beuys/ (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[15] Wenzel, A., Everyone is an artist. Cosmopolitical exercises with Joseph Beuys, Goodrow, G. (Çev.), Sergi Rehberi, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, 2021, https://www.kunstsammlung.de/press/Beuys_Begleitheft_EN_Screen.pdf (Erişim tarihi: 12.09.2026).

[16] WikiArt, The Pack, 1969—Joseph Beuys, Eser Reprodüksiyonu, https://www.wikiart.org/en/joseph-beuys/the-pack-1969 (Erişim tarihi: 12.09.2026).

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TÜRKÇE SANAT METİNLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE SANATA ETKİLERİ

PROBLEMS IN TURKISH ART TEXTS AND THEIR IMPACTS ON ART

Prof. Dr. Ayhan Özer
Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi,
ayhanozer77@gmail.com - ORCID ID 0000-0002-0014-4608

Özet

Sanat hakkında yazılan bir metnin okunabilmesi, okurun o metinde kurulan düşünceyi kavrayabildiği anlamına gelmez. Sözcüklerin tanıdık olması, kavramların birbirine nasıl bağlandığını ve söylenenlerin yapıtla ilişkisini kendiliğinden açıklamaz. Bu çalışma, Türkçe sanat metinlerinde tartışmaya konu olan dil, kavram, gerekçelendirme ve yayın sorunlarını; sanat eğitimi, sanatsal üretim, eleştiri ve kamusal katılım açısından değerlendirmektedir. Kapsam, çeviri kitaplarla birlikte Türkçe yazılmış kuramsal ve akademik metinleri, eleştiri yazılarını, sergi açıklamalarını ve sanatçı metinlerini içerir. Seçilmiş sanat dili eleştirileri, sanat eğitimi araştırmaları ve müze metinlerinin alımlanmasına ilişkin çalışmalar üzerinden kuramsal bir değerlendirme yapılmıştır. İncelemede on sekiz sorun türü üç grupta düzenlenmiş; bu sorunların düşünceyi izleme, kavramı yapıta uygulama ve yargıyı denetleme bakımından oluşturabileceği güçlükler açıklanmıştır. Temel sav, anlaşılabilirliğin sanat yazısının düşünsel sorumluluklarından biri olduğudur. Okurun açıklanmayan bağlantıları sürekli kendisinin tamamlamasını gerektiren metinler, öğrenmeyi ve eleştirel katılımı sınırlandırabilir. Önerilen yaklaşım, kavramların işlevini açıklamayı, yargıyı yapıt ve kaynaklarla ilişkilendirmeyi, okurun farklı yorumlar geliştirebilmesine alan açmayı esas alır.

Anahtar Kelimeler: Sanat yazını, Türkçe sanat metinleri, anlaşılabilirlik, sanat eğitimi, sanat eleştirisi.

Abstract

The readability of a text written about art does not necessarily mean that the reader can comprehend the line of thought developed within it. Familiarity with the words does not automatically clarify how concepts are connected to one another or how the claims relate to the artwork. This study examines issues concerning language, concepts, argumentation, and publishing practices that have been debated in Turkish art texts, considering their implications for art education, artistic production, criticism, and public participation. Its scope encompasses theoretical and academic texts originally written in Turkish, translated books, critical essays, exhibition texts, and artists' statements.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

A theoretical assessment was conducted based on selected critiques of art language, studies on art education, and research into the reception of museum texts. The study classifies eighteen types of problems into three groups and explains the difficulties they may create in following an argument, applying concepts to artworks, and evaluating the validity of judgments. Its central argument is that comprehensibility constitutes one of the intellectual responsibilities of art writing. Texts that repeatedly require readers to fill in unexplained connections on their own may restrict learning and critical engagement. The proposed approach emphasises explaining the function of concepts, relating judgments to artworks and sources, and creating space for readers to develop alternative interpretations.

Keywords: Art writing, Turkish art texts, comprehensibility, art education, art criticism.

Giriş

Bir sanat kitabını, sergi açıklamasını veya akademik makaleyi okurken aynı cümleye birkaç kez dönmek gerekebilir. Bazen bunun nedeni yeni ve zor bir düşünceyle karşılaşmaktır. Bazen de okur, cümlenin neyi söylediğini, kullanılan kavramın hangi anlamda ele alındığını veya varılan yargının neye dayandığını bulamaz. İkinci durumda okuma güçlüğü, düşünceyi öğrenmek için gösterilen çabanın önüne geçer. Sanatı anlamaya ayrılması beklenen dikkat, metindeki eksik bağlantıları onarmaya harcanır.

Bu sorun, çeviri niteliğiyle birlikte Türkçe yazma alışkanlıkları açısından da ele alınmalıdır. Çeviride kaynak dilin kuruluşunun taşınması, anlam kapsamının değişmesi veya kavramların açıklamasız bırakılması okuru zorlayabilir. Türkçe yazılan bir metinde de benzer güçlükler ortaya çıkabilir: Bir paragraf birçok kuramcıya gönderme yaparken eserde ne görüldüğünü söylemeyebilir; sanatçının niyetini açıklarken bu niyetin yapıtta nasıl gerçekleştiğini göstermeyebilir; bir sergiyi tanıtırken değerlendirme ölçütlerini belirtmeden yüksek değer yargıları üretebilir.

Türkçe sanat metinleri burada sanat üzerine Türkçe yayımlanan açıklayıcı, öğretici, yorumlayıcı ve değerlendirici yazılar anlamında kullanılmaktadır. Resim, heykel, seramik, tasarım, fotoğraf, sinema ve diğer alanlar bu kapsamda düşünülebilir. Bununla birlikte bir akademik makale ile sergi duvarındaki kısa açıklamanın okurdan beklediği ön bilgi aynı değildir. Değerlendirme, metnin türü, amacı ve seslendiği okurla birlikte yapılmalıdır. Bir sanatçı metninin şiirsel olması mümkündür; o metin eseri açıklayan tek kaynak olarak sunulduğunda ise açıklama işlevinin ne ölçüde yerine geldiği ayrıca sorulabilir.

Amaç, Problem ve Temel İddia

Amaç, Türkçe sanat metinlerinde okuma ve kavramayı güçleştiren sorunları birbirinden ayırmak ve bunların sanat alanındaki olası sonuçlarını açıklamaktır. Dilsel kuruluş, kavram kullanımı, yapıta yaklaşım ve yayın düzeni birlikte ele alınmaktadır.

Temel problem: Sanatı açıklaması beklenen Türkçe metinler, hangi dilsel, kavramsal ve eleştirel özellikleri nedeniyle okurun düşünceyi takip etmesini ve yapıtla ilişki kurmasını güçleştirmektedir; bu güçlük sanat eğitimi, üretimi, eleştirisi ve kamusal katılım açısından ne tür sonuçlar doğurabilir?

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bu problem üç bağlantılı soruyu içerir: Okur cümle ve paragrafta hangi ilişkileri kurmak zorunda kalmaktadır? Metnin kavramları ve yargıları, yapıtın incelenebilir özellikleriyle nasıl ilişkilendirilmektedir? Metni anlamak için gereken ön bilgi ve açıklama düzeyi, hedeflenen okur bakımından uygun mudur?

Temel iddia, sanat yazısında anlaşılabilirliğin düşüncenin nasıl kurulduğuyla ilgili olduğudur. Metin, okurun bir kavramı tanımasına, onu bir eserde sınamasına ve ulaşılan yoruma katılmasına veya itiraz etmesine imkan vermelidir. Bu bağlantılar kurulmadığında, metnin okur üzerindeki etkisi öğrenmeden ezberlemeye, tartışmadan otoriteye güvenmeye doğru kayabilir.

Yöntem ve değerlendirme ölçütü

Çalışma, çok sayıda kaynakta terar eden sorunların dayanan kuramsal ve eleştirel bir değerlendirmedir. Türkçe sanat dili üzerine eleştiri yazıları, uluslararası sanat söylemine ilişkin eleştirel yazılar, sanat eleştirisi öğretimini inceleyen bir araştırma ve sanat yapıtlarına eşlik eden açıklamaların alımlanmasına ilişkin deneysel çalışmalar birlikte ele alınmıştır. Kaynakların görüşleri ile burada geliştirilen çıkarımlar ayrı tutulmuştur. On sekiz başlık, bu bildiride önerilen sorun sınıflandırmasıdır; temsili bir Türkçe metin örnekleminden ölçülmüş sıklıkları veya on sekiz belgelenmiş yazar hatasını ifade etmez (ancak o türlü bir araştırma yapılması ihtiyacı bu araştırmada görülmüştür).

Değerlendirme dört soruya dayanır: Kim veya ne hakkında konuşulmaktadır? Hangi ilişki ileri sürülmektedir? Bu ilişkinin metinsel, görsel veya tarihsel dayanağı nedir? Okur, açıklamadan hareketle neyi görebilir, ayırt edebilir veya tartışabilir? Devrik cümle, uzun cümle ve teknik terim kullanımı kendi başına kusur sayılmamaktadır. Sorun, bunların düşünce ilişkilerini izlenemez hale getirdiği ve metnin açıklama görevini aksattığı yerde ortaya çıkar. Türkiye'deki okurlar üzerindeki sonuçlar, ayrıca araştırılması gereken olası etki yolları olarak tartışılmaktadır.

Sanat Dili Tartışmasının Dayanakları

Fırıncıoğlu (2019), Türkçe sanat dilini eleştirdiği yazısında şu saptamayı yapar: "Gerçekte, içeriğin belirlediği bir biçimden değil, içerikten bağımsız, kişilerin birbirini örnek alarak sürdürdüğü bir şablondan söz ediyoruz" ("Neden anlaşılmıyor?" bölümü, para. 3). Bu eleştirel değerlendirme, sanat üzerine konuşmanın yerleşmiş bir anlatım kalıbını tekrar etmeye dönüşmesi sorununu tartışmaya açar. Burada söz konusu sorun, okurun esere dönebilmesi ve ileri sürülen yargıyı sınayabilmesi bakımından ele alınmaktadır.

Rosler (2013), uluslararası sanat İngilizcesi tartışmasında sözcük ve dilbilgisi özelliklerinden hareketle kolay hükümler verilmesini eleştirir; adlaştırmaların ve bazı akademik kuruluşların sanat yazıları dışında da kullanıldığını hatırlatır. Bu itiraz, Türkçe metinler için de yararlı bir denetim sağlar: İnceleme, sakıncalı sözcükler listesine indirgenmemelidir. Bir terimin gerekli olup olmadığı, hangi ayrımı yaptığı ve açıklamada nasıl çalıştığı görülerek tartışılabilir. Açık yazmak, kuramsal bir kavramı gündelik bir sözcükle değiştirmenin ötesinde, kavramın düşünce içindeki görevini anlaşılır kılmayı gerektirir.

Rosler'ın eleştirisi, gösterişli dilin koşulsuz savunulması anlamına gelmez. Terimlerin bağlama uygun kullanılmasını tartışırken şu uyarıyı yapar: "Bilgili ya da birikimli görünmeyi amaçlayan kişiler, ödünç aldıkları gösterişli ifadeleri kullanmakta çoğu zaman pek başarılı değildir" (Rosler,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2013, para. 8). Bu uyarı, bir kavramın görünüşünü taklit etmek ile onu açıklamada kullanabilmek arasındaki ayrımı belirginleştirir.

Ülger (2021, s. 36–41), sanat eleştirisi öğretiminde yöntem ve kapsam ilişkisini tartışarak eserin tarihsel, düşünsel ve toplumsal bağlarıyla incelenmesini önerir. Pilz ve arkadaşlarının (2026) Rijksmuseum'da yürüttüğü araştırma ise açıklama metninin sunuluş biçimi ile ziyaretçinin ilgisinin, sanatla kurulan ilişkiyi birlikte etkileyebildiğini göstermektedir. Bu çalışmaların katkıları farklıdır: İlki değerlendirme yönteminin kapsamını, ikincisi metin ile izleme deneyimi arasındaki ilişkiyi araştırır. Birlikte düşünüldüklerinde, sanat metninin niteliğini yalnız cümlenin akıcılığına göre değerlendirmemenin gerekçesini oluştururlar.

Dil ve Kavram Düzeyinde Sorunlar

Bir cümlenin güçlüğü, sözcük sayısından önce, içerdiği ilişkilerin kuruluşunda aranmalıdır. Sanatçı, yapıt, eleştirmen ve izleyici aynı cümlede yer alırken yüklemin kime ait olduğu belirsizleşebilir. Birbirine eklenen ad tamlamaları, açıklanması gereken bir eylemi soyut bir nesne gibi sunabilir. Paragraf ilerledikçe kavramın anlamı değişiyorsa okur, önceki cümlede öğrendiği karşılığı sonraki cümlede kullanamaz. Böylece metin, kendi içinde birikerek anlaşılma imkanını zayıflatır.

Rule ve Levine, sanat basın duyurularını inceledikleri yazıda bu alana özgü söylemi Uluslararası Sanat İngilizcesi (IAE) olarak adlandırır. Sözcükleri çoğaltma eğilimini eleştirel bir ironiyle şöyle özetler: "Uluslararası Sanat İngilizcesi her zaman daha az değil, daha çok sözcük kullanmayı önerir" (Rule & Levine, 2012, "Syntax" bölümü, para. 3).. Buradaki ironi, uzunluğun düşünsel katkıyla aynı şey olmadığını hatırlatır; yazarların basın duyuruları hakkındaki değerlendirmesi bütün Türkçe sanat metinlerine ilişkin bir sıklık bulgusu değildir.

Tablo 1. Dil ve kavram ilişkilerini izlemeyi güçleştiren sorunlar

Sorun türü	Metindeki belirtisi	Okurun karşılaştığı güçlük
1. Söz diziminde ilişki kaybı	Özne ile yüklem arasına çok sayıda açıklamanın girmesi; çeviride kaynak dilin kuruluşunun Türkçede yeniden düzenlenmemesi.	Kimin ne yaptığı, hangi yargının hangi koşula bağlandığı güçlükle belirlenir.
2. Belirsiz göndermeler	Bu, söz konusu, onun veya bu bağlamda gibi ifadelerin birden fazla önceki düşünceye bağlanabilmesi.	Okur açıklamanın hangi yapıtı, kavramı veya görüşü sürdürdüğünü tahmin eder.
3. Açıklamasız teknik kavram	Terimin ilk kullanımda tanımlanmaması; somut örnek veya karşılaştırmayla açılmaması.	Kavram tanınsa bile bir yapıtı incelerken nasıl kullanılacağı anlaşılmaz.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Sorun türü	Metindeki belirtisi	Okurun karşılaştığı güçlük
4. Terim ve kapsam tutarsızlığı	Aynı sözcüğün anlamının haber verilmeden değişmesi; aynı kavramın farklı karşılıklarla kullanılması.	Birbirinden farklı olgular aynı şeymiş gibi, aynı olgu ise farklı şeylermiş gibi okunabilir.
5. Adlaştırma ve soyutlama yığılması	Eylemleri açıklamak yerine art arda soyut adların kullanılması; aralarındaki ilişkinin belirtilmemesi.	Metin çok sayıda kavram içerirken neyin nasıl gerçekleştiği belirsiz kalır.
6. Çeviride düşünce ilişkisinin değişmesi	Sözcük karşılıkları korunurken neden, karşıtlık, olasılık, zaman veya alan sınırının değişmesi.	Okur yazarın ileri sürdüğünden farklı bir savı öğrenebilir.

Sanat sözcüğünün kapsamı bu bakımdan dikkat ister. Resme ilişkin bir teknik açıklama ile bütün sanatlara ilişkin bir önerme aynı genişlikte değildir. Çeviride art, paint, painter, painting veya fine arts gibi karşılıkların uygunluğu, ilgili cümlede malzemenin mi, eylemin mi, yapıtın mı yoksa tarihsel bir sanat kategorisinin mi anlatıldığına bakılarak değerlendirilmelidir. Sanat veya güzel sanatlar gibi yerleşmiş karşılıkların kullanılması, kendi başına bir hata tespiti sağlamaz; ancak bağlamın gerektirdiği ayrımların açıklanması sorumluluğunu da ortadan kaldırmaz.

Yapıt, Yorum ve Gerekçelendirme Düzeyinde Sorunlar

Bir metin akıcı olduğu halde sanat hakkında çok az şey açıklayabilir. Eserin boyutu, malzemesi, kuruluşu, ritmi, mekanla ilişkisi veya üretildiği koşullar belirsiz kalırken birçok niteleme yapılabilir. Bu durumda sorun okuma akışından, yorumun dayanağına geçer. Yazarın özgün, eleştirel, güçlü veya dönüştürücü bulduğu özelliğin nerede ve nasıl ortaya çıktığı gösterilmelidir. Bir yargıyı tartışılabilir kılan, ona katılmayan kişinin de hangi gözlem ve gerekçelerden üretildiğini anlayabilmesidir.

Tablo 2. Yapıtla açıklama arasındaki bağı zayıflatan sorunlar

Sorun türü	Metindeki belirtisi	Okurun karşılaştığı güçlük
7. Yapıttan kopuk soyut anlatım	Malzeme, biçim, ses, görüntü, süre veya mekan ilişkisi incelenmeden genel düşünceler sıralanması.	Okur söylenenlerin neden özellikle bu yapıt için geçerli olduğunu göremez.
8. Betimleme, yorum ve yargının karışması	Gözlenen özellik ile yazara ait yorumun ve değer yargısının aynı kesinlikte sunulması.	Hangi bilginin gözleme, hangisinin bir yorum tercihine dayandığı ayırt edilemez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Sorun türü	Metindeki belirtisi	Okurun karşılaştığı güçlük
9. Niyetin gerçekleşmiş sonuç sayılması	Sanatçının yapmak istediğinin, eserde başarıyla gerçekleştiği gösterilmeden kabul edilmesi.	Niyet, uygulama ve izleyici üzerindeki etki ayrı ayrı değerlendirilemez.
10. Kuramın açıklamasız uygulanması	Kuramcı adının veya kavramın, eserdeki bir ilişki gösterilmeden değerlendirme dayanağı yapılması.	Kuramın hangi soruyu çözdüğü ve esere ne kattığı belirsizleşir.
11. Dayanaksız değer ve etki yargıları	Özgünlük, başarı veya dönüştürücülüğün karşılaştırma ve gerekçelendirme olmadan ileri sürülmesi.	Okur yargıyı sınayamaz; övgünün ölçütünü veya iddia edilen etkinin kanıtını bulamaz.
12. Bağlamın ve yerel deneyimin silinmesi	Dönem, coğrafya, kullanım, topluluk veya üretim koşullarının genel bir şema içinde kaybolması.	Benzer görünen eserlerin farklı anlam ve işlevleri gözden kaçar.

Ülger'in (2021, s. 36) aktardığı pedagojik eleştiri çerçevesinde betimleme, çözümleme, yorum ve yargı aşamalarının ayrılması, metni denetlemek için bir başlangıç sağlar. Bir eserde hangi özelliklerin bulunduğunu söylemek ile bu özelliklerden anlam çıkarmak farklı işlemlerdir. Ancak bu sıra tek başına yeterli değildir; tarihsel ve toplumsal bilgilerin de yoruma nasıl katıldığı açıklanmalıdır. Sanat yazısı, okura bu geçişleri takip edebileceği bir düşünce düzeni sunmalıdır.

Ülger (2021) bu kapsam sorununu doğrudan şöyle ifade eder: "Oysa sanat eseri salt sanat eleman ve ilkelerinden oluşan bir görsel sunum değildir; bundan daha fazla bir değerdir" (s. 36). Bu saptama, betimlemenin tarihsel ve düşünsel bağlamla birlikte ele alınması gerektiği yönündeki değerlendirmeyi destekler.

Metnin Dolaşımı ve Okurla Ilişkisi Düzeyinde Sorunlar

Okurun metni kavraması, cümlenin dışındaki düzenlemelere de bağlıdır. Eser görselinin bulunmaması, ayrıntının seçilememesi, kaynak sayfasının verilmemesi veya bir katalogdaki açıklamayla görselin birbirinden kopması, metnin ileri sürdüğünü denetlemeyi güçleştirir. Aynı zamanda yazının hangi amaçla yayımlandığı anlaşılır olmalıdır. Bir tanıtım yazısının okurdan beklediği tepki ile eleştirel bir incelemenin açtığı tartışma alanı farklıdır.

Tablo 3. Yayın, dolaşım ve okur ilişkisi sorunları

Sorun türü	Metindeki belirtisi	Okurun karşılaştığı güçlük
13. Tanıtım ile eleştirinin ayrışmaması	Sergiyi veya sanatçıyı tanıtma amacı taşıyan metnin bağımsız değerlendirme görünümüyle sunulması.	Okur, metnin işlevini ve verilen yargıların hangi konumdan üretildiğini değerlendiremez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Sorun türü	Metindeki belirtisi	Okurun karşılaştığı güçlük
14. Hedef okurun gözetilmemesi	Uzmanlık düzeyindeki ön bilgilerin her okurda bulunduğunun varsayılması; açıklama katmanlarının sunulmaması.	Sanata yeni yaklaşan kişi gerekli başlangıç bilgisini bulamaz.
15. Kaynak ve alıntı ilişkisinin kopması	Alıntı ile yorumun ayrılmaması; sayfa, baskı veya erişilebilir kaynak bilgisinin eksikliği.	Okur düşüncenin sahibine ve bağlamına ulaşamaz; aktarılan iddiayı denetleyemez.
16. Görsel ve işitsel dayanak eksikliği	İncelenen ayrıntının görülememesi veya dinlenememesi; görsel künyesi, zaman kodu ya da yönlendirmenin yetersizliği.	Metnin tarif ettiği özellik, ilgili yapıt üzerinde izlenemez.
17. Tekrar ve editoryal bütünlük eksikliği	Aynı yargının farklı sözcüklerle sürmesi; çelişen terimlerin, başlıkların ve çapraz göndermelerin düzeltilmemesi.	Okuma uzar, fakat düşünce ilerlemez; metnin bütünü kavranamaz.
18. Kalıp söylemin yeni metinlere taşınması	Yapıta özgü inceleme yapılmadan önceki yazıların, hazır tanıtımların veya otomatik üretilmiş ifadelerin benimsenmesi.	Birbirinden farklı üretimler benzer açıklamalarla sunulur; aralarındaki ayrımlar görünmezleşir.

Bu sorunlar birbirini besleyebilir. Açıklanmayan bir terim, yapıta bağlanmayan bir yargının içinde tekrarlandığında metin hem kavramsal hem eleştirel bakımdan kapanır. Kaynak ve görsel eksikliği de buna eklendiğinde okur, açıklamayı başka bir yerden denetleme olanağını kaybeder. Bu nedenle düzeltme, yalnız yazım yanlışlarının giderilmesine bırakılamaz; anlam, alan bilgisi ve yayın düzeni birlikte gözden geçirilmelidir.

Sanata Etkileri

Sanata etki ifadesi burada beş ilişki üzerinden ele alınmaktadır: öğrenme, üretim, eleştiri, kamusal katılım ve bilgi birikimi. Metnin güçlüğünden doğrudan sanatsal başarısızlık sonucu çıkarılamaz. Tartışılan, açıklama eksikliği ile bu alanlardaki belirli güçlükler arasında kurulabilecek bağlantılardır.

Sanat Eğitiminde Kavramın Uygulamadan Uzaklaşması

Öğrenci, bir kavramın tanımını tekrarlayabildiği halde onu bir eserde gösteremeyebilir. Metin kavramı görsel, işitsel veya maddi bir ilişki üzerinden açıklamıyorsa öğrenilen sözcük ile incelenen yapıt arasında boşluk kalır. Bu boşluk sınavda terimlere odaklanarak, atölyede ise öğretim elemanının yorumunu tekrar ederek kapatılabilir. Böyle bir ihtimalde öğrenci, kendi gözlemine dayanarak açıklama geliştirme fırsatını daha az kullanır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Öğretici metnin işlevi, kavram ile inceleme işlemi arasında bağ kurmaktır. Kompozisyon hakkında bir tanım verildiğinde, öğrencinin hangi öğelerin yerleşimine, ağırlığına veya ilişkisine bakacağı da anlaşılmalıdır. Öğrenme bakımından izlenebilecek gösterge, öğrencinin metindeki kavramı başka bir yapıta uygulayıp uygulayamadığıdır. Bu, yalnız tanımı hatırlamasından daha açıklayıcı bir değerlendirme sunar.

Sanatsal Üretimde Hazır Açıklamaya Uyma Baskısı

Sanatçı kendi üretimini anlatırken metin yazmak, yaptıklarını gözden geçirmesine yardımcı olabilir. Bununla birlikte değerlendirme ortamı belirli kavramlarla yazılmış açıklamaları sürekli ödüllendiriyorsa, sanatçı üretimini araştırmaktan çok beklenen anlatım biçimine uydurmaya yönelebilir. Bu durumda malzeme, biçim ve deneyimden gelişen düşüncenin önüne, kabul göreceği varsayılan bir açıklama geçebilir. Burada ileri sürülen, sınanması gereken bir kurumsal etki olasılığıdır; her kuramsal sanatçı metninin böyle işlediği varsayılmamaktadır.

Üretim ile açıklama arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için metindeki iddiaların yapım sürecinde hangi tercihlere karşılık geldiği sorulabilir. Bir malzemenin neden seçildiği, bir görüntünün neden tekrarlandığı veya izleyicinin neden belirli bir konuma yerleştirildiği açıklandığında metin üretime geri döner. Sanatçının yazısı, kendi işini daha dikkatli incelemesinin bir parçası olur.

Eleştiride Ölçütün ve İtirazın Zayıflaması

Bir eserin güçlü olduğu söylenip bu gücün hangi özelliklerden kaynaklandığı gösterilmezse okur, değerlendirmeyi yapan kişinin bilgisine ve konumuna güvenmek zorunda kalır. Aynı şey olumsuz yargılar için de geçerlidir. Gerekçesi açıklanmayan eleştiri, karşılıklı tartışmanın dayanağını daraltır. Çünkü itiraz edilecek savın kapsamı ve dayandığı gözlem belli değildir.

Rule ve Levine'ın sanat dilinin otorite kurma işlevine ilişkin ifadesi bu tartışmayla bağlantılıdır: "Böyle bir dil, anlaşılmaktan fazlasını istiyor; tanınmayı talep ediyordu" (Rule & Levine, 2012, "Authority" bölümü, para. 1).. Buradaki tanınma, kullanılan söylemin sanat çevresine aidiyet işareti olarak ayırt edilmesidir. Bu yorum, bir metnin okura ne anlattığı ile yazarına nasıl bir konum sağladığının ayrı ayrı sorgulanabileceğini gösterir.

Bu sorun değerlendirme ortamlarında daha görünür hale gelebilir. Sergi seçimi, yarışma jürisi veya atölye eleştirisinde kullanılan ölçütlerin metinde açıkça kurulması, farklı kararların karşılaştırılabilmesini sağlar. Buradaki açıklık bütün kişilerin aynı yargıya varmasını gerektirmez. Farklı yargıların hangi gözlem, bağlam ve değerlendirme tercihinden kaynaklandığını anlaşılır kılar.

İzleyicinin Katılımı ve Yorum Geliştirme İmkanı

Sergi açıklaması, izleyicinin eserdeki bir ayrıntıya bakmasını ve yeni bir soru sormasını sağlayabilir. Bunun yerine çok sayıda açıklamasız kavram sunduğunda, izleyici metni bırakabilir veya anlama güçlüğünü kendi yetersizliği olarak yorumlayabilir. Bu iki tepkinin Türkiye'de hangi koşullarda ortaya çıktığı ayrıca araştırılmalıdır. Kamusal metin açısından önemli olan, okura başlangıç noktası ve ilerleme imkanı sunulmasıdır.

Darda ve Chatterjee (2023), iki deneyde sanatçıya, tekniğe ve içeriğe ilişkin bilgilerin sanat yapıtlarının estetik değerlendirmesini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Soyut eserlerin kullanıldığı

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ilk deneyde sanatçı ve teknik bilgisinin birlikte verilmesi, beğeni ve ilgiyi artırmıştır. Çalışmada bilgi etkisinin sanat deneyimi az olan katılımcılarda daha güçlü olması, açıklamanın farklı okurlarda aynı işlevi görmediğini düşündürür. Bu bulgu, metnin yalnız anlaşılmazlık sorunuyla değil, içerdiği bilginin türü ve okurun birikimiyle birlikte değerlendirilmesini destekler.

İlk deneyin sonucunu yazarlar şu cümleyle bildirir: "Sanatçı ve teknik bilgilerinin birlikte sunulması, sanat yapıtlarına yönelik beğeniyi ve ilgiyi artırmıştır" (Darda & Chatterjee, 2023, s. 1).

Pilz ve arkadaşları (2026), Rijksmuseum'da üç resimle yürüttükleri araştırmada biçimsel-betimleyici açıklamaları, tarihsel-bağlamsal açıklamaları ve açıklamasız koşulu karşılaştırmıştır. Son örneklem 63 kişidir. Pronkstilleven resmi için her iki açıklama koşulunda bilginin anlaşılmasına ilişkin öz bildirim puanları açıklamasız koşuldan yüksek bulunmuştur; sonuçlar bütün resim ve ölçümlerde aynı değildir. Çalışma, Türkiye'deki metinlerin etkisini ölçmez; kısa açıklamaların da izleme deneyimi açısından araştırılabilir bir değişken olduğunu gösterir. Buradan çıkarılabilecek uygulama önerisi, metni yalnız yazar ve editörün beğenisine göre değerlendirmemek, hedef okurun onu nasıl kullandığını da incelemektir.

Pilz ve çalışma arkadaşları, tartışma bölümünde sonuçlarını şöyle değerlendirir: "Bu sonuçlar, ziyaretçi özellikleri ile açıklama metni tasarımının etkileşerek müze deneyimlerini bilişsel, duygusal ve yorumlayıcı boyutlarda nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır" (Pilz et al., 2026, s. 190).

Anlaşılabilirlik ile beğeni arasındaki ilişkinin her araştırmada aynı yönde gelişmediği de görülmektedir. Castellotti ve arkadaşları (2023), modern sanat müzesindeki açıklama metinlerini inceledikleri çalışmada, metinlerin kavramayı destekleyebilmesine rağmen incelenen resimlere yönelik estetik beğeninin açıklama sonrasında değişmediğini belirtir. Bu ayrımı şu cümleyle ifade eder: "Bu, açıklama metinlerinin anlamayı kolaylaştırabilmesine karşın, bunun beğeniyi artırmaya yetmediğini düşündürmektedir". Dolayısıyla daha anlaşılır bir metnin amacı, okurun eseri mutlaka beğenmesini sağlamak olarak belirlenemez; okurun neyi ve neden değerlendirdiğini kavrayabilmesi ayrıca önem taşır.

Sanat Bilgisinin Aktarımı ve Yerel Deneyimin Görünürlüğü

Bir terim, alıntı veya yargı bağlamı görülmeden yeni metinlere taşındığında, ilk metindeki belirsizlik sonraki yazıda yerleşmiş bilgi görünümü kazanabilir. Kaynak zincirinin izlenememesi bu durumu düzeltmeyi güçleştirir. Akademik yazı, katalog ve ders materyali arasındaki dolaşım, bu nedenle ortak bir editoryal sorumluluk olarak ele alınmalıdır.

Yerel deneyimin görünürlüğü de kullanılan açıklama kalıplarıyla ilişkilidir. Bir seramik üretiminin malzeme bilgisi, bir dokumanın kullanım bağlamı veya bir filmin belirli bir çevreye ait anlatım biçimi, yalnız genel bir kuramın örneği olarak sunulduğunda kendi ayrımları geri planda kalabilir. Kuram, bu ayrımları ortaya çıkarmak için kullanılmalıdır. Bir kavramın değeri, açıklamaya taşıdığı ünle birlikte değil, incelenen üretimde hangi ilişkiyi görmemizi sağladığıyla tartışılmalıdır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Metni İyileştirmek İçin Uygulanabilir Yaklaşım

İlk adım, metnin görevini ve hedef okurunu belirlemektir. Akademik bir incelemede kavramsal tartışma ayrıntılandırılabilir; kamusal sergi açıklamasında ise başlangıç bilgisi kısa ve doğrudan verilebilir. Daha fazla bilgi arayan okur için kaynak, uzun açıklama veya erişilebilir ek içerik sunulabilir. Her okurun aynı ön bilgiye sahip olduğu varsayımı yerine, metin içinde ilerleyebileceği farklı düzeyler oluşturulmalıdır.

İkinci adım, paragrafın düşünsel kuruluşunu denetlemektir. Yazar önce neyi ileri sürdüğünü belirlemeli, ardından bu yargının dayanağını göstermelidir. Kavramın ilk kullanımında bağlamı açıklanmalı; aynı kavramın farklı anlamlarda kullanılacağı yerler belirtilmelidir. Bir cümlenin çıkarılması düşüncede hiçbir eksilme yaratmıyorsa o cümle tekrar açısından gözden geçirilebilir. Bir eleştiri paragrafı sanatçının adı değiştirilerek başka birçok esere uygulanabiliyorsa, yapıta özgü gözlemlerinin yeterliliği sorgulanabilir.

Üçüncü adım, açıklamayı yapıtla yeniden buluşturmaktır. Görselin, ses kaydının, sahnenin, ayrıntının veya tarihsel belgenin metinde tarif edilen ilişkiyi izlemeye imkan vermesi gerekir. Görsellerin künyeleri ve boyutları, alıntıların sayfaları ve çevirilerin kaynak baskıları denetlenmelidir. Erişilebilirlik, işin niteliğine göre yazılı betimleme, altyazı, sesli açıklama ve okunaklı sayfa düzenini de kapsar.

Dördüncü adım, kısa bir okur denemesidir. Metin hedeflenen okur grubundan kişilere verilip ana savı kendi sözleriyle anlatmaları, bir kavramı eserde göstermeleri ve değerlendirmeyi destekleyen gerekçeyi belirtmeleri istenebilir. Yanıt verilemeyen noktalarda sorun hemen okura yüklenmemeli; metnin gerekli bağlantıyı sunup sunmadığı incelenmelidir. Bu uygulama, metinde hangi düzenlemelerin gerektiğini somutlaştırmak için kullanılabilir.

Sonuç

Türkçe sanat metinlerinde anlaşılabilirlik, cümle kuruluşundan yayın düzenine uzanan bir sorumluluktur. Kavramların açıklanması, yargıların gerekçelendirilmesi, yapıtın incelenebilir özelliklerinin gösterilmesi ve metnin hedef okurla ilişkisinin düşünülmesi bu sorumluluğun parçalarıdır. Çeviri metinler bu çerçevenin içinde yer alır; Türkçe yazılan eleştiri, kuram, tanıtım ve sanatçı metinleri de aynı sorularla değerlendirilebilir.

Önerilen on sekiz sorun türü, dilsel kusur ile düşünsel yetersizliği birlikte tartışmaya açmaktadır. Sanat alanındaki olası sonuçlar; kavramı uygulayamama, hazır açıklamaları tekrar etme, ölçütleri belirsiz değerlendirmelere bağımlı kalma, kamusal tartışmadan uzaklaşma ve bağlamı zayıflamış bilgiyi yeniden üretme biçiminde ele alınmıştır. Bu bağlantıların kapsamı ve gücü, metin derlemleri ve okur araştırmalarıyla sınanabilir. Sanat yazısının düşünsel değeri, okurun esere daha dikkatli bakmasına, daha iyi sorular sormasına ve kendi yargısını gerekçelendirmesine sunduğu imkanla birlikte değerlendirilmelidir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kaynakça

Castellotti, S., D'Agostino, O., Mencarini, A., Fabozzi, M., Varano, R., Mastandrea, S., Baldriga, I., & Del Viva, M. M. (2023). Psychophysiological and behavioral responses to descriptive labels in modern art museums. *PLOS ONE, 18*(5), Makale e0284149. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0284149

Darda, K. M., & Chatterjee, A. (2023). The impact of contextual information on aesthetic engagement of artworks. *Scientific Reports, 13*, Makale 4273. https://doi.org/10.1038/s41598-023-30768-9

Fırıncıoğlu, S. (2019, 20 Nisan). *(Türkçe) sanat dili üzerine.* İsteyen Okusun. https://isteyenokusun.com/2019/04/20/turkce-sanat-dili-uzerine/

Pilz, Z., Kret, M. E., Helleman, T., Simkonyte, G., Wizke, S., Broekgaarden, A., Kintz, P., van den Broek, L., & Walker, F. (2026). Reading between the lines: How visitor type and label design shape engagement with art in the museum. *Journal of Cultural Cognitive Science, 10*, 181–198. https://doi.org/10.1007/s41809-026-00203-2

Rosler, M. (2013, Mayıs). English and all that. *e-flux Journal*, (45). https://www.e-flux.com/journal/45/60103/english-and-all-that

Rule, A., & Levine, D. (2012). International art English. *Triple Canopy*, (16). https://tc3.canopycanopycanopy.com/legacy/contents/international_art_english

Ülger, K. (2021). Sanat eleştirisi dersinin işlenmesine eleştirel bir yaklaşım. *Sanat Dergisi*, (38), 33–51. https://doi.org/10.47571/ataunigsfd.879739

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

FELSEFE METİNLERİNİ ANLAYARAK OKUMADA YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ ETKİLEŞİMLİ OKUMA MODELİ

AN AI-ASSISTED INTERACTIVE READING MODEL FOR READING AND UNDERSTANDING PHILOSOPHICAL TEXTS

Prof. Dr. Ayhan Özer
Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi,
ayhanozer77@gmail.com - ORCID ID 0000-0002-0014-4608

Özet

Bu bildiri, felsefe metinlerini okumaya başlamayı ve okumayı sürdürmeyi desteklemek amacıyla yapay zekâ destekli etkileşimli bir okuma modeli önermektedir. Çalışma, kavramsal model geliştirme ve seçilmiş metinler üzerinden modelin işleyişini açıklama biçiminde tasarlanmıştır. Model dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada yapay zekâ; yazar, ana konu, diğer incelemelerde öne çıkan değerlendirmeler, içerik özeti ve bağlam hakkında beş temel soruyu kendisi sorup yanıtlayarak genel bir tanıtım sunar. İkinci aşamada ayrıntıya ilişkin soruları okur belirler ve etkileşimin yönünü kendi anlama ihtiyacına göre değiştirir. Üçüncü aşamada aynı yazarın başka eserleri, farklı yazarların metinleri, görsel eserler ve filmlerle gerekçeli bağlantılar kurulur. Dördüncü aşamada asıl metnin ilgili bölümleri, kullanılan baskının doğrulanmış sayfalarıyla gösterilir ve doğrudan ayrıntılı okuma gerçekleştirilir. Modelin olası yararları; başlangıç güçlüklerinin azaltılması, okur merakının desteklenmesi, kavramsal açıklığın artırılması ve okumaya devam etmenin kolaylaştırılması çerçevesinde tartışılmaktadır. Hazır açıklamaya bağımlılık, yorumun önceden belirlenmesi, yanlış kaynak üretimi, parçalı okuma ve dikkat dağılması ise temel risklerdir. Bildiri, modelin okuma alışkanlığını geliştirdiğine ilişkin deneysel bir sonuç ileri sürmemektedir. Önerilen katkı, okurun kendi sorularını asıl metinle sürdürülen bir ilişkiye dönüştürebilecek bir düzenek sunmasıdır; bu katkının gerçekleşmesi, doğrudan okumanın sürdürülmesine ve ayrıca araştırılmasına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Felsefi okuma, yapay zekâ, etkileşimli okuma, metinlerarasılık, okuma alışkanlığı.

Abstract

This paper proposes an AI-supported interactive reading model designed to encourage readers to begin and continue reading philosophical texts. The study is structured around the development of a conceptual model and an explanation of its operation through selected texts. The model consists of four stages. In the first stage, artificial intelligence provides a general introduction by posing and answering five fundamental questions concerning the author, the main subject, prominent interpretations in existing studies, a summary of the content, and the broader context. In the second stage, readers formulate questions about specific details and direct the interaction according to their own needs for understanding. In the third stage, reasoned connections are established with other works by the same author, texts by different authors, visual artworks, and films. In the fourth stage, the relevant sections of the primary text are identified through verified page references from the edition used, enabling a direct and detailed reading. The potential

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

benefits of the model are discussed in terms of reducing initial difficulties, fostering readers' curiosity, enhancing conceptual clarity, and facilitating sustained reading. Dependence on ready-made explanations, the predetermination of interpretation, the generation of inaccurate sources, fragmented reading, and distraction are identified as the principal risks. The paper does not claim to provide empirical evidence that the model improves reading habits. Rather, its proposed contribution lies in offering a framework through which readers can transform their own questions into an ongoing engagement with the primary text. The realization of this contribution depends on sustaining direct reading practices and subjecting the model to further research.

Keywords: Philosophical reading, artificial intelligence, interactive reading, intertextuality, reading habits.

1. Giriş

Felsefe metinleriyle karşılaşmak, kimi okurlar için metne başlamaktan önce bir yön bulma güçlüğü yaratır. Yazarın kullandığı kavramların gündelik anlamlarından ayrılması, bir düşüncenin önceki tartışmalara dayanması ve iddiaların uzun bir gerekçelendirme içinde gelişmesi, okurun metindeki yerini kaybetmesine neden olabilir. Bir kitabın ne hakkında olduğunu bilmek ile o kitapta bir düşüncenin nasıl temellendirildiğini izlemek farklı okuma gereksinimleridir. Bu bildiri, genel bilgi edinme ile ayrıntılı okuma arasındaki geçişin nasıl desteklenebileceği sorusundan hareket etmektedir.

Okuma alışkanlığının zayıfladığına ilişkin tartışmalar bu soruyu daha görünür kılmaktadır. Bununla birlikte, okumanın bütünüyle ortadan kalktığı varsayımı yerine, belirli araştırmaların gösterdiği değişimleri kendi kapsamları içinde ele almak gerekir. Bone ve arkadaşları (2025), Amerikan Zaman Kullanımı Araştırması verilerinde, incelenen günde zevk için okuma yaptığını bildiren 15 yaş ve üzerindeki kişilerin oranının 2004'te yaklaşık %28 iken 2023'te yaklaşık %16 olduğunu belirtmektedir. Araştırmanın okuma tanımı kitapların yanı sıra başka yayın ve biçimleri de kapsar. Üstelik okuma yapanlar arasında okumaya ayrılan sürenin artmış olması, gerilemenin bütün okurlarda aynı biçimde gerçekleşmediğini gösterir. Bu veriler Türkiye'deki felsefe okurlarını temsil etmediği gibi, değişimin nedenini tek başına dijital teknolojilere de bağlamaz.

National Literacy Trust'ın (2025) Birleşik Krallık araştırmasında 8–18 yaş grubunun %32,7'si boş zamanlarında okumaktan hoşlandığını, %18,7'si ise her gün okuduğunu bildirmiştir. Aynı araştırmada katılımcıların %38,1'i sevdikleri film veya televizyon programıyla ilişkili içeriklerin onları okumaya yöneltebileceğini belirtmiştir. Bu bulgu, görsel ve işitsel kültürle okuma arasında kurulabilecek ilişkinin araştırılmasını anlamlı kılar. Çocukların ve gençlerin öz bildirimlerine dayanan bu sonuç, yetişkinlerin felsefe okumasında aynı etkinin ortaya çıkacağının kanıtı sayılamaz.

"Okuma tembelliği" ifadesi, bu güçlükleri gündelik dilde karşılayabilse de araştırma açısından tek başına yeterince açıklayıcı değildir. Zaman yetersizliği, kavramsal hazırlık eksikliği, metin seçme güçlüğü, önceki başarısız okuma deneyimleri ve okuma ortamı birbirinden farklı sorunlardır. Önerilen model özellikle metne başlama, anlamadığı yerde açıklama bulma ve okumaya geri dönme ihtiyaçlarına yöneliktir. Okuma davranışını etkileyen toplumsal ve maddi koşulları tek bir araçla çözme iddiası taşımaz.

Üretken yapay zekânın metni özetleyebilmesi, kavram açıklayabilmesi ve konuşma içinde farklı anlatım düzeyleri sunabilmesi bu ihtiyaçlar bakımından bir olanak oluşturur. Aynı özellikler,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

okurun asıl metinle karşılaşmasını sürekli ertelemesine de yol açabilir. Bu nedenle modelin gerekçesi, yapay zekânın ne kadar çok bilgi üretebildiğine değil, üretilen bilginin okuma eylemiyle nasıl ilişkilendirildiğine dayanır. Genel tanıtımın okur sorularına, bu soruların destekleyici eserlere ve ardından asıl metnin ayrıntılı okunmasına bağlanması, önerinin temel düzenidir.

2. Amaç ve yöntem

Çalışmanın amacı, felsefe metinlerini anlayarak okumayı desteklemek üzere yapay zekânın ve okurun rollerini açıklayan, kaynak kullanımını belirleyen ve doğrudan metin okumaya dönüşü düzenleyen bir model geliştirmektir. Burada anlayarak okuma; metnin temel sorununu, kullanılan kavramları, iddialar arasındaki ilişkileri ve gerekçelendirme biçimini izleyebilme anlamında kullanılmaktadır. Bu tanım, her felsefi sorunun tek ve kesin bir yanıtı bulunduğunu varsaymaz; açık kalan sorunların ve farklı yorumların metindeki dayanaklarıyla görülmesini de içerir.

Okuduğunu anlamanın kavramsal dayanaklarından biri Snow'un (2002) RAND raporudur. Rapordaki tanım, anlamı metinden çıkarma ile anlam kurmayı birlikte ele alır, "anlamı eş zamanlı olarak çıkarma ve kurma süreci" (2002, s. 11). Bu tanımda okur, metin ve okuma etkinliği daha geniş bir toplumsal bağlam içinde ilişkilendirilir. Buradan model için çıkarılan ilke, yapay zekânın verdiği bilginin okurun kendi anlam kurma etkinliğine bağlanmasıdır. Bir özetin doğru olması, okurun gerekçeleri izlediğini veya metindeki bir güçlüğü çözdüğünü tek başına göstermez. Modelin ayrıntılı okumaya dönüşü bu ayrım üzerinden gerekçelendirilir.

Araştırma biçimi, kavramsal model geliştirme ve örnek metinler üzerinden açıklayıcı gösterimdir. Okuduğunu anlama, okur–metin ilişkisi, karşılıklı öğretim, ilgi gelişimi ve çoklu ortamda öğrenme hakkındaki temel çalışmalar ile 2025–2026 yıllarında yayımlanan yapay zekâ destekli okuma ve öğrenme araştırmaları amaçlı olarak seçilmiştir. İnternet üzerinden erişilen yayıncı, kurum ve yazar nüshaları incelenmiş; doğrudan alıntılar ilgili metinlerden doğrulanmıştır. Lin ve arkadaşlarının (2025) çalışmasına ilişkin alıntı ve yöntem bilgileri yayıncının yapılandırılmış öz bölümüne dayanmaktadır. Tarama sistematik derleme veya eksiksiz literatür envanteri olarak sunulmamaktadır. Araştırmaların örneklem ve ölçüm sınırları ile model için buradan çıkarılan tasarım önerileri ayrı tutulmuştur.

Çalışmayı yönlendiren sorular şunlardır: Genel tanıtım, okurun kendi sorusunu oluşturmasına nasıl hazırlık sağlayabilir? Etkileşimde ayrıntıyı okurun belirlemesi ne tür bir okuma ilişkisi kurar? Metinlerarası ve sanatlararası bağlantılar, asıl metne dönmeyi hangi koşullarda destekler? Hazır açıklama kullanımı ile doğrudan okuma arasında ortaya çıkan gerilim nasıl ele alınabilir? Bu sorular, tamamlanmış bir etkililik araştırmasının sonuçları olarak değil, modelin kurulmasını ve tartışılmasını yönlendiren araştırma soruları olarak ele alınmıştır.

Örnekleme için Platon'un *Devlet* ve *Kriton* metinlerindeki belirli bölümler kullanılmıştır. Bu seçim, aynı yazarın iki metni arasında kaynak konumları doğrulanabilen bir ilişki göstermeye olanak tanır. Örnekler gerçek bir katılımcı oturumunu temsil etmez; okur tepkisi, anlama artışı veya alışkanlık değişimi verisi üretilmemiştir. Bildirinin çıktısı, uygulanabilirliği ve sınırları tartışılan model ile seçilmiş kaynak eşleştirmeleridir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.1. Güncel okuma modelleriyle ilişki

Mokhtari ve Ghimire (2026), yapay zekâ destekli okuduğunu anlamayı okurun planlama, anlama sürecini izleme ve değerlendirme stratejileriyle ilişkilendiren kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Öğretim tasarımının önemini şu ifadeyle vurgularlar: "Teknoloji tek başına öğrenme kazanımlarını garanti etmez" (Mokhtari ve Ghimire, 2026, s. 7). Bu çalışma, yapay zekâ kullanımını okurun metin üzerindeki etkinliğiyle ilişkilendirmesi bakımından önerilen modelle ortak bir sorun alanına sahiptir. Bununla birlikte, kaynakta önerilen önceden öğrenci yanıtı alma, kendi özetini yazdırma ve öz değerlendirme etkinlikleri burada zorunlu aşama yapılmamıştır. Bizim modelimiz, henüz soru kuramayan okura temel tanıtım sunar; ayrıntı sorularının yönünü daha sonra okura bırakır. Bu tercih, etkinliği henüz sınanmamış bir tasarım kararıdır.

Hsin ve arkadaşlarının (2026) ergenlerin üretken yapay zekâyla amaçlı okumasına ilişkin çalışması, okuma amaçları ile yapay zekâ kullanımının birlikte düzenlenmesini tartışır. Beş stratejinin farklı güçlükleri karşılamasını açıklarken şu sınıra işaret eder: "tek bir strateji bütün güçlükleri karşılamaz" (Hsin vd., 2026, s. 48). Çalışmada sohbet aracına anlama soruları sordurmak da önerilen stratejiler arasındadır. Bu bildirinin modeli, ayrıntı sorularını okurun başlatmasını esas alır; bu nedenle söz konusu önerilerin doğrudan kopyası değildir. İki yaklaşımın ortak meselesi, yapay zekâ çıktısı ile asıl metin arasındaki ilişkinin korunmasıdır. Hsin ve arkadaşlarının çalışması kuramsal bir öneri sunmaktadır; bizim dört aşamalı modelimizin etkililiğine ilişkin deneysel kanıt olarak kullanılamaz.

3. Modelin yapısı ve işleyişi

Model, hazırlık işleminin ardından dört aşama halinde düzenlenmiştir. Hazırlıkta eserin, çevirmenin, yayınevinin ve baskının bilgileri belirlenir; yapay zekânın erişebildiği metin kapsamı kaydedilir. Kaynak doğruluğu yalnızca son aşamada aranmaz. Başlangıç tanıtımı da erişilen nüshaya ve doğrulanabilir yardımcı kaynaklara dayanır. Yalnızca bir bölüm mevcutsa, bütün kitap incelenmiş gibi bir içerik özeti verilmez. Bu hazırlık, özellikle aynı eserin farklı çevirilerinin kullanıldığı durumlarda sonraki açıklamaların hangi metne ait olduğunu görünür kılar.

Tablo 1. Etkileşimli okuma modelinin aşamaları

Aşama	Yapay zekânın işlevi	Okurun rolü	Aşamanın çıktısı
I. Genel tanıtım	Yazar, ana konu, diğer incelemeler, içerik özeti ve bağlama ilişkin beş temel soruyu kendisi sorar ve yanıtlar.	Başlangıç bilgisini edinir; merak ettiği veya anlamadığı noktayı fark eder.	Kısa, kaynaklı ve kapsamı belirli bir tanıtım.
II. Okurla etkileşim	Okurun sorusunu metne dayanarak açıklar; gerekirse açıklama isteğini netleştirir.	Ayrıntı sorularını sorar; konuşmanın yönünü ve derinliğini belirler.	Okura ait sorular ve bu sorulara bağlı açıklamalar.
III. Metinlerarası ve sanatlararası okuma	Aynı yazarın eserleri, başka metinler, görseller veya filmlerle gerekçeli bağlantılar kurar.	İlgili kaynağı okur veya inceler; bağlantının kendi sorusuna katkısını değerlendirir.	Kaynak künyesi, bağlantı gerekçesi ve asıl metne taşınacak soru.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Aşama	Yapay zekânın işlevi	Okurun rolü	Aşamanın çıktısı
IV. Asıl metinde ayrıntılı okuma	Bölüm ve doğrulanmış sayfa aralığını gösterir; okur istediğinde açıklama yapar ve önceki hataları düzeltir.	Asıl metni doğrudan okur; sorar, yeniden okur ve okumayı bağlantılı bölümlere genişletir.	Okunan bölümler, açık sorular, düzeltmeler ve sonraki okuma noktası.

3.1. Genel tanıtım

İlk aşamada yapay zekâ, okuru ayrıntılı bir felsefi tartışmaya yöneltmeden önce temel bilgileri düzenler. Başlangıç sunumu beş soruya verilen yanıtlardan oluşur: **Yazarı kimdir ve ne tür metinler yazar? Bu metnin ana konusu nedir? Diğer güvenilir incelemelerde eserin içeriğine ilişkin hangi değerlendirmeler öne çıkmaktadır? İçerik nasıl özetlenebilir? Metnin tarihsel ve düşünsel bağlamı nedir?** Soruları soran ve yanıtlayan bu aşamada yapay zekâdır. Okurun önceden teknik bir soru hazırlaması beklenmez.

Bu beş sorunun işlevi farklıdır. Yazar tanıtımı metnin ait olduğu düşünsel çevreyi belirler; ana konu açıklaması okura yön verir; içerik özeti tartışmanın ilerleyişini gösterir; bağlam bilgisi, kavramları güncel kullanımla karıştırma riskini azaltmaya çalışır. Diğer incelemelerin tanıtımı ise eserin nasıl ele alındığına ilişkin başlangıç bilgisi sağlar. Bu son unsur, başkalarının yorumlarını metnin kendi ifadelerinden ayırmayı gerektirir. Birkaç incelemede tekrarlanan bir değerlendirme, bütün literatürün ortak görüşü veya ölçülmüş bir sıklık gibi sunulamaz.

Tanıtımın kısa ve genel tutulması modelin bilinçli bir tercihidir. Çok sayıda ayrıntının daha başlangıçta açıklanması, okurun kendi merakının oluşabileceği alanı daraltabilir. Ayrıca hiçbir özet bütünüyle seçimsiz değildir. Bu nedenle tanıtım, metinle karşılaşmanın ardından düzeltilebilecek bir ilk çerçeve olarak kullanılır. Yapay zekânın anlatımı ile yazarın düşüncesi arasında tam bir özdeşlik kurulmaması, ayrıntılı okumanın gerekçelerinden biridir.

Okuma öncesi desteğe ilişkin güncel bir araştırma Lin ve arkadaşlarının (2025) 66 birinci sınıf üniversite öğrencisiyle yürüttüğü yarı deneysel çalışmadır. İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerde yapay zekâ destekli ve öğretmen rehberliğindeki okuma öncesi destek karşılaştırılmıştır. Yayıncının yapılandırılmış özünde, İngilizce okuduğunu anlama sonucuna ilişkin şu ifade yer almaktadır: “yapay zekâ destekli gruptaki öğrenciler öğretmen rehberliğindeki gruptan daha başarılıydı” (Lin vd., 2025, Öz, Results alt bölümü, para. 1). Her iki koşulda da okuma öncesi soru oluşturma desteği kullanılmıştır; bu nedenle bulgu yalnızca bir sohbet aracına erişmenin etkisi olarak yorumlanamaz. Çalışma, başlangıç desteği için araştırılabilir bir dayanak sağlar. Felsefe okurları, Türkçe çeviriler veya bu modeldeki beş soruluk tanıtım için aynı sonucun geçerli olduğunu göstermez.

3.2. Okurun sorularıyla gelişen etkileşim

İkinci aşamada ayrıntıya ilişkin söz okura geçer. Okur, anlamadığı bir sözcüğü, bir ifadenin bağlamını, bölüm ilişkisini veya kendisine sorunlu görünen bir iddiayı sorabilir. Sorusunun teknik açıdan kusursuz olması gerekmez; metindeki belirli bir ifadeyi göstermesi de açıklama ihtiyacını başlatabilir. Yapay zekâ, bu ihtiyacı anladığı ölçüde yanıt verir; belirsizlik varsa yalnızca neyin açıklanmasının istendiğini netleştirir. Konuşma, okuru sınayan önceden hazırlanmış bir soru dizisine dönüştürülmez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bu aşamada etkileşimlilik, yalnızca karşılıklı mesaj alışverişi değildir. Hangi ayrıntının ele alınacağı, açıklamanın nerede yetersiz kaldığı ve ne zaman başka bir kaynağa ihtiyaç duyulduğu okurun katkısıyla değişir. Yapay zekânın bütün olası soruları peşinen yanıtlaması, bu alanı işlevsizleştirebilir. Yanıtların gereksinime göre sınırlandırılması, okurun düşünsel girişimini korumayı amaçlar. Bu tercih tek başına bağımsız düşünmeyi garanti etmez; okurun konuşmadaki karar alanını belirleyen bir tasarım ilkesidir.

Okurun bu etkin konumu, Rosenblatt'ın (1988) okur ile metnin belirli bir karşılaşmada birlikte anlam oluşturmasını ele alan yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir. Yazar, anlamın konumunu açıklarken şu ifadeyi kullanır: "metinde ya da okurda hazır olarak bulunmaz" (Rosenblatt, 1988, s. 4). Bu yaklaşım, okurun deneyimini ve okuma bağlamını hesaba katmayı gerektirir. Bildiride kullanılan dijital etkileşim kavramı, Rosenblatt'ın kuramsal kavramıyla birebir özdeşleştirilmemektedir. Buradan çıkarılan tasarım ilkesi, okurun sorusunun açıklamanın yönünü değiştirebilmesidir. Bununla birlikte, okurun katkısı her yorumun eşit derecede geçerli sayılması anlamına gelmez; ileri sürülen yorumun metinsel dayanağı açıklanmalıdır.

Açıklamalarda üç ifade türü ayırt edilir: yazarın doğrudan sözü, bu sözün anlaşılması için yapılan yeniden anlatım ve belirli bir araştırmacıya ait yorum. Okurun itirazı, yapay zekânın önceki yanıtını savunması için bir neden sayılmaz. Kaynağa dönülerek yanlışlık düzeltilebilir veya birden fazla yorumun hangi metinsel dayanaklarla ileri sürüldüğü gösterilebilir. Bir belirsizliğin sürmesi de kabul edilebilir bir okuma durumudur.

Diyaloğa dayalı okumanın önemli bir öncülü Palincsar ve Brown'ın (1984) karşılıklı öğretim çalışmasıdır. Yöntemin tanımında şu ifade yer alır: "öğretici ve öğrenciler diyaloğu sırayla yönlendirdiler" (Palincsar ve Brown, 1984, s. 117). Araştırma, okuduğunu anlamada güçlük yaşayan yedinci sınıf öğrencileriyle yürütülmüş; özetleme, soru sorma, açıklığa kavuşturma ve tahmin etme etkinliklerini içermiştir. Bizim modelimizde bu etkinlikler zorunlu bir öğretim dizisi olarak uygulanmaz. Kaynaktan yararlanılan nokta, diyaloğun metin üzerindeki çalışmayı düzenleyebilmesidir. Öğretici ile öğrencinin dönüşümlü liderliğine ilişkin deneysel sonuçlar, yapay zekâ ile felsefi okumanın veya okur tarafından yönlendirilen her konuşmanın başarılı olacağını kanıtlamaz.

3.3. Metinlerarası ve sanatlararası okuma

Üçüncü aşamada okurun sorusu başka eserlerle ilişkilendirilir. Metinlerarasılık burada aynı yazarın başka kitaplarını, uygun söyleşilerini ve doğrulanmış mektuplarını; ayrıca farklı yazarların felsefi ve edebî metinlerini kapsayan bir okuma uygulaması olarak kullanılmaktadır. Görsel eserler ve filmlerle kurulan ilişkiler ise sanatlararası boyutu oluşturur. Bu kullanım, bütün ilişkiler için tek bir kuramsal metinlerarasılık tanımı ileri sürmez; uygulamada başvurulabilecek kaynakları ve karşılaştırma biçimlerini belirler.

Aynı yazarın başka bir metni, ilk eserde kısa bırakılan bir düşünceyi açıklayabilir veya görüşün zaman içinde farklılaştığını gösterebilir. Farklı bir yazarın metni ortak bir sorunun başka türlü kurulmasını görünür kılabilir. Bir resim ya da film ise okurun soyut bir sorunla somut bir durum arasında ilişki kurmasına yardımcı olabilir. Her bağlantıda hangi sorunun ele alındığı, hangi pasajın veya sahnenin seçildiği ve ilişkinin nerede sınırlı kaldığı açıklanır. Benzerlik, belgelenmiş tarihsel etkilenme veya düşünsel özdeşlik olarak sunulmaz.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bütün kaynak türlerinin her okumada kullanılması gerekmez. Okurun sorusunu açıklayan kısa bir ikinci metin yeterli olabilir. Film veya görsel, yalnızca ilgi çekici olduğu için eklenmez; soruya katkısı gösterilir. İzlenemeyen bir sahne incelenmiş gibi anlatılmaz, doğrulanmamış zaman kodu verilmez. Aşamanın sonunda, destekleyici kaynağın asıl metinde yeniden bakılmasını gerektirdiği nokta belirginleştirilir. Bağlantılar böylece doğrudan okumaya dönmenin gerekçesini üretir.

3.4. Sayfaları belirlenmiş asıl metinde ayrıntılı okuma

Dördüncü aşamada yapay zekâ, okurun sorusunu asıl metindeki ilgili bölümle eşleştirir. Okuma yönlendirmesinde bölüm başlığı, kullanılan baskının basılı sayfa aralığı ve bu bölümün hangi amaçla okunacağı birlikte belirtilir. PDF'nin dosya içindeki sayfa sırası basılı numaradan farklıysa ikisi ayrı gösterilir. Sayfasız bir dijital metinde bölüm veya paragraf konumu kullanılır. Doğrulanmış bir nüsha olmadan sayfa numarası üretilmez.

Okur burada yazarın metnini doğrudan okur. Yapay zekâ açıklamaları, okurun karşılaştığı güçlüğe bağlı olarak devreye girer. Önceki özetin metindeki bir ayrımı eksik bıraktığı anlaşılırsa özet düzeltilir; filmle kurulan benzetmenin metne uymayan tarafı varsa ilişkinin kapsamı daraltılır. Bu yönüyle ayrıntılı okuma, önceki aşamalarda üretilen açıklamaları denetleme olanağı da sağlar. Bir pasajın önerilmiş olması ile gerçekten okunmuş olması ayrı kaydedilir.

Seçilen pasajların ardından önceki ve sonraki bölümlere geçilmesi, eserin düşünsel bütünlüğünü izlemek için gereklidir. Model, başlangıç ilgisini belirli bir noktada yoğunlaştırır; okuma ilerledikçe bu noktayı bölümün ve kitabın bütünüyle ilişkilendirir. Her oturumda ele alınan konu, okurun okuduğunu bildirdiği sayfalar, düzeltilen açıklamalar, açık sorular ve devam edilecek yer kısa biçimde kaydedilebilir. Bu kayıt bir başarı sınavı değildir. Yeni bir soru ikinci veya üçüncü aşamaya dönüşü sağlayabilir; bir oturumun tamamlanması kitabın tamamlandığı anlamına gelmez.

4. Örnek metinler üzerinden açıklayıcı gösterim

Modelin kaynak eşleştirme ve asıl metne dönme işlevi, *Devlet*'in birinci kitabındaki adalet tartışmasıyla örneklendirilebilir. Genel tanıtımın ardından okurun "Adil bir insan, kendisine kötülük yapan birine zarar verebilir mi?" sorusunu yönelttiği varsayılsın. Bu soru, bir katılımcıdan toplanmış veri değildir; modelin ikinci aşamasında okurdan gelebilecek bir açıklama ihtiyacını temsil eder. Yapay zekâ, soruyu *Devlet*'teki dostlara ve düşmanlara yönelik davranış tartışmasıyla ilişkilendirerek *Kriton*'daki haksızlığa karşılık verme sorununa geçiş önerebilir. Okuma daha sonra *Devlet*'in ilgili bölümüne döner (Platon, t.y.-a, 49; Platon, t.y.-b, 335b–e).

Tablo 2. Okur sorusundan kaynaklı ayrıntılı okumaya örnek geçişler

Örnek okuma odağı	Destekleyici ilişki	Asıl metne dönüş ve amaç
Haksızlığa karşılık verme ve adil davranma	*Kriton*, 49: Haksızlık yapmama ile haksızlığa karşılık verme arasındaki ilişkinin incelenmesi.	*Devlet*, 335b–e: Adil kişinin zarar verip veremeyeceği tartışmasının gerekçelerini doğrudan okumak.
Bireydeki adaleti araştırırken kente başvurulması	*Devlet*'in kendi bölümleri arasında ilişki: 368d–369a ile 433a–434d'nin birlikte ele alınması.	Önce araştırma yolunu, ardından kentteki adalet açıklamasını okumak; bireye geçişte benzerliğin nasıl yeniden sınandığını izlemek.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Tabloda kullanılan sayılar, Türkçe bir baskının basılı sayfaları değil, Platon metinlerinde kullanılan Stephanus konumlarıdır. İncelenen dijital *Kriton* nüshası 49 başlığı altında toplu metin sunduğu için daha dar bir harf aralığı bu nüshaya dayanılarak verilmemiştir. Gerçek uygulamada okurun kullanacağı çeviri belirlendiğinde bu konumlar ilgili baskının sayfalarıyla eşleştirilir. Gösterim bu haliyle kaynak konumunu ve okuma amacını somutlaştırır; belirlenmemiş bir Türkçe baskı için tamamlanmış sayfa planı iddiası taşımaz.

Sanatlararası bağlantı, ancak okurun ilgisi Sokrates'in ölüm karşısındaki tutumuna yönelirse genişletilebilir. Jacques Louis David'in 1787 tarihli *Sokrates'in Ölümü* tablosu, bu durumda incelenecek bir görsel kaynak olabilir (David, 1787). Resim, *Devlet*'teki adalet savının kanıtı olarak kullanılmaz. Eserin tarihinin ve temsil niteliğinin belirtilmesi, felsefi metin ile daha sonraki sanatsal yorumun karıştırılmasını önler. Film kullanımı da aynı ilkeye bağlıdır: ilgili sahne doğrulanmalı ve seçimin okurun hangi sorusuna karşılık geldiği açıklanmalıdır.

5. Modelin önemi, olası yararları ve riskleri

5.1. Başlangıç desteği ve okurun karar alanı

Modelin olası ilk yararı, okuma öncesindeki belirsizliği azaltmasıdır. Okur, eserin neyle ilgili olduğunu ve hangi bağlamda yazıldığını öğrendiğinde kendi anlama ihtiyacını daha kolay belirleyebilir. Temel tanıtımın yapay zekâ tarafından sunulması, özellikle henüz ayrıntılı soru kurabilecek kavramsal hazırlığı bulunmayan okura başlangıç desteği sağlar. İkinci aşamada sorunun okura bırakılması ise bu desteğin bütün okuma yönünü önceden belirlemesini sınırlamayı amaçlar.

Hidi ve Renninger'in (2006) ilgi gelişimi modeli, duruma bağlı başlayan ilgi ile zaman içinde derinleşen bireysel ilgiyi ayırır. Yazarlar desteğin gerekliliğini şöyle ifade eder: "Öğrencilerin ilgilerini geliştirmeleri ve sürdürmeleri için desteklenmeleri gerekir." (Hidi ve Renninger, 2006, s. 122). Bu ayrım, dikkat çekici bir ilk karşılaşma ile sürdürülen okumayı aynı şey saymamak açısından yararlıdır. Burada önerilen dört okuma aşaması, ilgi gelişimi modelinin dört aşamasıyla özdeş değildir. Bildirideki tasarım beklentisi, tanıtım ve destekleyici eserlerle başlayabilecek merakın tekrar edilen doğrudan okumalarla sürdürülmesidir. Bir filmle kurulan bağlantının ilgi çekmesi, okuma alışkanlığının oluştuğu sonucunu vermez.

Yapay zekâ destekli öğrenmeye ilişkin bulgular, uygulamanın tasarımını dikkate almayı gerektirir. Kestin ve arkadaşları (2025), 194 öğrencinin yer aldığı üniversite fiziği bağlamındaki rastgele atamalı araştırmada özel olarak tasarlanmış yapay zekâ öğreticisini sınıf içi etkin öğrenmeyle karşılaştırmıştır. Yapay zekâ koşulundaki karşılaştırmalı sonucu şu ifadeyle bildirirler: "öğrenciler daha kısa sürede anlamlı ölçüde daha fazla öğrenir" (Kestin vd., 2025, s. 1). Bulgular, belirli bir öğretim tasarımının kısa süreli öğrenme olanaklarını göstermektedir. Felsefe metinlerini anlama, uzun bir kitabı tamamlama veya kalıcı okuma alışkanlığı geliştirme konusunda doğrudan sonuç sağlamaz. Buradaki model için çıkarım, desteğin niteliğinin ayrıca tasarlanması ve araştırılması gerektiğidir.

Model ayrıca okurun açıklama hızını ve düzeyini değiştirmesine olanak tanıyabilir. Bir kavramı tekrar sormak, farklı biçimde anlatılmasını istemek veya okuduğu cümleyi konuşmaya taşımak, tek biçimli bir açıklamayla yetinme zorunluluğunu azaltabilir. Çeviriyle okunan metinlerde farklı terim karşılıklarının ilgili nüshayla birlikte açıklanması da yararlı olabilir. Bu olanakların

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

gerçekleşmesi, yanıtın akıcılığından çok doğruluğuna, uygunluğuna ve okurun gerçekten metne dönmesine bağlıdır.

5.2. Hazır açıklama, bağımlılık ve yorumun daralması

Modele yöneltilebilecek güçlü bir eleştiri, başlangıç özetinin okuru kitabı okumaktan vazgeçirebileceğidir. Eserin konusu, ana düşünceleri ve bağlamı kolayca edinildiğinde, okur bu bilgiyi metni anlama deneyimiyle karıştırabilir. Modelin ilk üç aşaması uzun ve ayrıntılı tutulursa bu risk büyür; konuşma ve bağlantılar asıl metne geçişi sürekli erteleyebilir. Böyle bir durumda okuma alışkanlığını destekleme amacı karşılanmış olmaz. Başlangıç sunumunun genel düzeyde tutulması ve her bağlantının belirli bir okuma bölümüne bağlanması bu riske karşı önerilen düzenlemelerdir.

Bastani ve arkadaşlarının (2025) Türkiye'de lise matematiği alanındaki deneyinde, standart sohbet arayüzünü taklit eden koşulda yardım kaldırıldıktan sonraki başarı kontrol grubunun altında kalmıştır. Öğrenmeyi gözeten yönlendirmeler içeren diğer tasarımda bu olumsuz etki büyük ölçüde azalmıştır. Yazarların ilgili sonuç ifadesi şöyledir: "GPT-4'e sınırsız erişim eğitimsel sonuçlara zarar verebilir" (Bastani vd., 2025, s. 1). Bulguyu bütün yapay zekâ kullanımlarının zararlı olduğu biçiminde genellemek doğru değildir; sonuç, karşılaştırılan tasarımlarla ilişkilidir. Yardım sırasında doğru yanıt üretmek ile bağımsız öğrenmek arasındaki fark, okuma modelinin de temel sorunudur. Buradan çıkarılan soru, yapay zekâ desteğinin okurun kendi başına sürdüreceği okuma çabasına hangi alanı bıraktığıdır.

Lee ve arkadaşları (2025), 319 bilgi çalışanının öz bildirimlerine dayanan araştırmalarında yapay zekâya güven ile eleştirel düşünme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre, "üretken yapay zekâya daha yüksek güven, daha az eleştirel düşünmeyle ilişkilidir" (Lee vd., 2025, s. 1). Bu sonuç, yapay zekânın eleştirel düşünmeyi nedensel olarak azalttığını kanıtlamaz; araştırma katılımcıların bildirdiği davranışlar ve ilişkiler üzerinedir. Okuma modeline taşınabilecek soru, yanıta duyulan güvenin kaynak incelemesini gereksiz gösterip göstermediğidir. Asıl metne dönüş ve yanlış açıklamanın düzeltilebilir olması, okurun üretilen yanıtı denetleyebilmesi açısından önem taşır.

Bir başka risk, yorumun daha ilk aşamada daralmasıdır. Hangi düşüncenin ana konu olarak seçildiği ve hangi incelemelerin aktarıldığı, okurun dikkatini belirli bir yöne yerleştirir. Yalnızca birbirini tekrar eden kaynakların kullanılması, tartışmalı bir yorumun uzlaşılmış gerçek gibi görünmesine yol açabilir. Model bu sorunu, inceleme kapsamını belirtme, değerlendirmeyi ilgili yazara atfetme ve farklı okumalar varsa bunların dayanaklarını gösterme ilkeleriyle karşılar. Yine de özetleme ve kaynak seçiminin yorumlayıcı etkisi bütünüyle ortadan kalkmaz.

5.3. Kaynak doğruluğu, parçalı okuma ve erişim

Yanlış alıntı, bulunmayan kaynak, hatalı sayfa numarası veya çeviriler arasında karıştırılan bir kavram, okurun metinle kurduğu ilişkiyi zedeleyebilir. Miao ve Holmes'un (2023) UNESCO rehberi bu konuda açık bir sınır belirtir: "Üretken yapay zekâ çıktılarına eleştirel değerlendirme olmadan güvenilemez." (Miao ve Holmes, 2023, s. 12). Bu nedenle model, erişim kapsamının bildirilmesini ve metin konumlarının kullanılan nüshadan doğrulanmasını uygulamanın parçası sayar. Yapay zekânın metne erişemediği durumlarda genel bilgi sunması mümkün olsa da, o nüshaya özgü ayrıntılı okuma yönlendirmesi doğrulanmış sayılmaz. Kaynakta bulunamayan bir cümlenin doğrudan alıntı gibi sunulması kabul edilemez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Metinlerarası ve sanatlararası genişleme yeni girişler oluşturabileceği gibi dikkati dağıtabilir. Mayer ve Moreno (2003), çoklu ortamda öğrenmenin sınırlı kapasite varsayımını açıklarken şu ifadeyi kullanır: "insanın bilgi işleme sistemindeki her kanalın kapasitesi sınırlıdır" (Mayer ve Moreno, 2003, s. 44). Bu çalışmanın bağlamı, sözel ve görsel öğretim materyallerinin tasarımıdır. Buradan felsefi okumaya yapılan çıkarım, destekleyici materyallerin sayısını artırmanın kendiliğinden daha iyi anlama sağlamayacağıdır; sanatsal eserlerin etkisine ilişkin doğrudan bir deneysel sonuç aktarılmamaktadır. Film veya görsel seçimi, okurun sorusuyla gerekçelendirilmeli ve asıl metne dönüşü desteklemelidir. Bir sahnenin etkileyiciliği, metindeki kavramsal ayrımları gölgede bırakabilir. İzleme süresinin artması da felsefi okumanın arttığı anlamına gelmez.

Sayfaları belirlenmiş seçici okuma da iki yönlüdür. Okurun kitabın içinde ilgili yeri bulmasını kolaylaştırırken yalnızca ilgi duyulan pasajlarla yetinmeyi alışkanlık haline getirebilir. Bir argümanın öncülleri önceki bölümde, sınırları ise sonraki bölümde yer alabilir. Modelin dördüncü aşamasında okumanın çevre bölümlere ve eserin bütününe genişletilmesi bu nedenle gereklidir. Seçili pasaj, tamamlanmış bölüm ve tamamlanmış kitap ayrı tutulmalıdır. Modelin kitabın hiç okunmaması eleştirisine verebileceği en güçlü karşılık, uygulamada gerçekleşen doğrudan okumanın gösterilmesidir.

Miao ve Holmes'un (2023) UNESCO rehberi; insanın karar alanı, eşitlik, dilsel ve kültürel çeşitlilik ile veri mahremiyetini eğitimde üretken yapay zekâ kullanımının temel meseleleri arasında ele almaktadır. Bu çerçevede model, ücretli araçlara erişimi veya ileri dijital beceriyi bütün okurlarda mevcut varsaymamalıdır. Okuma kayıtlarının kişisel düşünceler içerebileceği de gözetilmelidir. Kütüphane ve okuma grupları gibi ortak ortamlar erişim desteği sağlayabilir; hangi kaydın tutulacağı açıkça belirlenebilir. Bunlar modelin toplumsal uygulanabilirliğini etkileyen koşullardır.

6. Okuma alışkanlığına olası katkı ve değerlendirme sınırları

Modelin okuma alışkanlığına katkısı, bir oturumun ilgi çekici geçmesinden daha uzun bir zaman ölçeğinde ele alınmalıdır. Bu bildiride alışkanlık, okurun metne düzenli olarak dönmesi ve okuma etkinliğini zaman içinde sürdürebilmesi anlamında kullanılmaktadır; otomatikleşmiş davranışa ilişkin psikolojik bir ölçüm yapılmamaktadır. Başlangıç bilgisinin merakı uyandırması, merakın bir soruya dönüşmesi, sorunun asıl metindeki belirli bir bölüme götürmesi ve oradan yeni bir okuma noktasının ortaya çıkması, önerilen devamlılık ilişkisidir.

Bu ilişkinin güçlü tarafı, okumanın sürdürülmesi için somut bir devam noktası bırakmasıdır. Okur bir sonraki oturumda yalnızca "kitabı okumaya devam etme" niyetiyle değil, incelemek istediği soru ve açacağı bölümle geri dönebilir. Kısa oturum kaydı, önceki belirsizliği ve hangi açıklamanın düzeltildiğini hatırlatabilir. Okur metnin diline alıştıkça genel tanıtıma daha az, belirli bir güçlük için açıklamaya daha fazla ihtiyaç duyabilir. Desteğin kullanımının bu yönde değişmesi, modelin araştırılması gereken olası yararlarından biridir; önceden gerçekleşmiş kabul edilmez.

Etkileşimli okuma önerisinin önemini yalnızca bireysel kullanımda aramak gerekmez. Bir ders veya okuma grubunda okurlar kendi sorularını hazırlayabilir, yapay zekâ açıklamalarını asıl metinle karşılaştırabilir ve farklı okurların aynı bölüme hangi sorularla döndüğünü birlikte ele alabilir. Öğretim elemanının veya grubun katkısı, kaynak ve yorum tartışmasının çoğullaşmasını

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sağlayabilir. Böyle bir kullanımda da sorunun kaynağı ve yorumu yapan kişi açık tutulur; yapay zekâ yanıtı grubun kendiliğinden ortak görüşü sayılmaz.

Modelin gelecekteki uygulamaları değerlendirilirken önerilen sayfalar ile okurun okuduğunu bildirdiği sayfalar, konuşma süresi ile doğrudan okuma süresi ve açıklamadan memnuniyet ile metni anlama birbirinden ayrılmalıdır. Tek oturumluk memnuniyet bildirimi, sürdürülen okuma alışkanlığının göstergesi olarak yeterli değildir. Tekrarlanan oturumlar, okurun gönüllü dönüşleri, okuma kapsamının genişlemesi, gerçek okur soruları ve kaynakla karşılaşınca yapılan düzeltmeler birlikte incelenebilir. Okur bildiriminin gözlemlenmiş davranıştan farklı bir veri türü olduğu korunmalıdır.

Bu değerlendirme önerileri, modelin içine zorunlu sınav veya yapay zekânın dayattığı bir soru listesi yerleştirilmesini gerektirmez. Okuma deneyimini inceleyen araştırma düzeni ile okurun deneyimlediği model ayırt edilebilir. İleride yapılacak bir etkililik araştırması, uygun karşılaştırma koşulları ve bağımsız anlama ölçütleri gerektirecektir. Bu bildirinin sınırı ise model geliştirme ve açıklayıcı gösterimdir. Sunulan örnekler, farklı felsefi metin türlerini, okur geçmişlerini, çevirileri ve yapay zekâ sistemlerini temsil etmemektedir.

7. Sonuç

Yapay zekâ destekli etkileşimli okuma modeli, felsefi metinle karşılaşmayı dört ilişkili aşamada düzenlemektedir: temel tanıtım, okurun sorularıyla gelişen etkileşim, metinlerarası ve sanatlararası genişleme, sayfaları doğrulanmış asıl metinde ayrıntılı okuma. Modelin özgül önerisi, başlangıç açıklamasını yapay zekânın üstlenmesi ve ayrıntının yönünü okurun belirlemesiyle, destekleyici kaynaklardan doğrudan okumaya dönen bir ilişkinin kurulmasıdır.

Bu düzenleme, okumaya başlama güçlüğünü azaltabilir, açıklama arayışını kolaylaştırabilir ve devam eden bir okuma için somut yön sağlayabilir. Aynı zamanda özetle yetinme, hazır yoruma bağlanma ve metinden uzaklaşma risklerini taşır. Beklenen katkının gerçekleşmesi, son aşamada okurun asıl metni gerçekten okumasına, önceki açıklamaları bu karşılaşmayla yeniden değerlendirebilmesine ve okumayı sürdürmesine bağlıdır. Bildiri, bu katkının kanıtlandığını ileri sürmeden, nasıl araştırılabileceğini ve hangi uygulama koşullarında anlamlı olabileceğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Bastani, H., Bastani, O., Sungu, A., Ge, H., Kabakcı, Ö., & Mariman, R. (2025). Generative AI without guardrails can harm learning: Evidence from high school mathematics. Proceedings of the National Academy of Sciences, 122(26), e2422633122. https://doi.org/10.1073/pnas.2422633122 | Erişilen nüsha

Bone, J. K., Bu, F., Sonke, J. K., & Fancourt, D. (2025). The decline in reading for pleasure over 20 years of the American Time Use Survey. iScience, 28(9), 113288. https://doi.org/10.1016/j.isci.2025.113288

David, J. L. (1787). The death of Socrates [Tuval üzerine yağlıboya]. The Metropolitan Museum of Art, New York, NY, United States. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/436105

Hidi, S., & Renninger, K. A. (2006). The four-phase model of interest development. Educational Psychologist, 41(2), 111–127. https://doi.org/10.1207/s15326985ep4102_4 | Erişilen nüsha

Hsin, L. B., Hutchison, A., Abedini, P., Amayou, J., & Mousavi, V. (2026). Teaching adolescents to read purposefully with generative AI. Journal of Literacy and Technology, 27(1), 37–60. https://literacyandtechnology.org/wp-content/uploads/2026/07/JLT_V27_1_Hsin_Hutchinson_Abedini_Amayou_Mousavi-1.pdf

Kestin, G., Miller, K., Klales, A., Milbourne, T., & Ponti, G. (2025). AI tutoring outperforms in-class active learning: An RCT introducing a novel research-based design in an authentic educational setting. Scientific Reports, 15, 17458. https://doi.org/10.1038/s41598-025-97652-6 | Erişilen nüsha

Lee, H.-P., Sarkar, A., Tankelevitch, L., Drosos, I., Rintel, S., Banks, R., & Wilson, N. (2025). The impact of generative AI on critical thinking: Self-reported reductions in cognitive effort and confidence effects from a survey of knowledge workers. In Proceedings of the 2025 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (Article 1121, pp. 1–22). Association for Computing Machinery. https://doi.org/10.1145/3706598.3713778 | Erişilen nüsha

Lin, C.-C., Lin, T.-H., & Tang, C.-K. (2025). Enhancing English reading comprehension, learning motivation and attitude through AI-supported pre-reading scaffolding. Journal of Computer Assisted Learning, 41(6), e70150. https://doi.org/10.1111/jcal.70150

Mayer, R. E., & Moreno, R. (2003). Nine ways to reduce cognitive load in multimedia learning. Educational Psychologist, 38(1), 43–52. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3801_6 | Erişilen nüsha

Miao, F., & Holmes, W. (2023). Guidance for generative AI in education and research. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693 | Erişilen nüsha

Mokhtari, K., & Ghimire, N. (2026). AI-supported reading comprehension across disciplines. Encyclopedia, 6(3), 56. https://doi.org/10.3390/encyclopedia6030056 | Erişilen nüsha

National Literacy Trust. (2025). Children and young people's reading in 2025. https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/children-and-young-peoples-reading-in-2025/

Palincsar, A. S., & Brown, A. L. (1984). Reciprocal teaching of comprehension-fostering and comprehension-monitoring activities. Cognition and Instruction, 1(2), 117–175. https://doi.org/10.1207/s1532690xci0102_1 | Erişilen nüsha

Platon. (t.y.-a). Crito (H. N. Fowler, Çev.). ToposText. https://topostext.org/work/87

Platon. (t.y.-b). Republic (P. Shorey, Çev.). ToposText. https://topostext.org/work/768

Rosenblatt, L. M. (1988). Writing and reading: The transactional theory (Technical Report No. 416). University of Illinois at Urbana-Champaign, Center for the Study of Reading. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED292062.pdf

Snow, C. E. (2002). Reading for understanding: Toward an R&D program in reading comprehension. RAND. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2005/MR1465.pdf

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kaynakça

Bastani, H., Bastani, O., Sungu, A., Ge, H., Kabakcı, Ö., & Mariman, R. (2025). Generative AI without guardrails can harm learning: Evidence from high school mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 122*(26), e2422633122. https://doi.org/10.1073/pnas.2422633122 | Erişilen nüsha

Bone, J. K., Bu, F., Sonke, J. K., & Fancourt, D. (2025). The decline in reading for pleasure over 20 years of the American Time Use Survey. *iScience, 28*(9), 113288. https://doi.org/10.1016/j.isci.2025.113288

David, J. L. (1787). *The death of Socrates* [Tuval üzerine yağlıboya]. The Metropolitan Museum of Art, New York, NY, United States. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/436105

Hidi, S., & Renninger, K. A. (2006). The four-phase model of interest development. *Educational Psychologist, 41*(2), 111–127. https://doi.org/10.1207/s15326985ep4102_4 | Erişilen nüsha

Hsin, L. B., Hutchison, A., Abedini, P., Amayou, J., & Mousavi, V. (2026). Teaching adolescents to read purposefully with generative AI. *Journal of Literacy and Technology, 27*(1), 37–60. https://literacyandtechnology.org/wp-content/uploads/2026/07/JLT_V27_1_Hsin_Hutchinson_Abedini_Amayou_Mousavi-1.pdf

Kestin, G., Miller, K., Klales, A., Milbourne, T., & Ponti, G. (2025). AI tutoring outperforms in-class active learning: An RCT introducing a novel research-based design in an authentic educational setting. *Scientific Reports, 15*, 17458. https://doi.org/10.1038/s41598-025-97652-6 | Erişilen nüsha

Lee, H.-P., Sarkar, A., Tankelevitch, L., Drosos, I., Rintel, S., Banks, R., & Wilson, N. (2025). The impact of generative AI on critical thinking: Self-reported reductions in cognitive effort and confidence effects from a survey of knowledge workers. In *Proceedings of the 2025 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (Article 1121, pp. 1–22). Association for Computing Machinery. https://doi.org/10.1145/3706598.3713778 | Erişilen nüsha

Lin, C.-C., Lin, T.-H., & Tang, C.-K. (2025). Enhancing English reading comprehension, learning motivation and attitude through AI-supported pre-reading scaffolding. *Journal of Computer Assisted Learning, 41*(6), e70150. https://doi.org/10.1111/jcal.70150

Mayer, R. E., & Moreno, R. (2003). Nine ways to reduce cognitive load in multimedia learning. *Educational Psychologist, 38*(1), 43–52. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3801_6 | Erişilen nüsha

Miao, F., & Holmes, W. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693 | Erişilen nüsha

Mokhtari, K., & Ghimire, N. (2026). AI-supported reading comprehension across disciplines. *Encyclopedia, 6*(3), 56. https://doi.org/10.3390/encyclopedia6030056 | Erişilen nüsha

National Literacy Trust. (2025). *Children and young people's reading in 2025*. https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/children-and-young-peoples-reading-in-2025/

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Palincsar, A. S., & Brown, A. L. (1984). Reciprocal teaching of comprehension-fostering and comprehension-monitoring activities. *Cognition and Instruction, 1*(2), 117–175. https://doi.org/10.1207/s1532690xci0102_1 | Erişilen nüsha

Platon. (t.y.-a). *Crito* (H. N. Fowler, Çev.). ToposText. https://topostext.org/work/87

Platon. (t.y.-b). *Republic* (P. Shorey, Çev.). ToposText. https://topostext.org/work/768

Rosenblatt, L. M. (1988). *Writing and reading: The transactional theory* (Technical Report No. 416). University of Illinois at Urbana-Champaign, Center for the Study of Reading. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED292062.pdf

Snow, C. E. (2002). *Reading for understanding: Toward an R&D program in reading comprehension*. RAND. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2005/MR1465.pdf

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ZEUGMA AT MEYDANI'NDA BULUNAN TAUROKTONİ KABARTMASI BAĞLAMINDA ROMA ORDUSU VE MİTHRAS KÜLTÜ

Öğr. Gör. Selçuk Oğuz
Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
selcukoguz45@hotmail.com.selcukoguz@gantep.edu.tr
ORCID 0009-0008-0567-8175

Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırında, Fırat Nehri üzerindeki stratejik geçiş noktasında konumlanan Zeugma, askeri, siyasi ve ekonomik işlevlerinin yanı sıra farklı kültürel ve dinsel geleneklerin karşılaştığı çok katmanlı bir merkez olarak öne çıkmaktadır. Kentin özellikle Roma dönemindeki askeri karakteri, burada konuşlanan birliklerin sosyal ve dinsel pratiklerinin Zeugma'nın kentsel yaşamıyla etkileşimini değerlendirmek açısından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Bu bağlamda, 2015 yılında At Meydanı olarak adlandırılan ve Roma döneminde askeri yerleşkenin bulunduğu düşünülen alanda ele geçirilen mermer Mithras tauroktoni kabartması, Zeugma'nın Roma dönemi dini yaşamına ilişkin dikkat çekici arkeolojik verilerden birini oluşturmaktadır.

Orta grenli, mavimsi-bej/beyaz mermerden üretilmiş olan kabartma yaklaşık 33,5 × 38,3 cm ölçülerinde ve 7 cm kalınlığındadır. Eserde Mithras, kültün temel ikonografik unsuru olan *tauroktoni* sahnesi içerisinde boğayı öldürürken betimlenmiştir. Kompozisyonda Mithras'a eşlik eden köpek, yılan, akrep ve karga ile üst köşelerde yer alan Helios ve Selene figürleri; Mithras'ın iki yanında konumlandırılan meşale taşıyıcıları Kautes ve Kautopates ile birlikte sahnenin kozmolojik ve ritüel anlam katmanlarını oluşturmaktadır. Bu ikonografik bütünlük, kabartmanın yalnızca Mithras kültünün görsel repertuarının bir örneği olarak değil, aynı zamanda kültün kozmolojik tasavvurlarının Zeugma bağlamındaki yansıması olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Bununla birlikte, eserin bilimsel açıdan taşıdığı önem, ikonografik özelliklerinin yanı sıra buluntu bağlamından kaynaklanmaktadır. Kabartmanın Zeugma'daki askeri yerleşke ile ilişkilendirilen At Meydanı çevresinde ele geçirilmiş olması, kentte Mithras kültünün varlığına ilişkin önemli bir arkeolojik kanıt sunmaktadır. Ayrıca eserin bir mimari yapı ile bağlantılı olduğuna işaret eden veriler, askeri yerleşke içerisinde bir *mithraeum* bulunmuş olabileceği yönündeki değerlendirmeleri desteklemektedir. Bu bağlamda, Zeugma'daki askeri yerleşkenin *legio IIII Scythica* ile ilişkisinin yanı sıra Roma ordusunda Mithras kültünün yayılımı ve askerî

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

topluluklar içerisindeki görünürlüğü dikkate alındığında, söz konusu kabartma askerî personel, kült pratiği ve kentsel mekân arasındaki ilişkilerin incelenmesi açısından özgün bir veri niteliğindedir.

Bu çalışmada, At Meydanı'nda ele geçirilen Mithras tauroktoni kabartması; buluntu bağlamı, ikonografik özellikleri ve mimari ilişkileri üzerinden değerlendirilecek, elde edilen veriler Roma ordusunun dini yaşamı ve Mithras kültünün askerî çevrelerdeki yayılımına ilişkin arkeolojik ve tarihsel verilerle karşılaştırılacaktır. Ayrıca Zeugma'nın Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırındaki stratejik konumu ve askeri-kentsel yapılanması çerçevesinde, kültün kent içerisindeki olası mekânsal ve toplumsal konumu tartışılacaktır. Böylece söz konusu küçük ölçekli mermer kabartmanın, Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırında görev yapan askerlerin dinsel dünyası, kült pratikleri ve askeri topluluk ile kent arasındaki kültürel etkileşim hakkında sunduğu verilerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zeugma; Mithras; Mithraeum; Tauroktoni; *Legio IIII Scythica*; Roma Ordusu; Roma Dini; Doğu Sınırı; Gaziantep.

The Roman Army and the Cult of Mithras in Light of the Tauroctony Relief Discovered at Zeugma's At Meydanı

Located on the eastern frontier of the Roman Empire and strategically positioned at a major crossing point of the Euphrates River, Zeugma was an important center characterized by military, political, economic, and cultural functions. Beyond its strategic significance, the city constituted a multi-layered social environment in which diverse cultural and religious traditions encountered and interacted with one another. In this context, the marble Mithras tauroctony relief discovered in 2015 in the area known as At Meydanı, associated with the Roman military settlement, provides significant archaeological evidence for the religious life of Roman Zeugma.

The relief, carved from medium-grained bluish-beige/white marble, measures approximately 33.5 × 38.3 cm and is approximately 7 cm thick. It depicts Mithras performing the central act of the cult's iconography, the *tauroctony*, in which the god is shown killing the bull. The composition includes the dog, serpent, scorpion, and raven, together with Helios and Selene positioned in the upper corners and the torchbearers Cautes and Cautopates flanking Mithras. Taken as a whole, these elements reflect the complex cosmological and ritual

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

dimensions of Mithraic imagery and provide an important basis for examining the visual representation of the cult within the specific context of Zeugma.

The significance of the relief, however, derives not only from its iconography but also, and particularly, from its archaeological context. Its discovery in the vicinity of the military settlement has been regarded as the first known archaeological evidence for the presence of the cult of Mithras at Zeugma. Furthermore, evidence suggesting an architectural association raises the possibility that a *mithraeum* may have existed within the military settlement. Considering the association of the military complex with *legio IIII Scythica* and the widespread presence of Mithraic worship within the Roman military, the relief provides an important starting point for examining the relationship between military communities, religious practices, and urban space on the eastern frontier of the Empire.

This paper examines the Mithras tauroctony relief through its archaeological context, iconographic characteristics, and possible architectural associations. The evidence will be evaluated in conjunction with archaeological and historical data concerning religious practices within the Roman army and the dissemination of Mithraic worship among military communities. Particular attention will be given to the strategic and military character of Zeugma and to the possible spatial and social position of Mithraic worship within the urban environment. The study aims to demonstrate how a small-scale marble relief can contribute to a broader understanding of the religious experiences of soldiers, the organization of cult practices, and the interaction between military communities and urban society on the eastern frontier of the Roman Empire.

Keywords: Zeugma; Mithras; Mithraeum; Tauroctony; *Legio IIII Scythica*; Roman Army; Roman Religion; Eastern Frontier; Gaziantep.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1 Giriş

Arkeolojik bir kabartmanın okunması, betimlenen figürün adının belirlenmesiyle tamamlanmaz. Figürün nerede durduğu, hangi eyleme katıldığı, çevresindeki öğelerle nasıl ilişkilendirildiği ve eserin hangi kullanım ortamına ait olabileceği de açıklamanın parçasıdır. İnançla ilişkili imgelerde bu gereklilik daha belirgindir. Bir tanrının tanınmasını sağlayan işaretler, aynı zamanda bakışın düzenlenmesine ve sahnenin anlamlı bir bütün olarak kurulmasına katılır. Bu nedenle eserin konusu ile görsel kuruluşu birlikte ele alınmalıdır.

Zeugma örneği, bu ilişkiyi belirli bir eser üzerinden tartışma olanağı verir. Mithras'ın boğayı öldürmesini konu alan ve tauroktoni[1] olarak adlandırılan sahnede, merkezdeki figürün hareketi iki yandaki daha durağan figürlerle çevrelenmiştir. Pelerinin yayılması, bacakların çapraz doğrultuları, boğanın kütlesi ve üst bölümdeki küçük betimler, farklı hareket ve ölçekleri aynı yüzeyde buluşturur. Bu özellikler, fotoğraf üzerinden doğrudan incelenebilir. Eserin toplumsal kullanımı hakkında kurulacak açıklama ise başka türden belgelere ihtiyaç duyar. Görsel bir düzenin saptanmasıyla onun belirli bir topluluğa yüklenen değerlerin temsili olduğunun ileri sürülmesi, aynı kanıt düzeyinde değildir.

Mithras araştırmalarının kaynak yapısı bu ayrımı gerekli kılar. Dirven, kült üyelerinin kendi deneyimlerine ilişkin yazılı tanıklıklarının kıtlığını "testimonials written by initiates are almost entirely absent" sözleriyle belirtir; Türkçesiyle, "inisiye olmuş kişilerin yazdığı tanıklıklar neredeyse tamamen yoktur" (Dirven, 2015, s. 23). İmgenin yorumlanması, bu eksikliği sınırsız varsayımla doldurma yetkisi vermez. Korunmuş nesne, karşılaştırılabilir betimler ve buluntu bilgisi birlikte değerlendirilmelidir.

1.1 Amaç ve araştırma problemi

Araştırmanın amacı, Zeugma Mithras kabartmasındaki biçimsel ilişkileri açıklamak ve bunları dinî temsil ile askerî çevre arasındaki bağlantı bakımından değerlendirmektir. Temel araştırma sorusu şudur: Zeugma Mithras kabartmasında inanç hangi görsel ilişkiler aracılığıyla temsil edilmekte ve bu temsil askerî kimlikle hangi kanıtlar üzerinden ilişkilendirilebilmektedir? Burada askerî kimlik, eserde doğrudan betimlenmiş bir meslek göstergesi olarak kabul edilmemektedir. Kavram, askerî çevreye mensubiyet ile dinî aidiyetin olası kesişimini araştırmak için kullanılmaktadır.

[1] Tauroktoni, Roma İmparatorluğu döneminde yayılan gizemli Mithras dininde, tanrı Mithras'ın bir boğayı kurban etmesini (öldürmesini) anlatan kutsal sahnelerin ve mitolojik olayın adıdır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bu çerçevede beş alt problem belirlenmiştir: Merkezî eylem ile çevredeki figürler arasında nasıl bir görsel hiyerarşi kurulmuştur? Duruş, ölçek ve yön farklılıkları anlamın oluşmasına nasıl katılmaktadır? İkonografik tanımlama, biçimsel çözümlemeyi hangi noktalarda açıklamakta veya sınırlandırmaktadır? Buluntu bağlamı askerî kimlik bağlantısını hangi ölçüde desteklemektedir? Belgeli karşılaştırma örnekleri, Zeugma kabartması hakkında kurulabilecek yorumların sınırlarını nasıl görünür kılmaktadır?

1.2 Sav ve çalışmanın önemi

Sav, kabartmanın dinî anlamının figürlerin tek tek tanınmasına ek olarak kompozisyon içindeki ilişkiler aracılığıyla görünürlük kazandığı; askerî kimlikle bağlantısının ise bu ilişkilerden doğrudan türetilemeyeceğidir. Askerî bir çevrede kullanılmış olabilecek dinî imgenin, kullanıcıların bütün toplumsal özelliklerini kendiliğinden açıkladığı varsayılmamalıdır. Çalışmanın katkısı, eserin görsel kuruluşunu ayrıntılandırmak ve tarihsel yorumun dayandığı kanıt türlerini açıkça ayırmaktır. Böylece biçimsel çözümleme, arkeolojik bulguyu tekrarlayan bir tasvir olmaktan çıkarak tartışmaya kendi sorularıyla katılır.

2 Yöntem ve kapsam

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülmüş bir tek eser incelemesidir. Temel görsel veri, araştırmaya sağlanan 720 × 540 piksel boyutundaki cephe fotoğrafıdır. Arkeolojik bağlam için Görkay'ın eser hakkındaki yayını; kavramsal değerlendirme için ikonografi, dinî deneyim, maddi kültür ve Mithras kültünün toplumsal dolaşımı üzerine çalışmalar kullanılmıştır. Yerinde inceleme, yeni ölçüm, malzeme analizi, kazı veya görüşme yapılmamıştır. Bulgular, fotoğraftaki gözlenebilir ilişkiler ve yayımlanmış verilerin eleştirel değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

Yöntem dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada figürler, nesneler, yönler ve yüzey özellikleri betimlenmiştir. İkinci aşamada ölçek, merkezilik, denge, çapraz doğrultular ve örtüşmeler çözümlenmiştir. Üçüncü aşamada betimler, yayımlanmış ikonografik tanımlamalarla eşleştirilmiştir. Son aşamada askerî çevre, dinî aidiyet ve kullanım olasılıkları, birbirinden bağımsız belgelerin sağladığı destek gözetilerek tartışılmıştır. Bu aşamalar tek yönlü bir anlam derinleştirme sırası olarak görülmemiştir. Bağlamsal bir öneri, görsel veya arkeolojik veriyle uyuşmadığında yeniden sınırlandırılmıştır.

Van Straten'in ikonografi tartışmasında kullandığı "stylistic aspects are left aside" ifadesi, "üslupsal özellikler dışarıda bırakılır" biçiminde çevrilebilir (Van Straten, 1986, s. 166). Yazar, bu tespitle ikonografinin sanat nesnesine ilişkin bütün soruları karşılayan bir yöntem

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

olarak görülmesine itiraz eder ve üslup incelemesine ayrı bir yer tanır. Bu araştırmada da figürlerin kimliklerini açıklamakla yetinilmemiş, kompozisyonun kurduğu ilişkiler ayrıca incelenmiştir. Sanatçının niyeti bilinmediğinden, gözlenebilir görsel etkiler bilinçli üretim amacının kesin kanıtı olarak sunulmamıştır.

Dura-Europos'taki bir kült kabartması, adak ve kullanıcı kimliği hakkında belge sunması nedeniyle amaçlı karşılaştırma örneği olarak seçilmiştir. Split'teki minyatür kabartma, ölçek ve kullanım ilişkisini; Močići kutsal alanı ise yerel mekânın dinî pratiğe katılımını tartışmak için kullanılmıştır. Bunlar Zeugma eserinin bütün özelliklerini temsil eden bir örneklem değildir. Her örnek, araştırma sorusunun belirli bir boyutunu açıklamak üzere değerlendirilmiştir. Çalışma, heykel atölyeleri veya bütün Mithras betimleri hakkında üslup sınıflandırması yapmamaktadır.

Fotoğrafın çözünürlüğü, aşınmış küçük ayrıntıların okunmasını sınırlar. Görseldeki metal çerçeve ve tutucular güncel sergileme donanımıdır; antik kompozisyonun parçası sayılmamıştır. Işık yönü, beyaz dengesi ve yüzeydeki renk farklılıkları, fotoğraf üzerinden özgün boya dağılımını yeniden kurmaya yeterli değildir. Yabancı dildeki kısa doğrudan alıntılar özgün biçimleri ve bu çalışma için hazırlanan Türkçe çevirileriyle verilmiştir. Türkçe kaynaklardan yapılan alıntılar özgün dilinde korunmuştur. Sayfa numaralarında yayınların basılı veya kendi içinde numaralandırılmış sayfaları esas alınmıştır.

3 İnanç imgesi ve toplumsal bağlam

3.1 İkonografik tanımlamanın açıklama gücü

Bir betimin tanınması ile anlamının açıklanması farklı işlemlerdir. Bir figürün meşale taşıdığını görmek betimlemedir; onun belirli bir kült içinde adlandırılması ikonografik tanımlamadır. Meşalenin yönü ile figürün kompozisyondaki yerinin ilişkilendirilmesi ise yeni bir çözümleme gerektirir. Bu ayrım gözetilmediğinde, simge adları açıklamanın yerini alır. Nesneye verilen adın tekrarlanması, o nesnenin sahnede neden önemli olduğunu kendiliğinden göstermez.

Mithras kültünün kökenine ilişkin tartışmalar, tanıdık bir adın tarihsel sürekliliği kesinleştirmediğini de gösterir. Chalupa'nın belirttiği "the mutual inconsistency of literary and archaeological sources", "yazılı ve arkeolojik kaynakların birbiriyle uyuşmaması" sorunu, köken anlatılarının başlıca güçlüklerindendir (Chalupa, 2016, s. 67). Bu nedenle Zeugma kabartmasının giysi ve tanrı adı üzerinden doğrudan bir etnik kimliğe bağlanması uygun

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

değildir. Benzerlik, aktarım veya ortaklık araştırmasını başlatabilir; kesintisiz tarihsel özdeşliği tek başına kanıtlamaz.

3.2 İmgeyle karşılaşma ve dinî deneyim

Dinî imge, kullanıldığı ortamdan bütünüyle bağımsız ele alındığında, onunla kurulan ilişkinin bazı boyutları gözden kaçar. Bakış mesafesi, yerleştirme yüksekliği, ışık ve çevredeki başka imgeler, karşılaşmayı etkileyebilecek değişkenlerdir. Zeugma örneğinde bunların özgün değerleri bilinmemektedir. Bu bilinmezlik, mekânsal soruları araştırma dışına çıkarmaz; kesin rekonstrüksiyon yerine gerekçeli olasılıklarla çalışmayı gerektirir.

Silnović, küçük Mithras kabartmalarını değerlendirirken "suggesting their possible role as memory aids" ifadesiyle, "belleği destekleyen araçlar olarak olası rollerini önererek" bir kullanım ihtimali geliştirir (Silnovic, 2018, s. 291). İncelediği Split örneği 8,3 × 7,5 cm ölçüsündedir ve minyatür niteliği taşır. Bu görüş, Zeugma eserinin taşınabilir kişisel eşya olduğunu göstermez. Karşılaştırmanın değeri, ölçek ve maddi düzenlemenin bir imgenin kullanımına ilişkin soruları değiştirebildiğini göstermesidir. Aynı sahne, farklı boyut ve yerleştirmelerde aynı biçimde deneyimlenmek zorunda değildir.

Wilson ve McCarty'nin Močići üzerine araştırması da yerel koşulların önemini vurgular. Yazarların "This sanctuary was deeply locative" ifadesi, "Bu kutsal alan, bulunduğu yere derinden bağlıydı" biçiminde çevrilebilir (Wilson, 2026, s. 3). Burada doğrudan çevredeki araziyle ilişkilenen bir ibadet düzeni ele alınmaktadır. Bu örnekten Zeugma'nın mimarisi hakkında sonuç çıkarılamaz. Ancak bütün Mithras mekânlarına tek bir evrensel düzen atfetmenin sakıncası görülür. Ortak ikonografi, yerel kullanım farklılıklarını ortadan kaldırmaz.

4 Zeugma kabartmasının buluntu bağlamı

Görkay, eserin 2015'te At Meydanı yakınında yüzeyden bulunduğunu; mermer levhanın 33,5 × 38,3 cm ölçülerinde olduğunu ve arkasında bir yuvaya harçla tutturulmasını sağlayabilecek yivler bulunduğunu bildirir. Kabartmanın tanımlamasında Mithras, Kautes ve Kautopates olarak adlandırılan iki meşale taşıyıcısı, Helios ve Selene, hayvanlar ve yedi altar yer alır; bazı bölümlerde kırmızı boya izleri kaydedilir (Görkay, 2017, s. 162). Bu bilgiler, fotoğraftan bağımsız olarak yayımlanmış arkeolojik veridir. Araştırmaya sağlanan fotoğraf, eserin güncel görünüşünü belgelemekte ve aşağıdaki görsel çözümlemeye temel oluşturmaktadır (Görsel 1).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Özgün yerleştirme konusunda aynı kaynak şu ifadeyi kullanır: “Kabartma plaka büyük olasılıkla ele geçtiği araziye yakın bir konumda bulunan bir mithraeum ile bağlantılı olmalıdır” (Görkay, 2017, s. 162). Mithraeum, Mithras kültüyle ilişkili ibadet mekânını ifade eder. Alıntıdaki olasılık belirten ifade korunmalıdır. Yüzey buluntusu, kullanım yeriyle anlamlı bir yakınlık gösterebilir; fakat tabakası ve mimari konumu belirlenmiş bir kazı buluntusuyla aynı kesinlikte değerlendirilemez.

Bu ayrım, askerî kimlik tartışmasının başlangıcını oluşturur. Eserin nerede bulunduğu, kim tarafından yaptırıldığı, kimlerin kullandığı ve ne tür bir kurumsal düzen içinde yer aldığı farklı sorulardır. Bunlardan birine ilişkin veri, diğerlerinin yanıtı yerine geçmez. Araştırmada kullanılan askerî çevre kavramı, nesnenin anlamlandırılmasına katkıda bulunan tarihsel bağlamı belirtmektedir. Tekil kullanıcıların rütbesi, mesleği veya aidiyeti hakkında ayrıca belge gerekir.



Şekil 1. Gaziantep Arkeoloji müzesi Mitras Tauroktoni Kabartması

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

5 Görsel çözümleme

5.1 Merkezî eylem ve görsel hiyerarşi

Fotoğrafta ilk dikkati çeken özellik, merkezdeki figürün yan figürlerden daha geniş bir alan kaplamasıdır. Baş, kollar, pelerin ve bacaklar, merkezden çevreye doğru açılan bir hareket oluşturur. Yan figürlerin daha dar ve dikey yerleşimleri, bu genişlemeyi çevreler. Böylece kompozisyonun önceliği, anlatının başkişisi etrafında belirginleşir. Bu durum, yalnızca figürün tanrı olarak tanınmasına bağlı değildir; ölçek ve kapladığı alan da görsel ağırlığı üretir.

Boğanın gövdesi, sahnenin alt yarısında yatay bir kütle oluşturur. Merkezdeki figürün çapraz uzanan bacağı, bu yataylıkla kesişir. Kol ve gövde arasındaki yön farklılıkları da aynı bölgede yoğunlaşır. Göz, birbirinden bağımsız ayrıntılar arasında dağılmak yerine, bedenlerin temas ettiği alana geri döner. Buradaki hareket, geniş bir mekânda ilerleyen figürlerden çok, birbirine bağlanmış bedenlerin iç geriliminden doğmaktadır.

Merkezî figürün başı fotoğrafta izleyiciye yönelmiş görünürken eylemin bedensel yönü boğaya bağlıdır. Baş ile beden arasındaki bu fark, izleyicinin figürle yüz yüze gelmesi ile eyleme tanıklık etmesini bir araya getirir. Ancak aşınmış göz ve yüz ayrıntılarından belirli bir ruhsal durum çıkarılamaz. Sükûnet, öfke veya zafer duygusunu kesin yüz ifadesi olarak tanımlamak, görüntünün sağladığı bilgiyi aşar.

5.2 Pelerin ve yüzeyde hareketin kurulması

Pelerin, merkezdeki figürün arkasında yataya yaklaşan geniş kıvrımlarla açılmaktadır. Figürün dar gövdesiyle karşılaştırıldığında bu alan, hareketin sınırını genişletir. Kumaş kıvrımlarının tekrarı, gövde ve bacakların daha keskin doğrultularına başka bir ritim ekler. Fotoğraftan yapılan biçimsel okumada pelerin, sahnenin sol tarafındaki boşluğu düzenleyen ve merkezî figürün etkisini büyüten bir öğe olarak değerlendirilebilir.

Buradan figürün gerçekten rüzgâra maruz kaldığı veya belirli bir hızla hareket ettiği sonucu çıkarılamaz. Kabartmanın oluşturduğu hareket etkisi, gerçek zamanlı bir olay kaydı değildir. Kumaşın açılması, eylemin görsel yoğunluğuna katılan bir biçimsel düzenlemedir. Aynı nedenle, kıvrımların anatomik hareketle tam uyuşup uyuşmadığı tek başına eserin başarısını belirleyen bir ölçüt olamaz. Değerlendirme, bu biçimlerin sahnenin bütünündeki işlevini de dikkate almalıdır.

Taş yüzeydeki kabartı farkları, fotoğrafın ışığı altında bazı sınırları güçlendirmekte, bazılarını ise silikleştirmektedir. Özellikle figürlerin üst üste geldiği alanlarda sınırlar, kontur

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kadar gölgeyle de okunur. Bununla birlikte tek fotoğraf, kabartmanın bütün derinlik değerlerini ölçmeye veya özgün ışık altında nasıl göründüğünü belirlemeye yetmez. Görülebilen yüzey etkisi ile varsayılan özgün görünüşün ayrılması gerekir.

5.3 Yan figürler ve karşıt yönler

İki yan figür, merkezdeki karmaşık beden ilişkisine göre daha durağan konumlanmıştır. Meşalelerin karşıt yönleri, bu durağanlığı aynı zamanda farklılaştırır. Birbirine benzer iki figürün benzer olmayan yönlenişi, kompozisyonun basit bir ayna simetrisine dönüşmesini önler. Denge, bütün ayrıntıların eşitlenmesiyle değil, merkez etrafında farklı görevler üstlenen öğelerin yerleştirilmesiyle sağlanır.

Bu noktada meşaleleri hemen yaşam ve ölüm, doğuş ve batış veya belirli mevsimler olarak eşitlemek, görsel gözlemden farklı bir iddiadır. Böyle eşleştirmeler, ilgili ikonografik örnekler ve yorumların kapsamı içinde tartışılabilir. Zeugma fotoğrafı tek başına seçeneklerden birini zorunlu kılmaz. Kesin olarak görülebilen, meşale yönlerinin ve figürlerin yerleşimlerinin sahneye karşıtlık katmasıdır. Karşıtlığın hangi dinî açıklamaya bağlanacağı, ayrıca gerekçelendirilmelidir.

Yan figürlerin varlığı, merkezdeki eylemin çevresiz ve tekil bir hareket olarak algılanmasını da engeller. Eylem, kendisini çevreleyen başka varlıklarla aynı görsel alanda gerçekleşir. Bu ilişki, anlatının kapsamını genişletir; ancak yan figürleri gerçek törene katılmış belirli kişiler olarak tanımlamak için neden oluşturmaz. Betimlenen tanrısal veya simgesel eşlikçilerle tarihsel kullanıcılar birbirine karıştırılmamalıdır.

5.4 Üst bölüm ve ilişkisel anlam

Üst köşelerdeki küçük figürler, merkezdeki bedenlerden ayrı bir ölçek ve konumda yer alır. Üst bölümdeki aşınmış dizilim de sahnenin dikey yönde katmanlanmasına katılır. İkonografik adlandırmalar dikkate alındığında ana eylemin göksel öğelerle birlikte sunulduğu söylenebilir. Burada anlam, her öğeye tek sözcüklük bir karşılık verilerek tüketilemez. Öğelerin birbirine göre konumu da açıklanmalıdır.

Örneğin göksel bir figürün üst köşede bulunması ile merkezde boğaya uygulanan eylem aynı görsel ağırlığa sahip değildir. Küçük öğeler, merkezdeki eylemi çevreleyen daha geniş bir düzen fikrini çağrıştırabilecek biçimde yerleştirilmiştir. Bu, kompozisyondan geliştirilen bir yorumdur. Belirli yıldızların tam konumunu, bir gök haritasını veya eksiksiz bir

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

dinî öğretinin şemasını saptadığı ileri sürülmemektedir. Genel bir göksel gönderme ile teknik astronomik çözüm arasında kanıt bakımından önemli bir mesafe vardır.

6 Askerî kimlik ve dinî aidiyet

Askerî kimlik bağlantısı, kabartmadaki eylemin şiddet içermesinden türetilemez. Bir tanrının hayvanı öldürmesiyle bir askerin savaşması, benzer güç çağrışımları üretebilse de aynı tarihsel eylem değildir. Boğayı doğrudan düşman, merkezî figürü lejyon veya bütün sahneyi askerî zafer alegorisi olarak okumak için bağımsız kanıt gerekir. Bu kanıt sunulmadığında, çağrışım tarihsel açıklama yerine geçirilmiş olur.

Askerî çevreyle ilişkiyi tartışmak için daha sağlam başlangıç, nesnenin dolaşımı ve kullanıcıların içinde hareket ettiği toplumsal ağlardır. Chalupa ve arkadaşları, ordunun rolünü "the Roman army is seen as a facilitator" ifadesiyle açıklar; Türkçesiyle, "Roma ordusu kolaylaştırıcı bir etken olarak görülmektedir" (2021, s. 128). Araştırmaları, askerî kaleler ile Mithras buluntularının imparatorluk genelinde basitçe çakışmadığını; askerî merkezleri birbirine bağlayan belirli ağların ise anlamlı ilişkiler gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler, askerlerle birlikte altyapının sürdürülmesinde görev alan sivilleri de kapsar.

Sivil katılımın önemi, Chalupa, Glomb ve Sarkisjan'ın Tuna eyaletlerindeki gümrük istasyonlarını inceleyen çalışmasında da görülür. Yazarların "Mithraic finds are located significantly closer to customs stations" ifadesi, "Mithras buluntuları gümrük istasyonlarına anlamlı ölçüde daha yakın konumlanmaktadır" biçiminde çevrilebilir (2024, s. 1). Bu sonuç, karşılaştırmaya alınan başka tanrı buluntuları ve bölgesel farklılıklar çerçevesinde değerlendirilmiş; Jüpiter istisnası belirtilmiştir. Çalışma, gümrük görevlilerinin kültün dolaşımındaki önemini desteklemektedir. Ancak Tuna eyaletlerindeki istatistiksel sonuç, Zeugma'daki tek nesnenin kullanıcısının mesleğini belirlemek için kullanılamaz.

Bu araştırmaların Zeugma okumamıza katkısı, askerî çevre kavramını daha dikkatli kullanmayı sağlamalarıdır. Askerî bir yerleşimin etrafında farklı meslek ve statülerden kişilerin bulunabilmesi, kült nesnesiyle askerî kurumsal temsil arasında doğrudan özdeşlik kurmayı güçleştirir. Dinî aidiyet, askerî aidiyetle kesişmiş olabilir; fakat bu kesişimin hangi ölçekte gerçekleştiği, tekil bağışçıdan küçük bir topluluğa veya daha geniş bir çevreye uzanan farklı olasılıklar içerir. Kabartma bu olasılıklardan birini tek başına seçtirmez.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

7 Belgeli karşılaştırma ve yorumun denetlenmesi

Dura-Europos'tan gelen ve Yale University Art Gallery'de 1935.98 envanter numarasıyla kayıtlı kabartma, yaklaşık MS 170–171'e tarihlenmektedir. Müze kaydı, sahnenin bir yanında adak sahibi ile diğer kült üyelerinin betimlendiğini; yazıtın ise adak sahibini okçuların strategosu Zenobios olarak tanımladığını belirtmektedir (Yale University Art Gallery, t.y.). Burada toplumsal kimlik yorumu, görüntüyle birlikte yazıta dayanır. Örneğin araştırmaya alınmasının nedeni, Zeugma eserine doğrudan tarih veya atölye atamak değildir.

İki eserin birlikte düşünülmesi, kanıt türlerinin farkını görünür kılar. Dura-Europos örneğinde bir kişinin belirli unvanla ilişkilendirilmesini sağlayan kayıt vardır. Zeugma hakkında kullanılan verilerde benzer bir adak yazıtı veya kullanıcı adı sunulmamaktadır. Bu fark, Zeugma'nın askerî çevreyle ilişkisini hükümsüz kılmaz; ilişkinin ifade edileceği kesinlik düzeyini belirler. Bir yerde belgelenen kullanıcı kimliği, aynı kült sahnesini taşıyan başka bir nesneye aktarılmamalıdır.

Karşılaştırmanın ikinci sonucu, ortak bir sahnenin toplulukla ilişki kurma biçimlerinin değişebilmesidir. Tarihsel bağışçının betime katılması, dinî olay ile belirli bir kişinin aynı görsel düzlemde buluşmasını sağlar. Zeugma fotoğrafında ise böyle bir kişiyi bağımsız olarak tanımlamaya olanak veren bilgi yoktur. Bu nedenle yan figürleri bağışçı veya asker portresi kabul etmek yerine, eserin yayımlanmış ikonografik tanımlaması içinde değerlendirmek daha tutarlıdır.

8 Bulgular ve tartışma

Çözümlemenin ilk bulgusu, kabartmanın merkezî bir eylem etrafında kurulmuş olmasıdır. Figürün ölçeği, kolların ve bacakların doğrultusu, pelerinin açılması ve boğanın yatay kütlesi aynı odakta birleşir. Yan figürlerin görece durağanlığı, bu hareketi çevreleyen bir düzen oluşturur. Eserin dinî konusu bilinmese bile bu ilişkiler betimlenebilir; ikonografik bilgi, onların hangi anlatıya ait olduğunu açıklar. Böylece biçim ve konu, birbirinden koparılmadan fakat aynı işlem sayılmadan incelenebilir.

İkinci bulgu, simge envanterinin tek başına yeterli olmamasıdır. Meşale taşıyıcılarını, göksel figürleri ve hayvanları adlandırmak, bunların kompozisyondaki görevlerini açıklamaz. Bir öğenin merkezde veya kenarda, büyük veya küçük, hareketli veya durağan oluşu, sahnenin okunmasına katılır. Bu araştırmanın önerdiği ilişkisel okuma, simgesel anlamları reddetmez; onları yüzeydeki kuruluşlarıyla birlikte ele alır. Aynı simgenin farklı konumlandırılması, başka bir görsel vurgu doğurabilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Üçüncü bulgu, askerî kimlik yorumunun görsel çözümlemeden daha farklı belgelere ihtiyaç duymasıdır. Eserin eylem örgüsünde güç ilişkisi görülmesi, o eylemin doğrudan askerî değerleri temsil ettiğini göstermez. Kimlik yorumu, kullanım çevresi, yazıt, adak sahibi veya toplulukla ilgili kayıtlarla desteklenmelidir. Bu ayrım, eseri toplumsal bağlamından koparmak anlamına gelmez. Bağlamı, biçimsel çağrışımla eşitlemeden kullanmayı sağlar.

Ritüel deneyim bakımından da benzer bir ölçülülük gerekir. Fotoğraf, bugünkü bakış koşullarında incelenmektedir. Antik dönemdeki yerleştirme, görüş mesafesi ve ışık hakkında yeni veri sunulmadığı için belirli bir duygusal etkinin bütün izleyicilerde oluştuğu ileri sürülemez. İmgenin katılımcılara korku, güven, bağlılık veya dönüşüm hissi verdiği yönündeki açıklamalar, bu çalışmanın doğrudan bulguları değildir. Bunlar, ek bağlamsal araştırmanın konusu olabilir. Görsel etkinin saptanması ile tarihsel duygunun yeniden kurulması farklı kanıtlar gerektirir.

Çalışmanın sınırı, tek cephe fotoğrafı ve yayımlanmış verilerle yürütülmesidir. Üç boyutlu yüzey, arka yüz, üretim izleri ve korunma durumu doğrudan incelenmemiştir. Buna karşılık bu sınır, eldeki görselin dikkatle çözümlenmesini engellemez. Araştırmanın güvenilirliği, her soruya cevap vermesine değil, hangi cevabın hangi kanıtla kurulduğunu göstermesine bağlıdır. Yeni buluntular, özellikle yazıtlı veya mimari bağlamı belirli veriler, burada askerî kimlik konusunda açık bırakılan ilişkileri daraltabilir ya da değiştirebilir.

9 Sonuç

Zeugma Mithras kabartmasının incelenmesi, dinî anlamın kompozisyon içindeki ilişkiler aracılığıyla görünürlük kazandığı yönündeki savı desteklemektedir. Merkezde yoğunlaşan beden hareketi, yan figürlerin görece durağan yerleşimi ve üst bölümün farklı ölçeği, sahneyi birlikte kurar. Bu nedenle eserin okunması, figür adlarının sıralanmasıyla tamamlanamaz. Görsel hiyerarşi ve öğelerin birbirini nasıl etkilediği ayrıca açıklanmalıdır.

Askerî kimlikle bağlantı bakımından ulaşılabilecek sonuç daha sınırlıdır. Buluntu bağlamı, askerî çevre ile kült imgesi arasında anlamlı bir ilişki kurmaya olanak verir. Ancak bu ilişki, adak sahibinin kimliğini, bütün kullanıcıların mesleğini veya lejyonun ortak ve resmî dinî tercihini belirlemez. Kabartmadaki güç çağrışımlarının askerî erdemlerin doğrudan temsili sayılması da mevcut verilerin ötesine geçer. Dura-Europos karşılaştırması, kişisel kimlik hakkında konuşmayı sağlayan bağımsız belgenin önemini açık biçimde göstermektedir.

Bu çerçevede eserin sanat tarihsel değeri, hem korunmuş bir inanç imgesi olması hem de biçim ile toplumsal yorum arasındaki ilişkinin sınanmasına imkân vermesidir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kompozisyonun dikkatli okunması, tarihsel bağlamın yerini almaz; bağlam da eserin görsel kuruluşunu açıklama gereğini ortadan kaldırmaz. İki alanın birlikte çalışması, bilinen özellikleri daha ayrıntılı anlamayı ve bilinmeyenleri görünür tutmayı sağlar. Zeugma kabartması üzerine geliştirilen bu değerlendirme, arkeolojik eserlerle yapılacak sanat tarihsel araştırmalarda gözlem, ikonografik tanımlama ve kimlik yorumunun hangi kanıtlarla ilişkilendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kaynakça

Chalupa, A. (2016). The origins of the Roman cult of Mithras in the light of new evidence and interpretations: The current state of affairs. *Religio, 24*(1), 65–96.

Chalupa, A., Glomb, T., & Sarkisjan, J. (2024). Stations of the publicum portorium Illyrici are a strong predictor of the Mithraic presence in the Danubian provinces: Geographical analysis of the distribution of the Roman cult of Mithras. *Open Archaeology, 10*(1), Article 20240020. https://doi.org/10.1515/opar-2024-0020 ·

Chalupa, A., Výtvarová, E., Mertel, A., Fousek, J., & Hampejs, T. (2021). The network(s) of Mithraism: Discussing the role of the Roman army in the spread of Mithraism and the question of interregional communication. *Religio, 29*(2), 107–131. https://doi.org/10.5817/Rel2021-2-1

Dirven, L. (2015). The mithraeum as tableau vivant: A preliminary study of ritual performance and emotional involvement in ancient mystery cults. *Religion in the Roman Empire, 1*(1), 20–50. https://doi.org/10.1628/219944615X14234960199678 ·

Görkay, K. (2017). Zeugma lejyon yerleşkesi: Yeni araştırmalar, sonuçlar ve ön değerlendirmeler. *Anadolu, 43,* 147–178. https://doi.org/10.1501/Andl_0000000444 ·

Silnović, N. (2018). To carry the universe in one's own pocket: A miniature Mithraic relief from the Archaeological Museum in Split. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, 58*(1–4), 291–304. https://doi.org/10.1556/068.2018.58.1-4.18 ·

Van Straten, R. (1986). Panofsky and ICONCLASS. *Artibus et Historiae, 7*(13), 165–181. https://doi.org/10.2307/1483254 ·

Wilson, I. S., & McCarty, M. (2026). Situating a rock-born god: Place, practice, and geologies of Mithras-worship at Močići (Croatia). *Journal of Roman Archaeology*. Advance online publication. https://doi.org/10.1017/S1047759426100774

Yale University Art Gallery. (t.y.). *Cult relief of Mithras slaying the bull (Tauroctony)* [Koleksiyon kaydı, envanter no. 1935.98]. https://artgallery.yale.edu/collections/objects/6891

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

CAZ FLÜTÜNDE STİLİSTİK BİR İNCELEME: HUBERT LAWS'UN "MOMENT'S NOTICE" ESERİNDEKİ DOĞAÇLAMASININ ANALİZİ[1]

Bilim Uzmanı Yener BAYARSLAN

bayarslany@gmail.com - 0009-0006-1698-814X

Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ

Ordu Üniversitesi

sercanozkeles@odu.edu.tr - 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Bu çalışma, caz flütünün önde gelen temsilcilerinden Hubert Laws'un "In The Beginning" (1974) albümünde yer alan "Moment's Notice" eserinde icra ettiği doğaçlamayı stilistik bir çerçevede incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, sanatçının icra anlayışını oluşturan flüt teknikleri ile akorsal ve dizisel yaklaşım seslerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi ve görsel analiz yöntemleri kullanılmış; ilgili doğaçlama bölümüne ait veriler görsel analiz yoluyla incelenerek tablo halinde sunulmuştur. Analiz sonucunda, flüt teknikleri bağlamında birden fazla çarpma tekniği saptanmıştır. Akorsal yaklaşım sesleri kapsamında genellikle diyatonik yaklaşım sesi ve gerilimli seslere yer verilmiş; nadir de olsa kromatik yaklaşım sesi ve öncü sesler de tespit edilmiştir. Dizisel yaklaşım bakımından ise Dorian dizisinin kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışmada Hubert Laws'un caz flüt icrasındaki stilistik yaklaşımına dair sınırlı fakat somut bulgular sunulmuş ve caz flütü eğitimi ile doğaçlama öğretimine yönelik uygulanabilir sonuçlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Caz, Caz Flüt, Hubert Laws, Moment's Notice, Doğaçlama, Analiz

[1] Bu çalışma Prof. Dr. Sercan Özkeleş danışmanlığında yürütülen "Caz Flütistlerinde Stilistik Yaklaşım: Hubert Laws Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ABSTRACT

This study aims to examine the improvisation performed by Hubert Laws, one of the leading representatives of jazz flute, on the piece "Moment's Notice" from his album In The Beginning (1974), within a stylistic framework. The research aims to identify the flute techniques and the chordal and modal approach tones that constitute the artist's performance approach. Utilizing qualitative research methods, specifically document analysis and visual analysis techniques, the data regarding the relevant improvisational section were examined through visual analysis and presented in a table format. As a result of the analysis, multiple grace note (embellishment) techniques were identified within the context of flute techniques. Regarding chordal approach tones, diatonic approach tones and tension tones were generally utilized, while chromatic approach tones and leading tones were identified albeit rarely. In terms of modal approaches, the use of the Dorian mode was observed. This study presents limited yet concrete findings regarding Hubert Laws' stylistic approach in jazz flute performance and sets forth applicable results for jazz flute education and improvisation pedagogy.

Keywords: Jazz, Jazz Flute, Hubert Laws, Moment’s Notice, Improvisation, Analysis

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Flüt, 1950'li yıllardan günümüze uzanan süreçte teknik sınırların genişlediği, geleneksel icra kalıplarının dışına çıkıldığı ve çalgının solo olarak öne çıktığı bir gelişim göstermiştir. Bu süreçte birçok icracı, flütün olanaklarını yalnızca klasik müzik disipliniyle sınırlı tutmamış, etnik ve deneysel seslerle ifade alanını genişletmiştir. Yusef Lateef'in farklı halklara özgü etnik flütleri, Herbie Mann'ın çeşitli kültürlerden ve rock-fusion türünden aldığı etkiler, Rahsaan Roland Kirk'ün bağırma, çığlık atma ve mırıldanma teknikleri bu çeşitliliğin örnekleri arasındadır (Berendt, 2019:292-295).

Bu çeşitlilik içinde Hubert Laws, klasik flüt eğitiminden gelen teknik birikimini caz doğaçlamasıyla bir araya getiren yaklaşımıyla öne çıkmaktadır. Sanatçının caz, pop ve klasik müziğin unsurlarını sentezleyen çalışmaları hem klasik flüt icracılarının hem de geniş bir dinleyici kitlesinin ilgisini çekmiştir. Laws, DownBeat Magazine tarafından yirmi dört kez "en iyi flütçü" seçilmiş ve 2011 yılında National Endowment for the Arts tarafından "Jazz Masters Award" ödülüne layık görülmüştür (Nelson, 2016:5).

John Coltrane'in 1957 tarihli "Blue Train" albümünde kaydedilen "Moment's Notice", hızlı ilerleyen armonik geçişleriyle bilinen bir eserdir[2]. Laws “Monent’s Notice” eserini “In The Beginning" (1974) albümünde yorumlamıştır. Sanatçının klasik disiplinini caz doğaçlamasıyla birleştiren yaklaşımı, söz konusu eser incelenerek doğaçlamalarının anlık ifadeler olmasının ötesinde çözümlenmesi gereken özgün bir stilistik yapı olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Bu çalışmanın amacı, Laws'un "Moment's Notice" eserindeki doğaçlamasında (0:50-1:22) gerek flüt tekniklerini gerekse melodik yapıyı oluşturan unsurlarını çalım stilini bağlamında incelemektir. Çalışma Hubert Laws'un akor ve yaklaşım seslerini nasıl bir araya getirdiğini somut biçimde ortaya koyması ve bu tür eserlerde doğaçlama çalışan flüt öğrencileri için uygulanabilir bir örnek sunması bakımından önemlidir. Araştırmanın problem cümlesi ise "Laws'un 'Moment's Notice' icrasındaki doğaçlamaya ait stilistik yapının temel unsurları nelerdir?" şeklinde oluşturulmuştur. Araştırma, söz konusu doğaçlamanın ulaşılabilen transkriptiyle sınırlıdır.

[2] Learn Jazz Standards. (t.y.). *Moment's Notice*. https://www.learnjazzstandards.com/jazz-standards/moments-notice/ (Erişim tarihi: 28.09.2026)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, caz flütünün önde gelen sanatçılarından Hubert Laws'un, "Moment's Notice" adlı eserde kullandığı flüt teknikleri ve melodik yapıya yönelik yaklaşımını stilistik çerçevede incelenmeyi amaçlayan, genel tarama modelinde tasarlanmış betimsel bir araştırmadır.

2.2 Çalışma Grubu

Bu araştırma grubunu Hubert Laws' un "Moment's Notice" eserlerinin 0:50-1:22 zaman aralıklarında icra ettiği doğaçlama bölümleri oluşturmaktadır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada; caz müziği ve tarihi, caz flütü ve Laws' a yönelik; kitap, dergi, elektronik kaynaklar ile "Monetn's Notice" eserinin transkriptlerinin elde edilmesinde nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217)".

2.4 Verilerin Çözümlenmesi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde "Görsel Analiz" yönteminden yararlanılmıştır. "Görsel analiz, görsel verilerin, simgelerin, sembollerin, işaretlerin açıklanıp yorumlanması şeklinde tanımlanabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2011:83, akt: Barutçu ve Atılgan, 2019:503-503)".

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. BULGULAR

3.1 Moment's Notice' in Doğaçlama Bölümünün (0:50-1:22) Stilistik Analizi



Görsel 3. 1 Moment's Notice' in Doğaçlama Bölümünün 1. Kesiti

1.Ölçüde Em7 akorunda mi: akor sesi, A7 akoruda si natural: akorun doğal geirlimli 9'lusu, sol: akor sesi, 2. Ölçüde Fm7 akorunda la bemol: akor sesi, Bb7 akorunda re: akor sesi ve la bemol: re sesine çarpma tekniği, do: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 3. Ölçüde Eb7akorunda si bemol: akor sesi, la bemol: akorun doğal gerilimli 11'lisi, 4. Ölçüde Abm7 akorunda la bemol ve do bemol: akor sesleri, si bemol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, Db7 akorunda re ve la: akor sesi, G7 akorunda fa: akor sesi, la: akorun doğal gerilimli 9'lusu ve mi bemol: bir sonraki akorun kök sesine öncü ses, 6. Ölçüde Ebm7 akorunda mi bemol: akor sesi, fa: diyatonik yaklaşım sesi, Ab7 akorunda la bemol ve do: akor sesi, sol bemol ve si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 7. Ölçüde D7 akorunda fa ve la bemol: akor sesi, sekizlik re: fa sesine çarpma tekniği ile, mi: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 9. Ölçüde Cm7 akorunda mi bemol ve sol: akor sesi, fa: diyatonik yaklaşım sesi, 10. Ölçüde Bbm7 akorunda re bemol: akor sesi, Ebm7 akorunda mi bemol ve re bemol: akor sesi, fa: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 11. Ölçüde Ab7 akorunda mi bemol ve do: akor sesi ve re: akorun doğal gerilimli 11'lisi olarak kullanılmıştır.



Görsel 3. 2 Moment's Notice' in Doğaçlama Bölümünün 2. Kesiti

12. Ölçüde Db7 akorunda re bemol ve la bemol: akor sesleri, do bemol: akorun doğal yedilisi, mi bemol ve sol: diyatonik yaklaşım sesi, 13. Ölçüde Gm7 akorunda mi bemol ve fa: akor sesi, re bemol: diyatonik ses, C7 akorunda sol ve si bemol: akor sesi, fa ve la bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 14. Ölçüde Abm7 akorunda do bemol: akor sesi, si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, Db7 akorunda re bemol ve fa: akor sesleri, mi bemol: diyatonik yaklaşım sesi, sol bemol: akorun doğal gerilimli 11'lisi, 15. Ölçüde Gb akorunda re bemol: akor sesi, la bemol: akorun doğla gerilimli 9'lusu, 16. Ölçüde Bb7 akorunda sol: akorun doğla gerilimli 13'lüsü, 17. Ölçüde Em7 akorunda sol: akor sesi, fa diyez: diyatonik yaklaşım sesi, A7 akorunda re: akorun doğal gerilimli 11'lisi, 18. Ölçüde Fm7 akorunda sol: akorun doğla gerilimli 9'lusu, Bb7 akorunda la bemol: akor sesi, onaltılık re: öncü ses, 19. Ölçüde Eb akorunda re: diyatonik yaklaşım sesi, si bemol: akor sesi, 20. Ölçüde Abm7 akorunda mi bemol: akor sesi, Db7 akorunda la bemol: akor

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sesi, 21. Ölçüde Dm7 akorunda do: akor sesi, G7 akorunda re natural: akor sesi, 22. Ölçüde Ebm7 akorunda mi bemol, sol bemol ve si bemol: akor sesi, fa: sol bemol sesine kromatik yaklaşım sesi, la bemol: diyatonik yaklaşım sesi, Ab7 akorunda do ve mi bemol: akor sesi, re bemol: diyatonik yaklaşım sesi olarak kullanılmıştır.



Görsel 3. 3 Moment's Notice' in Doğaçlama Bölümünün 3. Kesiti

23. Ölçüde Db akorunda fa, la bemol ve do: akor sesleri, sol natural: akorun doğal gerilimli 11'lisi, 24. Ölçüde Dm7 akorunda fa: akor sesi, mi bemol: fa sesinden kromatik yaklaşım sesi, G7 akorunda si: akor sesi, 25. Ölçüde Cm7 akorunda dorian dizisi, 26. Ölçüde Bbm7 akorunda si bemol ve re bemol: akor sesleri, do ve mi bemol: diyatonik yaklaşım sesi, , Eb7 akorunda si bemol ve re: akor sesleri, do ve la bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 27. Ölçüde Ab akorunda mi bemol, do ve sol: akor sesi, re bemol, fa bemol ve si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 28. Ölçüde Db7 akorunda la bemol, re bemol ve do bemol: akor sesleri, si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 29. Ölçüde Gm7 akorunda sol, re ve fa: akor seslerleri, C7 akorunda sol: akor sesi, mi bemol: fa sesine kromatik yaklaşım sesi, re: akorun doğal gerilimli 9'lusu, fa: diyatonik yaklaşım sesi, 30. Ölçüde Fm7 akorunda la bemol ve do: akor sesi, si bemol ve re: diyatonik yaklaşım sesi, Bb7 akorunda fa: akor sesi, mi bemol ve sol: diyatonik yaklaşım sesi ve la bemol sesine kromatik yaklaşım sesi olarak kullanılmıştır.



Görsel 3.4 Moment's Notice' in Doğaçlama Bölümünün 4. Kesiti

31. Ölçüde Eb akorunda fa: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 32. Ölçüde Fm7 akorunda fa, la bemol ve do: akor sesleri, re ve sol: diyatonik yaklaşım sesi, 33. Ölçüde Gm7 akorunda sol, re, si bemol ve fa: akor sesleri, do: diyatonik yaklaşım sesi ve sekizlik fa: fa sesine çarpma tekniği, 34. Ölçüde Fm7 akorunda mi bemol ve do: akor sesleri, sol ve si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, re: akorun doğal gerilimli 13'lüsü, 35. Ölçüde EbM7 akorunda mi bemol, sol ve re: akor sesi, fa: diyatonik yaklaşım sesi, Fm7 akorunda fa: akor sesi, sol: diyatonik yaklaşım sesi, 36. Ölçüde Gm7 akorunda si bemol ve re: akor sesi, la bemol ve do: diyatonik yaklaşım sesi, Fm7 akorunda fa, la bemol ve mi bemol: akor sesleri, sol: diyatonik yaklaşım sesi, 37. Ölçüde Eb akorunda sol ve si bemol: akor sesleri ve 38. Ölçüde Eb akorunda si bemol: akor sesi olarak kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1 SONUÇ

		1.Kesit	2.Kesit	3.Kesit	4.kesit
Flüt Teknikleri	**Çarpma Tekniği**	2			1
Akorsal Sesleri Yaklaşım	**Gerilimli Ses**	8	4	2	3
	Öncü Ses	1	1		
	Diyatonnik Yaklaşım Sesi	4	8	15	10
	Kromatik Ses		1	3	
Dizisel Yaklaşım Sesleri	**Dorian Dizisi**			1	
Akor Sesleri		21	23	22	21

Tablo 4. 1 Moment's Notice' in Doğaçlama Bölümünün (0:50-1:22) Stilistik Analizi[3]

"Moment's Notice" eserinin doğaçlama analizi sonucunda; flüt teknikleri bağlamında 3 adet çarpma tekniği saptanmıştır. Akorsal yaklaşım sesleri kısmında 17 adet gerilimli ses, 2 adet öncü ses, 37 adet diyatonik yaklaşım sesi ve 4 adet kromatik ses tespit edilmiştir. Dizisel yaklaşım kapsamında ise 1 adet Dorian dizisi kullanılırken; 87 adet akor sesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.2 ÖNERİLER

- "Moment's Notice" ve buna benzer akor geçişlerinin hızlı olduğu eserlerde, doğaçlama çalışmasına her ölçüdeki akor sesleriyle başlanması, ardından genişletilmiş seslerin (9'lu, 11'li, 13'lü) eklenmesi ile uygulamalar yapılabilir.
- Hızlı akor geçişleri içeren bu eserde doğaçlama çalışması, akor sesleriyle başlayıp gerilimli seslerin eklenmesiyle ilerletilebilir. Diyatonik yaklaşım sesleri bu aşamada kısa kalıplarla çalışılabilir. Doğaçlamada seyrek görülen çarpma tekniği ve çift dil, kısa ritmik kalıplarla ayrıca çalışılabilir.
- Kromatik yaklaşım sesleri ve öncü sesler bu doğaçlamada nadir kullanıldığından, bu unsurlar çalışmanın sonraki aşamasında ele alınabilir.
- Laws'un doğaçlama yaklaşımı saksafon, trompet, klarnet gibi diğer üflemeli çalgılarda ve tuşlu ya da telli çalgılarda da örnek olarak kullanılabilir.

[3]Analiz tablosunda belirtilmemiştir ancak doğaçlamanın genelinde çift dil tekniği kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Berendt, J. E. (2019*). Caz Kitabı: Ragtime'den Fusion ve Sonrasına* (Çev. N. Ozan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Nelson, O. Jr. (2016). *Hubert Laws: The Influence of Classical Tone, and Technique on Improvisations for the Jazz Flutist and Woodwind Specialist*. Urbana.

Sönmez, V. & Alacapınar, F., Bilimsel Araştıra Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2020.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara.

Elektronik Kaynaklar

Learn Jazz Standards. (t.y.). *Moment's Notice*. https://www.learnjazzstandards.com/jazz-standards/moments-notice/ (Erişim tarihi: 28.09.2026.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

HUBERT LAWS'UN CAZ FLÜTÜNDEKİ DOĞAÇLAMA ANLAYIŞI: "AIREGIN" YORUMU[1]

Bilim Uzmanı Yener BAYARSLAN
bayarslany@gmail.com - 0009-0006-1698-814X

Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
Ordu Üniversitesi
sercanozkeles@odu.edu.tr - 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Sonny Rollins tarafından bestelenen ve caz repertuvarının klasikleşmiş eserlerinden biri hâline gelen "Airegin", pek çok sanatçı tarafından farklı yorumlarla icra edilmiştir. Bu araştırmada, söz konusu eserin Hubert Laws tarafından "In The Beginning" (1974) albümünde gerçekleştirilen yorumundaki doğaçlama bölümü stilistik açıdan incelenmiştir. Araştırmanın amacı, sanatçının bu doğaçlamada kullandığı flüt tekniklerini ve akorsal-dizisel yaklaşım seslerini ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi ve görsel analiz yöntemi kullanılmış, doğaçlama bölümü dört kesite ayrılarak incelenmiş ve bulgular tablolar hâlinde sunulmuştur. Analiz sonucunda flüt teknikleri bağlamında çarpma tekniği tespit edilmiştir. Akorsal yaklaşım sesleri kapsamında diyatonik yaklaşım sesi ve kromatik yaklaşım seslerine sıklıkla yer verilmiş; kısmen de olsa gerilimli ses ve öncü sesler saptanmıştır. Dizisel yaklaşım sesleri bakımından Dorian dizisi kullanılmıştır. Bu bulgular ışığında Hubert Laws'un "Airegin" eserindeki doğaçlamasında kendine özgü bir stilistik yaklaşım sergilediği ve bu yaklaşımın caz flütü eğitimine katkı sunabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Caz, Caz Flüt, Hubert Laws, Airegin, Doğaçlama, Stilistik Analiz

[1] Bu çalışma Prof. Dr. Sercan Özkeleş danışmanlığında yürütülen "Caz Flütistlerinde Stilistik Yaklaşım: Hubert Laws Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ABSTRACT

Composed by Sonny Rollins and having become a classic standard of the jazz repertoire, "Airegin" has been interpreted in various renditions by numerous artists. This study examines the improvisational section of Hubert Laws' interpretation of the piece in his album In The Beginning (1974) from a stylistic perspective. The aim of this research is to reveal the flute techniques and chordal-modal approach tones employed by the artist in this improvisation. Utilizing qualitative research methods, specifically document analysis and visual analysis, the improvisational section was divided into four segments for examination, and the findings are presented in tables. The analysis revealed the use of the grace note (accaccatura/embellishment) technique within the context of flute techniques. Regarding chordal approach tones, diatonic and chromatic approach tones were frequently utilized, alongside partially identified tension tones and leading tones. In terms of modal approach tones, the Dorian mode was employed. In light of these findings, it is concluded that Hubert Laws exhibits a distinctive stylistic approach in his improvisation on the piece "Airegin," and this approach can contribute significantly to jazz flute pedagogy.

Keywords: Jazz, Jazz Flute, Hubert Laws, Airegin, Improvisation, Stylistic Analysis

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

“Airegin” Sonny Rollins'in 1954 yılında Miles Davis ile Prestige adlı plak şirketinde kaydettiği bir eserdir[2]. Eserin günümüze değin birçok sanatçı tarafından çeşitli çalgılar aracılığı ile doğaçlaması yapılmıştır. Caz doğaçlaması, standart form yapıları üzerinde armonik ve ritmik yapıların sürekli yeniden şekillendirilmesiyle gerçekleşmektedir (Pressing, 1988; Babacan, 2014). Bu süreçte doğaçlama öncesinde eserin melodik, armonik ve teorik yapısının sistematik biçimde analiz edilmesi, doğaçlamanın başarısı açısından belirleyici görülmektedir (Badoğlu ve Özkeleş, 2022:309). Caz standartı eserlerin flüt eğitiminde kullanımı da akademik çalışmalara konu olmuştur (Akkaya Semiz, 2019).

Bu alanda dikkat çeken isimlerden biri olan Hubert Laws, klasik flüt eğitimine dayanan tonu ve teknik disipliniyle caz doğaçlamasında kendine özgü bir yer edinmiştir. Nelson'a (2016:7) göre Laws'un flütün tonunu en alt perdeden en üst perdeye kadar aynı netlik ve tutarlılıkla sergileyebilmesi, onu diğer caz flütistlerinden ayıran en karakteristik özelliktir.

Laws'un klasik müzik eğitimine dayanan teknik disiplini ile cazın doğaçlamaya dayalı estetiğini bir araya getiren yaklaşımı, doğaçlamalarının yalnızca anlık ifadeler olarak değil, çözümlenmesi gereken özgün bir stilistik yapı olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Bu çalışmanın amacı, Laws'un "In The Beginning" (1974) albümünde yer alan "Airegin" eserindeki doğaçlamasında (0:34-1:04) kullandığı flüt teknikleri ve melodik yapıya yönelik yaklaşımını stilistik çerçevede incelemektir. Araştırmanın problem cümlesi ise "Laws'un 'Airegin' parçasına yaptığı doğaçlamada öne çıkan stilistik bileşenler nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu araştırma ayrıca, cazın standart bir eserinin Hubert Laws tarafından yorumunun incelemesi ve caz flütü öğretimine katkı sunması bakımından önem taşımaktadır. Araştırma, “Airegin” eserinin transkripti ile sınırlandırılmıştır.

[2] Jazz Standards Songs and Instrumentals (Airegin)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli:

Bu çalışma caz flütünün önde gelen sanatçılarından Hubert Laws'un, "In The Beginning (1974)" albümünden "Airegin" eserinde kullandığı flüt teknikleri ve melodik yapıya yönelik yaklaşımını stilistik çerçevede incelenmeyi amaçlayan, genel tarama modelinde tasarlanmış betimsel bir araştırmadır.

2.2 Çalışma Grubu

Bu araştırma grubunu Hubert Laws' un kayıt altına alınan "In The Beginning (1974)" albümünden "Airegin" eserinin 0:34-1:04 zaman aralıklarında icra ettiği doğaçlama bölümleri oluşturmaktadır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada; caz müziği ve tarihi, caz flütü ve Laws' a yönelik; kitap, dergi, elektronik kaynaklar ile "Airegin" eserinin doğaçlama kısmının transkriptine ilişkin verilerin elde edilmesinde nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217)".

2.4 Verilerin Çözümlenmesi:

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde "Görsel Analiz" yönteminden yararlanılmıştır. "Görsel analiz, görsel verilerin, simgelerin, sembollerin, işaretlerin açıklanıp yorumlanması şeklinde tanımlanabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2011:83, akt: Barutçu ve Atılgan, 2019:503-503)".

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. BULGULAR

3.1 Airegin'nin Doğaçlama Bölümünün (0:34-1:04) Stilistik Analizi



Görsel 3.1 Airegin' ın Doğaçlama Bölümünün 1. Kesiti

1.Ölçüde Fm akorunda sol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 2. Ölçüde C7 akorunda mi ve sol: akor sesleri, fa: diyatonik yaklaşım sesi, 3.Ölçüde Fm akorunda do, la bemol ve do: akor sesleri, si bemol: akorun doğal gerilimli 11'lisi, 4. Ölçüde F7 akorunda do: akor sesi, sol: la bemol sesine kromatik yaklaşım sesi, si bemol: do sesine kromatik yaklaşım sesi, 5.Ölçüde Bbm akorunda re bemol, fa ve la bemol: akor sesleri, mi bemol ve sol: diyatonik yaklaşım sesi, 6. Ölçüde F7 akorunda do ve mi bemol: akor sesi, si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, la bemol: si, bemol sesinden çift kromatik yaklaşım sesi, re bemol: mi bemole çift kromatik yaklaşım sesi, 7. Ölçüde Bbm akorunda re bemol ve fa: akor sesleri, mi bemol: diyatonik yaklaşım sesi, re natural: re bemol sesine kromatik yaklaşım sesi, 8. Ölçüde Bbm akorunda si bemol, la bemol, re bemol ve fa: akor sesi, do ve mi bemol ve so: diyatonik yaklaşım sesi olarak kullanımıştır.



Görsel 3. 2 Airegin' ın Doğaçlama Bölümünün 2. Kesiti

9. Ölçüde Dm7 akorunda re, la ve fa: akor sesi, mi: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 10. Ölçüde G7 akorunda si ve re: akor sesi, mi, do ve la: diyatonik yaklaşım sesi ve la bemol: si sesinden kromatik yaklaşım sesi, 11. Ölçüde CM7 akorunda do ve sol: akor sesi, do diyez: do sesinden kromatik yaklaşım sesi, 12.Ölçü: Dorian dizisi, 13. Ölçüde BM7 akorunda si, re diyez, fa diyez ve la diyez: akor sesleri, do diyez: diyatonik yaklaşım sesi, 14. Ölçüde Cm7 akorunda do: akor sesi, sekizlik la: bir sonraki sese öncü ses, F7 akorunda fa ve la: akor sesi, sol: diyatonik yaklaşım sesi, 16. Ölçüde BbM7 akorunda re ve fa: akor sesleri, mi bemol ve sol: diyatonik yaklaşım sesi olarak kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 3. 3 Airegin' ın Doğaçlama Bölümünün 3. Kesiti

17. Ölçüde Bbm7 akorunda re bemol ve fa: akor sesi, mi bemol ve sol: diyatonik yaklaşım sesi, 18. Ölçüde Eb7 akorunda mi bemol ve sol: akor sesleri, re bemol ve fa: diyatonik yaklaşım sesi, 19. Ölçüde Ab akorunda do ve mi bemol: akor sesleri, re bemol ve fa: diyatonik yaklaşım sesi, 20. Ölçüde Ab akorunda la bemol, do ve sol: akor sesi, si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, mi natural: fa sesinden kromatik yaklaşım sesi, 21. Ölçüde Fm akorunda la bemol ve do: akor sesleri, mi bemol: akorun yedilisi, re bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 22. Ölçüde C7 akorunda do ve mi: akor sesleri, fa: bir sonraki ölçünün ilk notasına öncü ses, 23. Ölçüde Fm akorunda fa ve la bemol: akor sesleri,mi natural: fa sesine kromatik yaklaşım sesi, sol: la bemol sesine kromatik yaklaşım sesi, 24. Ölçüde F7 akorunda fa, la, do ve mi: akor sesleri, la bemol: sol sesinden kromatik yaklaşım sesi, si bemol: do sesine kromatik yaklaşım sesi, 25. Ölçüde Bbm akorunda si bemol ve sol: akor sesleri olarak kullanılmıştır.



Görsel 3. 4 Airegin' ın Doğaçlama Bölümünün 4. Kesiti

26. Ölçüde F7 akorunda la: akor sesi, re bemol: akorun altere gerilimli 13'lüsü, 27. Ölçüde Bbm akorunda si bemol, re bemol ve fa: akor sesleri, la natural: si bemol sesine kromatik yaklaşım sesi, sol natural: diyatonik yaklaşım sesi, 28. Ölçüde Bbm akorunda si bemol: akor sesi, do: akorun doğal gerilimli 9'lusu, mi bemol: akorun doğal gerilimli 11'lisi ve sekizlik sol: çarpma tekniği ile, 29. Ölçüde D*b*M7 akorunda re bemol ve fa: akor sesi, mi bemol ve si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 30. Ölçüde Dm7 akorunda fa: akor sesi, sol ve si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, la bemol: sol sesinden kromatik yaklaşım sesi, G7 akorunda mi bemol, mi natural ve re bemol: kromatik yaklaşım sesi, 31. Ölçüde Cm7-5 akorunda do, mi bemol ve sol bemol: akor sesi, re bemol, fa ve la bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 32. Ölçüde F7 akorunda la: akor

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sesi, sol bemol, re bemol ve si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 33. Ölçüde Bbm7 akorunda fa ve la bemol: akor sesleri, sol bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 34. Ölçüde Eb7 akorunda mi bemol, sol, si bemol ve re: akor sesleri, do ve re bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 35. Ölçüde Ab akorunda mi bemol ve la bemol: akor sesi, sol: akorun yedilisi, fa: diyatonik yaklaşım sesi, 36. Ölçüde C7 akorunda mi ve sol: akor sesi, mi bemol: mi sesine kromatik yaklaşım sesi ve fa: diyatonik yaklaşım sesi olarak kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1 SONUÇ

		1.Kesit	2.Kesit	3.Kesit	4.Kesit
Flüt Teknikleri	Çarpma Tekniği				1
Akorsal Yaklaşım Sesleri	Gerilimli Ses	2	1		3
	Diyatonik Yaklaşım Sesi	8	5	6	14
	Kromatik Yaklaşım Sesi	5	2	5	6
	Öncü Ses		1	1	
Dizisel Yaklaşım Sesleri	Dorian Dizisi		1		
Akor Sesleri		17	16	21	20

Tablo 4. 1 Airegin' ın Doğaçlama Bölümünün (0:34-1:04) Stilistik Analizi

"Airegin" eserinin doğaçlama analizi sonucunda; flüt teknikleri bağlamında 1 adet çarpma tekniği saptanmıştır. Akorsal yaklaşım sesleri kapsamında 6 adet gerilimli ses, 33 adet diyatonik yaklaşım sesi, 18 adet kromatik yaklaşım sesi ve 2 adet öncü ses tespit edilmiştir. Dizisel yaklaşım kapsamında kapsamında 1 adet Dorian dizisi kullanılırken; 74 adet akor sesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.2 ÖNERİLER

- Analiz tablosu ve ölçü ölçü çözümleme, "Airegin" ve buna benzer standart bir eser üzerinde doğaçlama çalışacak öğrenciler için bir çalışma haritası olarak kullanılabilir.
- Doğaçlamada sık kullanılan diyatonik ve kromatik yaklaşım sesleri, hedef akor sesine yönelen kısa kalıplarla çalışılabilir.
- Laws'un klasik flüt eğitiminden gelen ton netliği, uzun ses ve nefes çalışmalarıyla birlikte doğaçlama çalışmalarına eklenebilir.
- Caz programı bulunan fakülte ve konservatuvarlarda, doğaçlamaların ders materyali olarak kullanılması ve öğrencilerin klasik flüt eğitimine etkisinin deneysel çalışmalarla incelenmesi düşünülebilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Akkaya Semiz, T. (2019). *Başlangıç flüt eğitiminde caz standartı eserlerinin kullanımı geleneksel etüt ve eserlerle öğretim yeterliliğinin karşılaştırılması*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Babacan, M. D. (2014). Caz müziğinde doğaçlama eğitimine yönelik metotlarının incelenmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3(1), 207-217.

Badoğlu, Ö. ve Özkeleş, S. (2022). Bill Evans'ın doğaçlama üslubu üzerine bir melodik analiz örneği: Here's that rainy day. K. Sürmeli (Ed.), Güzel sanatlar alanında yeni trendler (ss. 298-310). Ankara: Duvar Yayınları.

Barutçu, M. E. ve Atılgan Sökezoğlu, D. (2019). *Skriyabin'in op. 62 no. 6 Piyano Sonatının müzikal, felsefik ve tekniksel açılardan incelenmesi*. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 9(3), 499-519.

Nelson, O. Jr. (2016). *Hubert Laws: The Influence of Classical Tone, and Technique on Improvisations for the Jazz Flutist and Woodwind Specialist.* Urbana. Pressing, J. (1988).

Pressing, J. (1988). Improvisation: Methods and models. In J. A. Sloboda (Ed.), Generative Processes in Music (pp. 129–178). Oxford University Press.

Sönmez, V. & Alacapınar, F., Bilimsel Araştıra Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2020.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara.

Elektronik Kaynaklar

Jazzstandards.com. (t.y.). Airegin. https://www.jazzstandards.com/compositions-2/airegin.htm (Erişim tarihi: 28.09.2026)

NEA Jazz Master (2011). Interview by Antony Brown. Smithsonian Jazz Oral History Program. https://jazzday.com/media/AC0808_Laws_Hubert_Transcript.pdf

(Erişim tarihi: 12.04.2026)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

CAZ FLÜTÜNDE DOĞAÇLAMA: "OPUS DE FUNK" ÖRNEĞİ[1]

Bilim Uzmanı Yener BAYARSLAN

bayarslany@gmail.com - 0009-0006-1698-814X

Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ

Ordu Üniversitesi

sercanozkeles@odu.edu.tr - 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Caz doğaçlamasında sanatçının bireysel üslubunu ortaya koyan unsurlardan biri, çalma teknikleri ile akor ve dizi seslerini kullanma biçimi olarak bilinmektedir. Bu araştırmada, caz flütünün öncü isimlerinden Hubert Laws'un, Milt Jackson'a ait "Goodby" (1974) albümünde konuk sanatçı olarak yer aldığı "Opus De Funk" eserindeki doğaçlaması stilistik açıdan ele alınmaktadır. Çalışma, sanatçının flüt tekniklerini ve melodik yapı tercihlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve görsel analiz tekniklerinin kullanıldığı çalışmada, ilgili doğaçlama bölümü tablo hâlinde sunulmuştur. Yapılan analizde flüt teknikleri bağlamında çarpma tekniğine rastlanılmıştır. Akorsal yaklaşım sesleri incelendiğinde diyatonik yaklaşım sesi, gerilimli ses ve kromatik yaklaşım sesi sıklıkla tercih edilmiş; geciken çözülme ve öncü seslere nadir olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Dizisel yaklaşım kapsamında ise Lydian dizisi, Pentatonik dizi ve Kromatik dizi kullanılmıştır. Bu araştırmada, sanatçının "Opus De Funk" eserindeki doğaçlamalarında tespit edilen stilistik ögeler ayrıntılı olarak incelenmesiyle doğaçlama unsurlarının gerek klasik gerekse caz flüt eğitiminde kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Caz, Caz Flüt, Hubert Laws, Opus De Funk, Doğaçlama, Stilistik Analiz

[1]Bu çalışma Prof. Dr. Sercan Özkeleş danışmanlığında yürütülen "Caz Flütistlerinde Stilistik Yaklaşım: Hubert Laws Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ABSTRACT

One of the elements revealing an artist's individual style in jazz improvisation is known to be their performance techniques and the way they utilize chord and modal tones. In this study, the improvisation of Hubert Laws, one of the pioneering figures of jazz flute, on the piece "Opus De Funk" featured as a guest artist in Milt Jackson's album Goodby (1974) is examined from a stylistic perspective. This study aims to reveal the artist's flute techniques and melodic structure preferences. Utilizing qualitative research methods, specifically document analysis and visual analysis techniques, the relevant improvisational section is presented in a table format. The analysis revealed the presence of the grace note (embellishment) technique within the context of flute techniques. When examining chordal approach tones, diatonic approach tones, tension tones, and chromatic approach tones were frequently preferred, while delayed resolutions and leading tones were found to be rarely utilized. Within the scope of modal approaches, the Lydian mode, Pentatonic scale, and Chromatic scale were employed. By examining the stylistic elements identified in the artist's improvisation on the piece "Opus De Funk" in detail, this research concludes that these improvisational elements can be utilized in both classical and jazz flute pedagogy.

Keywords: Jazz, Jazz Flute, Hubert Laws, Opus De Funk, Improvisation, Stylistic Analysis

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Doğaçlama, caz müziğinin "yaratıcı kalbi" olarak kabul edilmektedir (Berliner, 1994). Monson (1996:73) doğaçlama sürecini, icracılar arasında anlık olarak gelişen etkileşimli bir müzikal diyalog olarak belirtmektedir. Doğaçlamanın etkin biçimde kullanılabilmesi ise eserin melodik, armonik ve teorik yapısının sistematik biçimde analiz edilmesine bağlıdır (Badoğlu ve Özkeleş, 2022:309). Bu bakımdan usta icracıların doğaçlamalarının çözümlenmesi hem üslup özelliklerini ortaya koymak hem de doğaçlama öğretimine somut veri sunmak açısından önem taşımaktadır.

Flüt, cazın başlangıç yıllarına kıyasla oldukça geç kabul gören bir çalgıdır. Yumuşak sesi ve amplifikasyon eksikliği nedeniyle erken dönem caz topluluklarında güçlü üflemeli çalgıların gölgesinde kalmıştır (Rodriguez, 2018); solo çalgı olarak tercih edilmesi 1930'lu yılları bulmuştur. 1950'li yılların ortasına kadar da caz için tam anlamıyla uygun bir solo çalgı olarak görülmemiştir (Berendt, 2019:292; Allen, 1999:1). Flütün konumu 1950'li yıllarda değişmiştir; çalgı farklı türlerde ve farklı üsluplarla kullanılarak kapsamını genişletmiştir (Berendt, 2019:291-293).

Bu gelişim sürecinde flütün caz içindeki yerini kendine özgü bir üslupla pekiştiren isimlerden biri Hubert Laws' dur. Sanatçının kariyeri boyunca kullandığı ton ve teknik beceriler, Juilliard'da New York Filarmoni Orkestrası'nın baş flütçüsü Julius Baker ile yürüttüğü klasik flüt çalışmalarına dayanmaktadır (Nelson, 2016:5). Nelson (2016:7), klasik eğitimin Laws'un doğaçlamalarına yansıdığını ve flütün tonunu en alt perdeden en üst perdeye aynı netlikte sergileyebilmesinin onu diğer caz flütistlerinden ayıran en karakteristik özellik olduğunu belirtmektedir.

Laws'un flüt teknikleri ve melodik yapıya yönelik yaklaşımını kapsamlı biçimde ele alan analizlerin literatürde yeterince yer almaması, sanatçının doğaçlamalarının stilistik açıdan incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Hubert Laws'un Milt Jackson'ın "Goodby" albümünde yer alan "Opus De Funk" eserindeki doğaçlamasında (0:06-1:08) kullandığı melodik yapı ile flüt teknikleri bağlamında stilistik çerçevesini analiz etmektir. Çalışma ayrıca Hubert Laws'un üslubunun "Opus De Funk" gibi kromatik ve gerilimli seslerin yoğun kullanıldığı bir doğaçlamada nasıl farklılaştığını somut biçimde ortaya koyması ve caz flütü öğretimine bu yönde uygulanabilir veri sunması bakımından önemlidir. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi, “Hubert Laws'un 'Opus De Funk' üzerindeki doğaçlama yaklaşımını oluşturan stilistik ögeler nelerdir?" şeklinde oluşturulmuştur. Araştırma “Opus De Funk” ın doğaçlama kesitinin ulaşılabilen transkript verileriyle sınırlıdır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, caz flütünün önde gelen sanatçılarından Hubert Laws'un, "Opus De Funk" adlı eserde kullandığı flüt teknikleri ve melodik yapıya yönelik yaklaşımını stilistik çerçevede incelenmeyi amaçlayan, genel tarama modelinde tasarlanmış betimsel bir araştırmadır.

2.2 Çalışma Grubu

Bu araştırma grubunu Hubert Laws' un 1973 yılında kayıt altına alınan Milt Jackson' ın "Goodby" albümünden "Opus De Funk" eserinin 0:06-1:08 zaman aralıklarında icra ettiği doğaçlama bölümü oluşturmaktadır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada; caz müziği ve tarihi, caz flütü ve Laws' a yönelik; kitap, dergi, elektronik kaynaklar ile "Opus de Funk" doğaçlamasının transkript verilerinin elde edilmesinde nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217)".

2.4 Verilerin Çözümlenmesi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde "Görsel Analiz" yönteminden yararlanılmıştır. "Görsel analiz, görsel verilerin, simgelerin, sembollerin, işaretlerin açıklanıp yorumlanması şeklinde tanımlanabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2011:83, akt: Barutçu ve Atılgan, 2019:503-503)".

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. BULGULAR

3.1 Opus De Funk' ın Doğaçlama Bölümünün (0:06-1:08) Stilistik Analizi



Görsel 3.1 Opus De Funk' ın Doğaçlama Bölümünün 1. Kesiti

2. Ölçüde Bdim akorunda sol: akorun doğal gerilimli 13'lüsü, do: akorun doğal gerilimli 9'lusu, ölçü sonundaki mi bemol, bir sonraki ölçünün ilk notası olan aynı sese öncü ses, 3. Ölçüde F akorunda mi bemol: akorun yedilisi, 4. Ölçüde F7 akorunda do: akor sesi, re: akorun doğal gerilimli 13'lüsü, 5. Ölçüde Bb7 akorunda si bemol: akor sesi, do: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 6. Ölçüde Bb7 akorunda la bemol: akor sesi, do: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 7. Ölçüde Em7 akorunda mi, sol, si ve re: akor sesleri, 8. Ölçüde Eb7 akorunda mi bemol, sol, si bemol ve re bemol: akor sesleri, 9. Ölçüde Ddim7 akorunda, re, fa, la bemol ve do: akor sesleri, fa diyez sesi ise çarpma sesi, 10. Ölçüde C7 akorunda sol: akor sesi, 11. Ölçüde D7 akorunda sol: akorun doğal gerilimli 11'lisi ve fa: akor sesi olarak kullanılmıştır.



Görsel 3.2 Opus De Funk' ın Doğaçlama Bölümünün 2. Kesiti

13. Ölçüde F akorunda fa ve mi bemol: akor sesi, si: akorun doğal gerilimli 11'lisi, sol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 14. Ölçüde Bb akorunda re: akor sesi, do diyatonik yaklaşım sesi, Cm7 akorunda do, mi bemol ve sol: akor sesi, re: diyatonik yaklaşım sesi, 15. Ölçüde F akorunda fa ve mi bemol: akor sesi: sol, la bemol, si ve si bemol: kromatik yaklaşım sesi, 16. Ölçüde F7 akorunda fa ve sol: akorun yedilisi, do diyez, fa diyez ve sol diyez: altere ses, 17. Ölçüde Bb7 akorunda lydian dizisi, 18. Ölçüde Bb7 akorunda si, re ve do: diyatonik yaklaşım sesleri, si naturel, akorun kök sesine kromatik yaklaşım, do diyez ve la sesi; altere ses, 19. Ölçüde C#m7 akorunda do diyez, mi, sol diyez ve si: akor sesleri, fa: akorun 3'lüsüne yapılan kromatik yaklaşım sesi, la akorun 5'lisine yapılan kromatik yaklaşım sesi, 20. Ölçüde si: diyatonik yaklaşım sesi, sol diyez, la bemol ve fa naturel, altere ses, la ve do: akor sesleri olarak kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 3.3 Opus De Funk' ın Doğaçlama Bölümünün 3. Kesiti

21. ölçüde Gm7 akorunda si bemol, sol ve fa: akor sesleri, do: diyatonik yaklaşım sesi, la bemol: altere ses, 22. Ölçüde C7 akorunda mi bemol: altere gerilimli ses, re bemol ve fa: akorun kök sesine yapılan geciken çözülme sesleri, 24. Ölçüde C7 akorunda fa ve mi bemol: akorun 5'lisine yapılan geciken çözülme sesleri, 25. Ölçüde F akorunda sol, fa ve do: akor sesleri, re: diyatonik ses ve si bemol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 26. ölçüde F akorunda sol diyez: akorun 3'lüsüne yapılan kromatik yaklaşım sesi, la ve do: akor sesleri, 27. Ölçüde do, la ve fa: akor sesleri, sol, sol bemol, fa, mi, mi bemol ve re: akorun 5'lisine yapılan çift kromatik yaklaşım sesleri, 28. Ölçüde F7 akorunda Pentatonik dizi, ölçü sonunda mi ve mi bemol: 29. Ölçüdeki Bb7 akorun kök sesine yapılan kromatik yaklaşım sesleri olarak kullanılmıştır.



Görsel 3.4 Opus De Funk' ın Doğaçlama Bölümünün 4. Kesiti

29. ölçüde Bb7 akorunda fa, la bemol ve si bemol: akor sesleri, sol ve do: diyatonik yaklaşım sesi, 30. Ölçüde Bb7 akorunda la bemol, fa ve si bemol: akor sesleri, do: diyatonik yaklaşım sesi, 31. Ölçüde F akorunda kromatik dizi, 32. Ölçüde D7 akorunda re, la ve do: akor sesleri, mi ve sol diyez: kromatik yaklaşım sesi, fa natural, si natural ve sol: diyatonik yaklaşım sesi, 33. Ölçüde Gm7 akorunda sol ve re: akor sesleri, 34. Ölçüde C7 akorunda do ve sol: akor sesleri, fa: diyatonik yaklaşım sesi ve ölçü sonunda la bemol: bir sonraki ölçünün ilk notasına kromatik yaklaşım sesi olarak kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 3.5 Opus De Funk' ın Doğaçlama Bölümünün 5. Kesiti

35. Ölçüde F akorunda fa, la ve do: akor sesleri, si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 36. Ölçüde Gm7 akorunda la bemol: akorun altere gerilimli 9'lusu, si bemol: akorun 3. derecesi, C7 akorunda do: akor sesi, la: diyatonik yaklaşım sesi, fa: akorun doğal gerilimli 11'lisi ve mi bemol: diyatonik yaklaşım sesi, 37. Ölçüde F akorunda sol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, mi bemol ve do: akor sesleri, re: akorun doğal gerilimli 13'lüsü ve si natural: diyatonik yaklaşım sesi, 38. Ölçüde Bb ve Bdim7 akorunda si bemol: akorların kök sesi, 39. Ölçüde F akorunda si natural: diyatonik yaklaşım sesi, la: akorun 3.derecesi ve sol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 40. Ölçüde F7 akorunda do: akor sesi, si bemol: diyatonik yaklaşım sesi, la bemol: kromatik ses ve sol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 41. Ölçüde Bb7 akorunda si bemol ve re: akor sesleri, do: diyatonik yaklaşım sesi, 42. Ölçüde Bb7 akorunda fa diyez ve mi: diyatonik yaklaşım sesi ve re: akor sesi, 45. Ölçüde Gm7 akorunda mi: diyatonik yaklaşım sesi, sol ve si: akor sesleri, sol diyez kromatik yaklaşım sesi, do, si natural, si bemol, la ve la bemol: çift kromatik yaklaşım sesi, 46. Ölçüde C7 akorunda do, mi ve sol: akor sesleri, sol bemol, fa, mi ve mi bemol: çift kromatik yaklaşım sesi, re bemol: bir sonraki ölçünün ilk notasına kromatik yaklaşım sesi, 47. Ölçüde F akorunda fa ve do: akor sesleri, sol: akorun doğal gerilimli 9'lusu, 48. Ölçüde Gm7 akorunda fa: akor sesi, C7 akorunda do ve si bemol: akor sesleri, mi bemol ve fa: diyatonik yaklaşım sesi olarak kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1 SONUÇ

		1.Kesit	2.Kesit	3.Kesit	4.Kesit	5.Kesit
Flüt Teknikleri	Çarpma Tekniği	1				
Akorsal Yaklaşım Sesleri	Gerilimli Ses	4	10	3		7
	Öncü Ses	1				
	Diyatonik Yaklaşım Sesi		7	2	6	11
	Kromatik Ses		4	10	3	5
	Geciken Çözülme		2			
Dizisel Yaklaşım Sesleri	Lydian Dizisi		1			
	Pentatonik Dizi			1		
	Kromatik Dizi				1	
Akor Sesleri		15	14	11	13	19

Tablo 4.1 Opus De Funk' ın Doğaçlama Bölümünün (0:06-1:08) Stilistik Analizi[2]

"Opus De Funk" eserinin doğaçlama analizi sonucunda; flüt teknikleri bağlamında 1 adet çarpma tekniği saptanmıştır. Akorsal yaklaşım sesleri kısmında 24 adet gerilimli ses, 1 adet öncü ses, 26 adet diyatonik yaklaşım sesi, 24 adet kromatik ses, 2 adet geciken çözülme tespit edilmiştir. Dizisel yaklaşım kapsamında ise 1 adet Lydian dizisi, 1 adet Pentatonik dizi ve 1 adet Kromatik dizi kullanılırken; 72 adet akor seslerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.2 ÖNERİLER

- Doğaçlamada çift dil ve üç dil artikülasyonu kullanıldığından, bu teknikler yavaş tempoda başlanarak kolaydan zora doğru çalışılabilir. Ardından genişletilmiş çalgı tekniklerine geçilebilir.
- Diyatonik, gerilimli ve kromatik yaklaşım seslerinin dengeli kullanıldığı bu doğaçlama için basamaklı bir çalışma düşünülebilir. Önce akor sesleri, sonra gerilimli sesler, ardından geciken çözülme ve kromatik yaklaşım sesleri çalışılabilir.
- Lydian, pentatonik ve kromatik dizilerin kullanıldığı ölçüler, ilgili akorlar üzerinde kısa figürlere dönüştürülerek çalışılabilir.
- Bu çalışma, doğaçlama öğretiminde bir referans kaynak olarak değerlendirilebilir.
- Bu analiz aynı zamanda, Laws'un kariyerinin farklı dönemlerine ait doğaçlamaları ile karşılaştırılabilir.

[2] Analiz tablosunda belirtilmemiştir ancak doğaçlamanın genelinde çift dil ve üç dil tekniği kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Allen, J. (1999). *A Methodical Approach to the Introduction of Jazz Improvisation for the Flutist.* University of Northern Colorado, Greeley, Colorado.

Badoğlu, Ö. ve Özkeleş, S. (2022). Bill Evans'ın doğaçlama üslubu üzerine bir melodik analiz örneği: Here's that rainy day. K. Sürmeli (Ed.), Güzel sanatlar alanında yeni trendler (ss. 298-310). Ankara: Duvar Yayınları.

Berendt, J. E. (2019*). Caz Kitabı: Ragtime'den Fusion ve Sonrasına* (Çev. N. Ozan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Berliner, P. (1994). *Thinking in Jazz: The Infinite Art of Improvisation.* University of Chicago Press.

Monson, I. (1996). *Saying Something: Jazz Improvisation and Interaction.* University of Chicago Press.

Nelson, O. Jr. (2016). *Hubert Laws: The Influence of Classical Tone, and Technique on Improvisations for the Jazz Flutist and Woodwind Specialist*. Urbana.

Rodriguez, F. (2018). *The history of the flute in jazz, basic techniques, and how jazz and improvisation can inform a classical performance*. Kansas State University, Manhattan, Kansas.

Sönmez, V. & Alacapınar, F., Bilimsel Araştıra Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2020.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

AN ANALYSIS OF THE HARMONIC AND ACCOMPANIMENT STRUCTURE OF FREDERIC CHOPIN'S NOCTURNE, OP. 72, NO:2 [1]

Master of Arts Mervenur YAĞLI
Ordu University
yaglimervenur@gmail.com– 0009-0003-0741-2585
Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
Ordu University
sercanozkeles@odu.edu.tr – 0000-0003-2845-5667

ÖZET

F. Chopin, Romantik dönemin bireysel duygu anlayışını ve içsel anlatımını yansıtan, özellikle piyano müziğindeki özgün üslubuyla öne çıkan bestecilerden biridir. Eserlerinde lirik melodiler, zengin armonik yapı ve özgün eşlik stiliyle dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda çalışmada, F. Chopin'in Op. 72 No. 1 eserinde kullandığı armonik yapı ve eşlik stilinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, genel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Frederic Chopin'in nocturneleri, örneklemini ise bestecinin bu türdeki eserleri arasından seçilen Op. 72 No. 1 (Mi minör) oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında, uluslararası dijital müzik kütüphanesi olan IMSLP veri tabanından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde, eserdeki eşlik stilleri ve bu stillerin armonik yapıları basamaksal armoni kullanılarak çözümlenmiş; armonik yapıda kullanılan kesirli akorların ve çoklu akorların gösteriminde şifre seslerden yararlanılmıştır. Eşlik partisine ek olarak, sağ elde akorların minör ya da majör üçlü aralıklarını içeren sesler de armonik yapı içerisinde değerlendirilmiştir. Eserin armonik yapısına ilişkin olarak; kök konumundaki akorların yanı sıra çevrim akorların, diminished (eksiltilmiş), köksüz dominant, double dominant (DD), 6–5 ve 4–3 gecikmelerinin ve dominant dokuzlu akorların kullanıldığı; diyatonik yaklaşımın yanı sıra kromatik yaklaşımlara, anarmonik ve altere seslere sıklıkla yer verilerek tınısal zenginliğin artırıldığı görülmüştür. Eşlik stillerine ilişkin olarak ise; eserin genelinde üçleme (triole) ritmik yapısının hâkim olduğu, her üçlemenin ilk sesinde bas notalara yer verilerek ezgisel yürüyüşler oluşturulduğu, bazı bölümlerde pedal sesler ile oktav aralıklarının tercih edilerek armonik sürekliliğin ve ifade gücünün desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır.

[1] This study is based on the master's thesis titled "The Accompaniment Styla Used by Frederic Chopin in His Nocturnes," which was conducted under the supervision of Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Anahtar Kelimeler: Nocturne, piyano, armoni, eşlik stili

ABSTRACT

F. Chopin is a composer who stands out for his distinctive style—particularly in piano music—reflecting the Romantic era's conception of individual emotion and inward expression. His works are notable for their lyrical melodies, rich harmonic structures, and unique accompaniment styles. Accordingly, this study aims to examine the harmonic structure and accompaniment style employed in F. Chopin's Op. 72, No. 1. The research is a descriptive study utilizing a general survey model. The universe of the study consists of Frédéric Chopin's nocturnes, while the sample comprises Op. 72, No. 1 (E minor), selected from among his works in this genre. Data were gathered using the IMSLP database, an international digital music library. In the data analysis, the accompaniment styles and their harmonic structures were examined using Roman numeral analysis; chord symbols were utilized to denote the slash chords and complex chords present in the harmonic structure. In addition to the accompaniment part, notes within the right-hand chords—such as those forming minor or major thirds—were also evaluated as part of the harmonic structure. Regarding the work's harmonic structure, it was observed that—alongside root-position chords—inversions, diminished chords, rootless dominant chords, double dominants (DD), 6–5 and 4–3 suspensions, and dominant ninth chords were employed; furthermore, tonal richness was enhanced through the frequent use of chromatic approaches, enharmonic tones, and altered notes alongside diatonic approaches. Regarding the accompaniment styles, It has been concluded that a triplet rhythmic structure predominates throughout the work; melodic lines are created by placing bass notes on the first note of each triplet; and harmonic continuity and expressive power are reinforced in certain sections through the use of pedal tones and octave intervals.

Keywords: Nocturne, piano, harmony, accompaniment style

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. INTRODUCTION

The Romantic period entered music history under the name “Romanticism,” a term first introduced by the German writer and composer E. T. A. Hoffmann (Bali, 2018). The period emphasized individuality, originality, and personal creativity, leading to a freer approach to art in opposition to the strict rules and established norms of the past (Mimaroğlu, 1999, p. 79; Szabolcsi, 1970, p. 12). Although Romanticism influenced various fields, its most significant effects were observed in the visual arts, literature, and music. The intellectual climate of the period also contributed to the development of ideologies such as conservatism, liberalism, radicalism, and nationalism (Morrow, 2011, pp. 39–76). Artists placed imagination and subjective experience at the center of artistic production, while national identity and individual expression gained importance (Erengönül, 2022).

Within this context, chromatic movements, modulations, bass lines, chord inversions, and wide-ranging arpeggiated accompaniment figures in Chopin’s nocturnes constitute important elements of his musical expression. Frédéric Chopin’s Op. 72 No. 1 (E minor) Nocturne is one of the works in which melodic, harmonic, and accompaniment characteristics can be observed together. The work is notable for its lyrical melody and triplet accompaniment figures that provide continuous rhythmic motion. The left-hand bass notes followed by arpeggiated patterns and octave transitions support the melodic line and contribute to harmonic continuity. Chord inversions, chromatic bass movements, pedal tones, and various harmonic tendencies further reflect Chopin’s harmonic language and accompaniment style.

Accordingly, this study aims to examine the harmonic structure and accompaniment style of Frédéric Chopin’s Op. 72 No. 1 Nocturne. The harmonic progressions and accompaniment figures are analyzed in relation to the melodic structure to clarify the musical expression of the work. The findings are expected to contribute to a better understanding of its structural and auditory characteristics and to the performance process.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. METHOD

2.1. Research Model

This study is a descriptive analysis based on a general survey model that examines the harmonic and accompaniment style elements found in F. Chopin's Nocturne, Op. 72, No.

2.2. The Study Population and Sample

The population of this study consists of Frédéric Chopin's nocturnes. The sample of the study consists of the Nocturne, Op. 72, No. 1 (E minor).

2.3 Data Collection

In this study, document analysis—one of the qualitative research techniques—was used. Document analysis involves the processes of locating, reading, taking notes on, and evaluating sources with a specific purpose in mind (Karasar, 2005, pp. 81, 83). In other words, document analysis is a series of processes that take place during the examination and evaluation of printed and electronic (computer-based and internet-accessible) materials (Bowen, 2009). For data collection, the IMSLP database—an international digital music library—was utilized.

2.4 Data Analysis

The accompaniment styles in the piece and their harmonic structures have been analyzed using stepwise harmony; code notes have been used to represent the broken chords and compound chords employed in the harmonic structure. In addition to the accompaniment part, the notes in the right hand that contain minor or major third intervals between chords have also been evaluated within the harmonic structure.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. FINDINGS

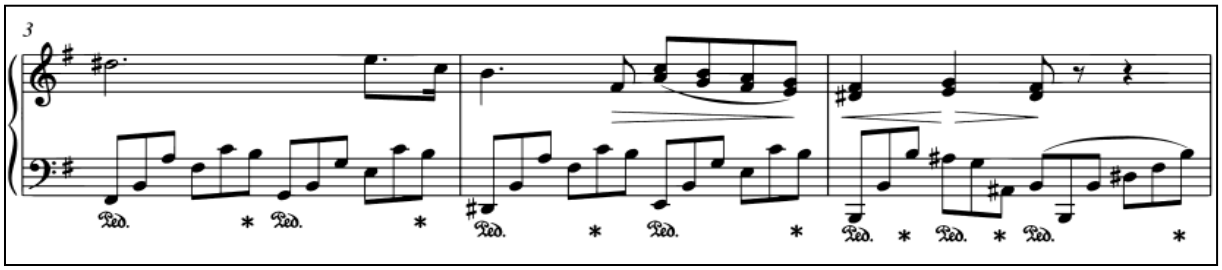


I……

Em……

Figure 3.1 Op. 72, No. 1, Measures 1-2

The harmonic structure of the piece: Upon examining the harmonic structure of the piece, the (I)Em chord is used in the first and second measures. Upon examining the accompaniment style of the piece, it is written in triplets. The first note of each triplet begins with the bass note, creating a melodic progression.

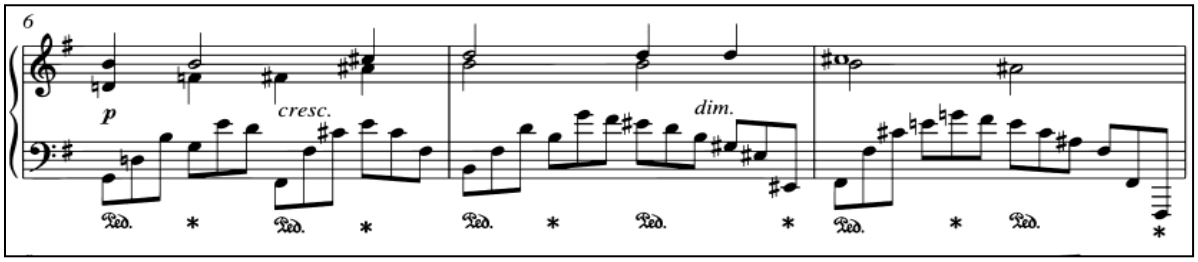


V^2	I^6	V^6_5	I	V	IV#dim	V
B7	Em	B7	Em	B	A#dim*	B

Figure 3.2 Op. 72, No. 1, Measures 3–5

An analysis of the piece's harmonic structure reveals that in the third measure, the chords (V2) B7 and (I6) Em are used in sequence; in the fourth measure, (V) B7 and (I) Em; and in the fifth measure, (V) B, (IV#dim) A#dim, and (V) B are used in sequence. Chromatic approaches are used in the bass line. An analysis of the piece's accompaniment style reveals the use of inverted chords. The accompaniment is varied through the use of altered notes.

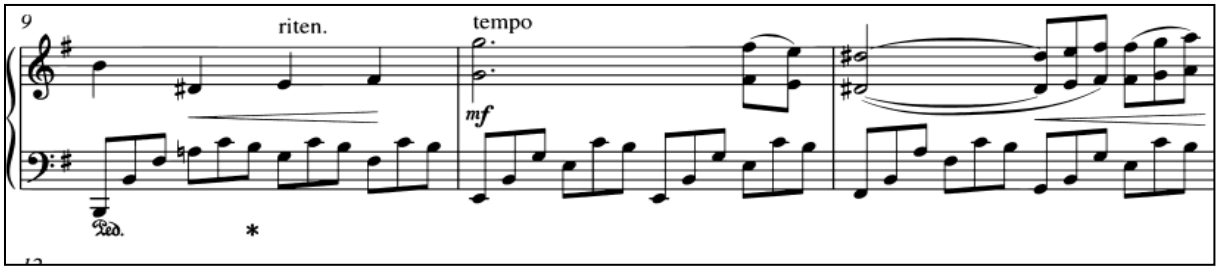
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



III	III7	II	II^2	Vm	III^6_5	I#dim7	II7……
G	G7	F#	F#7	Bm	G7	E#dim7	F#7……

Figure 3.3 Op. 72, No. 1, Measures 6–8

An analysis of the piece's harmonic structure reveals the following chords: in the sixth measure, (III) G, (III7) G7, (II) F#, and (II2) F#7; in the seventh measure, (Vm) Bm, (III) G7, and (I#dim) E#dim7; and in the eighth measure, (II7) F#7. An analysis of the piece's accompaniment style reveals that both ascending and descending arpeggios are used, creating a sense of variety.

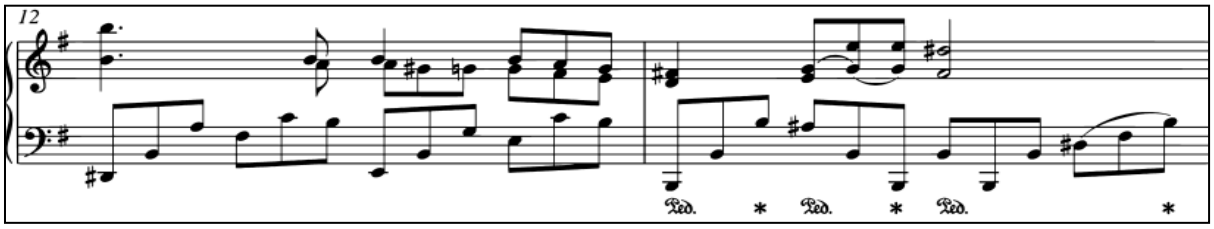


V7	I^6_3	V^6_4	I……	V^4_3	I^6_3
B7	Em	B	Em……	B7	Em

Figure 3.4 Op:72, No:1 Measures 9-11

Upon examining the harmonic structure of the piece, the following chords are used: in the ninth measure, (V) B7, (I) Em, and (V) B; in the tenth measure, (I) Em; and in the eleventh measure, (V) B7 and (I) Em, respectively.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals that on the off-beats of the second, third, and fourth beats of the ninth measure, note repetitions (the notes B and C) are used, while on the downbeats, a descending melodic line is formed.

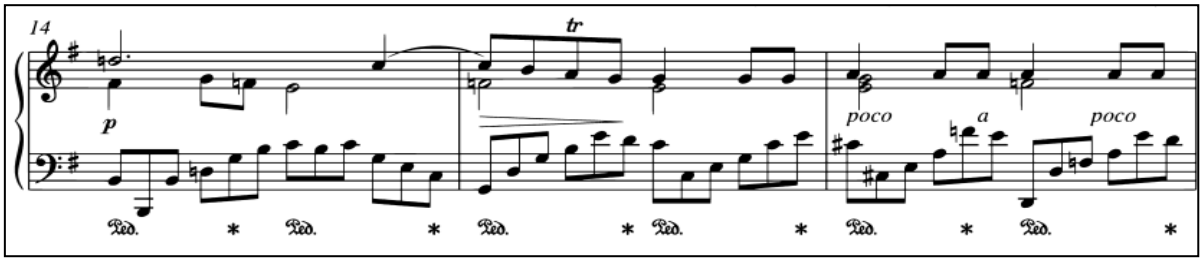


ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

V^{6}_{5}	I	V	IVdim	I^{6}_{4}	V……
B7	Em	B	A#dim	Em	B…

Figure 3.5 Op:72, No:1 Measures 12-13

Upon examining the harmonic structure of the piece, the chords used in the twelfth measure are, in order, (V) B7 and (I) Em, while those in the thirteenth measure are, in order, (V) B, (IV#dim) A#dim, (I) Em, and (V) B. An analysis of the piece's accompaniment style reveals that it begins with a bass note on the downbeat and continues with wide-interval arpeggios. Additionally, octave patterns are featured in the thirteenth measure.

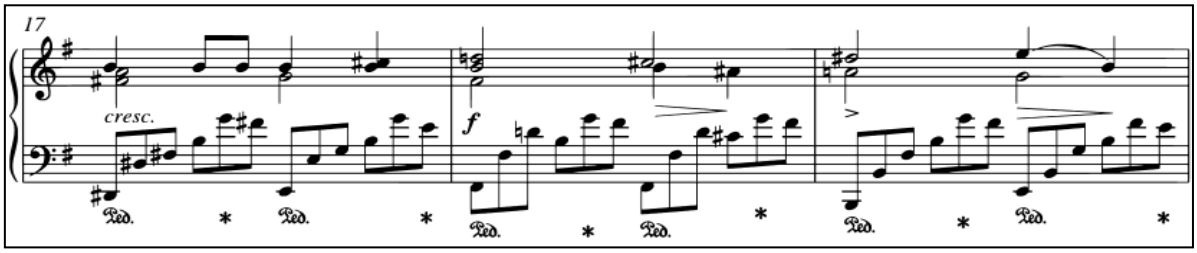


V	III^{6}_{5}	VI7	V7	⇒	VI	IV^{6}_{5}	VII
Bm	G7	C7	G7	⇒	C	A7	Dm

Figure 3.6 Op:72, No:1 Measures 14-16

Upon examining the harmonic structure of the piece: in the fourteenth measure, the chords (V) Bm, (III) G7, and (VI7) C7 appear in sequence; in the fifteenth measure, there is a progression from the (V7) G7 chord to the (VI) C chord; and in the sixteenth measure, the (IV) A7 and (VII) Dm chords are used.

An examination of the piece's accompaniment style reveals the use of octave patterns, with both ascending and descending arpeggios employed within the measure. In the rhythmic structure of the triads generally used throughout the piece, the figures are employed in various ways—both in terms of the strong and weak beats of the measure and in terms of arpeggio sequences.

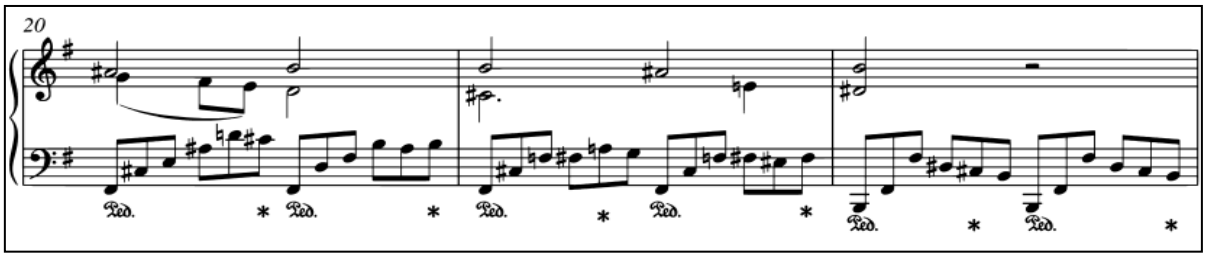


ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

V^{6}_{5}	I	Vm^{6}_{4}	➡ V	V7	I
B7	Em	Bm	➡ F#(6-5/4-3)	B7	Em

Figure 3.7 Op:72, No:1 Measures 17-19

Upon examining the harmonic structure of the piece, a progression is observed in the seventeenth measure from (V) B7 to (I) Em, and in the eighteenth measure from (Vm) Bm to (V) F# (6-5/4-3). The nineteenth measure features (V7) B7 and (I) Em. The bass line incorporates chromatic approaches.

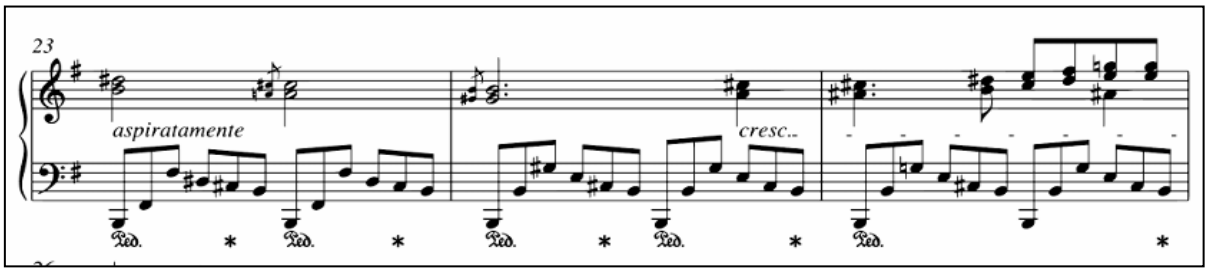


II7	DD	V^{4}_{3}	DD^{4} - 3		V
F#7	F#	Bm7	F#4-3		B

Figure 3.8 Op:72, No:1 Measures 20-22

Upon examining the harmonic structure of the piece, the following chords are used: in the 20th measure, (II7) F#7, (DD) F#, and (V) Bm7; in the 21st measure, F# (with a 4-3 delay); and in the 22nd measure, (V) B.

Accompaniment style: The descending and ascending movements in the 20th and 21st measures are similar. Additionally, there are figure repetitions. A chromatic approach is employed.



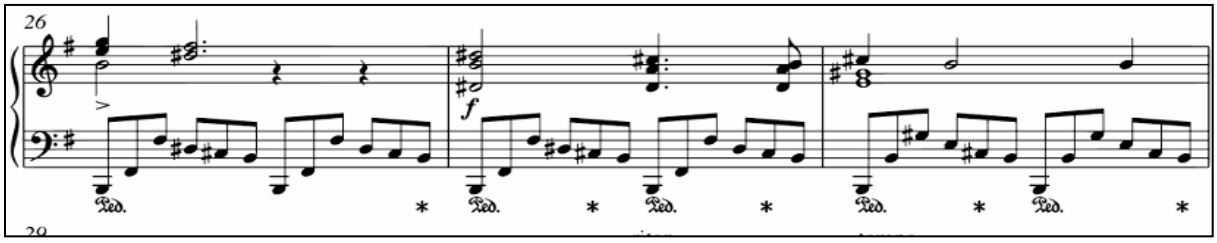
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

V	V9	I/V	IV/V	IV#dim7/V	
B	B9	E/B	A	A#dim7/B	A#dim7Em

Figure 3.9 Op:72, No:1 Measures 23-25

Upon examining the harmonic structure of the piece, the chords (V)B and (V9) B9 are used in the twenty-third measure, followed by the (I)E and A chords on a B pedal in the twenty-fourth measure. In the twenty-fifth measure, the (IV#dim7)A#dim7 chord on a B pedal is used, followed by the Em chord in the final eighth.

An examination of the piece's accompaniment style reveals the use of pedal notes, and the style is enriched by melodic progressions featuring altered notes within the accompaniment. Additionally, wide-interval notes are used on the strong beats.



K^{6}_{4}	V^{6}_{3}	V	V9	I 6-	5……
Em	B	B	B9	E 6-	5……

Figure 3.10 Op:72, No:1 Measures 26-28

Upon examining the harmonic structure of the piece, the chords (I) Em and (V) B are used in the twenty-sixth measure, and the chords (V) B and (V9) B9 are used in the twenty-seventh measure. In the twenty-eighth measure, the (I) E 6-5 (delayed) chord is used on the B pedal.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals that melodic progressions are achieved through the use of altered tones within the accompaniment. In addition to the use of chord tones as arpeggios, diatonic scale tones are also employed.



ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

~~DD~~7b9 7/V ➡ V K^{6}_{4} V7 I

~~F#~~7b9/B ➡ B Em B7 Em

(VIIdim7) ➡ V (A#dim7/B)

Figure 3.11 Op:72, No:1 Measures 29-31

Upon examining the harmonic structure of the piece, in the twenty-ninth measure, there is a progression from the B pedal (DD7b9) to the F#7b9 chord (V) and then to the B chord (V), with the Em chord (I) used in the final triplet. In the thirtieth measure, the B7 chord (V7) is used, and in the thirty-first measure, the Em chord (I) is featured.



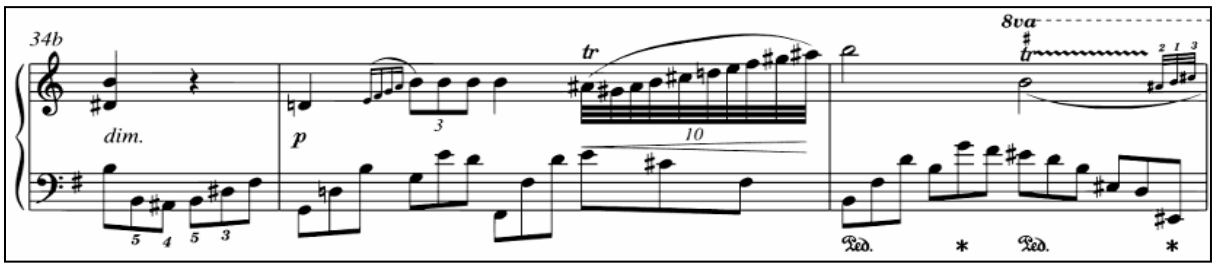
V^{4}_{3} I^{6}_{3} V^{2} I V ~~DD~~7b9(IIIdim7)

B7 Em B7 Em B Gdim7

Figure 3.12 Op:72, No:1 Measures 32-34

Upon examining the harmonic structure of the piece, the following chords are used: in the thirty-second measure, (V) B7 and (I) Em, in the thirty-third measure, (V2) B7 and (I) Em, and in the thirty-fourth measure, B and Gdim7 (F7b9) DD7b9, respectively.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals the use of arpeggiated chords, with the style enriched by melodic progressions within the accompaniment. Additionally, a sustained note is used in the thirty-fourth measure, and the accompaniment incorporates seventh and eighth intervals as well as non-chord tones.



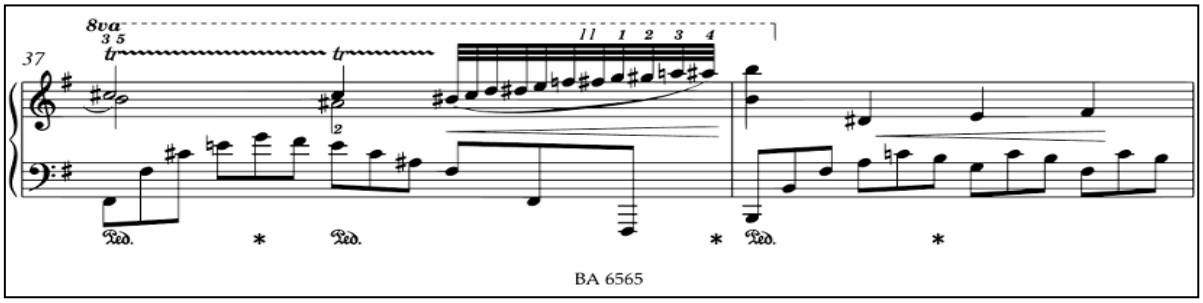
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

V	III	V $\frac{6}{4}$	DD^2	V	~~V~~7b9
B	G	Bm	F#7	Bm	~~C~~#7b9

Figure 3.13 Op:72, No:1 Measures 34-36

An analysis of the piece's harmonic structure reveals the following: in the thirty-fourth measure, (V) B; in the thirty-fifth measure, (III) G, (V) Bm, (V#7), and (DD2) F#7; and in the thirty-sixth measure, (V) Bm and C#7b9 chords are used. There is a progression from the Bm chord to the C#7b9 chord. Chromatic approaches are also utilized.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals the use of arpeggiated chords alongside wide-interval passages, and the style is further enriched by melodic runs within the accompaniment.



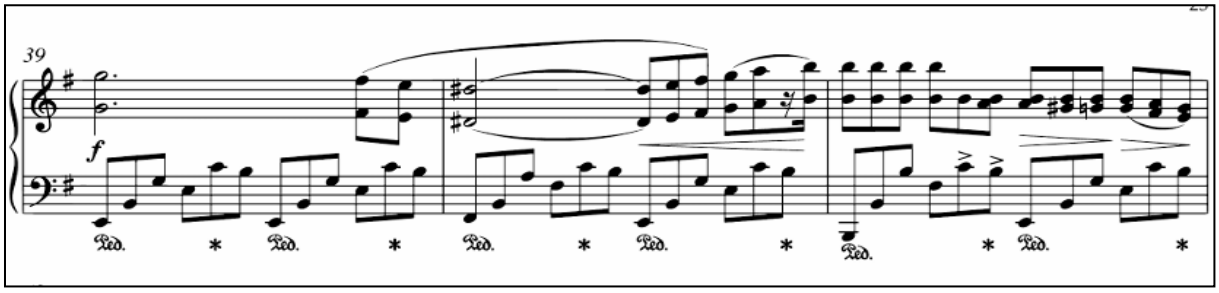
DD(4-3)……	V	V^2
(F#7)4-3	Bm(omit3)	B

Figure 3.14 Op:72, No:1 Measures 37-38

Upon examining the harmonic structure of the piece, the F#7 (DD) chord (with a 4-3 delay) is used in the thirty-seventh measure (II7). In the thirty-eighth measure, the (V) Bm and (V2) B chords are featured. Chromatic approaches are also employed.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals that an arpeggio style has been created through counterpoint between the bass and the melody.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



I V^{4}_{3} I I^{6}_{4} $^{5}_{3}$

Em B7 Em Em

Figure 3.15 Op:72, No:1 Measures 39-41

An analysis of the piece's harmonic structure reveals that the (I) Em chord is used in the thirty-ninth measure, the (V) B7 and (I) Em chords in the fortieth measure, and the (I) Em chord in the forty-first measure.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals the use of octave patterns.



V I^{6}_{4} V II#dim $^{6}_{4}$ V7 I^{6}_{4}

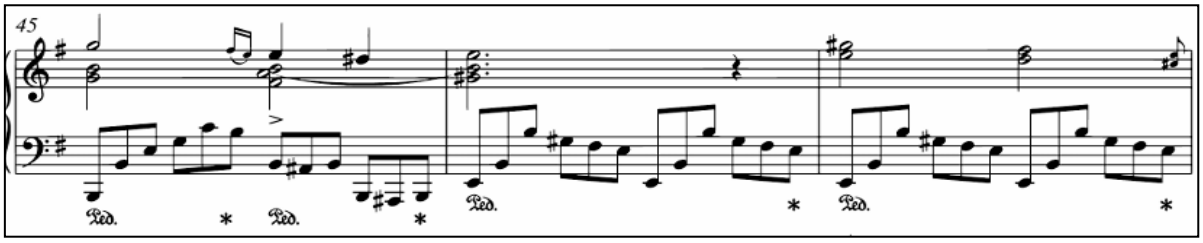
B A#dim7(omit3)Em B F#dim B7 Em

Figure 3.16 Op:72, No:1 Measures 42-44

Upon examining the harmonic structure of the piece, the following chords are used in the 42nd measure, in that order: (V) B, (IV#dim7) A#dim7 (omit 3), (I) Em, and (V) B. In the 43rd measure, the chords (II#dim) F#dim and (V7) B7 are used, while in the 44th measure, the (I) Em chord is used. Chromatic approaches are also employed.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals the use of lower-octave structures.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

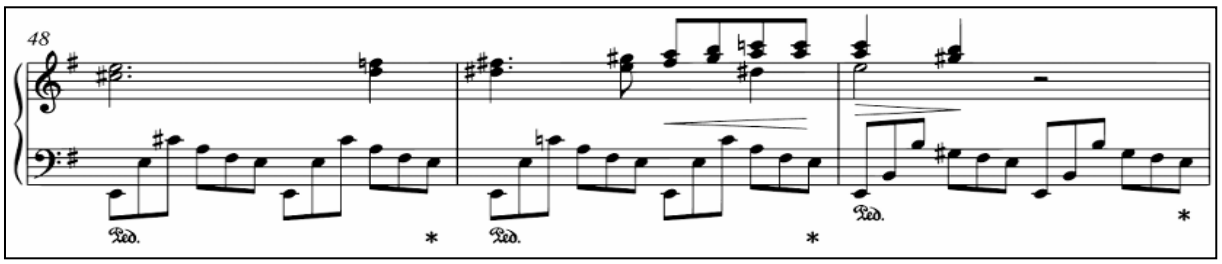


I^{6}_{4}	V7 4-3	I	I ……
Em	B7(4-3)	E	E……..

Figure 3.17 Op:72, No:1 Measures 45-47

Upon examining the harmonic structure of the piece, the chords (I) Em and (V7) B7 (4-3 delay) are used in the forty-fifth measure. In the forty-sixth and forty-seventh measures, the (I) E chord is used. Additionally, the piece makes use of a chromatic melodic line.

The accompaniment style is written in a similar manner, with chromatic movements in the bass line creating a melodic progression; playing in the lower octave adds a distinctive touch to the style.



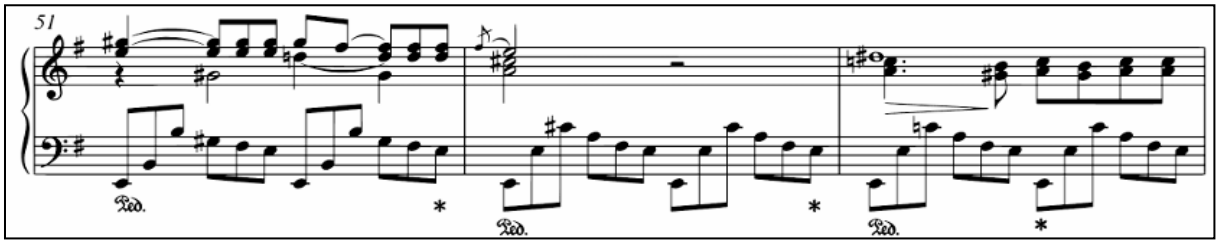
IV^{6}_{4}	VI^{6}_{4}	VIIdim7/I	I	VIIdim7/I	IV^{6}_{4}	I^{6}_{3}
A	Dm	D#dim7/E	E	D#dim/E	Am	E

Figure 3.18 Op:72, No:1 Measures 48-50

Upon examining the harmonic structure of the piece, the (IV) A and (VI) Dm chords are used in the forty-eighth measure. In the forty-ninth measure, the chords (VIIdim7) D#dim7, (I) E, (VIIdim7) D#dim7, and (IV) Am are used in succession on the E pedal. In the 50th measure, the (IV) (I) E chord is used.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals the use of ascending and descending arpeggios in the melody and bass lines.

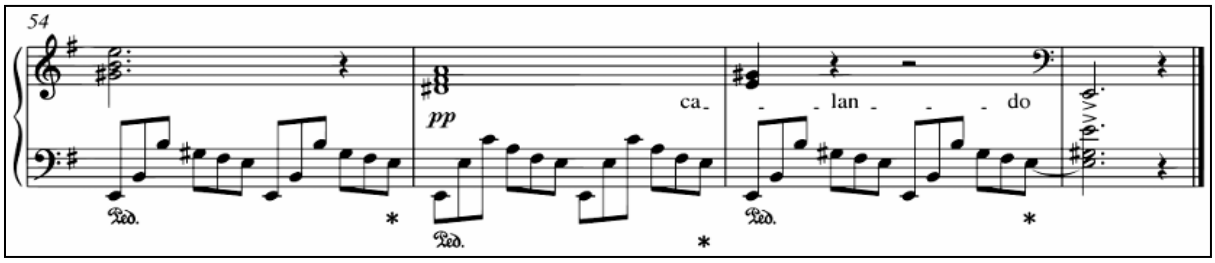
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



I	I7	IV^{6}_{4}	~~V~~7b9/I	I
E	E7	A	~~B~~7b9	E

Figure 3.19 Op:72, No:1 Measures 51-53

Upon examining the harmonic structure of the piece, the chords (I)E and (I7)E7 are used in the 51st measure, (IV)A in the 52nd measure, and in the 53rd measure, the V7b9 (B7b9) and (I)E chords are used on the E pedal.



I	VIIdim7/I	I
E	D#dim7/E	E

Figure 3.20 Op:72, No:1 Measures 54-57

An analysis of the piece's harmonic structure reveals that the (I)E chord is used in the fifty-fourth measure, the (VIIdim7)D#dim7 chord on the E pedal in the fifty-fifth measure, and the (I)E chord in the fifty-sixth measure.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4. RESULTS AND RECOMMENDATIONS

4.1 RESULTS

A general analysis of the piece reveals the combined use of various elements in terms of accompaniment style and harmonic structure. The continuous triplet motion, which forms the foundation of the accompaniment style, is supported by bass notes appearing on the first note of each group and the arpeggio figures that follow them. In addition, variety in the accompaniment structure is achieved through the use of lower octaves, pedal notes, and ascending and descending melodic movements.

An examination of the harmonic structure reveals that, in addition to root-position chords, inverted chords are also frequently used. The piece features various harmonic elements, such as diminished chords, rootless dominants, dominant ninths, double dominant structures, 6–5 and 4–3 delays, and chords with omitted thirds. The use of these harmonic elements in conjunction with the accompaniment structure has contributed to the diversity of the piece's harmonic and rhythmic structure. Overall, it has been concluded that the rhythmic and harmonic elements used in the accompaniment style support the piece's musical structure and offer characteristics that should be taken into account during the interpretation process.

4.2 RECOMMENDATIONS

1- In future studies, the nocturnes of different composers can be examined to compare their harmonic analysis and accompaniment styles.

2- The accompaniment structures of works written by different composers in various genres can be examined.

3-The findings of this research can be utilized in musicological studies related to Chopin.

4-By comparing recordings of the same piece performed by different pianists, the effects of harmonic structure and accompaniment style on interpretation can be examined through performance analysis interviews.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

REFERENCES

Bali, S. (2018). Composers of the Romantic Period in Music. Vakıfbank Cultural Publications.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative Research Journal, 9(2), 27–40.

Erengönül, G. (2022). Technical Individualism in Romanticism: Paganini. İdil Art and Language Journal, 11(94), 909–918.

Karasar, N. (2005). The Scientific Research Method (17th ed.). Nobel Publishing and Distribution.

Mimaroğlu, İ. (1999). History of Music (6th ed.). Varlık Publications.

Morrow, J. (2011). Romanticism and Political Thought in the Early 19th Century. Cambridge University Press.

Schonberg, H. C. (2013). Great Composers (Trans. A. F. Yıldırım). Doğan Kitap.

Szabolcsi, B. (1970). The Decline of Romanticism: End of the Century, Turn of the Century—Introductory Sketch of an Essay. Akademiai Kiado.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ANALYSIS OF THE HARMONIC AND ACCOMPANIMENT STRUCTURE OF FREDERIC CHOPIN'S NOCTURNE FOR PIANO NO. 21 A COMPOSER OF THE ROMANTIC PERIOD.

Master of Arts Mervenur YAĞLI
Ordu University
yaglimervenur@gmail.com– 0009-0003-0741-2585
Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
Ordu University
sercanozkeles@odu.edu.tr – 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Frederic Chopin'in eserleri, dönemin armonik dili ve eşlik anlayışının incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle nocturne türündeki eserlerinde kullanılan kromatizm, modülasyon, bas yürüyüşleri ve yönelmeler, geleneksel armoni anlayışının sınırlarını genişletmiştir. Bununla birlikte, eşlik figürlerinin geniş aralıklı arpejlerle zenginleşmesi, bestecinin kendine özgü eşlik stilinin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Bu doğrultuda çalışmada, F. Chopin'in Pour Piano No. 21 eserinde kullandığı armonik yapı ve eşlik stilinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, genel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Frederic Chopin'in nocturneleri, örneklemini ise Pour Piano No. 21 (Do diyez minör) oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında, uluslararası dijital müzik kütüphanesi olan IMSLP veri tabanından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde, eserdeki eşlik stilleri ve armonik yapılar basamaksal armoni kullanılarak çözümlenmiş; kesirli akorların ve çoklu akorların gösteriminde şifre seslerden yararlanılmıştır. Ayrıca sağ elde akorların minör veya majör üçlü aralıklarını içeren sesler armonik yapı içerisinde değerlendirilmiştir. Eserin armonik yapısında; kök konumundaki ve çevrim akorların yanı sıra eksiltilmiş ve dominant yedili akorların kullanıldığı, diyatonik ve kromatik hareketler ile anarmonik seslere de yer verildiği görülmüştür. Eşlik stilinde ise çoğunlukla dörtlük ve sekizlik nota değerlerinin kullanıldığı, eşliğin bas sesiyle başlayarak geniş aralıklı arpejlerle devam ettiği ve bazı bölümlerde triole figürlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bas hattındaki kromatik geçişler ve pedal seslerin eşliğin ezgisel niteliğini ve sürekliliğini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.[1]

[1] This study is based on the master's thesis titled "The Accompaniment Style Used by Frederic Chopin in His Nocturnes," which was conducted under the supervision of Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Anahtar Kelimeler: Nocturne, piyano, armoni, eşlik stili

ABSTRACT

Frederic Chopin’s works are significant for the study of the harmonic language and approaches to accompaniment characteristic of his era. In particular, the use of chromaticism, modulation, bass lines, and harmonic progressions—especially within his nocturnes—expanded the boundaries of traditional harmonic conventions. Furthermore, the enrichment of accompaniment patterns through wide-interval arpeggios played a pivotal role in the development of the composer's distinctive accompaniment style. Accordingly, this study aims to examine the harmonic structure and accompaniment style employed in Chopin’s *Nocturne* No. 21 (in C-sharp minor). The research is a descriptive study utilizing a general survey model. The scope of the study encompasses Frederic Chopin’s nocturnes, with *Nocturne* No. 21 (C-sharp minor) serving as the specific sample. Data were gathered from the International Music Score Library Project (IMSLP) database. In the analysis, accompaniment styles and harmonic structures were examined using functional harmony; figured bass notation was employed to represent slash chords and polychords. Additionally, chord tones in the right hand—specifically those forming minor or major thirds—were evaluated within the context of the harmonic structure. The analysis revealed that the work’s harmonic structure incorporates root-position and inverted chords, as well as diminished and dominant seventh chords, alongside diatonic and chromatic movements and enharmonic tones. Regarding the accompaniment style, it was observed that quarter and eighth notes predominate; the accompaniment begins with a bass note, continues with wide-interval arpeggios, and features triplet figures in certain sections. It has been concluded that the chromatic transitions and pedal tones in the bass line support the melodic quality and continuity of the accompaniment.

Keywords: Nocturne, piano, harmony, accompaniment style

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. INTRODUCTION

In Romantic-era music, a structure is evident in which individual feelings are explored in depth and expression is free (Bali, 2018, p. 22). Say (2003) described Romantic-era composers as artists who conveyed their inner emotions through imagination and imagery; he characterized the music as a combination of dramatic narrative, emotional aesthetics, rich harmonies, and diverse instrumental timbres. Schönberg (2013), on the other hand, defined Romantic-era music as a colorful musical world enriched by aesthetic perceptions and characterized by high emotional intensity. The aesthetic and sociological transformations of this period also altered the structure of the musical landscape; as music reached broader audiences, orchestras moved from court circles to concert halls, and composers and virtuosos began to gain recognition among wider circles. Composers of the period created works with more technically complex structures and increasingly included detailed annotations to ensure a more accurate understanding of tempo and nuances. Consequently, Romanticism's influence on music was not limited to interpretive approaches; it also led to significant changes in harmony, melody, counterpoint, and instrumental techniques (Akkılıç, 2012). The fact that these changes became particularly evident in piano music allowed for a more comprehensive use of the instrument's technical and expressive capabilities. In this context, Frédéric Chopin, as one of the major composers of the Romantic period, holds a distinguished place in music history, particularly through the works he contributed to the piano repertoire. The rich harmonic structure and lyrical melodies Chopin employed in his compositions form the fundamental characteristics of his musical style; meanwhile, accompaniment patterns consisting of wide-interval arpeggios, chromatic passages, and diverse harmonic directions are among the defining elements of his piano writing. The combination of a melodic structure in the right hand that flows as if singing with the accompaniment figures in the left hand supports the composer's melodic expression; meanwhile, his use of rubato, legato, and cantabile contributes to giving this expression a more flexible and expressive character. These characteristics necessitate that the harmonic structure and accompaniment style in Chopin's works be evaluated as fundamental elements of musical expression. This approach, evident in the composer's piano writing, is observed not only in his nocturnes but also in various other piano works. In this regard, the harmonic structure and accompaniment style employed in *Pour Piano No. 21* are significant in that they reflect the changes occurring in Romantic-period piano music within Chopin's musical language. The wide-interval arpeggios, various accompaniment figures, and chromatic movements used in the

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

piece reveal how the harmonic structure is employed within the accompaniment texture. Therefore, an examination of the harmonic structure and accompaniment style in *Pour Piano No. 21* contributes to an understanding of the technical and musical elements Chopin employed in his piano music.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. METHOD

2.1. Research Model

This study is a descriptive research based on a general survey model that examines the harmonic and accompaniment style elements in F. Chopin's Nocturne No. 21 for Piano. F.

2.2. The Study Population and Sample

The population of this study consists of Frederic Chopin's nocturnes. The sample of the study consists of the Nocturne No. 21 (C-sharp minor) for piano.

2.3 Data Collection

In this study, document analysis—one of the qualitative research techniques—was used. Document analysis involves the processes of locating, reading, taking notes on, and evaluating sources with a specific purpose in mind (Karasar, 2005, pp. 81, 83). In other words, document analysis is a series of processes that take place during the examination and evaluation of printed and electronic (computer-based and internet-accessible) materials (Bowen, 2009). For data collection, the IMSLP database—an international digital music library—was utilized.

2.4 Data Analysis

The accompaniment styles and harmonic structures in the piece have been analyzed using stepwise harmony; code notes have been used to represent broken chords and compound chords. Additionally, notes in the right hand that contain minor or major third intervals have been evaluated within the harmonic structure. In the work's harmonic structure, it is observed that, in addition to root-position and inverted chords, diminished and dominant seventh chords are used, and that diatonic and chromatic movements, as well as anharmonic tones, are also incorporated.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

5. FINDINGS

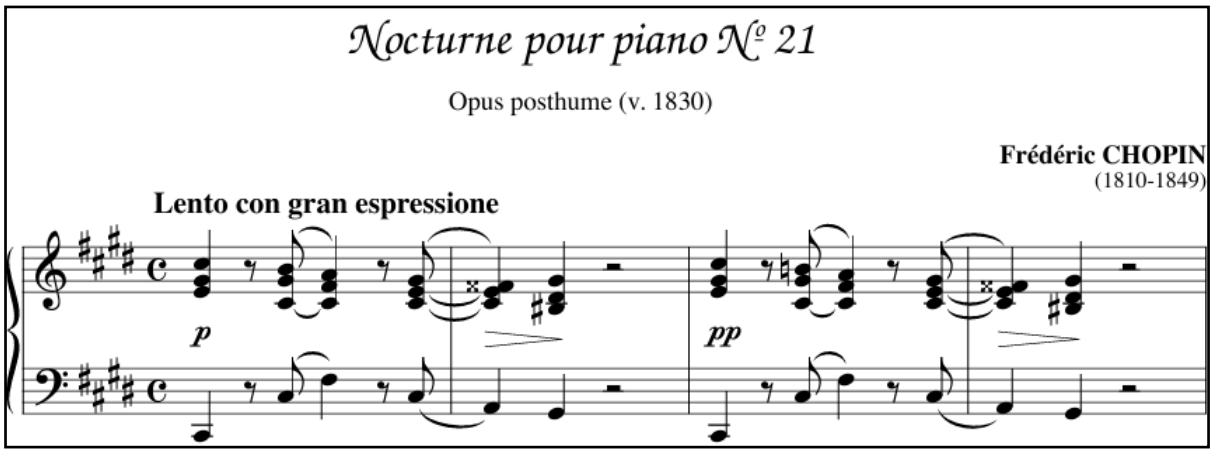


Figure 3.1 Pour Piano No. 21, Measures 1–4

An analysis of the piece's harmonic structure reveals that the first measure features, in order, the (I) C#m, (I7) C#m7(omit3), (IV7) F#m, and (I) C#m chords, while the second measure features, in order, the (VI7) A7 and (V#) G# chords. The third and fourth measures consist of a repetition of the first and second measures.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals the use of quarter and eighth notes. The bass line uses the root notes of the chords to provide a foundation for the melodic structure.

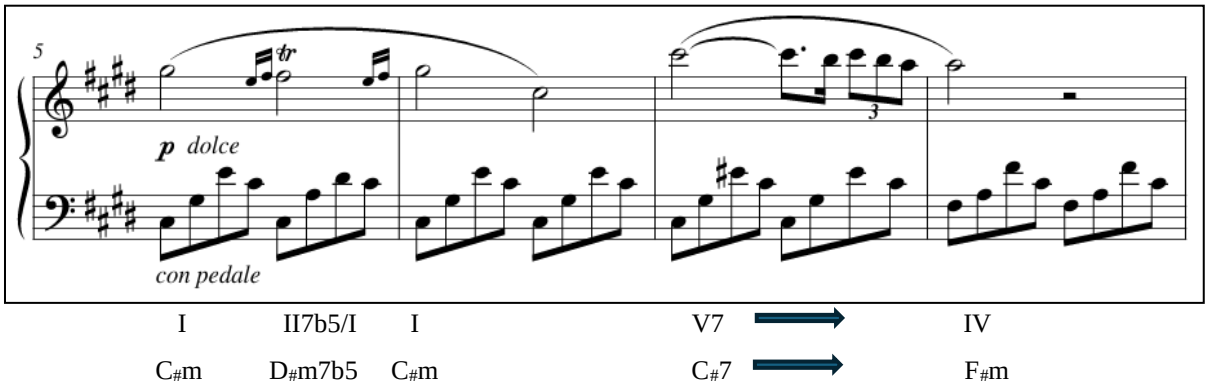


Figure 3.2 Pour Piano No. 21, Measures 5–8

Upon examining the harmonic structure of the piece, the fifth measure features, in order, the (I) C#m chord played as 1-5-38-8 and, on the C-sharp pedal, the (II7b5) D#m7b5 chord played as a 5-8-7 arpeggio. In the sixth measure, the (I) C#m chord is written as 1-5-38-8, and in the seventh measure, the (V7) C#7 chord is written as 1-5-38-8, leading to the (IV) F#m chord in the eighth measure, written as 1-3-8 and 5.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

An analysis of the piece's accompaniment style reveals that it begins with a bass note at the start of each measure and progresses using a chromatic melodic line in the form of wide-interval arpeggios. The chord inversion is used in the fifth eighth note of the fifth measure.

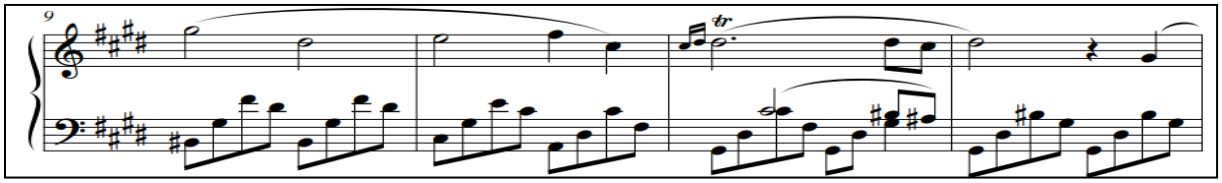


Figure 3.3: "Pour Piano" No. 21, Measures 9–12

Upon examining the harmonic structure of the piece, the G#7 chord in the ninth measure (V) is written with a 38vb-1-7-5 arpeggio. In the first two measures of the tenth measure (I), the C#m chord is written with a 1-5-38-8 arpeggio, while in the following two measures the Dm#7b5 chord is written with 58vb-1-7 and 3 arpeggios. In the eleventh measure (V7sus4), the G#7sus4 chord is written with a 1-5-48-7 arpeggio and a delayed G# on the G-sharp pedal along with 3 and 2 intervals; the (V) G# chord is used within the melodic line. In the twelfth measure, the G# chord is written with a 1-5-38-8 arpeggio.

Upon examining the piece's accompaniment style, the melodic minor scale is utilized in the melodic structure of the eleventh measure. Additionally, a cyclic chord is included.

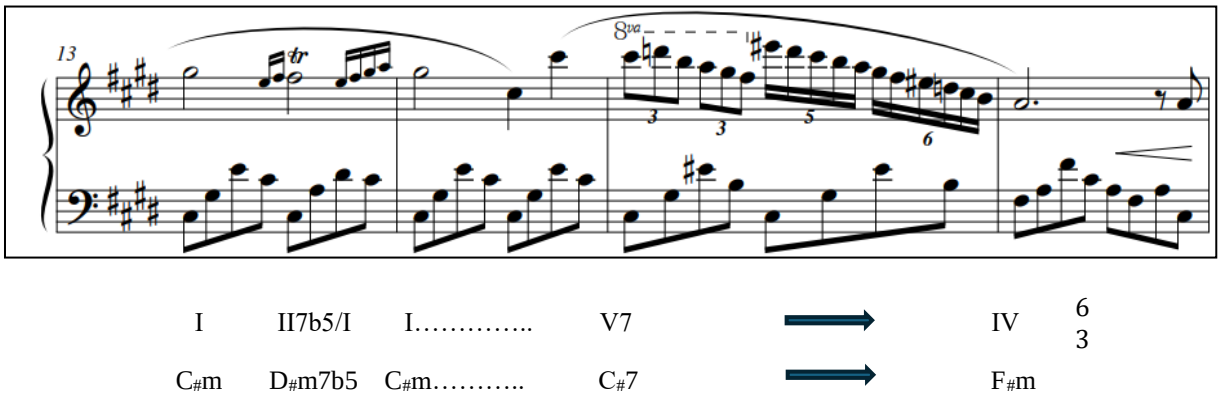


Figure 3.4: "Pour Piano" No. 21, Measures 13–16

Upon examining the harmonic structure of the piece, in the thirteenth measure, the (I) C#m chord is written with a 1-5-38-8 progression, and the (II7b5/I) Dm#7b5 chord, on a C pedal, is written with a 5-8-7 arpeggio. In the fourteenth measure, the (I) C#m chord is written with a 1-5-38-8 progression, and in the fifteenth measure, the (I7) C#7 chord is written with a 1-5-38-8

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

progression; in the sixteenth measure, the (IV) F#m chord is used with a 1-3-8-5-3-1-3 progression, leading to a 58vb chord.

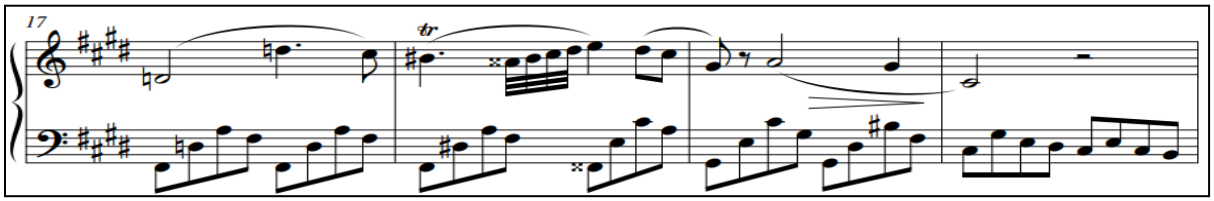


Figure 3.5: Pour Piano No. 21, Measures 17–20

Upon examining the harmonic structure of the piece, the D chord (II) is written throughout the entire seventeenth measure, and in its final eighth note, the 7th is written as an arpeggio in the sequence 38vb-1-5-3. In the first four-beat section of the eighteenth measure, the (IIdim) D#dim7 chord is written with the 38vb-1-5-3 arpeggio, and in the following four-beat section, with the 78vb-5-38-8 arpeggio. In the first two four-beat sections of the nineteenth measure, the (K) (I) C#m chord is written as 58vb-38vb-1-5, while in the following four-beat section, the (V7) G#7 chord is written as 1-5-38-7, and in the 20th measure, the (I) C#m chord is written with the 1-5-3-2-1-3-1-78vb arpeggio.

Upon examining the accompaniment style of the piece, a transitional melody leading to the sixth degree is created using the B note in the 20th measure; this provides a melodic line within the accompaniment, thereby lending a melodic quality to the structure.

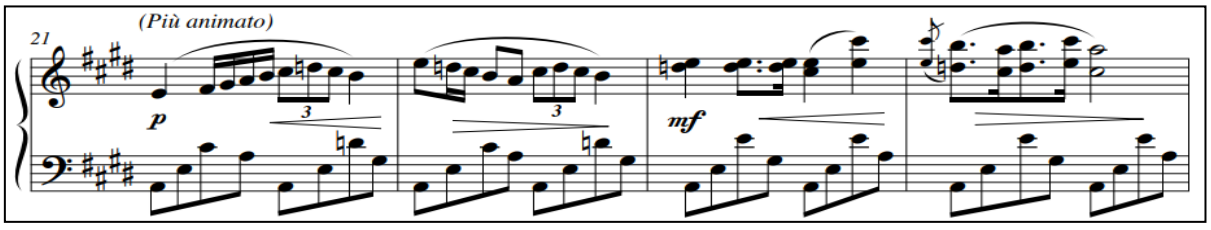


Figure 3.6: "Pour Piano" No. 21, Measures 21–24

Upon examining the harmonic structure of the piece, the (VI) A chord in the first two quatrains of the twenty-first measure is written as 1-5-38-8, while the (E7) chord on the A pedal in the second quatrain is written as a 1-7-3 arpeggio. The twenty-second measure is written as a repetition of the twenty-first measure. In the first two measures of the twenty-third measure, the (VIsus4) Asus4 chord is written with a 1-5-58-7 arpeggio, and in the following measure,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

the (VI) A chord is written with a 1-5-58-8 arpeggio. The twenty-fourth measure is formed by a repetition of the twenty-third measure.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals that the middle section makes use of the melodic line and incorporates pedal notes.

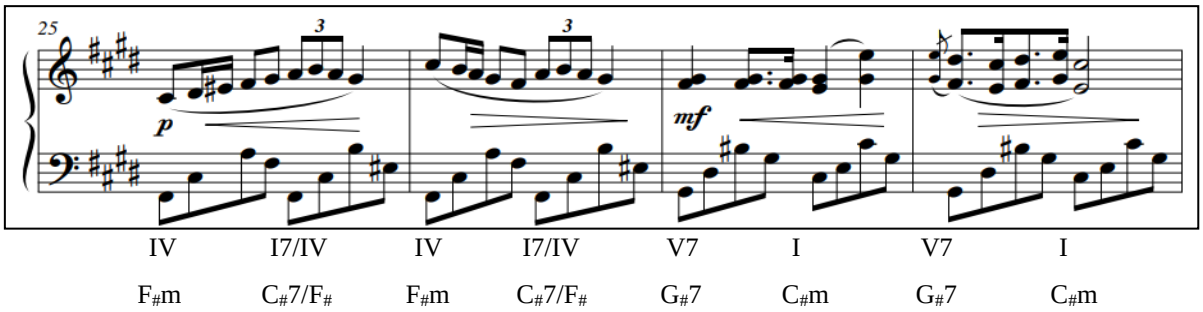


Figure 3.7: "Pour Piano" No. 21, Measures 25–28

Upon examining the harmonic structure of the piece, the (IV) F#m chord is written with a 1-5-38-8 progression in the first two quatrains of the twenty-fifth measure, and the (I7/IV) C#7 chord is written with a 1-7-3 arpeggio on the F-sharp pedal in the second quatrain. The twenty-sixth measure is written as a repetition of the twenty-fifth measure. In the first two measures of the twenty-seventh measure, the (V7) G#7 chord is written with a 1-5-38-8 arpeggio, and in the following measure, the (I) C#m chord is written with a 1-3-8-5 arpeggio. The twenty-eighth measure is formed by a repetition of the twenty-seventh measure.

An analysis of the accompaniment style reveals that the bass part incorporates repeated notes, while the middle part repeats the same figure and makes use of chromatic approaches.

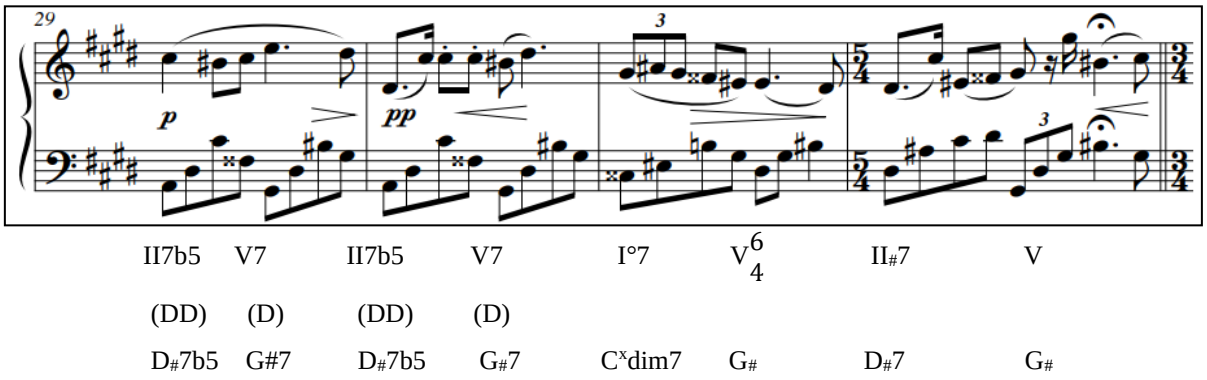


Figure 3.8: "Pour Piano" No. 21, Measures 29–32

Upon examining the harmonic structure of the piece, the D#7b5 (DD) chord in the first quatrain of the twenty-ninth measure is written as 58vb-1-7-3, while the (D)G#7 chord in the following quatrain is written as an arpeggio of 1-5-38-8. The thirtieth measure is formed by a repetition of the twenty-ninth measure. In the first two measures of the thirty-first measure, the (I°7)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Cxdim7 chord is written as 1-3-7-5, and in the following measure, the (V) G# chord is written as 58vb-8 and 3; in the thirty-second measure, the (II#7) D#7 chord is written as 1-5-7-8, and the (V) G# chord is written with a 1-5-8-3-8 arpeggio.

Upon examining the accompaniment style of the piece, a triplet rhythm is used. At the end of the measure, the accompaniment is written in parallel with the melody.

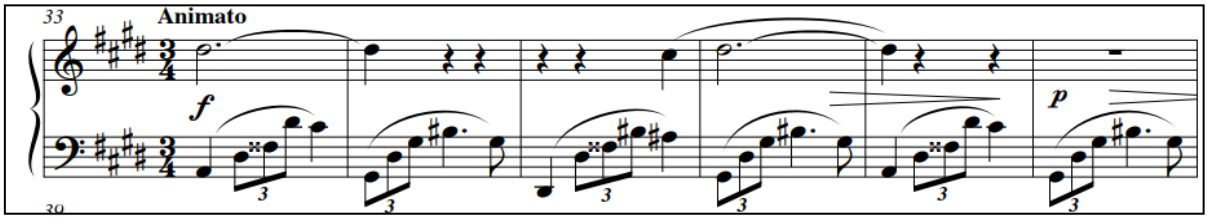
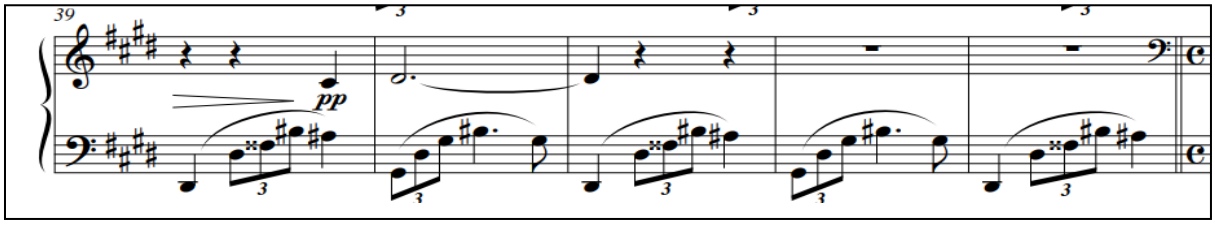


Figure 3.9: Pour Piano No. 21, Measures 33–38

Upon examining the harmonic structure of the piece: in the thirty-third measure, the (II#7b5)D#7b5 chord is written as 58vb-1-3-8-7; in the thirty-fourth measure, the (V)G# chord is written as 1-5-8-38-8; in the thirty-fifth measure, the (II#6-5) D#6-5 delay is written with a 1-8-3-6-5 arpeggio. In the thirty-sixth measure, the (V) G# chord is written as 1-5-8-38-8; in the thirty-seventh measure, the D#7b5 chord is written as 58vb-1-3-8-7; and in the thirty-eighth measure, the G# chord is written as 1-5-8-38-8 with an arpeggio.

An analysis of the piece's accompaniment style reveals that the bass note is used in the first eight beats of each measure, making use of chromatic approaches. The rhythmic figure consisting of triplets is used in parallel with the measure sequence throughout this section (over 11 measures), starting with the second beat in the first measure and then the first beat in the following measure.

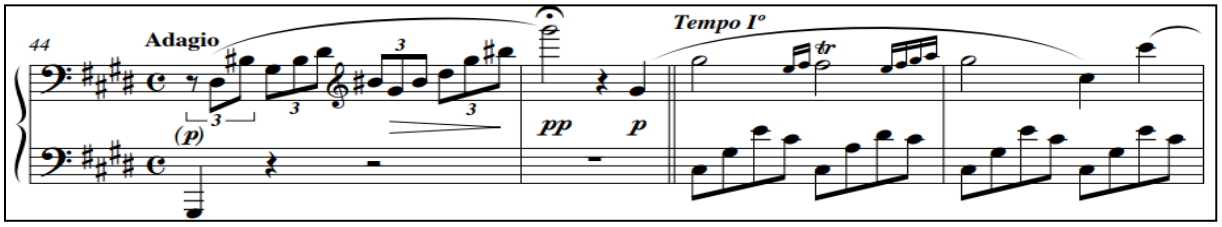
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



$II_{\#}^{6-5}$	V	$II_{\#}^{6-5}$	V	$II_{\#}^{6-5}$
$D_{\#}^{6-5}$	$G_{\#}$	$D_{\#}^{6-5}$	$G_{\#}$	$D_{\#}^{6-5}$

Figure 3.10: "Pour Piano" No. 21, Measures 39–43

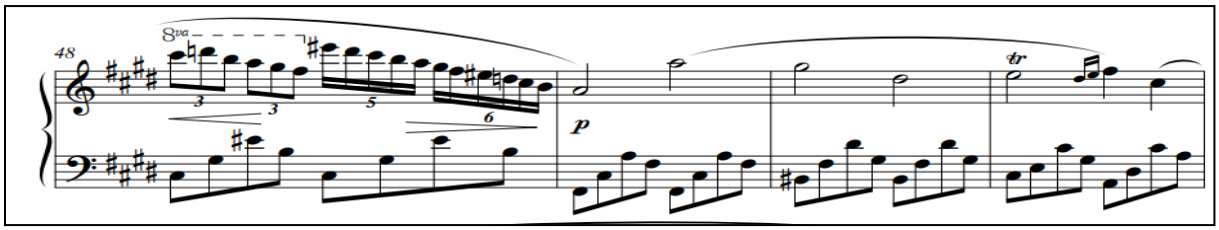
Upon examining the harmonic structure of the piece, the D# 6-5 delay in the thirty-ninth measure (II#6-5) is written as 58vb-1-3-8-7, and the G# chord in the fortieth measure (V) is written with a 1-5-8-38-8 arpeggio. Measures 41, 42, and 43, on the other hand, are treated as a repetition.



V	……	I	II7b5	I
$G_{\#}$		$C_{\#}m$	$D_{\#}m7b5/C$	$C_{\#}m$

Figure 3.11: "Pour Piano" No. 21, Measures 44–47

Upon examining the harmonic structure of the piece, the melody in measures 44 and 45 is written using a G# (V) arpeggio. In the first two measures of the forty-sixth measure, the (I) C#m chord is written as a 1-5-38-8 arpeggio; in the following measure, the (II7b5) D#m7b5 chord is written as a 5-8-7 arpeggio on the C pedal; and in the forty-seventh measure, the (I) C#m chord is written as a 1-5-38-8 arpeggio.



I7	IV	V_5^6	I	$II_{\#}7b5_3^4$
$C_{\#}7$	$F_{\#}m$	$G_{\#}7$	$C_{\#}m$	$D_{\#}m7b5$

Figure 3.12: "Pour Piano" No. 21, Measures 48–51

Upon examining the harmonic structure of the piece, the (I7) C#7 chord in the 48th measure is written with a 1-5-38-7 arpeggio, and the (IV) F#m chord in the 49th measure is written with a

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1-5-38-8 arpeggio. In the 50th measure (V), the G#7 chord is written as 38vb-78vb-5-8, and in the first two quatrains of the 51st measure, the (I) C#m chord is written as 1-3-8-5, while in the following quatrain, the (II#7b5) D#m7b5 chord is written as 58vb-1-7-5.

Upon examining the accompaniment style of the piece, the style is varied by having the bass part move upward while the melody moves in the opposite direction.

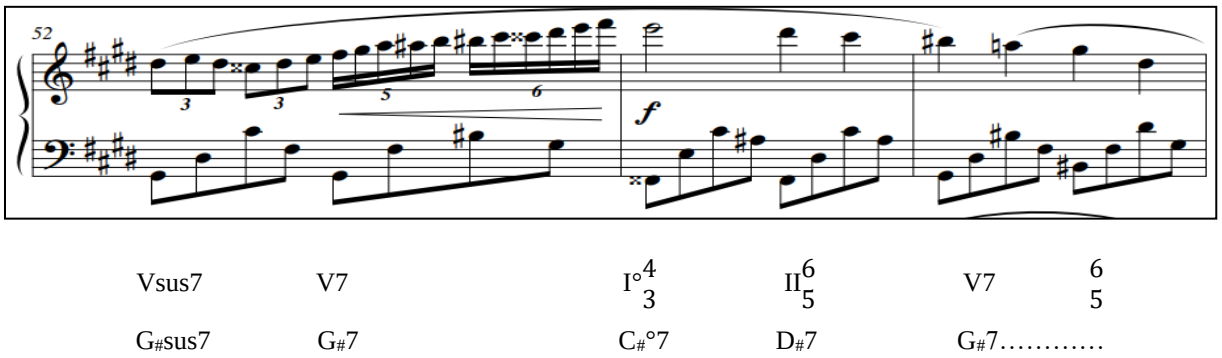


Figure 3.13: "Pour Piano" No. 21, Measures 52–54

Upon examining the harmonic structure of the piece, in the fifty-second measure, the G#sus7 chord (Vsus7) is written with the arpeggios 1-5-48-7, and the G#7 chord (V7) is written with the arpeggios 1-7-38-8. In the fifty-third measure, the (I°) C#°7 chord is written with the arpeggios 58vb-38vb-1-78vb, and the II D#7 chord is written with the arpeggios 38vb-1-7-5. In the fifty-fourth measure, the (V7) G#7 chord is written with the arpeggio 18vb-5-38-7 and the first cycle arpeggio on the second beat.

Upon examining the accompaniment style of the piece, it begins with a bass note at the start of each measure, followed by expansive arpeggios; furthermore, the harmony is enriched with a chromatic melodic line.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

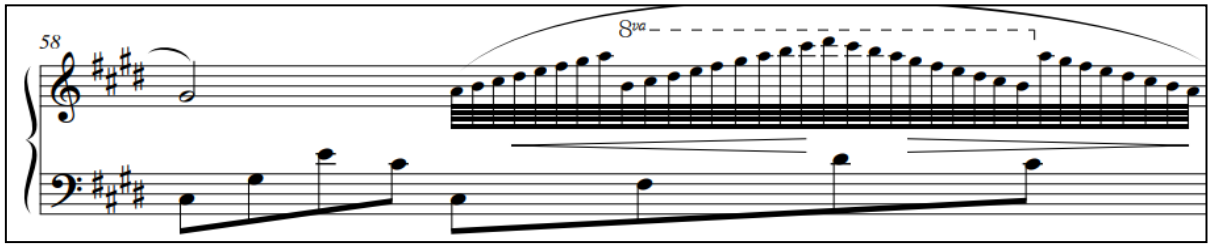


I II$^{4}_{3}$ V7sus V I II^{2}

C#m D#m G#7sus G# C#m D#m

Figure 3.14: "Pour Piano" No. 21, Measures 55–57. Dimensions

Upon examining the harmonic structure of the piece, in the fifty-fifth measure, the (I) C#m chord is written with the arpeggio 1-3-8-5, followed by the (II) D#m7 chord with the arpeggio 58vb-1-7-3. In the fifty-sixth measure, the (V7sus) G#7sus chord is written with the arpeggio 1-5-48-7, and (V) G# chord with the arpeggio 1-5-38-8, and in the fifty-seventh measure, the (I) C#m chord with the arpeggio 1-5-38-8 and the (II2) D#m chord on the C pedal with the arpeggio 3-8-7.



I II^{2}

C#m D#m7

Figure 3.15 "Pour Piano No. 21," Measure 58



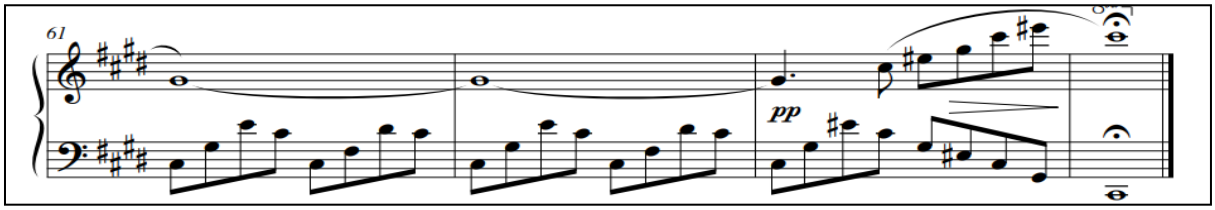
I II^{2} I II^{2}

C#m D#m7 C#m D#m7

Figure 3.16: "Pour Piano No. 21," Measures 59–60

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; elli sekiz, elli dokuz, altmış, altmış bir ve altmış ikinci ölçüler elli yedinci ölçünün tekrarından oluşmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



I	II²	I	II²	I……
C#m	D#m7	C#m	D#m7	C#.....

Figure 3.17: "Pour Piano No. 21," Measures 61–63

Upon examining the harmonic structure of the piece, the (I) C# chord in the sixty-third measure is written with the arpeggios 1-5-38-8-5-3-1 and 58vb.

Upon examining the accompaniment style of the piece, a melodic line is created in the final measure through counter-movements between the bass part and the melody.

6. RESULTS AND RECOMMENDATIONS

4.1 RESULTS

When examining the accompaniment style of the piece *Pour Piano No. 21*, what stands out is not only the regular and flowing rhythmic structure—composed primarily of quarter and eighth notes—but also the continuity that begins with the bass voice and continues with wide-interval arpeggios (in groups of 10 and 12). Triol figures and chromatic bass movements lend dynamism to the accompaniment, while pedal notes support harmonic continuity, bringing balance to the structure. On the harmonic level, the composition does not rely solely on root notes; instead, it achieves rich variety through the use of a 6/4 cadence, diminished and delayed chords, as well as diatonic and chromatic approaches.

In conclusion, it has been determined that in this piece, the accompaniment and harmonic structure acquire a multifaceted quality through rhythmic continuity, wide-interval arpeggios, chromatic transitions, pedal tones, and various chord inversions. The combination of these technical elements has played a fundamental role in strengthening the piece's melodic line and in establishing its musical integrity and artistic expressiveness.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4.2 RECOMMENDATIONS

1- In future studies, the nocturnes of different composers can be examined to compare their harmonic analysis and accompaniment styles.

2- Examining the harmonic and accompaniment structures of these works in relation to the historical context of the period in which they were composed—since this will help educators, students, and musicians perform the works in a more meaningful and expressive manner—these topics can be addressed together.

3- By evaluating the relationship between accompaniment structures and form (A-B-A, etc.), formal analysis and harmonic analysis can be addressed together.

REFERENCES

Akkılıç, D. (2012). Romanticism and Music. Art Essays, 24, 36–41. https://izlik.org/JA33RA67EH

Bali, S. (2018). Composers of the Romantic Period in Music. Vakıfbank Cultural Publications.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative Research Journal, 9(2), 27–40.

Karasar, N. (2005). Scientific Research Method (17th ed.). Nobel Publishing and Distribution.

Mimaroğlu, İ. (1999). History of Music (6th ed.). Varlık Publications.

Morrow, J. (2011). Romanticism and Political Thought in the Early 19th Century. Cambridge University Press.

Say, A. (2003). History of Music (5th ed.). Music Encyclopedia Publications.

Schonberg, H. C. (2013). Great Composers (trans. A. F. Yıldırım). Doğan Kitap.

Say, A. (2003). *Müzik tarihi* (5. Baskı). Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Schonberg, H. C. (2013). *Büyük besteciler* (A. F. Yıldırım, Çev.). Doğan Kitap.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

FREDERİC CHOPİN NOCTURNELERİNİN EŞLİK STİLİ: OP:9 NO:2 ÖRNEĞİ

Bilim Uzmanı Mervenur YAĞLI
Ordu Üniversitesi
yaglimervenur@gmail.com– 0009-0003-0741-2585
Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
Ordu Üniversitesi
sercanozkeles@odu.edu.tr – 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Frederic Chopin, Romantik dönem müziğinin en önemli bestecilerinden biri olarak özellikle piyano repertuvarına kazandırdığı eserlerle müzik tarihinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bestelerinde kullandığı zengin armonik yapı ve lirik melodiler onun müzikal üslubunun temel özelliklerini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, F. Chopin'in Op. 9 No. 2 eserinde kullandığı armonik yapı ve eşlik stilinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, genel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Frederic Chopin'in nocturneleri, örneklemini ise bestecinin bu türdeki eserleri arasından seçilen Op. 9 No. 2 (Mi bemol majör) oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında, uluslararası dijital müzik kütüphanesi olan IMSLP veri tabanından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde, eserdeki eşlik stilleri ve bu stillerin armonik yapıları basamaksal armoni kullanılarak çözümlenmiş; armonik yapıda kullanılan kesirli akorların ve çoklu akorların gösteriminde şifre seslerden yararlanılmıştır. Eşlik stiline ilişkin bulgular incelendiğinde, genel olarak bas ve akorların birlikte kullanıldığı, her üç sekizlikten oluşan grupların ilk sekizliğinde bas, ikinci ve üçüncü sekizliklerinde ise akorların yer aldığı görülmüştür. Eşlik yapısında pedal sesler ve çevrim akorlardan yararlanılmış, bazı bölümlerde bas partisinde kromatik ezgisel hareketlere yer verilmiştir. Armonik yapı incelendiğinde ise temel akorların yanı sıra diminished ve suspended akorların kullanıldığı, akorlar arasında yönelmelerin gerçekleştirildiği ve köksüz dominant akor yapısına yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca armonik yapının oluşturulmasında anarmonik seslerden yararlanıldığı da görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Op. 9 No. 2 eserinin eşlik yapısının bas ve akorların birlikte kullanımı, pedal sesler, çevrim akorlar ve kromatik bas hareketleriyle şekillendiği; armonik yapıda ise diminished ve suspended akorların yoğun olarak kullanıldığı,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

akorlar arası yönelmelere ve köksüz dominant akorlarına sıklıkla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.[1]

Anahtar Kelimeler: Nocturne, piyano, armoni, eşlik stili

[1] Bu çalışma Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ danışmanlığında yürütülen "Frederic Chopin'in Nocturnelerinde Kullandığı Eşlik Stili" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ABSTRACT

Frederic Chopin, one of the most prominent composers of the Romantic period, holds a distinctive place in music history, particularly through his contributions to the piano repertoire. The rich harmonic structures and lyrical melodies employed in his compositions constitute fundamental characteristics of his musical style. Accordingly, this study aims to examine the harmonic structure and accompaniment style employed by F. Chopin in his Op. 9 No. 2 Nocturne. The study is a descriptive research based on the general survey model. The population of the study consists of Frederic Chopin's nocturnes, while the sample comprises Op. 9 No. 2 in E-flat major, selected from the composer's works in this genre. The data were obtained from IMSLP, an international digital music library database. In the analysis of the data, the accompaniment styles and their harmonic structures in the work were analyzed using Roman numeral analysis. Chord symbols were used to represent slash chords and polychords employed within the harmonic structure.

The findings regarding the accompaniment style indicate that bass notes and chords are generally used together, with the bass appearing on the first eighth note of each group of three eighth notes and chords occurring on the second and third eighth notes. Pedal tones and inverted chords are also employed in the accompaniment, while chromatic melodic motion is observed in the bass line in certain passages. Regarding the harmonic structure, the findings reveal the use of diminished and suspended chords in addition to basic chords, as well as tonicizations between chords and rootless dominant chord structures. Enharmonic notes are also employed in the construction of the harmonic structure. Based on these findings, it can be concluded that the accompaniment structure of Op. 9 No. 2 is shaped by the combined use of bass notes and chords, pedal tones, inverted chords, and chromatic bass motion, while its harmonic structure is characterized by the frequent use of diminished and suspended chords, tonicizations between chords, and rootless dominant chord structures.

Keywords: Nocturne, piano, harmony, accompaniment style

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. GİRİŞ

Romantizm, 18. yüzyılda ortaya çıkan ve 19. yüzyılın ortalarına kadar etkisini sürdüren, bireyselliği ve duygusal anlatımı ön plana çıkaran bir sanat ve düşünce akımıdır. Klasisizmin biçimsel ve estetik anlayışına karşı gelişen Romantizm, sanatçının kişisel duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olanak sağlayan yeni bir anlayışın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. "Romantik" sözcüğünün kökeni "romans" kelimesine dayanmakta olup, 19. yüzyılda bireysel duygu, hayal gücü ve özgün anlatımla ilişkilendirilmiştir (Bali, 2018). Romantik dönem müziğinde bireysel duygu ve düşüncelerin müzikal anlatım yoluyla ifade edilmesi, armonik, melodik ve ritmik yapıda önemli değişimlerin meydana gelmesine neden olmuştur. Say (2003), romantik dönem müziğini dramatik anlatım, duygusal yoğunluk ve armonik zenginlik bakımından ele alırken, Schonberg (2013) dönemin müziğinin duygusal yoğunluğu ve renk çeşitliliğiyle öne çıktığını belirtmektedir. Bu doğrultuda uzak tonalitelere yönelmeler, kromatik hareketler, modülasyonlar ve ritmik çeşitlilik romantik dönem müziğinin belirgin özellikleri arasında yer almıştır (Akkılıç, 2012).

Romantik dönem piyano müziğinin önemli bestecilerinden biri olan Frederic Chopin, eserlerinde dönemin müzikal anlayışını kendine özgü bir anlatımla ortaya koymuştur. Özellikle nocturne türündeki eserleri; belirgin melodik çizgileri, armonik çeşitlilikleri ve melodiyi destekleyen eşlik yapıları bakımından dikkat çekmektedir. Chopin'in nocturnelerinde kromatik hareketler, modülasyonlar, bas yürüyüşleri, akor çevrimleri ve geniş aralıklı arpejlerden oluşan eşlik figürleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu özellikler, melodik yapının armoni ve eşlik ile olan ilişkisinin incelenmesini önemli hâle getirmektedir.

Chopin'in Op. 9 No. 2 Nocturnesi, bestecinin melodik, armonik ve eşlik anlayışının birlikte gözlemlenebildiği eserlerden biridir. Mi bemol majör tonalitesinde ve 12/8'lik ölçüde bestelenen eser, lirik melodik yapısının yanı sıra üçlemeli eşlik figürleriyle dikkat çekmektedir. Sol elde bas sesin ardından gelen akorların oluşturduğu eşlik yapısı, melodik çizgiyi desteklerken armonik sürekliliğe de katkıda bulunmaktadır. Eserde kullanılan çevrim akorlar, kromatik bas hareketleri, pedal sesler ve çeşitli armonik yönelmeler, Chopin'in armonik dili ve eşlik anlayışının belirgin biçimde ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Frederic Chopin'in Op. 9 No. 2 Nocturnesi'nin armonik yapısını ve eşlik stilini incelemektir. Eserde kullanılan armonik ilerleyişler ve eşlik figürleri melodik yapı ile ilişkileri açısından ele alınarak, eserin müzikal yapısının daha ayrıntılı biçimde

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

açıklanması amaçlanmaktadır. Elde edilen bulguların, eserin anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, F. Chopin'in Op:9 No:2 nocturnesinde yer alan armonik ve eşlik stilindeki unsurların incelendiği, genel tarama modeline dayalı betimsel nitelikte bir çalışmadır.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Frederic Chopin'in nocturneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; Op. 9 No. 2 (Mi bemol majör) nocturnesi oluşturmaktadır.

2.3 Verilerin Toplanması

Çalışmada veriler nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005, s. 81, 83). Bir başka ifadeyle doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir (Bowen, 2009).

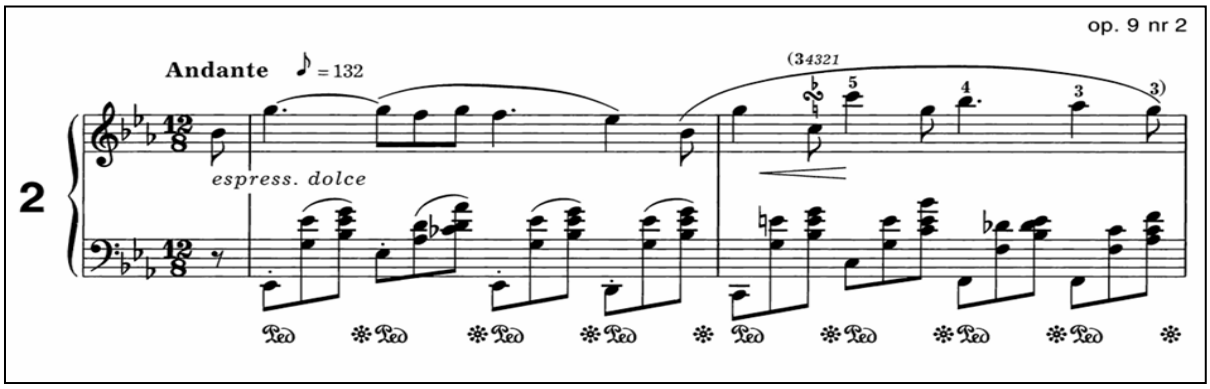
Verilerin toplanmasında, uluslararası dijital müzik kütüphanesi olan IMSLP veri tabanından yararlanılmıştır.

2.4 Verilerin Çözümlenmesi

Eserdeki eşlik stilleri ve bu stillerin armonik yapıları basamaksal armoni kullanılarak çözümlenmiş; armonik yapıda kullanılan kesirli akorların ve çoklu akorların gösteriminde şifre seslerden yararlanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. BULGULAR

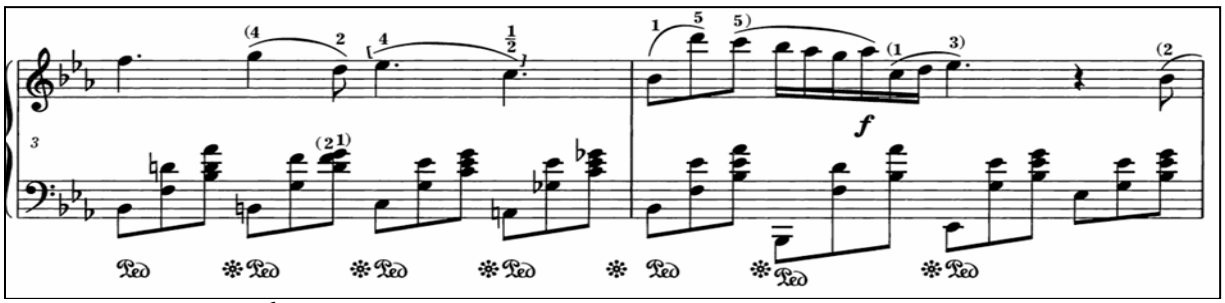


I	VIIdim7/I I	I^2	V7	-	IV^4_3 V2 →	II
Eb	Ddim7/Eb Eb	Eb7	C7	-	Bbm-~~C~~7 →	Fm

Görsel 3.1 Op:9 No:2 1-3. Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; birinci ölçüde sırasıyla (I)Eb, mi bemol pedalında (VII°)Ddim7, (I)Eb ve (I^2) Eb7 akoru kullanılmıştır. İkinci ölçüde sırasıyla (V7)C7, (IV) Bbm (Köksüz dominant 7*b*9, (~~V~~$^{b}_{7}$)v**e** (II)Fm akorları kullanılmıştır. İkinci ölçüde (V7)C7 akorundan başlayarak ölçünün son akoruna (II)Fm'ye kadar yönelme yapılmıştır.

Eserin eşlik stili incelendiğinde; eşlik dört parçaya bölünmüş ve her bir üç sekizliğin ilk sekizliğinde akorun temel sesine, ikinci ve üçüncü sekizliğinde ise akora yer verilmiştir. Eşlik içerisinde pedal sesler ve çevrim akorlar da kullanılmıştır.



V7	V^6_5 →	VI	VIIdim7 →	Vsus4	V7	I……
Bb7	G7 →	Cm	Adim7 →	Bbsus4	Bb7	Eb……

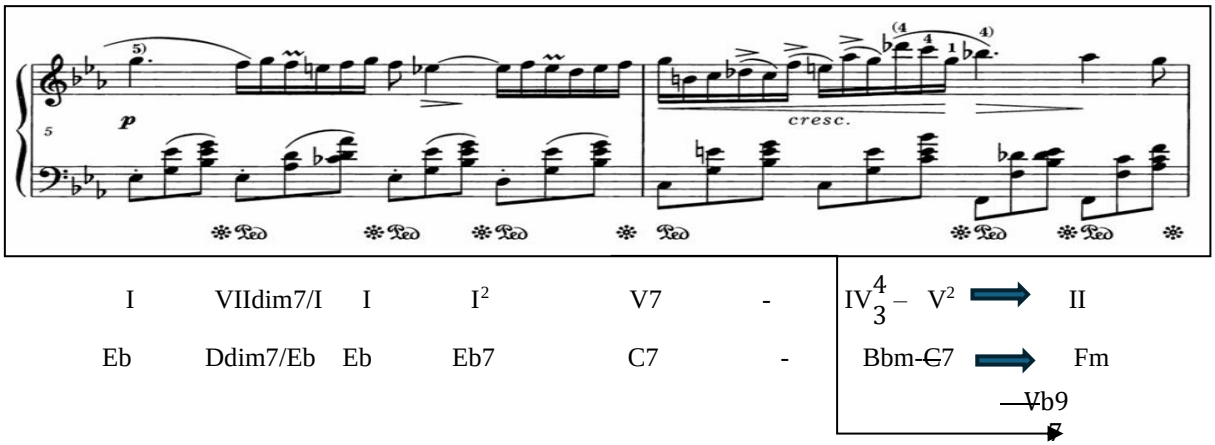
Görsel 3.2 Op:9 No:2 3-4. Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; üçüncü ölçüde sırasıyla (V7) Bb7, (V^6_5) G7 akoru, (VI)Cm ve (VIIdim7) Adim7 akoru kullanılmıştır. (V^6_5) G7 akoruyla, tonun ilgili minörü olan (VI)Cm akoruna yönelme yapılmıştır. Dördüncü ölçüde sırasıyla ölçüde sırasıyla (Vsus4)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

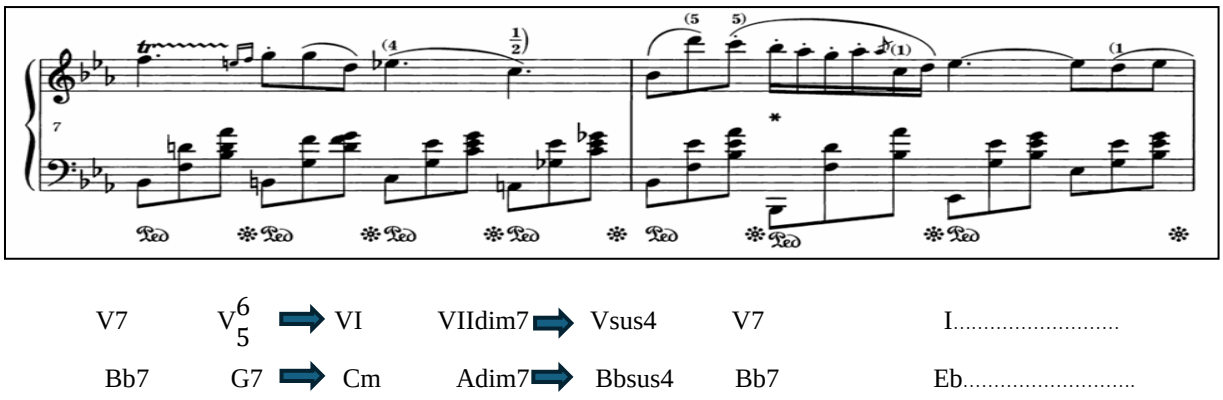
Bbsus4, (V7) Bb7 ve (I)Eb akorları kullanılmıştır. Üçüncü ölçüdeki (VIIdim7) Adim7 akoru ile (Vsus4) Bbsus4 akoruna yönelme yapılmıştır.

Eserin eşlik stili incelendiğinde; üçüncü ölçüde bas yürüyüşünde kromatik ezgisel çizgi kullanılmıştır.



Görsel 3.3 Op:9 No:2 5-6. Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; beşinci ölçüde sırasıyla (I)Eb, Eb pedalında (VII°)Ddim7, (I)Eb ve (I)Eb7 akoru kullanılmıştır. Altıncı ölçüde sırasıyla (V7)C7, (IV)Bbm (Köksüz dominant 7*b*9, ~~V~~$^{b9}{}_{7}$) ve (II)Fm akorları kullanılmıştır. Ayrıca ölçünün on sekizinci ve on dokuzuncu sekizliğinde Bbm akoru (yönelme yapılan ikinci derecenin minör subdominat akoru). Altıncı ölçüdeki C7 akorundan başlayarak ölçünün son akoru (II)Fm akoruna kadar yönelme yapılmıştır.

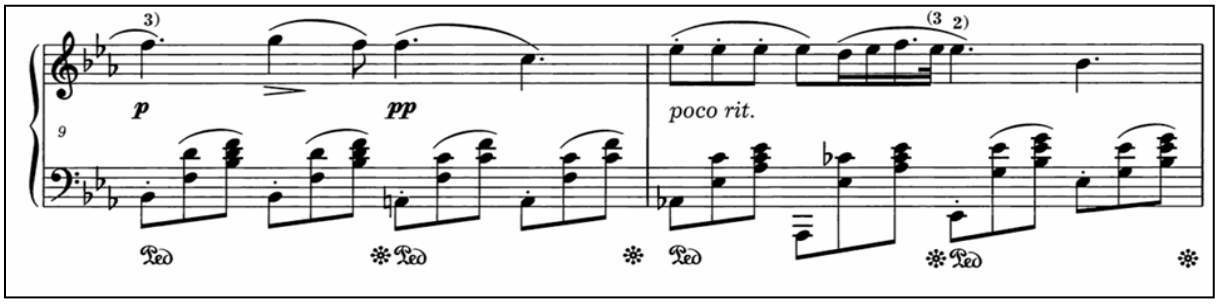


Görsel 3.4 Op:9 No:2 7-8.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; yedinci ölçüde sırasıyla (V7) Bb7, (V^{6}_{5}) G7 akoru, (VI)Cm ve (VIIdim7) Adim7 akoru kullanılmıştır. (V^{6}_{5}) G7 akoruyla, tonun ilgili minörü olan (VI)Cm akoruna yönelme yapılmıştır. Sekizinci ölçüde sırasıyla (Vsus4) Bbsus4, (V7) Bb7 ve

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

(I)Eb akorları kullanılmıştır. Yedinci ölçüdeki (VIIdim7) Adim7 akoru ile (Vsus4) Bbsus4 akoruna yönelme yapılmıştır.

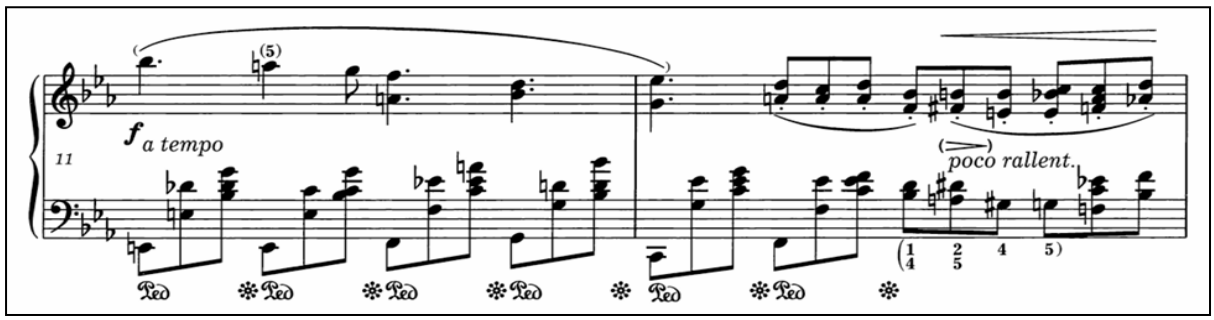


V……	II^6…….	IV	IVm	I……
Bb……	F……	Ab	Abm	Eb……

Görsel 3.5 Op:9 No:2 9-10.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; dokuzuncu ölçüde sırasıyla (V)Bb ve (II^6) F akoru kullanılmıştır. Onuncu ölçüde sırasıyla (IV)Ab, (IVm)Abm ve (I)Eb akoru kullanılmıştır. (M.D. medyantik armoni, üçlü akrabalık ilişkisi içinde IV. Dereceye Ab' ardından Abm (minör subdmoninat, 6. Dereceyi pesleştirerek kullandıktan sonra I. dereceye gitmiştir.

Eserin eşlik stili incelendiğinde; yedinci ölçüde bas yürüyüşünde kromatik ezgisel çizgi kullanılmıştır.



Idim7	VI^6_5	II7	III	V	DD7(V7)	V	V^2	I	V^4_3	DD7V7
Edim7	C7	F7	Gm	Cm ➡	F7	➡ Bb	B7	E	C7	➡F7Bb7

Görsel 3.6 Op:9 No:2 11-12.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; on birinci ölçüde sırasıyla (Idim7) Edim7, (VI^6_5)C7, (II7) F7 ve (III)Gm akorları kullanılmıştır. On ikinci ölçüde sırasıyla ilk üç sekizliğinde (V) Cm akoruyla, ikinci sekizliğindeki (V7) F7 akoruna yönelme yapılmış, F7 akor ise (V)Bb akoruna yönelme yapılmıştır. Sonraki sekizliğinde (V^2) B7 ve (I)E akoruna yer verilmiştir. (V^4_3)C7 akoruyla (DD7) F7'ye yönelme yapılmıştır. Son sekizlik de ise **(**V7) Bb7 akoru kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 3.7 Op:9 No:2 13-14.Ölçüler

I	VIIdim7/I	I	I^2	V7	-	IV^4_3 – V^2 II
Eb	Ddim7/Eb	Eb	Eb7	C7	-	Bbm-~~C~~7 ⇒ Fm
						~~V~~b9
						7

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; on üçüncü ölçüde sırasıyla (I)Eb, Eb pedalında (VII°)Ddim7, (I)Eb ve (I^2) Eb7 akoru kullanılmıştır. On dördüncü ölçüde sırasıyla (V7)C7, (IV)Bbm (Köksüz dominant 7*b*9, ~~V~~$^{b9}{}_7$) ve (II)Fm akorları kullanılmıştır. Ayrıca ölçünün on sekizinci ve on dokuzuncu sekizliğinde Bbm akoru (yönelme yapılan ikinci derecenin minör subdominat akoru). On dördüncü ölçüdeki (V7)C7 akorundan başlayarak ölçünün son akoru olan (II)Fm'ye yönelme yapılmıştır.

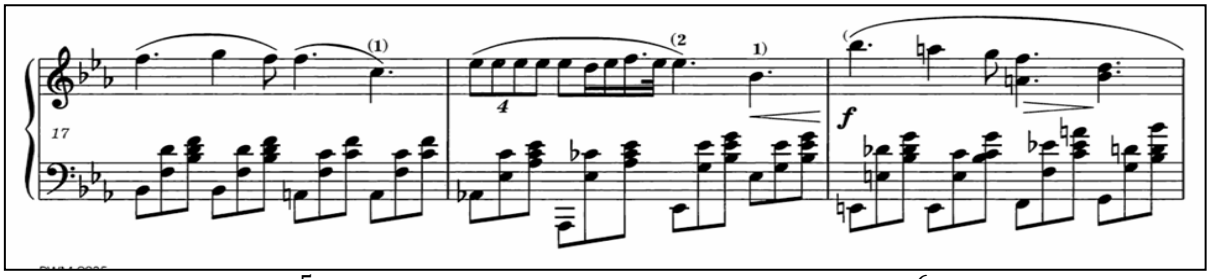


V7	V^6_5 ⇒	VI	VIIdim7 ⇒	Vsus4 V7	I.....
Bb7	G7 ⇒	Cm	Adim7 ⇒	Bbsus4 Bb7	Eb.....

Görsel 3.8 Op:9 No:2 15-16.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; on beşinci ölçüde sırasıyla (V7) Bb7, (V^6_5) G7 akoru, (VI)Cm ve (VIIdim7) Adim7 akoru kullanılmıştır. (V^6_5) G7 akoruyla, tonun ilgili minörü olan (VI)Cm akoruna yönelme yapılmıştır. On altıncı ölçüde sırasıyla (Vsus4) Bbsus4, (V7) Bb7 ve (I)Eb akorları kullanılmıştır. On beşinci ölçüdeki (VIIdim7) Adim7 akoru ile (Vsus4) Bbsus4 akoruna yönelme yapılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

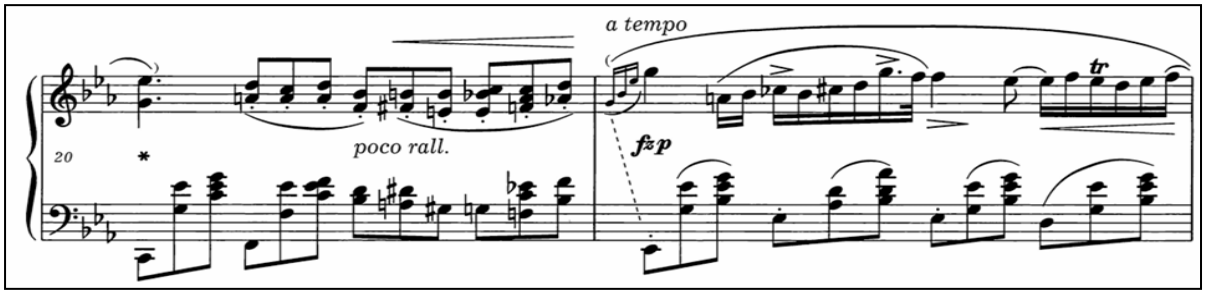


V..... II^{5}_{3}..... IV IV*m* I..... Idim7 VI^{6}_{5} II7 III

Bb..... F..... Ab Abm Eb..... Edim7 C7 F7 Gm

Görsel 3.9 Op:9 No:2 17-19.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; on yedinci ölçüde sırasıyla (V)Bb (II^{5}_{3})F akoru kullanılmıştır. On sekizinci ölçüde sırasıyla (IV)Ab, (IVm)Abm ve (I)Eb akoru kullanılmıştır. (M.D. mediyantik armoni, üçlü akrabalık ilişkisi içinde IV. Dereceye Ab' ardından Abm (minör subdmoninat, 6. Dereceyi pesleştirerek kullandıktan sonra I. dereceye gidilmiştir). On dokuzuncu ölçüde sırasıyla (Idim7) Edim7, (VI^{6}_{5})C7, (II7) F7 ve (III)Gm akorları kullanılmıştır.



V ➡ DD7(V7) ➡ V V^{2} I^{6}_{3} V^{4}_{3} ➡ DD7V7 I VIIdim7/I I I^{2}

Cm ➡ F7 Bb B7 E C7 ➡ F7 Bb7 Eb Ddim7 /Eb Eb Eb7

Görsel 3.10 Op:9 No:2 20-21.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; yirminci ölçüde sırasıyla (VI)Cm akoruna yer verilmiş, (V7) durumundaki F7 akoruyla (V)Bb akoruna yönelme yapılmıştır. (V^{2}) B7, (I^{6}_{3})E, (V7) durumundaki C7 akoru ile de (V7) F7 akoruna yönelme yapılmış sonrasında (V7) Bb7 akoru kullanılmıştır. Yirmi birinci ölçüde sırasıyla (I)Eb, mi bemol pedalında (VIIdim7) Ddim7, (I^{2}) Eb7 akoru kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



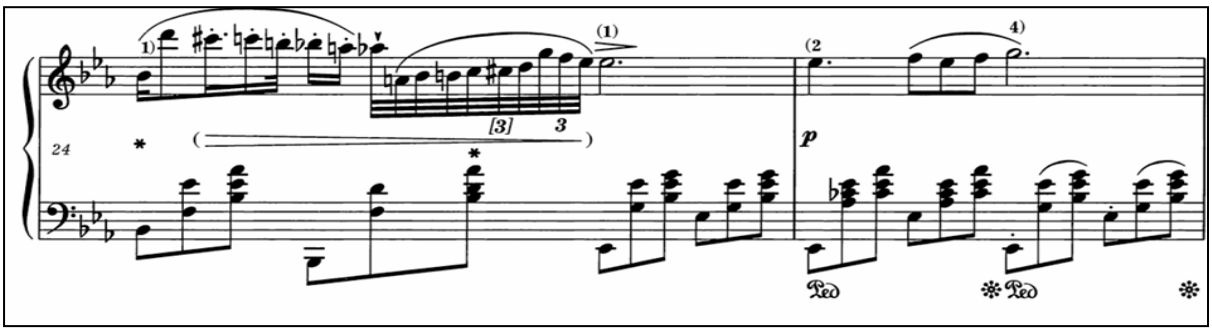
VI7..... IV II V7 V_5^6 VI IVdim7

C7..... ➡ ..... (Bbm) ➡ Fm Bb7 G7 ➡ Cm Adim7 ➡

Vb_7^9

Görsel 3.11 Op:9 No:2 22-23.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; yirmi ikinci ölçüde (V7) C7 akoruyla (IV)Bbm (Köksüz dominant 7*b*9, $\cancel{V}b_7^9$) akoruna, (IV)Bbm akoruyla da (II)Fm akoruna yönelme yapılmıştır. Ayrıca sekizliğinde Bbm akoru (yönelme yapılan ikinci derecenin minör subdominat akorudur.) Yirmi üçüncü ölçüde ise; (V7) Bb7, (V_5^6)G7 akoru kullanılmış ve (V_5^6)G7 akoruyla (VI)Cm akoruna yönelme yapılmıştır. Son üç sekizliğinde ise (IVdim7) Adim7 akoruna yer verilmiş ve yirmi dördüncü ölçüdeki (Vsus4) Bbsus4 akoruna yönelme yapılmıştır.



Vsus4 V7 …… I…… IVm_4^6…… I ……

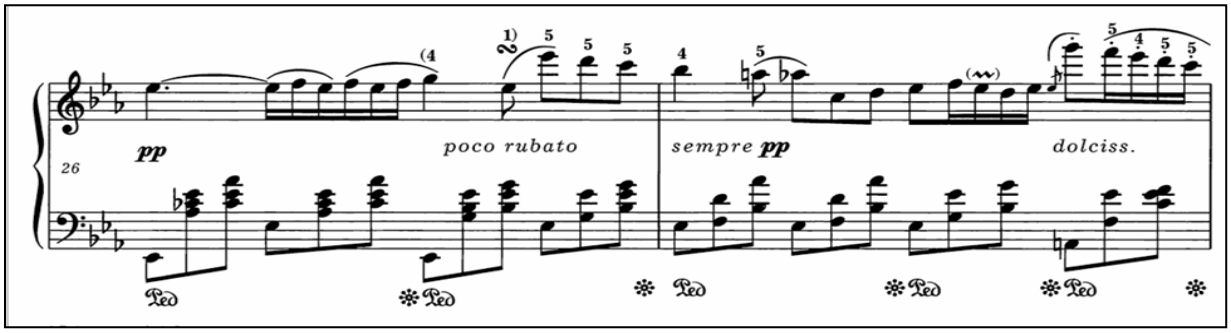
Bbsus4 Bb7…… Eb…….. Abm…… Eb……

Görsel 3.12 Op:9 No:2 24-25.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; yirmi dördüncü ölçüde sırasıyla (Vsus4) Bbsus4, (V7) Bb7 ve (I)Eb akorları kullanılmıştır. Yirmi beşinci ölçüde sırasıyla (IV_4^6)Abm ve (I)Eb akoru kullanılmıştır.

Eserin eşlik stili incelendiğinde; basta alt sekiz oktavından çalınmıştır.

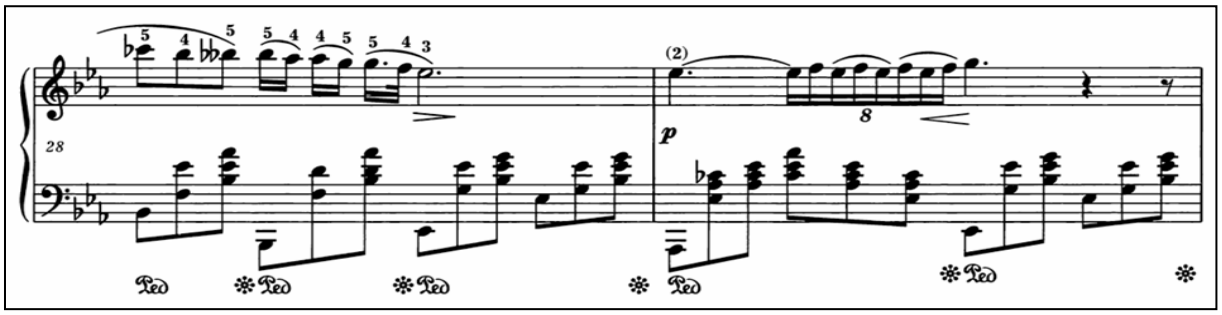
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



IVm$^{6}_{4}$…… I…… V7/I…… I…….. II$^{6}_{5}$…
Abm…… Eb…… Bb7/Eb…….Eb…… F7…

Görsel 3.13 Op:9 No:2 26-27.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; yirmi altıncı ölçüde sırasıyla (IV$^{6}_{4}$)Abm ve (I)Eb akoru kullanılmıştır. Yirmi yedinci ölçüde sırasıyla mi bemol pedalında (V7) Bb7, (I)Eb ve (II$^{6}_{5}$) F7 akoru kullanılmıştır.

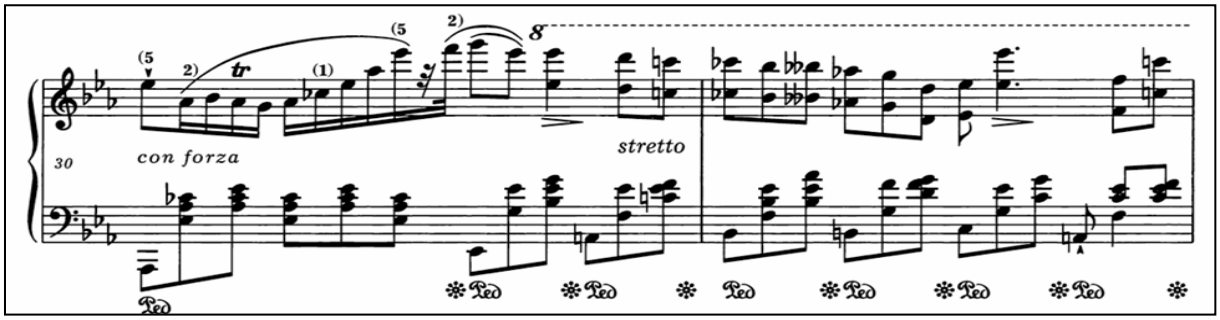


Vsus4 V7……. I…… IVm…… I……
Bbsus4 Bb7……. Eb…… Abm…… Eb……

Görsel 3.14 Op:9 No:2 28-29.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; yirmi sekizinci ölçüde sırasıyla (V7sus4) Bbsus4, (V7) Bb7 ve (I)Eb akoru kullanılmıştır. Yirmi dokuzuncu ölçüde sırasıyla (IV)Abm ve (I)Eb akoru kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



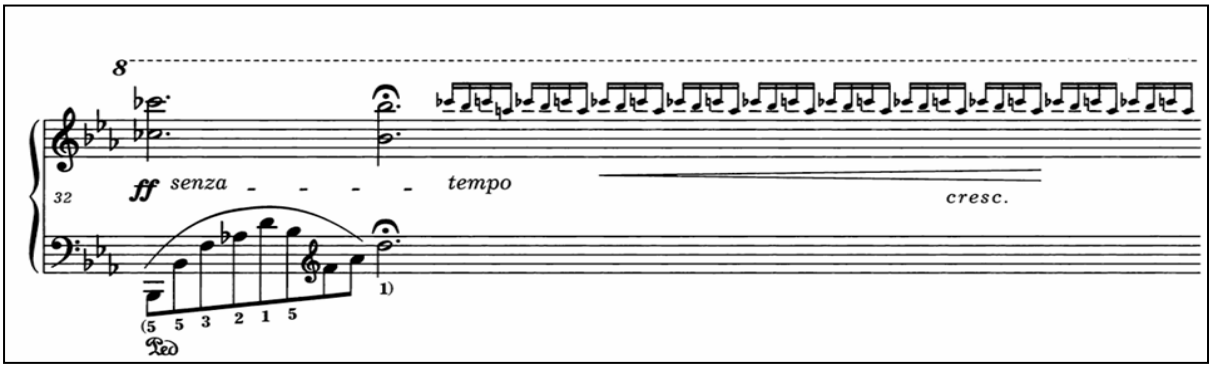
IVm..... I II^{6}_{5} V7 III^{6}_{5} V II7

Abm..... Eb F7 Bb7 G7 ⟹ Cm ⟹ F7

Görsel 3.15 Op:9 No:2 30-31.Ölçüler

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; otuzuncu ölçüde (IVm) Abm, (I)Eb akoru ve (II^{6}_{5}) F7akoru kullanılmıştır. Otuz birinci ölçüde ise; sırasıyla (V7) Bb7, (III^{6}_{5}) G7 akoruyla tonun ilgili minörü (V) Cm akoruna yönelme yapılmıştır. Cm akoruyla da (II7) F7 akoruna yönelme yapılmıştır.

Eserin eşlik stili incelendiğinde; otuz birinci ölçünün sonunda ritimsel farklılıklar olmuştur.



V7……

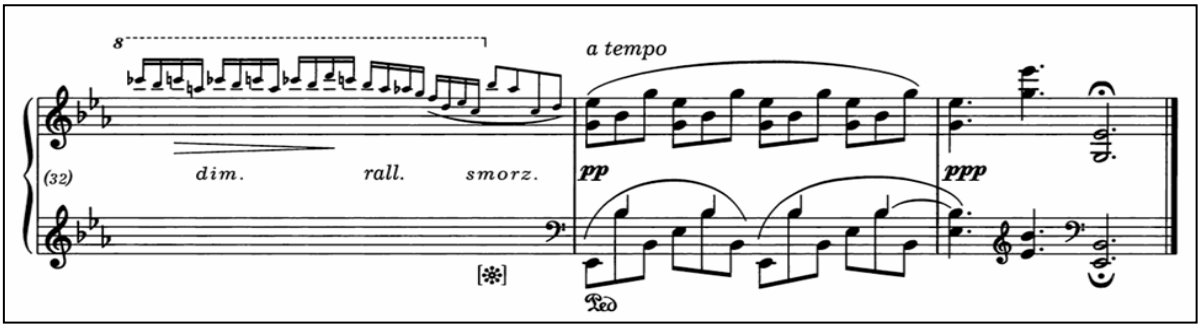
Bb7……

Görsel 3.16 Op:9 No:2 32.Ölçü

Eserin armonik yapısı incelendiğinde; otuz ikinci ölçüde (V7) Bb7 akoru kullanılmıştır. Otuz üçüncü ve otuz dördüncü ölçüde (I)Eb akoru kullanılmıştır.

Eserin eşlik stili incelendiğinde; Ara partide tutan ses kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



V7…… I……

Bb7…… Eb……..

Görsel 3.17 Op:9 No:2 32-34.Ölçüler

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1 SONUÇLAR

Eserin eşlik stili incelendiğinde, genel olarak her üç sekizliğin ilk sesinde bas, ikinci ve üçüncü sekizliklerinde ise akorların kullanıldığı görülmüştür. Bu eşlik yapısının esere sürekli bir ritmik hareket kazandırdığı ve melodik yapıyı desteklediği belirlenmiştir. Eşlik içerisinde kullanılan geniş aralıklı arpejler, çevrim akorlar ve pedal sesler, eşlik yapısında çeşitlilik oluştururken; bas hattındaki kromatik yürüyüşlerin eşliğe ezgisel bir nitelik kazandırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca ara partilerde tutulan seslerin, melodik hareketliliğin dengelenmesine katkı sağladığı görülmüştür. Son ölçüde kullanılan ritmik farklılık ise eşlik stilindeki çeşitliliği destekleyen bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Eserin armonik yapısı incelendiğinde ise eksik (diminished), geciktirilmiş dörtlü (suspended), köksüz dominant ve majör yedili akorların yoğun olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, medyantik armoni ve çevrim akorların eserin armonik yapısının şekillenmesinde önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Eser içerisinde gerçekleştirilen armonik yönelmelerin, ezgisel yapı içerisinde farklı derecelere geçici tonal geçişler sağladığı ve böylece armonik çeşitliliği artırdığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, eserin eşlik stilinde ritmik süreklilik, geniş aralıklı akor kullanımı, kromatik bas hareketleri ve tutulan sesler ön plana çıkarken; armonik yapıda ise farklı akor türleri, çevrimler ve geçici armonik yönelmelerin belirgin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu unsurların birlikte kullanılması, eserin eşlik ve armonik yapısının biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4.2 ÖNERİLER

1-Çalışma kapsamındaki eserin armonik yapısının analizinde basamaksal armoni yaklaşımı kullanılmıştır. İleride yapılacak analiz çalışmalarında bu yaklaşıma ek olarak fonksiyonel armoni yönteminden yararlanılabilir.

2-Çalışmada ele alınan armonik unsurlar bestecilik/yaratıcılık becerilerinin gelişiminde kullanılabilir.

3-Müzikoloji alanında Chopin ile ilgili çalışmalarda söz konusu araştırmanın bulgularından yararlanılabilir

KAYNAKLAR

Akkılıç, D. (2012). Romantizm ve müzik. *Sanat Yazıları*, *24*, 36-41. https://izlik.org/JA33RA67EH

Bali, S. (2018). *Müzikte romantik dönem bestecileri*. Vakıfbank Kültür Yayınları.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative Research Journal, 9(2), 27-40.

Cangal, N. (1999). *Armoni* (1. Baskı). Arkadaş Yayınevi.

Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi (17. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.

Say, A. (2003). *Müzik tarihi* (5. Baskı). Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Schonberg, H. C. (2013). *Büyük besteciler* (A. F. Yıldırım, Çev.). Doğan Kitap.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ ESERLERDE ÇALGI TEKNİKLERİ VE ARMONİK UNSURLAR: DERE ESERİ ÖRNEĞİ

Bilim Uzmanı Zeynep EKİZ
zeynepekiz52@gmail.com - 0009-0003-0197-5483

Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
Ordu Üniversitesi
sercanozkeles@odu.edu.tr - 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Piyano icrasında önemli bir yere sahip olan eşlik; bir solo çalgı ya da insan sesiyle seslendirilen melodiyi destekleyen ve onu zenginleştiren, kendine özgü niteliklere sahip tamamlayıcı bir müzikal yapı olarak nitelendirilmektedir. Piyano eşlikleri ise, öğrencilerin teknik gelişimini desteklemenin yanı sıra eşlik becerilerini de sistemli biçimde geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda araştırmada, piyano eşliklerinde kullanılan teknik ve armonik unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, Gülşen ŞİMŞEK'in editörlüğünde hazırlanan Şan için Piyano Eşlikli Albüm kitabındaki Dere isimli Lied ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, kaynak tarama yöntemi kullanılmış, eserlerin eşliklerinde kullanılan çalgı teknikleri ve armonik unsurlar kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Eserin piyano eşliğinde kullanılan tekniklere ilişkin analizinde; arpej, akor, oktav, dinamik ve artikülasyonlar vb. unsurların kullanım sıklıkları ve işlevleri, armonik analizde ise tonal yapı, akor ve akor bağlanışları, akor dışı sesler, modülasyonlar vb. unsurlar analiz edilerek çözümlenmiştir. Eser teknik ve armonik açıdan incelendiğinde; eserde Lied eşlik türünün kullanıldığı, bas partisinde temel ve çevrim durumundaki akorlara genellikle ölçünün kuvvetli zamanlarında ve birinci ile dördüncü vuruşlarda yer verildiği; eşliğin final bölümünde ritardando (rit.) ile temponun yavaşlatılarak tamamlandığı, akor derecelerinde ise; I-IV-I Plagal kadans ve I-V-I otantik kadanslarının kullanıldığı; dominant derecesinde yönelmelerin olduğu ve üçlüsüz (omit3) akorların yanı sıra geçici seslere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Piyano eşlik, korrepetitör, şan, çalgı tekniği, armonik analiz.[1]

[1] Bu araştırma, Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ danışmanlığında yürütülen "Piyano Eşliklerinde Çalgı Teknikleri ve Armonik Unsurlar: Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm Kitabı Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ABSTRACT

Accompaniment, which holds an important place in piano performance, is defined as a complementary musical structure with distinctive characteristics that supports and enriches a melody performed by a solo instrument or the human voice. Piano accompaniments not only support students' technical development but also contribute to the systematic development of their accompaniment skills. Accordingly, this study aims to identify the technical and harmonic elements used in piano accompaniments. The study is limited to the Lied entitled *Dere* in the *Piano Accompaniment Album for Voice*, edited by Gülşen ŞİMŞEK. The literature review method was used as the data collection method, and the instrumental techniques and harmonic elements employed in the accompaniments were categorized and analyzed. In the analysis of the techniques used in the piano accompaniment of the work, the frequency and functions of elements such as arpeggios, chords, octaves, dynamics, and articulations were examined. In the harmonic analysis, elements such as tonal structure, chords and chord progressions, non-chord tones, and modulations were analyzed and interpreted. When the work was examined from technical and harmonic perspectives, it was concluded that the Lied accompaniment style was employed; in the bass part, chords in root position and inversions were generally placed on the strong beats of the measure, particularly on the first and fourth beats; the accompaniment concluded with a ritardando (rit.), gradually slowing the tempo in the final section; Plagal (I–IV–I) and authentic (I–V–I) cadences were used; tonicizations toward the dominant degree occurred; and, in addition to triadless (omit3) chords, passing tones were also employed.

Keywords: Piano accompaniment, accompanist, voice, instrumental technique, harmonic analysis.

1. GİRİŞ

Çok sesliliğe elverişli ve yapısal özellikleriyle dikkat çeken piyano; entonasyon sorunu olmayan, geniş ses aralığıyla hem kadın hem erkek seslerini verebilen, armonik yapısı güçlü ve zengin bir çalgı olması nedeniyle birçok alanda temel çalgı olarak önemli bir yere sahiptir. Armonik yapı, işitme ve ses eğitimi alanlarını destekleyebilmesi ve farklı çalgıları taklit edebilmesi nedeniyle eşlik için uygun bir çalgı olarak değerlendirilmektedir (Say, 1997; Kurtuldu, 2016). Piyano icrasında önemli bir yere sahip olan eşlik; bir solo çalgı ya da insan sesiyle seslendirilen melodiyi destekleyen ve onu zenginleştiren, kendine özgü niteliklere sahip

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

tamamlayıcı bir müzikal yapı olarak nitelendirilmektedir. Piyano eşliğinin eğitim sürecinde ise; başlangıç aşamasından itibaren teknik, armonik ve müzikal unsurların kazandırılması gerekmektedir. Bu kazanımların, eserleri icra ederken yorumlama ve uyumlu çalım için bir araç görevi gördüğü, fiziksel olarak anlam ve ses hareketliliği arasındaki ilişkiyi kurduğu bilinmektedir (Kaleli & Barışeri, 2018). Çeşitli müzik formlarındaki bestelerin oluşumu da eşlik anlayışına katkı sağlamakta ve eşlik görevi üstlenen çalgıların sayısının da arttığı görülmektedir. Genellikle org, lavta, klavsen, gitar, arp ve lir çalgıları eşlik için kullanılsa da piyano bu çalgıların başında yer almaktadır (Kardeş, 2013). Özellikle bazı Romantik dönem bestecileri ve 20. yüzyıl bestecilerinin eserlerinde piyano eşlikleri ön plandadır (Demirova, 2010, s. 6). Piyanonun orkestraya, farklı enstrümanlara, solistlere ve eserlere eşlik etmesi, eşlik edebilen çalgıların içerisinde zengin bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Piyano eşliği, piyano alanında öğrenim gören ve mesleki anlamda icra eden bireyler için de oldukça önemli görülmektedir (Artaç, 2012). Bu doğrultuda eşlikçi ve korrepetitör alanında görev yapan bireylerin yeterli bilgi, beceri ve teknik unsurlara sahip olmalarını da gerektirmektedir. Bu doğrultuda, *Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm* kitabı hem öğretim sürecinde hem de sahne uygulamalarında korrepetitörün müzikal ifade ve yorum gücünü geliştirmede önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Araştırmada "Dere" eserinde yer alan teknik ve armonik unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu yönüyle çalışma, piyano eşliğinin öğretim ve icra süreçlerinde öğretmenlere, öğrencilere, korrepetitörlere ve müzisyenlere rehberlik etmesi bakımından müzik eğitimi literatürüne değerli bir katkı niteliğindedir.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Betimsel nitelikte olan çalışmada, *Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm* kitabı içindeki piyano eşliklerinin çalgı tekniği ve armonik özelliklerinin tespit edilmesinde tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli; geçmişte ya da hâlen var olan bir olgunun mevcut durumunu nesnel biçimde ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2010).

2.2 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Kaynak tarama yöntemi araştırma yapılacak konu ile ilgili hazırda bulunan yazınların (kitap, makale, tez, rapor vb.) incelenip araştırma konusunun hatlarını belirlemek için yorumlanmasıdır (Karasar, 2023).

3.3 Veri Analizi

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Araştırmadaki verilerin çözümlenmesinde doküman incelemesi (doküman analizi) kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım & Şimşek, 2021, s.189).

Eser'in piyano eşliğinde kullanılan tekniklere ilişkin analizinde; arpej, akor, oktav, dinamik ve artikülasyonlar vb. unsurların kullanım sıklıkları ve işlevleri, armonik analizde ise tonal yapı, akor ve akor bağlanışları, akor dışı sesler, modülasyonlar vb. unsurlar analiz edilerek çözümlenmiştir.

3. BULGULAR

Dere Eserinin Eşliğinde İncelenen Teknik ve Armonik Analizlere İlişkin Bulgu ve Yorumlar



I	V7	I	V	I	V7(omit3)	I	V7(omit3)	I
G	D7	G	D	G	D7(omit3)	G	D7(omit3)	G



IV	I	V7(omit3)	V	I
C	G	D7(omit3)	D	G

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 1. Dere 1-29.ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; eser p nüansı ile başlamakta, sağ elde cümle bağlarıyla desteklenen sekizlik ritmik figürler devam ederken, sol elde ise genellikle dörtlük ritimli bas yürüyüşlerin kullanıldığı görülmektedir. Eserde kullanılan legato tekniği, eşliğin akıcılığını destekleyerek müzikal bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Armonik yapısı incelendiğinde: G Majör tonundaki eserin ilk 30. ölçüsüne kadar genel olarak I-IV-I (Plagal kadans) ve I-V-I (otantik kadans) yürüyüşleri kullanılmıştır. 22. ve 23. ölçüde C akorunda, 26, 27 ve 28. ölçüde D7 akorunda geçici seslerle diyatonik yaklaşıma yer verilirken; 3, 4, 8, 26 ve 28. ölçüde D7 akoru üçlüsüz (omit3) olarak kullanılmıştır. Ezginin bütüncül bir şekilde duyurulduğu ve ana melodiyi destekler nitelikte tasarlandığı görülmüştür.

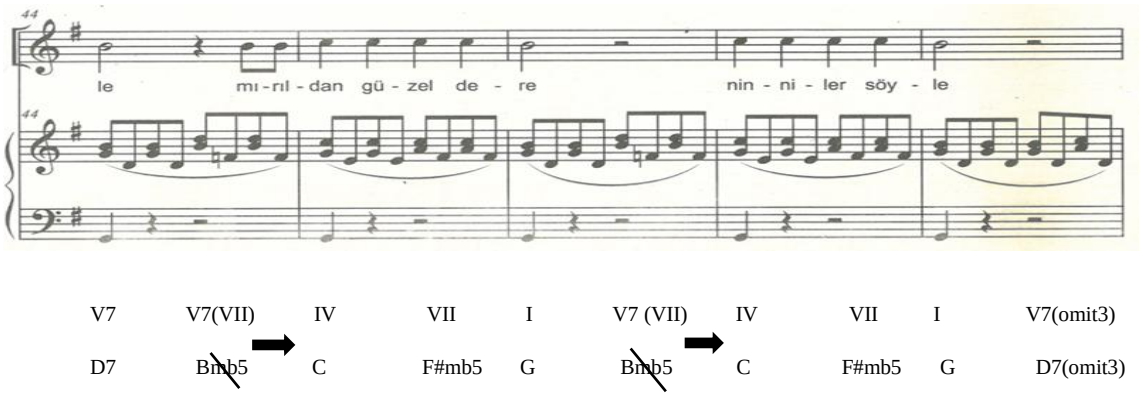


Görsel 2. Dere 30-43.ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; sağ elde sekizlik figürün cümle bağlarıyla birlikte devam ettiği görülmektedir. Tekdüzelikten uzak durulduğu düşünülmektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Armonik yapısı incelendiğinde; Piyano eşliğinin, bas partisinde yer alan temel ve çevrim durumundaki akor sesleri genellikle ölçünün kuvvetli zamanlarında (birinci ve üçüncü vuruşlarda) ve birinci ile dördüncü vuruşlarda kullanıldığı görülmektedir. 36. ölçüde G7 akoru ile IV. Dereceye/C akoruna ve 38. ölçüde Bmb5 akoru ile IV. Dereceye/C akoruna yönelme yapıldığı görülmektedir. 40. ölçüde D (7) akoru üçlüsüz (omit3) olarak kullanılmıştır. 39. ölçü itibaren I-IV-I, I-V-I dereceleri etrafında ilerlediği görülmektedir.



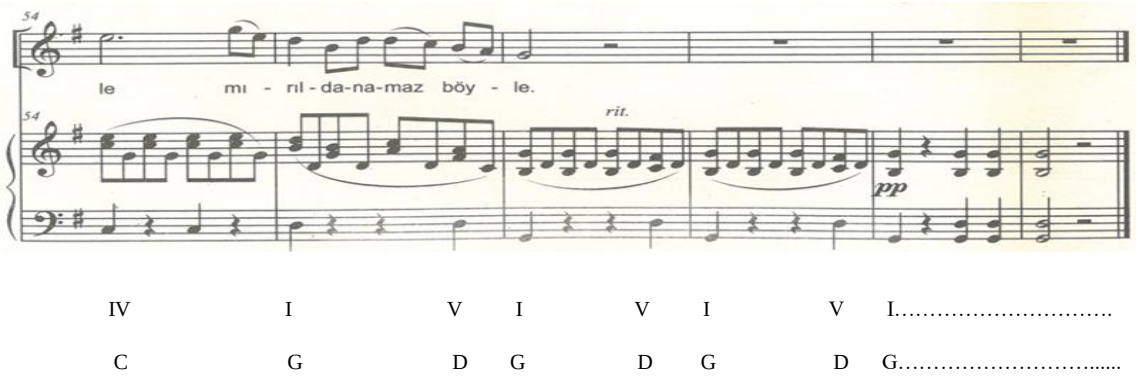
Görsel 3. Dere 44-48. ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; sağ elde sekizlik figürün cümle bağlarıyla birlikte devam ettiği görülmektedir.

Armonik yapısı incelendiğinde; 44. ve 48. ölçülerde V^7 akoru ile geçici sesler görülmektedir. 44. ve 46. ölçülerde Bmb5 akoru ile IV. Dereceye/C akoruna yönelme yapıldığı görülmektedir. 48. ölçüde D (7) akoru üçlüsüz (omit3) olarak kullanılmıştır.



ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 4. Dere 49-59. ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; sağ elde sekizlik figürün cümle bağlarıyla birlikte eserin sonuna kadar devam ettiği görülmekte ve son 4 ölçüsünde piyano eşliği ile kapanış göstermektedir. Ritardando (rit.) ve "pp" ifadelerine yer verildiği görülmüştür.

Eser teknik ve armonik açıdan genel olarak dikkate alındığında; ritmik yapısında Lied eşlik türü görülmekte olup, sağ elde sekizlik ve dörtlük nota kalıpları ile hece bağlarının yer aldığı ve Bas partisinde yer alan temel ve çevrim durumundaki akorların genellikle ölçünün kuvvetli zamanlarında (birinci ve üçüncü vuruşlarda) ve birinci ile dördüncü vuruşlarda kullanıldığı görülmektedir. Dinamik işaretler bakımından eser Andante temposunda olup piano "p" ile başlamakta ve pianissimo "pp" ile sonlandığı görülmektedir. Ayrıca eşliğin final bölümünde ritardando (rit.) ile temponun yavaşlatılarak sonlandırıldığı gözlemlenmektedir. Akor derecelerinde I-IV-I Plagal kadans ve I-V-I otantik kadansları kullanıldığı, dominant V7 akorunda Bmb5 akoru ile IV. Derece/C akoruna yönelmelerin olduğu, D (7) akoru üçlüsüz (omit3) olarak kullanıldığı ve ölçü içinde çeşitli kısımlarda geçici seslere yer verildiği görülmektedir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1 SONUÇLAR

Eserin teknik açıdan değerlendirilmesi sonucunda, sağ elde cümle bağlarıyla sürdürülen sekizlik ritmik figürlerin ve legato kullanımının eşliğin akıcılığını, ezgisel sürekliliği ve müzikal bütünlüğü desteklediği; sol eldeki dörtlük ritimli bas yürüyüşlerinin ise eşliğin ritmik sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Lied eşlik stilinin ve farklı nota değerlerinin kullanılması, vokal melodinin desteklenmesine ve eşlik dokusunun

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

dengeli bir biçimde oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Eserin finalinde ritardando ve pp kullanımının ise müzikal ifadenin yumuşatılarak doğal bir şekilde seslendirilmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Armonik açıdan değerlendirildiğinde, I-IV-I ve I-V-I akor ilerleyişlerinin tonal merkezin belirginleşmesine ve armonik bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunduğu; geçici seslerin ise armonik hareketliliği desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Belirli derecelerdeki yönelmelerin armonik geçişleri belirginleştirdiği ve tonal hareketliliği artırdığı görülmüştür. Temel ve çevrim durumundaki akorların kullanılması, akorlar arasındaki geçişlerin daha akıcı biçimde kurulmasına katkı sağlarken, D7 akorunun üçlüsüz kullanımı armonik dokunun çeşitlenmesine olanak sağlamıştır. Genel olarak eserin armonik yapısının, kadanslar, geçici sesler, akor yönelmeleri ve farklı akor kuruluşları aracılığıyla desteklendiği; bu yapıların ise piyano eşliğinin ana melodiyi armonik açıdan destekleyerek müzikal bütünlüğü sağlamasına katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2 ÖNERİLER

Elde edilen bulgular doğrultusunda, piyano eşliklerinin teknik ve armonik olarak daha detaylı bir şekilde incelenmesi ve alanla ilgili daha fazla çalışmaların yapılması önerilmektedir. Piyano eşliğinde özellikle romantik dönem bestecilerinin bestelediği Lied türündeki eserlerin analiz edilmesi, Lied türünün daha verimli anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkı sağlayacaktır.

Ayrıca akorlar ve akor yürüyüşlerinin bilinçli bir şekilde çalınması, piyano eşliklerinde dinamik, artikülasyon ve nüans kullanımını ele alan çalışmaların incelenmesi önerilmektedir.

Bu araştırma, Lied türü ve eşlik stili üzerinde çalışma yapan araştırmacılar, profesyonel icracılar, öğretmenler, akademisyenler ve korrepetitörlere yönelik yararlı bir kaynak oluşturması bakımından önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Artaç, A. (2012). Operaların piyano eşliklerinin yorumlanması. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 227–242.

Demirova, G. (2010). Korrepetitörlük mesleğine genel bir bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(1), 255–267.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kaleli, Y. S., & Barışeri, N. (2018). Müzik öğretmeni adaylarının piyano eğitimi sürecinde kazandıkları teknik davranışların incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (35), 23–48.

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım/Ankara, 2010.

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel Akademik Yayıncılık/Ankara, 2023.

Kardeş, B., *Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Programlarında Kazandırılan Eşlik Yapabilme Becerisinin Program Hedeflerine Ulaşma Durumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Denizli, 2013

Kurtuldu, M. K. (2016). Piyano ile eşliğin önemi ve gerekliliğine yönelik ölçeğin geliştirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35), 323–344.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2021.

Say, A., *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları/Ankara, 1997.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ ESERLERDE MÜZİKAL UNSURLAR: DEĞİRMENCİNİN ÇİÇEKLERİ ESERİ ÖRNEĞİ

Bilim Uzmanı Zeynep EKİZ
zeynepekiz52@gmail.com - 0009-0003-0197-5483
Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
Ordu Üniversitesi
sercanozkeles@odu.edu.tr - 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Çok sesliliğe elverişli ve yapısal özellikleriyle dikkat çeken piyano; entonasyon sorunu olmayan, geniş ses aralığıyla hem kadın hem erkek seslerini verebilen, armonik yapısı güçlü ve zengin bir çalgı olması nedeniyle birçok alanda temel çalgı olarak önemli bir yere sahiptir. Armonik yapı, işitme ve ses eğitimi alanlarını destekleyebilmesi ve farklı çalgıları taklit edebilmesi nedeniyle eşlik için uygun bir çalgı olarak değerlendirilmektedir. Piyanonun dinamik ifade gücünün değiştirilebilmesi, korrepetitörlerin müzikal yorumunu daha iyi yansıtmasını sağlamış ve piyanonun hem bireysel icralarda hem de eşlik performanslarında yaygın olarak kullanılmasına önemli bir zemin hazırlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmada, piyano eşliklerinde kullanılan müzikal unsurların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, Gülşen ŞİMŞEK'İN editörlüğünde hazırlanan Şan için Piyano Eşlikli Albüm kitabındaki Değirmencinin Çiçekleri adlı eser ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, kaynak tarama yöntemi kullanılmış, eserlerin eşliklerinde kullanılan müzikal unsurlar kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Eser teknik ve armonik açıdan genel olarak dikkate alındığında; temel ve çevrim akorlara yer verilmiş, sağ elde dörtlük ve sekizlik notalar görülürken, sol elde ise sekizlik, noktalı ikilik ve dörtlük tutan sesler bulunmaktadır. Eşlik, blok akor ve arpej stili ile ezgiyi destekleyici bir nitelik taşırken, hece bağları ile legato çalınarak ezgiyi kesintiye uğratmadığı görülmektedir. La pedal tutan ses görülürken, I-IV-I, I-V-I, II-V-I dereceleri etrafında şekillenmektedir. V7/I derecelerinde geciken çözülmeler ve geciktirici sesler bulunmaktadır. Köksüz D#mb5 ve A#dim7 akorların kullanıldığı görülmektedir. V. Derece ile VI. Dereceye ve VI. Derece ile II. Dereceye yönelmelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Anahtar Kelimeler: Piyano eşlik, korrepetitör, şan, çalgı tekniği, armonik analiz.[1]

ABSTRACT

The piano, which is notable for its suitability for polyphony and its structural characteristics, holds an important place as a fundamental instrument in many fields due to its lack of intonation problems, wide range capable of reproducing both female and male vocal registers, and strong and rich harmonic structure. It is considered a suitable instrument for accompaniment because it can support ear training and vocal training and imitate different instruments. The piano's ability to produce varied dynamic expressions has enabled accompanists to reflect their musical interpretations more effectively and has provided an important basis for its widespread use in both solo performances and accompaniment practices. Accordingly, this study aims to examine the musical elements used in piano accompaniments. The study is limited to the work entitled *Değirmencinin Çiçekleri* in the *Piano Accompaniment Album for Voice*, edited by Gülşen ŞİMŞEK. The literature review method was used as the data collection method, and the musical elements used in the accompaniments were categorized and analyzed. When the work was considered generally from technical and harmonic perspectives, it was observed that root-position and inverted chords were used; quarter and eighth notes were present in the right hand, while eighth notes, dotted half notes, and quarter notes held in the left hand were employed. The accompaniment supports the melody through block-chord and arpeggiated styles, while syllabic slurs and legato playing ensure that the melody is not interrupted. A sustained A pedal tone is observed, and the harmonic structure is shaped around the I–IV–I, I–V–I, and II–V–I degrees. Delayed resolutions and retardations occur at the V7/I degrees. Rootless D♯m♭5 and A♯dim7 chords are also employed. It was concluded that there are tonicizations from the V degree to the VI degree and from the VI degree to the II degree.

Keywords: Piano accompaniment, accompanist, voice, instrumental technique, harmonic analysis.

[1] Bu araştırma, Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ danışmanlığında yürütülen "Piyano Eşliklerinde Çalgı Teknikleri ve Armonik Unsurlar: Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm Kitabı Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Piyano; duyusal, fiziksel ve zihinsel becerilerin beraber kullanıldığı, hayal gücü ve disiplinin ön planda olduğu bir enstrümandır (Gasımova, 2011). Çok sesliliğe elverişli ve yapısal özellikleriyle dikkat çeken piyano; entonasyon sorunu olmayan, geniş ses aralığıyla hem kadın hem erkek seslerini verebilen, armonik yapısı güçlü ve zengin bir çalgı olması nedeniyle birçok alanda temel çalgı olarak önemli bir yere sahiptir. Armonik yapı, işitme ve ses eğitimi alanlarını destekleyebilmesi ve farklı çalgıları taklit edebilmesi nedeniyle eşlik için uygun bir çalgı olarak değerlendirilmektedir (Say, 1997; Kurtuldu, 2016). Bu özellikleriyle ortaya çıkan piyanonun; eğitim, eşlik ve konser repertuvarlarında daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Eşliğin genel amacı, bir eserin ana ezgisine ve eseri seslendiren solistlere destek olarak onları öne çıkaran yardımcı partiler olarak bilinmektedir. Armonik, melodik ve ritmik açıdan müziği destekleyen ve zenginleştiren, çokseslilige elverişli yapısı ile hem bilişsel hem de duyuşsal bir anlam kazandıran unsur niteliği taşımaktadır. Piyanonun orkestraya, farklı enstrümanlara, solistlere ve eserlere eşlik etmesi, eşlik edebilen çalgıların içerisinde zengin bir yere sahip olduğunu düşünülmektedir.

Piyano eşliği, piyano alanında öğrenim gören ve mesleki anlamda icra eden bireyler için de oldukça önemli görülmektedir (Artaç, 2012). Eşlik sadece eğitim ve icra bakımından teknik bir beceri değildir. Eşlik, performansın dışında etkinlik ve provalarda birden fazla müzikal görevi üstlenen, orkestra ve soliste destek olurken eserin armonik ve yapısal bütünlüğünü doğal bir şekilde ortaya çıkaran önemli bir unsurdur. Korrepetitör, eşlik yaptığı sırada bazen solist, bazen yardımcı solist, yeri geldiğinde müzik koçu ve icra arkadaşlığı rollerinin tümünü bir arada üstlenmektedir (Kurtuldu, 2016).

Korrepetitörlük mesleğini yürüten bir piyanistin; güçlü deşifre kabiliyeti, doğaçlama ve transpoze becerilerine sahip olması gerekmektedir. Eşlik partilerinde bestecilerin niyetlerini, bir koro şefinin taleplerini, sahne sanatları bölümlerinde tiyatro, dans ve bale performanslarında temel sahne kurallarını ve koreografileri de takip edebilmesi, ayrıca o anda eşlik edebilme becerisini yürütebilmesi beklenmektedir. Müzik kültürü ve edebiyat alanında kendini geliştirmeli, sadece icra odaklı olmamalı; psikolojik, pedagojik ve sanat alanlarını da içeren çok yönlü bir yaklaşım ile hem eğitici hem de yönlendirici bir yapı üstlenerek katkı sağlamalıdır (Demirova, 2010).

Bu doğrultuda, *Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm* kitabı hem öğretim sürecinde hem de sahne uygulamalarında korrepetitörün müzikal ifade ve yorum gücünü geliştirmede önemli bir kaynak

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

olarak değerlendirilmektedir. Araştırmada "Değirmencinin Çiçekleri" eserinde yer alan teknik ve armonik unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu tekniklerin eşlik eğitimi sürecinde hangi amaçlarla ve nasıl kullanılabileceğinin anlaşılmasına ve şan eşlikli eserlerin genel olarak armonik yapı ve çalgı tekniği açısından öğrenilmesi bakımından çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Betimsel nitelikte olan çalışmada, *Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm* kitabı içindeki piyano eşliklerinin çalgı tekniği ve armonik özelliklerinin tespit edilmesinde tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli; geçmişte ya da hâlen var olan bir olgunun mevcut durumunu nesnel biçimde ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2010).

2.2 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Kaynak tarama yöntemi araştırma yapılacak konu ile ilgili hazırda bulunan yazınların (kitap, makale, tez, rapor vb.) incelenip araştırma konusunun hatlarını belirlemek için yorumlanmasıdır (Karasar, 2023).

2.3 Veri Analizi

Araştırmadaki verilerin çözümlenmesinde doküman incelemesi (doküman analizi) kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım & Şimşek, 2021, s.189).

Eser'in piyano eşliğinde kullanılan tekniklere ilişkin analizinde; arpej, akor, oktav, dinamik ve artikülasyonlar vb. unsurların kullanım sıklıkları ve işlevleri, armonik analizde ise tonal yapı, akor ve akor bağlanışları, akor dışı sesler, modülasyonlar vb. unsurlar analiz edilerek çözümlenmiştir.

3. BULGULAR

Değirmencinin Çiçekleri Eserinin Eşliğinde İncelenen Teknik ve Armonik Analizlere İlişkin Bulgu ve Yorumlar

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



I IV $VII/I^{7-6,5}_{4-3,2-1}$ I DD7 $V7^{8-7}{}_{7\#-8}$/I I I V7 /I

A D G#m7/A A B7 E7/A A A E7/A

Görsel 5. Değirmencinin Çiçekleri 1-6. ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; ilk dizekte La pedal tutan ses görülürken, 6 ölçü boyunca piyano mf düzeyinde solo olarak çalmaktadır. Sekizlik, dörtlük ve noktalı ikilik değerde notalar bulunmaktadır. 6. ölçüde puandorg işareti tonik derecesinde bir kalış görülmektedir. Uzatma ve hece bağları görülmektedir.

Armonik olarak I-IV-I, I-V-I, II-V-I dereceleri etrafında şekillenmektedir. 3. ölçüde sol-fa-mi (7-6-5), re-do (4-3), si-la (2-1), 4. ölçüde $V7^{8-7}{}_{7\#-8}$/I mi-re (8-7), re#-mi (7#-8) ve 6. ölçüde V7 /I derecelerinde geciken çözülmeler bulunmaktadır.

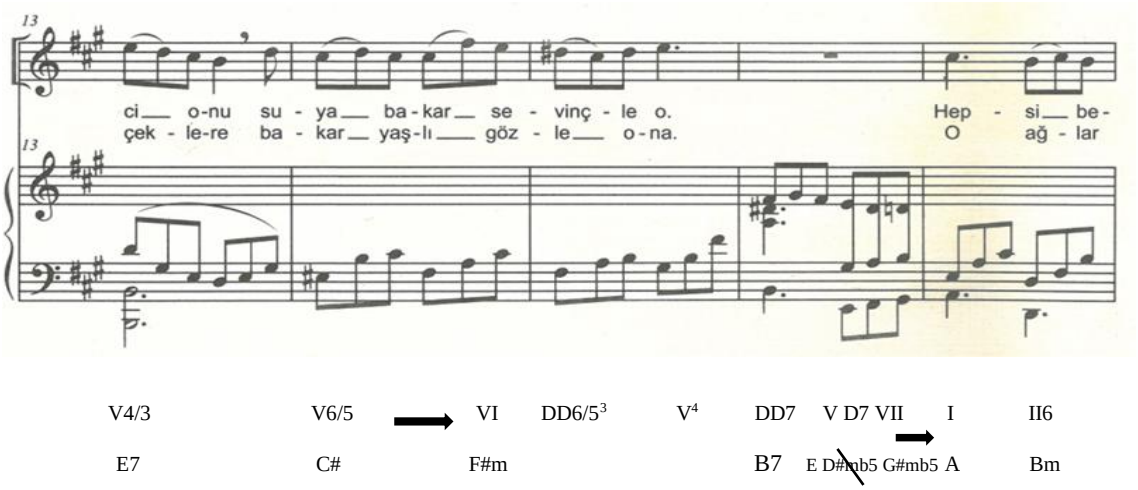


…… V4/3 I6 II6/5[2] DD6 V I^{4-3} V I

E7 A Bm7 B E A E A

[2] II. derecede yer alan si sesi diyatonik yaklaşım olarak değerlendirildiğinde IV. Derece (D) ortaya çıkmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



Görsel 6. Değirmencinin Çiçekleri 7-17. ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; Sağ elde dörtlük ve sekizlik notalar, sol elde ise sekizlik, noktalı ikilik ve dörtlük sesler bulunmaktadır. 11. ölçüdeki sağ elde onaltılık notalar geçici ses olarak kullanılmıştır. Eşlik, hece bağları ile legato çalınarak ezgiyi kesintiye uğratmadığı görülmektedir. Cümle ve hece bağları, "p" ifadelerine yer verilerek sınırlı tutulmuştur.

Armonik yapısı incelendiğinde; 11. ölçüde I. Derece üzerinde re-do (4-3) notalarında geciktirici sesler görülmektedir. Köksüz D#mb5 akoru kullanıldığı görülmektedir. Temel ve çevrim akorlara yer verilmiştir. Akor ve arpej stilinin yer aldığı bu yapı içerisinde eşliğin, ezgiyi desteklediği düşünülmektedir. 14. ölçüde V. Derece ile VI. Dereceye, 16. ölçüde D7. Derece ile VII. dereceye yönelme yapılmıştır. II-V-I, V-VI, VII-I derecelerinde hareketlilik görülmektedir. Ayrıca DD akor çevrimleri bulunmaktadır.



[3] B7 akorunun üçlüsü (D#) melodide yer almaktadır.

[4] Fa# sesi sonraki ölçüde yer alan DD derecesinin öncüsü/beşlisi olarak değerlendirilebilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

A E C# F#m A#dim7 Bm E7 E A

Görsel 7. Değirmencinin Çiçekleri 18-23. ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; eşlikte sağ el partisinin sol el partisinde olduğu görülmektedir. Son ölçüde uzatma bağı ve puandorg işareti kullanılmıştır.

Armonik yapısı incelendiğinde; VI. derecede A#dim7 akoru kullanıldığı görülmektedir. Temel ve çevrim akorlara yer verilmiştir. 19. ölçüde V. Derece ile VI. Dereceye ve 20. ölçüde VI. Derece ile II. Dereceye yönelme olduğu görülmektedir.

Eser teknik ve armonik açıdan genel olarak dikkate alındığında; La pedal tutan ses görülürken, Armonik olarak I-IV-I, I-V-I, II-V-I dereceleri etrafında şekillenmektedir. Geciken çözülmeler ve geciktirici sesler bulunmaktadır. Köksüz D#mb5 ve A#dim7 akorları kullanıldığı görülmektedir. V. Derece ile VI. Dereceye ve VI. Derece ile II. Dereceye yönelmelerin olduğu görülmüştür. Temel ve çevrim akorlara yer verilmiştir. Sağ elde dörtlük ve sekizlik notalar, sol elde ise sekizlik, noktalı ikilik ve dörtlük tutan sesler bulunmaktadır. Eşlik, blok akor ve arpej stili ile ezgiyi destekleyici bir nitelik taşımaktadır. Eşlikte; mf, p ifadeleri ve cümle, hece, uzatma bağları ile sınırlı tutulduğu görülmektedir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1 SONUÇLAR

Eserin teknik ve armonik açıdan değerlendirilmesi sonucunda; eşlik partisinde farklı nota değerlerinin kullanılması, La sesinin pedal olarak tutulması, uzatma, cümle ve hece bağlarına yer verilmesi ve legato çalım anlayışının benimsenmesiyle ezginin sürekliliğini, akıcılığını ve müzikal bütünlüğünü destekleyen bir yapı oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eşlikte sağ ve sol el partilerinde sekizlik, dörtlük, noktalı ikilik ve onaltılık nota değerlerinin kullanılması, ritmik çeşitliliğin sağlanmasına katkıda bulunurken, onaltılık notaların geçici ses niteliğinde kullanılması eşliğin melodik hareketliliğini desteklemiştir. Ayrıca mf ve p dinamik ifadeleri ile cümle ve hece bağlarının kullanımıyla eşliğin ezgiye eşlik eden ve onu ön plana çıkaran dengeli bir karakter taşıdığı görülmüştür. Blok akor ve arpej kullanımlarının ise eşlik dokusunu oluşturarak ezginin armonik ve ritmik açıdan desteklenmesine katkı sağladığı sonucuna varılmıştır. Eşliğin, I-IV-I, I-V-I ve II-V-I derece ilişkileri çevresinde şekillendiği ve bu armonik hareketlerin eserin tonal bütünlüğünün oluşturulmasında belirleyici olduğu sonucuna

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ulaşılmıştır. I. derece üzerinde görülen V7-I ilişkisi içerisindeki geciken çözülmelerin armonik gerilimin oluşturulmasına ve ardından çözülmesine katkı sağladığı görülmüştür. Bunun yanı sıra köksüz D#mb5 ve A#dim7 akorlarının kullanılması, temel ve çevrim akorların bir arada yer alması ve DD akor çevrimlerinden yararlanılmasıyla armonik yapının çeşitlendirildiği görülmüştür. V. dereceden VI. dereceye, VI. dereceden II. dereceye ve VII. dereceden I. dereceye gerçekleştirilen yönelmelerin armonik hareketliliği artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, teknik unsurlar ile armonik yapı arasında bütünlük bulunduğu; eşlikte kullanılan ritmik ve melodik hareketler, bağlar, dinamikler, akor ve arpej yapıları ile geciken çözülme ve yönelmelerin bir araya gelerek ezgiyi destekleyen, tonal bütünlüğü koruyan ve müzikal ifadenin sürekliliğini sağlayan bir piyano eşliği oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

4.2 ÖNERİLER

Elde edilen bulgular doğrultusunda, piyano eşliklerinin teknik ve armonik olarak daha detaylı bir şekilde incelenmesi ve alanla ilgili daha fazla çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Piyano eşliklerinde kullanılan, dizi, arpej, gam, kadans ve pedal tekniklerinin öğrenilmesi ve çeşitli eşlik tekniklerine hâkim olunması önem taşımaktadır. Akorlar ve akor yürüyüşlerinin bilinçli bir şekilde çalınması, piyano eşliklerinde dinamik, artikülasyon ve nüans kullanımını ele alan çalışmaların incelenmesi önerilmektedir.

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçların; müzik eğitimi alanında öğrenim gören öğrenciler, eşlik stili üzerinde çalışma yapan araştırmacılar, öğretmenler, akademisyenler ve korrepetitörlere yönelik yararlı bir kaynak oluşturması bakımından önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Artaç, A. (2012). Operaların piyano eşliklerinin yorumlanması. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 23, 227–242.

Demirova, G. (2010). Korrepetitörlük mesleğine genel bir bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(1), 255–267.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Gasımova, T. (2011). Piyano öğrenme ve öğretme teknikleri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (25),* 99–106.

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım/Ankara, 2010.

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel Akademik Yayıncılık/Ankara, 2023.

Kurtuldu, M. K. (2016). Piyano ile eşliğin önemi ve gerekliliğine yönelik ölçeğin geliştirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35), 323–344.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2021.

Say, A., *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları/Ankara, 1997.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ŞAN İÇİN PİYANO EŞLİKLİ "GÜZEL MAYIS" ESERİNDE TEKNİK VE ARMONİK UNSURLARIN İNCELENMESİ

Bilim Uzmanı Zeynep EKİZ
zeynepekiz52@gmail.com - 0009-0003-0197-5483

Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ
Ordu Üniversitesi
sercanozkeles@odu.edu.tr - 0000-0003-2845-5667

ÖZET

Eşliğin genel amacı, bir eserin ana ezgisine ve eseri seslendiren solistlere destek olarak onları öne çıkaran yardımcı partiler olarak tanımlanabilmektedir. Armonik, melodik ve ritmik açıdan müziği destekleyen ve zenginleştiren, çokseslilige elverişli yapısı ile hem bilişsel hem de duyuşsal bir anlam kazandıran unsur niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda araştırmada, piyano eşliklerinde kullanılan teknik ve armonik unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, Gülşen ŞİMŞEK'in editörlüğünde hazırlanan Şan için Piyano Eşlikli Albüm kitabındaki "Güzel Mayıs" adlı eser ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, kaynak tarama yöntemi kullanılmış, eserlerin eşliklerinde kullanılan çalgı teknikleri ve armonik unsurlar kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Eserin piyano eşliğinde kullanılan armonik analizinde; tonal yapı, akor ve akor bağlanışları, akor dışı sesler, modülasyonlar vb. unsurlar analiz edilerek çözümlenmiştir. Sağ eldeki ezgi sade ve birebir aynı biçimde sunulurken, sol elde arpej stili ve akor sesleri aracılığıyla Alberti bas tekniği kullanıldığı görülmektedir. Dominant işlevli akorların kullanımı ve akor dışı sesler ile tonal gerilim artırılmaktadır. I-V-I dereceleri belirgin şekilde kullanılarak final kadansını hazırlamaktadır. Ayrıca, DD, VII. (Emb5) dereceleri ve akorların çevrimleri de görülmektedir. Sağ elde onaltılık ve sekizlik notalarda diyatonik ve kromatik seslerin kullanımı dikkat çekmektedir. Bu akorların tonik çözülmelere hazırlayıcı bir işlev üstlenerek eserin genel armonik bütünlüğünü desteklediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Piyano eşlik, korrepetitör, şan, çalgı tekniği, armonik analiz.[1]

[1] Bu araştırma, Prof. Dr. Sercan ÖZKELEŞ danışmanlığında yürütülen "Piyano Eşliklerinde Çalgı Teknikleri ve Armonik Unsurlar: Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm Kitabı Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ABSTRACT

The general purpose of accompaniment can be defined as providing supporting parts that reinforce the main melody of a musical work and the soloists performing it, thereby bringing them to the forefront. It serves as an element that supports and enriches music harmonically, melodically, and rhythmically, while contributing both cognitively and affectively through its polyphonic structure. Accordingly, this study aims to identify the technical and harmonic elements used in piano accompaniments. The study is limited to the work entitled *Güzel Mayıs* in the *Piano Accompaniment Album for Voice*, edited by Gülşen ŞİMŞEK. The literature review method was used as the data collection method, and the instrumental techniques and harmonic elements employed in the accompaniments were categorized and analyzed. In the harmonic analysis of the piano accompaniment of the work, elements such as tonal structure, chords and chord progressions, non-chord tones, and modulations were analyzed and interpreted. While the melody is presented in a simple and exact form in the right hand, the use of the Alberti bass technique through an arpeggiated style and chord tones in the left hand is observed. The use of dominant-function chords and non-chord tones increases tonal tension. The I–V–I degrees are used prominently, preparing the final cadence. In addition, secondary dominants (DD), the VII degree (E♭m5), and chord inversions are also observed. The use of diatonic and chromatic tones in sixteenth and eighth notes in the right hand is noteworthy. It was concluded that these chords serve a preparatory function for tonic resolutions and thereby support the overall harmonic coherence of the work.

Keywords: Piano accompaniment, accompanist, voice, instrumental technique, harmonic analysis.

GİRİŞ

Eşlik; geçmişi eski tarihlere dayanan, asırlar süresince kendini geliştirmiş ve sonraki dönemlere aktarmış bir olgudur. Eşliğin genel amacı, bir eserin ana ezgisine ve eseri seslendiren solistlere destek olarak onları öne çıkaran yardımcı partiler olarak tanımlanabilmektedir. Kardeş ve Yağcı'ya (2018) göre, eşliğin en çok ön planda olduğu ve önem kazandığı dönemler Barok ve Klasik dönemdir. Bu dönemlerde müziğin gelişmesiyle beraber eşlikte, bas seslerin altına yazılan kod şeklinde şifreler hem doğaçlamaya olanak sağlamış hem de klavyeli ve telli çalgılar ile icra edilerek armonik ve melodik bütünlüğe hizmet etmiştir. Batı müziği tarihinde,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

orkestraların yaygınlaşmasıyla beraber çeşitli müzik formlarındaki bestelerin oluşumu, eşlik anlayışına katkı sağlamakta ve eşlik görevi üstlenen çalgıların sayısının da arttığı görülmektedir. Genellikle org, lavta, klavsen, gitar, arp ve lir çalgıları eşlik için kullanılsa da piyano bu çalgıların başında yer almaktadır (Kardeş, 2013). Piyano, eşlikte armonik tınıyı verebilmesi bakımından ve diğer çalgıları ya da orkestrayı taklit edebilmesi açısından eşlikle uyumlu bir çalgıdır (Yüksel, 2022).

Nitelikli bir eşlik performansı için gereken unsurlarda ise; korrepetitörün bütün dönemlerdeki müzik türü ve stilleri konusunda bilgi sahibi olması ve çalgı türlerinin teknik ve tınısal unsurlarını anlayabilmesi önem taşımaktadır. Korrepetitör, icra ettiği piyano partisinin teknik, armonik ve müzikal özelliklerini bilmeli ve solo parti ile kurduğu bağlantıyı hızlı bir şekilde çözümleyebilmelidir. Aynı zamanda ses ve nefes ilişkisini anlayabilme, ses aralıklarını çözümleyebilme ve ses duyarlılığını ayarlayabilmesi, oldukça başarılı bir performans sergileyebilmesini sağlayacaktır (Demirova, 2010). Korrepetitör ve şan sanatçısı karşılıklı bir uyum içerisinde olmalıdır. Vokalist şarkı söylerken duygularını eşlikçiye yansıtmalı, eşlikçi ise eseri icra ederken eserin yapısına ve ritmine uygun olarak vokalistle birlikte ilerleyebilmelidir (Kaptanoğlu & Çanakçı, 2015). Piyano eşliği yapan icracı, eserin cümle ve armonik yapısını bilmeli ve analiz etmelidir. Bu analiz, eşlikçinin vokalistle beraber yaptığı icraya anlam ve yorum katar. Eşlikteki nefes yerleri, vokal icracının nefes yerleri ile aynı olmalıdır. Bu nefes yerlerinin doğru ya da uyumlu olması eserin anlam bütünlüğüne ve ifadesine büyük katkı sağlamaktadır (Demirova, 2010).

Bu doğrultuda, *Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm* kitabı hem öğretim sürecinde hem de sahne uygulamalarında müzikal ifade ve yorum gücünü geliştirmede önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Araştırmada "Güzel Mayıs" eserinde yer alan teknik ve armonik unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu yönüyle çalışma, piyano eşliğinin öğretim ve icra süreçlerinde öğretmenlere, öğrencilere, korrepetitörlere ve müzisyenlere rehberlik etmesi bakımından müzik eğitimi literatürüne değerli bir katkı niteliğindedir.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Betimsel nitelikte olan çalışmada, *Şan İçin Piyano Eşlikli Albüm* kitabı içindeki piyano eşliklerinin çalgı tekniği ve armonik özelliklerinin tespit edilmesinde tarama modeli

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kullanılmıştır. Tarama modeli; geçmişte ya da hâlen var olan bir olgunun mevcut durumunu nesnel biçimde ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2010).

2.2 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Kaynak tarama yöntemi araştırma yapılacak konu ile ilgili hazırda bulunan yazınların (kitap, makale, tez, rapor vb.) incelenip araştırma konusunun hatlarını belirlemek için yorumlanmasıdır (Karasar, 2023).

2.3 Veri Analizi

Araştırmadaki verilerin çözümlenmesinde doküman incelemesi (doküman analizi) kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım & Şimşek, 2021, s.189).

Eser'in piyano eşliğinde kullanılan tekniklere ilişkin analizinde; arpej, akor, oktav, dinamik ve artikülasyonlar vb. unsurların kullanım sıklıkları ve işlevleri, armonik analizde ise tonal yapı, akor ve akor bağlanışları, akor dışı sesler, modülasyonlar vb. unsurlar analiz edilerek çözümlenmiştir.

3. BULGULAR

Güzel Mayıs Eserinin Eşliğinde İncelenen Teknik ve Armonik Analizlere İlişkin Bulgu ve Yorumlar



I..... V7 I

F C7 F

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



…… V7…… I…… V7……..

C7 F C7

Görsel 8. Güzel Mayıs 1-10. ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; sağ elde ana ezgi sade ve birebir aynı biçimde sunulurken, sol elde arpej stili ve akor sesleri aracılığıyla Alberti bas tekniği kullanıldığı görülmektedir. Bu yapı ezginin tutarlı bir biçimde sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca sağ elde 3. ve 7. ölçülerde uzatma bağları ile noktalı dörtlük, 4. ve 8. ölçüde noktalı ikilik sesler yer almaktadır. Bu ölçülerdeki uzatma bağlarının soprano partisi ile aynı şekilde seslendirildiği görülmektedir.

Armonik yapısı incelendiğinde; Allegro temposunda ve 1-8. ölçüler arasında yer alan tema Fa Majör tonal merkezde konumlanmaktadır. I-V-I dereceleri üzerine kurulmuş olup tonal merkezin sürekliliğini yansıtan bir yapı sergilemektedir.



I VI DD DD7 V …… I…….. II6……

F Dm G G7 C F Gm

Görsel 9. Güzel Mayıs 11-15. ölçüleri

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Teknik açıdan bakıldığında; eşlik partisinin soprano partisi ile birebir aynı biçimde devam ettiği görülmektedir. 13. ölçüde noktalı dörtlük değerinde nota bulunmakta ve eşlikte dörtlük ve sekizlik nota kalıpları yer almaktadır.

Armonik yapısı incelendiğinde; 9-18. ölçüler arasında ortaya çıkan tema, önceki bölüme kıyasla daha hareketli bir armonik yapı sergilemektedir. 13. ölçüde sol elde işleyici ve geçici seslerin olduğu görülmektedir. VI. ve II. dereceler minör olarak kullanılmış, DD ve çevrimine yer verilmiştir.



Görsel 10. Güzel Mayıs 16-22. ölçüleri

Teknik açıdan bakıldığında; 16. ölçüde hece bağı ile çarptırma işareti bulunmaktadır. 18 ve 22. ölçüler arasında sağ elde hece bağları kullanılmıştır. 18. Ölçüde "mf" nüansı ve son ölçülerde crescendo işareti görülmektedir.

Armonik yapısı incelendiğinde; 17-22. ölçülerde ilk baştaki tema ile tekrar ettirmekte ve I-V-I dereceleri de bu ölçülerde belirgin şekilde kullanılarak final kadansını hazırlamaktadır. Ayrıca, DD, VII. (Emb5) dereceleri ve akorların çevrimleri de görülmektedir. 18,19 ve 20. ölçülerde sağ elde onaltılık ve sekizlik notalarda diyatonik ve 21. ölçüde kromatik seslerin kullanımı dikkat çekmektedir. Bu akorların tonik çözülmelere hazırlayıcı bir işlev üstlenerek eserin genel armonik bütünlüğünü desteklemektedir.

Eser teknik ve armonik açıdan genel olarak dikkate alındığında; Piyano Eşliği Allegro temposunda ve Fa Majör tonal merkez de kurgulanmaktadır. Sağ eldeki ezgi sade ve birebir aynı biçimde sunulurken, sol elde arpej stili ve akor sesleri aracılığıyla Alberti bas tekniği kullanıldığı görülmektedir. 9-18. ölçülerdeki tema, hareketli bir armonik yapı sergilemektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Dominant işlevli akorların kullanımı ve akor dışı sesler ile tonal gerilim artırılmaktadır. I-V-I dereceleri belirgin şekilde kullanılarak final kadansını hazırlamaktadır. Eşlikte sadece hece bağları, crescendo işareti ve "p, mf*"* nüanslarının olduğu gözlemlenmektedir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1 SONUÇLAR

Eserin teknik ve armonik açıdan incelenmesi sonucunda; piyano eşliğinin soprano partisini destekleyen bir yapıda kurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Fa Majör tonal merkezde bestelenen eserde, sağ elde ana ezginin soprano partisiyle büyük ölçüde birebir ilerlediği; sol elde arpej stili ve akor sesleriyle oluşturulan Alberti bas tekniğinin ise eşliğe düzenli bir ritmik yapı ve tonal süreklilik kazandırdığı belirlenmiştir. Noktalı ritimler, uzatma bağları ve hece bağlarının ezgisel ifadeyi güçlendirdiği; özellikle 3., 7., 13., 16., 18. ve 22. ölçülerde kullanılan bağların vokal çizgiyle uyumlu bir anlatım sağladığı tespit edilmiştir. Dinamik açıdan p ve mf nüansları ile eserin son bölümünde yer alan crescendo işaretinin ise müzikal ifade bütünlüğünü desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Armonik açıdan değerlendirildiğinde, eserin Fa Majör tonal merkezinde I-V-I dereceleri üzerine şekillendiği ve bölümler ilerledikçe armonik çeşitliliğin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. 9-18. ölçüler arasında dominant işlevli akorlar, VI ve II. derece minör akorlar, DD, VII. derece (Emb5) ve akor çevrimlerinin yanı sıra işleyici, geçici ve akor dışı seslerin kullanıldığı belirlenmiştir. 18-20. ölçülerdeki diyatonik, 21. ölçüdeki kromatik sesler ile kadans ilişkilerinin ise armonik hareketliliği artırdığı ve tonal bütünlüğü desteklediği tespit edilmiştir. Genel olarak, Alberti bas eşlik modeli ile kadans, çevrim ve dominant ilişkilerinin birlikte kullanılması sonucunda, piyano eşliğinin teknik açıdan sade, armonik açıdan ise çeşitlilik gösteren ve vokal partiyi destekleyen bir yapı oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2 ÖNERİLER

Bu eserdeki eşlik yapısının, farklı dönem ve üsluplara ait şan eşlikli eserlerle karşılaştırmalı analizlerinin yapılması alana katkı sağlayacaktır.

Şan eğitimi repertuvarındaki eserlerin öğretiminde sadece vokal tekniğe odaklanılmamalı; derslerde derece ilişkileri, akor çevrimleri ve DD gibi yapıların analiz edilmesi, öğrencinin eşliği duyarak söylemesi de sağlanmalıdır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçların; müzik eğitimi alanında öğrenim gören öğrenciler, eşlik stili üzerinde çalışma yapan araştırmacılar, icracılar, öğretmenler, akademisyenler ve korrepetitörlere yönelik yararlı bir kaynak oluşturması bakımından da önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Demirova, G. (2010). Korrepetitörlük mesleğine genel bir bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(1), 255–267.

Kaptanoğlu, E., & Çanakçı, P. (2015). Türkiye'de vokal müzikte piyano eşlik alanında yapılmış yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik tezleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(55), 198–206. https://doi.org/10.17755/esosder.20305

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım/Ankara, 2010.

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel Akademik Yayıncılık/Ankara, 2023.

Kardeş, B., *Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Programlarında Kazandırılan Eşlik Yapabilme Becerisinin Program Hedeflerine Ulaşma Durumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Denizli, 2013

Kardeş, B., & Yağcı, U. (2018). Eşlik yapabilme becerisinin müzik eğitimi program hedeflerine ulaşma durumu. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 5*(16), 108–120.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2021.

Yüksel, K. (2022). Gioachino Rossini'nin L'italiana in Algeri operasından "Cruda Sorte" aryasında zamanlamaya yönelik piyano eşlik analizi. *Online Journal of Music Sciences*, 7(1), 70–91. https://doi.org/10.31811/ojomus.1026891

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA TÜRKİYE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

Prof. Dr. Yusuf Bayraktutan
Kocaeli Üniversitesi SBF İktisat Bölümü İzmit-Kocaeli/Türkiye
e-posta: ybayraktutan@kocaeli.edu.tr ORCID: 0000-0002-4453-3701

Aysun Çaylı
Sosyal Güvenlik Kurumu Kocaeli İl Müdürlüğü İzmit-Kocaeli/Türkiye
e-posta: aysuncayli86@gmail.com

ÖZET

Sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği, çalışan ve emekli sayıları arasındaki dengenin korunmasına bağlıdır. Türkiye'de demografik yapıdaki değişim, doğum oranlarının azalmasına bağlı olarak yaşlı nüfus oranındaki artış ve çalışma çağındaki nüfusun artışında yavaşlama, sosyal güvenlik sistemi üzerinde baskılar oluşturmaktadır. Buna ek olarak, 2023 yılında yürürlüğe giren Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesi, emekli sayısında ani artışa yol açarak sistemin mali dengesine ilişkin tartışmaları da yeniden gündeme taşımıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin mali açıdan sürdürülebilirliğini Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesi çerçevesinde 2002-2025 dönemi kapsamında değerlendirmek; EYT düzenlemesinin aktif ve pasif sigortalı dengesi üzerindeki etkilerini belirlemektir. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yayımlanan istatistik yıllıkları ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı genel faaliyet raporlarından yararlanılarak aktif/pasif sigortalı oranı hesaplanmış; bu oranın ve emekli sayıları ile SGK gelir ve harcamalarının seyri değerlendirilmiş ve politika önerileri ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi, Sürdürülebilirlik, Erken emeklilik.

ABSTRACT
TURKISH SOCIAL SECURITY SYSTEM AT CONTEXT OF SUSTAINABILITY

The sustainability of social security systems depends on maintaining a balance between the working and retired populations. In Turkiye, recent demographic changes, particularly the rapid increase in the elderly population due to declining birth rates and the relatively slow growth of the working-age population, have placed significant pressure on the social security system. In addition, the "Those Affected by the Retirement Age Limit" (known as EYT) regulation, which came into effect in 2023, has led to a sudden increase in the number of retirees, bringing discussions about the system's financial balance back to the forefront.

The aim of this study is to evaluate the financial sustainability of the social security system in Turkiye within the framework of EYT regulation for the 2002-2025 period; and to determine the effects of the EYT regulation on the balance between active and passive insured individuals. Statistical yearbooks published by the Social Security Institution and general activity reports published by the Ministry of Labor and Social Security were utilized. The active/passive insured ratio was calculated, the trends of this ratio, the number of retirees, and the income and

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

expenditures of the Social Security Institution were evaluated, and policy recommendations were presented.

Key words: Social Security System in Turkiye, Sustainability, Early retirement.

GİRİŞ

Sosyal güvenlik, bireyleri yaşamları boyunca karşılaşabilecekleri hastalık, analık halleri, yaşlılık, işsizlik ve benzeri sosyal risklere karşı koruma amacı taşıyan sosyal politika aracıdır. Ancak sosyal güvenlik sisteminin etkin bir biçimde işleyebilmesi, yalnızca kapsadığı nüfusun genişliği ile değil, aynı zamanda mali, idari, sosyal açıdan işlevlerini sürdürmesi ile de yakından ilişkilidir. Bu bağlamda gelir-gider dengesini koruyarak işlevini kesintisiz devam ettirebilmesi oldukça önemlidir.

Günümüzde birçok ülke, nüfusun yaşlanması, doğurganlık oranlarının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin uzaması nedeniyle sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanında önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle emeklilik yaşının yükseltilmesi, prim ödeme sürelerinin arttırılması ve bireysel emeklilik uygulamalarının desteklenmesi gibi reformlar hayata geçirilmektedir. Söz konusu gelişmeler, sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğinin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda demografik değişimlerle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği de demografik dönüşüm ve emeklilik politikalarında yapılan düzenlemeler kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin karşı karşıya olduğu temel sorunlar, uzun yıllardır yapısal bir nitelik arz etmektedir. Erken emeklilik uygulamaları, nüfusun yaşlanması, doğurganlık oranlarının düşmesi, kayıt dışı istihdamın varlığı ve işgücüne katılım oranının düşüklüğü gibi unsurlar sosyal güvenlik sistemi üzerinde çok yönlü bir baskı oluşturmaktadır. Bu durum, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bütçe açıklarının artmasına neden olmakta ve sistemin mali sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. 2023 yılında yürürlüğe giren Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesi, sosyal güvenlik sisteminin yapısal sorunlarını daha görünür hale getirmiştir. Söz konusu düzenleme 08.09.1999 tarihi öncesi sigortalı olan bireylerin emeklilik hakkına erişimini kolaylaştıran bir adım olmakla beraber, kısa sürede çok sayıda sigortalının emekli olması sonucunu doğurmuş; pasif sigortalı sayısında belirgin bir artışa yol açarak sistemin aktüeryal dengesi ve kamu maliyesi üzerindeki yükünü arttırmıştır.

Nitekim sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip olan aktif/pasif sigortalı oranı, yani kaç çalışanın kaç emekliyi finanse ettiğini gösteren oran, son yıllarda olumsuz bir seyir izlemektedir. Aktif sigortalı sayısındaki artışın, emekli aylığı alan pasif sigortalı sayısındaki artışın gerisinde kalması, çalışan başına düşen emekli sayısını yükseltmekte ve sistemin finansman yapısını zayıflatmaktadır. Özellikle EYT düzenlemesi sonrasında emekli sayısında yaşanan hızlı artış, bu dengenin daha da kolay bozulmasına neden olmuştur. Erken emeklilik uygulamaları yalnızca kısa vadeli mali yükler doğurmakla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda iş gücü piyasası üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır.

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin mali açıdan sürdürülebilirliğini, sistemin yapısal sorunları ve özellikle EYT etkisi bakımından tartışmayı amaçlayan bu çalışma, temel

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kavramları tanıtarak dünya ve Türkiye'deki gelişmeleri özetledikten sonra resmi kaynaklardan sağlanan verileri kullanarak değerlendirmeleri paylaşmaktadır.

1. SOSYAL GÜVENLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KAVRAMI VE SİSTEM

Sosyal güvenlik kavramı, bireylerin gelir düzeylerinden bağımsız olarak yaşamları boyunca karşılaşabilecekleri ekonomik ve sosyal risklere karşı korunmasını amaçlayan kurumsal bir mekanizmayı ifade etmekte; temel bir "insan hakkı" ve esas itibariyle "devlet görevi" olarak görülmekte; primli veya primsiz uygulamalarla kişilerin sosyal tehlikelerin yol açabileceği zararlardan kurtarılmasına güvence sunmaktadır (Yorgun, 2025: 376).

Türkiye'de 2008 yılında başlatılan Sosyal Güvenlik Reformu'nun genel amacı "adalete önem veren, erişimi kolay olan yoksulluğa karşı etkili ve mali açıdan sürdürülebilir bir sistem oluşturabilmektir. Reform ile prim esaslı emeklilik sistemi ve maliyet-etkin bir genel sağlık sigortası sistemi kurulması hedeflenmiştir (Alper, 2011: 07-47).

Kişiler bakımından sosyal güvenlik, sigortalılar, sigortalıların hak sahipleri, engelliler, işsizler ve yaşlılar gibi farklı toplumsal grupları içerir. Riskler bakımından, kısa vadeli sigortalar (hastalık, iş kazası ve analık sigortaları), uzun vadeli sigortalar (yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları), aile yardımları ve işsizlik sigortası gibi sosyal riskler kapsama dahil edilir.

Sürdürülebilirlik, sistemlerin uzun vadede devam edebilme yeteneğini ifade eder ve iktisadi, mali, sosyal ve çevresel alanlarda birbirleriyle uyumlu bir şekilde işleyebilmelerini kapsar. Sosyal güvenlik bağlamında sürdürülebilirlik; sistemin şimdiki ve gelecek nesillerin sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilecek mali ve kurumsal kapasiteye sahip olması anlamına gelir. Bu da büyük ölçüde finansman kaynaklarının yeterliliğine, gelir ve gider dengesinin korunabilmesine, değişen demografik ve iktisadi koşullara uyum sağlayabilen bir yapıya sahip olunabilmesine bağlıdır.

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği son yıllarda, aile yapısındaki değişim, doğurganlık oranlarının azalması, ortalama yaşam süresinin uzaması gibi demografik dönüşüm unsurları ve emekli nüfusun artması gibi faktörlerden etkilenmektedir. Çalışma çağındaki nüfusun artış hızının yavaşlaması ve yaşlı nüfus oranının yükselmesi, sistemin mali yapısı üstünde baskı oluşturmaktadır. Bu durum aktif sigortalılar tarafından finanse edilen pasif sigortalı sayısının giderek artmasına neden olmaktadır. Bunun yanında 2023 yılında yürürlüğe giren Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesi, Türkiye sosyal güvenlik sisteminin yapısal sorunlarını ve sürdürülebilirlik tartışmalarını yeniden gündeme taşımıştır. Bu çalışmada sunulan emekli sayısının zaman içindeki gelişimi ve sosyal güvenlik harcamalarının bütçe içindeki payına ilişkin verilerden de görüleceği üzere, EYT kapsamında çok sayıda sigortalının kısa sürede emekli olması, pasif sigortalı sayısını arttırdığından sosyal güvenlik harcamalarının da hızla yükselmesine neden olmuştur. Bu gelişme, demografik baskıyla birleşerek sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği açısından önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. DÜNYADA SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ YAKLAŞIMLARI

Dünya genelinde sosyal güvenlik sistemleri, tarihsel süreç içerisinde ülkelerin iktisadi gelişme düzeyine, siyasi tercihlerine ve toplumsal yapılarına bağlı olarak farklı biçimlerde şekillenmiştir. Modern sosyal güvenlik uygulamaları XIX. yüzyılda sanayileşme ile ortaya çıkmıştır. Sanayileşme sürecinde iş kazaları, hastalık, işsizlik ve yaşlılık gibi risklerin artması, devletlerin sosyal koruma mekanizmaları oluşturmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle sosyal güvenlik uygulamaları farklı finansman ve örgütlenme modelleriyle kurumsallaşmaya başlamıştır

Dünya genelinde ilk sosyal sigorta deneyimi, 1881'de Almanya'da uygulanmaya başlanan Bismarck sistemidir. Bu model işçi ve işverenlerin prim katkısına dayalı bir uygulama olup, üç aşamada yürürlüğe konmuştur:

i. 1883: Hastalık sigortası
ii. 1884: İş kazalarına ilişkin sigorta
iii. 1889: Yaşlılık/Maluliyet sigortası

Bu modelde, sosyal sigorta sistemi ödenen pirimler üzerinden finanse edilmekte ve hak sahiplerine çeşitli sosyal güvenlik yardımları sunulmaktadır.
Sosyal güvenlik alanındaki bir diğer önemli gelişme, 20 Kasım 1942'de yayımlanan Beveridge Raporu'dur. Beveridge modeli ise vergi gelirleriyle finanse edilen ve toplumun tamamını kapsayan bir sosyal koruma anlayışına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, sosyal güvenliği yalnızca çalışanların değil tüm vatandaşların temel bir hakkı olarak değerlendirirken devletin sosyal sorumluluğunu ön plana çıkarmış; özellikle İngiltere'de sosyal refah devletinin kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır (Özmen, 2017: 603).

Karma sistem olarak ifade edilen, Bismarck ve Beveridge tipi sistemlerin birlikte uygulandığı modellerde ise, aktif nüfus için prim esaslı sigortalar ve tüm vatandaşlar için evrensel sosyal güvenlik hizmetleri bir arada sunulur. Tablo-1'de bazı Avrupa ülkelerinde tercih edilmiş uygulamalar görülmektedir.

Tablo-1: Seçilmiş Ülkelerde Sosyal Güvenlik Sistem Tercihleri

Ülke	**Sistem**	**Ülke**	**Sistem**
Avusturya	Bismark Sistemi	Finlandiya	Beveridge Sistemi
Fransa	Bismark Sistemi	Danimarka	Beveridge Sistemi
Hollanda	Bismark Sistemi	İsveç	Beveridge Sistemi
İtalya	Karma Sistem	İspanya	Karma Sistem
Portekiz	Karma Sistem	Yunanistan	Karma Sistem

Kaynak: Atatanır, 2000: 11'den aktaran Erdoğan, 2018: 28.

Sosyal güvenlik alanında uluslararası çerçeveyi belirleyen en önemli belgelerden biri, 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Beyannamenin 22. maddesinde sosyal güvenlik, herkesin toplum üyesi olmakla sahip olduğu temel bir hak olarak sunulmuş; 25. Maddede, bireylerin ve ailelerin sağlık, konut, beslenme, tıbbi bakım gibi temel refah koşullarına erişim hakkı vurgulanmış, ayrıca işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk ve yaşlılık gibi durumlarda korunma hakkı güvence altına alınmıştır (AÜ).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Uluslararası literatürde, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemlerinin finansal dengesinin, sadece mali sürdürülebilirlik açısından değil; iktisadi büyüme-kalkınma, yoksullukla mücadele ve toplumsal barışın korunması açısından kritik olduğu vurgulanmaktadır. OECD raporlarında, demografik değişim ve yaşlanma sürecinin sosyal güvenlik sistemi etkilerine dikkat çekilmekte ve reform ihtiyacı ön plana çıkarılmaktadır (OECD, 2019).

3. TÜRKİYE'DE SOYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi, 1935 Sosyal Sigortalar Kanunu ile yasal zemine kavuşmuş; zamanla ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda kapsamı genişletilmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda gerçekleştirilen reformlar, sistemin omurgasını güçlendirmeyi ve mali sürdürülebilirliği arttırmayı amaçlamıştır. Bu süreçte SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Kurumlarının tek çatı altında birleştirilmesi ve genel sağlık sigortasının uygulamaya konulması sistemde önemli dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Tarihsel olarak başlıca evreler aşağıda özetlenmektedir (Durdu, 2009: 43):

1880 Öncesi Dönem: Sosyal güvenlik aile, hayır kurumları ve sınırlı devlet desteğiyle sağlanmıştır.

1880-1945 Dönemi: Sosyal güvenlik sistemleri kurumsallaşmış, özellikle sanayileşen kesimleri kapsar hale gelmiştir.

1945-1975 Dönemi: Sosyal devletin "altın çağı" olarak adlandırılan bu dönemde, sosyal sigortalar ve sosyal devlet hizmetlerinde önemli artışlar gözlemlenmiş; refah devleti anlayışıyla sosyal sigorta ve sosyal hizmetler genişlemiştir.

1975-1999 Dönemi: Koalisyonlar döneminin popülist siyasi tercihiyle artan erken yaşta emekliliğin yol açtığı mali yükler reform ihtiyacını doğurmuş, sürdürülebilirlik ön plana çıkmıştır.

1999-2008 Sosyal Güvenlik Reformları: Türkiye'de sosyal güvenlik sistemlerinin yaşadığı sıkıntılar karşısında, uygulamalara yönelik yeniden yapılanma arayışı,1990'lı yıllardan itibaren hız kazanmış ve sosyal güvenlik sisteminin kronik sorunlarının çözümü için harekete geçilmiştir. Emeklilik ve işsizlik sigortası düzenlenmiş, sistem mali disiplin altına alınmıştır.

Kendinden önceki 50 yılı aşan dönemin deneyimi göz önüne alındığında, sosyal sigorta hak ve yükümlülükleri bakımından en kapsamlı düzenlemeleri ihtiva edene ve "sosyal güvenlikte reform" olarak nitelenen 08.09.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanun, esas itibariyle sosyal sigorta kurumlarının ve özellikle SSK ve Bağ-Kur'un finansman açığı problemini çözmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, prime esas kazançların tespiti, prim oranlarının ve prim ödeme gün sayılarının arttırılması gibi gelir artırıcı düzenlemelerle emeklilik yaşının yükseltilmesi (kadın 58-erkek 60), aylık bağlama oranlarının düşürülmesi gibi giderleri azaltıcı düzenlemeleri eş zamanlı yürürlüğe koymuştur. Ancak emeklilikteki kademeli geçiş nedeniyle beklenen iyileşmenin 20 yıl sonra gerçekleşebileceği öngörülmüştür. Getirdiği en önemli yeniliklerden biri de kanuna adını veren işsizlik sigortası uygulamasıdır (Tuncay, 2005: 5). Ekim 2000 tarihli kararnamelerle, Emekli sandığı dışındaki kurumsal yapı Sosyal Güvenlik Kurumu olarak şekillenmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2006 yılında yürürlüğe giren 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı tek çatı altında birleştirilerek Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuş, böylece idari yapı merkezileştirilmiş ve hizmet sunumunda etkinliğin arttırılması amaçlanmıştır. 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (1 Ekim 2008) ile sosyal güvenlik sistemi yeniden yapılandırılmış; sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası tek ve bütüncül sistem haline getirilmiştir. Türkiye'de yaşayan herkesin genel sağlık sigortası kapsamına alınması hedeflenmiş, sosyal sağlık hizmetlerine erişim yaygınlaştırılmaya çalışılmış ve mali sürdürülebilirliği destekleyen düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

4. ERKEN YAŞTA EMEKLİLİK: EYT DÜZENLEMESİ VE ETKİLERİ

EYT sorunu 1999 yılında yürürlükte olan Sosyal Sigortalar Kanununda yapılan değişiklikle ortaya çıktı. Erken yaşta emekli olmadan dolayı işlemez duruma gelen sosyal güvenlik sistemini düzeltmeyi amaçlayan bu yasal değişiklikle 8 Eylül 1999 sonra emekliliğe hak kazanmak için sigortalılık süresi ve prim gün sayısının yanında yaş şartı da eklendi. Daha önce, emekli olabilmek için sigortalılık süresi ve prim gün sayısındaki koşulların karşılanması yeterliydi; kadınlarda 20; erkeklerde 25 yıl sigortalılık süresi ve 5000 gün prim şartını yerine getirenler emekli olabiliyordu. Değişiklikten sonra ise kademeli olarak yaş ve prim gün sayısı arttırıldı. Son halinde ise prim ödeme gün sayısı işçilerde (SSK) 7200, esnaf ve çiftçilerde (Bağ-Kur) ise 9000'e çıkartıldı (Kadim Hukuk, 2026). Yaş koşulu ise, kademeli geçiş biçiminde ve nihayetinde kadınlarda 58, erkeklerde 60 olarak belirlendi (Denge Hukuk, 2026).

Ülke nüfusunun önemli bir kesimini alakadar eden "Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT)" konusu, finansal, sosyal ve siyasal yönü olan, üzerinde tartışılan ve ülke gündemini uzun süre işgal eden bir sorun olmuştur. Politik konjonktür ve oluşturulan kamuoyunun etkisiyle gerçekleşen EYT düzenlemesi (03.03.2023 tarihli, 7438 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun); geniş bir kitle için emeklilik hakkına erişimde yaş şartını kaldırarak çok sayıda sigortalının kısa sürede emekli olabilmesinin önünü açmıştır. Bunun sonucunda emekli aylığı alan kişi sayısı ciddi ölçüde artmış; aktif-pasif sigortalı dengesi üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Bu çalışmada Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği, 2002-2025 dönemine ilişkin veriler üzerinden incelenmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu'na devredilen istatistik yıllıkları ve çalışma raporları, 2008 sonrası SGK istatistik yıllıkları, Sosyal Güvenlik Kurumu Veri Sistemi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Faaliyet Raporları, Hazine ve Maliye Bakanlığı verileri ile Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan göstergelerden yararlanılmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini değerlendirmek üzere aktif-pasif sigortalı sayısı, yaşlılık aylığı alan kişi sayısı, aktif/pasif sigortalı oranı, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun gelir ve harcama kalemleri ile EYT düzenlemesi sonrası emekli-çalışan dengesi temel göstergeler olarak kullanılmıştır. Aktif sigortalılar, sistemin finansmanında en büyük katkıyı oluşturan prim gelirlerini ödeyen çalışanları; pasif sigortalılar ise yaşlılık aylığı alan emeklileri ifade etmektedir.

Derlenen veriler kullanılarak öncelikle aktif sigortalı ve yaşlılık aylığı alan kişi sayılarındaki değişim yıllar itibarıyla incelenmiş, daha sonra sistemin mali sürdürülebilirliği açısından

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

aktif/pasif sigortalı oranı hesaplanmıştır. Ayrıca EYT düzenlemesinin etkilerini ortaya koyabilmek amacıyla 2023 yılı öncesi ve sonrası veriler karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

Ele alınan dönemde aktif sigortalı, pasif sigortalı ve emekli sayılarının değişimi Tablo-2'de düzenlenmiştir. 2002-2007 dönemi için SSK (4A), Bağ-Kur (4B) ve Emekli Sandığı aktif sigortalı, pasif sigortalı ve emekli sayıları ayrı ayrı gösterilmiştir. SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın 2006 yılında (5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) bünyesinde birleştirilmesini müteakip 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun temel hükümlerinin 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girmesi nedeniyle 2008 sonrası için aktif sigortalı, pasif sigortalı ve emekli sayıları tek kalemde gösterilmiştir.

Tablo-2: Türkiye Sosyal Güvenlik Sisteminde İnsani Boyut (2002-2025)

Yıl	Kurum	Aktif Sigortalı Sayısı (Kişi Bazında-zorunlu sigortalı sayılanlar)	Pasif Sigortalı Sayısı (Dosya Bazında)	Emekli Sayısı (Sadece Yaşlılık Aylığı)	Aktif/Pasif Oranı
2002	Bağ-Kur	3.083.531	1.393.670	1.161.761	2,21
	Emekli Sandığı	2.372.777	1.260.058	1.096.347	1,88
	SSK	5.611.974	3.747.573	3.565.415	1,49
	Toplam	**11.068.282**	**6.401.301**	**5.823.523**	**1,72**
2003	Bağ-Kur	3.383.849	1.445.820	1.280.934	2,34
	Emekli Sandığı	2.508.741	1.314.574	1.147.228	1,9
	SSK	6.750.460	3.935.523	3.774.505	1,71
	Toplam	**12.643.050**	**6.695.917**	**6.202.667**	**1,88**
2004	Bağ-Kur	3.448.549	1.519.190	1.383.070	2,26
	Emekli Sandığı	2.404.091	1.381.745	1.199.344	1,73
	SSK	6.952.848	4.120.866	3.972.105	1,68
	Toplam	**12.805.488**	**7.021.801**	**6.554.519**	**1,82**
2005	Bağ-Kur	3.353.114	1.600.294	1.455.309	2,09
	Emekli Sandığı	2.402.409	1.443.721	1.244.912	1,66
	SSK	7.114.997	4.308.186	4.167.514	1,65
	Toplam	**12.632.252**	**7.352.201**	**6.867.735**	**1,71**
2006	Bağ-Kur	3.356.312	1.583.997	1.517.151	2,11
	Emekli Sandığı	2.420.897	1.498.484	1.272.766	1,61
	SSK	9.025.091	4.166.390	4.354.197	2,16
	Toplam	**14.821.617**	**7.248.871**	**7.144.114**	**2,04**
2007	Bağ-Kur	3.376.300	1.650.860	1.562.155	2,04
	Emekli Sandığı	2.444.680	1.517.238	1.301.624	1,61
	SSK	9.159.894	4.398.134	4.542.450	2,08
	Toplam	**14.980.874**	**7.566.232**	**7.406.229**	**1,97**

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Yıl	Kurum	Aktif Sigortalı Sayısı (Kişi Bazında-zorunlu sigortalı sayılanlar)	Pasif Sigortalı Sayısı (Dosya Bazında)	Emekli Sayısı (Sadece Yaşlılık Aylığı)	Aktif/Pasif Oranı
2008	SGK (4/1-A, 4/1-B, 4/1-C)	15.041.268	8.045.815	5.918.007	1,87
2009	SGK	15.096.728	8.488.856	6.228.816	1,78
2010	SGK	16.196.304	8.820.679	6.473.492	1,84
2011	SGK	17.374.631	9.274.682	6.816.806	1,87
2012	SGK	18.352.859	9.635.709	7.065.881	1,9
2013	SGK	18.886.989	9.893.779	7.284.036	1,91
2014	SGK	19.821.822	10.227.047	7.504.323	1,94
2015	SGK	20.773.227	10.808.165	7.854.890	1,92
2016	SGK	21.131.838	11.052.334	8.121.461	1,91
2017	SGK	22.280.463	11.418.722	8.402.314	1,95
2018	SGK	20.093.780	11.867.931	8.729.758	1,86
2019	SGK	20.172.891	12.214.543	8.968.462	1,80
2020	SGK	21.064.613	12.490.714	9.133.884	1,87
2021	SGK	22.382.418	12.847.135	9.340.111	1,93
2022	SGK	23.741.403	13.128.225	9.499.096	2,01
2023	SGK	23.021.132	16.030.256	11.508.619	1,66
2024	SGK	23.202.708	15.869.846	12.028.127	1,61
2025	SGK	26.328.559	16.204.425	12.254.179	1,62

Kaynak: 2002-2008 yılları SGK'ya devredilen istatistik yıllıkları ve 2008 sonrası SGK istatistik yıllıkları kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo-2 bir bütün olarak değerlendirildiğinde, 2002-2005 döneminde Türkiye Sosyal Güvenlik Sisteminin kapsamının önemli ölçüde genişlediği görülmektedir. Toplam aktif sigortalı sayısı yaklaşık 2,4 kat artarak 11 milyon seviyelerinden 26 milyonun üzerine çıkarken, pasif sigortalı ve emekli sayılarında da belirgin yükselişler gözlemlenmektedir. Bu durum, sosyal güvenlik sisteminin daha geniş bir nüfusu kapsadığını göstermekle birlikte, sistem üzerindeki finansman yükünün de arttığını ortaya koymaktadır.

Bazı dönemlerde aktif/pasif oranında dikkat çeken dalgalanmalar meydana gelmiştir. 2002 yılında 1,72 olan bu oran, istihdamdaki artış ve sigortalı kapsamının genişlemesine bağlı olarak 2022 yılında 2,01 seviyesine yükselmiş ve sistem açısından görece olumlu bir görünüm sergilemiştir. Ancak 2023 yılında EYT düzenlemesinin yürürlüğe girmesiyle 2023 yılından itibaren pasif sigortalı ve emekli sayılarındaki hızlı artış sonucunda oran yeniden gerileyerek 2024 yılında 1,61 seviyesine düşmüştür. Bu gelişme, sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesi açısından önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Özellikle 2023 sonrasında gözlemlenen değişim, emeklilik sistemine yönelik düzenlemelerin sosyal güvenlik göstergelerine doğrudan yansıdığını göstermektedir. Aktif sigortalı sayısındaki artışın devam etmesine rağmen pasif nüfusun daha hızlı büyümesi, sistemin finansman yükünü arttırmıştır. Halbuki, sürdürülebilirlik açısından yalnızca sigortalı sayısındaki artışın değil, aktif ve pasif nüfus arasındaki dengenin de korunması gerekmektedir.

Tablo-3'te, 2018-2025 döneminde Sosyal Güvenlik Kurumu bütçesinde hem gelir hem de gider kalemlerinin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu artış, bir yandan sigortalı sayısında ve prim tahsilatındaki artışta, diğer yandan enflasyonist süreç, sağlık harcamalarındaki yükseliş ve emekli aylıklarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Ancak gelir ve giderlerdeki artışın düzensizliği bütçe dengesinin yıllar itibariyle istikrarsız görünümüne neden olmaktadır. 2018-2024 döneminde kurum bütçesi sürekli açık vermiş; en yüksek açık 2020 yılında 67.469 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde sağlık harcamalarındaki artış, ekonomik koşullar ve sosyal güvenlik harcamalarının genişlemesi bütçe üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Buna karşın 2025 yılında 35.741 milyon TL bütçe fazlası verilmesi, gelir artışının gider artışını aşmaya başladığını göstermektedir. Ancak tek yıllık bütçe fazlasının sosyal güvenlik sisteminin uzun vadeli mali sürdürülebilirliği açısından kesin bir iyileşme göstergesi olarak değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. Bu durumun kalıcı olup olmadığının izleyen yıllardaki bütçe gerçekleşmeleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo-3: 2018-2025 Yılları Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

	TOPLAM GİDERLER			**TOPLAM GELİRLER**			
Yıllar	Sağlık Giderleri (GSS)	Emekli Aylıkları	Toplam Gider (Diğer Giderler Dahil)	Prim Gelirleri	Devlet Katkısı	Toplam Gelir (Diğer Gelirler Dahil)	**DENGE**
2018	91.566	253.841	**386.707**	202.749	-	381.033	**-5.674**
2019	110.749	308.723	**468.691**	327.847	-	**464.660**	**-4.031**
2020	135.704	343.046	**540.095**	320.524	85.070	**472.626**	**-67.469**
2021	177.241	406.024	**654.820**	419.064	106.848	**633.207**	**-21.613**
2022	283.224	668.795	**1.039.811**	715.047	174.712	**1.000.079**	**-39.732**
2023	553.143	1.408.624	**2.232.339**	1.463.294	325.630	**2.192.955**	**-39.385**
2024	980.870	2.667.846	**3.972.816**	2.792.342	637.657	**3.962.467**	**-10.350**
2025	1.353.134	3.775.456	**5.563.325**	4.036.262	888.670	**5.599.066**	**35.741**

Kaynak: SGK Faaliyet Raporları (2018-2025) kullanılarak hazırlanmıştır.

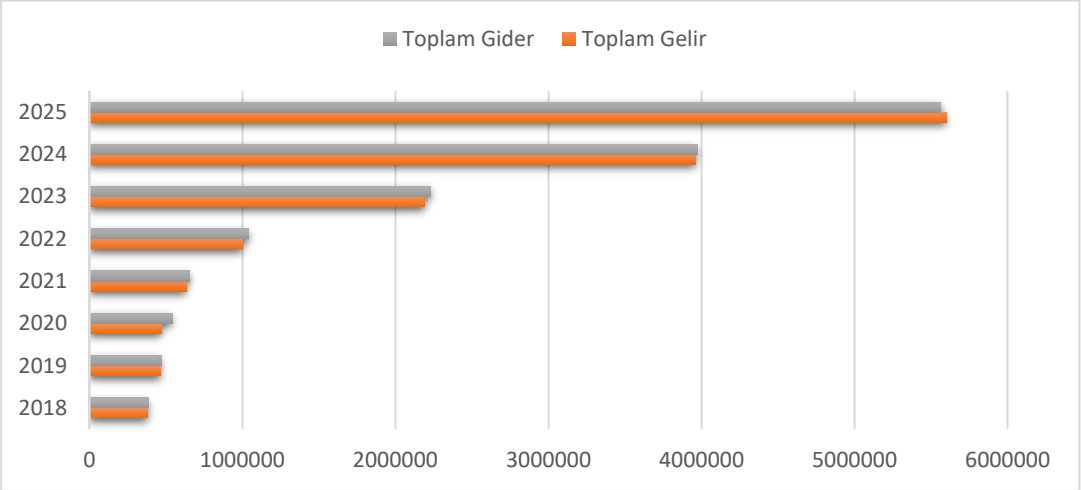
Özetle Tablo-3, sosyal güvenlik sisteminin kapsamı genişledikçe harcamaların da önemli ölçüde arttığını; bu harcamaların finansmanında, prim gelirlerinin yanında devlet katkısının da giderek belirleyici bir unsur haline geldiği ortaya koyulmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği açısından yalnızca prim tahsilatının arttırılması değil, aynı zamanda giderlerin etkin yönetimi ve aktüeryal dengenin korunmasına yönelik politikaların da büyük önem taşıdığı söylenebilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SGK'nın toplam gelir ve toplam giderlerinin yıllara göre değişimini gösteren Grafik-1'de de 2018-2025 döneminde SGK'nın hem toplam gelirlerinde hem de toplam giderlerinde sürekli bir artış eğilimi olduğu; ancak toplam giderler toplam gelirlerin üzerinde gerçekleştiği için SGK bütçesinin açık verdiği ve devlet katkısına ihtiyaç duyduğu görülmektedir. 2020 yılında gelir ve gider arasındaki farkın belirgin şekilde arttığı dikkat çekmektedir. Bu gelişmede pandemi sürecinde artan sağlık giderleri, sosyal güvenlik destekleri, işverenlere yapılan teşvikler ve emeklilik ödemelerindeki yükselişlerin etkili olduğu söylenebilir.

2022 yılından itibaren hem gelir hem de giderlerde önemli bir sıçrama yaşanmaya başlamıştır. Bu artışta yüksek enflasyon, ücret artışları, prim tahsilatlarındaki yükseliş ve sosyal güvenlik harcamalarının genişlemesi etkili olmuştur. Özellikle 2023 yılı, sosyal güvenlik sistemi açısından önemli bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu yılda yürürlüğe giren EYT düzenlemesiyle birlikte emekli aylığı ödemelerinde belirgin bir artış meydana gelmiştir. Buna paralel olarak toplam giderler 2022 yılına göre yaklaşık iki kat artarak 2.232.339 TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde prim gelirleri ve toplam gelirlerde de artış gözlemlenmesine rağmen, giderlerdeki hızlı yükseliş nedeniyle bütçe açığı devam etmiştir. Bu durum, EYT düzenlemesinin kısa vadede sosyal güvenlik harcamaları üzerindeki mali etkisini ortaya koyarken, sistemin uzun vadeli mali sürdürülebilirliği açısından aktüeryal dengenin korunmasının ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir.

Grafik-1: SGK Toplam Gelir ve Toplam Giderlerin Değişimi (2018-2025)

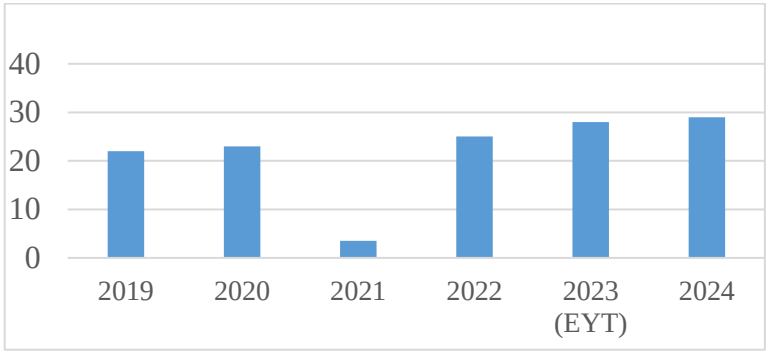


Kaynak: SGK Faaliyet Raporları (2018-2025) kullanılarak hazırlanmıştır.

Dikkat çeken bir başka gelişme ise 2025 yılında toplam gelirlerin ilk kez toplam giderleri aşmasıdır. Bütçe dengesinin fazla vermesi açısından olumlu bir gelişme olsa da, mali sürdürülebilirlik bağlamında bu performansın tek yılla sınırlı kalmaması ve kalıcı kılınması gerekmektedir. Bu çerçevede, prim gelirlerinin arttırılması, kayıt dışı istihdamın azaltılması ve aktüeryal dengenin güçlendirilmesine yönelik politikaların istikrarı önemlidir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Grafik-2: SGK Harcamalarının Bütçe İçindeki Payı (%)



Kaynak: SGK, TÜİK, Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 2 de görüldüğü üzere, SGK harcamalarının bütçe içindeki payının yıllar itibariyle genel olarak yükseliş eğiliminde olduğu görülmektedir. Özellikle 2023 yılında EYT sonrasında harcama oranındaki artış belirginleşmiş, 2024 yılında yükseliş eğilimi devam etmiştir. Bu durum, sosyal güvenlik harcamalarının kamu bütçesi üzerindeki yükünün arttığını göstermektedir.

4.1. EYT Kısa Vadeli Etkileri

Geniş bir çevrenin uzun süre tekrarlanan beklentileri doğrultusunda gerçekleşen EYT düzenlemesi, çalışma hayatını ve sosyal güvenlik sistemini hem kısa hem de uzun vadede etkileyecek unsurları beraberinde getirmiştir. Kısa vadeli etkiler şunlardır:

i. **İşveren açısından kıdem tazminatı yükü:** İş Kanunu'na göre emekli olduğu için işi bırakan kişilerin kıdem tazminatı hakkı bulunduğundan, işverenler EYT kapsamında emekli olup işi bırakan çalışanlarına kıdem tazminatı ödemek durumunda kalır. Ek olarak emekli olduğunda henüz kullanmadığı yıllık izinleri bulunan çalışanlara, ayrıca yıllık izin için de ücret ödenmesi gerekir.
ii. **İşverenlerin teşvik haklarını kaybetme riski:** Aktif çalışan, EYT ile emekli olunca işini bırakması halinde, ilgili iş yerinde çalışan miktarı azalır ve işverenlerin bazı teşvik haklarının kaybolması riski doğar.
iii. **Deneyimli çalışanların işten ayrılması:** İşverenler, EYT ile emekli olup işi bırakan çalışanların uzunca bir sürede aynı iş yerinde edindikleri deneyimi kaybetmiş olmaktadır.
iv. **İş yerinde çalışan EYT'li sayısının artması:** EYT düzenlemesi kapsamında emekliye ayrılan birçok kişinin yaşı, emeklilik koşullarındaki yaş sınırının altında olduğundan, aktif işlerine de devam etmeyi tercih ederler.

4.2. Uzun Vadeli Etkiler

EYT, mevcut emeklilik sistemine finansal ve yapısal baskılar yapmaktadır. EYT mağdurlarının erken emeklilik talepleri, devletin sosyal güvenlik bütçesi üzerinde ekstra yük oluşturmakta ve bu da genel emeklilik sisteminin sürdürülebilirliğini etkilemektedir. EYT'nin uzun dönemli etkileri şunlardır:

i. **Devletin sosyal güvenlik bütçesi üzerinde ekstra yük:** EYT düzenlemesiyle, daha önce yaş koşulu nedeniyle emekli olamayan milyonlarca bireye erken emeklilik imkanı tanınmış; bu da devlet bütçesinden sosyal güvenlik ödemelerine ayrılan kaynaklarda ciddi

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

bir artışa yol açmıştır. Yani EYT düzenlemesi, genel bütçe üzerinde ekstra yük oluşturmuştur.

ii. **Genel emeklilik sisteminin sürdürülebilirliği:** Eklene finansman yükü, genel emeklilik sisteminin sürdürülebilirliğini etkileyecektir.

iii. **Emekli aylığı hesaplamasında kullanılan parametrelerde ve borçlanma oranlarında değişiklik beklentisi:** 2025 veya 2026 yılında emeklilik başvurusunda bulunmanın başlangıç aylığı üzerinde farklı sonuçları söz konusudur.

iv. **Kıdem tazminatı tavanı:** Brüt ücretler ve ücret politikalarındaki artışlara bağlı olarak zaman içinde değişebilmektedir. Bu çerçevede asgari ücrette meydana gelen artışlar, kıdem tazminatı tutarlarının yükselmesine dolaylı olarak etki edebilmektedir.

4.3. EYT Düzenlemesinin Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliğine Etkileri

EYT' düzenlemesi kapsamında yaklaşık 5 milyon kişi emekli olmaya hak kazanmış olsa da 2025 itibariyle emekliye ayrılan sayısı, 2 milyon 750 bin civarındadır; 2,5 milyon hak sahibi emekli olmayarak sistemde kalmaya devam etmiştir. Emekli olmayı seçenlerin ortalama yaşı 48 olarak belirlenmiştir (ÇSGB, 2024). 2024 yılı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı'nın yaptığı açıklamaya göre, EYT'nin emekli maaşlarına etkisi, yıllık yaklaşık 416,9 milyar TL, prim kayıplarına etkisi, yıllık 162,1 milyar TL, bayram ikramiyelerine etkisi ise yıllık 13,7 milyar TL olacaktır (Sigorta Gazetesi, 2024).

Emekli sayısında zamanla artışın bütçe dengesine olumsuz yansımaları devam edecektir. EYT düzenlemesiyle emekliye ayrılanların, bütçeye toplam maliyetinin sadece maaşlarla sınırlı kalmayacağı, ek ödenekler, sağlık harcamaları ve ikramiyeler de hesaba dahil edildiğinde etkinin daha yüksek olacağı görülmektedir (mevzuat.org.tr, 2025).

4.4. EYT Düzenlemesinin Diğer Etkileri

i. Finansal ve Aktüeryal Etkiler: EYT, emeklilik yaşının düşürülmesi anlamında düşünüldüğünde, ortalama yaşam süresi ve bağlanacak aylıkların hesaplandığı aktüeryal modellerde olumsuz etki yaratır. Daha uzun süre emeklilik aylığı ödenmesi beklendiğinden pim/gelir dengesinde bozulma riski artar (Bülbül ve Gayaker, 2025: 104-110).

ii. Sosyoekonomik Etkiler: Düzenleme, yaş şartı nedeniyle emekli olamamış bireyler için sosyal kazanımlar, özellikle fiziksel olarak yıpratıcı sektörlerde çalışanlara, sağlık ve yaşam kalitesi bakımından avantaj sağlamıştır. Gündeme gelen tartışmalardan biri; 9 Eylül 1999 ve sonrası emekliliğe hak kazananlar için, EYT düzenlemesinin yarattığı etkinin sosyal adalet ya da kuşaklar arası adalete ters düşmesidir. Bu nedenle, EYT ile birlikte kademeli emeklilik düzenlemesi tartışmaları da başlamıştır (Yasım, 2025: 266–270).

iii. İşgücü Piyasasına Etkiler: EYT düzenlemesi, iş gücü piyasasında istihdam yapısında dolaylı etkiler yaratabilir. Yaş şartının kaldırılması, işsizlikle mücadele ve gençler için istihdam alanları oluşturma gibi bir etkide de bulunabilir. Erken emeklilik, mevcut çalışanların işten ayrılmasına bağlı olarak bazı pozisyonlardaki işlere gençlerin katılımını kolaylaştırabilir.

Öte yandan EYT düzenlemesi, iş gücü piyasalarını farklı açılardan olumsuz etkilemektedir. Bunlardan ilki, EYT kapsamındaki emekli kesimin yeni iş bulması veya emekli oldukları işyerlerinde işlerine devam etmesi durumudur. İkincisi, emekli aylığı almakta olan ve hala

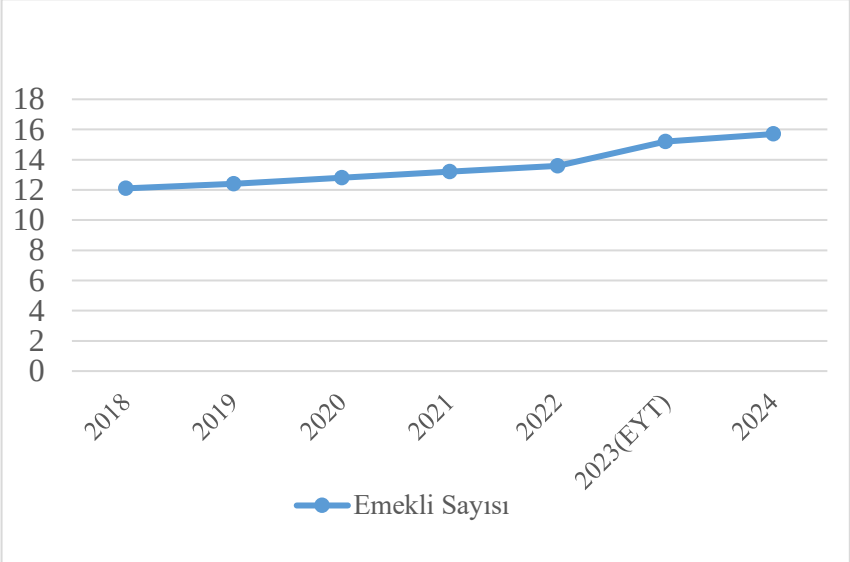
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

çalışma yaşında bulunanların minimum beklentide bulunduğu ücretlerinin düşmesi nedeniyle kayıt dışı olan ya da yarı zamanlı işlerde çalışmaya yönelik eğilimlerinin artmasıdır.

iv. Hanehalkı Gelirlerine Etki: EYT kapsamında emekli olanlara yapılan maaş ödemesi sabit bir getiri olduğundan doğrudan hanehalkının nominal gelirini arttırır. Gelir artışı ile hanehalkının temel tüketim mallarına ulaşımı kolaylaşır ve refah düzeyi yükselebilir.

EYT düzenlemesinin en belirgin etkisinin ekonomik boyutta yoğunlaştığı görülmektedir. Bunu sosyal güvenlik sistemine etkisi ve siyasal etkiler izlemektedir. Sosyal etki ile iş gücü piyasasına etkisi görece daha düşük kalmaktadır. Bu saptamalar, EYT düzenlemesinin yalnızca bireysel emeklilik hakkını ilgilendiren bir uygulama olmadığını; aynı zamanda kamu maliyesi, sosyal güvenlik sistemi ve ekonomik yapı üzerinde çok boyutlu sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik-3: Emekli Sayısının Zaman İçindeki Gelişimi



Kaynak: SGK, TÜİK, Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik-3, emekli sayısının yıllar itibarıyla düzenli olarak arttığını göstermektedir. Yine 2023 EYT sonrasında bu artış daha belirgin hale gelmiş, bu durum sosyal güvenlik sistemindeki pasif sigortalı sayısını önemli ölçüde arttırmıştır.

Tablo-4: Türkiye'de EYT Düzenlemesi Sonrası Emekli-Çalışan Dengesi

Emekli Sayısı	16 Milyon
Aktif Çalışan	25,3 Milyon
Aktif/Pasif Oranı	1,6
Düzenleme ile Emekli Olan	2,7 Milyon (2025)
Emekli Olup Çalışan	2,1 Milyon
Düzenlemenin Bütçeye Maliyeti	2024: 742 Milyar TL 2025: 1,2 Trilyon TL

Kaynak: SGK ve Sigorta Gazetesi. (2024) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Tablo-4 incelendiğinde, EYT düzenlemesinin ardından emekli sayısının yaklaşık 16 milyona ulaştığı, aktif çalışan sayısının ise 25,3 milyon olduğu görülmektedir. Aktif/Pasif sayısının 1,6 seviyesinde olması, sosyal güvenlik sisteminin finansman dengesinin daha kırılgan bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca yaklaşık 2,7 milyon kişinin EYT düzenlemesi kapsamında emekli olması ve bunların büyük bir bölümünün çalışmaya devam etmesi, düzenlemenin emeklilik sistemi ve işgücü piyasasına yansımalarını ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği, demografik değişimlerden ve sosyal güvenlik politikalarından doğrudan etkilenmektedir. Doğurganlık oranlarındaki azalmayla yaşlı nüfusun nispi artışı ve kayıt dışı istihdam sistem üzerinde uzun dönemli baskı oluştururken, 2023 yılında yürürlüğe giren EYT düzenlemesi emekli sayısını arttırarak aktif/pasif sigortalı dengesini olumsuz etkilemiş ve sistemin finansman yükünü arttırmıştır. Bu durum, sistemin kendi kendini finanse etme kapasitesini zayıflatarak dışsal desteklere bağımlı olmasına yol açmaktadır.

Bu çalışma için derlenen veriler ve yapılan hesaplamalar, uzun vadeli sürdürülebilirliğin yalnızca prim gelirlerinin arttırılmasıyla sağlanamayacağını; istihdamın geliştirilmesi, kayıt dışılığın azaltılması ve aktüeryal dengeyi gözeten sosyal güvenlik politikalarının birlikte uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sistemin sürdürülebilirliği için ilk etapta kayıt dışı istihdamla mücadelenin teknoloji destekli etkin denetimlerle güçlendirilmesi ve işgücü piyasasına esneklik ve güvenilirlik kazandırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda kadın ve genç istihdamını destekleyen, işgücüne katılımı arttıran, aktif sigortalı sayısını arttıracak istihdam politikalarının uygulanması ve emeklilik sistemine ilişkin düzenlemelerin uzun vadeli aktüeryal etkiler dikkate alınarak planlanması önem taşımaktadır. Ayrıca bireysel ve tamamlayıcı emeklilik uygulamalarının yaygınlaştırılması ile sosyal güvenlik sisteminin finansman yapısının çeşitlendirilmesi, uzun vadeli sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak politikalardan bazıları olarak değerlendirilebilmektedir.

Özetle, Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi konusundaki vizyonu; demografik dönüşümü bir tehdit olmaktan çıkaracak aktif nüfus politikaları ve aktüeryal gerçeklerle uyumlu, popülist yaklaşımlardan uzak, bütüncül bir politika karması içerisinde şekillenmelidir. Sistemin gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılması, bugün atılacak olan ve ekonomik rasyonaliteyi toplumsal adaletle birleştiren uzun vadeli adımlara bağlıdır. Aksi halde, kısa vadeli düzenlemelerin sistem üzerindeki mali yükü arttırarak uzun vadede daha derin yapısal sorunlara yol açma riski kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

Bülbül, O. G., ve S. Gayaker (2025). "Emeklilikte Yaş Şartının Sürdürülebilirliği: Emeklilikte Yaşa Takılanlar ve Emeklilikte Adalet Kavramlarının Belirginliği Üzerinden Bir Analiz", Sosyal Güvence Dergisi (Özel Sayı): 94-130.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2024). 2025 Yılı Bütçe Sunumu/TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu. Ankara.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Denge Hukuk (2026). https://www.dengehukukofisi.com/eyt-nedir-kimleri-kapsiyor-sartlari-nelerdir/ 1.7.2026

Durdu, Z. (2009). "Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22): 37-50.

Erdoğan, E. S. (2018). *Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de sosyal güvenlik harcamalarının değerlendirilmesi.* Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi. https://ataum.ankara.edu.tr/wpcontent/uploads/sites/209/2018/07/Avrupa-Birligi-Ulkeleri-ve-Turkiyede-Sosyal-Guvenlik-Harcamalarinin-Degerlendirilmesi.pdf / 10.02.2026.

Kadim Hukuk (2026). https://kadimhukuk.com.tr/makale/eyt-emeklilikte-yasa-takilanlar/ 1.7.2026.

Maliye Bakanlığı. (2008). Merkezi Yönetim Kapsamındaki İdareler ve Sosyal Güvenlik Kurumları 2007 Yılı Genel Faaliyet Raporu, Haziran 2008, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/GenelFaaliyetRaporu_2007.pdf / 12.02.2026

Özmen, Z. (2017). "Avrupa'da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(2): 600–620.

Sigorta Gazetesi. (2024) ''Rapor açıklandı: 2024'te 1.61 çalışan 1 emekliye baktı – Sigorta Gazetesi https://sigortagazetesi.com/rapor-aciklandi-2024te-1-61-calisan-1-emekliye-bakti/#:~:text=AKT%C4%B0F%2FPAS%C4%B0F%20ORANI%201%2C61,61%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fan%201%20emekliye%20bakt%C4%B1. /15.05.2026

Sigorta Gazetesi. (SGK; 2024). EYT'nin maliyeti belli oldu: 592,6 milyar TL- https://sigortagazetesi.com/eytnin-maliyeti-belli-oldu-5926-milyar-tl/ 15.05.2026

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2000-2007). Devredilen Kurum İstatistikleri. https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Devredilen/eb4b6b6f-f41a-4d49-8690-797141bfdc8d /11.07.2026

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2008-2025). Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistik Yıllıkları. Ankara. İSTATİSTİK YILLIKLARI - Sosyal Güvenlik Kurumu, https://www.sgk.gov.tr/istatistik/yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/ 12.06.2026

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2023). 2023 yılı Faaliyet Raporu. 2023 Yılı Sosyal Güvenlik Kurumu Faaliyet Raporu - Sosyal Güvenlik Kurumu, https://www.sgk.gov.tr/duyuru/detay/2023-Yili-Sosyal-Guvenlik-Kurumu-Faaliyet-Raporu-2024-02-29-04-49-15 13.06.2026

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2026). Değişkenler/Göstergeler, https://net.sgk.gov.tr/SgkVeriV2/ 11.06.2026

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2011-2025). Politikalar/Kurumsal Politikalar *(2011-2025 Faaliyet Raporları* KURUMSAL POLİTİKALAR - Sosyal Güvenlik Kurumu, https://www.sgk.gov.tr/Politikalar/Kurumsal/b55336ad-0af5-4e78-a7c5-79734c4c476f/ / 10.05.2026

Tuncay, A. Can (2005). "Türk Emeklilik Sisteminde Reform Projesinin Değerlendirilmesi", Çimento İşveren Dergisi, 18 (2): 4-17.

TÜİK. (2024). İstatistiklerle Yaşlılar, https://data.tuik.gov.tr/ 16.03.2026

Yasım, Y. K. (2025). "Emeklilik Sistemlerinde Değişim ve Kuşakların Emekliliği", Hitit Sosyal Bilimler Dergisi, 18(1): 257-273.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Yorgun, Sayım (2025). “Evaluation of Social Security Reform in Turkey: Underlying Rationales and Economic-Administrative Consequences”, İstanbul İktisat Dergisi, 75(2): 375-393.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TÜRKİYE'DE TURİZM BÖLGELERİNDE YEREL GELİR KAYNAĞI OLARAK KONAKLAMA VERGİSİ

Doç. Dr. Özgür Mustafa ÖMÜR

Giresun Üniversitesi,

ozgur.omur@giresun.edu.tr - 0000-0001-5624-1020

ÖZET

Turizm bölgelerinde yerleşik nüfusa göre önemli ölçüde artan geçici nüfus, belediyelerin hizmet maliyetlerini artırmasına rağmen bu maliyetlerin finansmanı mevcut yerel gelir sistemi tarafından yeterince karşılanamamaktadır. Bu nedenle, konaklama faaliyetlerinden yararlanan ziyaretçilerin yerel kamu hizmetlerinin finansmanına katkıda bulunmasını sağlamak amacıyla tasarlanmış belediye düzeyinde bir konaklama vergisi, turizmle ilgili finansal dışsallıkların kısmen içselleştirilmesi ve yerel finansal kapasitenin güçlendirilmesi için alternatif bir politika aracı olabilir. Buna göre, bu çalışma, turizm bölgelerindeki belediyelerin karşılaştığı mevsimsel finansal baskıyı azaltmak, yerel kamu hizmetlerinin finansmanını güçlendirmek ve turizm faaliyetlerinden kaynaklanan maliyetleri daha adil bir şekilde paylaşmak amacıyla Türkiye'ye özgü uygulanabilir bir yerel konaklama vergisi modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma öncelikle, turizm bölgelerindeki yerel yönetimler üzerindeki mevsimsel nüfus artışının yarattığı finansal yük çerçevesinde, konaklama vergisinin belediyeler için önemini ve potansiyel işlevlerini ele alacaktır. İkinci bölümde ise, OECD ülkelerinde uygulanan konaklama vergisi uygulamaları incelenecek ve farklı ülke örnekleri karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirilecektir. Son bölümde, Türkiye'deki mevcut konaklama vergisi sistemi ve yerel yönetimlerin finansman ihtiyaçları ele alınacak ve belediyeler tarafından konaklama vergisinin yerel vergi olarak tahsiline ilişkin öneriler ve değerlendirmeler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Konaklama Vergisi, Yerel Vergiler, Turizm Vergileri, Mali Özerklik

ACCOMMODATION TAX AS A LOCAL REVENUE SOURCE IN TOURISM DESTINATIONS IN TÜRKİYE

ABSTRACT

In tourism destinations, the temporary population, which increases substantially relative to the resident population, raises the cost of municipal services; however, the financing of these additional costs cannot be adequately met by the existing local revenue system. Therefore, a municipal-level accommodation tax designed to ensure that visitors benefiting from accommodation-related activities contribute to the financing of local public services may serve as an alternative policy instrument for partially internalizing tourism-related fiscal externalities and strengthening local fiscal capacity. Accordingly, this study aims to develop a feasible,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Türkiye-specific local accommodation tax model in order to alleviate the seasonal fiscal pressures faced by municipalities in tourism destinations, strengthen the financing of local public services, and ensure a fairer distribution of the costs arising from tourism activities. The study will first examine the significance and potential functions of an accommodation tax for municipalities within the framework of the fiscal burden imposed on local governments by seasonal population increases in tourism destinations. In the second section, accommodation tax practices implemented in OECD countries will be examined, and selected country cases will be comparatively evaluated. The final section will assess the existing accommodation tax system in Türkiye and the financing needs of local governments, and present proposals and evaluations concerning the collection of accommodation tax as a local tax by municipalities.

Keywords: Accommodation Tax, Local Taxes, Tourism Taxes, Fiscal Autonomy

1. GİRİŞ

Turizm sektörü, özellikle kıyı ve kültürel turizm açısından öne çıkan bölgelerde ekonomik faaliyetlerin ve istihdamın gelişmesine önemli katkılar sağlamakla birlikte, turistik hareketliliğin yoğunlaştığı dönemlerde yerel yönetimler üzerinde önemli mali ve idari baskılar oluşturabilmektedir. Turizm sezonunda geçici nüfusun önemli ölçüde artması; ulaşım, temizlik, katı atık yönetimi, su ve kanalizasyon, güvenlik, çevre koruma, altyapı, sağlık ve kamusal alanların bakımına yönelik hizmetlere olan talebi artırmaktadır. Bununla birlikte, belediyelerin hizmet sunum kapasitesi çoğunlukla yerleşik nüfus temel alınarak şekillendiğinden, sezonluk nüfus artışının ortaya çıkardığı ilave hizmet maliyetlerinin mevcut yerel gelir kaynaklarıyla karşılanması güçleşebilmektedir. Bu çerçevede, konaklama faaliyetlerinden elde edilecek bir verginin yerel yönetimlerin gelir kapasitesini güçlendirmek ve turizmin neden olduğu ilave kamusal hizmet maliyetlerinin finansmanına katkı sağlamak amacıyla kullanılması önemli bir politika seçeneği olarak değerlendirilebilir.

Önerilen belediye düzeyinde konaklama vergisi, yalnızca yeni bir yerel gelir kaynağı oluşturma aracı olarak değil, aynı zamanda turizm faaliyetlerinin yerel düzeyde meydana getirdiği maliyetlerin bu faaliyetlerden yararlananlar tarafından kısmen karşılanmasını sağlayabilecek bir mali araç olarak önem taşımaktadır. Çalışmanın ortaya koyacağı öneri, turizmden kaynaklanan ilave yerel kamu hizmeti maliyetlerinin daha adil ve sürdürülebilir biçimde finanse edilmesine yönelik alternatif bir mali politika aracı sunması açısından da önemlidir.

Konaklama vergisine ilişkin mevcut tartışmalar öncelikle merkezi bütçe gelirleri, turizm sektörü ve vergilendirme politikası üzerindeki etkisine odaklanırken, bu çalışma alternatif bir modeli ele almaktadır. Bu model konaklama vergisinin yerel düzeyde toplanması ve elde edilen gelirin turizm bölgelerinde sunulan kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılmasıdır.

Türkiye'de 7194 sayılı Kanun ile ihdas edilen konaklama vergisi, genel bütçe geliri olarak düzenlenmiş ve merkezi yönetim tarafından tahsil edilmektedir. Vergi geliri belediyelerin öz geliri olarak kabul edilmemektedir**.** Bu durum, konaklama vergisinin ekonomik ve mali niteliği açısından akademik literatürde eleştirilmiştir (Akgül, 2024: 2517). Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de halihazırda merkezi hükümet gelir kaynağı olan konaklama vergisinin, turizm

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

faaliyetlerinin yoğun olduğu belediyelerde ortaya çıkan ek kamu hizmeti maliyetlerini finanse etmek amacıyla yerel düzeyde tahsisine yönelik alternatif bir model geliştirmektir. Çalışma öncelikle, turizm bölgelerindeki mevsimsel nüfus artışlarının yarattığı mali yükü dikkate alarak, konaklama vergisinin belediyeler için önemini ve potansiyel işlevlerini inceleyecektir. İkinci bölümde, OECD ülkelerindeki konaklama vergisi uygulamaları analiz edilecek ve farklı ülke örnekleri üzerinden karşılaştırmalı bir bakış açısı sunulacaktır. Son olarak, çalışma, Türkiye'deki mevcut konaklama vergisi uygulaması ve yerel yönetimlerin finansman ihtiyaçlarını dikkate alarak, konaklama vergisinin yerel vergi olarak belediyeler tarafından toplanmasına yönelik öneriler ve değerlendirmeler sunacaktır.

KONAKLAMA VERGİSİNİN UYGULAMA ALANI

Turizm vergileri arasında yer alan konaklama vergisi, gelişmiş turizm sektörüne sahip birçok ülkede farklı isimler ve uygulama yöntemleriyle uygulanmaktadır. Türk vergi sistemine dâhil edilen ancak uygulanması geciken bu vergi türü, öncelikle turizm merkezlerindeki yerel yönetimlere tahsis edilmek üzere tasarlanmıştır. Turizm faaliyetlerinden kaynaklanan maliyetleri üstlenen yerel yönetimler, yerleşik olmayan nüfusun yoğunluğu nedeniyle altyapı ve üstyapı hizmetleri için artan maliyetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Konaklama vergisinin Türkiye'de ve diğer çeşitli ülkelerde tahsis ilkesi çerçevesinde incelenmesi, bu artan maliyetlerin finansmanına yardımcı olmayı amaçladığı için önemlidir (Kızıltoprak, 2022: 15).

Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinde, yerli ve yabancı misafirler arasında ayrım yapılmaksızın, ikamet amacı taşımayan geçici konaklamalar için Katma Değer Vergisi'ne (KDV) ek olarak belirli oranlarda veya miktarlarda konaklama vergisi uygulanmaktadır. Bu vergilendirme turistik konaklamalarla sınırlı olmayıp, hem yerli hem de yabancı tüm misafirlerin geçici konaklama hizmetlerinden faydalandığı ilkesine dayanmaktadır. Konaklama vergisi genellikle konaklama hizmetinin fiyatına belirli bir oran uygulanarak hesaplanır ve gecelik konaklama ücretine eklenerek tahsil edilir (Bozdoğanoğlu, 2013: 132).

OECD ÜLKELERİNDE KONAKLAMA VERGİSİ UYGULAMALARI

Konaklama vergileri dünya genelinde pek çok ülkede uygulanmaktadır. Turizm vergileri kapsamında değerlendirilen konaklama vergilerinin uygulanmasına yönelik dünya örnekleri incelendiğinde, bu vergilerin uygulanmasında başlıca üç gerekçenin öne çıktığı görülmektedir. Bunlar; piyasa başarısızlıklarının giderilmesi, turizm faaliyetlerinden kaynaklanan negatif dışsallıkların içselleştirilmesi ve vergi ihracı yoluyla yerleşik olmayanlardan kamu geliri elde edilmesidir (Ateşağaoğlu ve Adak, 2024: 22). OECD raporlarında turizm vergilerinin çoğunlukla turizmden kaynaklanan altyapı ve hizmet ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla kullanıldığını vurgulamaktadır. Vergi gelirlerinin turizmin oluşturduğu altyapı ve diğer maliyetlerin karşılanmasına tahsis edilmesinin, ziyaretçiler, turizm işletmeleri ve yerel halk açısından verginin kabul edilebilirliğini artırabileceği belirtilmektedir (OECD, 2026).

OECD ülkelerinin önemli bir bölümünde turizm sektörüne çeşitli vergi teşvikleri uygulanmakla birlikte, özellikle Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede turizm faaliyetlerinden kaynaklanan dışsallıkları dengelemek ve sektöre yönelik finansman sağlamak amacıyla turizm (konaklama) vergileri yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu vergilerin tasarımında çevresel amaçlar her zaman açık bir şekilde ön plana çıkarılmasa da, elde edilen vergi gelirleri çoğu

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

zaman çevrenin korunması ve sürdürülebilir turizm politikalarının desteklenmesine yönelik faaliyetlerin finansmanında kullanılmaktadır. Nitekim Yunanistan ve İzlanda'da konaklama vergilerinden elde edilen gelirler çevrenin korunmasına yönelik uygulamaların finansmanına tahsis edilirken, Fransa'da söz konusu gelirler ulaşım altyapısının geliştirilmesinin finansmanında değerlendirilmektedir (OECD, 2024: 60–61).

Benzer şekilde Japonya'da bu vergilerden elde edilen kaynaklar, turizm hizmetlerinin kalitesinin artırılması, turizm işletmelerinin desteklenmesi ve sektörde yenilikçi uygulamaların hayata geçirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu kapsamda, göçmenlik işlemlerinin iyileştirilmesi, uluslararası standartlarda turistik tesislerin geliştirilmesi ve bölgesel turizm kaynaklarından yararlanılarak yeni turizm ürünlerinin oluşturulması gibi faaliyetler finanse edilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, birçok ülke uluslararası ziyaretçilerden tahsil edilen turizm vergilerini destinasyon pazarlaması, turizm altyapısının güçlendirilmesi, turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesi ve destinasyonların rekabet gücünün artırılmasına yönelik yatırım ve geliştirme faaliyetlerinin finansmanında etkin bir araç olarak kullanmaktadır (OECD, 2020: 34).

OECD'nin 2026 Tourism Trends and Policies çalışmasında Norveç'teki yeni yerel konaklama ücreti düzenlemesinde elde edilen gelirin tamamının belediyelere bırakılması ve bu gelirin atık toplama, tuvaletlerin temizliği, yönlendirme levhaları ve yürüyüş parkurlarının düzenlenmesi gibi turizmle bağlantılı kamusal hizmetlerde kullanılması öngörülmektedir. Norveç'te yüksek turizm baskısı yaşayan belediyeler, ticari konaklama hizmetleri üzerinden %3'e kadar yerel turist vergisi uygulayabilmektedir. Vergi otel ve kabinler gibi ticari konaklama tesislerini kapsamaktadır. OECD'ye göre elde edilen gelirler yerel kullanım için tahsis edilmekte, belediyelerin bu gelirlerin nasıl kullanılacağına ilişkin plan hazırlaması gerekmektedir. Yunanistan'da Vergiden elde edilen gelir, doğal afetlerin önlenmesi ve iyileştirilmesi ile turizm altyapısının geliştirilmesine yönelik özel bir fona aktarılmaktadır. Yeni Zelanda'da Bu gelirler doğa koruma faaliyetleri, ziyaretçi altyapısı ve diğer turizm girişimlerinin finansmanında kullanılmaktadır. Bu da merkezi düzeyde toplanan bir turizm gelirinin yine turizme yönelik harcamalara tahsis edilebileceğini göstermektedir (OECD, 2026).

3. TÜRKİYE'DE KONAKLAMA VERGİSİ

Turizmin ekonomik faaliyetler ve kamu gelirleri açısından taşıdığı potansiyelin farkına varan ülkeler, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren turizm faaliyetlerinden vergi geliri elde etmeye yönelik çeşitli mali düzenlemeler gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda, ülkelerin uygulamalarına bağlı olarak yatak vergisi, şehir vergisi, kültür vergisi ve benzeri farklı adlandırmalar altında, turizm ve özellikle konaklama faaliyetleri üzerinden çeşitli vergiler alınmaktadır. Türkiye'de ise konaklama vergisine ilişkin düzenleme 2019 yılında gündeme gelmiş; gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin ardından uygulamanın kapsamı ve esasları revize edilerek vergi, 2023 yılı itibarıyla fiilen uygulanmaya başlanmıştır (Çelen, 2026: 185).

Türkiye'de konaklama vergisi, 5 Aralık 2019 tarihli ve 7194 sayılı Kanun ile 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 34. maddesinde yapılan düzenleme sonucunda Türk vergi sistemine dâhil edilmiştir. Bununla birlikte, verginin fiilî uygulamasına 1 Ocak 2023 tarihinde başlanmıştır. Verginin uygulama usul ve esasları ise 14 Aralık 2022 tarihli ve 32043 sayılı

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Resmî Gazete'de yayımlanan Konaklama Vergisi Uygulama Genel Tebliği ile belirlenmiştir. Konaklama vergisinin konusunu, başta otel, motel, tatil köyü, pansiyon ve benzeri tesislerde sunulan geceleme hizmetleri olmak üzere, bu hizmetlerle birlikte sunulan yeme-içme, eğlence, aktivite, havuz, spor ve termal hizmetleri oluşturmaktadır. Verginin mükellefi söz konusu hizmetleri sunan işletmeler olup, verginin matrahı KDV hariç olmak üzere konaklama hizmetleri karşılığında alınan veya borçlanılan bedeller toplamından oluşmaktadır. Verginin kanuni oranı %2 olarak belirlenmiş olmakla birlikte, dönemsel olarak Cumhurbaşkanı Kararıyla farklı oranların uygulanabilmesine imkân tanınmıştır (GİB, 2022; GİB, 2026).

KONAKLAMA VERGİSİNİN BELEDİYELERE TAHSİSİNİN ÖNEMİ

Konaklama vergisi, ekonomik açıdan güçlü bir yerel fayda ve maliyet bağlantısına sahiptir. Turistler veya geçici ziyaretçiler bir belediyenin nüfusuna dâhil olmadıkları halde, o belediyenin sunduğu kamusal hizmetlerden yararlanmaktadır. Özellikle turizm sezonunda geçici nüfusun artması, belediyelerin hizmet maliyetlerini artırabilmektedir. Bu nedenle konaklama vergisinin fayda ilkesi ve yerel kamu hizmetlerinin finansmanı açısından yerel yönetim gelirleri içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülebilir.

Uçar ve Ayrancı (2021) da konaklama vergisinin Türkiye'de geçmişteki düzenleme girişimlerinde mahallî nitelikte düşünüldüğünü; ancak 7194 sayılı Kanun ile getirilen mevcut verginin bu niteliğinden ayrılarak ulusal bir vergi haline getirildiğini belirtmektedir. Konaklama vergisinin mahalli nitelikte bir vergi olarak değerlendirilmesi, başta Avrupa ve Uzak Doğu ülkeleri olmak üzere uluslararası uygulamalar ve literatürdeki hâkim yaklaşımla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de 7194 sayılı Kanun ile ihdas edilen konaklama vergisinin, mahalli vergilere özgü bu nitelikten ayrıştırılarak merkezi yönetim tarafından tahsil edilen ve geliri genel bütçeye aktarılan bir ulusal vergi olarak yapılandırıldığı görülmektedir. Bu durum, konaklama faaliyetlerinin yerel yönetimler üzerinde oluşturduğu maliyetler ile söz konusu faaliyetlerden elde edilen vergi gelirinin tahsis edildiği yönetim kademesi arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkarmaktadır.

Bu konu Türkiye'deki akademik literatürde de doğrudan tartışılmıştır. Kızıltoprak (2022), Türkiye'de konaklama vergisinin merkezi yönetim geliri olarak düzenlenmesini, birçok ülkedeki uygulamadan farklı bir tercih olarak değerlendirmekte ve turizm faaliyetlerinin oluşturduğu maliyetler ile gelir tahsisi arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Başka bir çalışmada ise Akgül'ün (2025) çalışması, Türkiye'deki konaklama vergisinin yerel yönetimlerin mali özerkliği çerçevesinde ele alınması gerektiğini ve verginin fayda esasına dayalı niteliğinin yerel yönetimlere bırakılması yönündeki görüşü desteklediğini ortaya koymaktadır.

Öksüz (2023), konaklama vergisinin belediyelere aktarılması hakkında yapmış olduğu literatür taraması yöntemine göre konaklama vergisinin birçok nedenden dolayı belediyelere aktarılmasını çalışmasında önermektedir. Bu nedenler arasında ise; belediyelerin mali özerkliğini artırılabilecek olması, faydalanma ilkesine göre alınıyor olması, çevre koruma hizmetlerinin büyük kısmının belediyeler tarafından sunuluyor olması ve birçok ülkede vergi gelirlerinin belediyeler tarafından kullanılması yer almaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Çalışmada, konaklama vergisine yönelik OECD ülkelerindeki uygulamalar incelenerek Türkiye'deki konaklama vergisinin yerel bir vergi olarak uygulanması konusu incelenmiştir. Buna göre ülke uygulamaları genel olarak değerlendirildiğinde, uluslararası uygulamalar konaklama vergilerinin yalnızca kamu gelirlerini artırmaya yönelik bir mali araç olmadığını; turizm faaliyetlerinin neden olduğu altyapı, çevre ve kamusal hizmet maliyetlerinin karşılanması, negatif dışsallıkların içselleştirilmesi ve destinasyonların sürdürülebilirliğinin desteklenmesi açısından da işlevsel bir araç olduğunu göstermektedir. Özellikle elde edilen gelirlerin turizmin yoğunlaştığı bölgelerde altyapı, çevre, ulaşım, temizlik ve diğer turizmle ilişkili kamusal hizmetlerin finansmanına tahsis edilmesi, söz konusu vergilerin mali ve ekonomik gerekçelerini güçlendirmektedir. Ayrıca, gelirlerin turizmin yarattığı maliyetlere katlanan yerel yönetimlere bırakıldığı uygulamalar, konaklama vergilerinin yerel düzeyde uygulanmasının mali açıdan gerekçelendirilebileceğine işaret etmektedir.

Türkiye'de mevcut konaklama vergisi hukuken bir "yerel vergi" değildir ve elde edilen gelir doğrudan belediyelere aktarılmamaktadır. Konaklama vergisinin ortaya çıkardığı mali yük ile verginin gelirinden yararlanan yönetim birimi arasında bir farklılık bulunmaktadır. Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu belediyeler; temizlik, katı atık yönetimi, ulaşım, su ve kanalizasyon, çevre düzenlemesi, altyapı, güvenlik ve kamusal alanların bakımı gibi hizmetlerde artan maliyetlerle karşılaşırken, bu hizmetlerin finansmanında konaklama vergisinden doğrudan yararlanamamaktadır. Bu doğrultuda, turizm bölgelerinde belediyelerin karşı karşıya kaldığı mevsimsel mali baskının azaltılması, yerel kamu hizmetlerinin finansmanının güçlendirilmesi ve turizm faaliyetlerinden kaynaklanan maliyetlerin daha adil bir biçimde paylaşılması amacıyla Türkiye'ye konaklama vergisinin belediyeler tarafından tahsil edilmesi önerilmektedir.

.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Akgül, Ş.Y. Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği Çerçevesinde Konaklama Vergisi, Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi, 73 (4), 2517-2569, 2024.

Ateşağaoğlu, E. ve Adak, S., Türkiye'deki Konaklama Vergisinin Ekonomik ve Hukuki Açıdan Bir Analizi. Maliye Araştırmaları Dergisi, 10(1), 21-41, 2024.

Bozdoğanoğlu, B. Konaklama Vergisi Uygulaması ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Maliye Dergisi, (164), 131-149, 2013.

Çelen, O. Türkiye'deki Konaklama Vergisine İlişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi, Turizm Akademik Dergisi, 13 (1), 185-209, 2026.

Gelir İdaresi Başkanlığı, *Konaklama Vergisi Uygulama Genel Tebliği*, 14 Aralık 2022, RG 32043.

Gelir İdaresi Başkanlığı, *Konaklama Vergisi Rehberi*, Haziran 2026.

Kızıltoprak, Ö. Türkiye'de Konaklama Vergisinin ve Turizm Payının Tahsis İlkesi Yönünden Değerlendirilmesi, Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Temmuz, 3(1), 13-24, 2022.

OECD (2020), OECD Tourism Trends and Policies 2020, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/6b47b985-en.

OECD (2024), *OECD Tourism Trends and Policies 2024*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/80885d8b-en.

OECD (2026), *OECD Tourism Trends and Policies 2026*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/3fd3cd75-en.

Öksüz, M. Konaklama Vergisinin Belediyelere Tahsisi: Türkiye İçin Bir Değerlendirme, içinde Ekonomi ve Finans Politikaları Üzerine Çalışmalar, ed. Demet Eroğlu Sevinç ve Gönül Yüce Akıncı, Özgür Yayınları: Gaziantep, 230-233, 2023.

Uçar, O. ve Ayrancı Bağrıaçık, E. Türkiye'de Konaklama Vergisi: Ulusal Düzeyde Uygulanması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 25(2), 347-361, Aralık 2021.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAMU SAVUNMA HARCAMALARINDAKİ ARTIŞIN KAMU MALİYESİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE'DE 2000 SONRASI DÖNEMDE SAVUNMA HARCAMALARININ DÖNÜŞÜMÜ

Doç. Dr. Özgür Mustafa ÖMÜR

Giresun Üniversitesi,

ozgur.omur@giresun.edu.tr - 0000-0001-5624-1020

ÖZET

Savunma harcamaları, devletlerin güvenlik ve egemenlik fonksiyonlarının yerine getirilmesi açısından zorunlu kamu harcamaları arasında yer almakla birlikte, söz konusu harcamaların kamu maliyesi üzerindeki fırsat maliyetleri son yıllarda daha fazla önem kazanmıştır. Özellikle 2022 sonrasında jeopolitik risklerin yükselmesiyle birlikte çok sayıda ülkede savunma bütçelerinde önemli artışlar meydana gelmiştir. Silahlanma sürecine giren ülkelerin mali koşulları ve bu sürecin kamu maliyesi üzerindeki yansımaları farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın temel amacı, küresel ölçekte savunma harcamalarının önemli ölçüde arttığı son dönemde Türkiye'de kamu savunma harcamalarının GSYH içerisindeki payında meydana gelen gerilemenin ekonomik, mali ve yapısal belirleyicilerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmada, savunma harcamalarının GSYH'ye oranındaki düşüşün mutlak savunma harcamalarındaki bir azalmayı mı, yoksa ekonomik büyüme ve harcamaların yapısındaki değişimlerin sonucu ortaya çıkan bir gerilemeyi mi ifade ettiği değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Savunma Harcamaları, Kamu Maliyesi, Kamu Harcamaları

THE EFFECTS OF INCREASED PUBLIC DEFENSE EXPENDITURES ON PUBLIC FINANCE: THE TRANSFORMATION OF DEFENSE SPENDING IN TÜRKİYE SINCE 2000

ABSTRACT

Defense expenditures constitute an essential component of public spending, as they are necessary for states to fulfill their security and sovereignty functions. However, the opportunity costs of such expenditures for public finances have gained increasing importance in recent years. In particular, the escalation of geopolitical risks since 2022 has led to substantial increases in defense budgets in many countries. The fiscal conditions of countries that have entered a process of rearmament, as well as the implications of this process for public finances, vary considerably. The primary objective of this study is to identify the economic, fiscal, and structural determinants underlying the decline in the share of public defense expenditures in Türkiye's GDP during a period in which defense spending has increased substantially at the global level. In this context, the study examines whether the decline in the ratio of defense expenditures to GDP reflects an actual decrease in absolute defense spending or instead results from changes in economic growth and the composition of public expenditures.

Keywords: Defense Expenditures, Public Finance, Public Expenditures

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Günümüzde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin coğrafi konumları ve izledikleri jeopolitik politikalar, başta askeri harcamalar olmak üzere savunma harcamalarına önemli ölçüde kaynak ayrılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle olası sıcak çatışma alanlarının içinde veya yakınında bulunan ülkelerde, güvenlik ihtiyaçlarının artmasına bağlı olarak savunma harcamalarının hem düzeyi hem de stratejik önemi daha da belirginleşmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise savunma harcamaları yalnızca ulusal güvenlik ve savunma kapasitesinin güçlendirilmesine hizmet etmemekte; aynı zamanda savunma sanayiyle doğrudan veya dolaylı bağlantılı sektörlerde teknolojik gelişme, üretim kapasitesi ve yenilikçilik açısından önemli kazanımlar sağlayabilmektedir. Bunun yanı sıra, savunma alanındaki teknolojik ve operasyonel yeterliliklerin geliştirilmesi, ülkenin savunma kapasitesini ve dolayısıyla uluslararası alandaki caydırıcılık gücünü artıran önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Engin ve Uğur, 2024: 728).

İktisat literatüründe savunma harcamaları, devletin temel kamu harcama alanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Devletin temel görevlerinden biri, ülkenin karşı karşıya bulunduğu dış ve iç güvenlik tehditlerine karşı vatandaşların güvenliğini sağlamak ve ulusal egemenliği korumaktır. Bu çerçevede, savunma sanayi ve teknolojilerinin geliştirilmesi veya tedarik edilmesi, silah ve askeri teçhizatın temini ile bunların kullanımına ilişkin yetkinin devlete ait olması, savunma alanındaki harcamaların kamu harcamaları içerisinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla savunma harcamaları, devletin güvenlik ve egemenlik fonksiyonlarını yerine getirebilmesi açısından kamu maliyesinin temel harcama kalemlerinden biri niteliğindedir (Yılmaz vd., 2022: 276).

Özellikle 2022 sonrasında jeopolitik risklerin yükselmesiyle birlikte çok sayıda ülkede savunma bütçelerinde önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu küresel eğilime karşın Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH içerisindeki payının uzun dönemli olarak farklı bir seyir izlemesi, Türkiye'nin savunma harcamalarının belirleyicilerinin ayrıca incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle savunma harcamalarının ekonomik ve mali etkileri incelenecek olup, devamında Türkiye ve OECD ülkelerinde savunma harcamalarının son yıllardaki gelişimi araştırılacaktır. Son bölümde Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra kamu savunma harcamalarının seyri, bu harcamalarda yaşanan dönüşüm ve bu dönüşüm nedenleri incelenecektir. Sonuç bölümünde ise Türkiye'de kamu savunma harcamalarının son yıllardaki dönüşümü ile ilgili genel değerlendirme yapılacaktır.

2. SAVUNMA HARCAMALARININ EKONOMİK VE MALİ ETKİLERİ

Coğrafi konumu itibarıyla askeri sonuçlar doğurabilecek siyasi ve jeopolitik çatışmalara sıklıkla maruz kalan Türkiye gibi ülkelerde, son on yıllık dönemde savunma sanayine yönelik ilginin belirgin biçimde arttığı görülmektedir. Söz konusu ilginin temelinde ülkelerin karşı karşıya kaldığı güvenlik sorunları ve yaşanan siyasi gelişmeler önemli bir rol oynamakla birlikte, savunma sanayi yatırımlarının ekonomik büyümeyi destekleyici etkilerinden yararlanma amacının da giderek daha fazla önem kazandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, savunma sanayi yatırımları yalnızca ulusal güvenlik ve savunma kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik bir araç olarak değil, aynı zamanda teknolojik gelişme, üretim

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kapasitesinin artırılması ve ekonomik büyümenin desteklenmesi açısından da değerlendirilmektedir (Zülfüoğlu, 2021: 140).

Daha şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir kamu mali yönetimi çerçevesinde, savunma hizmetleri ile diğer kamu hizmetleri arasında kaynakların rasyonel ve etkin biçimde tahsis edilmesi, askeri harcamalardan beklenen ekonomik ve toplumsal çıktıların elde edilmesine olanak sağlayabilir. Nitekim savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, yalnızca harcama düzeyine değil, bu kaynakların kullanım etkinliğine ve oluşturduğu dolaylı ekonomik kazanımlara da bağlıdır. Askeri harcamaların ulusal güvenliği güçlendirmesi, kurumsal kapasiteyi geliştirmesi, beşeri sermaye birikimine katkı sağlaması ve teknolojik yeniliklerin sivil ekonomiye yayılmasını teşvik etmesi durumunda, toplam faktör verimliliğinde artış sağlayarak uzun dönemli ekonomik büyümeyi desteklemesi mümkün olabilmektedir (Topal, 2018: 196).

Savunma harcamalarının birincil amacı GSYİH'yi artırmak değil, savunmayı güçlendirmektir; ancak hükümetlerin daha yüksek askeri harcamaların ekonomik sonuçlarını ve kamu maliyesi üzerindeki etkilerini dikkate almaları yine de önemlidir. Güvenlik ekonomik istikrar için elzem olsa da, artan askeri harcamaların büyüme ve kamu maliyesi de dâhil olmak üzere daha geniş kapsamlı etkileri olması muhtemeldir. Genel olarak, mevcut kanıtlar savunma harcamalarının ekonomik çarpanının mütevazı olduğunu göstermektedir (OECD, 2026: 100).

Güvenlik ortamında meydana gelen olumsuz gelişmeler karşısında birçok OECD ülkesi savunma kapasitesini güçlendirmeye yönelik politikalar uygularken, askeri harcamalarda belirgin artışlar gözlenmektedir. Bununla birlikte, savunma bütçelerindeki genişleme, geçmiş krizlerin kamu maliyesi üzerinde oluşturduğu mevcut baskılara ek olarak, nüfusun yaşlanması ve iklim değişikliğinin beraberinde getirdiği artan mali yüklerle birlikte ülkelerin mali dengeleri üzerindeki baskıyı daha da artırmaktadır. Yeniden silahlanma sürecinin başlangıç aşamasındaki finansman ihtiyacını büyük ölçüde borçlanma yoluyla karşılayan ülkelerde, savunma harcamalarının yüksek seviyelerde kalıcı hale gelmesi durumunda, orta vadede mali dengelerin yeniden tesis edilmesi amacıyla mali konsolidasyon (vergilerin arttırılıp, kamu harcamalarının azaltıldığı daraltıcı maliye politikaları) politikalarına başvurulması gerekebilecektir (Conigrave ve Shin, 2026: 3).

Ülkelerin büyük ölçekli savunma ihtiyaçlarının karşılanması; kamu harcamalarında önceliklerin yeniden belirlenmesi, mevcut mali kaynakların alternatif kullanım alanlarının gözden geçirilmesi ve kamu borcunun sürdürülebilirliğinin korunması açısından önemli mali tercihler ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, artan savunma harcamalarının hangi finansman yöntemleriyle karşılanacağı, hükümetlerin diğer kamu harcaması öncelikleri ile mali sürdürülebilirlik hedefleri arasında denge kurmasını gerektiren temel bir politika sorunu hâline gelmektedir (OECD, 2026: 105).

Kamu borcunun düzeyi ile savunma harcamalarının hangi yöntemlerle finanse edildiği, söz konusu harcamaların ekonomik ve mali etkilerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle savunma harcamalarının bütçe içerisinde önceliklendirilmesi ve diğer kamu harcamalarına ayrılan kaynakların azaltılması yoluyla finanse edilmesi, hükümetlerin diğer kamu politikası hedeflerini gerçekleştirme kapasitesini sınırlayabilmektedir. Savunma dışı

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kamu harcamalarında yapılacak telafi edici kesintiler, diğer politika hedeflerini de tehlikeye atabilir; örneğin, hükümetler iklim eylemini ertelerse, sosyal harcamaları kısıtlarsa veya sağlık ve eğitim bütçelerini küçültürse (OECD, 2026: 105).

Artan savunma harcamalarının ekonomik etkileri ise ülkelerin mevcut ekonomik ve mali koşulları, üretim ve sanayi yapıları, askeri tedariklerin bileşimi ve dış ticaret bağlantıları gibi faktörlere bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Kısa vadede savunma harcamalarındaki artışın toplam talebi ve ekonomik faaliyet düzeyini desteklemesi mümkün olmakla birlikte, bu etkinin zaman içerisinde yükselen faiz oranlarının oluşturduğu finansman maliyetleri ve gerekli mali konsolidasyonun ekonomik faaliyet üzerindeki daraltıcı etkileriyle kısmen dengelenmesi söz konusu olabilir. Uzun vadede ise savunma harcamalarının ekonomik açıdan kalıcı ve olumlu sonuçlar doğurabilmesi, ekonomilerin üretim kapasitesinin ve verimlilik düzeyinin artırılmasına bağlıdır. Bu çerçevede, savunma harcamalarındaki artışın kamu alımlarının etkinliğinin geliştirilmesi, rekabet koşullarının güçlendirilmesi ve piyasaya giriş engellerinin azaltılması gibi yapısal reformlarla desteklenmesi, söz konusu harcamaların ekonomik ve mali açıdan daha kalıcı kazanımlara dönüşme olasılığını artırabilecektir (Conigrave ve Shin, 2026: 3).

Silahlanma sürecine giren ülkelerin mali koşulları ve bu sürecin kamu maliyesi üzerindeki yansımaları farklılık göstermektedir. Yüksek kamu borcu bulunan bazı ülkeler, genel bütçe dengelerini sağlamaya yönelik konsolidasyon politikalarını sürdürürken aynı zamanda savunma harcamalarını artırmayı planlamaktadır. Belçika, Fransa, İtalya ve Birleşik Krallık bu kapsamda değerlendirilebilecek ülkeler arasında yer almaktadır. Buna karşılık, Danimarka, Almanya ve Norveç gibi bazı ülkeler, mevcut mali alanları sayesinde kamu borçlarının belirli bir süre artmasına olanak sağlayabilmekte ve savunma kapasitesinin güçlendirilmesi, daha kapsamlı mali genişleme politikalarıyla birlikte gerçekleştirilebilmektedir (OECD, 2026: 105).

3. KÜRESEL SAVUNMA HARCAMALARININ SEYRİ

Günümüzde teknolojik gelişmelerin hız kazanması, silahlanma ve savunma teknolojilerinde de önemli ilerlemelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. “Barış içerisinde yaşamak istiyorsan savaşa hazır olmalısın” anlayışı doğrultusunda, ülkeler ulusal güvenliklerini ve savunma kapasitelerini güçlendirmek amacıyla kamu bütçelerinden önemli miktarda kaynağı savunma harcamalarına tahsis etmektedir (Pehlivan, 2019: 77). Güvenlik ortamında yaşanan olumsuz gelişmelerin etkisiyle birçok OECD ülkesi savunma kapasitesini güçlendirmeye yönelik politikalar uygulamaya yönelmiş ve bu doğrultuda askeri harcamalarda dünya genelinde belirgin artışlar meydana gelmiştir.

Özellikle Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik savaşın başladığı 2022 yılından itibaren, küresel ölçekte savunma harcamalarında belirgin bir artış eğilimi ortaya çıkmıştır. Devam eden jeopolitik ve güvenlik risklerine bağlı olarak birçok OECD ülkesinde savunma bütçeleri ulusal gelir artışının üzerinde bir hızla genişlerken, orta vadeli savunma harcaması hedefleri de yukarı yönlü revize edilmiştir. NATO üyesi ülkeler, 2035 yılına kadar gayrisafi yurt içi hasılalarının (GSYH) %5’ini savunma ve güvenlikle ilişkili harcamalara ayırma yönünde taahhütte bulunmuş; bu oranın %3,5’lik kısmının doğrudan temel savunma harcamalarına tahsis edilmesi öngörülmüştür. Özellikle NATO’nun doğu kanadında gerçekleştirilen hızlı yeniden silahlanma

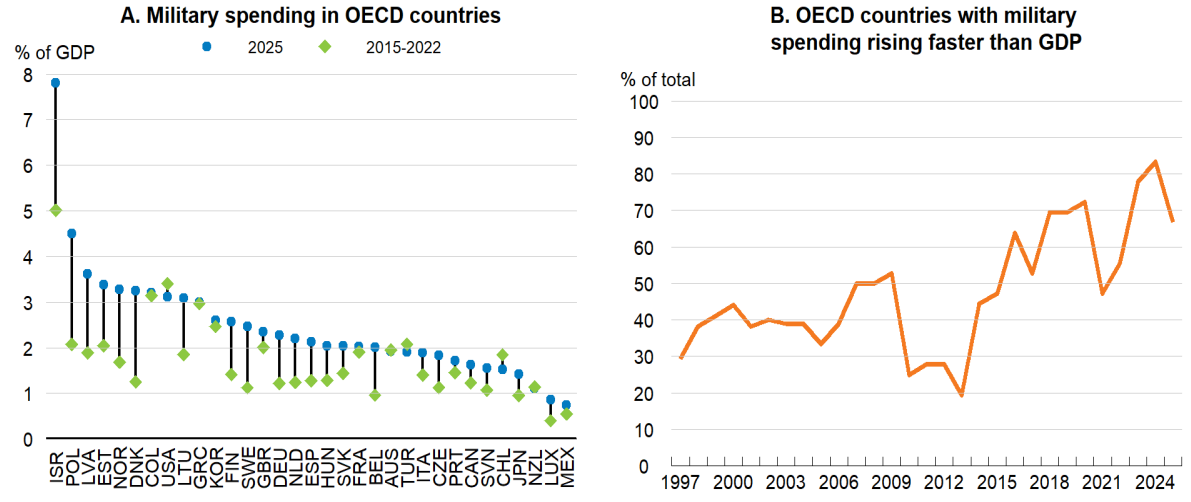
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

süreci, Estonya gibi bazı ülkelerin söz konusu harcama hedeflerine yaklaşmasına, Letonya ve Polonya gibi ülkelerin ise bu hedefleri aşmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra Danimarka, Almanya, Norveç ve İsveç gibi bazı Avrupa ülkeleri, yeni NATO hedeflerine 2030'lu yılları beklemeden, bu on yılın sonuna kadar veya daha erken ulaşmayı planlamaktadır. Bununla birlikte, savunma harcamalarındaki artış yalnızca Avrupa ülkeleri veya NATO üyeleriyle sınırlı kalmamakta; küresel ölçekte çok sayıda ülke, değişen güvenlik koşullarına bağlı olarak savunma bütçelerini artırmaktadır (OECD, 2026: 101).

Savunma harcamalarındaki artışa paralel olarak savunma sanayi ürünleri ve askeri teçhizat ticaretinde de önemli bir genişleme yaşanmaktadır. Nitekim, savunma bütçelerinde ekipman ve teçhizat tedarikine yönelik önceliklerin artmasını yansıtacak biçimde, Japonya ve Polonya gibi bazı ülkelerde silah ithalatı, toplam savunma harcamalarına kıyasla çok daha yüksek oranlarda artış göstermiştir. Bununla birlikte, mevcut sanayi ve üretim kapasitesi, yerli savunma sanayinin geliştirilmesine yönelik politikalar uygulanıyor olsa dahi, ülkelerin kısa vadede ortaya çıkan acil savunma ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde yerli arzın oluşturulmasını sınırlandırabilmektedir. Özellikle NATO'nun Avrupa ülkeleri, hava savunma sistemleri ve roket-topçu sistemleri başta olmak üzere belirli askeri teçhizat gruplarında Avrupa dışındaki tedarikçilere önemli ölçüde bağımlı durumdadır. Bu çerçevede, savunma malzemesi ithalatının artması, savunma harcamalarının oluşturduğu ekonomik uyarıcı etkinin bir bölümünün ithalat yoluyla diğer ülkelere yönelmesine ve dolayısıyla yurt içindeki ekonomik etkisinin sınırlanmasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte, etkin tedarik süreçleri ve uluslararası işbirliği mekanizmalarıyla desteklenen ithal askeri teçhizat alımları, ülkelerin mevcut savunma kapasitesi açıklarını kısa sürede gidermelerine ve yeniden silahlanmanın maliyetlerini sınırlandırmalarına önemli katkılar sağlayabilmektedir (OECD, 2026: 102).

Son yıllarda çok sayıda OECD ülkesinde savunma bütçelerindeki büyüme, ulusal gelirdeki artış hızını aşmıştır. Ayrıca, son yıllarda savunma harcamalarında gözlenen artışların ülkeler arasında eş zamanlı ve benzer bir eğilim sergilemesi dikkat çekmektedir (OECD, 2026: 100-101).

Şekil 1: OECD Ülkelerinde Savunma Harcamalarının GSYH İçindeki Payı



Kaynak: OECD, 2026: 101.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Şekil 3.1'in A Paneli'nde, 2015–2022 dönemine ilişkin sonuçlar basit aritmetik ortalama üzerinden sunulmaktadır. Öte yandan, İsrail'in 2025 yılında kaydettiği yüksek askeri harcama düzeyi, Orta Doğu'da devam eden çatışmaların etkisiyle askeri faaliyetlerin belirgin biçimde yoğunlaşmasıyla ilişkilendirilmektedir (OECD, 2026: 101).

4.TÜRKİYE'DE 2000 SONRASI DÖNEMDE SAVUNMA HARCAMALARINDA YAŞANAN DÖNÜŞÜM

Ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeye çalışan Türkiye, yaklaşık yarım asırdır çeşitli terör tehditleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu terör olayları, ülkede ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklara yol açmasının yanı sıra üretim faaliyetlerini olumsuz etkileyerek yatırımların ertelenmesine veya gerçekleştirilememesine neden olmuş ve kamu kaynaklarının önemli bir bölümünün terörle mücadeleye yönlendirilmesini gerektirmiştir. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik kalkınma sürecini olumsuz etkileyen unsurlardan biri olmuştur (Uygur, 2002: 119).

Türkiye'de savunma sanayi sektörü, son yıllarda önemli üretim ve teknolojik gelişmeler kaydederek iş birliği içerisinde bulunduğu diğer sektörlerle birlikte güçlü ve bütünleşik bir yapıya dönüşmüştür. Bu gelişmeler doğrultusunda, Türkiye'nin savunma sanayi alanında küresel aktörlerle rekabet edebilecek bir kapasiteye ulaştığı değerlendirilmektedir. Geçmiş dönemlerde çeşitli yapısal ve teknolojik sorunlarla karşı karşıya kalan Türk savunma sanayi, günümüzde küresel savunma sanayi içerisinde önemli ve ayrıcalıklı bir konum elde etmiştir. Büyük ölçüde yerli üretim kapasitesine dayanan savunma sanayi, Türkiye'nin güvenlik ve bağımsızlığının temel unsurlarından biri olmasının yanı sıra, teknoloji geliştirme ve geliştirilen teknolojilerin farklı sektörlere aktarılmasını sağlayan kapasitesi sayesinde ülke ekonomisiyle giderek daha fazla bütünleşmektedir. Söz konusu bütünleşme, yalnızca ülkenin iç dinamiklerinden değil, aynı zamanda uluslararası gelişmeler ve dış güvenlik koşullarından da etkilenmektedir. Nitekim Türkiye'nin son elli yılda karşı karşıya kaldığı güvenlik sorunları ile savunma alanında dışa bağımlılığı azaltma ve stratejik bağımsızlığını güçlendirme yönündeki iradesi, savunma sanayinin gelişimini şekillendiren başlıca faktörler arasında yer almaktadır (Seta, 2022: 7).

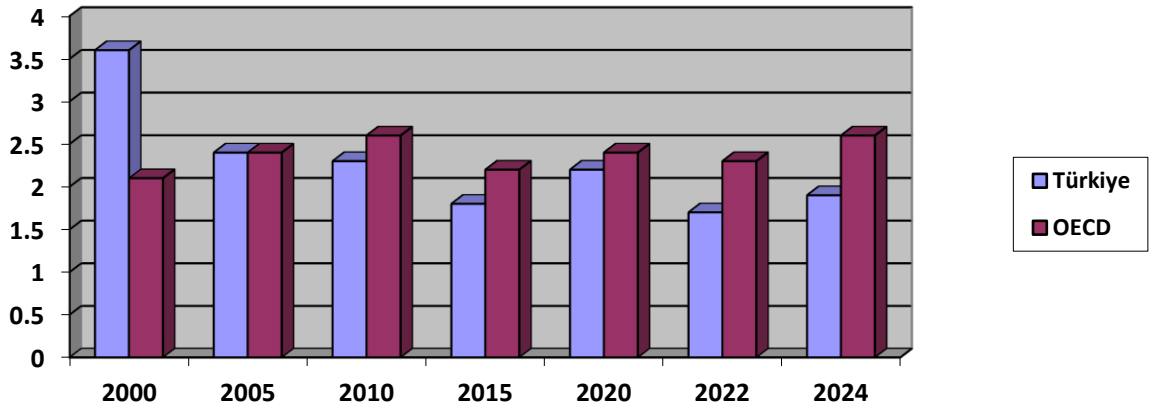
SIPRI (2018) raporlarına göre, Türkiye, Avrupa ile Asya arasında jeopolitik bir konuma sahip olup, enerji kaynakları, bölgesel çatışmalar ve terörizm gibi çeşitli güvenlik risklerinin yoğunlaştığı bir coğrafyada yer almaktadır. Söz konusu jeopolitik konum ve bölgesel güvenlik dinamikleri, Türkiye'nin savunma ve güvenlik ihtiyaçlarının önemini artırmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, ulusal güvenliğini sağlamak, bölgesel gelişmeler karşısında stratejik kapasitesini korumak ve enerji arz güvenliği bakımından sahip olduğu jeopolitik konumu desteklemek amacıyla savunma alanına önemli miktarda kaynak tahsis etmektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin bölgesel ölçekte geniş bir askeri kapasiteye sahip olması ve savunma sanayisinde teknolojik yetkinliğini geliştirmeye yönelik yatırımlarını artırması da savunma harcamalarının düzeyini ve bileşimini etkileyen unsurlar arasında değerlendirilebilir.

Türkiye'de savunma harcamaları yıllar itibariyle miktar olarak artmasına rağmen GSYH içindeki payının özellikle 2000'li yıllardan sonra gerilediği dikkat çekmektedir. Şekil 2'de 2000

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ile 2024 yılları arası dönemde Türkiye ve OECD'de savunma harcamalarının GSYH içindeki payları karşılaştırılmaktadır.

Şekil 2: Türkiye ve OECD'de Savunma Harcamalarının GSYH içindeki payı (2000-2024)



KAYNAK: SIPRI, (2018).

Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH içerisindeki payı, 2000'li yılların başında yaklaşık %3,6 düzeyinde gerçekleşerek aynı dönemde %2,1 olan OECD ortalamasının belirgin biçimde üzerinde seyretmiştir. Bununla birlikte, izleyen yıllarda savunma harcamalarının GSYH'ye oranında kademeli bir gerileme yaşanmış ve Türkiye'nin savunma harcamalarının milli gelir içerisindeki payı OECD ortalamasının altına düşmüştür. 2024 yılı itibarıyla Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH'ye oranı %1,9 seviyesinde gerçekleşirken, OECD ülkeleri ortalamasının %2,6 düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de savunma harcamalarının milli gelir içerisindeki göreli ağırlığının 2000'li yılların başına kıyasla önemli ölçüde azaldığını ortaya koymaktadır. Ancak bu durumu, Türkiye'de savunma harcamalarının mutlak olarak sürekli azaldığı şeklinde yorumlamamak gerekir.

Küresel ölçekte savunma harcamalarının belirgin biçimde arttığı son dönemde Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH'ye oranının gerilemesinin bazı ekonomik, mali ve yapısal nedenleri vardır. Bunlar (Doğan ve Kabayel, 2023: 1336-1337; Küçükoğlu, 2023: 37-38; Taçyıldız ve Çukur, 2022: 70-71):

- ***Ekonomik nedenler,*** GSYH'nin savunma harcamalarından daha hızlı büyümesi.
- ***Mali nedenler,*** Kamu maliyesinde mali disiplin, bütçe kompozisyonundaki değişim ve diğer kamu hizmetlerine yönelik harcama baskıları.
- ***Yapısal nedenler,*** Türk savunma sanayinin yerlileşmesi, savunma harcamalarının bileşiminin değişmesi, bütçe dışı finansman mekanizmaları ve Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nun rolü.

Türkiye'de belirtilen dönemde savunma harcamalarının GSYH içindeki payının azalmasının en önemli faktörlerden biri GSYH'nin, savunma harcamalarından daha hızlı büyümesidir. Dolayısıyla savunma harcamalarının nominal veya reel olarak artması, bunların GSYH içerisindeki oranının da artacağı anlamına gelmemektedir. Türkiye üzerine yapılan çalışmalar, 2000 sonrasında savunma harcamalarının miktarında artışlar görülmesine rağmen, GSYH

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

içerisindeki paylarının azaldığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda 2001 ekonomik krizinin ardından uygulanan mali disiplin, bütçe açığının azaltılması ve faiz dışı fazla hedefleri, kamu harcamalarının genel yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. 2000'li yılların başında uygulanan ekonomik istikrar programı, enflasyonla mücadele ve mali disiplin çerçevesinde savunma alanındaki kamu harcamalarında tasarrufa gidilmiştir. Kamu harcamalarının eğitim, sağlık ve sosyal politika gibi alanlarda payı arttırılmıştır.

Türkiye'nin savunma harcamalarındaki değişimin bir diğer nedeni de personel yapısındaki dönüşümdür. 2000 sonrası dönemde savunma harcamalarının GSYH ve bütçe içerisindeki payındaki düşüşün nedenleri arasında askeri personel sayısındaki azalma özellikle belirtilmektedir. Bu gelişme önemlidir; çünkü savunma bütçesinin önemli bir bölümü personel, sosyal güvenlik ve cari giderlerden oluşmaktadır. Personel yapısındaki değişiklikler uzun dönemde savunma harcamalarının kompozisyonunu ve toplam maliyetini etkileyebilmektedir.

Türkiye'deki değişim yalnızca harcama miktarıyla değil, harcamaların niteliğiyle de ilgilidir. 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'nin savunma sanayi politikalarında yerli üretim, Ar-Ge, teknoloji geliştirme ve savunma sistemlerinin millîleştirilmesine daha fazla önem verilmiştir. Savunma Sanayi Başkanlığı'nın stratejik planlarında da savunma sanayinde yerlilik oranının artırılması ve kritik teknolojilerin geliştirilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Bu durumu destekler nitelikte, Küçükoğlu (2023), Türkiye'de savunma harcamalarının yaklaşık %2'lik bütçe payı içerisinde Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan payın arttığına dikkat çekmektedir.

Türkiye, 2000 yılından itibaren savunma ihtiyaçlarının mümkün olduğunca yerli imkânlarla karşılanmasına yönelik çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda, savunma sanayinin teknolojik kapasitesinin ve yerlilik oranının artırılması, dışa bağımlılığın mümkün olan en düşük düzeyde tutulması ve savunma sanayi ekosisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla çeşitli alanlarda yurt içi tasarım, geliştirme ve üretim faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. (Şahbaz ve Keçili, 2025: 62). 2000'li yıllarda Türkiye'nin savunma sanayisinde yerlilik oranını yükseltmeye yönelik politikaları da harcamaların ekonomik yapısını değiştirmiştir. Özer'in çalışmasına ilişkin literatür taramasında da 2003–2016 arasında askeri harcama tutarının önemli ölçüde değişmemesine karşın, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarının yerli üretimle karşılanma oranının belirgin biçimde yükseldiği aktarılmaktadır. Bu durum, aynı miktardaki savunma kaynağının daha yüksek oranda yerli üretim ve teknoloji geliştirmeye yönelmesine neden olmuştur.

Burada metodolojik olarak dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. Milli Savunma Bakanlığı bütçesi ile toplam askeri harcama aynı kavramlar değildir. Türkiye'de savunma ve güvenlik harcamaları farklı kurumlar ve finansman mekanizmaları üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Bu nedenle yalnızca Milli Savunma Bakanlığı bütçesine bakılarak Türkiye'nin toplam savunma harcamasındaki değişim hakkında kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Literatürde ayrıca askeri personel yapısındaki değişim ve profesyonelleşme sürecinin savunma harcamalarının bileşimi üzerindeki etkisine dikkat çekilmektedir. Buna karşılık, Türkiye'de savunma sanayinin yerlileştirilmesine, Ar-Ge faaliyetlerine ve yüksek teknoloji üretimine yönelik politikaların güçlenmesi, savunma kaynaklarının kullanım biçiminde önemli bir dönüşüme yol açmıştır (Küçükoğlu, 2023: 37-38; Taçyıldız ve Çukur, 2022: 70-71). Dolayısıyla Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH içerisindeki payındaki

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

gerileme, yalnızca savunma alanına tahsis edilen kaynakların azaltılması şeklinde değil; ekonomik büyüme, mali politika tercihleri ve savunma harcamalarının personel ve cari giderlerden teknoloji, Ar-Ge ve yerli üretime doğru dönüşümüyle birlikte ele alınmalıdır.

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmanın temel amacı, küresel ölçekte savunma harcamalarının önemli ölçüde arttığı son dönemde Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH içerisindeki payında meydana gelen gerilemenin ekonomik, mali ve yapısal belirleyicilerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmada, savunma harcamalarının GSYH'ye oranındaki düşüşün mutlak savunma harcamalarındaki bir azalmayı mı, yoksa ekonomik büyüme ve harcamaların yapısındaki değişimlerin sonucu ortaya çıkan bir gerilemeyi mi ifade ettiği değerlendirilecektir.

Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH içerisindeki payında 2000'li yılların başından itibaren gözlenen gerileme, ülkenin savunma alanına ayırdığı kaynakların mutlak olarak azaldığı şeklinde değerlendirilmemelidir. Türkiye'nin savunma harcamalarının milli gelire oranının 2000'li yılların başındaki %3,6 düzeyinden 2024 yılında %1,9'a gerilemesi; aynı dönemde gerçekleşen ekonomik büyüme, kamu maliyesinde mali disiplin anlayışının güçlenmesi ve bütçe kaynaklarının farklı kamu hizmetleri arasında yeniden önceliklendirilmesi ile birlikte ele alınmalıdır. Bunun yanında, Türk savunma sanayisinin yerlileştirilmesine yönelik politikaların güçlenmesi, savunma harcamalarının personel ve cari giderlerden Ar-Ge, yüksek teknoloji, yerli üretim ve savunma tedarikine doğru dönüşmesi ve Savunma Sanayi Destekleme Fonu gibi bütçe dışı finansman mekanizmalarının artan rolü, söz konusu oranın yorumlanmasında dikkate alınması gereken yapısal unsurlardır. Dolayısıyla Türkiye'de savunma harcamalarının GSYH'ye oranındaki düşüş, savunma kapasitesinin veya savunma alanına verilen önemin azaldığını değil, savunma kaynaklarının ekonomik büyüklük içerisindeki göreli ağırlığının ve kullanım biçiminin zaman içerisinde değiştiğini göstermektedir. Bu çerçevede, Türkiye açısından temel politika sorunu yalnızca savunma harcamalarının düzeyini artırmak değil, artan güvenlik ihtiyaçları ile mali sürdürülebilirlik arasında denge kurarak savunma kaynaklarının etkin, şeffaf ve stratejik önceliklerle uyumlu biçimde tahsis edilmesini sağlamaktır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Conigrave, B. ve Y. Shin (2026), "Fiscal and macroeconomic impacts of defence spending", *OECD Economics Department Working Papers*, No. 1861, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/b4860378-en.

Doğan, A. ve Kabayel, E., Savunma Harcamaları: Türkiye Değerlendirmesi, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 25(45): 1336-1351, 2023.

Engin, C. ve Uğur, B., Savunma Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: N-11 Ülkeleri Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(2) 727–741, 2024.

Küçükoğlu, M., Türk Savunma Sanayisindeki Gelişmelerin Ekonomiye Etkileri (2000-2023), Sakarya İktisat Dergisi, 12(1), 15-41, 2023.

OECD, *OECD Economic Outlook, Volume 2026 Issue 1: Under Pressure*, OECD Publishing, Paris, 2026, https://doi.org/10.1787/2d1956f0-en.

Pehlivan, O., "Kamu Maliyesi", Celepler Matbaacılık Yayın ve Dağıtım, Trabzon, 2019.

Savunma Sanayi Başkanlığı, 2019-2023 Stratejik Plan, https://www.ssb.gov.tr/storage/img/stratejik-plan-2019-2023.pdf?utm_source=chatgpt.com.

SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı), "Türk Savunma Sanayii Modeli ve Teknolojik Dönüşüm" SETA Yayınları 197, Ankara, 2022.

SIPRI, Trends in World Military Expenditure, 2018, https://www.sipri.org/publications/2019/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2018.

Şahbaz, A. ve Keçili, M.F., 2000 Yılı Sonrası Türk Savunma Sektörü ve Geliştirilen Stratejilerin İncelenmesi, ÇOMÜ LJAR, 6(11), 62-76, 2025.

Taçyıldız, M.O. ve Çukur, A., The Impact of Defense Expenditures on Macroeconomic Indicators in Turkey: 2000-2020 Period, Journal of Security Studies, 24(24), 50-74, Haziran 2022.

Topal, M.H. Türkiye'de Askeri Harcamalar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Bir Analizi (1960-2016), Maliye Dergisi, (174), 175-202, Ocak-Haziran 2018.

Uygur, E., "Terörün Ekonomik yapıya Etkileri". Dünya'da ve Türkiye'de Terör Konferansı Bildirileri. Ankara: TCMB Yayınları, 2002.

Yılmaz, B., Atik, M. ve Melekoğlu, G. Savunma Harcamalarının Ekonomiye Etkisi ve Harcama Kalemlerinin Ağırlıklarının Belirlenmesi, SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi, 32(2), 273-304, Aralık, 2022.

Zülfüoğlu, Ö., Savunma Harcamaları Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30(2), 139-153, 2021.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

NEOLİBERAL İDEOLOJİNİN KENTSEL İZDÜŞÜMÜ: GURGAON ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi. Cihan PALANCI

Munzur Üniversitesi

cihanpalanci@munzur.edu.tr - ORCID ID: 0000-0001-6766-3691

ÖZET

Neoliberalizm özünde devletin ekonomiden mümkün olduğunca çekilmesi ve kamu yararına olan faaliyetlerin özel sektöre devredilmesi olarak tanımlanabilir. Serbest piyasanın işleyişindeki kurallar önemli ölçüde askıya alınırken devlet sermayenin önünü açan bir aygıt olarak düşünülür. Bu bağlamda Neoliberal kent anlayışı da, devlet tarafından üstlenilen planlama, altyapı ve kamusal hizmetler gibi işlevlerin, özel sektöre devredildiği bir model olarak tanımlanabilir. Bu modelde kent, yaşam alanı olmaktan ziyade kâr elde edilen, rant ve gayrimenkul odaklı büyütülen ve şirketler tarafından dizayn edilen ticari bir metadır. Hindistan'ın Haryana eyaletindeki Gurgaon da, neoliberal kentleşme modelinin dünyadaki çarpıcı örneklerinden birisidir. 1990'larda Hindistan ekonomisinin neoliberalleşmesi ve küresel pazara açılması, 2000'li yılların ortalarından itibaren ise, büyük ölçekli arazi ediniminin devlet tarafından özel sektör projeleri lehine kolaylaştırılması süreci hızlandırmıştır. Bu sürecin en önemli mihmandarı ise Haryana eyalet hükümetidir. Sonuçta, yirmi yılı aşkın sürede tarlalardan küresel bilgi teknolojileri ve dış kaynak kullanım merkezine dönüşen Gurgaon, Coca-Cola, Pepsi, IBM, Microsoft gibi şirketlere ev sahipliği yapmıştır. Nüfus 2001-2011 yılları arasında 876.000'den 1,5 milyona ulaşmış ve "Milenyum Şehri" unvanını almıştır. Buna karşın, Gurgaon'un şirketler tarafından, şirketler için inşa edilmesi ve yönetilmesi, kısa sürede derin altyapı krizlerini beraberinde getirmiştir. Şehir çok hızlı ve piyasa odaklı kurulduğu için temel altyapı (kanalizasyon, toplu taşıma, drenaj, elektrik şebekesi) başlangıçta inşa edilmemiştir. Resmi bir belediye yönetiminin 2008'e kadar kurulmadığı kentte, planlama inisiyatifini şirketler almış lakin şirketler bu süreci yönetemeyerek derin krizler üretmiştir. Lüks siteler ve plazalar kendi dizel jeneratörlerini satın almış, su kuyuları açmış ve özel güvenlik orduları kurmuştur. Bu durum kenti her biri kendi kendine yetmeye çalışan yalıtılmış bölgelere dönüştürmüştür. Kentteki düzenleyici yaptırımların eksikliği, şirketlere kârlarını maksimize etmek için adeta bir "çöplük alanı" serbestliği tanımıştır. Kanalizasyon sisteminin yokluğu nedeniyle özel şirketler atıklarını septik tanklara doldurmakta ve yakınlardaki nehirlere dökmekte, sondaj kuyuları yeraltı sularını tüketmekte, hava kirliliği ve dizel dumanları ekolojik dengeyi bozarak kamusal bir trajediye yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Neoliberalizm, Gurgaon, Kentsel Kriz

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İNKILABIN GENÇ BEKÇİLERİ: 1926 SONRASI TÜRKİYE'DE GENÇLİK, DEĞİŞİM VE ATATÜRK SEVGİSİNİN İNŞASI

Öğr. Gör., Feryat BULUT

Ardahan Üniversitesi,

feryatbulut@ardahan.edu.tr - ORCID ID: 0009-0008-1344-7561

ÖZET

1926 yılı, Türkiye Cumhuriyeti'nde gençliğin yalnızca eğitilecek bir nüfus olarak değil, aynı zamanda inkılâpların taşıyıcısı ve Cumhuriyet'in bekçisi olarak kavramsallaştırıldığı kritik bir dönüm noktasıdır. Bu yıl, 1109 sayılı kanunla Milli Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuş; amacı "gençleri Cumhuriyet esasına göre hazırlayacak ve okullarda milli terbiyeyi kuvvetlendirecek tedbirleri almak" olarak belirlenmiştir. Aynı yıl yürürlüğe giren İlk mektep Müfredatı, Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi gibi yeni derslerle gençliğin "vatanını ve milletini seven, inkılâpları benimseyen" bireyler olarak yetiştirilmesini hedeflemiştir. Bu çalışma, 1926 sonrası dönemde Türkiye'de gençliğin bir "inkılâp bekçisi" olarak nasıl kurgulandığını, bu inşa sürecinde eğitim, gençlik örgütlenmesi ve Atatürk sevgisinin nasıl iç içe geçtiğini incelemektedir. Çalışma, Atatürk'ün gençliği "fikrî bir kategori" olarak tanımladığını "Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyar, yetmiş yaşında bir idealist ise zinde bir gençtir" ve bu tanımın, gençliği biyolojik bir yaş grubundan ideolojik bir konuma taşıdığını savunmaktadır. "Atatürk sevgisi" bu süreçte salt duygusal bir bağlılık değil, inkılâplara bağlılık ve onları geleceğe taşıma sorumluluğu olarak tanımlanmıştır. Çalışma, gençliğin **biçimlendirilmesinin** üç mekanizma üzerinden işlediğini ortaya koymaktadır: eğitim müfredatı, gençlik örgütlenmesi ve lider söylemi. Bu mekanizmalar, gençliği yalnızca bir dönem değil, aynı zamanda bir konum olarak tanımlamış; böylece inkılâbın kuşaklar arası sürekliliğini güvence altına almayı amaçlamıştır. Çalışma, ayrıca bu **şekillendirme** sürecinin totaliter rejimlerdeki gençlik örgütlenmelerinden farklılaşan "gönüllü ideolojik topluluk" niteliğini ve bu niteliğin doğurduğu gerilimleri tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, inkılâp, Atatürk sevgisi, Hayat Bilgisi, erken Cumhuriyet.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE YOUNG GUARDIANS OF THE REVOLUTION: THE CONSTRUCTION OF YOUTH, CHANGE, AND LOVE OF ATATÜRK IN POST-1926 TURKEY

ABSTRACT

The year 1926 is a critical turning point in the Republic of Turkey, when youth was conceptualized not merely as a population to be educated, but also as the bearer of reforms and the guardian of the Republic. In that year, the Office of National Education and Training (Milli Talim ve Terbiye Dairesi) was established by Law No. 1109; its purpose was defined as "taking measures to prepare youth in accordance with the principles of the Republic and to strengthen national education in schools." The Primary School Curriculum (İlk Mektep Müfredatı), which came into force the same year, aimed to raise youth as individuals who "love their homeland and nation and embrace the reforms" through new courses such as Life Knowledge (Hayat Bilgisi) and Homeland Knowledge (Yurt Bilgisi). This study examines how, in the post-1926 period in Turkey, youth was constructed as a "guardian of the revolution," and how education, youth organization, and love of Atatürk became intertwined in this construction process. The study argues that Atatürk defined youth as an "intellectual category" — "In my view, a bigot at twenty is an old man, while an idealist at seventy is a vigorous youth" — and that this definition moved youth from a biological age group to an ideological position. "Love of Atatürk" was defined in this process not as a merely emotional attachment, but as devotion to the reforms and the responsibility of carrying them into the future. The study demonstrates that the construction of youth operated through three mechanisms: educational curriculum, youth organization, and leader discourse. These mechanisms defined youth not only as a period but also as a position; thus, they aimed to secure the intergenerational continuity of the revolution. The study also discusses the character of this construction process as a "voluntary ideological community" that differentiates it from youth organizations in totalitarian regimes, and the tensions arising from this character.

Keywords: Youth, revolution, love of Atatürk, Life Knowledge, early Republic.

1. Gençliğin İnkılabın Bekçisi Olarak İnşası

1926 yılı, Türkiye Cumhuriyeti'nin gençlik politikasında bir dönüm noktasıdır. Bu yıl, gençlik yalnızca eğitilecek bir nüfus olarak değil, aynı zamanda inkılâpların taşıyıcısı ve Cumhuriyet'in bekçisi olarak kavramsallaştırılmıştır. 28 Mart 1926'da kabul edilen 1109 sayılı kanunla kurulan Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin görevi, "gençleri Cumhuriyet esasına göre hazırlayacak ve okullarda milli terbiyeyi kuvvetlendirecek tedbirleri almak" olarak belirlenmiştir. Bu ifade, gençliğin rejim için taşıdığı stratejik önemi açıkça ortaya koymaktadır. Milli Talim ve Terbiye Dairesi, yalnızca bir idari birim değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in gençlik politikasının merkezî kurumu olarak tasarlanmıştır. Bu kurumun görevi, okullarda okutulacak dersleri belirlemek, müfredatı hazırlamak ve gençliğin "milli terbiye" çerçevesinde yetiştirilmesini sağlamaktı. Böylece eğitim, merkezî bir ideolojik aktarım mekanizmasına dönüşmüştür (Ayanoğlu, 2002).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Aynı yıl yürürlüğe giren İlk Mektep Müfredatı, Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi gibi yeni derslerle gençliğin "vatanını ve milletini seven, inkılâpları benimseyen" bireyler olarak yetiştirilmesini hedeflemiştir. Bu derslerin amacı, yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda duygusal ve ideolojik bağlılık yaratmaktı. Hayat Bilgisi dersi, çocuğun içinde yaşadığı çevreyi tanımasını ve bu çevrede "faal bir uzuv" olmasını amaçlıyordu. Yurt Bilgisi dersi ise "iyi vatandaş" yetiştirmeyi, yani "ruhen ve fikren vatanını ve milletini seven, milli varlığın gelişmesi için çalışan" bireyler yetiştirmeyi hedefliyordu (Tuğluoğlu & Tunç, 2010).

Bu çalışmanın temel argümanı, 1926 sonrası dönemde Türkiye'de gençliğin bir "inkılâp bekçisi" olarak **konumlandırıldığıdır.** Bu **biçimlendirme** süreci üç mekanizma üzerinden işlemiştir: eğitim müfredatı (Hayat Bilgisi, Yurt Bilgisi), gençlik örgütlenmesi (İnkılâp Gençleri Dernekleri tasarısı) ve Atatürk'ün söylemleri (Nutuk, gençliğe hitabe, çeşitli konuşmalar). Bu üç mekanizma birbirini destekleyerek, gençliği yalnızca bir yaş grubu değil, aynı zamanda bir ideolojik konum olarak tanımlamıştır.

Atatürk'ün gençlik tanımı, bu ideolojik konumun en açık ifadesidir: "Benim anladığım gençlik, bu inkılâbın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimselerdir. Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyar, yetmiş yaşında bir idealist ise zinde bir gençtir." Bu tanım, gençliği biyolojik bir yaş grubundan çıkarıp ideolojik bir kategoriye taşımaktadır. Genç olmak, artık bir yaş meselesi değil, bir bağlılık meselesidir. Bu tanımın en radikal yönü, gençliği "yaş" üzerinden değil, "fikir" üzerinden tanımlamasıdır. Bu tanıma göre, inkılâba bağlı olan kişi, yaşı ne olursa olsun gençtir; inkılâba karşı olan kişi ise, yaşı ne olursa olsun ihtiyardır. Bu, gençliğin biyolojik bir kategori olmaktan çıkarılıp ideolojik bir kategoriye dönüştürülmesidir (Örs & Baytemir, 2010).

Bu tanımın bir diğer önemli sonucu, gençliğin "bekçi" rolünün tanımlanmasıdır. Gençlik, yalnızca inkılâbı benimseyen değil, aynı zamanda onu koruyan ve geleceğe taşıyan bir özne olarak tanımlanmıştır. Bu "bekçilik" rolü, gençliğe büyük bir sorumluluk yüklemektedir: Cumhuriyet'i ve inkılâpları korumak, onları gelecek kuşaklara aktarmak. Bu sorumluluk, yalnızca bir görev değil, aynı zamanda bir kimliktir. Genç olmak, bu sorumluluğu üstlenmek demektir (Depsen, 2008).

1926 yılının gençlik politikası açısından taşıdığı önem, yalnızca kurumsal düzenlemelerle sınırlı değildir. Bu yıl, aynı zamanda Cumhuriyet'in "yeni insan" yaratma projesinin ideolojik çerçevesinin de netleştiği bir dönemdir. Bu dönemde gençliğin **yetiştirilmesi**, yalnızca okul içi bir mesele olarak görülmemiştir. Okul dışı alanlar, gençlik dernekleri, spor kulüpleri, izci kampları, halkevleri de bu **şekillendirme** sürecinin parçası olarak tasarlanmıştır (Bulut, 2007). Bu kurumlar, gençlerin "milli ruh"u benimsediği, "inkılâp bilinci"ni kazandığı ve "Atatürk sevgisi"ni geliştirdiği mekânlar olarak görülmüştür. Bu mekânların ortak özelliği, gençleri bir araya getirerek onlara ortak bir kimlik ve aidiyet duygusu kazandırmaktı. Bu aidiyet, yalnızca bir kulüp üyeliği değil, aynı zamanda bir ideolojik topluluk üyeliğiydi.

1926 sonrası dönemde gençliğin **biçimlendirilmesinin** bir diğer önemli yönü, uluslararası bağlamdır. Bu dönemde Avrupa'da yükselen totaliter rejimler, gençliği kendi ideolojik projelerinin taşıyıcısı olarak görmekteydi. İtalya'da faşist gençlik örgütleri, Almanya'da Hitler Gençliği, Sovyetler Birliği'nde Komsomol, gençliği ideolojik bir araç olarak kullanıyordu

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

(Özdemir, 2016). Türkiye'deki gençlik inşası, bu uluslararası bağlamdan bağımsız değildir; ancak kendine özgü bir yol izlemiştir. Türkiye'de gençlik, totaliter rejimlerde olduğu gibi devlet aygıtının bir parçası olarak değil, daha çok "gönüllü" bir ideolojik topluluk olarak tasarlanmıştır. Bu fark, Türkiye'deki gençlik inşasının kendine özgü niteliğini oluşturmaktadır (Kızılay Gençlik Kurumu, 1953).

2. Eğitim Müfredatında İnkılap ve Vatan Sevgisinin İnşası

1926 İlk Mektep Müfredatı, Cumhuriyet'in gençlik politikasının en somut aracıdır. Bu müfredatın en dikkat çekici yeniliği, Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi derslerinin programa dahil edilmesidir. Hayat Bilgisi, çocuğun "içinde yaşadığı muhiti" tanımasını ve bu muhitte "faal bir uzuv" olmasını amaçlıyordu. Bu dersin pedagojik temeli, "iş okulu" yaklaşımına dayanıyordu: Çocuk, yaparak ve yaşayarak öğrenmeliydi. Ancak bu pedagojik yaklaşımın ideolojik bir boyutu da vardı: Çocuk, içinde yaşadığı toplumu ve devleti tanıyacak, bu topluma ve devlete karşı sorumluluklarını öğrenecekti (Öz & Şahin, 2026).

Yurt Bilgisi ise "malumat-ı vataniye" adıyla okutulan eski dersin yerini almış; amacı "iyi vatandaş" yetiştirmek, yani "ruhen ve fikren vatanını ve milletini seven, milli varlığın gelişmesi için çalışan" bireyler yetiştirmek olarak tanımlanmıştır. Bu dersin içeriği, doğrudan inkılâp ilkelerine bağlanmıştır. Müfredatta "Cumhuriyet idaresinin faziletleri", "inkılâbın kazanımları" ve "milli birlik ve beraberliğin önemi" gibi konulara yer verilmiştir. Bu içerik, gençliğin yalnızca Cumhuriyet'i tanımasını değil, aynı zamanda onu içselleştirmesini hedefliyordu (Yinilmez Akagündüz, 2020).

Eğitim müfredatının bir diğer önemli aracı, tarih öğretimiydi. 1926 sonrası dönemde tarih dersleri, inkılâpların meşruiyetini ve kaçınılmazlığını vurgulayacak biçimde yeniden düzenlenmiştir. Milli Mücadele, yalnızca bir askeri zafer değil, aynı zamanda bir inkılâp hareketi olarak sunulmuştur. Bu sunum, gençliğe "bu inkılâbı koruma ve sürdürme" görevinin tarihsel bir zorunluluk olduğu mesajını vermiştir. Tarih derslerinde Osmanlı'nın son dönemleri "çöküş", Cumhuriyet'in kuruluşu ise "yeniden doğuş" olarak anlatılmıştır. Bu anlatı, gençliğin Cumhuriyet'i bir "kurtuluş" ve "yeniden diriliş" olarak görmesini sağlamayı amaçlıyordu (Köstüklü, 2004).

Müfredatın en dikkat çekici yönü, duygusal bağlılık yaratmayı hedeflemesidir. Hayat Bilgisi dersinde çocuklara "vatan sevgisi" aşılanırken, Yurt Bilgisi dersinde "milletine hizmet etme" ideali telkin ediliyordu. Bu iki ders, gençliğin zihnine yalnızca bilgi değil, aynı zamanda duygu yerleştirmeyi amaçlıyordu. Bu duygu, "Atatürk sevgisi" ile iç içe geçmiştir: Atatürk, yalnızca bir lider değil, aynı zamanda vatanın kurtarıcısı ve inkılâbın mimarı olarak sunulmuştur (Çelik, 2026). Ders kitaplarında Atatürk'ün hayatı, mücadelesi ve inkılâpları ayrıntılı biçimde işlenmiş; bu anlatım, gençliğin Atatürk'e duygusal bir bağ geliştirmesini sağlamayı amaçlamıştır.

Kadın ve erkek gençliğin birlikte hedeflenmesi, müfredatın kapsayıcılık iddiasını yansıtmaktadır. 1926 Medenî Kanunu'nun kadınlara tanıdığı haklar, eğitim müfredatında da yankı bulmuştur. Kız çocuklarının eğitimi teşvik edilmiş; kadınların kamusal hayata katılımı "Cumhuriyet'in kazanımları" arasında sayılmıştır. Bu, gençliğin yalnızca erkeklerden oluşan

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

bir kategori olarak değil, kadın ve erkek tüm gençleri kapsayan bir kategori olarak tanımlandığını göstermektedir (Aycan & Aycan, 2018). Bu dönemde hazırlanan ders kitapları, yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda ideolojik aktarım aracı olarak tasarlanmıştır. Hayat Bilgisi kitaplarında "vatan sevgisi", "millet sevgisi" ve "Cumhuriyet sevgisi" temaları işlenmiş; Yurt Bilgisi kitaplarında ise "Cumhuriyet idaresinin faziletleri", "inkılâbın kazanımları" ve "milli birlik ve beraberliğin önemi" gibi konulara yer verilmiştir. Bu kitaplarda Atatürk'ün hayatı, mücadelesi ve inkılâpları ayrıntılı biçimde işlenmiş; bu anlatım, gençliğin Atatürk'e duygusal bir bağ geliştirmesini sağlamayı amaçlamıştır (Kurtdaş & Ulukaya Öteleş, 2021).

Coğrafya öğretimi, müfredatın ideolojik işlevini en açık biçimde yansıtan alanlardan biridir. Coğrafya dersleri, "vatan"ın sınırlarını ve özelliklerini tanıtmayı amaçlıyordu. Bu derslerde "Misak-ı Millî" sınırları, "Türk vatanı"nın bütünlüğü ve "milli sınırlar"ın kutsallığı vurgulanıyordu. Bu anlatım, gençliğin "vatan" kavramını yalnızca bir coğrafi alan olarak değil, aynı zamanda bir kutsal değer olarak görmesini sağlamayı amaçlıyordu. Coğrafya dersleri, "vatan sevgisi"nin mekânsal boyutunu oluşturuyordu (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005).

Din eğitiminin yeniden düzenlenmesi, müfredatın laik çerçevesini tamamlayan bir adımdır. 1926 sonrası dönemde din dersleri, "laik" bir çerçevede yeniden düzenlenmiştir. 1926'daki ilkokul programında, din derslerinin hedefi "çocuklarda Cenab-ı Hakk'a karşı şükran ve muhabbet hisleri uyandırmak, onlara İslam dinini sevdirmek ve bütün Müslümanların itikatlarındaki vahdetin faydasını bildirmek" olarak belirlenmiştir (Çapcıoğlu, 2009). Din dersleri, "vicdan eğitimi" olarak tanımlanmış; "fanatiklik" ve "taassup" eleştirilmiştir. Bu düzenleme, gençliğin "akılcı" ve "laik" bir din anlayışı geliştirmesini sağlamayı amaçlıyordu.

Ancak bu düzenlemenin gençlik üzerindeki etkileri homojen olmamıştır. Din derslerinin 1927'den itibaren seçmeli hâle gelmesi, 1930'da şehir ilkokullarından, 1931'de ortaokullardan, 1939'da ise köy ilkokullarından tamamen çıkarılmasıyla sonuçlanan kademeli gerileme süreci, gençliğin bu düzenlemeyi tek tip biçimde karşılamadığını göstermektedir. Nitekim 1949'da din derslerinin isteğe bağlı olarak yeniden programa alınması ve 1950'de Demokrat Parti iktidarıyla "istemeyenlerin beyanda bulunması" esasına bağlanması, toplumsal talebin ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymaktadır (Kanpolat, 2018). Bu tablo, gençliğin din eğitimi karşısındaki tutumunun yalnızca resmî politikalarla değil, aynı zamanda aile ve toplumsal çevrenin etkisiyle şekillendiğini göstermektedir. Özellikle 1928 Alfabe Kanunu sonrasında camilerde ve özel evlerde sürdürülen gayriresmî Kur'an kursları, devlet ile aileler arasında gündelik bir müzakere ve direniş alanına dönüşmüştür. Devlet, yeni nesli laik ulus kimliği etrafında toplumsallaştırmak amacıyla çocukların Arap harflerini öğrenmesini engellemeye çalışırken; aileler ve imamlar, din eğitiminin ayrılmaz bir parçası olan Kur'an okumayı sürdürme konusunda kararlılık göstermiştir (Yılmaz, 2019). Bu durum, gençliğin din eğitimi karşısındaki konumunun yalnızca resmî müfredatla değil, aynı zamanda aile, mahalle ve dinî cemaat gibi gayriresmî kanallarla da şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Beden eğitimi dersleri ise disiplin ve itaat kültürünün bedensel düzeydeki taşıyıcısı olmuştur. Beden eğitimi dersleri, gençliğin "bedenen ve ruhen sağlıklı" yetişmesini amaçlıyordu. Ancak bu derslerin ideolojik bir boyutu da vardı: Gençlik, "disiplinli", "düzenli" ve "itaatkâr" olmaya teşvik ediliyordu. Bu, gençliğin "milli ruh"u benimsemesini ve "inkılâba" hazırlanmasını

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sağlamayı amaçlıyordu. Beden eğitimi, yalnızca bir sağlık aracı değil, aynı zamanda bir karakter eğitimi aracıydı (Bulut, 2007).

3. Gençlik Örgütlenmesi ve İnkılap Gençleri Dernekleri Tasarısı

1926 sonrası dönemde gençlik yalnızca eğitim yoluyla değil, aynı zamanda örgütlenme yoluyla da inşa edilmiştir. Bu dönemde gündeme gelen İnkılâp Gençleri Dernekleri tasarısı, gençliğin rejim için taşıdığı stratejik önemi gösteren en somut girişimdir (Avcı, 2024). Tasarının adının "İnkılâp Gençleri Dernekleri" olarak belirlenmesi, gençliğin doğrudan inkılâpla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu tasarının amacı, gençleri Cumhuriyet ilkeleri etrafında örgütlemek ve onları "inkılâbın bekçileri" olarak yetiştirmekti. Dernekler, gençlere yalnızca sosyal ve kültürel faaliyetler sunmakla kalmayacak; aynı zamanda onlara inkılâp bilinci kazandıracaktı. Bu bilinç, gençliğin Cumhuriyet'i yalnızca bir yönetim biçimi olarak değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı ve dünya görüşü olarak benimsemesini gerektiriyordu. Nitekim bu misyon, dönemin Türk Ocakları ve Halkevleri gibi kurumlarının faaliyetleriyle de örtüşüyordu. Türk Ocakları, millî kimliğin ve Türkçülük fikrinin genç nesillere aktarılmasında önemli bir rol üstlenirken; Halkevleri, inkılâbın halka ve gençliğe yayılmasında bir kültür ve eğitim ocağı işlevi gördü. Halkevleri ise gençlik örgütlenmesinin kültürel ve ideolojik merkezini oluşturuyordu. 1932'de kurulan halkevleri, gençliğin "inkılâp bilinci"ni kazandığı, "milli kültür"ü öğrendiği ve "Atatürk sevgisi"ni geliştirdiği mekânlardı. Halkevlerinin gençlik kolları, gençleri tiyatro, müzik, spor ve yayın faaliyetleri etrafında bir araya getiriyordu. Bu faaliyetler, gençliğin "milli kültür"ü benimsemesini ve "inkılâbı" yaymasını amaçlıyordu. Bu örgütlenme çabalarının önemli bir halkasını da izcilik hareketi oluşturuyordu. 1926 sonrası dönemde izcilik, gençliğin "bedenen ve ruhen sağlıklı" yetişmesi, "disiplin" ve "takım ruhu" kazanması için bir araç olarak görülmüştür. İzci kampları, gençlerin doğayla iç içe olduğu, "vatan toprağını" tanıdığı ve "milli ruh"u benimsediği mekânlardı. İzcilik, yalnızca bir boş zaman etkinliği değil, aynı zamanda bir karakter eğitimi aracıydı. Dernekler, gençleri bir araya getirerek onlara ortak bir kimlik ve aidiyet duygusu kazandırmayı amaçlıyordu. Bu aidiyet, yalnızca bir kulüp üyeliği değil, aynı zamanda bir ideolojik topluluk üyeliğiydi. (Bulut, 2025).

Spor kulüpleri, gençlik örgütlenmesinin bedensel ve disipliner boyutunu oluşturuyordu. 1926 sonrası dönemde spor, gençliğin "bedenen ve ruhen sağlıklı" yetişmesi için bir araç olarak görülmüştür. Ancak sporun işlevi yalnızca bedensel sağlıkla sınırlı değildi; aynı zamanda disiplin, takım ruhu ve vatan sevgisi gibi değerlerin aşılanması için bir vesileydi. Bu anlayış, Atatürk'ün "sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" ilkesiyle de örtüşüyordu. Spor kulüpleri, gençlerin bir araya geldiği, ortak bir amaç etrafında birleştiği ve rekabet ettiği mekânlardı. Bu mekânlar, aynı zamanda gençliğin "milli ruh"u benimsediği yerlerdi (Yıkılgan, 2025).

Gençlik örgütlenmesinin ideolojik işlevi, gençleri pasif bir nüfus olmaktan çıkarıp aktif bir özne haline getirmekti. Ancak bu "aktiflik", rejimin belirlediği sınırlar içinde tanımlanmıştı. Gençler, inkılâbı savunacak ve yayacaklardı; ancak inkılâbın kendisini sorgulamayacaklardı. Bu anlamda gençlik örgütlenmesi, kontrollü bir aktivizm biçimi olarak nitelendirilebilir. Gençler, rejimin belirlediği çerçeve içinde "aktif" olabilirlerdi; ancak bu çerçevenin dışına çıktıklarında, "aktiflik" "muhalefet" olarak algılanabilirdi. Gençlik örgütlenmesinin bir diğer

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

önemli yönü, kız gençliğin örgütlenmesiydi. 1926 sonrası dönemde kızların eğitimi ve kamusal hayata katılımı teşvik edilmiştir. Kız enstitüleri, kız öğretmen okulları ve kız spor kulüpleri, kız gençliğin örgütlenmesinin araçlarıydı (Arığ, 2014). Bu kurumlar, kızların yalnızca ev içi rollerine değil, aynı zamanda kamusal rollerine de hazırlanmasını amaçlıyordu. Bu, gençlik kategorisinin cinsiyet açısından kapsayıcı bir biçimde tanımlandığını göstermektedir.

4. Atatürk Sevgisi: Duygusal Bağlılıktan İdeolojik Sorumluluğa

Atatürk'ün gençliğe ilişkin söylemleri, 1926 sonrası dönemde gençlik inşasının en etkili aracı olmuştur. Bu söylemlerde Atatürk, gençliği yalnızca bir yaş grubu olarak değil, aynı zamanda bir fikrî kategori olarak tanımlamıştır. "Benim anladığım gençlik, bu inkılâbın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimselerdir. Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyar, yetmiş yaşında bir idealist ise zinde bir gençtir" sözü, bu tanımın en açık ifadesidir. Bu tanıma göre genç olmak, bir yaş meselesi değil, bir bağlılık meselesidir. İnkılâba bağlı olan kişi, yaşı ne olursa olsun gençtir; inkılâba karşı olan kişi ise, yaşı ne olursa olsun ihtiyardır (Kocatürk, 1984).

Atatürk'ün gençliğe ilişkin söylemlerinde öne çıkan temalar şunlardır:

Birinci tema: Gençlik, Cumhuriyet'in teminatıdır. Atatürk, "Bütün ümidim gençliktedir" diyerek gençliği Cumhuriyet'in geleceğinin garantisi olarak görmüştür. Bu ifade, gençliğe büyük bir sorumluluk yüklemektedir: Cumhuriyet'i korumak ve yaşatmak. Gençlik, yalnızca Cumhuriyet'in bir "bekçisi" değil, aynı zamanda onun "sigortası"dır. Bu sorumluluk, gençliğe tarihsel bir misyon yüklemektedir.

İkinci tema: Gençlik, inkılâbı sürdürecektir. Atatürk, gençliği "inkılâbın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimseler" olarak tanımlamıştır. Bu tanım, gençliğin yalnızca bir "bekçi" değil, aynı zamanda bir taşıyıcı olduğunu göstermektedir. Gençlik, inkılâbı yalnızca koruyacak değil, aynı zamanda geleceğe taşıyacaktır. Bu, gençliğin statik bir "bekçi" değil, dinamik bir "taşıyıcı" olarak tanımlandığını göstermektedir.

Üçüncü tema: Gençlik, Atatürk'ü sevmelidir. Atatürk sevgisi, bu söylemlerde gençliğin temel vasıflarından biri olarak sunulmuştur. Ancak bu sevgi, salt duygusal bir bağlılık değil, aynı zamanda inkılâplara bağlılık anlamına gelmektedir. Atatürk'ü sevmek, onun ilkelerini ve inkılâplarını benimsemek demektir. Bu sevgi, yalnızca bir "duygu" değil, aynı zamanda bir "sorumluluk"tur.

Atatürk'ün gençliğe hitabesi, bu söylemlerin en yoğun ifadesidir. "Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti'ni, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir" diyen Atatürk, gençliğe tarihsel bir misyon yüklemiştir. Bu misyon, yalnızca bir görev değil, aynı zamanda bir kimliktir. Genç olmak, bu misyonu üstlenmek demektir. Bu misyon, gençliği yalnızca bir "gelecek" olarak değil, aynı zamanda bir "sorumluluk" olarak tanımlamaktadır (Türkmen, 2000).

Atatürk'ün gençliğe ilişkin söylemlerinin bir diğer önemli yönü, umut ve güven temalarıdır. Atatürk, gençliğe güvenmekte ve onlardan umut beslemektedir. "Bütün ümidim gençliktedir" sözü, bu güvenin en açık ifadesidir. Bu güven, gençliğe büyük bir sorumluluk yüklemekle

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

birlikte, aynı zamanda onları onurlandırmaktadır. Gençlik, yalnızca bir "hedef kitle" değil, aynı zamanda bir "muhatap"tır. Atatürk, gençliği muhatap alarak onlara seslenmekte, onlardan beklentilerini dile getirmektedir.

Atatürk'ün gençliğe ilişkin söylemlerinin bir diğer önemli yönü, süreklilik vurgusudur. Atatürk, gençliği "inkılâbın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimseler" olarak tanımlayarak, inkılâbın kuşaklar arası sürekliliğini güvence altına almayı amaçlamıştır. Bu süreklilik, yalnızca bir "aktarım" değil, aynı zamanda bir "yeniden üretim"dir. Her yeni kuşak, inkılâbı yalnızca "devralacak" değil, aynı zamanda "yeniden üretecektir". Bu, inkılâbın statik değil, dinamik bir süreç olarak tanımlandığını göstermektedir.

Atatürk'ün gençliğe ilişkin söylemlerinin bir diğer önemli yönü, fedakârlık vurgusudur. Atatürk, gençliğe "muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur diyerek, gençliğin kendi iç kaynaklarına güvenmesini telkin etmiştir. Bu, gençliğin yalnızca dışarıdan yönlendirilen bir özne değil, aynı zamanda kendi potansiyelini gerçekleştirebilen bir özne olarak tanımlandığını göstermektedir. Bu vurgu, gençliğin "bekçi" rolünü pasif bir koruma değil, aktif bir mücadele olarak tanımlamaktadır. Atatürk'ün gençliğe ilişkin söylemlerinin bir diğer önemli yönü, gelecek vurgusudur. Atatürk, gençliği "geleceğin sahibi" olarak tanımlamıştır. Bu tanım, gençliğin yalnızca bugünün değil, aynı zamanda yarının da sorumlusu olduğunu göstermektedir. Gençlik, yalnızca "mirasçı" değil, aynı zamanda "inşacı"dır. Bu, gençliğin statik bir "bekçi" değil, dinamik bir "kurucu" olarak tanımlandığını göstermektedir. Atatürk'ün gençliğe ilişkin söylemlerinin bir diğer önemli yönü, mücadele vurgusudur. Atatürk, gençliğe "muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur" diyerek, gençliğin kendi iç kaynaklarına güvenmesini telkin etmiştir. Bu, gençliğin yalnızca dışarıdan yönlendirilen bir özne değil, aynı zamanda kendi potansiyelini gerçekleştirebilen bir özne olarak tanımlandığını göstermektedir. Bu vurgu, gençliğin "bekçi" rolünü pasif bir koruma değil, aktif bir mücadele olarak tanımlamaktadır (Atatürk, 1987). **Atatürk'ün söylemleri, gençliği yalnızca bir "bekçi" olarak değil, aynı zamanda bir "muhatap" olarak da tanımlamıştır. Bu söylemler, eğitim müfredatı ve gençlik örgütlenmesiyle birlikte, gençliğin ideolojik bir kategori olarak inşasını tamamlamıştır. Şimdi bu inşa sürecinin bütüncül bir değerlendirmesine geçebiliriz.**

SONUÇ

Bu çalışma, 1926 sonrası Türkiye'de gençliğin bir "inkılâp bekçisi" olarak inşasını üç mekanizma üzerinden analiz etmiştir. Ancak bu mekanizmaların her biri ayrı ayrı değil, karşılıklı olarak birbirini güçlendiren bir bütünlük içinde işlemiştir: Eğitim müfredatı gençliğe vatan sevgisini öğretirken, gençlik örgütlenmesi bu sevgiyi pratiğe dönüştürmüş; Atatürk'ün söylemleri ise bu pratiğe sembolik bir meşruiyet kazandırmıştır. Bu üçlü yapı, gençliği yalnızca bir hedef kitle değil, aynı zamanda rejimin sürekliliğini sağlayan bir aktör olarak konumlandırmıştır. Eğitim müfredatı, Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi gibi derslerle gençliğe "vatan sevgisi" ve "inkılâp bilinci" aşılamayı hedeflemiştir. Bu dersler, yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda duygusal ve ideolojik bağlılık yaratmayı amaçlamıştır. Nitekim erken Cumhuriyet pedagojisi, bilgiyi edinmenin ötesinde, onu içselleştiren ve bu bilgiye bağlılık geliştiren bir özne tasavvur etmiştir. Bu yönüyle müfredat, bilişsel olduğu kadar duyuşsal bir inşa alanı olarak işlev görmüştür. Gençlik örgütlenmesi, İnkılâp Gençleri Dernekleri tasarısıyla

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

gençliği “inkılâbın bekçileri” olarak örgütlemeyi amaçlamıştır. Bu örgütlenme, gençleri pasif bir nüfus olmaktan çıkarıp aktif bir özne haline getirmeyi hedeflemiştir; ancak bu aktiflik, rejimin belirlediği sınırlar içinde tanımlanmıştır. Başka bir deyişle gençlik, eyleyicilik kazanırken bu eyleyiciliğin yönü ve sınırları önceden çizilmiştir. Atatürk’ün söylemleri ise gençliği “Cumhuriyet'in teminatı” ve “inkılâbın taşıyıcısı” olarak tanımlamıştır. Söylem düzeyindeki bu tanımlama, gençliğe yalnızca bir görev değil, aynı zamanda sembolik bir statü de atfetmiştir.

Bu üç mekanizmanın ortak paydası, Atatürk sevgisidir. Ancak bu sevgi, salt duygusal bir bağlılık değil, aynı zamanda inkılâplara bağlılık ve onları geleceğe taşıma sorumluluğudur. Atatürk'ü sevmek, onun ilkelerini ve inkılâplarını benimsemek; onları korumak ve sürdürmek demektir. Bu sevgi, yalnızca bir “duygu” değil, aynı zamanda bir “sorumluluk”tur. Dolayısıyla sevgi kavramı burada romantik bir duygulanımdan ziyade, ideolojik bir bağlılığın duygusal dile tercüme edilmiş biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu inşa sürecinin en dikkat çekici yönü, gençliğin ideolojik bir kategori olarak tanımlanmasıdır. Atatürk'ün “yirmi yaşında bir yobaz ihtiyar, yetmiş yaşında bir idealist ise zinde bir gençtir” sözü, bu tanımın en açık ifadesidir. Bu tanıma göre genç olmak, bir yaş meselesi değil, bir bağlılık meselesidir. Gençlik, yalnızca bir dönem değil, aynı zamanda bir konum olarak tanımlanmaktadır. Bu konum, inkılâba bağlılık, Cumhuriyet’i koruma ve onu geleceğe taşıma sorumluluğuyla belirlenmektedir. Bu yaklaşım, gençliği kronolojik bir evreden çıkarıp ahlaki ve ideolojik bir kategoriye dönüştürmektedir. Böylece yaşlılık ile gericilik, gençlik ile ilericilik arasında simgesel bir özdeşlik kurulmaktadır.

1926 sonrası dönemde gençliğin inşası, erken Cumhuriyet’in “yeni insan” yaratma projesinin en kritik ayağını oluşturmaktadır. Bu proje, gençliği yalnızca bir hedef kitle olarak değil, aynı zamanda bir aktör olarak görmüştür. Ancak bu aktörlük, rejimin belirlediği sınırlar içinde tanımlanmıştır. Gençler, inkılâbı savunacak ve yayacaklardı; ancak inkılâbın kendisini sorgulamayacaklardı. Bu anlamda gençlik inşası, kontrollü bir aktivizm biçimi olarak nitelendirilebilir. Söz konusu aktivizm, gençliğe tanınan özerkliğin her zaman rejimin meşruiyet sınırlarıyla kuşatılmış olduğunu göstermektedir.

İnşa sürecinin kapsayıcılık iddiası ise ayrı bir tartışma konusudur. Gençlik, yalnızca erkeklerden oluşan bir kategori olarak değil, kadın ve erkek tüm gençleri kapsayan bir kategori olarak tanımlanmıştır. Kız çocuklarının eğitimi teşvik edilmiş; kadınların kamusal hayata katılımı “Cumhuriyet'in kazanımları” arasında sayılmıştır. Bu, gençlik kategorisinin cinsiyet açısından kapsayıcı bir biçimde tanımlandığını göstermektedir. Ancak bu kapsayıcılık, kadın gençliğin kamusal alandaki varlığını belirli roller ve sınırlar çerçevesinde meşrulaştırmıştır. Böylece kapsayıcılık iddiası ile toplumsal cinsiyet normları arasında karmaşık bir ilişki ortaya çıkmıştır. Ancak bu kapsayıcılık iddiasını yalnızca resmî söylem üzerinden okumak eksik bir tablo sunar. Kız çocuklarının eğitimi teşvik edilmiş olsa da, kırsal bölgelerde kızların okula gönderilme oranı son derece düşük kalmıştır. Kız enstitüleri ve kız öğretmen okulları, ağırlıklı olarak kentli ve orta sınıf ailelerin kızlarına hitap etmiştir. Köy kızları ise hem ekonomik zorluklar hem de geleneksel toplumsal normlar nedeniyle bu kurumların dışında kalmıştır. Benzer biçimde kadınların kamusal hayata katılımı, belirli mesleklerle (öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik) sınırlı tutulmuş; siyasal temsil 1934’te seçme ve seçilme hakkının

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

tanınmasıyla sağlansa da, kadınların parlamentodaki oranı uzun süre düşük seyretmiştir. Bu tablo, kapsayıcılık iddiasının sınıfsal ve mekânsal sınırlarını ortaya koymaktadır. Gençlik kategorisi, kâğıt üzerinde kadın ve erkek tüm gençleri kapsarken; pratikte kentli, eğitimli ve orta sınıf gençliği merkeze almış; köylü, yoksul ve azınlık gençliğini büyük ölçüde dışarıda bırakmıştır. Bu, kapsayıcılık iddiası ile fiilî dışlama arasındaki gerilimi göstermektedir

Yüz yıl sonra, 2026'da bu mirası değerlendirmek, yalnızca tarihsel bir muhasebe değil, aynı zamanda güncel bir sorgulamadır: Gençlik hâlâ "inkılâbın bekçisi" mi, yoksa artık kendi öznelliğini mi kuruyor? Bu soru, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında gençliğin konumunu anlamak açısından kritik önem taşımaktadır. 1926'nın mirası, bir yandan gençliğin rejim için taşıdığı stratejik önemi, diğer yandan bu stratejik önemin gençliğin öznelliğini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Bu mirasın doğru okunması, Türkiye'de gençlik politikalarının geleceği için yol gösterici olabilir. Zira gençliğe yönelik her politika, kaçınılmaz olarak belirli bir insan ve toplum tasavvurunu içinde barındırır. Bu tasavvurun tarihsel kökenlerini anlamak ise bugünün ve yarının gençlik politikalarını eleştirel bir perspektifle değerlendirmenin ön koşuludur.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Arığ, S. (2014). Türkiye'de kız enstitüleri: Gelenekten geleceğe. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (20), 193–215.

Atatürk, M. K. (1987). *Nutuk (1920–1927)* (Cilt 2). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Avcı, O. (2024). Osmanlı genç dernekleri ve Cumhuriyet'e mirası. *Külliye, 5*(1), 185–203.

Ayanoğlu, A. (2002). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kuruluşu, işleyişi ve millî eğitim sistemine katkıları* (Tez No. 110180) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Bulut, T. (2007). Cumhuriyet'in bir gençlik projesi olarak Kızılay kampları (1936–1950). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 6*(14), 103–135.

Bulut, F. (2025). Gençliğin kurumsallaşması: Türk Ocakları, Halkevleri ve izcilik. Ş. Büyükboyacı (Ed.), *Atatürk ve gençlik: Cumhuriyet ideolojisinin temel dinamiği* içinde (ss. 111–140). Efe Akademi Yayınları.

Çapcıoğlu, İ. (2009). Din-siyaset-laiklik ekseninde Türkiye'de din öğretimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 2*(1), 21–40.

Çelik, H. A. (2026). Cumhuriyet ve siyasal dönüşüm: Egemenliğin kaynağı ve ulus-devlet inşası. T. Bulut (Ed.), *Aydınlanmanın Türkçesi: Cumhuriyet, modernleşme ve dönüşüm* içinde (ss. 1–23). Bidge Yayınları.

Depsen, K. (2008). *Atatürk'ün gençliğe ışık tutan sözleri*. Bizbize Yayınları.

Kanbolat, E. (2018). Cumhuriyet dönemi eğitim kurumlarında laikleşme süreci ve ahlâk eğitimine dair tartışmalar. *Kastamonu Education Journal, 26*(3), 985–994.

Kızılay Gençlik Kurumu. (1953). Türkiye Gençlik Kurumu nedir? *Kızılay Gençlik Dergisi*, (3), 34–35.

Kocatürk, U. (Haz.). (1984). *Atatürk'ün fikir ve düşünceleri* (Genişletilmiş 3. bs.). Turhan Kitabevi.

Köstüklü, N. (2004). İlk ve orta öğretimde tarih öğretimi: Problemler ve öneriler. *Erdem, 14*(41), 1–28.

Kurtdaş, E. M., & Ulukaya Öteleş, Ü. (2021). Ulusal ve küresel kimlik bağlamında sosyal bilgiler eğitimi. *İnönü University Journal of the Faculty of Education, 22*(2), 1115–1168.

Örs, Y., & Baytemir, B. (2010). *Atatürk: Felsefe ve yaşam*. Efil Yayınevi.

Öz, O., & Şahin, Ç. (2026). 1926 İlkokul Programının hazırlık süreci: 1925–1926 öğretmen raporlarının nitel analizi. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 12*(5), 480–493.

Özdemir, B. (2016). Rusya'nın kırsal kesiminde Komünist Gençler Birliği'nin (Komsomol) kuruluşu ve Sovyet iktidarının güçlenmesindeki rolü: 1918–39. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 19–30.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Tuğluoğlu, F., & Tunç, T. (2010). 1926 İlkmektep müfredatı ve Cumhuriyet dönemi eğitiminin ekonomik hedefleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 26*(76), 55–98.

Türkmen, Z. (2000). Atatürk ve Türk gençliği. *Atatürk Haftası Armağanı*, 39–48. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

Yıkılgan, A. (2025). Erken Cumhuriyet Dönemi sportif teşkilatlanma ışığında beden eğitimi ve spor. V. Alaeddinoğlu, M. Turan, E. Akkuş, & H. H. Yılmaz (Ed.), *Beden eğitimi ve spor öğretiminde akademik araştırmalar* içinde (ss. 61–74). Özgür Yayınları.

Yılmaz, H. (2019). Between Turk and Muslim: Children and the Qur'an courses after the 1928 alphabet law. *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education, 55*(6), 812–828.

Yinilmez Akagündüz, S. (2020). Cumhuriyet'in ilk yıllarında yurttaşlık eğitimi: Cumhuriyet çocuklarına malûmât-ı vataniye ders kitabı örneği. *Turkish History Education Journal, 9*(1), 109–131.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

BİR ASRIN ÇOK SESLİLİĞİ: TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN 100. YILINDA TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Öğr. Gör., Feryat BULUT

Ardahan Üniversitesi,

feryatbulut@ardahan.edu.tr - ORCID ID: 0009-0008-1344-7561

ÖZET

17 Şubat 1926'da kabul edilen 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi, Osmanlı'dan miras kalan şeriat temelli hukuk düzeninin yerine laik ve modern bir özel hukuk çerçevesi kurmuştur. Kanun, evlilik, miras, mülkiyet ve birey hakları alanlarında radikal yenilikler getirmiştir: tek eşlilik, resmî nikâh zorunluluğu, kadın-erkek eşit miras hakkı, evlilikte karşılıklı rıza ilkesi. Ancak aradan geçen yüz yılın sonunda, 2026'da kanun "eşit vatandaşlık ve kadın-erkek eşitliği temelinde demokratik ve laik hukuk düzeninin en güçlü ifadesi" olarak nitelendirilirken, hukuki metin ile toplumsal pratik arasındaki uçurum hâlâ belirgindir. Bu çalışma, "çok seslilik" kavramı etrafında Türk Medenî Kanunu'nun yüz yıllık toplumsal değişim sürecini incelemektedir. Çalışma, üç kritik alana odaklanmaktadır: resmî nikâh ile dinî nikâhın süregelen birlikteliği, kadınların miras ve mülkiyet haklarının fiilî kullanımındaki engeller ve soyadı reformunda karşılaşılan yapısal direnç. Araştırma, Medenî Kanun'un yüz yıllık serüveninin doğrusal bir "ilerleme anlatısı" olmadığını, hukuki radikalizm ile toplumsal muhafazakârlık arasında sürekli bir müzakere, çatışma ve uzlaşma süreci olduğunu savunmaktadır. Toplumsal değişim, kanunun tek başına yarattığı bir sonuç değil; hukuk, eğitim, ekonomi ve kültürel normların karşılıklı etkileşimiyle şekillenen çok katmanlı bir süreçtir.

Anahtar Kelimeler: Türk Medenî Kanunu, toplumsal değişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, dinî nikâh, miras hakkı, soyadı.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE POLYPHONY OF A CENTURY: SOCIAL CHANGE IN THE 100TH YEAR OF THE TURKISH CIVIL CODE

ABSTRACT

The Turkish Civil Code No. 743, adopted on 17 February 1926, established a secular and modern framework of private law in place of the sharia-based legal order inherited from the Ottoman Empire. The Code introduced radical innovations in the areas of marriage, inheritance, property, and individual rights: monogamy, the requirement of civil marriage, equal inheritance rights for men and women, and the principle of mutual consent in marriage. However, at the end of the century that has passed, in 2026, while the Code is described as "the strongest expression of a democratic and secular legal order based on equal citizenship and equality between men and women," the gap between the legal text and social practice remains striking. This study examines the hundred-year process of social change of the Turkish Civil Code around the concept of "polyphony." The study focuses on three critical areas: the ongoing coexistence of civil marriage and religious marriage, the obstacles to women's actual exercise of inheritance and property rights, and the structural resistance encountered in surname reform. The research argues that the hundred-year journey of the Civil Code is not a linear "narrative of progress," but a continuous process of negotiation, conflict, and compromise between legal radicalism and social conservatism. Social change is not a result created by the law alone; it is a multi-layered process shaped by the mutual interaction of law, education, economy, and cultural norms.

Keywords: Turkish Civil Code, social change, gender equality, religious marriage, inheritance rights, surname.

1. Hukuki Devrim, Toplumsal Değişim ve Çokseslilik

17 Şubat 1926, Türkiye'de hukuk tarihinin en keskin kırılma noktalarından biridir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi'ni kabul ederek Osmanlı'dan miras kalan şeriat temelli hukuk düzenini resmen sona erdirmiştir. Kanun, İsviçre Medenî Kanunu'ndan uyarlanmış; ancak uyarlama sürecinde Türk toplumunun koşullarına uygun bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunla evlilik, boşanma, miras, mülkiyet ve borçlar hukuku alanlarında laik ve modern bir çerçeve kurulmuştur (Koçak, 2019).

Kanunun getirdiği en radikal yenilikler şunlardır: Tek eşlilik ilkesi kabul edilmiş, erkeğin tek taraflı boşama hakkı kaldırılmıştır. Resmî nikâh zorunlu hale getirilmiş; dinî nikâhın hukuki geçerliliği tanınmamıştır. Kadınlara mirasta erkeklerle eşit pay hakkı tanınmıştır. Evlilikte kadının rızası esas alınmış, zorla evlendirme yasaklanmıştır. Bu hükümler, 1926 Türkiye'si için son derece ileri düzeydeydi. O dönemde birçok Avrupa ülkesinde bile kadınların miras ve evlilik hakları konusunda ciddi kısıtlamalar bulunuyordu. İsviçre Medenî Kanunu'nun kendisi,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1907'de kabul edilmiş olmasına rağmen, kadın-erkek eşitliği konusunda Türk kanunundan daha muhafazakâr hükümler içeriyordu. Bu açıdan bakıldığında, 1926 Türk Medenî Kanunu, yalnızca bir hukuk tekniği transferi değil, aynı zamanda bir toplumsal dönüşüm projesidir (Dalan, 2026). Ancak bu projenin başarısı, yalnızca kanun metninin niteliğine değil, aynı zamanda toplumun bu metni ne ölçüde benimsediğine bağlıdır. Yüz yıl sonra, 2026'da geriye dönüp bakıldığında, tablo karmaşıktır. Bir yandan kanun, Türkiye'de kadın haklarının hukuki temelini oluşturmuş; eğitim, istihdam ve siyasette kadın katılımının artmasına zemin hazırlamıştır. Diğer yandan, kanunun getirdiği eşitlik ilkeleri, özellikle kırsal kesimde ve muhafazakâr topluluklarda, fiilî olarak uygulanmamıştır. Dinî nikâh, resmî nikâha rağmen yaygınlığını korumuş; miras eşitliği, aile içi baskı ve geleneksel normlar nedeniyle kâğıt üzerinde kalmıştır. Kadınların yasal haklarını kullanma kapasitesi, eğitim düzeyi, ekonomik bağımsızlık ve sosyal çevre tarafından belirlenmiştir.

Bu çalışmanın temel sorusu şudur: Türk Medenî Kanunu'nun 100. yılında, hukuki eşitlik ile toplumsal pratik arasındaki açı ne durumdadır ve bu açı toplumsal değişim açısından nasıl açıklanabilir? Bu soruyu yanıtlamak için önce kanunun hukuki mimarisini ve getirdiği yenilikleri, ardından uygulamadaki yapısal engelleri, daha sonra son yıllarda kanunun eşitlik ilkelerine yönelik tartışmaları ve nihayet bu deneyimin toplumsal değişim açısından genel bir değerlendirmesini ele almak gerekmektedir. Çalışma, Medenî Kanun'un bir "tamamlanmamış devrim" olduğunu; hukuki metnin toplumsal dönüşümü tek başına gerçekleştiremeyeceğini, ancak aynı zamanda bu metnin toplumsal mücadeleler için vazgeçilmez bir referans çerçevesi sunduğunu savunmaktadır. "Çokseslilik" kavramı, bu süreci tek bir aktörün (devletin, hukukun, kadın hareketinin) belirlediği tek sesli bir anlatı olarak değil, farklı toplumsal aktörlerin, normların ve pratiklerin aynı anda var olduğu, çatıştığı ve uzlaştığı bir süreç olarak kavramsallaştırmayı mümkün kılar. Bu kavramsallaştırma, hukuk sosyolojisi literatüründe "hukukun etkinliği" tartışmalarıyla da örtüşmektedir: Bir hukuk normunun etkinliği, yalnızca yaptırım gücüne değil, aynı zamanda toplumsal aktörler tarafından ne ölçüde içselleştirildiğine bağlıdır (Yüksel, 2003).

Türk Medenî Kanunu'nun kabulü, yalnızca hukuki bir reform değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in "medeniyet projesi"nin en somut tezahürlerinden biridir. Kanunun gerekçesinde, Osmanlı hukuk düzeninin "asırlardan beri devam eden ve milletin ihtiyaçlarına cevap veremeyen" yapısı eleştirilmiş; yeni kanunun "millî hukuk"u inşa edeceği vurgulanmıştır. Ancak "millî hukuk" kavramı, beraberinde bir paradoksu da taşıyordu: Kanun, İsviçre gibi yabancı bir ülkenin kanunundan uyarlanmıştı. Bu paradoks, dönemin hukukçuları tarafından "medeniyet dairesi" kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır: Türkiye, İsviçre'yi değil, İsviçre'nin de ait olduğu "modern medeniyet dairesi"nin hukukunu benimsiyordu (Çakıcı, 2026). Bu yaklaşım, kanunun meşruiyetini sağlamakla birlikte, toplumsal düzeyde bir "yabancılaşma" tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Kanunun toplumsal değişim tasavvuru, "devletin toplumu eğitmesi" anlayışına dayanıyordu. Cumhuriyet'in kurucu kadrosu, toplumun "geri kalmış" olduğunu ve devletin öncülüğünde dönüştürülmesi gerektiğini varsayıyordu (Berkes, 2021). Bu varsayım, hukuk alanında olduğu kadar eğitim, kadın hakları ve gündelik yaşam pratiklerinde de kendini göstermiştir. Ancak bu "yukarıdan dönüşüm" stratejisi, toplumun farklı kesimlerinde farklı tepkilere yol açmıştır: Kentli, eğitimli seçkinler için kanun

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

bir “kurtuluş” anlamına gelirken; kırsal, muhafazakâr kesimler için bir “dayatma” olarak algılanabilmiştir. Bu algı farklılığı, kanunun yüz yıllık pratiğinde sürekli bir gerilim kaynağı olmuştur.

Kanunun kabulünden sonraki ilk on yıllarda, uygulamada ciddi sorunlar yaşanmıştır. 1926’da Türkiye’de nüfusun büyük çoğunluğu kırsalda yaşıyordu ve bu kesimin yeni kanundan haberi bile yoktu. Resmî nikâh zorunluluğu, özellikle taşrada, büyük ölçüde uygulanamamıştır. 1930’larda yapılan araştırmalar, kırsal kesimde evliliklerin önemli bir bölümünün hâlâ dinî nikâhla kıyıldığını göstermektedir. Kadınların miras haklarını kullanma oranı ise son derece düşüktü. Bu durum, kanunun “kâğıt üzerinde kalan” bir reform olduğu eleştirisini beraberinde getirmiştir. Ancak aynı dönemde, kentli ve eğitimli kadınlar arasında yeni hakların kullanımı konusunda bir farkındalık oluşmaya başlamıştır. Bu farkındalık, sonraki on yıllarda kadın hareketinin temelini oluşturacaktır.

2. Kanunun Hukuki Mimarisi ve Toplumsal Değişim Tasavvuru

Türk Medenî Kanunu, 1926’da kabul edildiğinde, Osmanlı hukuk düzeninden radikal bir kopuşu temsil ediyordu. Kanunun en önemli yenilikleri, aile hukuku ve miras hukuku alanlarında yoğunlaşmıştı. Aile hukuku alanında kanun, evliliği bir “medenî akit” olarak tanımlamış; resmî nikâhı zorunlu kılmıştır (Güven, 2026). Evlilik için kadın ve erkeğin karşılıklı rızası esas alınmış; zorla evlendirme, küçük yaşta evlendirme ve başlık parası gibi uygulamalar yasaklanmıştır. Erkeğin tek taraflı boşama hakkı kaldırılmış; boşanma, mahkeme kararına bağlanmıştır. Boşanma sebepleri arasında zina, terk, kötü muamele ve akıl hastalığı sayılmıştır. Evlilik birliği içinde eşlerin eşit hak ve yükümlülükleri olduğu kabul edilmiştir (Özkay, 2017). Miras hukuku alanında kanun, kadın ve erkek çocuklar arasında eşitlik sağlamıştır. Osmanlı hukukunda kadınların mirastan aldığı pay, erkeklerin yarısıydı. 1926 kanunu bu eşitsizliği ortadan kaldırmış; kız ve erkek kardeşlerin mirastan eşit pay almasını öngörmüştür. Sağ kalan eşin mirastaki payı da güvence altına alınmıştır. Bu düzenlemeler, kadınların ekonomik bağımsızlığını güçlendirmeyi amaçlıyordu. Mülkiyet hukuku alanında kanun, kadınlara mülk edinme, yönetme ve tasarruf etme hakkı tanımıştır. Evlilik içinde edinilen malların rejimi konusunda düzenlemeler getirilmiş; kadının çeyiz olarak getirdiği mallar üzerindeki hakkı korunmuştur. Kanunun getirdiği bir diğer yenilik, evlat edinme ve velayet konularındaydı. Kadınlara çocuklarının velayeti konusunda söz hakkı tanınmış; boşanma durumunda velayetin kime verileceği mahkeme kararına bırakılmıştır (Yüksel, 2014). Ancak kanunun bazı sınırlılıkları da vardı. Örneğin, evlilik birliğinin “reisliği” erkeğe verilmişti. Kadının çalışması için kocasının izni gerekiyordu. Aile konutunun seçimi konusunda son söz erkeğe aitti. Bu hükümler, kanunun kabul edildiği dönemde Avrupa’da yaygın olan ataerkil aile anlayışını yansıtıyordu. Ancak bu sınırlılıklara rağmen, 1926 kanunu, Türkiye’de kadın hakları açısından devrim niteliğinde bir adımdı (Akıncı, 2004). Kanunun uygulanmasına ilişkin bir diğer önemli husus, hukuk eğitimi ve yargı pratiğiyle ilgiliydi. 1926’da Türkiye’de yeni kanunu uygulayacak yeterli sayıda hukukçu yoktu. Ankara Adliye Hukuk Mektebi 1925’te kurulmuş ve Cumhuriyet döneminde yeni hukuk sisteminin gerektirdiği hukukçuların yetiştirilmesine yönelik önemli bir adım atılmıştır. Bununla birlikte, yeni hukuk düzenine geçiş, mevcut hukukçuların yeni kanunların öğrenmesini ve uygulamasını da gerekli kılmıştır. Bu bakımdan Medeni Kanun’un kabulü yalnızca kanun metninin değiştirilmesiyle sınırlı

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kalmamış, hukuk eğitimi ve yargı pratiğinde de kapsamlı bir dönüşümü beraberinde getirmiştir (Ankara Hukuk Mektebi'nin İlk Talebe Rehberi, 2021).

Kanunun kabul sürecinde, İsviçre Medenî Kanunu'nun seçilmesi tesadüfi değildi. İsviçre kanunu, o dönemde Avrupa'da en modern ve en demokratik medenî kanun olarak kabul ediliyordu; açık ve anlaşılır dili, esnek yapısı ve hâkime geniş takdir yetkisi tanıması nedeniyle tercih edilmiştir (Bozkurt, 1994). Ancak uyarlama sürecinde bazı önemli değişiklikler yapılmıştır. İsviçre kanununda yer alan bazı hükümler çıkarılmış, bazı hükümler eklenmiştir. Bu nedenle Türk Medeni Kanunu'nun İsviçre Medeni Kanunu'nun basit bir çevirisi olmadığı, Türkiye'nin hukuki ve toplumsal koşullarına göre belirli ölçülerde uyarlanması, kanunun yalnızca bir "kopya" olmadığını, aynı zamanda bilinçli bir seçim ve uyarlama sürecinin ürünü olduğunu göstermektedir (Miller, 2019). Kanunun toplumsal değişim tasavvuru açısından en dikkat çekici yönü, "devlet eliyle toplumsal dönüşüm" anlayışıdır. Cumhuriyet'in kurucu kadrosu, toplumu "yukarıdan" dönüştürmeyi hedefleyen bir modernleşme stratejisi benimsemiştir. Bu stratejide hukuk, toplumsal değişimin öncüsü olarak görülmüştür: Önce kanun yapılacak, sonra toplum bu kanuna uyum sağlayacaktır. Türk Medeni Kanunu ile Türkiye'de sosyolojik bir dönüşüm hedeflenmiş olmakla birlikte, toplumun geleneksel kültürel pratiklerini sürdüren ve kanuna direnç gösteren grupların varlığı da toplumsal değişimin sınırlarını ortaya koymuştur (Üskül Engin & Mert, 2024). Ancak bu yaklaşım, beraberinde bir soruyu da getirmiştir: Acaba İsviçre gibi küçük, homojen ve görece istikrarlı bir ülkenin kanunu, Türkiye gibi büyük, heterojen ve hızlı dönüşüm geçiren bir topluma ne ölçüde uygundu? Bu soru, kanunun yüz yıllık pratiğinde sürekli gündemde kalmıştır. Toplumsal değişim, kanunun tek başına yarattığı bir sonuç olmamış; hukuk, eğitim, ekonomi ve kültürel normların karşılıklı etkileşimiyle şekillenmiştir. Kanunun "devlet eliyle dönüşüm" tasavvuru, bir yandan hızlı ve köklü değişimler getirmiş; diğer yandan toplumun bu değişimleri içselleştirmesi için gereken süreyi ve koşulları yeterince hesaba katmamıştır. Bu durum, kanunun fiilî etkisini sınırlayan temel bir faktör olmuştur.

Kanunun hazırlanmasında etkili olan bir diğer önemli faktör, dönemin uluslararası hukuk tartışmalarıdır. 1920'lerde, "medenî kanun" kavramı, ulus-devletin temel unsurlarından biri olarak görülüyordu. Bir ülkenin "medenî" sayılması için, yazılı ve laik bir medenî kanuna sahip olması gerekiyordu. Türkiye, bu uluslararası standarda uyum sağlamak için İsviçre kanununu uyarlamıştır. Ancak bu uyarlama, yalnızca teknik bir mesele değildi; aynı zamanda bir "medeniyet iddiası"ydı. Kanunun kabulüyle birlikte Türkiye, "medenî dünya"nın bir parçası olduğunu ilan ediyordu. Bu iddia, içeride ve dışarıda farklı tepkilerle karşılanmıştır: Batılı gözlemciler, reformu "cüretkâr" ve "takdire şayan" bulurken; bazı muhafazakâr çevreler, "geleneklerin yok edilmesi" olarak eleştirmiştir (Miller, 2019). Kanunun aile hukuku alanındaki hükümleri, dönemin Avrupa kanunlarına kıyasla bile ileri düzeydeydi. Örneğin, İsviçre Medenî Kanunu'nda kadının çalışması için kocasının izni gerekiyordu; Türk kanunu da bu hükmü benimsemiştir. Ancak miras hukukunda Türk kanunu, İsviçre kanunundan daha eşitlikçi bir düzenleme getirmiştir. Bu seçici uyarlama, Türk hukukçularının kanunu "Türkiye'ye uygun" hâle getirme çabasının bir ürünüdür. Ancak bu çaba, kanunun "yabancı" olduğu eleştirisini tam olarak ortadan kaldıramamıştır. Kanunun "millî" olduğu iddiası ile "uyarlama" gerçeği arasındaki gerilim, yüz yıl boyunca tartışılmaya devam etmiştir (Taş, 2018).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kanunun uygulanmasında karşılaşılan bir diğer önemli sorun, "hukuki çoğulluk" olmuştur. Resmî hukuk düzeni laik ve modern bir çerçeve sunarken, gündelik hayatta dinî ve geleneksel normlar etkisini sürdürmüştür. Bu durum, "hukuki çoğulluk" kavramıyla açıklanabilir: Aynı toplumda, farklı hukuk düzenleri (resmî hukuk, dinî hukuk, geleneksel hukuk) aynı anda geçerli olabilmektedir. Kadınlar, bu çoğulluk içinde en dezavantajlı konumda olan gruptur; çünkü resmî hukukun tanıdığı haklar, dinî veya geleneksel normlar tarafından sınırlandırılabilmektedir. Bu durum, Medenî Kanun'un fiilî etkisini zayıflatan temel faktörlerden biridir (Toktaş & O'Neil, 2015).

3. Uygulamadaki Yapısal Engeller ve Toplumsal Değişimin Sınırları

Türk Medenî Kanunu'nun 100. yılında en çarpıcı gerçek, hukuki metin ile toplumsal pratik arasındaki derin açıdır. Kanun, kadınlara eşit miras, evlilik ve boşanma hakları tanımış olmasına rağmen, bu hakların fiilî kullanımı ciddi biçimde sınırlı kalmıştır. Dinî nikâh sorunu, bu açının en somut göstergesidir. Kanun, resmî nikâhı zorunlu kılmış; dinî nikâhın hukuki geçerliliğini tanımamıştır. Ancak yüz yıl sonra bile, Türkiye'de dinî nikâh yaygın biçimde kıyılmaktadır. Bazı çiftler hem resmî hem dinî nikâh yaparken, bazıları yalnızca dinî nikâhla yetinmektedir. Özellikle kırsal kesimde ve muhafazakâr topluluklarda, dinî nikâhın toplumsal meşruiyeti resmî nikâhtan daha yüksek olabilmektedir. Bu durum, kadınların yasal haklarını kullanmasını zorlaştırmaktadır: Resmî nikâh olmadan, kadın miras, nafaka ve velayet haklarından yararlanamamakta; boşanma durumunda mağdur olmaktadır. Dinî nikâhın yaygınlığı, kanunun toplumsal değişim yaratma kapasitesinin sınırlarını göstermektedir: Yasal bir yasak, toplumsal bir pratiği ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Dinî nikâhın sürekliliği, aynı zamanda dinî otoritelerin toplumsal nüfuzunun devam ettiğini ve resmî hukukun yanı sıra gayri resmî bir hukuk düzeninin varlığını sürdürdüğünü göstermektedir (Toktaş & O'Neil, 2015).

Miras eşitliği konusunda da benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Kanun, kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanımıştır. Ancak pratikte, özellikle geleneksel toplumsal yapıların güçlü olduğu kesimlerde, bu eşitliğin her zaman gerçekleşmediği görülmektedir. Ekonomik ve kültürel faktörler, kadınların mirastan dışlanmasında önemli rol oynayabilmektedir. Kız çocuklarına veya kız kardeşlere eşit miras verilmesi, bazı durumlarda aile kaynaklarının aile dışına çıkması olarak algılanabilmektedir (Demir Gürdal & Yonca Odabaş, 2014).

Evlilik içi mal rejimi konusunda da sorunlar yaşanmıştır. 1926 tarihli Türk Medenî Kanunu, eşler arasında mal ayrılığı rejimini benimsemiştir. Bu rejim, kadının kendi malvarlığı üzerindeki hakkını korumakla birlikte, evlilik süresince edinilen malların paylaşımında özellikle ev içi emek veren kadın açısından dezavantajlı sonuçlar doğurabilmiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Medenî Kanunu, edinilmiş mallara katılma rejimini yasal mal rejimi olarak kabul etmiş ve mal rejimi bakımından kadın-erkek eşitliğini güçlendiren önemli bir değişiklik getirmiştir. Bununla birlikte, yeni düzenlemenin geçmiş dönemdeki malvarlığı ilişkilerine etkisinin sınırlı olması, önceki dönemde ortaya çıkan ekonomik eşitsizliklerin tümüyle giderilmesini mümkün kılmamıştır (Yüksel, 2014).

Eğitim ve ekonomik bağımsızlık eksikliği, kadınların hukuken tanınan haklarını fiilen kullanabilmelerini sınırlayan önemli faktörler arasında yer almaktadır. Eğitim düzeyinin düşük

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

olması, kadınların yasal hakları hakkında bilgi edinmelerini ve bu hakları kullanmalarını güçleştirebilmektedir. Benzer biçimde, ekonomik olarak eşine bağımlı olan kadınların boşanma, miras ve mülkiyet gibi alanlarda hukuki haklarını talep etmeleri çeşitli toplumsal ve ekonomik engellerle karşılaşabilmektedir (Toktaş & O'Neil, 2015). Bu nedenle hukuki eşitliği toplumsal yaşamda karşılık bulması, yalnızca kanuni düzenlemelere değil, kadınların eğitim ve ekonomik kaynaklara erişimine de bağlıdır.

Dinî nikâhın uygulanması yalnızca kırsal alanlarla sınırlı değildir. Türkiye'de resmî nikâhın yanında dinî nikâhın da yapılması, dinî ve hukuki nikâhın toplumsal yaşamda birlikte varlığını sürdürdüğünü göstermektedir (Erinç, 2017). Bununla birlikte, yalnızca dinî nikâha dayanan birlikteliklerde özellikle kadınların hukuki haklarının korunması bakımından önemli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Resmî nikâh olmaksızın kurulan birliktelikler, kadınların eşler arası malvarlığı, miras ve boşanmanın hukuki sonuçları bakımından medeni hukukun sağladığı güvencelerden yararlanmasını engelleyebilmektedir (Yılmaz, 2024). Bu durum, resmî hukuk ile toplumsal ve dinî pratikler arasındaki farklılığın önemli bir görünümünü oluşturmaktadır.

Miras feragati konusunda yapılan araştırmalar, bu uygulamanın yalnızca kırsal kesimle sınırlı olmadığını göstermektedir. Kentsel alanlarda da aile içi ekonomik ilişkiler ve toplumsal cinsiyet normları, kadınların miras haklarından yararlanma biçimlerini etkileyebilmektedir. Kız çocuklarına veya kız kardeşlere eşit miras verilmesinin bazı durumlarda aile kaynaklarının aile dışına çıkması olarak algılanması, kadınların miras hakkından feragat etmelerine zemin hazırlayabilmektedir (Demir Gürdal & Yonca Odabaş, 2014). Bu açıdan miras feragati, yalnızca bireysel bir tercih olarak değil, toplumsal ve kültürel normlarla şekillenen bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Yargı pratiğinde de ataerkil normların etkisi görülmüştür. Bazı hâkimler, kanunun açık hükümlerine rağmen, geleneksel değerleri gözeterek karar verebilmiştir. Örneğin, boşanma davalarında kadının "iffetsizliği" gibi kavramlar, kanunda yer almamasına rağmen, kararlarda etkili olabilmiştir (Aydın, 2015). Nafaka takdirinde, kadının "çalışabileceği" gerekçesiyle düşük nafaka bağlanması, kadınların boşanma sonrasında karşılaştıkları ekonomik eşitsizlikler bağlamında değerlendirilmektedir **(Bozkurt, 2021)**. Velayet davalarında, çocuğun "baba evinde daha iyi yetişeceği" yönündeki önyargılar, annenin aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir. Bu örnekler, kanun metninin ötesinde bir "yargısal ataerkillik"in varlığını göstermektedir **(Aydın, 2015).** Ayrıca, kadınların hukuki okuryazarlık düzeyinin düşük olması, haklarını aramalarını zorlaştırmaktadır. Birçok kadın, miras hakkı veya nafaka hakkı olduğunu bilmemekte ya da bu hakları talep etmekten çekinmektedir **(Bakırcı, 2023)**. Hukuki yardıma erişim, özellikle ekonomik açıdan dezavantajlı kadınlar açısından sınırlı kalabilmekte; bu durum kadınların hak arama kapasitesini zayıflatmaktadır **(Bakırcı, 2023)**. Toplumsal değişim, yalnızca yasal metinlerin değişmesiyle değil, aynı zamanda bu metinleri yorumlayan ve uygulayan aktörlerin zihniyet dönüşümüyle mümkündür **(Aydın, 2015; Bakırcı, 2023)**.

SONUÇ

Türk Medenî Kanunu'nun 100. yılında geriye iki miras kalmıştır: hukukta devrim ve pratikte direnç. Kanun, 1926'da Osmanlı'dan miras kalan şeriat hukuku düzenini yürürlükten

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kaldırarak, kadın-erkek eşitliğini hukuki zemine oturtmuştur. Tek eşlilik, resmî nikâh, eşit miras hakkı ve evlilikte rıza gibi ilkeler, Türkiye'de kadın haklarının temelini oluşturmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Medenî Kanun, Cumhuriyet'in en radikal ve en kalıcı reformlarından biridir. Türkiye Barolar Birliği'nin 2026'daki ifadesiyle kanun, "eşit vatandaşlık ve kadın-erkek eşitliği temelinde demokratik ve laik hukuk düzeninin en güçlü ifadesi" olma özelliğini korumaktadır.

Ancak yüz yıl sonra, bu reformun toplumsal pratikte tam karşılığını bulamadığı görülmektedir. Dinî nikâh yaygınlığını korumuş; miras eşitliği, aile içi baskı nedeniyle fiilen askıya alınmıştır. Kadınların yasal haklarını kullanma kapasitesi, eğitim düzeyi, ekonomik bağımsızlık ve sosyal çevre tarafından belirlenmiştir. Yargı pratiğinde ataerkil normlar etkisini sürdürmüştür. Son yıllardaki tartışmalar, kanunun eşitlik ilkelerinin siyasi olarak garanti altında olmadığını göstermektedir. Bu tablo, hukuk sosyolojisinin temel bir gerçeğini doğrulamaktadır: Hukuk, toplumu tek başına dönüştüremez. Kanun metni ne kadar ileri olursa olsun, toplumsal yapı, ekonomik koşullar ve kültürel normlar, hukukun fiilî etkisini belirler. 1926 Medenî Kanunu, bir "hukuk devrimi" olarak kalmış; ancak bu devrimin toplumsal ayağı eksik kalmıştır. Kadınların eğitimi, ekonomik bağımsızlığı ve kamusal hayata katılımı, kanunun tanıdığı hakların fiilî kullanımını doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle, hukuki reformun yanı sıra sosyal politikalara da ihtiyaç vardır: kız çocuklarının eğitimi, kadın istihdamının desteklenmesi, hukuki okuryazarlığın yaygınlaştırılması ve kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı.

Yine de Medenî Kanun'un önemi, yalnızca fiilî etkisiyle ölçülemez. Kanun, Türkiye'de kadın hakları mücadelesi için vazgeçilmez bir referans çerçevesi sunmuştur. Kadınların miras, evlilik ve boşanma hakları için verdikleri mücadeleler, bu kanunun tanıdığı haklara dayanmıştır. Kanun, bir "kazanılmış hak" olarak, geriye dönüş taleplerine karşı bir savunma hattı işlevi görmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Medenî Kanun, bir "tamamlanmamış devrim" olsa da, aynı zamanda bir "devam eden mücadele"nin hukuki temelidir. Toplumsal değişim, yalnızca yasal metinlerin değişmesiyle değil, aynı zamanda bu metinlerin gündelik hayatta nasıl yorumlandığı, uygulandığı ve dönüştürüldüğüyle ilgilidir. Bu süreç, tek bir aktörün değil, farklı toplumsal aktörlerin katılımıyla şekillenen çoksesli bir süreçtir.

Yüz yıl sonra, Medenî Kanun'un 100. yılında sorulması gereken soru şudur: Hukuki eşitlik ile toplumsal pratik arasındaki açı, bundan sonra nasıl kapatılacaktır? Bu soruya verilecek yanıt, yalnızca hukuk politikalarıyla değil, aynı zamanda eğitim, ekonomi ve sosyal politikalarla ilgilidir. Kadınların güçlendirilmesi, yasal haklarını kullanabilmeleri için gerekli araçlara erişmeleri ve ataerkil normların dönüştürülmesi, bu açının kapatılması için elzemdir. Medenî Kanun, bu yolculukta bir başlangıç noktasıdır; ancak varış noktası değildir. 1926'nın mirası, bir yandan hukuki eşitliğin gücünü, diğer yandan toplumsal dönüşümün zorluğunu göstermektedir. Bu mirasın doğru okunması, Türkiye'de kadın haklarının geleceği için yol gösterici olabilir. Bir asırlık çokseslilik, hukukun toplumla kurduğu ilişkinin karmaşıklığını gözler önüne sermektedir: Hukuk, toplumu dönüştürür; ama toplum da hukuku dönüştürür. Bu karşılıklı dönüşüm süreci, Medenî Kanun'un ikinci yüzyılında da devam edecektir. Toplumsal değişim, ne tamamen hukukun ne de tamamen toplumun belirlediği bir süreçtir; her ikisinin karşılıklı etkileşimiyle şekillenen, çoksesli ve çok katmanlı bir yolculuktur.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Aydın, D. H. (2015). Kadınların adalete erişimi. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 79–107.

Aydın, T. (Çev.). (2021). Ankara Hukuk Mektebi'nin ilk talebe rehberi (1926). *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, (31–32), 355–407.

Bakırcı, K. (2023). Kadınların şekli ve maddi adalete erişiminde sosyal ve ekonomik hak olarak adli yardım hakkı. *Mülkiye Dergisi, 47*(1), 288–324.

Berkes, N. (2021). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. Yapı Kredi Yayınları.

Bozkurt, F. D. (2021). Yoksulluk nafakasını insan hakları ve toplumsal cinsiyet ekseninde yeniden düşünmek. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12*(2), 566–584.

Bozkurt, G. (1994). Mahmut Esat Bozkurt'un laik hukuka geçişe katkıları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 201–209.

Çakıcı, N. (2026, 14 Nisan). Medeni Kanun. *Türkçe Sözlük*. Türk Tarih Kurumu. https://sozluk.ttk.gov.tr/detay/3752/Medeni-Kanun-

Dalan, M. E. (2026). Hukuk yoluyla ulus-devlet inşası: Türk Medenî Kanunu'nun toplumsal ve siyasal işlevi. İçinde F. Erarslan (Ed.), *Cumhuriyetin medenî temeli: Türk Medenî Kanunu'nun 100. yılında hukuk, devlet ve toplum* (ss. 129–150). Ihlamur Akademi.

Demir Gürdal, A., & Yonca Odabaş, Z. (2014). Kadın ve miras: Sosyolojik bir değerlendirme. *Folklor/Edebiyat*, 20(78).

Erinç, M. (2017). Dînî nikâh-resmî nikâh karşılaştırması ve müftülere nikâh görevinin verilmesi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (30).

Güven, M. E. (2026). Bir yumuşak güç unsuru olarak Türk Medeni Kanunu: Erken Cumhuriyet döneminde dış politika ve uluslararası imaj. İçinde F. Erarslan (Ed.), *Cumhuriyetin medenî temeli: Türk Medenî Kanunu'nun 100. yılında hukuk, devlet ve toplum* (ss. 107–128). Ihlamur Akademi.

Koçak, D. (2019). 17 Şubat 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu'na göre Türk kadınının hak ve özgürlükleri. *Atatürk Dergisi*, 8(1), 79–98.

Miller, R. A. (2019). Türkiye'deki İsviçre Medeni Kanunu'nun Osmanlı ve İslami altyapısı (E. Kaplan, Çev.). *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 27, 5–33.

Özkay, N. (2017). *Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].

Taş, E. (2018). Kabul sürecinde Türk Medeni Kanunu'na yönelik bazı eleştiriler. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 649–670.

Toktaş, Ş., & O'Neil, M. L. (2015). Competing frameworks of Islamic law and secular civil law in Turkey: A case study on women's property and inheritance practices. *Women's Studies International Forum*, 48, 29–38.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Üskül Engin, Z. Ö., & Mert, B. (2024). Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye ve Türk Medeni Kanunu ışığında toplumsal dönüşüm. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(0), 379–406.

Yılmaz, İ. (2024). İslâm aile hukukunda kamu otoritesinin koyduğu şekil şartının (kanuni şart) nikâh akdinin sıhhat şartı olarak kabul edilmesi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (44).

Yüksel, M. (2003). Hukuk kültürü. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1–2), 283–312

Yüksel, S. R. (2014). Türk Medenî Kanunu bakımından kadın-erkek eşitliği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(2), 175–200.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YABANCI UNSURLU ERGİN KILINMA (KAZAİ RÜŞT) TALEPLERİNE UYGULANACAK HUKUKUN TAYİNİ

DETERMINATION OF LAW APPLICABLE TO JURIDICIAL MATURITY WITH FOREIGN ELEMENT

Doç. Dr. Cemil GÜNER

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

cguner@selcuk.edu.tr - ORCID ID 0000-0002-1956-0118

ÖZET

İnsanların fiil ehliyetine sahip olmaları için gerekli şartlardan biri de erginliktir. Türk hukukunda erginlik, on sekiz yaşın doldurulmasıyla kazanıldığı gibi evlenme yoluyla ve mahkeme kararıyla ergin kılınma suretiyle de sağlanabilir. Buna göre on beş yaşını dolduran küçükler istemde bulunmaları halinde varsa velisinin rızasıyla, menfaatleri bulunuyorsa mahkemece ergin kılınabilmektedir. Mahkemece ergin kılınma Türk hukukunun aksine milli hukuk sistemlerinde düzenlenmemiş olabileceği gibi, aranan şartlarda farklılıklar bulunabilir. Yabancılık unsurunun bulunduğu ergin kılınma talepleri Türk mahkemelerine yapıldığında, uygulanacak hukuk Türk kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca tayin edilir. Buna göre, ergin kılınma talebine uygulanacak hukuk, somut talep açısından Türk hukuku olabileceği gibi yabancı bir devlet hukuku da olabilir. Çalışmamızda ergin kılınma talebine uygulanacak hukukun tayini hakkında bilgi verilecek olup, uygulamada karşılaşılabilecek hukuki sorunlara çözüm önerisi getirilecektir.

Anahtar Kelimeler : Fiil ehliyeti, Erginlik, Ergin kılınma, Kanunlar ihtilafı, Uygulanacak hukuk

ABSTRACT

One of the necessary conditions for persons to have capacity to act is reaching the age of maturity. In Turkish law, the age of maturity is attained upon reaching eighteen years of age, as well as through marriage or by maturity decision. Accordingly, minors who have reached the age of fifteen can be declared legally maturity by the court, if they so request and with the consent of their legal representatives, if any, taking their best interests into consideration. Unlike Turkish law, juridicial maturity may not be regulated in national legal systems, or the conditions required may differ even if this institution exists. In Turkish courts, the applicable law to requests for juridicial maturity involving foreign element is determined in accordance with Turkish conflict of laws rules. Accordingly, the applicable law for a request for juridicial maturity may be Turkish law or the law of a foreign state. This study will provide information on determining the applicable law for juridicial maturity and will offer solutions to legal problems that may be encountered in practice.

Key Words : Capacity to act, Maturity, Juridicial maturity, Conflict of laws, Applicable law

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Gerçek kişilerin fiil ehliyetini haiz olmaları bakımından hukuk sistemlerinde aranan şartlardan biri de ergin olmalarıdır. Bu doğrultuda Türk hukukunda da erginlik, gerçek kişilerin fiil ehliyetine sahip olmasının zorunlu unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu[1] (TMK) uyarınca erginliğin erginlik yaşı olan on sekiz yaşın doldurulmasıyla kazanılması (m. 11/1) kural olmakla beraber; evlenmeyle (m. 11/2) ve mahkeme kararı ile ergin kılınmak suretiyle (m. 12) kazanılması da mümkün görülmüştür.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu[2] (HMK)'da bir çekişmesiz yargı işi olarak düzenlenen erginliğin mahkeme kararı ile kazanılması, Türk mahkemelerinde talep konusu edilebilir[3]. Türk mahkemelerinde görülen ergin kılınma talepleri, kural olarak Türk hukukuna göre TMK m. 12'de düzenlenen şartlar bağlamında incelenir. Buna karşın, ergin kılınma talebinde bulunan küçüğün yabancı devlet vatandaşı olması, yurt dışında ikamet etmesi veya sakin olması gibi yabancı unsur katan bir durum içinde bulunması halinde, söz konusu talebe uygulanacak yetkili hukukun Türk kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca tayini gerekir.

Yabancı unsurlu ergin kılınma talepleri, hak ve fiil ehliyeti statüsünü düzenleyen 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun[4] (MÖHUK) m. 9/1'e tabidir. Fiil ehliyetini ilgilendiren ergin kılınma talebi, şahsi statünün uygulama alanında kalan bir konu olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda, ergin kılınma taleplerine ilgilinin milli hukuku uygulanır. Ancak kanun koyucu, aile hukukunda olduğu gibi kişiler hukuku kapsamında kalan meselelerde atıf kuralının uygulanmasını emretmiştir. Bu sebeple, ergin kılınması istenilen kişinin milli hukukunun yabancı hukuk olduğu hallerde, kamu düzeni müdahalesiyle Türk hukukunun uygulanacağı haller saklı kalmak üzere, o yabancı devletin kanunlar ihtilafı kurallarının atıfta bulunduğu devletin maddi hukukunun yetkili hukuk olarak uygulanması esastır.

2. GENEL OLARAK ERGİNLİK

Erginlik, gerçek kişilerin fiil ehliyetine sahip olabilmesi için gerekli olan unsurlardan biridir. Bu anlamda fiil ehliyeti, kişinin herhangi bir yasal temsilci olmaksızın kendi fiilleriyle haklara sahip olma ve borç altına girebilme kuvvetidir. Bu durum, Türk hukukunda TMK m. 9'da açıkça ifade edilmiştir. Buna göre, fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir.

Gerçek kişilerin fiil ehliyetinin kısıtlanması mümkündür. Türk hukukunda kabul edildiği üzere, fiil ehliyetinin kapsamı, gerçek kişiler bakımından tam ehliyetliler, sınırlı ehliyetliler, sınırlı ehliyetsizler ve tam ehliyetsizler olarak dört ayrı kategoride belirlenmiştir. Kişinin fiil ehliyetine tam olarak sahip olması; ergin olması, ayırt etme gücüne sahip olması ve kısıtlı olmaması şartlarının tümünü taşıması halinde mümkündür. Ayırt etme gücü bulunmayanlar tam ehliyetsiz olarak nitelendirilmiş olup, fiil ehliyetini haiz değildirler. Kişilerin ayırt etme gücüne sahip olmakla birlikte küçük ya da kısıtlı olmaları halinde ise,

[1] RG 08.12.2001-24607.
[2] RG 04.02.2011-27836.
[3] Ergin kılınma, HMK m. 382/2-a(1)'de kişiler hukukundaki çekişmesiz yargı işlerinden biri olarak sayılmıştır.
[4] RG 12.12.2007-26728.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

statüleri sınırlı ehliyetsizdir. İlave olarak, fiil ehliyeti için gerekli koşulları sağlıyor olsalar dahi, kanun koyucunun saydığı belirli işlemler bakımından kendilerine atanan yasal danışman gereğince bu kişiler sınırlı ehliyetli kabul edilirler.

Görüldüğü üzere, erginlik, gerçek kişilerin tam ehliyetli sayılabilmesi için gerekli şartlardan biridir. Erginlik şartının sağlanabilmesi bakımından Türk hukukunda üç yol öngörülmüştür. Bunlar; kişinin on sekiz yaşını doldurması, evlenmesi ve mahkeme kararıyla ergin kılınmasıdır.

Kişinin kanuni erginliği, belirli bir yaşın ikmali ile gerçekleşir. Rüşt olarak da ifade edilen erginliğin belli bir yaşın doldurulması ile sağlanması, olağan erginliktir. Olağan erginlik yaşı, Türk hukukunda on sekiz yaşın tamamlanması olarak belirlenmiştir. TMK m. 11/1'de ifade edildiği üzere, *"Erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar"*. On sekiz yaşını dolduran kişiler, herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden ergin olur[5]. Başka bir ifadeyle, on dokuz yaşından gün alan her insan ergin kabul edilir[6].

Kişinin olağanüstü erginlik yoluyla ergin sayılması ise, Türk hukukunda iki şekilde mümkündür. Bunlar, küçüğün evlenmesi ve mahkeme kararıyla ergin kılınmasıdır[7]. Olağan erginlik yaşını tamamlamamış bir kişinin evlenmesi, TMK m. 11/2 gereğince kendisini ergin kılar. Buna göre, evlenme tarihinde on yedi yaşını bitirmiş olmak[8] ve varsa ana babanın onayının alınması şartıyla, küçüğün yapmış olduğu geçerli bir evlilik, ilave bir işleme gerek olmaksızın erginlik kazanmasına kanun gereği dayanak oluşturur. Olağan erginlik yaşını doldurmamış bir küçüğün mahkeme kararıyla ergin kılınması ise, çalışma konumuz olması sebebiyle aşağıda ayrı bir başlık altında incelenecektir.

3. MAHKEME KARARIYLA ERGİN KILINMA (KAZAİ RÜŞT)

Gerçek kişilerin olağanüstü erginlik kazanma yollarından birinin de mahkeme kararıyla ergin kılınma olduğunu yukarıda ifade etmiştik. TMK m. 12 uyarınca, *"On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir".*

Mahkeme kararıyla ergin kılınma talebi, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır[9]. Bu sebeple küçüğün kendi rızasının olması şarttır. Bu cümleden hareketle, küçüğün isteğinin olmadığı hallerde velisinin talebiyle mahkemece ergin kılınması söz konusu olamaz[10].

Ergin kılınma bakımından küçüğün salt istemde bulunması yeterli olmayıp, varsa velisinin rızası da gerekir. Küçüğün velisi, velayet hakkı kural olarak ana ve baba tarafından birlikte kullanıldığından her ikisinin de hayatta olması halinde ergin kılınma talebine birlikte rıza göstermeleri zorunludur. Buna karşın, velayet hakkı ana veya babadan yalnızca biri

[5] Özsunay, E., *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, Der Yayınları/İstanbul, 1982, s. 42.
[6] Dural, M. ve Öğüz, T., *Türk Özel Hukuku, C. 2, Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi/İstanbul, 2018, s. 53.
[7] Dural ve Öğüz, s. 41.
[8] TMK m. 124/2 uyarınca hâkim olağanüstü durumlarda ve çok önemli bir sebebin varlığı halinde on altı yaşını doldurmuş olan erkek ya da kadının evlenmesine izin verebilir.
[9] Zevkliler, A., *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, Olgaç Matbaacılık/Ankara, 1981, s. 79; Tekinay, S.S., *Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi/İstanbul, 1992, s. 239; Özsunay, s. 45; Dural ve Öğüz, s. 56.
[10] Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö. ve Oktay Özdemir, S., *Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler*, Filiz Kitabevi/İstanbul, 2022, s. 68.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

tarafından kullanılıyorsa, bu ihtimalde yalnızca velayet hakkını haiz velinin rıza göstermesi yeterli olacaktır.

Ergin kılınma talebine küçüğün velisinin rıza göstermesi kural olmakla birlikte, ana ve babanın her ikisinin ya da birinin küçüğün ergin kılınmasına onay vermemesi olasıdır. Bu halde, ana ve/veya babanın rızasının alınmamasının hâkimin takdirinde olduğu ifade edilmektedir[11]. Buna göre, ergin kılınması küçüğün menfaatine uygun düşmesine karşın, velisi tarafından haklı bir sebep olmadığı halde rıza gösterilmemişse, hâkim, hakkın kötüye kullanılması yaptırımı doğrultusunda söz konusu muvafakati aramaksızın kararını verebilir[12].

Ergin kılınma isteminde bulunan küçüğün vesayet altında olması olasıdır. Kanun koyucu, TMK m. 12'de ergin kılınma bakımından yalnızca küçüğün velisinin rızasının aranacağına işaret etmiş; vesayet altında olması ihtimalinde vasisinin onayının alınması ya da dinlenilmesi gerektiğine ilişkin bir hükme yer vermemiştir. Hal böyle olmakla birlikte, TMK m. 463/6'da vesayet altında olan küçüklerin ergin kılınması için sulh mahkemesinin izninin ve asliye mahkemesinin onayının alınması şart koşulmuştur.

Küçüğün ergin kılınmasında nihai kararı verecek olan hâkimin, bu hususta küçüğün menfaatinin bulunduğuna kanaat getirmesi gerektiği doktrinde kabul görmektedir[13]. Her ne kadar TMK m. 12'de ergin kılınma bakımından gerekli olan şartlar arasında küçüğün menfaatinin bulunmasına yer verilmemiş olsa da, doktrinde isabetle ifade edildiği üzere[14], olağanüstü erginlik kazanma hali olması sebebiyle, müessesesinin amacı doğrultusunda hâkimin karar alabilmesi için küçüğün menfaatinin bulunduğunun tespiti kanaatimizce gereklidir.

Netice olarak, Türk mahkemelerine çekişmesiz yargı işi olarak gelen ergin kılınma talebi, kanun koyucunun aradığı şartların sağlandığının tespiti halinde kabul edilerek, küçüğün yargısal erginliğine karar verilir. Mahkeme kararıyla birlikte küçük, ergin sayılacağından velayet altında ise velayetten, vesayet altında ise vesayetten çıkar[15]. Ergin kılınma kararıyla küçük erginlik kazanmakla birlikte, kanun koyucunun daha ileri bir yaş şartı aradığı hallerde söz konusu hukuki işlemleri yapamaz. Örneğin on altı yaşındaki bir kişinin ergin kılınmış olsa dahi, TMK m. 124/1'de on yedi yaşın doldurulması şart koşulan evlenme akdini on yedi yaşını doldurmadıkça yapması mümkün değildir[16].

4. YABANCI UNSURLU ERGİN KILINMA TALEPLERİNE UYGULANACAK HUKUK

4. 1. Yabancı Unsur

Ulaşım ve iletişim imkanlarının gelişmesi insanların iş, turizm, eğitim, sağlık, yerleşme ve benzeri başkaca sebeplerle yaşadıkları ülkeyi kolaylıkla değiştirmelerini sağlamaktadır. Bu

[11] Dural ve Öğüz, s. 56.
[12] Arpacı, A., *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 1993, s. 30.
[13] Zevkliler, s. 85; Özsunay, s. 46; Dural ve Öğüz, s. 56.
[14] Öztan, B., *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, Yetkin Yayıncılık/Ankara, 2021, s. 139.
[15] Dural ve Öğüz, s. 57.
[16] Arpacı, s. 31; Tekinay, s. 240.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

çerçevede, bir kimsenin ergin olup olmadığı, buna bağlı olarak fiil ehliyeti durumu ülkeden ülkeye değişiklik gösterebileceğinden hukuki ihtilafa yol açabilir.

Ergin kılınma konusunun kanunlar ihtilafı hukukunun uygulama alanına girmesi, yabancı unsur ihtiva etmesiyle mümkündür. Buna göre, ergin kılınma talebinin birden çok hukuk sistemiyle irtibatlı olması meseleyi yabancı unsurlu yapar[17]. Örneğin, bir kimsenin yabancı devlet vatandaşı olması ya da ikamet ettiği yerin, mutad meskeninin veya sakin olduğu yerin yabancı bir ülkede bulunması meseleye yabancı unsur katar.

Bu açıklamalardan hareketle, Türk mahkemelerine ergin kılınma talebiyle başvuran bir küçüğün yabancı olması, konuya yabancı unsur katacağından uygulanacak hukukun tayini meselesi doğar. Aynı şekilde, küçüğün Türk vatandaşı olmakla birlikte yurt dışında ikamet etmesi ya da sakin olması, meseleyi yabancı unsurlu hale getiren bir başka durumdur. Bu doğrultuda, çok sayıda Türk vatandaşının başta Almanya olmak üzere yurt dışında birçok ülkede ikamet ettiği günümüzde, yaşadıkları ülkelerdeki mahkemeler yerine Türk mahkemelerine ergin kılınma talebiyle başvuruda bulunmasında bir engel bulunmamaktadır. Bu sebeple yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının Türk mahkemelerine yaptıkları başvurularda mutad mesken veya yerleşim yeri kriterleri dikkate alınarak yabancı unsurun tespiti söz konusu olacaktır.

4. 2. Uygulanacak Hukuk

Erginlik, fiil ehliyetini ilgilendiren bir konudur. Kanun koyucu, fiil ehliyetiyle ilgili konuları özel ehliyet halleri bir yana; vesayet, kısıtlılık ve kayyımlık hariç olmak üzere detaylandırmaksızın aynı bağlama kuralına tabi tutmuştur. Zira MÖHUK m. 9, hak ehliyeti ve fiil ehliyetinden doğan yabancı unsurlu uyuşmazlıklara uygulanacak hukuku tayin eden bir genel bağlama kuralı olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte, vesayet, kısıtlılık ve kayyımlık konusu, MÖHUK m. 10'da ayrı bir bağlama kuralına tabi tutulmuştur[18].

Kanun koyucunun MÖHUK m. 9'da *"Ehliyet"* başlığı altında düzenlediği bağlama kuralının uygulama alanına, fiil ehliyetinin başlangıcı, fiil ehliyeti statüleri, bu statülere göre fiil ehliyetinin kapsamı ile birlikte fiil ehliyetine sahip olma şartları da girmektedir[19]. O halde, fiil ehliyetine sahip olma şartlarından biri olan erginlik kazanma bakımından da MÖHUK m. 9'un yetkili hukukun tayininde esas alınacağını söylemekte bir tereddüt bulunmamaktadır. Bu sebeple, mahkeme kararıyla ergin kılınma taleplerine uygulanacak yetkili hukukun tayini bahsi geçen bağlama kuralı uyarınca gerçekleştirilir.

---

[17] Yabancı unsur hakkında detaylı bilgi için bkz. Aygün, M., *Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16 (Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez'e Armağan), 2014, s. 1029 vd.

[18] MÖHUK m. 10 hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Güner, C., *Milletlerarası Özel Hukukta Yetişkinlerin Korunması Bağlamında Vesâyet, Kısıtlılık ve Kayyımlık,* Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2022, s. 233 vd.

[19] Güngör, G., *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin Yayınları/Ankara, 2026, s. 136; Çelikel, A. ve Erdem, B.B., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 2021, s. 217; Akıncı, Z., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Vedat Kitapçılık/İstanbul, 2020, s. 109; Özel, S., Erkan, M., Pürselim, H.S. ve Karaca, H.A, *Milletlerarası Özel Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık/İstanbul, 2024, s. 215; Şanlı, C., Esen, E. ve Ataman-Figanmeşe, İ., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 2025, s. 135; Nomer, E., *Devletler Hususî Hukuku*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 2021, s. 227; Can, H. ve Tuna, E., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Adalet Yayınları/Ankara, 2019, s. 339; Tekinalp, G., *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*, Vedat Kitapçılık/İstanbul, 2020, s. 198.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

MÖHUK m. 9/1 uyarınca gerçek kişilerin fiil ehliyetine uygulanacak hukuk, *"ilgilinin milli hukuku"* olarak belirlenmiştir. Böylece kanun koyucu, şahsi statüye tabi kişiler hukuku ve aile hukukuna özgü diğer konularda olduğu gibi uygulanacak hukuku, kişinin vatandaşlığının esas alındığı bir temelde objektif bağlama kuralına tabi tutmuştur[20]. Zira kişiler hukukuna ait bir konunun, ilgilisinin vatandaşı olduğu devletin hukukuna tabi tutulması, her şeyden önce taraf menfaatine, buna bağlı olarak da milletlerarası özel hukuk hakkaniyetine hizmet eder[21]. Şahsi statüyü ilgilendiren bir konu olarak, doğrudan hakkında ergin kılınma kararı alınacak kişiyle bağlantılı olduğundan, meselenin ilgili kişinin milli hukukuna tabi tutulması yerinde bir bağlama kuralı tercihidir. Küçüğün hangi şartlarda ergin kılınacağı konusunda vatandaşı olduğu devletin maddi hukuk kurallarına vakıf olduğu varsayılmalıdır. Şahsi menfaatiyle bağlantılı bir konuda herkesin kendi milli hukukuna göre hareket etmesi, hayatın olağan akışına da uygun görünmektedir. Bu bağlamda, milli hukukun tespitinde esas alınan vatandaşlığın hem tespit kolaylığı hem de kolay değiştirilemeyen bir statü olması, söz konusu bağlama noktasının tercihinde kişiler için öngörülebilirlik sağlaması açısından da yerinde gözükmektedir[22]. Ayrıca, fiil ehliyetini ilgilendiren bu konunun, ilgilisinin milli hukukuna tabi tutulmasında, bu hukukun kural olarak kişi ile en yakın bağlantıyı sağlıyor olması da bir etkendir[23].

Hakkında ergin kılınma talebiyle başvuruda bulunulan küçüğün milli hukukunun tespiti izah gerektirir. İlgili kişinin milli hukuku, vatandaşı olduğu devletin hukukudur. Ancak kişinin birden çok devletin vatandaşlığına sahip olması veya vatansız olması olasıdır. Kişinin çok vatandaşlığa sahip olması ihtimalinde MÖHUK m. 9/1 gereğince esas alınacak milli hukuk kapsamında hangi devletin tercih edileceği, uygulanacak maddi hukuku da değiştirebileceği için önemlidir. Bu durumda, kişinin hangi devlet vatandaşlığının milli hukuk olarak dikkate alınacağı, MÖHUK m. 4/1(b) ve (c) uyarınca belirlenir[24]. Buna göre, aksi öngörülmedikçe, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olması halinde Türk hukuku; aynı zamanda Türk vatandaşı olmayanlar hakkında ise, daha sıkı ilişki halinde bulundukları devlet hukuku uygulanır. Dolayısıyla, ergin kılınması istenilen küçüğün birden çok devletin vatandaşlığına sahip olması ihtimalinde, haiz olduğu vatandaşlıklardan birisi Türk vatandaşlığı ise Türk hukuku, vatandaşlıklarından tümü yabancı devlet vatandaşlığı ise, bu devletlerden hangisi ile daha sıkı ilişki içindeyse o devletin hukuku milli hukuku olarak esas alınır. Bu noktada, birden çok devlet vatandaşlığına sahip olan yabancının, vatandaşı olduğu devletlerden hangisiyle daha sıkı ilişki içinde olduğunun tespitinde çeşitli kriterlerden yararlanılarak somut olay bazında sonuca gidilmesi kabul edilmektedir. Buna göre, kişinin yerleşim yerinin, mutad meskeninin, işyerinin bulunduğu ülke

[20] Doğan, V., Yılmaz, A.Ç. ve Ayhan İzmirli, L., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2025, s. 274; Tekinalp, s. 198; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, s. 132; Çelikel ve Erdem, s. 217; Can ve Tuna, s. 339; Nomer, s. 227.

[21] Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, s. 36.

[22] Aynı yönde bkz. Çelikel ve Erdem, s. 187.

[23] Genel olarak hukuki işlemlerde ehliyet konusunun ilgilisinin milli hukukuna tabi tutulmasının gerekçeleri bağlamında benzer bir değerlendirme için bkz. Çelikel ve Erdem, s. 186.

[24] Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bayraktaroğlu Özçelik, G., *Kanunlar İhtilafı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilaflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4/(1)(b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XIX, 1, 2015, s. 111 vd.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

de dikkate alınmak suretiyle, hangi devlet ile hayatı arasında daha sıkı bir bağ mevcutsa, hâkim tarafından tespit edilmek suretiyle o devlet hukuku esas alınmalıdır[25].

Küçüğün hiçbir devletin vatandaşı olmaması, başka bir deyişle vatansız olması ya da uluslararası koruma ya da geçici koruma statülerinden birine sahip olduğu *de facto* vatansızlık hallerinde milli hukuka göre uygulanacak hukukun tayini konusu gündeme gelir. Bu hususta MÖHUK m. 4/1(a)'da getirilen düzenleme esas alınmalıdır. Buna göre, uygulanacak hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, aksi öngörülmedikçe, vatansızlar ve mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı takdirde mutad mesken, o da yoksa dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanır. Dolayısıyla, ergin kılınması talep edilen küçüğün vatansız veya mülteci olması durumunda yerleşim yeri hukuku, yerleşim yerinin olmaması halinde mutad mesken hukuku, mutad meskeninin de bulunmaması ihtimalinde dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanmalıdır. Her ne kadar kanun koyucu, MÖHUK m. 4/1(a)'yı vatansız ve mültecilere özgülemiş olsa da, kanımızca vatandaşlık durumları hukuken netlik arz etmeyen şartlı mültecilerin, ikincil koruma statüsü sahiplerinin ve geçici koruma altında olan yabancıların milli hukuklarının tayini noktasında da aynı düzenleme dikkate alınmalıdır[26].

Kanun koyucu MÖHUK m. 2/3'de *"kişinin hukuku ve aile hukukuna ilişkin ihtilaflar"*da uygulanacak hukukun tayininde atıf kuralının uygulanmasını emretmektedir[27]. Buna göre, kişiler ve aile hukukuyla sınırlı olmak üzere, Türk kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanacak hukuku yabancı hukuk olarak gösterdiği hallerde, söz konusu yabancı hukukun kanunlar ihtilafı kurallarının atıfta bulunduğu devletin maddi hukuku, yetkili hukuk olarak uygulanır. Fiil ehliyeti gibi kişiler hukukunun uygulama alanında kalan ergin kılınma taleplerine uygulanacak hukukun tayininde de atfa başvurulması gerektiği açıktır. Bu bakımdan, MÖHUK m. 9/1 gereğince milli hukuk bağlama noktasının yabancı bir devlete işaret ettiği hallerde, söz konusu yabancı devletin kanunlar ihtilafı kurallarının atıfta bulunduğu devletin maddi hukuk kuralları yetkili hukuk sıfatıyla mahkemece uygulanacaktır. Bu halde, yabancı devletin kanunlar ihtilafı kuralları kendi maddi hukukuna atıfta bulunabileceği gibi, iade atıfla yeniden Türk hukukunu ya da devam eden atıfla üçüncü bir devletin hukukunu yetkili kılabilir. Ancak atıf bu aşamada kesileceğinden, ergin kılınma talebi, yabancı devlet kanunlar ihtilafı kurallarının atıfta bulunduğu devletin maddi hukuk kurallarına göre incelenir.

Uygulanacak hukuku belirleyecek olan ilgilinin milli hukuku bağlamında küçüğün hangi andaki vatandaşlığının esas alınacağı üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Gerçekten de şahsi statüyü esas alan bir bağlama noktası olarak vatandaşlık, zaman içinde kaybedilebilir. Öyle ki, doğumla Türk vatandaşlığı kazanmış bir kimsenin sonradan vatandaşlığını kaybederek yabancı olması ya da yabancı bir kimsenin Türk vatandaşlığını kazanması uygulamada sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Vatandaşlığında zaman içinde

[25] Çelikel ve Erdem, s. 68.

[26] Aynı yönde bkz. Güngör, s. 56; Çelikel ve Erdem, s. 69; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, s. 102.

[27] Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda hâkimin kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca yetkili kılınan yabancı hukukun kanunlar ihtilafı kurallarının, söz konusu uyuşmazlığın çözümü bakımından başka bir devletin hukukunu yetkilendirmesi halinde gündeme gelen meseleye atıf adı verilir. Atıf teorisi hakkında bkz. Balkar Bozkurt, S., *Uluslararası Özel Hukukta Bitmeyen Tartışma: Atıf (Renvoi) Teorisi, Uygulaması ve Değerlendirilmesi,* Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2 (Doç. Dr. Melike Batur Yamaner'in Anısına Armağan), 2014, s. 800 vd.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

değişiklik olmuş bir küçüğün milli hukukunun tespitinde, hangi andaki vatandaşlığının dikkate alınacağı bu anlamda önemli bir tercihtir. Zira esas alınacak vatandaşlığa göre uygulanacak devlet hukuku değişebileceğinden, yetkili hukukun belirlenmesi de farklı olabilecektir. Türk hukukunda şahsi statüyü esas alan bağlama noktalarının statü değişikliği meselesi, MÖHUK m. 3'te çözüme kavuşturulmuştur[28]. Buna göre, *"yetkili hukukun vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutad mesken esaslarına göre tayin edildiği hallerde, aksine bir hüküm olmadıkça, dava tarihindeki vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutad mesken esas alınır"*. MÖHUK m. 9/1'de, yetkili hukuku tayin edecek olan ilgilinin milli hukukunun tespitinde hangi tarihteki vatandaşlığının esas alınacağına ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. Kanun koyucu, bu hususta statü değişikliğini engelleme amacı taşımadığından bağlama noktasını sabitleme gereği duymamıştır. Bu bakımdan, MÖHUK m. 3 gereğince, ergin kılınma kararı alınması istenen küçüğün *"dava tarihindeki"* vatandaşlığının MÖHUK m. 9/1'in işaret ettiği milli hukukun tespitinde belirleyici olacağı sonucuna varılabilir.

Görüldüğü üzere, ergin kılınma talebi, yetkili hukukun Türk hukuku olarak belirlendiği hallerde TMK m. 12'de öngörülen şartlar dahilinde değerlendirilecektir. Buna karşın, yetkili hukukun yabancı devlet hukuku olduğu hallerde, ergin kılınma talebi mahkemece o devletin maddi hukukuna göre incelenir. Ancak yabancı devletin ergin kılınma müessesesine yer vermemesi ya da müesseseyi düzenlemekle birlikte öngördüğü şartların sağlanamamış olması olasıdır. Bu hallerde Türk mahkemelerince yetkili yabancı hukuka göre küçük hakkında ergin kılınma kararı alınması mümkün değildir. İlave olarak belirtilmelidir ki, küçüğün milli hukukuna göre ergin kılınamadığı hallerde Türk hukukuna göre değerlendirmede bulunmaya imkân tanıyan bir istisna kurala yer verilmiş değildir. Oysa kanun koyucu, MÖHUK m. 10/1'de yabancının milli hukukuna göre vesayet veya kısıtlılık kararı verilmesi mümkün olmayan hallerde, bu kişinin mutad meskeni Türkiye'de ise Türk hukukuna göre vesayet veya kısıtlılık kararı verilebilme noktasında Türk mahkemelerine takdir hakkı tanımıştır. Kanaatimizce vesayet ve kısıtlılık kararı gibi yine fiil ehliyetini ilgilendiren ergin kılınma konusunda da bu yönde bir düzenlemeye yer verilmesi, çocuğun üstün menfaati açısından isabetli bir çözüm olacaktır[29].

4. 3. Kamu Düzeni Müdahalesi

Uygulanacak hukukun yabancı hukuk olarak tayin edilmesi, bu hukukun yabancı unsurlu uyuşmazlığın çözümünde mutlak surette esas alınacağı anlamına gelmez[30]. Zira kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca tespit edilen yabancı hukuk, kamu düzeni *(public policy)* müdahalesi sonucunda uygulanmayabilir. Söz konusu müdahale, ergin kılınma taleplerinde de gündeme gelebilir. Bu sebeple yetkili yabancı hukukunun konuya ilişkin maddi hukuk hükümlerinin uygulanması ancak Türk kamu düzeniyle bağdaşması halinde mümkündür.

---

[28] Statü değişikliğinden doğan ihtilaflar *(conflit mobile)* hakkında bkz. Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, s. 259 vd.; Çelikel ve Erdem, s. 166 vd.; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, s. 54 vd.

[29] Aynı yönde bir revizyon önerisi için bkz. İrge Erdoğan, B., *Türkiye'de Yabancıların Ergin Kılınması Davalarında Uygulanacak Hukuk*, Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Milletlerarası Özel Hukuk Kongresi, Eskişehir 2022, s. 428.

[30] Aybay, R. ve Dardağan, E., *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları/İstanbul, 2008, s. 124; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, s. 121; Çelikel ve Erdem, s. 140; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, s. 86.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kamu düzeni müdahalesi, MÖHUK m. 5'de emredici şekilde düzenlenmiştir. İstisnai nitelik taşıyan bu düzenleme uyarınca, yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması halinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hallerde Türk hukuku uygulanır. Bu bakımdan, yetkili yabancı hukukun kamu düzeni müdahalesine uğraması için, Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması gerekir. Kamu düzenine açıkça aykırılıkla kastedilen ise, yetkili yabancı hukukun ilgili maddi hukuk hükümlerinin uygulanmasının doğuracağı sonuçların Türk kamu düzeni açısından tahammül edilemez boyutta olmasıdır[31]. Bu değerlendirmede somut uyuşmazlığın Türkiye ile bu müdahaleyi haklı kılacak derecede toplumsal irtibatının bulunmasının gerektiği doktrinde savunulmaktadır[32].

Kamu düzeni müdahalesinin gerekip gerekmediği, her somut talep bakımından kendi özel şartları çerçevesinde münferiden değerlendirilmelidir. Zira kamu düzeninin yere ve zamana göre değişen bir kavram olması, içeriğinin belirlenmesinde zorluk doğurabilmektedir[33]. Örneğin, kamusal menfaatler, ahlâk ve adap anlayışı, dürüstlük kuralı, iyi niyet ilkesi, toplumun temel değerleri, hukukun temel ilkeleri, adalet anlayışı, insan hakları, temel hak ve özgürlükler, kadın-erkek eşitliği, çocuğun menfaati, kamu güvenliği ve kamu sağlığı; kamu düzeninin kapsamında görülmektedir[34]. Bu çerçevede, yetkili hukukun yabancı hukuk olarak belirlendiği bir ihtimalde o hukuk sisteminde ergin kılınma şartları bakımından kadın-erkek eşitliğini bozacak şekilde cinsiyet ayrımına gidilmesi MÖHUK m. 5 uyarınca kamu düzeni müdahalesini gerektirir. Aynı durum, ergin kılınma şartlarında din, ırk, etnik köken üzerinden ayrım yapılan, başka bir deyişle ayrımcılık yasağının ihlal edildiği hallerde de geçerlidir. Buna karşın, yetkili yabancı hukukta mahkeme kararıyla ergin kılınma yolunun düzenlenmemiş olması ya da yetkili yabancı hukukun küçüğün ergin kılınma şartları bakımından Türk hukukundan farklı hükümlere sahip olması kamu düzeni müdahalesi gerektirecek bir açık aykırılık olarak görülemez[35].

5. SONUÇ

Gerçek kişilerin fiil ehliyetine sahip olmaları için gerekli şartlardan biri olan erginliğin, mahkeme kararıyla ergin kılınmak suretiyle kazanılması Türk hukukunda TMK m. 12'de aranan şartlar dahilinde mümkün görülmüştür. Buna göre, on beş yaşını dolduran küçükler istemde bulunmaları halinde, varsa velisinin rızasıyla, menfaatleri bulunuyorsa mahkemece

---

[31] Akıncı, s. 21; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, s. 87; Çelikel ve Erdem, s. 147; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, s. 249.

[32] Güngör, s. 117; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, s. 254; Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, s. 91.

[33] Demir Gökyayla, C., *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2001, s. 24; Husserl, G., *Public Policy and Ordre Public*, Virginia Law Review, 25, 1, 1938, s. 42; Ökçün, G., *Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları/Ankara, 1967, s. 9.

[34] Ökçün, s. 9 vd.; Demir Gökyayla, s. 27 vd.; Nomer, s. 171 vd.; Çelikel ve Erdem, s. 153 vd.; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, s. 91 vd.; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, s. 252; Akıncı, s. 20; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, s. 125 vd. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu ise verdiği 10.12.2012 tarihli ve E. 2010/1, K. 2012/1 sayılı içtihadı birleştirme kararında (RG 20.09.2012-28417) iç hukuktaki kamu düzeninin çerçevesini şöyle çizmiştir: *"Türk hukukunun temel değerleri, Türk genel adap ve ahlâk anlayışı, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışı, Türk kanunlarının dayandığı genel siyaset, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlükler, milletlerarası alanda geçerli olan ortak prensip ve özel hukuka ait iyi niyet ilkesine dayanan kurallar, medenî toplulukların müştereken benimsedikleri ahlâk ilkeleri ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensipleri, toplumun medeniyet seviyesi, siyasî ve ekonomik rejim, insan hak ve özgürlükleri."*

[35] İrge Erdoğan, s. 423.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ergin kılınabilmektedir. Yabancı unsur ihtiva etmeyen ergin kılınma talepleri, Türk mahkemelerinde TMK m. 12'de aranan şartlar dahilinde değerlendirilir. Buna karşın, ergin kılınma talebinde bulunan küçüğün yabancı olması, yerleşim yerinin, mutad meskeninin ya da sakin olduğu yerin yurt dışında bulunması gibi yabancı unsurun bulunduğu hallerde ise, Türk kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca uygulanacak hukukun tayini icap eder.

MÖHUK'un fiil ehliyeti statüsünü düzenlediği 9. maddesinin 1. fıkrası gereğince, ergin kılınma talebine ilgilinin milli hukuku uygulanır. Ergin kılınması istenilen küçüğün yabancı devlet vatandaşı olması ihtimalinde bu devletin kanunlar ihtilafı kurallarının atıfta bulunduğu devletin hukuku yetkili hukuk sıfatıyla dikkate alınır. Dolayısıyla, küçüğün Türk vatandaşı olduğu hallerde uygulanacak olan Türk hukukunda TMK m. 12 bağlamında aranan şartların aksine, yabancı bir devletin hukukunun uygulandığı bir ihtimalde ergin kılınma talebi, o devletin maddi hukukunda öngörülen koşullar dahilinde karara bağlanır. Bununla birlikte, yabancı hukukun uygulanması, bu hukukun ilgili maddi hukuk hükümlerinin esas alınmasının doğuracağı sonuçların Türk kamu düzeni açısından tahammül edilemez boyutta olması halinde MÖHUK m. 5 gereğince mümkün olamaz.

Ergin kılınma talebine, hakkında karar alınması istenilen küçüğün milli hukukunun uygulanması kural olmakla birlikte, yabancı hukukun uygulandığı hallerde bu hukuka göre küçüğün ergin kılınamadığı hallerde Türk hukukunun uygulanmasına ilişkin bir istisna kural getirilmemiştir. Kanımızca kanun koyucunun, milli hukukuna göre ergin kılınamayan küçüğün mutad meskeninin Türkiye'de bulunması kaydıyla, söz konusu talebe Türk hukukunun uygulanması konusunda hâkime takdir hakkı tanınan bir bağlama kuralı getirmesi, küçüğün üstün menfaati açısından isabetli bir revizyon olacaktır.

KAYNAKÇA

Akıncı, Z., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Vedat Kitapçılık/İstanbul, 2020.

Arpacı, A., *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 1993.

Aybay, R. ve Dardağan, E., *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları/İstanbul, 2008.

Aygün, M., *Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16 (Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez'e Armağan), 2014.

Balkar Bozkurt, S., *Uluslararası Özel Hukukta Bitmeyen Tartışma: Atıf (Renvoi) Teorisi, Uygulaması ve Değerlendirilmesi*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2 (Doç. Dr. Melike Batur Yamaner'in Anısına Armağan), 2014.

Bayraktaroğlu Özçelik, G., *Kanunlar İhtilafı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilaflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4/(1)(b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XIX, 1, 2015.

Can, H. ve Tuna, E., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Adalet Yayınları/Ankara, 2019.

Çelikel, A. ve Erdem, B.B., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 2021.

Demir Gökyayla, C., *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2001.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Doğan, V., Yılmaz, A.Ç. ve Ayhan İzmirli, L., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2025.

Dural, M. ve Öğüz, T., *Türk Özel Hukuku, C. 2, Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi/İstanbul, 2018.

Güner, C., *Milletlerarası Özel Hukukta Yetişkinlerin Korunması Bağlamında Vesâyet, Kısıtlılık ve Kayyımlık*, Seçkin Yayıncılık/Ankara, 2022.

Güngör, G., *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin Yayınları/Ankara, 2026.

Husserl, G., *Public Policy and Ordre Public*, Virginia Law Review, 25, 1, 1938.

İrge Erdoğan, B., *Türkiye'de Yabancıların Ergin Kılınması Davalarında Uygulanacak Hukuk*, Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Milletlerarası Özel Hukuk Kongresi, 417-429, Eskişehir, 2022.

Nomer, E., *Devletler Hususî Hukuku*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 2021.

Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö. ve Oktay Özdemir, S., *Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler*, Filiz Kitabevi/İstanbul, 2022.

Ökçün, G., *Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları/Ankara, 1967.

Özel, S., Erkan, M., Pürselim, H.S. ve Karaca, H.A., *Milletlerarası Özel Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık/İstanbul, 2024.

Özsunay, E., *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, Der Yayınları/İstanbul, 1982.

Öztan, B., *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, Yetkin Yayıncılık/Ankara, 2021.

Şanlı, C., Esen, E. ve Ataman-Figanmeşe, İ., *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Yayıncılık/İstanbul, 2025.

Tekinalp, G., *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*, Vedat Kitapçılık/İstanbul, 2020.

Tekinay, S.S., *Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi/İstanbul, 1992.

Zevkliler, A., *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, Olgaç Matbaacılık/Ankara, 1981.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İRAN SİNEMASINDA AFGAN MÜLTECİ TEMSİLİ VE ÖTEKİLİK İNŞASI

Araştırma Görevlisi Meryem DİLEK

Batman Üniversitesi

meryem.dilek@batman.edu.tr Orcid ID: 0000000256239331

ÖZET

1979 yılındaki Sovyet işgaliyle başlayıp iç savaşlar ve 2001 sonrası askeri müdahalelerle kronikleşen Afganistan krizi, milyonlarca insanın komşu ülke İran'a sığındığı kitlesel bir zorunlu göç hareketliliği yaratmıştır. Tarihsel, kültürel ve dilsel ortaklıklara rağmen bu sığınmacı nüfus; İran'da ağır çalışma koşulları, mekânsal tecrit, sınırlı sosyal haklar ve geçici hukuki statülerin getirdiği belirsizliklerle karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışma, İran sinemasında Afgan mülteci tasavvurunun hangi tematik kodlarla inşa edildiğini ve bu temsilin resmî devlet söylemiyle nasıl bir ilişki kurduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma deseniyle kurgulanan çalışmada doküman incelemesi tekniği kullanılmış; amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen *Baran* (2001), *Delbaran* (2001) ve *Birkaç Metreküp Aşk* (2014) filmleri göstergebilimsel ve tematik açıdan çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, incelenen yapıtların sığınmacı emeğinin sömürüsünü, kentsel çeperlerdeki konteyner gettolarını, şantiyelerdeki güvencesizliği ve kimliksizlik krizini melodramatik metaforlar üzerinden güçlü bir şekilde görünür kıldığını ortaya koymaktadır. Buna karşın sinematografik anlatılarda devletin güvenlikçi pratikleri doğrudan ve yapısal bir eleştiriye tabi tutulmamış, kurumsal dışlanma yerel halkın mikro dayanışma refleksleriyle dengelenerek sorun bireysel trajediler düzlemine hapsedilmiştir. Sonuç olarak İran sineması, İslam Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisinde yer alan evrensel "İslam ümmetçiliği" söylemi ile sahadaki dışlayıcı modern ulus-devlet ve güvenlik pratikleri arasındaki ontolojik yarılmayı dolaylı yoldan ifşa eden eleştirel bir tanıklık işlevi görmektedir.

Anahtar Kelimeler: İran Sineması, Göç Sosyolojisi, Afgan Sığınmacılar, Mülteci

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ERKEN DÖNEM TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE SİYASAL VE SOSYAL POLİTİKA OLARAK SOLİDARİZM

Araştırma Görevlisi Meryem DİLEK

Batman Üniversitesi

meryem.dilek@batman.edu.tr Orcid ID: 0000000256239331

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin son döneminde derinleşen siyasal çözülme ve toplumsal kriz, dönemin aydınlarını ve İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) kadrolarını devleti ayakta tutacak bütünleştirici kurtuluş reçeteleri aramaya yöneltmiştir. Bu arayış doğrultusunda, 19. yüzyılın sonunda Fransa'da kuramsallaşan solidarizm akımına yönelim gerçekleşmiştir. Emile Durkheim'ın organik dayanışma ve mesleki iş bölümü kuramına dayanan bu yaklaşım, Ziya Gökalp öncülüğünde Türk sosyolojisine aktarılmış ve korporatist bir formülasyonla harmanlanmıştır. İTC mensupları ile erken dönem Cumhuriyet kadroları arasındaki düşünsel ve kurumsal devamlılık göz önüne alındığında, imparatorluğun son evresinde tartışılan dayanışmacı projelerin genç Cumhuriyet rejimine devredildiği ve resmî devlet politikalarına dönüştüğü görülmektedir. Bu miras; tek parti döneminde sınıf ayrımını reddeden "imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle" tasavvurunun, halkçılık ilkesinin, İzmir İktisat Kongresi'ndeki uzlaşmacı anlayışın ve devlet hakemliğinin temel zeminini oluşturmuştur. Bu çalışmanın temel amacı, II. Meşrutiyet'ten tek parti dönemine uzanan tarihsel süreçte uygulanan siyasal, iktisadi ve sosyal politikaları solidarizm kuramı ekseninde incelemek ve söz konusu politikaların arka planındaki düşünsel sürekliliği ortaya koymaktır. Nitel araştırma deseniyle kurgulanan çalışmada tarihsel-sosyolojik yaklaşım ve doküman analizi yöntemi benimsenmiş; dönemin birincil kaynakları, parti nizamnameleri, mevzuat metinleri ve kuramsal yayınlar eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. İnceleme sonucunda; erken Cumhuriyet'in siyasal ve sosyal dokusunun İTC mirası olan solidarist-korporatist parametrelerle inşa edildiği, bu modelin sınıf çatışmasını engelleyici bir meşruiyet aygıtı olarak işlev gördüğü ve 1950'lerde serbest piyasa dinamiklerinin güç kazanmasına kadar etkisini koruduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Solidarizm, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Erken Dönem Cumhuriyet Politikaları

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

AFETLERİN ÇOCUK PSİKOLOJİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ VE PSİKOSYAL DESTEK YAKLAŞIMLARI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmiye DEMİR

Amasya Üniversitesi

necmiyedemir05@gmail.com- 0009-0009-4693-7134

Dr.Öğr.Üyesi, Gamze YÜKSEL

Amasya Üniversitesi

gamze.yuksel@amasya.edu.tr– 0000-0002-2100-9130

ÖZET

Doğal afetler, çocukların fiziksel güvenlik algısını, psikolojik iyi oluşunu, sosyal ilişkilerini ve günlük yaşam düzenlerini etkileyen travmatik yaşantılardır. Çocukların gelişimsel özellikleri ve baş etme kapasitelerinin henüz tam olarak gelişmemiş olması, afetlerin psikolojik sonuçları açısından bu grubu daha kırılgan hâle getirebilmektedir. Bu derleme çalışmanın amacı, doğal afetlerin 0–18 yaş arası çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerini gelişimsel bir perspektifle incelemek ve afet sonrası uygulanabilecek psikososyal destek yaklaşımlarını değerlendirmektir.Çalışmakapsamında çocukların afet sonrasında gösterebilecekleri fizyolojik, duygusal, davranışsal ve akademik tepkiler gelişim dönemlerine göre ele alınmış; Psikolojik İlk Yardım, Oyun Terapisi, Filial Terapi, Theraplay ile sanat ve kültür temelli psikososyal destek uygulamaları incelenmiştir. İnceleme sonucunda çocukların afetlere verdikleri tepkilerin yaş ve gelişim düzeyi başta olmak üzere kayıp ve ayrılık yaşantıları, aile ve sosyal destek olanakları ile afetin niteliği ve şiddetine göre farklılaşabildiği görülmektedir. Çocukların afet sonrası iyilik hâlinin desteklenmesinde güvenli ortamın yeniden oluşturulması, bakım verenlerle ilişkilerin güçlendirilmesi, günlük rutinlerin mümkün olduğunca sürdürülmesi ve gelişimsel özelliklere uygun ifade olanaklarının sağlanması önem taşımaktadır. Ayrıca psikososyal müdahalelerin yalnızca akut kriz dönemine yönelik olmaması; çocuk, aile, okul ve toplum çevresini kapsayan uzun süreli ve bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda çocuk merkezli afet yönetiminin afet öncesi hazırlık, afet anı müdahale ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinin tamamında çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını ve haklarını merkeze alması gerektiği vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, doğal afetlerin çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerinin azaltılması ve psikolojik dayanıklılığın güçlendirilmesi için aile, okul, sağlık ve sosyal hizmet sistemleri arasında sürdürülebilir ve koordineli bir iş birliğine ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğal Afetler, Çocuk Gelişimi, Çocuk Psikolojisi, Psikososyal Destek, Sosyal hizmet, Çocuk Merkezli Afet Yönetimi

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Afetler; toplumsal düzeni ciddi şekilde sarsan, can ve mal kaybına yol açan ve yönetimi için kurumlar arası geniş bir iş birliği gerektiren doğa, teknoloji ve insan kaynaklı olaylardır. Deprem, sel gibi doğa olayları kendiliğinde birer tehlike olsa da, ancak insan yaşamı üzerinde yıkıcı etkiler bıraktıklarında 'afet' olarak nitelendirirler. (Erkal & Değerliyurt, 2011) Bilişsel, duygusal ve dilsel gelişim basamakları gereği duygularını yetişkinler gibi sözel olarak kavramsallaştıramayan çocuklar, felaketlerin etkisinden muaf olmayıp; tersine biyopsikososyal gelişimlerinin devam etmesi nedeniyle afet süreçlerinin en incinebilir ve kırılgan özneleri arasında yer almaktadır. (Karabulut & Bekler, 2019). Küresel ölçekte ve Türkiye özelinde afetler, her yıl milyonlarca çocuk ve ergenin yaşamını, güvenli bağlanma süreçlerini ve gelişimsel seyrini doğrudan tehdit etmektedir (Masten ve Narayan, 2012; UNICEF, 2023). Türkiye'de afetlerin psikososyal boyutuna odaklanan çalışmalar özellikle 1999 Marmara Depremleri sonrasında ivme kazanmış olmakla birlikte (Aker, 2006; Başoğlu, Şalcıoğlu, & Livanou, 2002); literatürün ağırlıklı olarak yetişkin merkezli klinik tablolara ya da salt Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) semptomlarına yoğunlaştığı görülmektedir (Karancı & Acartürk, 2005; Cankardaş & Sofuoğlu, 2019).Çocukluk çağı travmalarında semptomlar her zaman akut evrede kendini göstermemekte; örtük kaygılar, davranışsal regresyonlar ya da somatizasyon biçiminde 1-2 yıla varan gecikmiş travmatik tepkiler şeklinde de görülebilir. Belirtilerin ortaya çıkışı gibi iyileşme süreci de doğrusal olmayan, inişli çıkışlı ve zamana yayılan dinamik bir örüntü sergilemektedir. Dolayısıyla afet sonrasında bir çocuğun dışarıdan uyumlu veya stabil görünmesi, travmatik yaşantıyı bütünüyle anlamlandırdığı anlamına gelmemekte; uzun erimli, izleme temelli gelişimsel bir takibi zorunlu kılmaktadır. (Pine & Cohen, 2002).Bu derleme çalışmasının amacı, doğal afetlerin çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerini gelişimsel bir bakış açısıyla değerlendirmek ve afet sonrası uygulanan psikososyal destek yaklaşımlarını bütüncül bir çerçevede incelemektir. Bu çalışmanın afetlerin çocuklar üzerindeki etkilerini yaş gruplarına göre ele alması, psikososyal müdahale yöntemlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmesi ve çocuk merkezli afet yönetimi anlayışıyla ilişkilendirerek sunması ise afetlerde kırılgan gruplardan olan çocukların psikolojik sağlamlığının arttırılması ve güçlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışma, afet sonrası çocukların psikolojik iyilik hâllerinin korunmasına yönelik uygulamalara ve politika geliştirme süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. AFETİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Toplumları sarsan deprem gibi büyük afetler, ne zaman ve ne şiddette gerçekleşeceklerinin bilinememesi nedeniyle ciddi kayıplara yol açar. Bu tür krizlerden en derin şekilde etkilenen grup ise çocuklardır. Çocuklar, hem kendilerini tehlikelere karşı koruma hem de ihtiyaç duydukları yardımı arama noktasında yetişkinler kadar gelişmiş bir bilişsel ve duygusal olgunluğa sahip olmadıkları için afetler karşısında oldukça savunmasızdırlar. Yaşam rutinlerinin bozulması ve fiziksel gereksinimlerinin yetişkinlerden farklı olması, çocukların afet sonrasındaki süreçte öncelikli olarak desteklenmesini ve rehabilite edilmesini zorunlu kılmaktadır. (Heckman, 2007)

3. AFET SONRASI ÇOCUKLARDA GÖZLEMLENEN TEPKİLER

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Doğal afetler, çocukların fiziksel güvenlik algısını, günlük yaşam düzenlerini, aile ilişkilerini ve eğitim süreçlerini önemli ölçüde etkileyebilen travmatik yaşantılardır. Afet sonrasında çocukların verdikleri tepkiler her zaman aynı şekilde ortaya çıkmamakta; yaş, gelişimsel özellikler, afetin şiddeti, kayıp yaşantıları, aileden veya bakım verenden ayrılma, önceki travmatik deneyimler ve sahip olunan sosyal destek gibi birçok faktöre bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu nedenle afet sonrası ortaya çıkan psikolojik tepkilerin değerlendirilmesinde çocukların yalnızca yaşadıkları belirtilere değil, gelişimsel ihtiyaçlarına ve içinde bulundukları sosyal çevreye de dikkat edilmesi gerekmektedir. (Hoffmann JA, 2025)

Güncel çalışmalar, afetlerden etkilenen çocuklarda korku ve kaygı, üzüntü, yas tepkileri, uyku sorunları, dikkat ve odaklanma güçlüğü, öfke ve davranış değişiklikleri gibi çeşitli psikososyal tepkilerin görülebildiğini göstermektedir. Bazı çocuklarda bu tepkiler kısa süreli olup zaman içerisinde azalırken, bazı çocuklarda travmatik stres belirtileri daha uzun süre devam edebilmekte ve günlük yaşam işlevselliğini etkileyebilmektedir. Bu nedenle her çocuğun afet deneyimine verdiği tepkinin bireysel olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır. (Spencer & Thompson, 2024)

Çocukların afetlere verdikleri tepkiler fizyolojik, duygusal, davranışsal ve bilişsel alanlarda ortaya çıkabilmektedir. Fizyolojik ve biyolojik belirtiler arasında uyku düzeninin bozulması, iştah değişiklikleri, bedensel yakınmalar ve küçük çocuklarda gelişimsel gerilemeler görülebilmektedir. Özellikle erken çocukluk döneminde daha önce kazanılmış bazı becerilerin geçici olarak kaybedilmesi, bakım verene daha fazla bağımlı olma ve alt ıslatma gibi davranışlar ortaya çıkabilmektedir.

Duygusal açıdan çocuklar yoğun korku, kaygı, üzüntü, çaresizlik ve güvensizlik yaşayabilmektedir. Afetin yeniden gerçekleşeceğine ilişkin korkular, bakım verenden ayrılma kaygısı ve geleceğe ilişkin belirsizlik duygusu özellikle afet sonrasında sık karşılaşılan tepkiler arasında yer almaktadır. Yakınlarını kaybeden veya ailelerinden ayrı kalan çocuklarda yas süreci ve güvenlik algısındaki bozulma daha belirgin hale gelebilmektedir. UNICEF, afet sonrasında çocukların güvenli alanlara, bakım verenleriyle yeniden bağ kurmaya ve günlük yaşam rutinlerine mümkün olduğunca geri dönmeye ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadır.

Davranışsal tepkiler arasında öfke patlamaları, saldırganlık, içe kapanma, sosyal ilişkilerden uzaklaşma ve okul reddi görülebilmektedir. Bazı çocuklar yaşadıkları travmatik deneyimleri doğrudan sözel olarak ifade etmekte zorlandıkları için bu deneyimleri oyunlarına, çizimlerine ve hikâyelerine yansıtabilmektedir. Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen çocuklarla yapılan güncel bir çalışmada, çocukların afet deneyimlerini çizimler aracılığıyla ifade edebildikleri ve çizimlerin çocukların psikososyal ihtiyaçlarının anlaşılmasına katkı sağlayabildiği belirtilmiştir. (Saatçi, Köstekçi, & Saatçi, 2025)

Bilişsel ve akademik alanda ise dikkat dağınıklığı, odaklanma güçlüğü, unutkanlık ve öğrenme süreçlerinde aksama görülebilmektedir. Afet nedeniyle ev, okul ve sosyal çevrenin değişmesi çocukların günlük rutinlerini bozabilmekte ve akademik uyumlarını olumsuz

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

etkileyebilmektedir. (Uçar & Çetin, 2024) Bu nedenle afet sonrası psikososyal destek süreçlerinde çocukların ruh sağlığı ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim yaşamlarının ve günlük rutinlerinin yeniden düzenlenmesi de önem taşımaktadır.

GELİŞİM DÖNEMLERİNE GÖRE PSİKOLOJİK TEPKİLER

Gelişim Dönemi	Afet Sonrası Görülebilecek Tepkiler	Destek Gereksinimleri
0–3 yaş	Yoğun huzursuzluk, uyku ve beslenme sorunları, bakım verenden ayrılma kaygısı, gelişimsel gerileme	Güvenli ve sakin bir ortam, bakım verenle yakın ilişki, düzenli rutinlerin yeniden oluşturulması
4-6 yaş	Yoğun korkular, alt ıslatma, parmak emme gibi regresif davranışlar, afetin tekrar yaşanacağına ilişkin kaygılar	Yaşa uygun ve açık açıklamalar, oyun ve resim yoluyla kendini ifade etme fırsatı, ebeveyn desteği
7–12 yaş	Kaygı, dikkat güçlüğü, okul başarısında düşüş, öfke, yetişkinlere karşı güvensizlik	Duygularını ifade edebileceği güvenli ortamlar, okul temelli destek, günlük rutinlerin yeniden oluşturulması
13–18 yaş	Gelecek kaygısı, içe kapanma, uyku sorunları, yoğun yas tepkileri ve bazı durumlarda riskli davranışlar	Akran ve aile desteği, karar süreçlerine katılım, profesyonel psikososyal destek ve sosyal etkinlikler

(Yorulmaz & Karadeniz, 2021)

Sonuç olarak, afet sonrası çocuklarda görülen psikolojik tepkilerin tek tip olmadığı ve her çocuğun yaşadığı travmatik deneyimi farklı biçimlerde anlamlandırdığı görülmektedir. Çocukların yalnızca "savunmasız bireyler" olarak değerlendirilmesi yerine, sahip oldukları dayanıklılık kaynaklarının, aile ve sosyal çevrelerinin ve kendi görüşlerinin de destek süreçlerine dahil edilmesi önemlidir. Güncel araştırmalar, çocukların ve gençlerin afet sonrası planlama ve iyileşme süreçlerinde aktif katılımlarının desteklenmesinin psikososyal dayanıklılık açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle çocuklara yönelik afet sonrası müdahalelerin gelişimsel özellikleri dikkate alan, aile ve okul sistemini kapsayan ve çocukların katılımını destekleyen bütüncül bir yaklaşımla planlanması gerekmektedir.

4. PSİKOSOSYAL DESTEK VE MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI

4.1. Psikolojik İlk Yardım (PİY)

Afetlerden etkilenen bireylere yönelik erken dönem psikososyal müdahaleler büyük önem taşımaktadır. Bu müdahalelerden biri olan Psikolojik İlk Yardım (PİY), kişilerin afet sonrasında kendilerini daha güvende ve desteklenmiş hissetmelerine yardımcı olmakta, uzun vadede ortaya çıkabilecek psikolojik sorunların azaltılmasına katkı sağlamaktadır. PİY, ruhsal sorunlar geliştikten sonra uygulanan bir tedavi yöntemi değil, afetin hemen ardından uygulanan koruyucu bir yaklaşımdır. Bu nedenle yalnızca ruh sağlığı uzmanları tarafından değil, afet çalışanları ve gönüllüler tarafından da uygulanabilmektedir. Özellikle afet sonrası ilk 72 saat

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

içerisinde bireylerin psikolojik iyilik hâlini korumaya yönelik acil bir destek yöntemi olarak kullanılmaktadır. Afetlerin ne zaman ve nerede meydana geleceği önceden bilinmediğinden, afet durumlarında etkili destek sunabilmek için PİY becerilerinin yaygın şekilde öğrenilmesi önem taşımaktadır. (Karancı & Ünal, 2023).

Psikolojik İlk Yardım sürecinin ilk aşaması, afetzede ile güvene dayalı bir ilişki kurmaktır. Bu aşamada yardım sağlayan kişinin kendisini ve görevini tanıtması, konuşmak için izin istemesi ve sakin bir yaklaşım sergilemesi önemlidir. Afetin etkisiyle kişiler şok, korku veya kafa karışıklığı yaşayabileceğinden, güven verici ve destekleyici bir iletişim kurulmalıdır. Afetzedeyi dikkatle dinlemek, beden diline ve ses tonuna özen göstermek, onun anlaşıldığını hissetmesini sağlar. Ancak iletişim kurması için baskı yapılmamalı, yardım almak istemeyen kişilere de ihtiyaç duyduklarında ulaşabilecekleri destek kaynakları hakkında bilgi verilmelidir. Ayrıca görüşme sırasında mahremiyete ve kişisel sınırlara saygı gösterilmesi gerekmektedir.(WHO, 2011).

Değerlendirme aşamasında ise afetzedenin yaşadığı deneyimler, ihtiyaçları ve sahip olduğu sosyal destek kaynakları belirlenmeye çalışılır. Aynı afetten etkilenen bireylerin verdikleri tepkiler farklı olabileceğinden, özellikle yoğun duygusal sıkıntı yaşayan veya işlevselliğinde bozulma görülen kişilerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu süreçte kişinin fiziksel ve psikolojik durumunu anlamaya yönelik sorular sorularak ihtiyaçları değerlendirilir ve gerekli durumlarda uygun destek hizmetlerine yönlendirme yapılır. Psikolojik İlk Yardımın temel amacı, bireyin kendisini yalnız hissetmemesini sağlamak ve ihtiyaç duyduğu destek kaynaklarına ulaşmasına yardımcı olmaktır(IASC, 2007).

Psikolojik İlk Yardım (PİY), afet ve kriz durumlarında bireylere destek sağlamak amacıyla kullanılan önemli bir psikososyal müdahale yöntemidir. Temel olarak “izle, dinle ve bağ kur” ilkelerine dayanmaktadır. İzleme aşamasında afet ortamının güvenliği değerlendirilir, temel ihtiyaçları olan bireyler belirlenir ve yoğun stres tepkileri gösteren kişiler ile özel desteğe ihtiyaç duyan gruplar tespit edilir. Dinleme aşamasında bireylerle kültürel özelliklerine uygun bir iletişim kurularak ihtiyaçları ve kaygıları anlaşılmaya çalışılır, aynı zamanda sakinleşmelerine yardımcı olunur. Bağ kurma aşamasında ise kişilerin temel gereksinimlerini karşılayabilecek kaynaklara ulaşmaları sağlanır, sosyal destek sistemleri güçlendirilir ve gerekli bilgilendirmeler yapılır(TPD, 2023).

Psikolojik İlk Yardım uygulamaları sekiz basamaktan oluşmaktadır. İlk olarak bireyle güvene dayalı bir ilişki kurulması hedeflenir. Ardından kişinin fiziksel güvenliğinin sağlanması ve kendisini güvende hissetmesine yardımcı olunması amaçlanır. Üçüncü aşamada duygusal dengeleme sağlanmaya çalışılır ve gerekli durumlarda kişilerin sakinleşmesine yardımcı olacak teknikler kullanılabilir. Daha sonra bireyin ihtiyaçları ve kaygıları hakkında bilgi toplanır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda temel gereksinimlerin karşılanması için yönlendirmeler yapılır ve uygun destek kaynaklarına erişim sağlanır.(UNICEF, 2019)

Sürecin önemli aşamalarından biri de sosyal desteğin güçlendirilmesidir. Afet sonrası dönemde aile, arkadaş ve toplum desteği bireylerin iyileşme sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Bunun yanında bireylere yaşadıkları olayın olası psikolojik etkileri, baş etme yöntemleri ve mevcut

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

hizmetler hakkında bilgilendirme yapılır. Son aşamada ise kişilerin ihtiyaç duyabilecekleri sağlık, sosyal hizmet ve psikososyal destek kuruluşlarıyla bağlantı kurmaları sağlanır. Böylece bireylerin yaşadıkları olağanüstü duruma uyum sağlamaları ve iyilik hâllerini yeniden kazanmaları desteklenmiş olur.(UNICEF, 2019)

Ayrıca PİY sürecinde normalleştirme yaklaşımı önemli bir yer tutmaktadır. Bu yaklaşımda bireylere yaşadıkları duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkilerin olağanüstü bir olaya verilen normal tepkiler olduğu açıklanır. Böylece bireylerin kendilerini suçlamalarının veya yaşadıkları belirtileri bir zayıflık olarak değerlendirmelerinin önüne geçilmesi amaçlanır.(UNICEF, 2019)

4.1.1. Çocuklara Yönelik Psikolojik İlk Yardım

Çocuklara yönelik Psikolojik İlk Yardım uygulamalarında yetişkinlere uygulanan destek ilkelerinin doğrudan aynı biçimde kullanılması yeterli değildir. Çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, iletişim becerileri ve bakım vereniyle olan ilişkisi dikkate alınmalıdır. Psikolojik İlk Yardımın temel amacı çocuğa yaşadığı olay hakkında ayrıntılı bilgi aldırtmak veya onu konuşmaya zorlamak değil; güvenliğini sağlamak, temel ihtiyaçlarını belirlemek, sakinleşmesine yardımcı olmak ve güvenilir sosyal destek kaynaklarıyla bağlantı kurmasını sağlamaktır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından önerilen yaklaşım, bireyin ihtiyaçlarını ve güvenliğini değerlendirmeyi, onu yargılamadan dinlemeyi ve uygun destek kaynaklarına yönlendirmeyi temel almaktadır. (Organization, 2011)

Çocuklarla çalışırken öncelikle fiziksel ve duygusal güvenliğin sağlanması önem taşımaktadır. Çocuğun mümkün olduğunca bakım veren kişisiyle bir arada olması, yaşına uygun bir dille bilgilendirilmesi ve günlük rutinlerinin yeniden oluşturulmasına destek verilmesi güvenlik duygusunun güçlenmesine katkı sağlayabilmektedir. Çocuk konuşmak istemediğinde yaşadığı olayı anlatması için baskı yapılmamalı; oyun, resim veya diğer yaşına uygun ifade yollarından yararlanmasına fırsat verilmelidir. Özellikle küçük çocukların yaşadıkları olayları sözel olarak ifade etmekte zorlanabilecekleri göz önünde bulundurularak, destek sürecinin gelişimsel özelliklere uygun biçimde yürütülmesi gerekmektedir. (Africa, 2021)

Çocuklara yönelik PİY uygulamalarında bakım verenlerin desteklenmesi de önemli bir yere sahiptir. Çocuğun iyileşme süreci büyük ölçüde ailesi ve yakın çevresiyle kurduğu güvenli ilişkilerden etkilenmektedir. Bu nedenle çocukla birlikte ebeveynlerin veya bakım verenlerin ihtiyaçlarının değerlendirilmesi, çocukta görülen olağan stres tepkileri hakkında bilgilendirme yapılması ve gerekli durumlarda uzman ruh sağlığı hizmetlerine yönlendirme sağlanması önemlidir. Güncel çalışmalar, afet sonrasında çocukların ruh sağlığı ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde aile, okul ve sağlık sistemi arasında koordinasyon sağlanmasının koruyucu ve destekleyici bir rol oynadığını vurgulamaktadır. (Hoffmann JA, 2025)

Sonuç olarak çocuklara yönelik Psikolojik İlk Yardım; güvenliği sağlama, çocuğu zorlamadan dinleme, sakinleşmesine yardımcı olma, bakım veren ve sosyal destek kaynaklarıyla bağlantı kurma ve gerektiğinde profesyonel hizmetlere yönlendirme ilkeleri doğrultusunda uygulanmalıdır. Bu yaklaşım, çocukların afet sonrasında yaşadıkları olağan stres tepkileriyle

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

baş etmelerini desteklerken daha yoğun ve kalıcı belirtiler gösteren çocukların erken dönemde belirlenmesine de katkı sağlayabilmektedir.

4.2. Oyun Terapisi

Doğal afetler sonrasında çocuklarda ortaya çıkan travmatik yaşantıların etkilerini azaltmada oyun terapisi önemli bir müdahale yöntemi olarak kullanılmaktadır. Travmatik deneyimler çocukların duygularını ve yaşadıklarını sözel olarak ifade etmelerini zorlaştırabildiğinden, oyun onların yaşadıkları olayları sembolik yollarla ifade etmelerine olanak sağlamaktadır. Oyun aracılığıyla çocuklar korku, kaygı, üzüntü ve stres gibi duygularını dışa vurabilmekte, yaşadıkları deneyimleri anlamlandırabilmekte ve bu deneyimleri yeniden yapılandırabilmektedir. Özellikle küçük yaş gruplarında bilişsel gelişim özellikleri nedeniyle oyun, travmatik yaşantıların ifade edilmesinde en uygun iletişim yollarından biri olarak kabul edilmektedir.

Afet sonrası çocuklara yönelik psikososyal müdahalelere ilişkin güncel alanyazın, yapılandırılmış ve gelişimsel özelliklere uygun müdahalelerin çocukların ruh sağlığını destekleyebildiğini göstermektedir. Tekin ve arkadaşları tarafından yapılan kapsam belirleme derlemesinde, doğal afetlerden etkilenen çocuk ve ergenlere yönelik psikososyal destek programlarının genel olarak olumlu sonuçlar verdiği; özellikle okul temelli uygulamaların travma sonrası uyum sürecini destekleyebildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte araştırmacılar, uygulamaların içerikleri ve değerlendirme yöntemleri arasındaki farklılıklar nedeniyle tüm müdahaleler için aynı düzeyde güçlü kanıt bulunduğunu söylemenin mümkün olmadığını vurgulamıştır. (Tekin, 2021)

Türkiye'de Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen çocuklarla gerçekleştirilen güncel bir araştırmada, çocukların deprem deneyimlerini çizimler aracılığıyla ifade edebildikleri ve çizim anlatılarının çocukların psikolojik tepkilerinin ve psikososyal destek ihtiyaçlarının anlaşılmasına katkı sağladığı belirlenmiştir. Bu bulgu, afet sonrası süreçte oyun, resim ve diğer yaratıcı ifade yöntemlerinin çocukların yaşadıkları deneyimleri sözel olmayan yollarla aktarmalarına fırsat sunabileceğini göstermektedir. (Saatçi, Köstekçi, & Saatçi, 2025)

Oyun terapisi yalnızca bireysel olarak değil, grup ve aile temelli uygulamalar şeklinde de gerçekleştirilebilmektedir. Özellikle ebeveynlerin sürece dahil edildiği yaklaşımların çocuk-ebeveyn ilişkisini güçlendirdiği, ebeveynlerin empati düzeylerini artırdığı ve çocukların davranışsal sorunlarını azalttığı belirtilmektedir. Afetlerden etkilenen kişi sayısının fazla olduğu durumlarda ise grup oyun terapisi, daha fazla çocuğa kısa sürede ulaşabilmesi, maliyet açısından avantaj sağlaması ve farklı kültürel ortamlara kolay uyarlanabilmesi nedeniyle önemli bir müdahale seçeneği olarak öne çıkmaktadır. (Dalkılınç, Okumuş, & Güloğlu, 2025)

4.3. Filial Terapi

Filial Terapi (FT), ebeveynlerin terapötik beceriler kazanarak çocuklarıyla yürüttükleri oyun seansları aracılığıyla çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarının ele alınmasını amaçlayan bir terapi yaklaşımıdır. Genellikle 10-20 seans arasında tamamlanan bu yöntem; değerlendirme,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ebeveyn eğitimi, süpervizyonlu oyun seansları, ev oyun seansları, genelleştirme ve sonlandırma aşamalarından oluşmaktadır.

Değerlendirme aşamasında aile yapısı, çocukların gelişimsel özellikleri ve yaşanan sorunlar ayrıntılı olarak incelenmektedir. Ardından ebeveynlere çocuk merkezli oyun terapisi becerileri öğretilmekte ve bu becerilerin uygulamalı olarak geliştirilmesi sağlanmaktadır. Süpervizyonlu oyun seanslarında ebeveynler çocuklarıyla oyun oynarken terapist gözlem yapmakta ve geri bildirim sunmaktadır. Daha sonraki aşamalarda oyun seansları ev ortamına taşınmakta ve ebeveynlerin öğrendikleri becerileri günlük yaşamda kullanmaları desteklenmektedir. Sonlandırma aşamasında ise terapi hedeflerine ulaşılıp ulaşılmadığı değerlendirilmekte ve ailelerin süreci bağımsız olarak sürdürebilecek yeterliliğe ulaşıp ulaşmadıkları gözden geçirilmektedir.

Filial Terapinin temel amacı yalnızca çocukta görülen belirtileri azaltmak değil, aynı zamanda ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirmektir. Bu süreçte ebeveynler çocuklarının duygularını daha iyi anlamayı, empatik iletişim kurmayı ve etkili ebeveynlik becerileri geliştirmeyi öğrenmektedir. Böylece terapi sürecinde kazanılan beceriler aile yaşamına genellenebilmekte ve uzun vadeli olumlu etkiler ortaya çıkabilmektedir.

Sonuç olarak Filial Terapi, ebeveynleri aktif olarak sürece dahil eden, aile ilişkilerini güçlendirmeyi hedefleyen ve çocukların duygusal iyilik hâllerini destekleyen etkili bir oyun terapisi yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle travmatik yaşantılar sonrasında çocukların duygularını ifade etmelerine ve aile içi destek mekanizmalarının güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. (Özkaya, 2015)

4.4. Theraplay

Theraplay, çocuk ile bakım veren arasındaki ilişkiyi güçlendirmeyi amaçlayan, bağlanma kuramı temelli ve oyun odaklı bir müdahale yöntemidir. Bu yaklaşımda çocuk ve ebeveyn, terapistin rehberliğinde çeşitli yapılandırılmış oyun etkinliklerine birlikte katılır. Oturumlarda göz teması kurma, fiziksel temas, ortak dikkat geliştirme, iş birliği yapma ve eğlenceli etkileşimler gibi unsurlar ön plandadır. Bu etkinlikler sayesinde çocuk kendisini daha güvende hissederken, ebeveyn de çocuğunun duygusal ihtiyaçlarını daha iyi anlama fırsatı bulur. Theraplay uygulamalarının çocuklarda kaygı, davranış problemleri ve travma belirtilerini azaltabildiği; ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirdiği ve duygusal yakınlığı artırdığı belirtilmektedir. Özellikle afet ve travma sonrasında çocukların güven duygusunu yeniden kazanmalarına, duygularını düzenlemelerine ve psikolojik iyilik hallerinin desteklenmesine katkı sağlayan etkili bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. (Money, Wilde, & Dawson, 2021)

4.5. Kültür ve Sanat Temelli Müdahale

Alan yazında afet sonrası çocuk ve gençlere yönelik psikososyal müdahale programlarının sayısının yetersiz olduğu belirtilmekle birlikte, mevcut programların olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Ancak farklı yaş gruplarının gelişimsel özelliklerini, kültürel farklılıkları, cinsiyet ve sosyoekonomik koşulları dikkate alan müdahalelerin oldukça sınırlı olduğu

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

vurgulanmaktadır. Özellikle uzun dönemli psikososyal destek programlarına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Afetlerin çocuk ve gençlerin psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişimlerini olumsuz etkileyebilmesi nedeniyle bu gruplara yönelik müdahaleler ayrı bir önem taşımaktadır. Afet sonrasında göç etmek zorunda kalan çocuk ve gençler açısından ise yeni yaşanılan çevreye uyum sağlamak ve aidiyet geliştirmek önemli bir ihtiyaç haline gelmektedir. Bu noktada kültürel etkinlikler, şehir keşifleri ve sosyal katılım fırsatları bireylerin kendilerini daha güvende hissetmelerine ve yaşadıkları çevreyle bağ kurmalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle müzeler, bireylerin sosyal etkileşim kurabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri ve aidiyet duygularını geliştirebilecekleri güvenli alanlar olarak değerlendirilmektedir.

Müze temelli psikososyal müdahalelerin bireylerin umut, aidiyet, bağlılık ve psikolojik dayanıklılık düzeylerini artırabildiği belirtilmektedir. Ayrıca müze ziyaretleri ve kültürel etkinliklerin kişilerin yaşadıkları şehrin tarihini ve kültürünü tanımalarına katkı sağlayarak topluma ve çevreye yönelik bağlılık duygularını güçlendirdiği ifade edilmektedir. Bu nedenle afet sonrası psikososyal destek çalışmalarında sanat ve kültür temelli uygulamaların önemli bir müdahale aracı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. (Daşçı, 2024)

Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen çocuklarla gerçekleştirilen güncel bir araştırmada, çocukların deprem deneyimlerini çizimler aracılığıyla aktardıkları; çizim anlatılarının çocukların duygusal tepkilerinin ve destek gereksinimlerinin anlaşılmasında yararlı olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları, yaratıcı ifade yöntemlerinin afet sonrası çocuklarla iletişim kurmada ve onların öznel deneyimlerini anlamada destekleyici bir araç olabileceğini göstermektedir. (Arslanlı, Duru, Bakır, & Pulat, 2024). Bununla birlikte UNICEF tarafından hazırlanan psikososyal destek rehberlerinde çocuk ve ergenlerin sanat, çizim, hikâye anlatımı, drama ve benzeri yaratıcı etkinlikler yoluyla kendilerini ifade edebilecekleri güvenli ortamların oluşturulmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Bu tür etkinliklerin çocukların rutinlerini yeniden oluşturmalarına, sosyal ilişkilerini sürdürmelerine ve zorlayıcı deneyimlerle baş etme becerilerini desteklemelerine katkı sağlayabileceği belirtilmektedir. (Innovation, 2025)

Bu nedenle sanat ve kültür temelli uygulamalar, afet sonrası çocuklara yönelik psikososyal destek çalışmalarında tek başına klinik tedavinin yerine geçen yöntemler olarak değil; çocukların kendilerini ifade etmelerini, sosyal bağlarını güçlendirmelerini ve iyilik hâllerini destekleyen tamamlayıcı uygulamalar olarak değerlendirilmelidir.(Aker, 2006)

5. ÇOCUK MERKEZLİ AFET YÖNETİMİ

Çocukların afetlerden en az düzeyde etkilenebilmesi için yalnızca afet sonrasındaki müdahalelere odaklanmak yeterli değildir. Afet öncesinde gerekli hazırlıkların yapılması, risklerin belirlenmesi ve çocukların ihtiyaçlarını merkeze alan planlamaların oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çocuk merkezli afet yönetimi anlayışı, afet sürecinin her aşamasında çocukların güvenliğini, korunmasını ve iyi olma halini ön planda tutmayı amaçlamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çocuk merkezli afet yönetiminde, afet sırasında ve sonrasında çocukların yaş, cinsiyet ve gelişim özelliklerine uygun uygulamaların planlanması gerekmektedir. Aynı zamanda çocukların ihtiyaçlarını belirleyebilecek veri toplama sistemlerinin geliştirilmesi, koruyucu mekanizmaların oluşturulması ve afet sahalarında çocuklara yönelik özel düzenlemelerin yapılması önemlidir. Böylece çocukların karşılaşabilecekleri risklerin azaltılması ve ihtiyaçlarının daha etkili şekilde karşılanması mümkün olmaktadır. Afetlere hazırlık sürecinde okulların güvenli hale getirilmesi de önemli bir yer tutmaktadır. Eğitim kurumlarının fiziksel olarak afetlere dayanıklı olması kadar, çocukların ve eğitimcilerin kriz durumlarıyla başa çıkabilecek sosyal ve duygusal becerilerle desteklenmesi de gerekmektedir. Bu doğrultuda travma temelli sosyal-duygusal öğrenme programlarının uygulanması, çocukların psikolojik dayanıklılıklarını artırarak olumsuz yaşantıların uzun vadeli etkilerini azaltabilmektedir.

Ayrıca çocukların afet yönetimi süreçlerine aktif olarak katılması ve görüşlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Afetlere yönelik planlamalarda çocukların ihtiyaçları, beklentileri ve önerileri göz önünde bulundurulduğunda daha etkili ve sürdürülebilir uygulamalar geliştirilebilmektedir. Bu nedenle çocukların korunmasını ve iyi oluşunu merkeze alan bir afet yönetimi yaklaşımı, afetlerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada önemli bir role sahiptir. (Erbil, 2023)

Çocuk merkezli afet yönetimi anlayışında okullar önemli bir yere sahiptir. Okul binalarının afetlere dayanıklı hale getirilmesi kadar çocukların ve eğitimcilerin afetlere karşı psikolojik olarak hazırlanması da gerekmektedir. Bu nedenle travma sonrası müdahalelerle sınırlı kalmayan, çocukların sosyal-duygusal dayanıklılıklarını artırmayı hedefleyen programların geliştirilmesi önerilmektedir. Böylece çocukların kriz durumlarında baş etme becerileri güçlenmekte ve olası travmatik etkilerin uzun vadede kalıcı hale gelme riski azaltılmaktadır.

Çocuk merkezli afet yönetiminin uygulamaya aktarılabilmesi için çocukların afet sürecinin yalnızca yardım alan bireyleri olarak değil, korunma ve iyileşme süreçlerinde özel ihtiyaçları bulunan hak sahibi bireyler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, afet öncesi dönemde çocukların ihtiyaçlarının risk analizlerine dahil edilmesini; hazırlık aşamasında yaşa uygun eğitimlerin ve tahliye planlarının geliştirilmesini; afet sırasında çocukların ailelerinden ayrılmalarını önleyici koruma mekanizmalarının oluşturulmasını ve afet sonrasında eğitim, sağlık, çocuk koruma ve psikososyal destek hizmetlerinin koordineli biçimde sunulmasını kapsamaktadır.

Uluslararası uygulamalarda çocukların korunmasına yönelik bütünleşik yaklaşımlar, afet yönetiminin önleme, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarının tamamında çocukların haklarını ve ihtiyaçlarını dikkate almaktadır. UNICEF ve bölgesel afet yönetimi kuruluşları tarafından geliştirilen çocuk koruma protokollerinde çocukların yalnızca “mağdur” olarak değil, hak sahibi bireyler olarak ele alınması; aile birliğinin korunması, çocuk dostu alanların oluşturulması ve çocukların görüşlerinin dikkate alınması temel ilkeler arasında yer almaktadır. (UNICEF & (CDEMA), Protocol for the protection of children and adolescents in emergencies and disaster situations, 2019)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çocukların ve gençlerin afet yönetimi süreçlerine katılımının desteklenmesi de çocuk merkezli yaklaşımın önemli bileşenlerinden biridir. Spencer ve Thompson'ın (2024) kapsam belirleme derlemesinde, çocuk ve gençlerin afetlerin etkilerini yalnızca yaşayan bireyler olmadığı, aynı zamanda ailelerine ve topluluklarına destek sunarak afet sonrası süreçlere aktif biçimde katkı sağlayabildikleri vurgulanmaktadır. Bu nedenle afet hazırlık ve iyileşme programlarında çocukların deneyimlerinin, ihtiyaçlarının ve önerilerinin dikkate alınması daha kapsayıcı uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. (Spencer & Thompson, 2024)

Afet yönetimi genel olarak afet öncesi, afet anı ve afet sonrası olmak üzere üç temel aşamadan oluşmaktadır. Modern afet yönetimi anlayışı yalnızca afet gerçekleştikten sonra yapılan müdahalelere odaklanmamakta; risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerini kapsayan bütünleşik bir yaklaşımı benimsemektedir. Risk azaltma ve hazırlık aşamalarında afet tehlikelerinin belirlenmesi, acil durum planlarının hazırlanması, eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi ve gerekli kaynakların organize edilmesi amaçlanmaktadır. Afet anında ise kurtarma, barınma, sağlık ve güvenlik hizmetlerinin hızlı bir şekilde sunulması ön plana çıkmaktadır. Afet sonrasında ise iyileştirme ve yeniden yapılanma çalışmaları yürütülmektedir.

Bütünleşik afet yönetimi modeli, afetlerle mücadelede kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve toplumun diğer paydaşlarının iş birliği içerisinde çalışmasını öngörmektedir. Bu modelin temel bileşenleri risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerinden oluşmaktadır. Özellikle çocukların korunması ve psikososyal iyi oluşlarının desteklenmesi açısından afet yönetiminin tüm aşamalarında çocuk odaklı politikaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, afet sonrası uygulanacak psikososyal müdahalelerin etkinliğini artırırken çocukların uzun dönemli uyum ve iyilik hallerinin korunmasına da katkı sağlamaktadır. (Tümer, 2024)

6. TARTIŞMA

Bu derleme kapsamında incelenen çalışmalar, doğal afetlerin çocukların psikolojik, sosyal ve akademik gelişimleri üzerinde kısa ve uzun vadeli etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Literatürde özellikle travma sonrası stres belirtileri, kaygı, korku, uyku problemleri ve davranış değişikliklerinin afet sonrasında sıklıkla görüldüğü bildirilmektedir. Bununla birlikte çocukların afetlere verdikleri tepkilerin yaş, gelişim düzeyi, aile desteği ve maruz kaldıkları kaybın boyutuna göre farklılaştığı görülmektedir.

Bu çalışmanın bulguları, çocuk ve ergenlere yönelik afet sonrası psikolojik müdahaleleri inceleyen güncel araştırmalarla genel olarak paralellik göstermektedir. Xie ve arkadaşlarının (2024) doğal ve insan kaynaklı afetlere maruz kalan çocuk ve ergenlere yönelik psikolojik müdahaleleri karşılaştırdıkları network meta-analiz çalışmasında, travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon belirtilerine yönelik farklı müdahale yöntemleri değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları, bazı psikolojik müdahalelerin afetlerden etkilenen çocuk ve ergenlerde travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin azaltılmasında yararlı olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte müdahalelerin etkililiğinin kullanılan yönteme ve değerlendirilen sonuçlara göre farklılaşması, afet sonrası destek süreçlerinde tüm çocuklara

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

yönelik tek tip bir uygulama yerine ihtiyaçlara uygun müdahalelerin planlanmasının önemini ortaya koymaktadır. (Xie, et al., 2024)

Benzer şekilde Bangpan ve arkadaşlarının (2024) düşük ve orta gelirli ülkelerde insani acil durumlardan etkilenen çocuk ve gençlere yönelik ruh sağlığı ve psikososyal destek programlarını inceleyen sistematik derleme ve meta-analiz çalışmasında, farklı müdahale türlerinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Araştırmada bilişsel davranışçı terapi gibi bazı yapılandırılmış müdahalelerin belirli ruh sağlığı sonuçları üzerinde olumlu etkiler sağlayabildiği, ancak diğer psikososyal destek uygulamalarına ilişkin bulguların her zaman tutarlı olmadığı belirtilmiştir. Bu durum, afet ve acil durum sonrasında uygulanacak psikososyal destek programlarının çocukların yaş, gelişimsel özellikler ve içinde bulundukları koşullar dikkate alınarak planlanması gerektiği yönündeki bu derlemenin bulgularıyla örtüşmektedir. (Bangpan, Felix, Soliman, D'Souza, Jieman, & Dickson, 2024)

İncelenen çalışmalar, erken dönemde uygulanan psikososyal müdahalelerin çocukların travma belirtilerini azaltmada önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle Psikolojik İlk Yardım uygulamalarının afet sonrasında çocukların güvenlik algısının yeniden oluşturulmasına katkı sağladığı belirtilmektedir. Bunun yanında oyun terapisi, filialterapi ve Theraplay gibi çocuk merkezli yaklaşımların çocukların duygularını ifade etmelerine, travmatik yaşantıları anlamlandırmalarına ve psikolojik dayanıklılıklarını artırmalarına yardımcı olduğu görülmektedir.

Literatürde aile katılımının müdahale sürecindeki önemine sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Özellikle ebeveynlerin sürece aktif olarak dahil edildiği uygulamaların çocukların uyum süreçlerini olumlu yönde etkilediği bildirilmektedir. Bu durum afet sonrası müdahalelerin yalnızca çocuğa değil, aile sisteminin tamamına yönelik planlanması gerektiğini göstermektedir.

Ayrıca son yıllarda sanat ve kültür temelli müdahalelerin afetlerden etkilenen çocukların psikolojik iyilik hâllerini desteklemede etkili olduğu görülmektedir. Ancak bu alandaki çalışmaların sayısının sınırlı olduğu ve uzun dönemli etkileri değerlendiren araştırmalara ihtiyaç duyulduğu dikkat çekmektedir.

Türkiye'de afet sonrası çocuklara yönelik çalışmaların önemli ölçüde arttığı görülmekle birlikte, uzun süreli izleme araştırmalarının ve çocuk merkezli afet politikalarını değerlendiren çalışmaların halen yetersiz olduğu söylenebilir. Bu nedenle gelecekte yapılacak araştırmaların farklı yaş gruplarını kapsayan uzunlamasına çalışmalar şeklinde planlanması ve müdahale programlarının etkililiğinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, doğal afetlerin çocuklar üzerindeki derin ve çok boyutlu etkilerini gelişimsel bir perspektifle ele alarak, bu etkilerin azaltılmasında kullanılabilecek güncel psikososyal müdahale yöntemlerini incelemiştir. Yapılan incelemeler sonucunda ulaşılan temel bulgular ve bu bulgular ışığında geliştirilen öneriler aşağıda sunulmaktadır:

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Afetler, bilişsel ve duygusal olgunlukları henüz tamamlanmamış olan çocukları yetişkinlerden daha derin ve karmaşık şekillerde etkilemektedir. Çocuklar, afet anında kendilerini koruma ve sonrasında ihtiyaç duydukları yardıma ulaşma konusunda sınırlı kapasiteye sahip oldukları için "en savunmasız" grup olarak öne çıkmaktadır. Travmanın etkileri çocuklarda her zaman anlık olarak ortaya çıkmamakta; belirtilerin görülmesi bazen 1-2 yılı bulabilmekte ve iyileşme süreci kademeli bir seyir izlemektedir. Bu durum, çocukların dışarıdan normal görünseler bile uzun dönemli izleme ve psikososyal desteğe ihtiyaç duyabileceklerini göstermektedir.

Müdahale yöntemleri açısından bakıldığında, afet sonrası ilk 72 saatte uygulanan Psikolojik İlk Yardım (PİY), travmanın kronikleşmesini önlemede kritik bir koruyucu kalkan görevi görmektedir. Oyun Terapisi, Filial Terapi ve Theraplay gibi yöntemler ise çocukların travmatik anıları sembolik yollarla dışa vurmalarına, kontrol duygularını yeniden kazanmalarına ve ebeveynleri ile güvenli bağlanma ilişkilerini onarmalarına imkan tanımaktadır. Ayrıca, sanat ve kültür temelli yaklaşımların, özellikle göç etmek zorunda kalan çocuklarda aidiyet ve psikolojik dayanıklılığı artırdığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, mevcut çalışmaların önemli bir kısmının kısa dönemli sonuçlara odaklandığı görülmektedir. Çocukların afet sonrası psikolojik uyum süreçlerini daha kapsamlı değerlendirebilmek için uzun dönemli ve çok boyutlu araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Çocuk Odaklı Politika Geliştirme: Afet yönetimi, sadece afet anındaki müdahale ile sınırlı kalmamalı; "Çocuk Merkezli Afet Yönetimi" anlayışı benimsenerek afet öncesi hazırlık ve risk azaltma süreçlerinde çocukların özel ihtiyaçları, yaş ve gelişim özellikleri merkeze alınmalıdır.

Okulların Fiziksel ve Psikososyal Güvenliği: Okul binaları fiziksel olarak dayanıklı hale getirilirken, eğitimcilerin kriz anlarında çocuklara destek olabilmesi için travma temelli sosyal-duygusal öğrenme programları ile donatılması sağlanmalıdır.

PİY Eğitimlerinin Yaygınlaştırılması: Psikolojik İlk Yardım becerileri sadece ruh sağlığı uzmanlarıyla sınırlı kalmamalı; afet sahasında görev yapan tüm personel ve gönüllüler için temel bir yetkinlik haline getirilmelidir.

Uzun Vadeli ve Bütünleşik Müdahaleler: Müze ziyaretleri, sanat ve müzik gibi kültür temelli psikososyal destek programları, çocukların uzun dönemli uyum süreçlerini desteklemek amacıyla yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından yaygınlaştırılmalıdır.

Aile Temelli Yaklaşım: Çocuğun iyileşme sürecinde ailenin rolü kritik olduğundan, ebeveynlerin de dahil edildiği Filial Terapi gibi modellerin uygulanması ve ebeveynlere yönelik kriz dönemi iletişim eğitimlerinin verilmesi önem arz etmektedir.

Kurumlar Arası İş Birliği: Kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri arasında veri temelli bir iş birliği modeli oluşturulmalı; afetlerden etkilenen çocukların takibi için bütünleşik bir koruma mekanizması hayata geçirilmelidir.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi, afetlerin çocuklar üzerindeki "sessiz etkilerini" hafifletecek ve toplumsal psikolojik dayanıklılığın temelini oluşturacaktır. Unutulmamalıdır ki; bir toplumun afetlere karşı en büyük direnci, çocuklarının ruhsal sağlığına yaptığı yatırımın derinliği kadardır.

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Africa, U. S. (2021). *Psychological First Aid for Children, Adolescents and Families Experiencing Trauma: A Guide for First Responders.* UNICEF. UNICEF South Africa.

Aker, T. (2006). 1999 Marmara Depremleri: Epidemiyolojik Bulgular ve Toplum Ruh Sağlığı Uygulamaları Üzerine Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3):204-212.

Arslanlı, S. E., Duru, H. A., Bakır, E., & Pulat, P. (2024). Exploring the disaster experiences and psychosocial support needs of children affected by the Kahramanmaras earthquake in Turkey through drawing narratives. *Journal of Pediatric Nursing, 78*, 260-269.

Bangpan, M., Felix, L., Soliman, F., D'Souza, P., Jieman, A.-T., & Dickson, K. (2024). The impact of mental health and psychosocial support programmes on children and young people's mental health in the context of humanitarian emergencies in low- and middle-income countries: A systematic review and meta-analysis. *Cambridge Prisms: Global Mental Health, 11*, 1-16.

Başoğlu, M., Şalcıoğlu, E., & Livanou,, M. (2002). Traumatic Stress Responses in Earthquake Survivors in Turkey. *J Trauma Stress*, 269–276 (2002). https://doi.org/10.1023/A:1016241826589.

Cankardaş, S., & Sofuoğlu, Z. (2019). Deprem ya da Yangın Deneyimlemiş Kişilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtileri ve Belirtilerin Yordayıcıları . *Türk Psikiyatri Dergisi* , 30(3):151-6.https://doi.org/10.5080/u23613.

Dalkılınç, G., Okumuş, S., & Güloğlu, B. (2025). Doğal Afetlere Maruz Kalan Çocuklarda Oyun Terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 17*(1), 47-60.

Daşçı, E. (2024). Afetlerden Etkilenen Çocuk ve Gençlere Yönelik Kültür ve Sanat Temelli Psikososyal Müdahalelerin Psikolojik ve Sosyal Uyum Üzerindeki Etkisi. *Afet ve Risk Dergisi, 7*(1), 226-241.

Erbil, F. (2023). Türkiye'de Krizler, Afetler ve Çocuk. *Reflektif Journal of Social Sciences, 4*(2), 357-372.

Erkal, T., & Değerliyurt, M. (2011). Türkiye'de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi, 14*(22), 147-164.

Heckman, J. J. (2007). The Economics, Technology, and Neuroscience of Human Capability Formation. *Proceedings Of The National Academy Of Sciences Of The United States Of America, 104*(33), 13250 –13255.

Hoffmann JA, P. A. (2025). Supporting Children's Mental Health Needs in Disasters. *Pediatrics, 155*(1), e2024068076.

IASC. (2007). *ASC guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings.* IASC: Inter-Agency Standing Committee.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Innovation, .. U. (2025). *Guide: Adolescents and psychosocial support. .* UNICEF Adolescent Kit for Expression and Innovation.

Karabulut, D., & Bekler, T. (2019). Doğal Afetlerin Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 5*(2), 368-376.

Karancı, A. N., & Ünal, Y. (2023). *Afetlerde Psikososyal Destek Rehberi.* İstanbul: İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP).

Karancı, N., & Acartürk, C. (2005). Post-Traumatic Growth among Marmara Earthquake Survivors Involved in Disaster Preparedness as Volunteers. *Traumatology,* 11(4), 307–323. https://doi.org/10.1177/153476560501100409.

Limoncu, S., & Atmaca, A. B. (2018). Çocuk Merkezli Afet Yönetimi. *Megaron, 13*(1), 132-143.

Masten, A., & Narayan, A. (2012). Child development in the context of disaster, war, and terrorism: pathways of risk and resilience. . *Annu Rev Psychol*, 63:227-57. doi: 10.1146/annurev-psych-120710-100356. Epub 2011 Sep 19. PMID: 21943168; PMCID: PMC5858878.

Money, R., Wilde, S., & Dawson, D. (2021). Review: The effectiveness of Theraplay for children under 12 – a systematic literature review. *Child and Adolescent Mental Health, 26*(3), 238–251.

Organization, W. H. (2011). *Psychological first aid: Guide for field workers.* World Health Organization.

Özkaya, B. T. (2015). Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Üzerine Odaklanan Bir Oyun Terapisi Yaklaşımı: Filial Terapi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 7*(2), 208-220.

Pine, D., & Cohen, J. A. (2002). Trauma in children and adolescents: Risk and treatment of psychiatric sequelae. *Biological Psychiatry, 51*(7), 519-531.

Saatçi, T., Köstekçi, M., & Saatçi, G. (2025). Kahramanmaraş Depremini Yaşayan Çocukların Deprem Algılarının Resim Analizi Yöntemi ile İncelenmesi. *Anatolia Journal of Medical and Health Sciences, 1*(1), 18-27.

Spencer, G., & Thompson, J. (2024). Children and young people's perspectives on disasters ─ Mental health, agency and vulnerability: A scoping review. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 108*, 104495.

Tekin, E. U. (2021). Child and Adolescent Psychosocial Support Programs Following Natural Disasters—a Scoping Review of Emerging Evidence. *Current Psychiatry Reports, 23*(12), 82.

TPD. (2023). *Deprem bölgesi psikososyal destek çalışmaları: Psikolojik ilk yardım ilkeleri ve saha rehberi.* Türk Psikologlar Derneği: TPD Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Tümer, Ö. (2024). Doğal Afetlerde Afet Yönetimi ve Risk Azaltmada Yerel Yönetimlerin Rolü. *Fiscaoeconomia, 8*(3), 1495-1515.

Uçar, G. A., & Çetin, B. (2024). Okul Öncesi Dönemde Travma Sonrası Stres Tepkilerini Belirleme Ölçeği (Öğretmen Formu): Ölçek Geliştirme Çalışması. *Turkish Journal of Educational Studies, 11*(3), 275-297.

UNICEF. (2019). *Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Saha Çalışanları İçin El Rehberi.* Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği.

Unicef. (2026). *The Children's Climate Risk Report* . Florence: United Nations Children's Fund (UNICEF). Licence: CC BY-NC-SA 4.0 IGO. : Unicef.

UNICEF, & (CDEMA), C. D. (2019). *Protocol for the protection of children and adolescents in emergencies and disaster situations.* UNICEF; Caribbean Disaster Emergency Management Agency (CDEMA).

WHO. (2011). *Psychological first aid: Guide for field workers.* War Trauma Foundation and World Vision International: World Health Organization.

Xie, Y., Zhu, X., Wang, L., Wan, Z., Yang, J., Su, C., & Duan, S. (2024). A network meta-analysis of psychological interventions for children and adolescents after natural and man-made disasters. *BMC Psychiatry, 24*(468).

Yorulmaz, D. S., & Karadeniz, H. (2021). Afetlerin Mental Sağlığa Etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 7*(2), 392-398.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KORUNMA BEKLENTİSİ VE HANE İÇİ RİSK: ATEŞLİ SİLAH SAHİPLİĞİNDE ALGI, ERİŞİM VE GÖZLENEN SONUÇLAR

Dr. Öğr. Üyesi, SADULLAH SEYİDOĞLU
Siirt Üniversitesi,
sseyidoglu@siirt.edu.tr - 0000-0002-5735-5086

ÖZET

Bu çalışma, ateşli silah sahipliğinde korunma beklentisi ile hane içinde ortaya çıkabilecek güvenlik ve sağlık sonuçları arasındaki ilişkiyi güvenlik algısı, savunma amaçlı kullanım, silaha erişim ve gözlenen sonuçlar bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, ateşli silah sahipleri ile aynı hanede yaşayan diğer bireylerin güvenlik algılarını, savunma amaçlı silah kullanımını, cinayet ve intihar sonuçlarını, partner şiddetini ve çocukların silaha erişimini ele alan araştırmaların değerlendirildiği odaklı bir anlatı derlemesi olarak yürütülmüştür. PubMed, TR Dizin ve DergiPark'taki çalışmalar ile özgün araştırmaların yayıncı sayfaları ve ilgili anketlerin yöntem açıklamaları incelenmiştir. Bulgular, silah sahiplerinin ateşli silah bulundurmayı güvenlik hissiyle ilişkilendirebildiğini ancak öznel güvenlik algısının silahın fiilî koruyucu etkisiyle eşdeğer olmadığını göstermektedir. Savunma amaçlı silah kullanımına ilişkin bulgular, silah kullanımının diğer korunma davranışlarına kıyasla yaralanmayı belirgin biçimde azalttığını ortaya koyan tutarlı bir kanıt sunmamaktadır. Buna karşılık gözlemsel araştırmalar, hanede ateşli silaha erişimin bazı gruplarda cinayet ve intihar ölümleri, partner şiddeti ve çocuklarda istem dışı yaralanmalarla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte araştırmalar arasındaki yöntem, örneklem ve sonuç ölçütü farklılıkları, bulguların tek bir "net etki" katsayısında birleştirilmesine ve farklı ülkelere doğrudan genellenmesine izin vermemektedir. Sonuç olarak, ateşli silahın sağladığı güvenlik hissi ile gerçek koruyucu etkisi birbirinden ayrılmalı ve değerlendirmelerde silah sahibinin yanı sıra diğer hane üyelerinin maruziyeti, erişim koşulları ve sağlık sonuçları da dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ateşli silah sahipliği, Korunma beklentisi, Güvenlik algısı, Hane içi risk, Savunma amaçlı silah kullanımı, Silaha erişim.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

EXPECTATION OF PROTECTION AND HOUSEHOLD RISK: PERCEPTION, ACCESS, AND OBSERVED OUTCOMES IN FIREARM OWNERSHIP

ABSTRACT

This study aims to examine the relationship between the expectation of protection associated with firearm ownership and safety and health outcomes within households, with particular attention to perceived safety, defensive firearm use, firearm access, and observed outcomes. The study was conducted as a focused narrative review of research examining perceptions of safety among firearm owners and other household members, defensive firearm use, homicide and suicide mortality, intimate partner violence, and children's access to firearms. Relevant studies indexed in PubMed, TR Dizin, and DergiPark, together with publisher webpages for the original studies and methodological descriptions of relevant surveys, were reviewed. The findings indicate that firearm owners may associate firearm possession with an increased sense of safety; however, perceived safety should not be regarded as equivalent to the actual protective effect of firearm ownership. Evidence on defensive firearm use does not consistently demonstrate that firearm use substantially reduces the risk of injury compared with other protective responses. In contrast, observational studies suggest that household firearm access may be associated with homicide and suicide mortality in certain groups, intimate partner violence, and unintentional firearm injuries among children. Nevertheless, differences in study design, populations, exposure definitions, and outcome measures prevent these findings from being combined into a single estimate of the "net effect" of firearm ownership or from being directly generalized across countries. In conclusion, the subjective sense of safety associated with firearm ownership should be distinguished from its actual protective effect. Evaluations of firearm-related safety should consider not only firearm owners but also firearm exposure, access conditions, and health outcomes among other household members.

Keywords: Firearm ownership, expectation of protection, perceived safety, household risk, defensive firearm use, firearm access.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA AİLEYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: SOSYAL AĞLARIN AİLE İLİŞKİLERİ VE AİLE KİMLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: İRAN ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN

Dr. Öğr. Üyesi, Raheb MOHAMMADI GHANBARLOU
İstanbul Gelişim Üniversitesi,
rmohammadi@gelisim.edu.tr - 0000-0003-3606-3524

Özet

Yeni teknolojilerin yayılması, ailelerin yaşam kalitesini ve etkileşim biçimlerini etkilemiş ve üçüncü milenyumun başlarında insanların yaşam biçimini çok farklı bir hale getirmiştir. Günümüzde modern teknolojilerin kullanımı büyük ölçüde kaçınılmazdır ve zararlarının yanı sıra birçok avantaj ve fayda da getirmektedir. Bu nedenle, olumlu etkilerinden yararlanırken, aileler arasında bir kültür oluşturarak ve farkındalığı artırarak zararları azaltmaya yönelik önlemleri değerlendirmek uygun görülmüştür. Arka Plan ve Amaç: Bu çalışmanın amacı, sosyal ağların aile kurumu üzerindeki etkisini ve aile kimliği üzerindeki etkisini incelemektir. İran'da, artan etki katsayısıyla internet ve siber uzay, sıklıkla sosyal değişim faktörü olarak bilinmekte ve bu alandaki araştırmacılara göre yeni bir kamusal alan yaratabilmiştir. Bu çerçevede, internet İran toplumu için ilk kamusal alan olarak kabul edilebilir; yani, bireyler arasındaki ilişkilerin ve bağların oluşumu, genişlemesi ve güçlenmesi ile davranış normlarının ve kurallarının güçlendirilmesi ve açıklığa kavuşturulması için bir arena olup, elbette kendi olumlu ve olumsuz işlevlerine sahiptir. Yöntem: Bu çalışmada kullanılan araştırma yöntemi betimleyici ve analitiktir; bu nedenle, değişkenler öncelikle birbirleriyle olan ilişkileri dikkate alınmadan incelenmiş, kitaplar, makaleler ve hukuk yazarlarının görüşleri kullanılarak teorik materyaller ve arka plan araştırılmış, daha sonra değişkenler arasındaki ilişki ve sonuçları incelenmiştir. Bulgular ve Sonuç: Bu çalışmanın sonuçları şunları göstermiştir: Sosyal ağlar, bireylerin ve toplum kurumlarının kültürde kabul edilen değerlere ve normlara bağlılığını ve dolayısıyla sosyal güvenliği zayıflatmaktadır; bu nedenle, bireylerin toplumdaki zararlardan ve sapmalardan korunması, ülkenin üst ve orta düzeylerindeki siyasi sistem ve eğitim merkezleri tarafından kurumsallaştırılmaya ve toplumda düzen ve disiplin yaratılmasına bağlıdır. Bu çalışma ayrıca, sosyal ağların yaşam tarzı ve yerel aile yapısı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ve yıkıcı sosyal ağlarla mücadele etmek için sağlıklı ve faydalı sosyal ağların kurulmasının yaratılan zorlukları azalttığını göstermiştir.

Anahtar Kavramlar: Teknoloji, sosyal ağlar, aile, kimlik, güvenlik, yaşam kalitesi.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

BLACK SWAN FİLMİNDE MÜKEMMELİYETÇİLİK: ŞEFKAT ODAKLI TERAPİ ÇERÇEVESİNDEN BİR VAKA ANALİZİ

Öğr. Gör. Dr., Eda Öztürk Belet
İstanbul Kültür Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu
e.ozturk@iku.edu.tr, pskedaozturk@gmail.com - ORCID: 0000-0002-7718-7200

ÖZET

Mükemmeliyetçilik, yaratıcı alanlarda hem olağanüstü başarının itici gücü hem de psikolojik çöküşün belgelenmiş bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Darren Aronofsky'nin Black Swan (2010) filminin başkahramanı Nina Sayers, bu iki yüzlü dinamiğin sinematografik düzeyde en çarpıcı temsillerinden birini sunmaktadır. Mükemmeliyetçilik, denetleme ihtiyacı, utanç döngüsü ve anneyle kurulan denetleyici ilişki; Nina'nın psikolojik çöküşünü şekillendiren temel dinamikler olarak öne çıkmaktadır. Nina Sayers'ın psikolojisi, bugüne kadar psikanalitik, bilişsel-davranışçı ve çok bağlamlı çerçevelerden incelenmiştir. Ancak Paul Gilbert tarafından geliştirilen Şefkat Odaklı Terapi (CFT), bu analizlerde henüz yer bulmamıştır. Oysa CFT, tam da Nina'nın deneyiminin merkezinde yer alan süreçleri -utanç, öz-eleştiri, şefkat korkusu ve tehdit sistemi baskınlığı- doğrudan hedefleyen bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, Nina Sayers'ın psikolojik dinamiklerini CFT çerçevesinden kuramsal ve illüstratif bir analiz yöntemiyle ele almaktadır. Nina Sayers'ın kurgusal bir karakter olduğu ve analizin yalnızca filmin betimlediği içerikle sınırlı tutulduğu baştan açıkça belirtilmekte; hiçbir klinik iddianın tanısal ya da nedensellik içerdiği savunulmamaktadır. CFT çerçevesi, Nina'nın deneyimlerini tehdit, dürtü ve yatışma sistemleri arasındaki işlevsel dengesizlik üzerinden ele almakta; mükemmeliyetçiliğin yalnızca bilişsel bir çarpıtma değil, evrimsel kökenli bir tehdit sistemi aktivasyonu olarak nasıl konumlandırıldığını göstermektedir. Bu çalışma, şefkat odaklı yaklaşımların klinik formülasyon ve psikoeğitim süreçlerine katkısını illüstratif bir örnek üzerinden tartışmakta; CFT'nin sinema aracılığıyla nasıl aktarılabileceğine dair özgün bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Şefkat odaklı terapi, mükemmeliyetçilik, Black Swan, utanç, öz-eleştiri

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SHAPING THE STATUS QUO IN TURKEY: HOW SOCIAL STATUS, POLITICAL ORIENTATION, AND NATIONAL IDENTIFICATION DRIVE SYSTEM JUSTIFICATION

Assistant Professor, NURİ AKDOĞAN

Dicle University

nuriakdogan6@gmail.com - https://orcid.org/0000-0002-5518-9491

Assistant Professor, KENAN ALPARSLAN

Muş Alparslan University

knnalparslan@gmail.com - https://orcid.org/0000-0001-6701-355X

ABSTRACT

This study examines how objective and subjective socioeconomic status (SES) are associated with individuals' support for the prevailing sociopolitical system through distinct psychological pathways. Drawing on the Status-Legitimacy Hypothesis (SLH), we tested a moderated mediation framework in which national identification serves as a mediator and political orientation as a moderator. Data were collected from 361 adults in Turkey using validated measures of SES, political orientation, national identification, and system justification. Results showed that subjective SES positively predicted system justification, whereas objective SES negatively predicted it. National identification mediated both relationships, suggesting that higher perceived status is associated with greater system support through stronger national identification, whereas lower objective status may be associated with system support through stronger national identification. Political conservatism also moderated both direct and indirect associations: individuals with more conservative orientations were more likely to translate higher subjective SES into stronger national identification and system justification. In addition, the association between national identification and system justification was stronger among individuals with more conservative political orientations. These findings contribute to the ongoing debate surrounding the SLH by demonstrating the distinct roles of socioeconomic status, national identification, and political orientation in system justification. More broadly, the study provides insight into how status perceptions, ideological orientations, and national identification jointly relate to support for the sociopolitical system in a stratified society.

Keywords: status-legitimacy hypothesis, objective and subjective socioeconomic status, system justification, political conservatism, national identification.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YASİN MORTAŞ'IN POETİKASI HAKKINDA BAZI TESPİTLER

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

fyanardag@hotmail.com, orcid:0000-0001-9903-542X

Uğur TOMBUL

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Programı, Doktora Öğrencisi

ugurtombul46@hotmail.com, orcid:0009-0005-9862-0244

ÖZET

Şiir birçok insana seslenebilme özelliği ile geçmişten günümüze ilgi çeken bir sanat dalı olarak varlığını sürdürmüştür. Bunu yaparken de farklı dallarla ilişki içerisinde olmuş, farklı kaynaklardan beslenmiş ve çeşitli kaynaklarla ilişkilendirilmiştir. Bu kaynaklar etrafında şiirin teorik yönü de gerek şairler gerekse teorisyenlerce düşünülen bir kavram haline gelmiştir. ‘’Poetika’’ olarak adlandırılan bu kavram en yalın bir ifadeyle şiirin ne olup ne olmadığıyla ilgili yazılan yazılar demektir. Aristo'dan bugüne kadar poetik içerikli birçok eser verilmiş, birçok sanatçı şiirle ilgili görüşlerini paylaşmıştır. Bunlardan biri de Kahramanmaraşlı şair Yasin Mortaş' tır. Şiirlerinde insanî duyarlılıkları ele alan şair yaşadığı coğrafyanın motifleriyle bunu zenginleştirir. Evrensel konularda da şiir yazan sanatçının serbest şiiri kullanırken farklı imgeleri de denediği görülür. Gerek şiirleriyle gerekse fotoğraf sanatçısı kimliğiyle son dönem Türk sanatında önemli eserler veren Yasin Mortaş'ı şiir üzerine yapılan söyleşiyle sanatsal yönünü tanıma amacı taşıyan bu çalışma yazarın poetikasını yansıtması açısından ufuk açıcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Poetika, Yasin Mortaş.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SOME OBSERVATİONS ON YASİN MORTAŞ'S POETİCS

ABSTRACT

Poetry has endured as an art form that has attracted interest from the past to the present due to its ability to speak to a wide range of people. In doing so, it has engaged with various disciplines, drawn from diverse sources, and established connections with a multitude of influences. Centered around these sources, the theoretical aspect of poetry has evolved into a concept contemplated by both poets and theorists alike. Known as "poetics," this concept—in its simplest terms—refers to writings that address the nature and essence of poetry. From Aristotle to the present day, numerous works on poetics have been produced, and many artists have shared their views on poetry. One such figure is the poet Yasin Mortaş, a native of Kahramanmaraş. The poet, who addresses human sensibilities in his work, enriches his verses with motifs drawn from the geography he inhabits. While he writes on universal themes and employs free verse, he also experiments with diverse imagery. This study aims to explore the artistic persona of Yasin Mortaş—who has made significant contributions to contemporary Turkish art through both his poetry and his work as a photographer—by means of an interview focused on poetry; it promises to offer valuable insights into the author's poetics.

Keywords: Poetry, Poetics, Yasin Mortaş.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1.GİRİŞ

Poetika kavramı ilk olarak Aristo'da görülür. Başlangıçta birçok sanat dalıyla ilişkili olan poetika kavramı zaman içinde şiirle sınırlanmış, şiirin ne olup ne olmadığı ve şiirin nasıl incelenmesi gerektiğini içeren yazıların adı olarak tanımlanmıştır.Yıllar içinde Batılı yazarlardan Bouilei,Roncard, Bodler,Valery gibi sanatçıların katkı sunduğu poetika kavramı Türk edebiyatında da Batı etkisinde gelişen bir alan olmuştur.Türk edebiyatında kadim bir tür olan şiir, somut örnekler ve sanat yaratımlarla yoluna devam etmiş fakat şiirin nazariyesi dediğimiz poetika kavramı buna paralel bir gelişme göstermemiştir. Divan edebiyatında; divan dibaçelerinde,tezkire mukaddimelerinde,mesnevilerin sebeb-i telif bölümlerinde ve bazı sanatçıların şiirlerinde poetik ifadeler görmek mümkündür.Tanzimat edebiyatıyla bazı sanatçılar şiirle ilgili görüşlerini açıklamışlar.Bu Servetifunun Dönemi'nde de devam etmiş,Fecriati sanatçısı Ahmet Haşim'le ayrı bir kimlik kazanmıştır.Ahmet Haşim'in *Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar* eseri poetik içerikli önemli bir eserdir.Bunu Garipçiler'den Orhan Veli'nin *Garip ÖnSözü* takip etmiştir.Necip Fazıl Kısakürek'in *Çile* adlı şiir kitabının sonunda poetika başlığıyla yazdığı şiir ve sanat görüşleri de derli toplu ve düzenli olarak bu bağlamda önemli eserler arasında olmuştur.

Şair, Yasin Mortaş30 Mayıs 1967 tarihinde Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesine bağlı Birecik (Alimpınar) köyünde doğmuştur. Afşin Lisesi (1986), Sağlık Meslek Lisesi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İşletme Bölümünü bitirmiştir.(1993) Sağlık memurluğundan emekli olan şair, şiirle birlikte fotoğrafçılıkla ilgilenmektedir. Türkiye Yazarlar Birliği üyesi olan şair evli ve üç çocuk babasıdır. Şiirlerini 1997 yılında *Güvercin Vadisi Şiirleri*ve 2021'de *Maraş Saati* kitaplarında toplamıştır. Ayrıca birçok şiir antolojisinde yer almış, ulusal ve uluslararası birçok şiir etkinliğine katılmıştır.

Fotoğraf sanatıyla da ilgilenen Yasin Mortaş, National Geographic başta olmak üzere birçok fotoğraf ödülü ve sergileri mevcuttur.Şiir yazmaya lise yıllarında başlayan Yasin Mortaş'ın şiirleri; *Kırağı, Dolunay, Dergâh, Yedi İklim, Hece, Türk Edebiyatı, Türk Dili, Harman, Edep, Lika, İnsan Saati, Yalnız Ardıç, Alkış, Güneysu, Şardağı, Derkenar, Yitiksöz, Mor Taka, Mostar, Ada, Mavi Çınar, Genç Kalemşorlar, Gülbang, Bir Edebiyat Yaprağı, Mefkûre, Yoldaki Kalemler, Hece Taşları, Mevsimler, Sükût, Usare, Edebistan, Yeşil Afşin, Afşin'in Sesi, Milli Eğitim Dergisi* gibi çeşitli dergilerde yayımlandı.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. POETİKASI

Bir sanatçının poetikası dolaylı olarak eserlerinden anlaşıla geldiği gibi doğrudan kendisiyle yapılan soru cevaplı sanatsal içerikli mülakatlardan anlaşılabilir.Hatta sanatçının sorulara verdiği cevaplar poetik yönünü yansıtması açısından daha isabetli olmaktadır.Bu bağlamda sanatçıyla yapılan ikili görüşmede poetikayı merkeze alan sorular sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır.

2.1. Sanat nedir?

Yaratım bağlamda ele alınan sanat estetiksel olarak yeni bir vucüt bulma ya da buldurma olarak tanımlanır. Yasin Mortaş estetik endişenin yoğun hissedildiği bir sanatçıdır ve sanatı şu şekilde ifade eder:

İnsan ruhunu temize çeken, insanı beşinci mevsime çağıran sessiz çığlıklar,duygu katmanlarını en üst seviyeye çıkartan güzellik manzumesi.

Kendini unutan insana, içinde kaybettiği o varoluş uçsuzluğuna tekrar dön çağrısıdır bir anlamda.

Yaratılıştan bu yana duygulara dokunmanın bitimsiz bilinci. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Sanatı insan ruhunun güzellik endişesiyle dışavurumsal bir etkinliği olarak tanımlayan şair aynı zamanda sanatın insanın özüne döndürdüğünü belirtir. Bu bağlamda sanata varoluşsal bir kimlik yükler. Bu varoluşsal kimlik beşinci mevsim, sessiz çığlıklar gibi imge ve çağrışımlarla aktarılır.

2.2. Sanatçı Kimdir?

Yaratandan gelen yeteneğin ifşa ve icrası olarak sanatçıyı tanımlayan Mortaş şu cümlelerle bunu açar:

Ruhu tenine sığmayan bir atlıdır o.

İnsanın içinde küllendirdiği Anka'ya çıngı taşıyıcısıdır. Kendi içinde öldürdüğü o devasa duygulara kanat olandır.

Güzelliğin kapanan yara kavlarını açıp duygu basıncıyla tekrar kanatandır o. Rab tarafından verilen eşsiz yeteneği savurmadan ve haddini aşmadan güzel olanı yansıtan, her şeyi güzele dönüştürmeye çalışan bir bilinç ustası. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Şair, sanatçıyı yaratandan gelen yetenek ifşası olarak değerlendirir. Bunu yaparken sanatçı haddini hududunu bilmelidir, güzelliği esas almalı, her şeyi güzelliğe dönüştürmeyi bilen bir bilinç ustası olmalıdır, der. Yetenek, güzellik ve bilinçli ustalık şaire göre sanatçıda olması gereken unsurlardır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.3. Sanatçının Görevi Nedir?

Sanatçının dil yönüyle güzelleştirici rolünün olduğunu ve sanatın insanları terbiye göreviyle iyiye güzele sevk ettiğini aktaran Mortaş bu bağlamda şunları söyler:

Dilin sustuğu yerde ruhu konuşturan bir sezgi bilgeliğidir onun görevi. Güzelliği en üst seviyede sunmak...İnsanın tıkanmış duygu akaklarını açıp sonsuza doğru akan yalnızlığı bir zaman vadisinin ortasından tutup,Bir' e, en güzele doğru bakmayı yankılatmaktır.

Dili de en güzel şekilde ötelere taşımaktır. Dünya şiir diliyle konuşsa, "kötü" sadece bir kelime olarak kalır sanıyorum. Çünkü bir bakıma şiirin dili kalbin dilidir, kalbin dili de güzel vakitlere çağırır insanı.

Zihinleri, sanatın gücüyle terbiye etmeye çalışıp, yaratılışlara karşı hassasiyet oluşturmak, sanatçının önemli görevlerinden biridir aslında. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Şaire göre sanatçının görevi sezgi bilgeliği ile güzellik arayışında olmaktır. Bunu yaparken de sanatçı dili ötelere taşımalıdır. Şair, şiir dilindeki üst dil'in halka şiirle yansıtıldığında kötülüğün olmayacağını savunur. Zihinlerin sanatın gücüyle terbiye edileceği belirtir.

2.4. Şairin Yetişme Şartları Nelerdir?

Her şairin yetiştiği bir muhit, mekân vardır elbet. Sanatçının bundan etkilenmemesi düşünülemez. Ama sanatçıda esas olan sanatçının kendi yarattığı içsel evrendir ve bu evrende esin kaynağı büyük şairlerde olmuştur.Bu düşünceden hareketle Yasin Mortaş bu durumu şu ifadelerle açıklar:

Ülkemizde şair hep kendi çabalarıyla şiir vadilerinde yalnız başına yürümüştür. Biz kendi kozamız içinde bir şiir evi kurup oradan baktık uçsuz şiir vadilerine. Şairin en iyi yetişme yeri bundan önceki şairlerin şiir bayrağını düşürmeden alarak, kendince bir alan oluşturmuş ve hep kendi şartlarıyla kalemine yalnızlık mürekkepleri çekmiştir. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Şairin geçmişten günümüze kendi başına sanatını icra ettiğini belirten şair, bunu yaparken şairin geçmişteki şiir bayrağını teslim alıp şiirini devam ettirdiğini belirtir. Şair gelenekten faydalanırken kendince bir şiir evreni oluşturduğunu, kendi şartlarıyla sanatını yalnız icra ettiğini aktarır.

2.5. Şiirin Tanımı Nedir?

Birçok sanatçı şiirin tanımı kendince yapmış adeta her şairin bir şiir tanımı olmuştur. Yahya Kemal kalpten geçen bir hadisenin lisan halinde tecelli edişidir demiş, Ahmet Haşim teknik bir boyut getirmiş: Şiir sözle ve musiki arasında sözden çok musikiye yakın bir sanat dalı olarak nitelendirmiştir. Necip Fazıl Kısakürek metafizik bir yönde his ve fikir birliği olarak takdim etmiş, Mehmet Akif Ersoy'da şiir için gözyaşıdır derler lakin aczimin giryesidir bütün asarım diyerek kendince şiir değerlendirmesinde bulunmuştur. Şiirin tanımını duygu, estetik ve hayat bağlamında değerlendiren Mortaş şiir konusunda şu şekilde tanımlandırmalarda bulunur:

Damıtılmış duygu bilgeliği.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Şiir güzel olan bütün tanımlara uyar çünkü o tanımsızlığın tanımıdır ya da tanımlanmaya ihtiyacı olmayan bir anlam olgusudur.

Ruhtaki bütün güzelliği kalemin ucuna sezgiyi, imgeyi, ritmi ve lirik olanı kalemin ucuna yontmaktır.

Şiir, insanın yontulmuş kelimelerle ritimler oluşturduğu ve duygularımızı kısa ve özlü bir anlatımla içimize fısıldadığı bir anlatım şeklidir

Hayata,şiirin soyut aynasından bakabiliriz çünkü hayat aynasının sırrı şiirdir. (İkili Görüşme:07.01.2024)

Şiirin tanımsızlığına atıfta bulunan şair; şiirin sezgi, imge, ritim duygusuyla dil yontuculuğu olduğu söyler. Bununla birlikte şiirin hayata yer verdiğini, bunu kısa ve özlü anlatımla anlattığını aktaran şair şiiri hayata ayna tutan bir sır olarak değerlendirir.

2.6. İyi Bir Şiirde Ne Gibi Özellikler Vardır?

İyi bir şiirin unsurları ve özellikleri geçmişten günümüze hep tartışılagelmiştir. Divan edebiyatında imge ve şeklin katı kuralcılığını üstlenen şiir, halk şiirinde sadelik esaslı bir yol almış.Tanzimat Dönemi'nde sosyal fayda düşüncesiyle değişik bir yol izlemiştir.Servetifunun Dönemi'nden sonra sanatsal anlayışı Garipçiler'e kadar gitmiş,Garipçiler iyi şiiri vezinsiz ve kafiyesiz şiir olarak yorumlamışlardır. 1950 sonrası imgeye dayalı şiirin yoğunlaştığı görülmüş olup bireyi esas alan şiir, iyi şiir olarak yansıtılır olmuştur.Bütün bunlardan hareketle Mortaş iyi bir şiirde şunların olmasını gerektiğini vurgulamıştır:

Çağrışımlar, çağrışımlar. Yoğun kelimelerle çağın yorgunluğunu, hüznünü alan; kültürünün, geleneğinin elbisesini üzerine giyen, fazlalıklarını ayıklayan, cağının ötesine doğru diri mısralar bırakan, nesir gibi kendini kolay ele vermeyen, imgelem yaparken ayakları yere basan veyer çekimine inat etmeyen, ruhun en dip kaynağına inip damıtılmış duygularla kaleme akan, insanı içine çekip duygu kavisleri oluşturan şiir güzeldir. Onu, yani şiiri oluşturacak kelimeleri sıkıp sıkıp posasını çıkartıp, özünü kalbimizin gönül cebine koyarsak, o bütün vücuda sirayet eder ve hayatın kaynağı da olabilir. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Şair iyi bir şiirde birçok unsurun olması gerektiğini belirtir. Gelenek ve kültürden izler taşıyan, özlü ve özgün olup çağın ötesine seslenen, bunu yaparken orijinal çağrışım ve imgeyi içinde barından içsel yönü ağır basan özellikler olması gerektiğini belirtir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.7. Şiirde ilham mı Çalışma mı Esastır?

Şiirde ilham ve çalışma konusu çok kez tartışılmış bir konudur. Abdülhak Hamit Tarhan tamamen şiiri ilhama bağlar,Fuzulî ilimle irtibatlandırır. Mortaş da bu durumu şu şekilde ifade eder:

Önce esinin gelmesi gerekiyor. Onu öyle bir karşılamalısınız ki ürkmesin ve küsmesin. Gelen esini kalpte damıtıp, uygun kelimelerle karşılayıp, iç odanıza buyur etmeniz gerekiyor. İşte burada kelime hazneniz de devriye giriyor; şiiri daha özgün, sıra dışı oluşturmak için.Şiirin kodlarına doğru girmişseniz artık onun fazlalıklarını yontabilir, ayrık otlarını koparabilirsiniz. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Sanatçı ilhama inanır, bunu ilk adım olarak değerlendirir. Daha sonra sanatçının bunu iyi karşılayıp şiir yaratımına geçmesi gerektiğini söyler. Şair iç odasında kendi evrenini oluşturup,kelime hazinesiyle, özgün ifadelerle şiirin kodlarına girerek fazlalıkları yontmalıdır, der.

2.8. Şair Bir Ustaya ya da Ekole Bağlı Olmalı Mıdır?

Geleneksel Türk şiiri genellikle usta çırak ilişkisine dayalı ya da edebî bir mühit içerisinde icrası olan bir türdü. Bunun olumlu tarafları olduğu gibi taklitten öte gidilmemesinden kaynaklı bir olumsuzluğu da yarattığı söylenebilir.Bu bilgilendirmenin ışığında Yasin Mortaş bu duruma şöyle katkı sunar:

Her şair kendi ekolü olsun, başkasının kalp iziyle şiir yazmak şiirin fıtratına aykırı zaten. Herkes kendi ırmağında yıkansın; zorlu dönemeçleri,uçsuz uçurumları, yontsun yontsun taşları ve yontsun içindeki küt köşeleri,kavuşabiliyorsa öyle kavuşsun denizlerine. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Her sanatçının kendi ekolu olması gerektiğini savunan şair, başka sanatçılara bağlı kalmanın şiirin fıtratına aykırı olduğu inancındadır.

2.9. Şiirde Vezin ve Kafiye Olmalı Mıdır?

Klasik Türk şiiri vezin ve kafiye üzerine inşa olmuş bir türdür.Bu durum 1940'lara kadar böyle gitmiştir.Özellikle Garipçiler' le etkisini hissettiren vezinsiz ve kafiyesiz şiirler yazılmış bu etki günümüze kadar sürmüştür.Sizin şiirlerinizde serbest şiir tarzındadır ve vezin ve kafiyeye mutlağınız değildir.Sanatçı bu hususta şiir izleğini şöyle beyan eder:

Hangi şekilde olursa olsun eğer şiirin şiir olması gerekiyorsa kendi iç ahengiyle kendini kanıtlar aslında. Şiirin içindeki ses uyumları, kelimeler arası çekim etkisi, şiirin içindeki lirik koşturmalar, rüzgâr ritmiyle esen imgeler, kendi içinde sönmeyen ölçüler. Hangi şekilde yazılırsa yazılsın;serbesttir, kafiyelidir ya da vezinlidir. Şiir ruha inmişse şiirdir.

Şiir kendi içindeki ahenge çağırır şairini ve okuyucusunu, sonra da duygu notalarında buluşurlar. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Şiirin kendi iç sesine vurgu yapan şair, şiirin hangi ses ve ölçüde olursa olsun ruha inmesi gerektiğini belirtir. Vezin ve kafiyeden ziyade şiirin ruhani ve içsel yönünün olması gerektiğini vurgular.

2.10. Şiirin Kaynağı Nelerdir?

Sanatın kaynağındaki yaşanmışlık ve toplum birçok şairce vurgulanır.Şair yaşadığın toplumun bir parçasıdır ve şiirine kaynaklık eden unsurlardır bunlar.Yasin Mortaş'ın bu konudaki ifadeleri şöyledir:

Önce insan ve her şey.Şairin aynasından bakarsanız hiçbir şey durağan değildir. Orada şair, önce simi görür, ondan sonra arkadaki sırrı anlar. O sim ile sır arasında nice varoluş sancısı,kaç anne hıçkırığı, kaç mümin haykırışı, kaç kurşunla sobelenen çocuk yalnızlığı var, bakarsınız. İşte o aynaya bakıp da görmeyi bilenlerin aldığıdır şairin şiir kaynağı.

Baktıkça aynadaki karanlığı emip içini karartan şair,insanların kendini görebilmesi için oraya bir ışık bırakabilir. (İkili Görüşme:07.01.2024)

Şiirin kaynağının insan olduğunu aktaran sanatçı şairin dış unsurları önce görüp sonra o sırrı açıklayan bir aracı olduğunu aktarır.

2.11. Gelenek ve Şiir

Birçok sanat öyle ya da böyle gelenekten beslenir ya da geleneğe atıfta bulunur.Şairin eserlerinde geleneksel unsurlardan faydalanması ya da motifleri kullanması yaşadığı kültürün gereksinimidir.Bu duruma böyle bakanlar olduğu gibi Cemal Süreya gibi olumsuz bakanlarda olmuştur. Onun *Folklor Şiire Düşman* eseri geleneğin, şairin özgünlüğünü ve yaratıcılığını engellediği yönüne vurgu yapar. Bu izahatlar neticesinde Mortaşşu ifadelerle bu duruma farklı bakış açısı getirir:

Geçmişin içindeki değerlerin sırlı çekirdeğini,çağının içinde, duygu ve fikir terekesinde saklayıp yeni bir heyecanla goncalanmasını sağlamak; yeni imgeler, duyuşlar, çağrışımlar ve metaforlarla o goncayı sulamak ve tekrar geleceğe sırlı bir tohum olarak bırakmaktır şiirin gelenek serüveni.

Aslında şair şairin bumerangıdır ama bu bumerang farklı esin esintileri üzerine sesler bırakarak gelir.

Her rüzgâr kavsi bir çentik bırakır şiirden şiire geçen insanlığın uğultulu vadilerine ve uğultu gelir bir şair aynasında durulur,böylece temize çekilir eskinin yenilenen duygusu. (İkili Görüşme: 07.01.2024)

Şaire göre sanatçı gelenekten geleni çağa uyarlamalıdır. Bunu yaparken yeni bir heyecanla, yeni imge ve çağrışımla çağlar ötesine seslenmelidir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.12. Sanat Bireysel mi Toplumsal mı Olmalıdır?

Ey Mescid-i Aksa

Yaslanıp da baksam sana

Muallak Taşına

Kudüs'ü bir örtü gibi

Çekelim üstümüze

Üşümesin Sonsuzluğun Kıblesi

Şiirinizden hareketle sanatın bireyciliği,toplumculuğu ya da toplumsal duyarlılığı tartışılagelen bir konu olmuştur.Bu konuda şairler ayrışır hatta. Yasin Mortaş bu konuda şunları aktarır:

Sanatın çıkış noktası elbet bireyseldir.Lakin bir şair toplumda yaşar neticede. Bu hususta toplumsal duyarlılığı olmalıdır.Yani toplumsal olaylardan etkilenmemezlik bence umursamazlıktır bu da sanatçı açısından zafiyettir.(İkili Görüşme:07.01.2024)

Sanatçı esasında bireysel bir varlıktır, diyen şair fakat neticede içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Sanatçının toplumdan etkilenmemesi düşünülemez, Sanatçının bu etkilenmenin ötesinde duyarlılığına vurgu yapar. Aksi durumu eksiklik olarak nitelendirir.

2.13. Etkilenilen Şairler Kimlerdir?

Birçok şair özellikle beğendiği şairlerden esinlenmiştir, etkilenmiştir.A.Hamdi Tanpınar hocası Yahya Kemal Beyatlı'dan etkilenmiş,Tevfik Fikret çağının birçok sanatçısını etkilemiştir.Sizinde Bahattin Karakoç'la o yaşarken ilişkinizin iyi olduğu biliniyor.Bu bağlamda etkilenme hususunda şair şunları söyler:

Ruhtan kaleme akan her duygu güzeldir aslında. Ten kalemin dilinden anlamaz.

Ruh grubumu oluşturan ve tutan her şair benim esin aldığım, etkilenim aldığımdır şairlerdir. Bu etkilenim ister serbest ister hece vezni olsun. Eğer duygular arası bir metafizik alanı oluşturuyor ve sarsıyorsa,etkilenmek boyut kazandırır size. Eğer ruh uyuşmazlığı varsa, bu minvalde ruhunuza zerk etmek belki de pıhtılaştırır duygular arasındaki akışı. Bakış mesafelerinizi kısır bir döngüyle tıkayabilir. (İkili Görüşme:07.01.2024)

Şiirin inceliği ve bitimsiz dua ile.

Sanatçı aynı ruh durumu içindeki sanatçılardan etkilendiğini belirtir. Onun için hece, serbest ölçü gibi şekli unsurlardan ziyade manevi ortaklık etkilenmede önemlidir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. SONUÇ

Kahramanmaraş'ın yetiştirdiği önemli şairlerden olan Yasin Mortaş orijinal imge kullanımı,hisli duruşu ve estetiği öncelemesiyle çağdaşı şairlerden ayrılır.Şair *Dolunay* dergisi ekolünden gelen ve Bahaddin Karakoç'la uzun yıllar teşvikimesaisi olan bir şairdir.Yaşantısında ve şiir dünyasında onun katkısının inkâr edilemez olduğunun altını çizen Mortaş, Karakoç'la güzel anıları olduğunu sıklıkla ifade eder.Şiirle birlikte fotoğraf sanatıyla da ilgilenmekte, özellikle mikro doğa fotoğrafları çekmektedir.Doğayla baş başa kalmayı seven ve eserlerine doğayı ilham alan Mortaş fotoğrafta ve şiirde ulusal ve uluslararası birçok ödül almıştır.Gelenekle bağını koparmayan şair modern anlatı olanaklarından faydalanır. Şiirleri yapaylıktan uzak, samimi ve içtendir. Çok katmanlı okuma duygusuyla zihinde canlı tablolar sunar. Yaşadığı kentin duyarlılığını yansıtan ve dünya meselelerini göz ardı etmeyen tavrıyla şiire kendine has yorum katan Mortaş'ın şiir ve sanatla ilgili görüşleri müstakil olarak yoktur. Bazı dergi ve gazetelerdeki mülakatlarda, kendisi ile yapılan söyleşilerde poetik görüşlerini bulmak mümkündür. Bu eser de kendisiyle yapılan söyleşi, dergi ve gazetedeki şiir görüşleri ölçü alınıp sanatçının poetik anlayışı yansıtılmaya çalışılmıştır. Sanatçının poetik olarak görüşlerinde şiir dili kullandığı görülmüştür Şiirlerindeki imge ve çağrışımsallık poetik ifadelerine de yansır. Toplumsal duyarlılıkta hassastır, tabiata ait motiflere sıklıkla yer verir. Kelime tekrarlarından sakındığı ve serbest şiiri tercih ettiği görülür. Söyleşimizdeki nezaketi ve rikkati şiirsel ruhunun dışavurumu olan şairin poetikasının edebiyata katkı sunması ve yeni çalışmalara ilham kaynağı olması kanaatimizdir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Aristoteles, Poetika, Say Yayınları, İstanbul, 2017.

Beyatlı, Y.K., *Edebiyata Dair*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1971.

Süreyya, C., *Folklor Şiire Düşman*, Can Yayınları, İstanbul, 1992.

Işık, İ.,*Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, C. 12, 2017.

Karakoç, S., *Edebiyat Yazıları 1*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1988.

Mortaş, Y., *Güvercin Vadisi Şiirleri*, Kırağı Şiir Dizisi, Konya, 1997.

Mortaş, Y.,*Maraş Saati*, Onikişubat Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2021.

Okay, M.O., *Poetika Dersleri*, Dergâh Yayınlar, İstanbul, 2016.

Sazyek, H., *Şiir Üzerine Şiirler*, Perşembe Kitapları, İstanbul, 2001.

Ünver, S., *Yahya Kemal'in Dünyası*, Tercüman Tarih ve Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.

Yanardağ, M.F. ve Kayabaşı, B., Al *Fistanlı Gelincikler Şairi Yalçın Yücel ve Poetikası*,Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of AcademicLiterature] Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021.

Mortaş, Y.,İkili Görüşme, 07.01.2024.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

HİKÂYE TEKNİĞİ AÇISINDAN SAFAHAT'A BİR BAKIŞ

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

fyanardag@hotmail.com, orcid:0000-0001-9903-542X

UğurTOMBUL

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Programı Doktora Öğrencisi

ugurtombul46@hotmail.com, orcid:0009-0005-9862-0244

ÖZET

Mehmet Akif Ersoy Millî Mücadele Dönemi'nde yaşamış bir şairdir. Yaşamı boyunca halkın değerlerine, kültürüne, yaşayışına yabancı kalmamış eserlerinde bunu yansıtmıştır. Şiirlerinde içeriği şekilden daha çok önemseyen yazar bunları yaparken de manzum hikâye biçimini daha çok kullanmıştır. Şairin *Safahat* adlı eserinde bunları görmek mümkündür. *Safahat* Mehmet Akif Ersoy'un yedi kitaptan oluşan eserlerinin toplamıdır. İlk olarak *Safahat'la* başlayan kitap sırasıyla *Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım, Gölgeler* adlı kitaplardan oluşur. Bu eserinde beyit biçiminde tahkiyeli geleneğinden faydalanan Akif, gözlem gücünü de kullanarak realist eserler vermiş, bunu yaparken de hikâye tekniğinin yapı unsurları olan olay, kişi, zaman, mekân gibi unsurları kullanmıştır. İçinde bulunduğu şartlara uygun ve realist olaylar seçen Akif'in kişileri, yanında bulunduğu ya da halkın içinden seçtiği kişilerdir. Bu kişiler genelde iyimser tabloda anlatılır. Eserlerin sonunda bir hisse almanın verildiği eserlerde anekdota dayalı anlatım diyaloglarla zenginleştirilir. Gerçekçi bir bakış açısıyla mekân olarak içinde bulunduğu ortamı ele alan Akif, betimleme tekniğini kullanır. Dönemin şartlarını mekân anlatımında tüm çıplaklığı ile görmek mümkündür. Zaman unsurunda da içinde bulunulan zamanı ele almış, yaşadığı dönemin zorluklarını vurgulamış, tespit ve önerilerde bulunmuştur. Kurtuluş Savaşı, yoksulluk yılları ve geri kalmışlık temasına yaslanan olay, kişi, zaman ve mekân unsurları somutlaştırmaya gidilerek aktarılmıştır. Özellikle *Hasta, Küfe, Seyfi Baba,Mahalle Kahvesi* gibi eserlerinde bunları görmek mümkündür. Bu çalışmada *Safahat* hikâye tekniği açısından yapı unsuru bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Hikâye, Yapı.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

A LOOK AT SAFAHAT FROM THE PERSPECTİVE OF NARRATİVE TECHNİQUE

ABSTRACT

Mehmet Akif Ersoy was a poet who lived during the National Struggleera. Throughout his life, he remained deeply connected tothevalues, culture, and lifestyle of the people, reflecting these elements in his works. Prioritizing content over form in his poetry, he frequently employed the narrative verse style. The secharacteristics are evident in his collected works, *Safahat*. *Safahat* comprises seven individual books: *Safahat* (thefirstvolume), *Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım*, and *Gölgeler*. Drawing upon the tradition of narrative verse (couplet-basedstorytelling) andutilizing his keen observation alskills, Akif produced realistic Works that incorporated key narrative elementssuch as plot, character, time, and setting. He selected realistic events suitedto the prevailing conditions, and his characters were drawn either from his personal circleorfrom the genral public, typicallyportrayed in an optimisticlight. Theseworks, whichconcludewith a moral lesson, feature an ecdote-based narrative senrich edbydialogue. Akif employed descriptivet echniquest orealistically portray the settings he inhabited, vividly capturing the conditions of theera. Regardingthe element of time, he focused on the contemporary period, highlighting the hardships of the age while offering observations and recommendations. Elements of plot, character, time, andsetting—grounded in themes of theWar of Independence, years of poverty, and socialback wardness—were convey edthrough concrete, tangibledepictions. These elements can be observed particularly in Works such as *Hasta, Küfe Seyfi Baba*, and *Mahalle Kahvesi*. Inthisstudy, Safahat is analyzed in terms of narrative technique, specifically regardingits structural elements.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Narrative, Structure.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

GİRİŞ

Hikâye kelimesi Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Türetildiği kök "hakeve", olan kelime "taklit etmek, bir metnin kopyasını çıkarmak"; aynı kökten "hekâ" ise "benzemek, aynen nakletmek" anlamlarına gelir. Türk Dil Kurumunun iki ayrı tanımıyla da hikâye; "1. Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması 2. Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öyküdür" (www.tdk.gov.tr, Mart 2019) Dünya edebiyatında Boccaccio"nun yazdığı *Decameron* adlı eser, bu türün ilk örneği olarak kabul edilir. Türk edebiyatında ise hikâye Tanzimat Dönemi'nde edebiyatımıza girmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin Letaif-*i Rivayat* eseriyle ilk örnekleri verilen bu türün Batılı anlamda ilk örneği 1890' da Samipaşazade Sezai'nin yazdığı *Küçük Şeyler* adlı yapıtıtır. Tanzimat öncesinde; divan edebiyatında mesnevi, halk edebiyatında da halk hikâyeleri ve masallar tahkiyeli türler olup modern hikâye yerine geçen metinlerdir.Servetifünun, Fecriati ve Cumhuriyet Dönemi'nde teknik ve içerik olarak gelişmiş olan türde nitelikli ve nicelikli eserler verilmiştir.

Tahkiyeli metinlerde yapı unsuru denildiğinde olay,kişi,zaman,mekân, anlatıcı gibi unsurlar belirgin biçimde yer alır. Bunlar olayların ve durumların temelini oluşturan temel parçalar olarak karşımıza çıkar. Eski edebiyatta tahkiye geleneğinde görülen bu türde olay unsuruna bağlı kişi, zaman, mekân, anlatıcı gibi unsurlar söz konusudur. Olay unsurunda hikâyede anlatılan durum, çatışma veya gelişmeler temel unsurdur. Hikâyede bir olay olabileceği buna bağlı eklemlenen diğer olaylarda olabilir. Merak unsuru genelde ön plandadır. Genellikle karakterlerin yaşadığı bir sorun, mücadele ya da önemli bir olay çevresinde belirginleşir. Kişiler ya da Kahramanla ise hikâyede yer alan, olayları yaşayan ya da olaylara yön veren karakterlerdir. Ana karakter başkahraman ve yardımcı karakterler olabilir. Gerçek hayatta görülmesi muhtemel olabildiği gibi cin, peri, dev gibi olağanüstü kahramanlarda kişi kadrosunda yer alabilir. Yer ya da mekân, olayların geçtiği fizikî ortamdır. Kişi üzerindeki etkisi önemli olan bu unsur betimleme tekniğinde önem arz eder. Bir metnin diğer yapı unsurlarını en çok etkileyen ve ana temaya direk etki eden bir yapı unsurudur. Zaman olayın yaşandığı dönem ya da andır. Belirli bir tarih, mevsim, gün olabildiği gibi belirsiz, geniş, afakî olabilir. Bir yazar zamanı belirli yani net olarak söylediği gibi olaya bağlı olarak da verebilir. Anlatıcı ve Bakış Açısı da bir diğer yapı unsurudur. Hikâyeyi kimin anlattığı ve olaylara hangi açıdan bakıldığı ile ilgili olan bu durum üç çeşidiyle karşımıza çıkar. Birinci kişi anlatım diğer adı kahraman bakış açısı olan bu bakış açısında olaylar metnin içindeki kahramanın ağzından anlatılır. Yüklem birinci tekil çekimlidir. Gözlemci bakış açısında ise olaylar dışarıdan bir kamera tarafsızlığı ile aktarılır. Anlatıcının görevi dış dünyada olup bitenleri, gözlemekten ibarettir. Çok az bilgilidir. Kahramanların ruh hallerini anlatmakta dışarıda ve yetersiz kalır. İlahi, hâkim bakış açısında ise yazar yaşanmış ve yaşanması mümkün olan her şeyi bilir, görür. Kahramanların içinden ya da kafasından geçekler anlatıcı tarafından bilinir. Esasında roman ve hikâyeye özgü bu unsurlar bazı manzum metinlerde de yer alır.Diyalogla süslenen bu metinlerde ana olay üzerine kurulu hareket bildiren unsurları görmek mümkündür.Hareketin olduğu yerde olay,olayın olduğu yer, ne zaman, kim gibi unsurlar sorgulanır. Bu durumda yapı unsuru dediğimiz ögeleri oluşturur. Şiir tekniği açısından zayıflık gibi görülse de bu ögeler toplumsal mesaj vermede birçok şair tarafından kullanılmıştır. Özellikle Tevfik Fikret ve

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Mehmet Akif nazımlarında olaya yer vermişler, nazmı nesre yaklaştırmışlar bu bağlamda nitelikli eserler vermişlerdir. M.Akif Ersoy'un *Safaha*t adlı yapıtındaki yapı unsurlarını incelediğimizde özellikle bazı şiirlerinde bu durum baskın olarak görülmektedir. Mehmet Akif realist bir şair olup halkın yaşayışına yer verir.İnsanî duyarlılık en çok üzerinde durduğu tema olan şair, bunu yansıtırken olayı gözler önüne serme amacı güder ve sinemoğrafik bir sunuş sergiler.
Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eseri şu bölümlerden oluşmaktadır.

Safahat (1911): Bu kitap, şairin 1908-1910 yılları arasında yazdığı şiirlerden oluşur. Kitabın şiirleri *Sırat-ı Müstakim* dergisinde yayımlanmıştır. Sosyal temalı şiirlerin yoğun olduğu kitaptır. Halkın yaşayışına yer veren şair bu eserinde kimi zaman tarihsel kişilerden de faydalanmıştır. Yoksulluk ve tembellik ana tema olarak karşımıza çıkar. *Fatih Camii Hasta, Küfe, Hasır, Selma, Geçinme Belası, Seyfi Baba*, *Kocakarı ile Ömer, Dirvas Meyhane,* kitabın önemli şiirleridir.

Süleymaniye Kürsüsünde (1912): Bu eser, 1502 dizeden oluşur. Bu manzumede Abdürreşit İbrahim Efendi'nin İslam medeniyetine dair tespitleri Süleymaniye kürsüsünden aktarılır. Abdürreşit İbrahim Efendi, burada İslam mekânlarının birçok yönden geri kalmışlığını, birlik beraberlik içinde olmaması olarak değerlendirir.

Hakkın Sesleri (1913): on şiirden oluşan bir bölümdür. Bu bölümde Balkan savaşlarında yaşanan acılar, kaybedilen topraklar dramatik bir şekilde aktarılır. Eserde Âkif, Kur'ân'dan âyetlere atıflar yapmış bu bağlamda benzetme ve çıkarımlarda bulunmuştur. Dönemin çeşitli olaylarıyla bağlantılar kuran şairin Osmanlıya ve Müslümanlara uyarıları da söz konusudur.

Fatih Kürsüsünde (1914): Bu eser Fatih Camii yolunda sohbet eden iki arkadaşın konuşmalarından ve cami kürsüsünde verilen vaazlardan meydana gelir. Eserini Âkif, yakın arkadaşı Mithat Cemal Kuntay'a atfetmiştir. 1692 dizelik tek bir manzumeden oluşan Fatih Kürsüsünde, kitaplaşmadan önce Sebilürreşad dergisinde (1913- 1914) tefrika edilmiştir. Bu kitap, "İki Arkadaş Fatih Yolunda" ve "Vaiz Kürsüde" adlı iki bölümden oluşmaktadır. Fatih Kürsüsünde adlı bu eserde Fatih semtinden yola çıkılarak İslam dıyarlarının durumu ele alınır.

Hatıralar (1917): Bu eserde, Âkif'in genel olarak Doğu'ya (Necid, Mekke, Medine, Mısır) ve Batı'ya (Berlin) yaptığı iş ve gezi maksatlı yaşantısına yer verir. Doğu ve Batı milleti mukayese edilir. Müslümanların geri kalmışlığının sebepleri üzerinde durulur. Müslüman toplumların çözülmüşlüğünü Kuran'ın yeterinde anlaşılmaması ve Doğu milletinin tembelliği şairin üzerinde durduğu meselelerdir.

Âsım (1924): Bu kitap, 2615 dize, tek parça ve uzun bir manzumedir. Eser sohbet havasında dört kişinin konuşmasına dayanır. Eserdeki kişiler Hocazade (Mehmet Âkif), Köse İmam (Mehmet Âkif'in babasının öğrencilerinden Hoca Ali Şevki Efendi), Asım (Ali Şevki Hoca'nın oğlu) ve Emin (Mehmet Âkif'in oğlu)'dir. Mehmet Âkif bu uzun manzumede Asım adlı ideal

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

bir Müslüman genci yaratmış ve onun üzerinden mesajlarını vermiştir. Ayrıca kitabın bir diğer farklı yönü "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiirin bu bölümde olmasıdır.

Gölgeler (1933): Mısır yıllarına denk gelen kitap orada basılmıştır. Kitap 1374 dize ve 41 şiirden oluşmaktadır. Akif'in son şiirlerinin yer aldığı kitabın dili diğerlerine göre sadedir.

Mehmet Akif Ersoy birçok şiirinde olay, kişi, zaman, mekân gibi hikâye tekniklerini kullanır. Bunları kullanırken şair bir mesaj verme derdini taşıdığı için kısa metinler tercih etmemiş hatta *Asım ve Hakkın Sesleri* gibi şiirlerde uzunca metinler tercih etmiştir. Mısra sayısının yoğun olduğu metinlerde bu yapısal unsurlar baskın olarak yer alır. Olay unsuru kapsamında hareket fiillerini ve öyküleme tekniğinin bol kullanıldığı görülür. Şair kişilere yer verirken şiirlerinde diyaloglara fazlaca başvurur. Zaman unsuru kronolojik olarak verilir ve çok zaman içinde yaşanılan zamandır. Sosyal içerikli ve ders çıkarma amacı güden bu metinlerin öne çıkanları şunlardır:

Hasta

Otur oğlum, seni dikkatlice bir dinleyelim...
Soyun evvel cefakat...
— Siz soyunuz, yok hâlim!
Soydu bîçâreyi üç beş kişi birden, o zaman
Aldı bir heykel-i üryân-ı sefâlet meydan!
Bu kemik külçesinin dinlenecek bir ciheti
Yoktu. Zannımca tabî bin coşarak merhameti,
«Bakmasak hastayı nevmîd ederiz belki» diye;
Çocuğun göğsü ne yaklaştı biraz dinlemeye;
— Öksür oğlum... Nefes al... Alma nefes... Oldu, giyin;
Bakayım nabzına... A'lâ... Sana yavrum, kodein
Yazayım; öksürüyorsun, o, keser, pek iyidir...
Arsenik hapları al, söylerim eczâcı verir.(Ersoy, 2015, s, 34)

Hasta bir gencin doktor tarafından kontrol edilmesi, hastalığının ağırlığından sebep okuldan ayrılmak zorunda bırakılması olay olarak verilir. Kişileri incelediğimizde doktor ve hasta çocuk ana aktördür. Onu tedavi için elbiselerini soyup yardım eden üç kişi ve okuldan uzaklaşması gerektiğini söyleyen okul müdürü diğer şahıs kadrosu olarak verilir. Mekân olarak olayın Halkalı Ziraat Mektebinde geçtiği belirtilmiş olup hastanesi odasında diyaloglara başvurulmuştur. Ayrıca hastalığından dolayı okuldan gönderilmesi okulu diğer mekân olarak karşımıza çıkarır. Zamana baktığımızda yaşamsal zorlukların had safhada olduğu Mütareke Dönemi hissedilmekle birlikte çocuğun üç beş gün yaşayabileceğinin söylenmesi,mektepte üç buçuk yıl eğitim görmesi diğer zaman içerikli ifadelerdir. Anlatıcı olarak gözlemci bakış açısı kullanılmış anlatıcının tanıklık ettiği olaylar objektif bir tutum ile duygu yönü yüksek bir çizgide aktarılmıştır. Bu bağlamda yazarın en başarılı eserlerinden biri olan bu eserde olayın

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

dramatik yönünün esere etkileyicilik katması ve olay, mekân, zaman, kişi gibi unsurların metne özümsetilmesi eseri başarılı kılan etmenler arasındadır.

Küfe

Beş on gün oldu ki, mu'tâdain kıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermiş tim evden erkenden.
Bizim mahallede İstanbul'un kenârı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
……

Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin? Derken;
On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye:
Teker meker küfe bîtâb düştü tâ öteye.
— Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın Göründü:
— Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!
Ne istedin küfeden yavrum? Ağzı yok, dili yok. (Ersoy, 2015, s, 52)

Bir kesiti verilen *Küfe* adlı eser kişilerin egemenliği üzerine kuruludur. Anlatıcı dediğimiz şair bir gözlemci sıfatıyla ordadır. Dolayısıyla gözlemci bakış açısı metinde kullanılmıştır. Olaylara müdahil olmayan anlatıcı sabahleyin yürür ve bir çocuğun Küfe'yi tekmelediğini görür. Çocuğa göre babası bunun yüzünden ölmüştür ve ona karşı intikam duygusu içerisindedir. Üçüncü olarak da ninesi eserde yer alır ve çocuğa bunu yapmamasını güzelce söyler. Zaman olarak şairin sabah vakti evden çıktığı söylemesi zamanı bize gösterir. Mekân olarak İstanbul'un kenar mahallesi ve evlerinin önü kullanılmıştır. Yazar sokak tasviri yaparken dönemin şartlarını da bize sunar. *Bizim mahallede İstanbul'un kenârı demek / Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!* Diyerek sokaktaki alt yapı sorunu okuyucuya verilmek istenir.

Hasır

Geçen de, Yayla civârında bir ufak cevelân
Bahânesiyle, bizim eski âşinâlardan
Bir attarın azıcık gitmek istedim yanına,
Ki her zaman beni da'vet ederdi dükkânına.
Biraz müsâhabeden sonra söktümüş teriler:
— Ver ordan on paralık zencefil, çöreğtu, biber.
Geçenki beş para borcumla on beş etmedi mi?
— Silik bu yirmilik almam...

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

— Uzatma gör işimi! (Ersoy, 2015, s, 66)

Şair bu eserinde yine halkın yaşayışına yer vermiş, bir attarın yanına gitmiştir.Orada çörek otu,zencefil gibi baharat alışverişinde bulunanlar ve satıcıyla diyaloga girenler vardır. Alışveriş esnasında bir müşteri de mahalledeki hasta kadının öldüğünü onu sarmak için hasır olup olmadığını sorar, hasır verilir ve cenaze onunla götürülür. Attar ve şair eserin başkişisi konumundayken müşteriler, ölen kadın, mezarcı diğer kişiler olarak görülür. Yayla adlı İstanbul Fatih'te bir semt ve atar dükkânı mekân olarak verilmiştir. Anlatıcı olarak kahraman anlatıcının kullanıldığı metinde şair yakinen tanık olduğu bir olayı kendi penceresinden bakarak sunmuştur.Eserde arkadaşlık ve mahalledeki halkın yaşayışı ve ölüm vurgusu verilmek istenmiştir.

Meyhane

Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
Sonun da bir yere saptım ki, önce bilmezdim.
Bitince bir sıra ev, sonra bir de vîrâne,
Dikildi karşıma bir han kılıklı meyhâne:
Basık tavanlı, karanlık, sefîl bir dükkân;
İçin de bir masa, yâhud civar tabutluk tan
Atılma çok ölü görmüş acıklı bir teneşir!
……
Kızın yetişti, alan yok, nasıl olur ki? Soran
«Şu sarhoşun kızı İffet değil mi? Vazgeç aman!»

Üç akşam oldu ki yoksun. Necip: Babam nerde!
Ben isterim onu mutlak, demez mi? Bak derde!

Avutmanın yolu yok; komşunun Hüseyn Ağa'yı
Alıp dolaşmadayım yatsı vakti dünyâyı.
(Ersoy, 2015, s. 78)

Eser şairin canı sıkılıp akşam gezmesi ve bir meyhaneye uğramasıyla başlar. Mekân olarak meyhane merkezinde geçen olayın kişileri Meyhaneci Dimitri,Hasan,Osman, İffet, Necip, Hüseyin Ağa, Baba Arif adlı şahsiyetlerdir.Adı geçen diğer şahsiyetler Hasan,Halim gibi kişilerdir.Olay olarak meyhanenin kasvetli hali çirkinliğiyle verilir ve okuyucuya mesaj verilmek istenir, akşam vakti meyhanenin yoğunluğu dikkat çekicidir. Bakış açısı olarak kahraman ve gözlemci bakış açısının kullanıldığı şiirde yazar anlatıcı pozisyonda olup olaylara tanıklık eder. Evlerinde yoksulluk hâkimken meyhaneye gelen insanların düşüncesizliği ve vurdumduymazlığı yansıtılmaya çalışılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Azim

Vaktiyle beş on kàfile sahrâya düzüldük;
Gündüz yürüdük hep, gece bir menzile geldik.
Çok geçmedi, baktım bir adam hâsir ü hâib
Koşmakta... Meğer eylemiş evlâdını gâib.
Bîçâre gidip haymelerin hepsi ne sormuş;
Bir taş bile görmüşse, hemen oğluna yormuş.(Ersoy, 2015, s. 134)

Azim adlı şiirde oğlunu bir kafileyle arayan adam anlatılmıştır. Adam ve kafile oğlunu sabır ve azimle aramaya devam etmiş nihayetinde de bulmuştur. Şahıs kadrosu olarak baba, kafile ve oğlu metinde yer almış, mekân olarak ise arama sürecindeki güzergâhlar, yollar seçilmiştir. Gündüz yürümeleri, varacakları yere gece varmaları zaman ifadesi olarak belirtilen hususlardır. Anlatıcı olarak yine kahraman anlatıcının kullanıldığı metinde anı havasını görmek mümkündür.Eserde vazgeçmemek, ısrarla bir şeyin takibini yapmak vurgulanmıştır.

Seyfi Baba

Geçen akşam eve geldim. Dediler:
— Seyfi Baba
Hastalanmış, yatıyormuş.
— Nesi varmış acaba?
— Bilmeyiz, oğlu haber verdi geçerken bu sabah.
— Keş ki ben ev de olaydım... Esef ettim, vah vah!
Bir fener yok mu, verin...Ner de sopam? Kız çabuk ol...
Gecikirsem kalırım beklemeyin... Zirâ yol
Hem uzun, hem de batak tır...
— Daha a'lâ, kalınız:
Teyzeniz geldi, bu akşam, değiliz biz yalınız.
Şimdi anlat bakalım, neydi senin hastalığın?
Nezle oldun sanırım, çünkü bu kış pek sagın.
— Mehmed Ağ'nın evi akmış. Onu aktarmak için. (Ersoy, 2015, s. 138)

Mehmet Akif Ersoy'un diyalog ve yapı unsurlarının en etkili hissedildiği eserlerden biri de *Seyfi Baba* adlı şiirdir. Başkahraman şair, Seyfi Baba adlı yaşlı, hasta adam ve onun oğludur. Evinde hasta yatan adamın şair tarafından ziyaretine gidilmesi anlatılmaktadır. Şair vefa ve yardımlaşma ihtiyacı hissederek onu ziyaret etmek ister. Gidiş istikametindeki yoldaki mekân tasvirleri zaman olarak gecenin etkisiyle bataklık ve su çirkinliğiyle verilir. En nihayetindeki Seyfi Baba'nın evine vardıklarında üçüncü bir şahsiyetin adı verilir: Mehmet Ağa. Seyfi baba hastalığını soran kişilere Mehmet Ağa'nın akan evini onarmak için hastalandığını söyler.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İstibdat

– Bak anne, aydede bak bak!
– Aman da mâşallah
Değirmi tabla kadar var...
– Susundu Ayşe, günâh.
– İlâhi teyze tuhafsın, neden günâh olacak?
…..
Kocam ne yaptı? Nedir cürmü bî-günâh adamın?
Zavallının büyük evlâdı öldü asker de;
İkinci oğlu da sürgün Yemen'de bir yer de.
Acıklı, göğsü sakat koy verin, didiklemeyin;
Günâhtır etmeyin oğlum, ayıptır eylemeyin.
(Ersoy, 2015, s.168)

Diyalogların yer aldığı *İstibdat* adlı şiirde dönemin baskıcı tutumuna ve yöneticilerine atıfta bulunulmuştur. Kadın, kocası,ölen asker oğlu ve Yemen'deki sürgün oğlu, Paşa eserin kişi kadrosunu oluşturur.Mekân olarak ev,Yemen gibi yerlerin geçer. Diyalogların fazla yer tuttuğu şiirde hareket bildiren fiilere de sıkça başvurulmuştur. Hikâyede olay, bir kadının yaralı kocasının itilip kakılmasına itiraz etmesi ve bu durumu sorgulanmasıdır. O dönemin genel panoramasını sunan şaire göre halk korkuyla sindirilmiş, kimse ses çıkaramamakta merhametsiz, liyakatsiz yöneticiler zulüm yapmaktadır. Bu bağlamda bu eser eleştiriyi bünyesinde barındırır.

Kocakarı ile Ömer

Ocak başında oturmuş bir ihtiyarca kadın.
«Açız! Açız!» di ye feryâd eden çocuklarının,
Karıştırıp duruyorken pişen nevâlesini;
Çıkardı yuttuğu yaşlarda çırpınan sesini:
— Durundu yavrularım, işte şimdicek pişecek...
Fakat ne hâl ise bir türlü pişmiyordu yemek!(Ersoy, 2015, s.186)

Eserde Hz.Ömer'den mülhem bir anekdottan faydalanıldığı görülür. Eserde Abbas, İbni Hattap gibi tarihi şahsiyetler olmakla birlikte Başkahraman Ömer'dir. Hz. Ömer halkı yerinde görmek için geşt ü güzar eyler, halkın dertlerini dinler. Yine böyle bir gün dolaşan Hz.Ömer bir kocakarının çaresizliğine şahit olur.Yaşlı kadın ve torunları açtır ve torunlarını doyurmak için boş kazan kaynatmakta ve torunlarına onun içinin dolu olduğunu söyleyip umut vermektedir.Mekân olarak Medine ve fakir bir evin ele alındığı şiirde zaman gecedir ve açlık eserin dramatik vakasını oluşturur.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Mahalle Kahvesi

— Durma sen belânı ara!
— Canım lâtîfe yapar, bilmiyor musun Ömer'i?
— Biraz rahatsızım Ahmed, yakın benim feneri!
……
Hasan, bizim yeni damat ne oldu anlamadık,
Görünmüyor?
-Karı koy vermiyor: Herif, kılıbık (Ersoy, 2015, s.228)

Eserde mahalle kahvelerinin Doğunun ve milletimizin kanayan yarası olduğu belirtilmekte, bunu yaparken de mekân tasviriyle birlikte kişi ve diyaloglar bol yer almaktadır. Eserde ayrıca konu bağlamında Çamlıbel gibi yer ifadeleri yer almaktadır. Kişi olarak kahvede miskince oturup vakit geçirenler olmakla birlikte Ömer, Ahmet, Hasan, Mezarcı Mahmut gibi şahsiyetler görülmektedir. Kişilerin özellikleri verilirken gözleme yer verilmiş buna bağlı sıfat tamlamaları çokça kullanılmıştır. Şairin sosyolojik tespit ve çıkarımlarının ürünü olan eserde mekân başlıktan da anlaşılacağa üzere ana merkez konumundadır. Sonra mekânın içindeki şahıslar ve onların karakterleri ve hayata bakış açıları eserin iç içe geçmiş katmanlı yapısını oluşturur. Bu yapılırken konuşmalara ve diyaloglara yer verilmiş, dilin sade kullanımına özen gösterilmiştir.

Köse İmam

Görmedim üç senedir, bari gidip bir görsem
Diyerek, dün gece güç bela buldum evini
Hoca insan; ne şeât ret lekabûl etti beni:
— Gel ayol gel, Hocazâdem, bizi ihyâ ettin...
Ne kerâmetçetesâdüf; seni andıktı demin.
Kahveler, nargileler, enfiyeler, şerbetler,
Rûhulebrîz-i safâeyleyecek sohbetler,
Hepsi mebzûl idi mecliste. Ne a'lâ; derken,
Kapı şiddetle çalınmaz mı?
…..
(Ersoy, 2015, s.249)

Eser Köse İmam, Hocazade, Ahmet'in annesi ve babası üzerine oturtulmuştur. Hocazade üç yıldır görmediği Köse İmam'ın evine ziyarete gider. Akşam sohbet ederlerken bir kapı çalınır. Kocasından dayak yiyen Ahmet'in annesi imama yardım için gelmiştir. Ahmet'in babası hanımına ikinci eşi getireceğini söyler, hanımı da tepki gösterince onu döver, o da imama gider. Kişi olarak Hocazade, Köse İmam, Ahmet, Ahmet'in annesi, İhsan Bey, Memiş, Asım gibi karakterler vardır. Olaylar Köse İmam'ın evinde geçer. Zaman olarak gece vaktinin yer aldığı metinde, diyaloglar sıklıkla yer almış,olay sabaha kadar sürmüştür. Olaylar birinci kişi ağzından anlatılmıştır. Tahkiye geleneğinin tüm unsurlarının yer aldığı metinde kahramanların

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

konuşmaları ve olaylar zinciri tiyatro tekniğiyle anlatılmıştır. Gösterme tekniği bolca kullanılmıştır. Olayın fazlalığına bağlı hareket filleri fazlaca yer almıştır.

Fatih Kürsüsünde

Vapur yanaştı mı?
— Çoktan!
— Demek ki Köprü'deyiz...
— Aman, şu yolcular insin!...
— Fakat bilir misiniz,
Yadırgıyor, hani, insan o eski tekneleri!
«Yanaş» denildi mi, nazlım, gider giderde geri,
Gelince hışm ile bir tos vururdu Köprü'ye ki:
Zavallının deşilen karnı sağlam altı çeki
Odun yutar da biraz sancıdan bulurdu aman...
— Hekim getirme ye koşsan, hekimde yok o zaman!
— Tımarcılar, bereket versin, usta şeylerdi:
Elinde balta, gelir, üç keser, beş eklerdi... (Ersoy, 2015, s.440)

Diyalogla başlayan eserde Köprü, tekne, Amasya Sahili mekân olarak görülen unsurlardır. Fakat mekân olarak ana merkez Fatih Camiidir. Bu bağlamda eserde muhatap olan cemaat nezdinde şair herkese seslenir. Öğreticilik yönü güçlü olan eserin mistik yönü de güçlüdür. Şairin anlatıcı pozisyonunda kişi olarak yansıdığı bölümde Ömer, Memiş gibi şahsiyetler yer almaktadır. Zaman olarak eserin bütüne bakıldığında dönem olarak 1. Dünya Savaşı sonrası yıllarında memleketin durumu aktarılır. Şiirde olaylar gündüz vakti birçok zaman diliminde geçer. Şiirin ilk bölümleri iki kişinin konulmalarına dayanır. Eserin bütününde iki arkadaşın camii yolundaki konuşmaları ve sonrasında verilen vaaza değinilmiştir. Tembellik, karamsarlık,milli ve manevi değerlerden yoksunluk, Batı taklitçiliği eleştirisi ve çalışmanın önemi üzerinde durulmuştur.

Berlin Hatıraları

«Biraz da kahveye çıksak...» demişti arkadaşım.
O doğru söylemiş amma ben eğri anlamışım:
Mahalle kahvesi nerdende geçti zihnimden?
Bakılsa geçmemeliymiş... Bilir miyim onu ben?
Mahalle kahvesi... Berlin... Münâsebet mi dedin!
Fakat ricâ ederim, dinleyin, inâyet edin:
Fakiriniz en açık bir söz olsa, mecbûrum,
Kafamda bulduğum eşyâyı aktarır dururum.(Ersoy, 2015, s.611)

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Mehmet Akif Ersoy bir devlet göreviyle Berlin' gitmiş, oradaki izlenimlerini *Berlin Hatıraları* adıyla kaleme dökmüştür. İki medeniyet arasında karşılaştırmaları bu şiirde görmek mümkündür. Şiirde Berlin, mahalle kahvesi, tren, sokak, gibi mekânlar sıklıkla yer alıp muhtevayı desteklemektedir. Manzum hikâyede konu Berlin ve buna bağlı Almanya'nın o günkü sosyo-ekonomik durumu yansıtıldığından Osmanlı ile Almanya arasında kişi, kültür, hayata bakışı açısı gibi karşılaştırmalar görülmektedir. Manzum hikâye hatıra türünde yazıldığı için şair başkahraman olup yan kahraman olarak çocuk,kalabalıklar gibi kişi kadrosunu zenginleştirilen unsurlar vardır. Genel olarak şiirde devrik cümleler hâkimdir. Olaylar birinci kişi ağzından anlatıldığından kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Karşılaştırma esaslı bir metin oldu için üç nokta, soru işareti fazlaca yer almıştır.

Asım

Bu bölüm Hocazade Köse İmam
Oğlu Asım ve Emin arasında geçen konuşmalardan oluşmaktadır

— İşte gördün ya, Hocam, millet için lâzım olan,
Hoca Mandal'da ki îman gibi sağlam îman.
Titretirsin yine dünyâyı, emîn ol, tirtir;
Hele sen Şark'a o îmanda beş on sîne getir.
Zübbevâlî ye ça an hangi müderrisse, ona,
Sorarım ben ki: Açık gördüğü bir hak yoluna,
Söyleyen ben değilim şimdi, bizim Âsım Bey:
«Harekâtım sizi bîzâr ediyormuş... Çok şey!
Babacığım, öyle değil, dinlemeyin rastgeleni;
Dinleyin suçlu muyum, haklı mıyım, birde beni.(Ersoy, 2015, s.679)

Eser Hocazade, Köse İmam Köse İmamın oğlu Asım ve Hocazade'nin oğlu Emin arasında geçen konuşmalardan oluşmaktadır. Dolayısıyla Hocazade, Köse İmam, Asım ana kahramanlardır. Eserde olay I. Dünya Savaşı devam ederken ve Fatih yangınından önce Hocazâde'nin evinde geçer. 1. Dünya Savaşı'nın ahvali ve memleket meselelerine üzerine konuşmalara dayalı metinde Asım, ideal bir Türk genci olarak verilir. Asım memleketi için okumaya Berlin'e gitmeye karar verir. Metin konuşmalara dayalı metindir. Bireylerin karşılıklı konuşmaları onların bakış açılarını ve toplumu yargıları hakkında hüküm verir.Bu bağlamda subjektiflik metnin genelinde hâkimdir. Ayrıca şiirde vatan, millet duyarlılığını görmek mümkündür. Hikâye oldukça uzundur lakin gerek içerik gerekse kullanılan dil ve üslup okuyucuyu sıkmamaktadır. Osmanlı kelimelerin yer aldığı metinde soru işaretleri ve ünlemler diyaloga bağlı fazlaca yer almıştır. Anlatım üçüncü ağızdan olmayıp hikâye kahramanların azgından aktarılmıştır.

Derviş Ahmed

«Bir ömür dür içiyorsun, bırak artık şunu!» der;

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Derviş Ahmed bu hidâyetle hemen tövbe eder.
Ama bir tövbe ki: Binlikleri çarpar duvara;
Tas, çanak, testi, perîşan, serilir tahtalara.
Rakı tûfânı, su girdâbı alırken odayı;
Anaforlarla dönerken mezeler fırdolayı;

Derviş Ahmed, bu sefer, «ben yürürüm!» der mi sana!
«Aman Ahmed'im, bana bak sana!
Bozacak mısın yine tövbeni? (Ersoy, 2015, s.992)

Eserde içki içmemeye tövbe eden Derviş Ahmed'in dayanamayıp tövbesini bozması, meyhaneye gitmesi anlatılır. Meyhane mekân olarak verilmiş, Derviş Ahmet başkahraman olarak yer almıştır. Derviş Ahmet, Dede Sultan, Yorgi diğer kişiler arasındadır. Şahıs kadrosuna bağlı diyalogların yer aldığı manzum hikâyede şairin gözlem gücü muhtevayı desteklemiştir. Bakış açısı olarak kahraman bakış açısı kullanılmış olup dil ve üslupta genel olarak sade dil söz konusudur.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SONUÇ

Mehmet Akif Ersoy' un *Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım, Gölgeler* adlı bölümlerden oluşan yedi kitap 1911 ile 1933 yılları arasında yazılmış, Latin harfleriyle 1943'te *Safahat* adıyla birleştirilmiş, tek kitap olarak yayınlanmıştır. Çalışmamızda *Safahat'taki* şiirler hikâye tekniği açısından yapı unsurları bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Şairin birçok şiirinde bu unsurlar göze çarpmakla birlikte çalışmamızda bu unsurların en yoğun olduğu şiirler seçilmiştir.

Mehmet Akif Ersoy, realist bir yazar olup halkın yaşayışına, değerlerine yer vermiş bir şairdir. Ana amacı eğitsellik ve yol gösterme olan şair gerektiğinde tarihî ve dinî kıssalardan faydalanmış, tarihî ve dinî kahramanlara yer vermiştir. Yazar şiirlerinin birçoğunda okuyucunun bir hisse alması gerektiği inancındadır. Bu bağlamda tezli şiir olarak değerlendirilmesi gereken şiirlerinde zıtlıklara başvurur, bunların panoramasını çizer ve bunları belirginleştirir. Bunu yaparken olay, kişi, zaman ve mekân unsurlarını somutlaştırır. Kahramanlar sokakta her an karşımıza çıkabilecek karakterler olup mekân olarak şair yaşadığı yerler seçilir.

Akif tahkiyelendirme tekniğini kullanırken diyaloglardan bolca yararlanmıştır. Bunu yaparken sosyal fayda ilkesini benimsemiş, sanat toplum içindir anlayışıyla hareket etmiştir. Eserlerinde sıfat tamlamalarını sık kullanmıştır. Farklı duyulardan da faydalanmasını bilen şair Arapça ve Farsça kelime ve terkipleri de kullanır. Sosyal durumları ve kişi karakterine ait unsurları fazlaca kullanan şair buna ait betimleyici ifadeler ve kavramlara yer verirken sosyal fayda gözetmiş, mesaj vermek istemiştir. Özellikle *Küfe, Meyhane, Hasta, Seyfi Baba* şiirleri bu bağlamda öne çıkan eserlerdir. Aruzun değişik kalıplarını ustaca Türkçeye uygulayan şair nazmı nesre yaklaştırırken, tiyatral teknikleri de gözetmiştir. Eserin bütününe bakıldığında hikâye, tiyatro, manzume gibi türlerin ve çok yönlülüğün içi içe olduğu eserde yoğunluk kendini hissettirecek düzeydedir. Eseri sadece yapı unsurlar bağlamında incelemeye çalışırken bu yoğunluğa bağlı zenginlik görülmüş bu kapsamda daha fazla çalışmalar yapılması gerektiği ve yeni araştırmacılara ilham kaynağı olması gerektiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Alıcı, L., Mevlânâ'nın Şiir Anlayışında Tahkiyenin Yeri. *KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi9*. s.149 – 169, 2007.

Çantay, H. B., Âkifname *Mehmet Akif Ersoy*, Ergüven Yayınevi,2020.

Çıkla, S., Şiir ve Hikâye Çevresinde Oluşan İki Tür: Manzum Hikâye ve Öykü Şii,*Tübar,XXV*, 51-85.2009.

Doğan, M., HikâyeKavramı ve Meseleleri, Divan, Mayıs. *7*, s. 12-14.1979.

Ersoy, M. Â.,*Kavâid-i Edebiyye*, Haz: Yusuf Turan Günaydın,BüyüyenayYayınları, 1997.

Kaplan, M.,*Şiir tahlilleri 1- Tanzimat'tan Cumhuriyete*.DergâhYayınları,1998.

Kuntay, M. C., *Mehmet Âkif Ersoy Hayatı-Seciyesi-Sanatı.*Everest Yayınları,2020.

Okay, O., Mehmed*Âkif,Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*.DergâhYayınları, 2019.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Ricardou, J., Öyküleme Zamanı-Öykü Zamanı. çev. Salah Birsel, *Türk Dili*, c.*XXIII*, sy. 234, s. (596-603)Mart, 1971.

Ersoy, *M. Â.,Safahât,* A.vahap Akbaş Editör : Furkan Öztürk, Beyan Yayınları, 2015.

Tanpınar, A. H.,*XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi,* DergâhYayınları,2010.

Uç,H., *Mehmet Akif ve Hikâye Sanatı*, Bizim Büro Basımevi, 2000.

www.tdk.gov.tr, Mart, 2019.

Yetiş, K., *Mehmet Âkif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1992.

Şimşek, T., Mehmed Âkif'in Poetikası,*Atatürk Üniversitesi TürkiyatAraştırmaları Enstitüsü Dergisi. (53), 105-120.*2015.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

MİTOSUN NORMATİF GÜCÜ: GRAVİNA VE VİCO'DA ŞİİRSEL KURMACA, SİVİL HAKİKAT VE DÜZENİN KURULUŞU

Adnan AKAN[1]

[1]Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, E-posta: adnan.akan@kocaeli.edu.tr; ORCID: 0000-0003-1716-1137

Özet

Bu bildiri, Gianvincenzo Gravina'nın *Della ragion poetica*'sını (Şiirsel akıl üzerine, 1708) ve Giambattista Vico'nun *Scienza nuova*'sını (Yeni Bilim, 1744), soyut kavramsal düşünme ve iradî yasama kapasitesinin henüz oluşmadığı ilk insanlık evresinde ilk toplumların nasıl uygarlaştığı ile şiirsel kurmacanın hangi anlamda sivil-tarihsel hakikat ve normatif bağlayıcılık kazandığı sorularını birlikte ele alarak karşılaştırır. Doğrudan bir etkilenme iddiası taşımayan çalışma, birincil metinlere dayalı sistematik bir kavramsal çözümleme yürütür. Gravina'nın *Origines juris civilis*'ini (Sivil hukukun kökenleri) ve Vico'nun *Diritto universale*'ini (Evrensel hukuk), poetika metinlerinin hukuk felsefesi bakımından okunmasını sağlayan tamamlayıcı bağlamlar olarak kullanır. Burada normatiflik, tek tek normların modern anlamda gerekçelendirilmiş hukukî geçerliliği ya da fiilî itaati değil, bir davranış ölçütünün ortak pratikler içinde "yapılması gereken" olarak tanınmasını mümkün kılan tarihsel-sembolik koşulları ifade eder.

Karşılaştırma, şiirsel kurmacanın iki farklı hakikat rejimini açığa çıkarır. Gravina'da *finto* (kurmaca), *falso*'dan (yanlış/sahte) ibaret değildir: şiir *vero*'yu (hakikati) duyusal ve etkili imgelere taşır. Delirio (hezeyan) ve *incantesimo* (büyüleyici etki), ahlakî içeriği kaba zihinler için kavranabilir kılarken *maraviglia* (hayret), yeniliğin dikkati tek bir imge üzerinde yoğunlaştırmasıyla yargı ve özdüşünüme alan açar. Kurmaca burada önceden varsayılan ahlakî hakikatin tanınmasını sağlayan pedagojik-terapötik bir dolayımdır.

Vico'da ise ilk mitler doğabilimsel doğruluk ölçütüyle kurulmaz; *mythos* (mitos), *vera narratio* (hakiki anlatı) olarak ilk insan dünyasının sivil-tarihsel doğruluğunu taşır. Jüpiter, doğa bakımından *falsa divinità* (sahte tanrısallık) olsa da, bu imgenin kuruluşu otorite ve kurumların ortaya çıkışını açıklar. Korku tek başına yükümlülük üretmez: *provvedenza divina* (tanrısal inayet), bireysel amaçların ötesinde ortaya çıkan sonuçlar aracılığıyla tutkuları din, evlilik, defin, mülkiyet ve yasa biçimlerine yöneltir. Bildiri, Gravina'da kurmacanın hakikati tanınır kılan bir araç, Vico'da ise sivil dünyanın kurucu belleği ve hukukî anlamının tarihsel taşıyıcısı olduğunu savunur. Böylece şiirsel imgelem, sivil düzenin estetik süsü değil, normatif öznenin ve kurumsal dünyanın tarihsel kuruluş koşullarından biri olarak belirir. Napoli Aydınlanması da rasyonel rıza modeline karşı, bağlayıcılığın imgesel-tarihsel kuruluşunu açıklayan özgün bir üçüncü yol sunar.

Anahtar Kelimeler: Gianvincenzo Gravina, Giambattista Vico, şiirsel kurmaca, normatif tanınma, hukuk felsefesi, sivil hakikat

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE NORMATIVE POWER OF MYTH: POETIC FICTION, CIVIL TRUTH, AND THE FORMATION OF ORDER IN GRAVINA AND VICO

Abstract

This paper compares Gianvincenzo Gravina's *Della ragion poetica* (*On Poetic Reason*, 1708) and Giambattista Vico's *Scienza nuova* (*New Science*, 1744) by jointly addressing two questions: how the earliest societies became civilised at an initial stage of humanity when neither abstract conceptual thought nor the capacity for deliberate legislation had yet developed; and in what sense poetic fiction acquires civil-historical truth and normative binding force. Without claiming direct influence, the study undertakes a systematic conceptual analysis grounded in primary texts. It draws on Gravina's *Origines juris civilis* (*The Origins of Civil Law*) and Vico's *Diritto universale* (*Universal Law*) as complementary contexts for reading their works on poetics from the perspective of the philosophy of law. Here, normativity denotes neither the justified legal validity of individual norms in the modern sense nor actual compliance with them, but the historical and symbolic conditions that enable a standard of conduct to be recognised within shared practices as defining 'what ought to be done'.

The comparison reveals two distinct regimes of truth in poetic fiction. For Gravina, *finto* (the fictive) is not reducible to *falso* (the false or spurious): poetry conveys *vero* (truth) through sensuous and compelling images. While *delirio* (delirium) and *incantesimo* (enchantment) render moral content intelligible to uncultivated minds, *maraviglia* (wonder) opens a space for judgement and self-reflection as novelty concentrates attention on a single image. Fiction here serves as a pedagogical and therapeutic mediation that enables the recognition of a presupposed moral truth.

For Vico, by contrast, the earliest myths are not constituted according to a criterion of truth drawn from natural science; *mythos* (myth), as *vera narratio* (true narrative), conveys the civil-historical truth of the earliest human world. Although Jupiter is a *falsa divinità* (false divinity) with respect to nature, the formation of this image explains the emergence of authority and institutions. Fear alone does not generate obligation: *provvedenza divina* (divine providence), through outcomes that extend beyond individual aims, channels the passions into the forms of religion, marriage, burial, property and law. The paper argues that, for Gravina, fiction is a means of making truth recognisable, whereas, for Vico, it is the constitutive memory of the civil world and the historical bearer of its juridical meaning. Poetic imagination thus emerges not as an aesthetic ornament of civil order, but as one of the conditions for the historical constitution of the normative subject and the institutional world. The Neapolitan Enlightenment also offers a distinctive third way as an alternative to the model of rational consent, explaining the imaginative and historical constitution of binding force.

Keywords: Gianvincenzo Gravina, Giambattista Vico, poetic fiction, normative recognition, philosophy of law, civil truth

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ARMİNİUS VÁMBÉRY'NİN ESERLERİNDE TÜRKMENLER VE YAŞADIKLARI COĞRAFYA

Mehmet ÖZMENLİ

Prof. Dr., GRÜ Eğitim Fakültesi,

mehmet.ozmenli@giresun.edu.tr,

0000-0002-8616-0712

Gökhan HAMZAÇEBİ

Öğr. Görevlisi, GRÜ Eğitim Fakültesi,

gokhan.hamzaçebi@giresun.edu.tr,

0000-0003-2380-0759

Öz

XIX. yüzyıl, Orta Asya'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısında önemli dönüşümlerin meydana geldiği bir dönemdir. Bu dönemde Rusya'nın güneye doğru genişlemesi, İran, Hive Hanlığı ve Buhara Emirliği ile olan ilişkiler ve bölgedeki farklı Türk topluluklarının siyasi hareketliliği, Orta Asya'nın Avrupalı seyyahların ve araştırmacıların ilgisini çekmesine neden olmuştur. Bu çerçevede Arminius Vámbéry'nin 1863 yılında gerçekleştirdiği Orta Asya seyahati ve bu seyahatin ürünü olan *Travels in Central Asia* adlı eseri, XIX. yüzyıl Türkmen dünyasının incelenmesi bakımından önemli bir kaynak niteliğindedir. Vámbéry, Müslüman bir derviş kimliğiyle gerçekleştirdiği seyahat sırasında Hazar Denizi'nin doğu kıyılarından Türkmen çölüne, Merv ve Ahal'dan Hive ve Amuderya havzasına kadar geniş bir coğrafyayı gözlemlemiştir. Bu çalışmada Vámbéry'nin seyahatnamesinden hareketle XIX. yüzyıl ortalarında Türkmenlerin coğrafi dağılımı, toplumsal örgütlenmeleri, ekonomik faaliyetleri, kabile yapıları ve İran, Hive Hanlığı, Buhara Emirliği ve Rusya ile ilişkileri incelenmektedir. Ayrıca Vámbéry'nin Yomut, Tekke, Göklen ve Ersari gibi Türkmen topluluklarına ilişkin gözlemleri değerlendirilmekte; seyahatnamenin tarihsel kaynak olarak taşıdığı imkânlar ve sınırlılıklar üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, Türkmen toplumunun yalnızca "göçebe" bir topluluk olarak değerlendirilmesinin yetersiz olduğu; hayvancılık, tarım, ticaret ve konar-göçerlik biçimlerinin farklı coğrafyalarda birbirleriyle ilişkili olarak varlık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında Vámbéry'nin "savaşçı", "barışçı", "misafirperver" gibi nitelemelerinin doğrudan nesnel tarihsel gerçeklikler olarak değil, XIX. yüzyıl Avrupalı seyyahının gözlem ve değerlendirmeleri olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arminius Vámbéry, Türkmenler, Türkmen, Hazar Denizi

Giriş

XIX. yüzyıl, Orta Asya tarihi bakımından siyasi rekabetlerin, coğrafi hareketliliğin ve dışarıdan üretilen bilgi faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir dönemdir. İran, Hive Hanlığı, Buhara Emirliği ve giderek bölgeye yayılan Rus İmparatorluğu arasındaki siyasi mücadeleler, Orta Asya'nın siyasi ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Aynı dönemde Rusya'nın Orta Asya'ya doğru genişlemesi, bölgenin şehirleri, ulaşım güzergâhları, siyasi güçleri ve konar-göçer toplulukları hakkında Avrupa'da yeni bilgi alanlarının oluşmasına yol açmıştır (Çolak, 2016).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bu bilgi üretimi içerisinde Arminius Vámbéry özel bir yere sahiptir. 1832 yılında Macaristan'da doğan Vámbéry, Türk dilleri ve Türk toplulukları üzerine çalışmış; İstanbul'da bulunduğu yıllarda Osmanlı Türkçesi ve İslam dünyasının kültürel çevresi hakkında önemli bir birikim edinmiştir. 1860 yılında Macar Bilimler Akademisinin muhabir üyeliğine seçilmiş ve Orta Asya'ya yapacağı seyahat için hazırlıklara başlamıştır (Knüppel, 2008).

Vámbéry'nin 1863 yılında gerçekleştirdiği Orta Asya seyahati sıradan bir seyyah gezisi niteliğinde değildir. Bölgedeki Avrupalılara yönelik güvensizlik nedeniyle kendisini Müslüman bir derviş olarak tanıtmış ve "Reşid Efendi" adıyla seyahat etmiştir. Bu kimlik, onun yerel topluluklarla doğrudan temas kurmasını ve Avrupalı bir seyyahın normal şartlarda ulaşmakta zorlanabileceği sosyal çevrelere girmesini mümkün kılmıştır. Bununla birlikte söz konusu durum, seyahatnamenin kaynak değerinin eleştirel biçimde değerlendirilmesini de gerekli kılmaktadır (Çolak, 2016).

Vámbéry'nin 1864 yılında Londra'da yayımlanan *Travels in Central Asia: Being the Account of a Journey from Teheran Across the Turkoman Desert on the Eastern Shore of the Caspian to Khiva, Bokhara, and Samarcand, Performed in the Year 1863* adlı eseri, söz konusu seyahatin temel ürünüdür (Vámbéry, 1864). Eser, Tahran'dan başlayarak Hazar Denizi'nin doğu kıyısındaki Türkmen sahasından Türkmen çölüne, Hive, Buhara ve Semerkant'a uzanan güzergâhı kapsamaktadır. Bu nedenle seyahatname yalnızca şehir merkezleri hakkında değil, şehirler arasındaki çöl ve bozkır sahaları, kervan yolları, su kaynakları ve konar-göçer topluluklar hakkında da bilgi vermektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Vámbéry'nin seyahatnamesinden hareketle XIX. yüzyıl ortalarında Türkmen toplumunun coğrafi, sosyal, ekonomik ve siyasi özelliklerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Vámbéry Türkmenleri nasıl tanımlamaktadır?
2. Türkmen toplulukları hangi coğrafi alanlarda yaşamaktadır?
3. Türkmenlerin kabile ve sosyal örgütlenmeleri nasıl tasvir edilmektedir?
4. Türkmenlerin ekonomik hayatında hangi faaliyetler öne çıkmaktadır?
5. Türkmenlerin İran, Hive, Buhara ve Rusya ile ilişkileri nasıl şekillenmektedir?
6. Vámbéry'nin gözlemleri tarihsel kaynak olarak hangi imkânları ve sınırlılıkları taşımaktadır?

1. Vámbéry'nin Orta Asya Seyahati ve Tarihsel Bağlamı

Vámbéry'nin Orta Asya seyahatini XIX. yüzyılın uluslararası siyasi ortamından bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Bu dönemde Orta Asya, Rusya ve İngiltere arasındaki siyasi ve ekonomik rekabetin önemli alanlarından biri hâline gelmiştir. Rusya güneye doğru genişlerken İngiltere, özellikle Hindistan'ın güvenliği açısından Orta Asya'daki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Bölgenin siyasi, ekonomik ve stratejik özelliklerini belirlemeye yönelik araştırmalar da bu rekabet ortamında yoğunlaşmıştır (Çolak, 2016).

Vámbéry'nin seyahati de böyle bir ortamda gerçekleşmiştir. Bununla birlikte onun bölgeye ulaşmasını sağlayan yalnızca siyasi koşullar değildir. Türk dilleri konusundaki ilgisi, İstanbul'da geçirdiği yıllar ve İslam dünyasına ilişkin bilgi birikimi de seyahatinin niteliğini belirleyen unsurlardır. Derviş kılığında gerçekleştirdiği yolculuk, kendisini yerel toplumlara daha yakın bir konuma getirmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bu durum Vámbéry'nin seyahatnamesine önemli bir gözlem avantajı sağlamıştır. Ancak seyahatnamenin içerdiği bilgilerin tamamının doğrudan gözlem ürünü olmadığı da dikkate alınmalıdır. Vámbéry bazı bilgileri doğrudan gözlemlerken bazılarını yerel halktan ve görüştüğü kişilerden edinmiştir. Özellikle kabilelerin geçmişi, nüfusları, göçleri ve kökenleriyle ilgili anlatılarda sözlü bilgiler önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle eserin değerlendirilmesinde doğrudan gözlem, duyum ve yazarın yorumu arasında ayrım yapılması gerekmektedir.

2. XIX. Yüzyıl Türkmen Coğrafyası

Vámbéry'nin seyahatnamesinin önemli özelliklerinden biri, Türkmenleri yalnızca belirli bir şehir veya yerleşim alanıyla sınırlı olarak ele almamasıdır. Seyahat güzergâhı, XIX. yüzyıl Türkmen dünyasının geniş bir coğrafi alan içerisinde değerlendirilmesine imkân vermektedir.

Bu coğrafyanın batısında Hazar Denizi, kuzeyinde Harezm ve Hive sahası, doğusunda Amuderya havzası, güneyinde ise İran ve Horasan bulunmaktadır. Hazar Denizi'nin doğu kıyıları, Etrek, Gürgen, Ahal, Merv, Murgab, Amuderya ve Hive sahaları bu geniş Türkmen coğrafyasının önemli merkezleri arasında yer almaktadır (Vámbéry, 1864).

Bu nedenle XIX. yüzyıl Türkmen coğrafyasını bugünkü Türkmenistan Cumhuriyeti sınırlarıyla sınırlamak tarihsel gerçekliği daraltacaktır. Vámbéry'nin anlatısı, Türkmenlerin yaşadığı alanların günümüzdeki siyasi sınırların ötesine taşan geniş bir tarihî ve kültürel alan meydana getirdiğini göstermektedir.

Bu coğrafi alanın dikkat çekici özelliklerinden biri ekolojik çeşitliliktir. Türkmenler çöl, vaha, nehir havzası ve Hazar kıyısı gibi birbirinden farklı doğal çevrelerde yaşamışlardır. Bu farklılıklar, toplulukların ekonomik faaliyetlerini ve yerleşme biçimlerini de etkilemiştir. Dolayısıyla Türkmen tarihinin anlaşılmasında coğrafyanın yalnızca bir arka plan unsuru değil, sosyal ve siyasi hayatı etkileyen temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmesi gerekir.

3. Türkmen Toplulukları ve Kabile Yapısı

Vámbéry'nin anlatısında Türkmenler tek ve homojen bir topluluk olarak ele alınmamaktadır. Aksine Türkmen toplumu çeşitli boy, kabile ve soy gruplarından meydana gelen çok katmanlı bir yapı göstermektedir. Seyahatnamede Çavdur, Ersari, Salor, Sarık, Tekke, Göklen ve Yomut gibi farklı Türkmen topluluklarından söz edilmektedir (Vámbéry, 1864).

Vámbéry'nin kullandığı sınıflandırmada daha büyük topluluklardan daha küçük sosyal birimlere doğru inen bir örgütlenme dikkat çekmektedir. *Khalk, taife* ve *tire* gibi kavramlarla ifade edilen bu yapı, Türkmen toplumunun kabile ve soy ilişkileri temelinde örgütlendiğini göstermektedir.

Bu yapılanma yalnızca toplumsal aidiyet açısından değil, siyasi ve askerî ilişkiler bakımından da önemlidir. Kabileler arasındaki dayanışma, gerektiğinde askerî ittifaklara dönüşebilmekte; ancak bu ittifaklar her zaman kalıcı bir siyasi birlik meydana getirmemektedir. Bu nedenle Türkmen toplumundaki daha geniş Türkmen kimliği ile daha dar kabile ve soy aidiyetleri birbirini dışlayan unsurlar değildir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Vámbéry'nin anlatısından hareketle Türkmenlerin XIX. yüzyılda merkezi bir siyasi otorite altında bütünüyle birleşmiş bir toplum şeklinde değerlendirilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte bu durum, Türkmenlerin siyasi açıdan etkisiz oldukları anlamına da gelmemektedir. Aksine kabileler arasındaki ilişkiler, İran ve Hive gibi bölgesel güçlerin siyasi ve askerî hesaplarında dikkate alınması gereken bir unsur olmuştur.

4. Yomut Türkmenleri ve Hazar-Hive Sahası

Vámbéry'nin üzerinde özellikle durduğu Türkmen topluluklarından biri Yomutlardır. Yomutların yaşadığı alan Hazar Denizi'nin doğu kıyılarından Harezm ve Hive çevresine kadar uzanmaktadır. Bu durum, Yomutların tek bir yerleşim merkezine bağlı olmadığını, geniş bir hareketlilik alanına sahip olduğunu göstermektedir (Vámbéry, 1864).

Yomutların yaşamında konar-göçerlik ve hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Çöl şartlarında hareket etmek, su kaynaklarını ve kuyuları bilmek ve kervan güzergâhlarını kullanmak ekonomik ve sosyal hayatın temel unsurları arasındadır.

Vámbéry, Yomutları bazı bakımlardan daha misafirperver ve barışçı bir topluluk olarak tasvir ederken Tekke Türkmenlerini daha savaşçı bir karakterle ilişkilendirmektedir. Ancak bu nitelemelerin doğrudan nesnel tarihsel kategoriler olarak kabul edilmesi doğru değildir.

XIX. yüzyıl Avrupa seyahat literatüründe toplumları "barışçı", "savaşçı", "medenî", "vahşi" veya "yerleşik", "göçebe" gibi karşıt kategoriler içerisinde değerlendirme eğilimi bulunmaktadır. Bu nedenle Vámbéry'nin Yomut ve diğer Türkmen topluluklarına ilişkin karakter tasvirleri, öncelikle onun gözlem ve değerlendirme biçimini yansıtan ifadeler olarak okunmalıdır (Çolak, 2016).

5. Tekke Türkmenleri ve Ahal-Merv Sahası

Vámbéry'nin Türkmen toplulukları arasında özel bir önem verdiği gruplardan biri Tekke Türkmenleridir. Seyyah, Tekke Türkmenlerini Ahal ve Merv bölgeleriyle ilişkilendirmektedir.

Ahal sahası, İran sınırına yakınlığı nedeniyle stratejik bir konuma sahipken Merv, tarih boyunca Horasan ile Orta Asya arasındaki önemli geçiş ve ticaret merkezlerinden biri olmuştur. XIX. yüzyılda Merv'in önemi ekonomik özelliklerinin yanı sıra siyasi ve askerî niteliğinden de kaynaklanmaktadır.

Vámbéry'nin anlatısında Tekke Türkmenleri güçlü bir askerî kapasiteye sahip topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. İran'ın Merv çevresinde hâkimiyet kurma girişimleri karşısında Türkmenlerin gösterdiği direnç, bu toplulukların bölgesel siyasi dengeler bakımından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır (Vámbéry, 1864).

Bu bakımdan Türkmenler XIX. yüzyıl Orta Asya siyasetinin yalnızca çevresinde bulunan topluluklar değildir. İran, Hive ve Rusya gibi bölgesel güçlerin politikalarını etkileyebilen aktörlerdir. Merv sahası bu durumun en belirgin örneklerinden biridir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

6. Göklen ve Ersari Türkmenleri

Vámbéry'nin eserinde Göklen ve Ersari Türkmenleri de önemli bir yer tutmaktadır. Göklenler özellikle İran'ın kuzeydoğusundaki Gürgen bölgesiyle ilişkilendirilmiştir. Bu topluluğa ilişkin bilgiler, Türkmenlerin tamamının yalnızca konar-göçer hayvancılıkla geçindiği şeklindeki genellemenin yetersiz olduğunu göstermektedir.

Göklenler arasında tarımsal faaliyetlerin önemli bir ekonomik unsur olduğu görülmektedir. Bu durum Türkmen toplumunda farklı ekonomik modellerin bir arada bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde Ersari Türkmenleri de Amuderya havzası ve Kerki çevresiyle ilişkilendirilmektedir. Nehir havzasının sağladığı sulama imkânları tarımsal üretimin gelişmesine elverişli bir ortam meydana getirmiştir. Dolayısıyla Ersariler açısından da tarım ve yerleşik hayatın önemli bir ekonomik unsur olduğu anlaşılmaktadır (Vámbéry, 1864).

Bu veriler Türkmen toplumunu yalnızca "göçebe" kategorisi içerisinde değerlendiren yaklaşımların sınırlılığını göstermektedir. Türkmen dünyasında hayvancılık, tarım, ticaret ve konar-göçerlik birbirinden kesin sınırlarla ayrılmış faaliyetler değildir. Farklı topluluklar ve farklı coğrafi çevreler içerisinde bu ekonomik faaliyetlerin çeşitli kombinasyonları ortaya çıkmıştır.

7. Çöl, Su Kaynakları ve Türkmenlerin Siyasi Hayatı

Türkmen coğrafyasının önemli bölümünü oluşturan çöl sahaları, toplumsal ve siyasi hayatın şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Karakum ve çevresindeki çöl alanlarında su kaynakları, kuyular ve vahalar ekonomik hayatın devamı açısından hayati öneme sahiptir.

Kervanların güzergâhları yalnızca mesafe dikkate alınarak belirlenmemiş; su kaynaklarının varlığı ve güvenliği de güzergâh seçiminde etkili olmuştur. Bu durum, coğrafi şartların ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkisini göstermektedir.

Çöl aynı zamanda merkezi devletlerin Türkmen toplulukları üzerindeki denetimini güçleştiren bir unsur olmuştur. İran, Hive ve daha sonraki dönemde Rusya gibi siyasi güçlerin çöl sahalarında yaşayan Türkmenleri sürekli ve doğrudan denetim altında tutmakta zorlanmaları, coğrafya ile siyasi yapı arasındaki ilişkinin önemli bir göstergesidir.

Bu nedenle Türkmenlerin XIX. yüzyıldaki siyasi tarihini anlamak için onların yaşadığı coğrafi çevreyi de dikkate almak gerekmektedir. Hazar kıyıları, Karakum Çölü, Murgab ve Amuderya havzaları ile Ahal ve Merv vahaları, Türkmenlerin ekonomik ve siyasi davranışlarını etkileyen temel çevresel unsurlardır.

8. Türkmenlerin Ekonomik Hayatı

Vámbéry'nin seyahatnamesinde Türkmenlerin ekonomik hayatı çok yönlü bir yapı göstermektedir. Hayvancılık, özellikle at ve deve yetiştiriciliği, ekonomik hayatın önemli unsurlarıdır. Bunun yanında bazı topluluklarda tarım ve ticaret de belirgin bir yere sahiptir (Vámbéry, 1864).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

At, Türkmen toplumunda yalnızca ekonomik bir değer değildir. Ulaşım, savaş, akın, ticaret ve toplumsal prestij bakımından da önemli bir unsurdur. Vámbéry özellikle Tekke ve Yomut atları hakkında değerlendirmelerde bulunmuş ve bu atların farklı özelliklerine dikkat çekmiştir.

Deve ise çöl şartlarında hayatın devamı açısından temel hayvanlardan biridir. Kervanların uzun mesafeleri aşması, ticaret yollarının kullanılması ve çölün geçilebilmesi büyük ölçüde deve taşımacılığına bağlıdır.

Bununla birlikte hayvancılığın öneminden hareketle Türkmen toplumunun bütünüyle göçebe bir ekonomik yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmamalıdır. Özellikle nehir ve vaha çevrelerinde tarımsal üretim önemli bir ekonomik faaliyet alanı oluşturmuştur. Bu nedenle Türkmen ekonomisini hayvancılık, tarım, ticaret ve konar-göçer hareketliliğin birbirini tamamladığı dinamik bir yapı olarak değerlendirmek daha uygun görünmektedir.

9. Türkmenler ve Çevre Devletler

Vámbéry'nin seyahatnamesi Türkmenlerin İran, Hive Hanlığı, Buhara Emirliği ve Rusya ile ilişkilerini anlamak açısından önemli bilgiler içermektedir. Bu ilişkiler tek yönlü bir hâkimiyet ilişkisi şeklinde değil; savaş, ticaret, vergi, ittifak ve karşılıklı akınlar gibi farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır (Vámbéry, 1864).

Özellikle Merv çevresindeki mücadeleler dikkat çekmektedir. İran'ın Türkmenler üzerinde hâkimiyet kurma girişimleri Türkmen direnişiyle karşılaşmış, Hive Hanlığı da Türkmen sahasında nüfuz kurmaya çalışmıştır.

Bu ilişkiler Türkmenlerin bölgesel siyasi dengelerde aktif aktörler olduğunu göstermektedir. Türkmen toplulukları yalnızca İran, Hive veya Buhara gibi siyasi güçlerin müdahalelerine maruz kalan pasif topluluklar değildir. Kendi askerî ve ekonomik kapasiteleriyle bölgesel güç ilişkilerini etkileyebilmişlerdir.

Çolak'ın (2016) değerlendirmeleri de Vámbéry'nin seyahatinin XIX. yüzyıldaki Osmanlı, İngiltere ve Rusya arasındaki siyasi ilişkiler bağlamında ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle seyahatname yalnızca etnografik bir metin değil, aynı zamanda dönemin jeopolitik şartları içerisinde değerlendirilmesi gereken tarihsel bir kaynaktır.

10. Türkmenlerin Tarihsel Hafızası ve Mangışlak

Vámbéry'nin eserinin dikkat çekici yönlerinden biri de Türkmenlerin kendi geçmişlerine ilişkin sözlü anlatıları kaydetmesidir. Seyyah, Türkmenlerin bir bölümünün ortak kökenlerini Mangışlak'a dayandırdıklarını aktarmaktadır.

Mangışlak'ın eski yurt olarak hatırlanması ve Türkmenlerin İran ve Horasan sahalarına yönelik göçlerinin bu eski merkezle ilişkilendirilmesi, Türkmenlerin tarihsel hafızası bakımından önem taşımaktadır (Vámbéry, 1864).

Bu tür anlatıların modern tarihçilik açısından doğrudan ve kesin tarihsel veri olarak kullanılması mümkün değildir. Ancak sözlü gelenekler, XIX. yüzyılda Türkmenlerin geçmişlerini nasıl hatırladıklarını ve kimliklerini hangi tarihsel anlatılar üzerinden kurduklarını anlamak açısından değerlidir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Ortak ata, eski yurt ve göç anlatıları, Türkmen kimliğinin yalnızca güncel kabile ilişkilerinden oluşmadığını; geçmişe ilişkin ortak hafıza unsurlarının da kimlik oluşumunda rol oynadığını göstermektedir.

11. Vámbéry'nin Türkmen Tasvirlerinin Eleştirel Değerlendirilmesi

Vámbéry'nin seyahatnamesi Türkmen tarihi bakımından önemli bilgiler sağlamakla birlikte, metnin eleştirel bir yaklaşımla okunması gerekir.

Her şeyden önce Vámbéry XIX. yüzyıl Avrupa'sının Doğu'ya ilişkin bilgi üretim ortamının bir parçasıdır. Bu nedenle Türkmen topluluklarını zaman zaman "medenî/barbar", "barışçı/savaşçı" ve "yerleşik/göçebe" gibi ikilikler içerisinde değerlendirmiştir. Bu tür kategoriler dönemin seyahat literatüründe yaygın olmakla birlikte modern tarihçilik açısından doğrudan nesnel kategoriler olarak kabul edilmemelidir.

İkinci olarak, seyahatnamede yer alan nüfus rakamları ihtiyatla kullanılmalıdır. Vámbéry dokuz ana Türkmen grubunun toplamında 196.500 çadır gibi bir rakam vermekte ve çadır başına beş kişi üzerinden yaklaşık 982.500 kişilik bir nüfus hesaplamaktadır. Ancak kendisinin de Türkmenlerden aldığı rakamları aşağı çektiğini ifade etmesi, bu verilerin kesin demografik bilgiler olarak kullanılmasını güçleştirmektedir (Vámbéry, 1864).

Üçüncü olarak, Vámbéry'nin bazı topluluklara ilişkin değerlendirmeleri kişisel deneyimlerinden etkilenmiş olabilir. Yomutların daha misafirperver, Tekke Türkmenlerinin ise daha savaşçı olarak tasvir edilmesi, yalnızca toplulukların genel özelliklerini değil, seyyahın temas ettiği kişiler ve içinde bulunduğu koşulları da yansıtabilir.

Bu nedenle seyahatname kullanılırken "Türkmenler şöyledir" şeklinde genelleyici bir anlatım yerine, "Vámbéry XIX. yüzyılın ortalarında Türkmenleri şu şekilde tasvir etmektedir" biçiminde daha ihtiyatlı bir yöntem benimsenmelidir.

Bu metodolojik yaklaşım Vámbéry'nin kaynak değerini azaltmamakta; aksine kaynağın tarihsel değerinin daha doğru biçimde ortaya konulmasını sağlamaktadır.

12. Vámbéry Seyahatnamesinin Türkmen Tarihi Açısından Kaynak Değeri

Vámbéry'nin seyahatnamesi, bütün sınırlılıklarına rağmen XIX. yüzyıl Türkmen tarihinin araştırılması açısından önemli bir başvuru kaynağıdır.

Eserin kaynak değerini ortaya koyan ilk unsur, geniş bir coğrafyaya ilişkin gözlemler içermesidir. Vámbéry yalnızca şehir merkezlerinde bulunmamış; Hazar'ın doğu kıyılarından Türkmen çölüne, Ahal ve Merv'den Hive ve Amuderya havzasına kadar uzanan bir güzergâhta Türkmen topluluklarıyla temas etmiştir.

İkinci olarak, Tekke, Yomut, Göklen, Ersari, Sarık ve Çavdur gibi farklı Türkmen topluluklarının adlarını ve yaşadıkları coğrafyaları kaydetmiştir.

Üçüncü olarak, Türkmenlerin ekonomik hayatına ilişkin at, deve, hayvancılık, tarım ve kervan faaliyetleri hakkında bilgiler sunmuştur.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Dördüncü olarak, Türkmenlerin İran, Hive, Buhara ve Rusya ile ilişkilerine ilişkin gözlemler aktarmıştır.

Beşinci olarak ise Türkmenlerin geçmişlerine ilişkin sözlü anlatıları kaydetmiştir.

Yılmaz'ın (2005) çalışması da Vámbéry'nin seyahatnamesinin XIX. yüzyıl Türk topluluklarının yaşayışları ve etnografik özelliklerinin incelenmesi açısından taşıdığı öneme dikkat çekmektedir.

Bu yönleriyle seyahatname yalnızca bir seyahat anlatısı değil; coğrafya, etnografya, sosyal tarih, ekonomik tarih ve siyasi tarih açısından farklı araştırma alanlarına veri sağlayabilecek çok katmanlı bir kaynaktır.

Sonuç

Arminius Vámbéry'nin 1863 yılında gerçekleştirdiği Orta Asya seyahati ve bu seyahatin ürünü olan *Travels in Central Asia* adlı eseri, XIX. yüzyıl Türkmen dünyasının anlaşılması bakımından önemli bir kaynak niteliğindedir. Vámbéry'nin Hazar Denizi'nin doğu kıyılarından Merv, Ahal ve Hive sahalarına uzanan güzergâhı, Türkmen toplumunun geniş bir coğrafi çevre içerisinde incelenmesine imkân vermektedir.

Seyahatnameden hareketle XIX. yüzyıl ortalarında Türkmenlerin tek ve homojen bir topluluk olmadığı görülmektedir. Tekke, Yomut, Göklen, Ersari, Sarık, Çavdur ve diğer topluluklar farklı coğrafi alanlarda ve farklı ekonomik şartlar içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Yomutlar daha çok Hazar'ın doğu kıyıları ve Hive çevresiyle; Tekke Türkmenleri Ahal ve Merv sahasıyla; Ersariler Amuderya ve Kerki çevresiyle; Göklenler ise Gürgen bölgesiyle ilişkilendirilmiştir. Bu coğrafi dağılım, Türkmen toplumunun doğal çevreyle güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

Çöl, vaha, nehir havzası ve Hazar kıyısı gibi farklı ekolojik ortamlar, ekonomik ve sosyal hayatın biçimlenmesinde etkili olmuştur. Hayvancılık, özellikle at ve deve yetiştiriciliği, önemli bir ekonomik faaliyet olmakla birlikte tarım, ticaret ve yerleşik hayat da Türkmen dünyasının farklı bölgelerinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu nedenle Türkmenleri yalnızca "göçebe" bir toplum olarak tanımlamak yeterli değildir.

Vámbéry'nin anlatısı aynı zamanda Türkmenlerin XIX. yüzyıl Orta Asya siyasetindeki konumuna da ışık tutmaktadır. Türkmenler İran, Hive, Buhara ve Rusya gibi siyasi güçlerin karşısında pasif topluluklar olarak değil; savaş, ittifak, ticaret, göç ve askerî faaliyetler yoluyla bölgesel güç dengelerini etkileyen aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte Vámbéry'nin eserinin eleştirel okunması zorunludur. Seyahatnamede doğrudan gözlemler, yerel halktan edinilen bilgiler ve seyyahın kişisel yorumları bir arada bulunmaktadır. Özellikle "savaşçı", "barışçı", "misafirperver" ve benzeri nitelemeler, Türkmen toplumunun değişmez özellikleri olarak değil, XIX. yüzyıl Avrupalı bir seyyahın gözlem ve değerlendirmeleri olarak ele alınmalıdır.

Dolayısıyla Vámbéry'nin seyahatnamesi iki farklı açıdan değerlendirilebilir. Birinci açıdan eser, XIX. yüzyıl Türkmen toplumunun coğrafi, sosyal, ekonomik ve siyasi yapısına ilişkin

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

önemli bilgiler sağlayan tarihsel bir kaynaktır. İkinci açıdan ise XIX. yüzyıl Avrupa'sının Orta Asya'yı ve Türkmenleri nasıl gördüğünü ortaya koyan bir temsil metnidir.

Sonuç olarak Vámbéry'nin Türkmen dünyasına yaptığı yolculuk yalnızca bir coğrafi seyahat değildir. Aynı zamanda XIX. yüzyıl Türkmen toplumunun sosyal yapısına, ekonomik hayatına, siyasi ilişkilerine ve tarihsel hafızasına açılan önemli bir penceredir. Ancak bu pencerenin doğru okunabilmesi, Vámbéry'nin gözlemlerinin kendi tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirilmesini ve seyahatnamedeki bilgilerin İran, Hive, Buhara ve Rus kaynakları ile arşiv belgeleri ve modern etnografik araştırmalarla karşılaştırılmasını gerektirmektedir.

Kaynakça

Çolak, M. (2016). Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere ve Rusya açısından Vámbéry'nin Orta Asya gezisi üzerine düşünceler. *Belleten, 80*(289), 885–898. https://doi.org/10.37879/belleten.2016.885

Kelecsényi, Á., & Kovács, N. E. (2019). *A Hungarian dervish in Central Asia: Arminius Vambery the Orientalist*. Hungarian Academy of Sciences Library / PAIGEO Foundation.

Knüppel, M. (2008). Eine Bio-Bibliographie zu Ármin(ius) Vámbéry (1832–1913). *Zeitschrift für Balkanologie, 44*(2).

Somfai Kara, D. (2024). Vámbéry Ármin (Hermann Wamberger): (1832–1913). *PASSAGES: Az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve, 2*(1), 397–402.

Vámbéry, A. (1864). *Travels in Central Asia: Being the account of a journey from Teheran across the Turkoman desert on the eastern shore of the Caspian to Khiva, Bokhara, and Samarcand, performed in the year 1863*. John Murray.

Yılmaz, S. (2005). Armin Vambery'nin Türkistan seyahatnamesi ve Karakalpak Türklerine dair kayıtlar. *Belleten, 69*(255), 599–628. https://doi.org/10.37879/belleten.2005.599

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6



ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TÜRK HALK OYUNLARINDA KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ VE TOPLUM TUZAKLARI

Gökhan HAMZAÇEBİ

Öğr. Görevlisi, GRÜ Eğitim Fakültesi,

gokhan.hamzaçebi@giresun.edu.tr

0000-0003-2380-0759

Mehmet ÖZMENLİ

Prof. Dr., GRÜ Eğitim Fakültesi,

mehmet.ozmenli@giresun.edu.tr,

0000-0002-8616-0712

ÖZET

Bu çalışmada günümüz modern kültür endüstrisinin, Türk halk oyunlarının yarattığı metalaşma, bağlamından ayrı düşünme ve fiziksel kalıplaştırma gibi toplumsal tuzaklar karşısındaki yerini ve değişen toplum yapılarında varlığını sürdüme olasılığını kuramsal bir çerçevede incelemektedir. Tarihsel süreci tamamlamış toplumların kolektif belleğini ve ritüellerini yansıtan halk kültürleri, özelinde halk oyunları, şehirleşme ve globalleşme süreçleriyle birlikte doğal mekânlarından koparak ticari pazarın birer tüketim nesnesi haline gelme tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Halk oyunlarının tamamen yok olması ya da özünü kaybederek yaozlaşması ikilemini doğurmaktadır. Bu ikilemin ötesine geçerek dinamik sürdürülebilirlik modeli önerilmektedir. Bu model yaklaşımla geleneksel yapıların köklü yapısı korunurken; sahneleme, müzik, notasyon sistemleri, akademik arşivleme, akılcıl küreselleşme ve dijital ekosisteme entegrasyon süreçleriyle halk oyunlarının modern toplumda yeniden işlevselleştirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Sonuçta, Türk halk oyunlarının değişerek de olsa yaşamasının, onun popüler kültür tuzaklarına karşı akademik, dijital ve yapısal direnç mekanizmaları geliştirmesiyle mümkün olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk halk oyunları, Kültür endüstrisi, Sürdürülebilirlik, Somut olmayan kültürel miras.

GİRİŞ

Otantik ve geleneksel yapıdaki kültürel unsurlar, doğdukları toplumsal coğrafyanın sosyo-ekonomik durumları, üretim şekilleri ve inanç sistemleriyle doğrudan şekillenen canlılık arzeden yapılardır. Ayrıca kültürel yapılarının omurgalarından biri olan kültürel dansların ait olduğu yerel coğrafya, iklim ve yaşam biçimi insanlar arası ve insan doğa ilişkisi dansa ait hareketlerde ve biçimde belirgin olarak görülür (Özdemir, Demir, Turan 2022:607). Bu kültürel unsur yapıları içinde gerçekleşen Türk halk oyunları; doğayla mücadeleyi benimseyen tarımsal toplumunun ortaklaşa sergiledikleri imece kültürünü, yerel halkın doğayla olan mücadelesini,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ritüellerini ve kolektif belleğini fiziksel hareketler üzerinden somutlaştıran en somut kültürel miras alanlarından birisini oluşturmaktadır.

Değişim türü olarak karşımıza çıkan modernleşme, ekonomik, kültürel ve siyasal yaşam başta olmak üzere toplum yapısının her düzlemlerine yansımış ve günümüze değin toplumsal yapının biçimlenmesinde en belirleyici rol oynamıştır (Kaypak, 2013: 80). Cumhuriyetin ilk yıllarından günmüze hız kazanan kentleşme, küreselleşme ve endüstrileşme yönelik gelişmeler, geleneksel yapıların varlık zeminini çok yönlü olarak sarsmıştır. Bu sarsıntı, kültür endüstrisi teorisi bağlamında halk oyunlarına bakıldığında, karşı karşıya kaldığı modern toplum tuzakları daha net görünür kılınmaktadır. Kültür endüstrisi, eski olanı tanıdık bildik olanla yeni bir nitelikte birleştirmek olarak tanımlanmaktadır denilmekte (Adorno 2003: 300). Kültür endüstrisi, sanatı ve kültürel mirası tek düzelikten arındırarak kitlelerin tüketimi için seri üretilen birer meta haline getirmeyi amaçlar. Bu durum, geleneksel Türk halk oyunları üzerinde bağlamından kopma ve bedensel tektipleşme olarak iki büyük toplum tuzağı oluşturmaktadır. Türkistan coğrafyasından Anadolu'ya uzanan Türk kültürü içinde gelişen halk oyunları, son yüzyılda karşı karşıya kaldığı ilk büyük toplum tuzağı, mekânsal ve işlevsel kopuşlardır.

Geleneksel yapılarda olan danslar, belirli bir fiziksel mekân ortamlarında oynanmakta ve bu doğal ortamlar içerisinde şekillenmektedir. Kültür ile oyunlar arasındaki doğal ilişkiler, geleneksel dansların somut araçlar ve mekânlar aracılığıyla nasıl şekillendiği ve bu araçların kültürel anlamlar taşıdığı üzerine kurulumaktadır (Özdemir, 2025:3). Geleneksel bağlamında bir köy meydanında, törenlerde, ya da inançsal bir ritüelin parçası olarak icra edilen halk oyunları; modern dönem dediğimiz günümüzde bu doğal ortamından sökülerek üretilmiş sahnelere taşınmıştır. Sahneleme süreci, halk oyunlarının yerel toplumsal işlevini ve kolektif katılım karakterini yok ederek onu izleyici-oyuncu ikiliğine dayanan pasif bir seyirlik nesneye dönüştürmektedir. Bu tuzakğın haricinde karşımıza ikincil ve daha tehlikeli bir tuzak olarak ticari, turizm ve büyük yapımların ve üretimlerin yarattığı, figür veya fikrlerin doğal detaylarını sadeleştirerek şematize edelmiş, uydurma krizidir. Popüler kültürel endüstri, geleneksel halk oyunlarının yüzyıllarca şekillenmiş ritmik yapısını, yöresel tavırlarını ve yörsel kıyafetlerinin yeterince estetik ya da hızlı bulmayarak öz değerinden uzaklaştırmaktadır. Küresel tüketim kalıplarına uygun, devasa bütçeli popüler sahne şovlarında halk oyunalrı, kapitalist pazarın hız ve görsellik talebini karşılamak adına akrobatikleştirilmekte; karşılamanın, barların, zeybeklerin, halayın ya da horonların derin kültürel ve içsel anlamı, yerini bedenin mekanik bir hıza kurban edildiği tektipleşmeye bırakmaktadır. Bu bağlamda, yöresel oyuncunun yerel kimliği ve özgün tavrı silmekte, yerine kültür endüstrisinin standartlaştırdığı, tüketilebilir homojen bir beden formu inşa edilmektedir. Bu durum Türk halk oyunları, modernleşmenin sunduğu bu gerçeklikten uzak pazar tuzakları karşısında gerçek anlamını yitirerek yok olma ya da özünü kaybederek müzeleşme tehdidini doğurmaktadır. Ancak bu görünen tehtidler, geleneksel kültürün tamamen durağan kalması gerektiği anlamına da gelmez. Bu çalışmamızın temel problemi; halk oyunlarının değişen toplum yapısı içinde durağanlaşarak ölmesi ya da ticari pazarlara yenilerek yozlaşması ikileminin ötesinde, özgün karakterini koruyarak modern dünyaya nasıl adapte olabileceği sorusudur. Halk Oyunlarının kültürel değişimden nasıl etkilediği gereğini öncelikle kültürel değişime neden olan dinamiklerin incelenmesiyle

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

gerçekleşmektedir (Sümbül, 2005: 1). Bu gereğin yerine getirilmesi için toplumsal değişim dinamikleri ile kültürel değişim arasında ilişki kurulmaktadır.

Halk oyunlarının değişerek de olsa varlığını sürdürme olasılığı, onun dinamik bir sürdürülebilirlik anlayışıyla, popüler kültürün tuzaklarına direnç gösteren akademik ve yapısal mekanizmalarla yeniden üretilmesine bağlıdır.

Halk Oyunlarının Sürdürülme Olasılığı Ve Dinamik Sürdürülebilirlik

Kültürel unsurların modern toplumun yozlaşması ya da tektipleştirme tuzaklarından kurtulması, onların hiç değişmeden korunması statik koruma ile mümkün değildir. Antropolojik ve etnokoreolojik açıdan bakıldığında kültür, canlılığını sürdüren bir organizmadır; durağan hale geçer ve canlılığını yitirir ise müzeleşerek toplumsal yaşamın dışına itilir. Bu noktada Türk halk oyunlarının geleceği, dinamik sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde ele alınmalıdır. Dinamik sürdürülebilirlik; geleneğin temel özünü, tavrını ve felsefi arka planını (çekirdek yapıyı) korurken, değişen toplumun yapısal ihtiyaçlarına, mekânsal dönüşümlerine ve yeni iletişim kanallarına esnek bir şekilde uyum sağlaması anlamına gelmektedir. Halk oyunlarının değişerek de olsa hayatta kalma olasılığı, yapısal ve kuramsal üç temel bilimsel delil etrafında şekillenmektedir.

Koruma ve Yaşatma Arasındaki Kuramsal Ayrım

a) Müzeleştirmeye Karşı İşlevselleştirme

Somut olmayan kültürel mirası korumak, onu fiziksel bir nesne gibi cam fanusa koymak anlamına gelmez. Halk oyunlarının yaşamını sürdürme olasılığı, "müze korumacılığı" hatasından vazgeçilerek "işlevsel koruma" modelinin benimsenmesine bağlıdır. Geleneksel tarım toplumunda kolektif bağları güçlendiren, hasat sevincini paylaşan halk dansları (örneğin Karadeniz horonlarındaki imece ritmi ya da Doğu Anadolu barlarındaki dayanışma teması), modern kent insanı için de yeni bir sosyalleşme, aidiyet ve kolektif terapi alanı olarak yeniden işlevselleştirilebilir. Kent merkezlerinde yetişen yeni nesiller için halk oyunları, geçmişe ait nostaljik bir seyir unsuru olmaktan çıkarılıp; modernitenin bireyselleştirdiği ve yalnızlaştırdığı kent insanını "halka/çembere" dâhil eden, toplumsal uyumu artıran aktif bir pratik olarak konumlandırılmalıdır.

b) Akademikleşme ve Koreolojik Notasyon Sistemleri

Halk oyunlarının popüler kültür endüstrisinin bilgi çarptırmalarından kurtulmasının en bilimsel yolu, icra pratiklerinin akademik bir disiplin olarak standardize edilmesidir. Türkiye'de üniversitelerin Türk Halk Oyunları Bölümlerinde uygulanan bilimsel derleme metotları ve Labanotasyon (hareket yazısı) gibi uluslararası koreolojik notasyon sistemleri, bu sürdürülebilirliğin can damarıdır.

Bilimsel Argüman: Kulaktan kulağa ya da kuştan kuşağa aktarılırken popüler kültürün hız ve görsellik baskısıyla aşınmaya uğrayan bölgesel tavırlar (örneğin bir Ege zeybeğindeki diz vurma açısı veya Teke yöresindeki esneme karakteri), dijital ve grafiksel hareket laboratuvarlarında kayıt altına alınmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Sürdürülebilirlik olasılığı; Bu olasılık bilimsel arşivleme, geleneğin sınırlarını çizer. Halk oyunları sahnelenirken veya modern sanat formlarıyla harmanlanırken (hibritleşme), sanatçının elinde referans alabileceği bilimsel bir "doğruluk matrisi" bulunur. Böylece değişim, kontrolsüz bir yozlaşma yerine, bilinçli ve köklü bir adaptasyon sürecine dönüşür.

Akıllı Küreselleşme

Kültür endüstrisi dijital mecraları (TikTok, YouTube, dijital oyunlar) yerel kültürleri eritmek için bir tuzak olarak kullanırken, dinamik sürdürülebilirlik yaklaşımı bu mecraları birer "kültürel aktarım ve direnç alanına" dönüştürür. (Küreselleşirken yerelleşme) kavramı uyarınca, Türk halk oyunlarının otantik ritmik yapıları (9/8, 7/8 veya 5/8'lik aksak ölçüler), küresel elektronik müzik altyapılarıyla veya modern dans koreografileriyle sentezlenebilir. Bu sentez, özün kaybı değil, küresel gençlik kültürünün yerel motiflerle tanışmasını sağlayan bir giriş kapısıdır. Dijital mecralarda halk oyunlarının doğru beden hareketleri ve hikâyeleriyle oyunlaştırılması ve görselleştirilmesi, genç nesillerin yerel kültüre yönelik bilişsel bariyerlerini yıkmakta ve değişen toplum yapısında geleneğe yeni bir dijital yaşam alanı sunmaktadır.

Sonuç Ve Öneriler

Bu çalışmada, Türk halk oyunlarının modern kültür endüstrisinin metalaşma, bağlamından kopma ve bedensel tektipleştirme tuzakları karşısındaki durumu ve dinamik sürdürülebilirlik olanakları bilimsel bir çerçevede tartışılmıştır. Küreselleşme ve kentleşme olgularının geleneksel yaşam pratiklerini dönüştürdüğü yadsınamaz bir toplumsal gerçektir. Ancak elde edilen kuramsal veriler ve uluslararası somut olmayan kültürel miras yaklaşımları, Türk halk oyunlarının bu dönüşüm karşısında edilgen bir yok oluşa mahkûm olmadığını göstermektedir. Kültürün statik bir müze nesnesi gibi dondurulması onun toplumsal işlevini tamamen yitirmesine yol açarken; popüler pazarın estetik ve hız kaygılarına kontrolsüzce teslim edilmesi ise özgün kimliğinin bozulması riskini doğurmaktadır. Çözüm, geleneğin yapısal ve felsefi çekirdeğini yerel tavır, ritmik kimlik ve kolektif anlayışı koruyarak, modern toplumun mekânsal, dijital ve sanatsal ihtiyaçlarına esnek bir şekilde eklemlendiği Dinamik Sürdürülebilirlik modelidir. Türk halk oyunları, yeni nesiller için birer özlem unsuru olmaktan çıkarılıp, kentin karmaşası içinde kolektif aidiyeti kuran yaşayan birer pratik olarak yeniden konumlandırıldığında geleceğe taşınabilecektir.

Türk halk oyunlarının değişerek de olsa özgün yapısıyla yaşamını sürdürmesini güvence altına almak adına şu somut politika ve uygulama önerileri geliştirilmiştir. Akademik Korumacılık ve Notasyon Seferberliği, üniversitelerin Türk halk oyunları bölümlerinde yürütülen Labanotasyon ve dijital hareket analizi çalışmaları, ulusal bir veri tabanına dönüştürülmelidir. Popüler kültür mecralarında veya ticari sahne şovlarında yapılacak stilizasyon çalışmalarında, bu bilimsel arşivin referans matrisi olarak kullanılması yasal veya kurumsal bir standarda bağlanmalıdır. Müfredat ve Erken Yaş tanınırlık halk oyunları, temel eğitim müfredatında sadece fiziksel bir aktivite veya yıl sonu gösterisi aracı olarak görülmemelidir. Dansların arkasındaki mitolojik, sosyolojik ve felsefi hikâyeler (örneğin bir zeybeğin dik duruşu, bir horonun kolektif ritmi) çocuklara aktarılarak, genç nesillerde erken yaşta bilişsel bir kültürel bağ kurulmalıdır. Dijital Ekosistem ve Oyunlaştırma Kültür ve Turizm

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bakanlığı ile eğitim teknolojisi geliştiricileri ortaklığıyla, halk oyunlarının özgün figürlerini ve ritimlerini içeren dijital oyunlar, artırılmış gerçeklik uygulamaları ve interaktif arşivler üretilmelidir. Küresel gençlik kültürüyle yerel miras, dijital platformlar aracılığıyla buluşturulmalıdır. Yerel Yönetimler ve Sosyal İşlevselleştirme belediyeler ve sivil toplum kuruluşları, halk oyunları kurslarını sadece yarışma odaklı ekipler yetiştirmek için değil; modern kent insanının yalnızlaşma ve stres krizine karşı bir "kolektif terapi ve sosyal uyum" alanı olarak kurgulamalıdır. Mahalle kültürünü ve toplumsal dayanışmayı canlandırıcı kamusal açık alan icraları teşvik edilmelidir.

Turizmde aslına uygunluk Sertifikasyonu Turistik tesislerde veya uluslararası organizasyonlarda sergilenen halk oyunları gösterileri için Kültürel uygunluk ve nitelik sertifikası zorunluluğu getirilmelidir. Böylece geleneğin tecimsel pazarda akrobatik şovlara dönüştürülerek yozlaşmanın önüne geçilmeli, turistik tüketim asgari bir sanatsal ve bilimsel nitelik zeminine oturtulmalıdır.

KAYNAKÇA

Adorno, T. W. (2003). Kültür endüstrisini yeniden düşünürken. *Cogito, 36*(1), 300-310.

Özdemir, O. (2025). Maddi Kültür Bağlamında Geleneksel Türk Çocuk Oyunlarının Mekânsal Boyutları. *UFÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, (2), 1-18.

Kaypak,Ş.(2013). Modernizmden postmodernizme değişen kentleşme. *Global Journal of Economics and Business Studies*, *2*(4), 80-95.

Özdemir, M. Demir, G.Turan, Z. (2022). Halk Dansları/Oyunları Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlere Yönelik İçerik Analizi (Bibliyografya). *ASR Journal*, 607.

Sümbül, M. (2005). Kültürel değişim bağlamında halk oyunları geleneği ve bir örnek uygulama olarak Adana-Osmaniye halk oyunları. *17-19 Aralık 2004 Halk Kültüründe Değişim Uluslarası Sempozyumu Bildirileri*.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

NEBEVÎ DİLDE DÜNYA TASAVVURU: "DÜNYADA BİR GARÎB VEYA YOLCU GİBİ OL" HADİSİNİN TAHLİLİ

Doç. Dr. Serkan ÇELİKAN
Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
serkancelikan@hotmail.com - 0000-0001-6469-9533

ÖZET

İslâm dini, tâbilerine sunduğu değerler sistemi çerçevesinde onların bireysel ve toplumsal mutluluğunu sağlamayı hedeflediği gibi kendilerine öldükten sonraki hayatlarında da sonsuz bir mutluluk vadeder. Söz konusu değerler sisteminin temelinde Allah'a imân ve ona kulluk yanında diğer inanç esaslarını da tasdik etmek ve ahlakî erdemleri benimseyip uygulamak yer alır. Dinin öngördüğü bu zihnî ve amelî tutumu elde etmek ve koruyabilmek içinse bireyin dünya hayatının anlamına ve ahiretin değerine dair güçlü bir tasavvura sahip olması gerekir. Kur'ân'da ve Hz. Peygamber'in hadislerinde bulunan birçok örneğin bu tasavvurun inşasına katkı sunduğu görülmektedir. Bu noktada dünya hayatını aldatıcı bir metâ (geçici bir menfaat/yararlanma), ahireti ise asıl, kalıcı ve gerçek hayat olarak tanımlayan Kur'ân ayetleri oldukça dikkat çekicidir. Dünyanın Allah katında sivrisinek kanadı kadar değerinin bulunmadığını bildiren ve yine dünyayı müminin zindanı olarak tanımlayan hadisler de bu bakış açısının nebevî dildeki yansımaları olarak kaydedilebilir. Çalışma konumuz olan "Dünyada bir garîb veya yolcu gibi ol" hadisi de mezkûr içeriği destekleme noktasında oldukça açıktır. Bu çalışma, din eğitimi ve irşat faaliyetlerinde sıklıkla kullanıldığı gözlemlenen söz konusu hadisi isnâd ve metin özellikleri bakımından ve Müslüman bireye sunduğu hayat tasavvuru yönüyle incelemeyi hedeflemiştir. Netice itibariyle bu ve benzeri hadislerin büsbütün bir ruhbanlığı ve dünyayı mamur hale getirme çabasını terk etmeyi öngörmediği anlaşılmıştır. Dolayısıyla genel manada İslâm dininin, tâbilerinden beklentisinin, dünya hayatını onurlu bir şekilde yaşamak için gereken bütün vesileleri kullanmaları olmakla birlikte zihnî bir tutum olarak bu hayatın konforunu yaşamın ana gayesi saymamaları ve ahireti daima bütün eylemlerinin temel hedefi olarak belirlemeleri olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Dünya hayatı, Garîb, Yolcu.

THE CONCEPTION OF WORLDLY LIFE IN THE PROPHETIC DISCOURSE: AN ANALYSIS OF THE HADITH "BE IN THIS WORLD AS THOUGH YOU WERE A STRANGER OR A TRAVELER"

ABSTRACT

Within the framework of the value system it offers its adherents, Islam aims to ensure their individual and social well-being, while also promising them eternal happiness in the life after death. At the foundation of this value system lies belief in and worship of Allah, together with affirming the other articles of faith and adopting and practicing moral virtues. In order to attain and maintain this intellectual and practical disposition prescribed by religion, however,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

individuals need to possess a strong conception of the meaning of worldly life and the value of the Hereafter. Numerous examples found in the Qur'an and in the hadiths of the Prophet Muhammad can be seen to contribute to the formation of such a conception. In this regard, Qur'anic verses that describe worldly life as a deceptive *matāʿ* (a temporary benefit or enjoyment) and the Hereafter as the true, permanent, and real life are particularly noteworthy. The hadiths stating that the world has no greater value in the sight of Allah than the wing of a mosquito, and describing the world as the believer's prison, may likewise be regarded as reflections of this perspective in the Prophetic discourse. The hadith that constitutes the subject of this study, "Be in this world as though you were a stranger or a traveler," is also particularly explicit in reinforcing this perspective. This study aims to examine the aforementioned hadith, which is frequently observed to be employed in religious education and *irshād* activities, in terms of its isnād and textual features, as well as the conception of life that it presents to the Muslim individual. Ultimately, it is understood that this and similar hadiths do not advocate an absolute form of asceticism or the abandonment of efforts to cultivate and develop the world. Accordingly, in a general sense, it may be said that what Islam expects of its adherents is to make use of all the means necessary to live a dignified life in this world, while, as an intellectual disposition, not regarding the comfort and prosperity of worldly life as the ultimate purpose of existence and always establishing the Hereafter as the fundamental objective underlying all their actions.

Keywords: Hadith, Worldly Life, Stranger, Traveler.

1. GİRİŞ

İslâm dini, mensuplarına sunmuş olduğu, hayatın tüm alanlarını kuşatan değerler sistemi aracılığıyla onların bireysel ve toplumsal yaşamlarında mutlu olmalarını amaçlamıştır. Fakat İslâm'ın hedefi bununla sınırlı kalmamış, öldükten sonraki hayatlarında da müminlere sonsuz bir mutluluk vadetmiştir. Söz konusu değerler sisteminin temelinde Allah'a imân ve ona kulluk yanında diğer inanç esaslarını da tasdik etmek ve dinin ortaya koyduğu ahlakî erdemleri benimsemek ve uygulamak yer almaktadır. Dinin öngördüğü bu zihnî ve amelî tutumu elde etmek ve koruyabilmek içinse bireyin dünya hayatının anlamına ve ahiretin değerine dair yine din tarafından ortaya konulan sağlam bir tasavvura sahip olması gerekir. Kur'ân'da ve Hz. Peygamber'in hadislerinde yer alan birçok örneğin bu tasavvurun inşasını hedeflediği oldukça açıktır. Bu noktada dünya hayatını aldatıcı bir metâ (geçici bir menfaat ve yararlanma)[1], ahireti ise asıl, kalıcı ve gerçek hayat olarak tanımlayan[2] Kur'ân ayetleri dikkat çekicidir. Hadisler içerisinde de bu muhtevayı ortaya koyan birçok örnek bulunmaktadır. Dünyayı müminin zindanı olarak tanımlayan ve dünyanın Allah katında sivrisinek kanadı kadar değerinin bulunmadığını bildiren hadisler en belirgin örnekler olarak kaydedilebilir.[3]

[1] el-Hadîd, 57/20.
[2] el-Ankebût, 29/64.
[3] Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmiʿu's-sahîh* (Dımaşk: Dâru't-Takvâ, 1434/2012), "Zühd", 1 (No. 2956); Muhammed b. Îsâ b. Sevre et-Tirmizî, *Câmiʿu't-Tirmizî* (Riyâd: Dâru's-Selâm, 1999), "Zühd", 13 (No. 2320).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çalışma konumuz olan "*Dünyada bir garip veya yolcu gibi ol*" hadisi de yine İslâm dininin dünya tasavvuru bağlamında büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma din eğitimi ve irşat faaliyetlerinde sıklıkla kullanıldığı görülen mezkûr hadisi isnâd ve metin özellikleri bakımından ve Müslüman bireye sunduğu dünya tasavvuru çerçevesinde incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın yöntemi sosyal bilimlerin genel karakterine uygun olarak kaynak taraması ve veri analizi şeklinde belirlenmiştir. Bu noktada söz konusu hadis, yer aldığı temel hadis kaynaklarında tespit edilecek ardından isnâd ve metin özellikleri bakımından değerlendirilecektir. Yine temel hadis şerhleri ve modern dönemin ürettiği bakış açıları ekseninde hadisten ne anlaşılması gerektiği hususu da ele alınacaktır.

1. "DÜNYADA BİR GARÎB VEYA YOLCU GİBİ OL…" HADİSİNİN İSNÂD TAHLİLİ

Söz konusu hadis belirlenebildiği kadarıyla sahâbî râvi olarak sadece Abdullah b. Ömer'den (öl. 73/693) nakledilmiştir. Hadisi İbn Ömer'den nakleden tâbiîn tabakasına mensup râviler olarak da iki kişi görülmektedir ki bunlar Mücâhid b. Cebr (öl. 103/721) ve Abde b. Ebû Lübâbe'dirler (öl.?). Rivayet temel hadis kaynakları içerisinde tespit edilebildiği kadarıyla en erken Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *el-Müsned*'inde nakledilmiştir. *Kütüb-i Sitte* musanniflerinden Buhârî (öl. 256/870), İbn Mâce (öl. 273/887) ve Tirmizî de (öl. 279/892) hadisi eserlerinde tahrîc edenlerdendir. Yine Nesâî (öl. 303/915) bu hadise *es-Sünenü'l-kübrâ*'da yer verdiği gibi İbn Hibbân da (öl. 354/965) hadisi *es-Sahîh*'inde nakletmiştir. Bu bölümde, nakledildikleri eserlerin kronolojisi de dikkate alınarak rivayetin daha yaygın olan Mücâhid'den gelen isnâdı öncelikle ele alınacak ardından da kısmen daha az görülen Abde tariki incelenecektir.

1.1. Abdullah b. Ömer'den Mücâhid Tarikiyle Gelen Rivayetler

1.1.1. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde Yer Alan Rivayet

Bu rivayetin isnâdı "Vekî' b. el-Cerrâh → Süfyan es-Sevrî → Leys b. Ebû Süleym → Mücâhid b. Cebr → Abdullah b. Ömer" şeklindedir. Rivayetin metni ise şöyledir:

İbn Ömer'den aktarıldığına göre o şöyle demiştir: "*Rasûlullah (s.a.v.) vücudumun bir kısmından tuttu ve 'Ey Abdullah! Dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol ve kendini ölüler arasında say.' buyurdu.*"[4]

Bu rivayetin isnâdında yer alan râviler genel olarak meşhur ve büyük muhaddislerdir. Nitekim Vekî b. el-Cerrâh'ın (öl. 197/812) başka bir delile veya şâhide gerek kalmaksızın güvenilirliği şöhret yoluyla bilinen büyük muhaddislerden olduğu belirtilmiştir.[5] Hammâd b. Zeyd (öl. 179/795) onun Süfyân es-Sevrî'den (öl. 161/778) daha üstün sayılabileceğini, Ahmed b. Hanbel hadisleri ondan daha iyi ezberleyenin bulunmadığını söylemiş; Yahyâ b. Maîn (öl. 233/848) ise

[4] Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1995), 8/383 (No. 4764).
[5] Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî maʿrifeti usûli ʿilmi'r-rivâye*, thk. Ebû İshâk İbrâhîm b. Mustafâ ed-Dimyâtî (Mit Ghamr: Dâru'l-Hüdâ, 1423/2003), 1/286; Ebû Amr Osman b. Abdurrahmân İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, *ʿUlûmu'l-hadîs*, thk. Nûruddîn Itır (Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muʿâsır/Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1406/1986), 105.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Vekî'yi sika ve hadis ashâbı olarak kabul ettiği dört kişi içerisinde zikretmiştir.[6] İsnâdda Vekî'nin şeyhi konumundaki Süfyân es-Sevrî de sika, hâfız ve fakih gibi ilmî donanımını ve güvenilirliğini gösteren ta'dîl lafızlarıyla nitelendirilmiş[7], muhaddisler arasında ondan daha üstününün bulunmadığı belirtilmiştir.[8] Nitekim Hatîb el-Bağdâdî (öl. 463/1071) onu, güvenilirliği hakkındaki ittifak nedeniyle tezkiyeye ihtiyaç duymayan râvilerden sayar.[9] Şu'be (öl. 160/776), İbn Uyeyne (öl. 198/814), Ebû Âsım en-Nebîl (öl. 212/827), İbn Maîn ve daha birçok cerh-ta'dîl uzmanı muhaddis ise Süfyân es-Sevrî'yi "*hadiste müminlerin önderi*" kabul etmiştir.[10] Yine Süfyân'a muhalefet edildiğinde tercihe şayan olanın Süfyân'ın görüşü olduğu Yahyâ b. Maîn'inden nakledilir.[11] Hadisi İbn Ömer'den aktaran Mücâhid b. Cebr de İbn Maîn ve Ebû Zür'a er-Râzî (öl. 264/878) tarafından sika sayılmış[12], Zehebî ise (öl. 748/1348) onu hüccet olarak değerlendirmiştir.[13]

İsnâddaki râviler içinde diğerleri kadar meşhur olmayan bir tek Leys b. Ebû Süleym (öl. 138/) bulunmakta olup hakkındaki görüşler öncekiler düzeyinde değildir. Nitekim bu râviyi Yahyâ b. Maîn zayıf saymış[14], Ebû Hâtim de yine zayıf saymakla birlikte hadislerinin yazılabileceğini söylemiştir.[15] Aynı şekilde Süfyân b. Uyeyne'nin de (öl. 198/814) onun hıfzını beğenmediği ve zayıf kabul ettiği[16]; Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın (öl. 198/813) ise ondan hadis rivayet etmediği nakledilmiştir.[17] Öte yandan Abdurrahmân b. Mehdî (öl. 198/813), Leys'i Atâ b. es-Sâib ve Yezîd b. Ebû Ziyâd'la kıyaslamış, bunlar içerisinde durumu en iyi olanın Leys olduğunu belirtmiştir.[18] Yine İclî de (öl. 261/875) onun câizü'l-hadîs (hadisleri makbûl/hasen düzeyinde) olduğunu ve kendisinde sorun bulunmadığını kaydetmiştir.[19] Benzer şekilde Zehebî ondaki zayıflığın hıfzı cihetinden ve önemsiz bir zayıflık olduğunu belirtmiş ve bazı âlimlerin onun hadisleriyle ihticâc ettiklerini de ifade etmiştir.[20] Bu verilere göre mezkûr isnâd tek başına zayıf veya Zehebî'nin değerlendirmesi dikkate alındığında hasen sayılabilecektir. Fakat aşağıda

---

[6] Cemâlüddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983), 30/470-473

[7] Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001), 8/492; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1417/1996), 7/246, 249, 270; Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1995), 2/57; Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-Tehzîb* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1415/1995), 1/371.

[8] Zehebî, *Siyer*, 7/255.

[9] Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, 1/286; Mizzî, *Tehzîb*, 11/168-169; İbn Hacer, *Tehzîb*, 2/57.

[10] Mizzî, *Tehzîb*, 11/164; Zehebî, *Siyer*, 7/236; İbn Hacer, *Tehzîb*, 2/57.

[11] Mizzî, *Tehzîb*, 11/166; Zehebî, *Siyer*, 7/237, 240; İbn Hacer, *Tehzîb*, 2/57.

[12] Abdurrahmân b. Muhammed b. Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1953), 8/319.

[13] Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *el-Kâşif fî marifeti men lehû rivâyetün fi'l-kütübi's-sitte*, thk. Muhammed Avvâme, Ahmed Muhammed Nemr el-Hatîb (Cidde: Dâru'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye/Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 1992), 2/241.

[14] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/178.

[15] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/179.

[16] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/178.

[17] Mizzî, *Tehzîb*, 24/283.

[18] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/178; Mizzî, *Tehzîb*, 24/282-287.

[19] Ahmed b. Abdullah el-İclî, *Maʿrifetü's-sikât*, thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1405/1985), 2/231.

[20] Zehebî, *el-Kâşif*, 2/151.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

zikredilecek mütâbi‘ rivayetin Leys’ten kaynaklanan bu problemi giderdiği ve rivayetin hasen li-gayrihî veya duruma göre sahîh li-gayrihî olarak da değerlendirilebileceği söylenebilir.

1.1.2. Buhârî’nin *es-Sahîh*’inde Yer Alan Rivayet

Bu rivayetin isnâdı “Ali b. el-Medînî → Muhammed b. Abdurrahmân (Ebû Münzir et-Tufâvî) → Süleyman el-A’meş → Mücâhid b. Cebr → Abdullah b. Ömer” şeklindedir. Rivayetin metni ise şöyledir:

Abdullah b. Ömer’den nakledildiğine göre o şöyle demiştir: “*Rasûlullah (s.a.v.) omzumdan tuttu ve ‘Dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol.’ buyurdu.” Bu rivayetin devamında Abdullah b. Ömer’in şöyle dediği de aktarılmıştır: “Akşama ulaştığında sabahı bekleme; sabaha ulaştığında da akşamı bekleme. Sağlıklı zamanlarından hastalığın için, hayatta olduğun süreden de ölümün için istifade et.*”[21]

Bu rivayetin isnâdındaki râviler de genel olarak meşhur ve büyük muhaddislerdir. Nitekim Buhârî’nin şeyhi Ali b. Abdullah el-Medînî’nin (öl. 234/848) hadis ilminde hiç kimsenin ulaşamadığı mertebeye ulaştığı, Ahmed b. Hanbel’in onu yüceltmek için ismiyle değil künyesiyle andığı, Rasûlullah’ın hadislerini, özellikle de Süfyân b. Uyeyne’nin rivayet ettiklerini en iyi bilen kişi olduğu, sanki hadis ilmi için yaratılmış olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmıştır.[22] Hadisi Mücâhid’den nakleden Süleyman el-A’meş’in (öl. 148/765) ise arkadaşlarını Kur’ân tilaveti, hadisi iyi hıfzetme ve ferâiz bilgisi konularında geçtiği Süfyân b. Uyeyne tarafından belirtilmiştir.[23] Yine Ahmed b. Hanbel onu Kûfe’nin önemli kimselerinden kabul etmiş, Şu’be ise hadiste kendisine A’meş’in verdiği şifâyı başka kimsenin vermediğini belirtmiştir.[24] Ayrıca İclî (öl. 261/875) onun sika olduğunu ve kendi zamanında Kûfe halkının muhaddisi olduğunu kaydetmiştir.[25] Aynı şekilde Yahyâ b. Maîn de A’meş’i sika saymış[26], Nesâî ise sika-sebt olduğunu ifade etmiştir.[27] Buna ilaveten hadisiyle ihticâc edilebileceği ve imâm olduğu yönünde değerlendirmeler de yapılmıştır.[28]

Mezkûr isnâdda diğer râviler kadar meşhur olmayan bir râvi olarak Ebû Münzir et-Tufâvî dikkat çekmekte olup hakkındaki kanaatler farklılık arz etmektedir. Nitekim söz konusu hadisi de kendisinden nakleden Ali b. el-Medînî onun sika olduğunu söylemişken[29], Yahyâ b. Maîn sâlih, Ebû Hâtim ise kendisinde sorun bulunmadığı, sadûk-sâlih olduğu fakat zaman zaman yanıldığı yönünde değerlendirmiştir.[30] Yine kendisinde bir sorun bulunmadığı görüşü Yahyâ b. Maîn’e ve Ebû Dâvûd’a da nispet edilmiştir.[31] Ancak farklı bir değerlendirme olarak Ebû Zür’a

[21] Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmiʿu’s-sahîh* (Riyad: Dâru’s-Selâm, 1999), “Rikâk”, 3 (No. 6416).
[22] Mizzî, *Tehzîb*, 21/9-16
[23] Mizzî, *Tehzîb*, 12/85.
[24] Mizzî, *Tehzîb*, 12/85, 86.
[25] İclî, *Maʿrifetü’s-sikât*, 1/432.
[26] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 4/146; Mizzî, *Tehzîb*, 12/89.
[27] Mizzî, *Tehzîb*, 12/89.
[28] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 4/147.
[29] Mizzî, *Tehzîb*, 25/654.
[30] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/324; Mizzî, *Tehzîb*, 25/654.
[31] Mizzî, *Tehzîb*, 25/654.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

er-Râzî onu münkerü'l-hadîs kabul etmiştir.[32] Öte yandan söz konusu isnâdın ittisâli noktasında bir tartışmanın bulunduğu da belirtilmelidir. Buna göre Ukaylî (öl. 322/934), A'meş'in bu hadisi Mücâhid'den tahdîs sigasıyla (doğrudan) değil, an'ane yoluyla naklettiğini, aynı şekilde A'meş'in ve Ebû Münzir et-Tufâvî'nin ashâbının da bu tarzda rivayet ettiğini belirtmiştir.[33] Ayrıca o, İbnü'l-Medînî'nin, A'meş'in Mücahid'den doğrudan naklettiğini tasrihte yalnız kaldığını, oysa A'meş'in bunu Mücahid'den duymayıp Leys b. Ebû Süleym'den duyduğunu ve aslında tedlîs yapmış olduğunu söylemiştir.[34] Ayrıca Ukaylî, aşağıda da yer verilecek olan İbn Hibbân'ın Hasen b. Kazea'dan (öl. Takriben 250/864) gelen rivayetinde de isnâdın an'ane yoluyla (الأعمش عَن مجاهد) geldiğine işaret ederek görüşünü pekiştirmek istemiştir.[35] Fakat bu noktada İbn Hibbân farklı bir görüş sunmaktadır. Zira o, bir süre bu hadisi A'meş'in Mücâhid'den tedlîs yoluyla rivayet ettiğini, gerçekte ise hadisi Leys'ten duyduğunu zannettiğini ve bu durumun Ali b. el-Medînî'nin hadisi Ebû Münzir et-Tufâvî'den nakledip isnâdda A'meş'in Mücâhid'den tahdîsini (doğrudan/yüz yüze aldığını) açıkça bildirdiğini görene kadar devam ettiğini belirtmiştir.[36] Bu değerlendirmeden İbn Hibbân'ın isnâdın muttasıl olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca İbn Hacer de hadisin bazı tariklerine işaret ettikten sonra güvenilir olanın A'meş tariki olduğunu belirtmiş, ayrıca aşağıda da yer verilecek olan Abde b. Ebû Lübâbe tarikinden de bahsederek bunun hadisi takviye ettiğini kaydetmiştir.[37] Buna ilaveten Buhârî'nin ittisâl konusundaki titizliği ve eserine sadece muttasıl isnâdlı rivayetleri alma çabası da dikkate alındığında söz konusu isnâd sahîh kabul edilebilir. Fakat bu kabulde Ali b. el-Medînî'nin Ebû Münzir et-Tufâvî'yi tevsîki de esas alınmış olmaktadır. Şayet Ebû Zür'a er-Râzî'nin cerh yönündeki kanaati göz ardı edilip diğer münekkitlerin yorumları öncelenirse rivayet hasen de sayılabilir. Bu durumda aşağıda zikredilecek olan mütâbi' rivayetin desteğiyle rivayet en düşük ihtimalle sahîh li-gayrihî düzeyinde kabul edilebilecektir.

1.1.3. İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde Yer Alan Rivayet

Bu rivayetin isnâdı "Yahyâ b. Habîb b. Arabî → Hammâd b. Zeyd → Leys b. Ebû Süleym → Mücâhid b. Cebr → Abdullah b. Ömer" şeklindedir. Rivayetin metni ise şöyledir:

İbn Ömer'den nakledildiğine göre o "*Rasûlullah (s.a.v.) vücudumun bir kısmından tuttu ve 'Ey Abdullah! Dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol ve kendini kabir ehli arasında say.' buyurdu.*" demiştir.[38]

Bu rivayetin isnâdında yer alan, İbn Mâce'nin şeyhi konumundaki Yahyâ b. Habîb b. Arabî (öl. 248/862), Ebû Hâtim tarafından sadûk kabul edilmişken[39], İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında

[32] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/324; Mizzî, *Tehzîb*, 25/654.
[33] Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, 2005), 7/472.
[34] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/472.
[35] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/472.
[36] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/472-473.
[37] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/473.
[38] Muhammed b. Yezîd İbn Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları/Dâru Sehnûn, 1413/1992), "Zühd", 3 (No. 4114).
[39] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 9/137.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

zikretmiş[40], Zehebî ise bu râviyi hüccet saymıştır.[41] Benzer şekilde İbn Hacer de Yahyâ'nın sika olduğu kanaatindedir.[42] Onun şeyhi Hammâd b. Zeyd ise etbâu't-tâbiînin meşhur ve büyük muhaddislerindendir. Bir diğer önemli muhaddis Hammâd b. Seleme (öl. 167/784) ile kıyaslanmış ve ondan daha sağlam olduğu belirtilmiştir.[43] Yine onun sünnet ve hadis bilgisini, hıfzını ve sağlamlığını öven, sika ve hüccet olduğunu gösteren birçok değerlendirme bulunmaktadır.[44] Nesâî de sika-memûn olduğunu ve Basra'da ona benzeyen çok az şeyh gördüğünü belirtmiştir.[45] Bu veriler çerçevesinde ve Yahyâ b. Habîb'in tevsîki yönündeki görüşler dikkate alındığında söz konusu isnâdın da yine Leys b. Ebû Süleym hakkındaki görüşler nedeniyle hasen li-gayrihî veya duruma göre sahih li-gayrihî sayılması mümkündür.

1.1.4. Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde Yer Alan Rivayet

Bu rivayetin isnâdı "Mahmûd b. Gaylân → Ebû Ahmed ez-Zübeyrî → Süfyan es-Sevrî → Leys b. Ebû Süleym → Mücâhid b. Cebr → Abdullah b. Ömer" şeklindedir. Rivayetin metni ise şöyledir:

İbn Ömer'den aktarıldığına göre kendisi şöyle demiştir: "*Rasûlullah (s.a.v.) bedenimin bir kısmından tuttu 'Dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol ve kendini kabir ehli arasında say.' buyurdu. Hadisin tâbiî râvisi Mücâhid devamen şöyle demiştir: "İbn Ömer bana 'Sabaha ulaştığında akşama kavuşacağını düşünme; akşama ulaştığında da sabaha erişeceğini düşünme. Hastalanmadan önce sağlığından, ölmeden önce de hayatından faydalan. Çünkü ey Abdullah! Yarın isminin ne olacağını (yarın ne durumda olacağını) bilemezsin.' dedi.*"[46]

Tirmizî bu hadisi kaydettikten sonra "A'meş → Mücâhid → İbn Ömer" tarikiyle de benzer şekilde nakledildiğini ifade etmiş, ayrıca hadisin yine bir benzerinin "Ahmed b. Abde ed-Dabbî el-Basrî → Hammâd b. Zeyd → Leys → Mücâhid → İbn Ömer" isnâdıyla da nakledildiğini söylemiştir ki[47] bunlar yukarıda kaydedilen Buhârî'nin ve İbn Mâce'nin isnâdlarıdır.

Mezkûr rivayetin râvilerinden Mahmûd b. Gaylân el-Adevî (öl. 239/853) hakkında Ahmed b. Hanbel hadis ve sünnet bilgisini öven bir değerlendirme yapmış, Nesâî onu sika saymış, İbn Hibbân da Mahmûd'u *es-Sikât*'ında zikretmiştir.[48] Onun şeyhi Ebû Ahmed ez-Zübeyrî ise (Muhammed b. Abdullah b. Zübeyr) (öl. 203/818) İbn Nümeyr (öl. 234/849) tarafından sadûk kabul edilmişken, onun hıfzının sağlamlığını öven değerlendirmeler de nakledilmiş, buna ilaveten hadis talebi ile meşhur, sika ve sahîh kitap sahibi bir râvi olduğu da ifade edilmiştir.[49] Yahyâ b. Maîn de bir yerde sika olduğunu bir başka yerde de kendisinde bir sorun

[40] Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Kitâbu's-sikât*, thk. es-Seyyid Şerefüddîn Ahmed (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1395/1975), 9/265; Mizzî, *Tehzîb*, 31/263.
[41] Zehebî, *el-Kâşif*, 2/363.
[42] İbn Hacer, *Takrîb*, 2/299.
[43] İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, 6/218; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 3/138; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1/480.
[44] İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh*, 3/138; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1/480.
[45] Mizzî, *Tehzîb*, 31/263.
[46] Tirmizî, "Zühd", 25 (No. 2333).
[47] Tirmizî, "Zühd", 25 (No. 2333).
[48] Mizzî, *Tehzîb*, 27/308.
[49] Mizzî, *Tehzîb*, 25/479.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

bulunmadığını söylemiştir.[50] Yine İclî bu râviyi sika saymışken[51], Ebû Zür'a er-Râzî ve İbn Hirâş (öl. 283/896) sadûk olduğunu, Ebû Hâtim ise, hadis hafızı, âbid ve müctehid olmakla birlikte bazı yanılgılarının bulunduğunu belirtmiştir.[52] Nesâî'nin kanaati ise kendisinde bir sorun olmadığı yönündedir.[53] Fakat bu rivayetin isnâdı da Leys b. Ebû Süleym'i içermesi sebebiyle onun bulunduğu yukarıda kaydedilen diğer isnâdların hasen li-gayrihî veya sahîh li-gayrihî şeklindeki hükmünü almaktadır.

1.1.5. İbn Hibbân'ın *es-Sahîh*'inde Yer Alan Rivayet

Bu rivayetin isnâdı "İshâk b. İbrâhîm → Hasen b. Kazea → Muhammed b. Abdurrahmân (Ebû Münzir et-Tufâvî) → Süleyman el-A'meş → Mücâhid b. Cebr → Abdullah b. Ömer" şeklindedir. Rivayetin metni ise şöyledir:

İbn Ömer'den aktarıldığına göre o şöyle demiştir: "*Rasûlullah (s.a.v.) omuzlarımdan tuttu - veya 'omzumdan tuttu' dedi- ve 'Dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol.' buyurdu." İbn Ömer şöyle derdi: "Sabaha ulaştığında akşamı bekleme; akşama ulaştığında da sabahı bekleme. Hastalığından önce sağlığından, ölümünden önce de hayatından faydalan*."[54]

Bu rivayetin isnâdında İbn Hibbân'ın şeyhi konumunda bulunan İshâk b. İbrâhîm b. İsmâîl (öl. 307/) hakkında İbn Hibbân'ın bizzat kendisi, hadis ilminde titiz ve zeki büyük muhaddislerden olduğu yorumunu yapmıştır.[55] İshâk'ın şeyhi Hasen b. Kazea ise Ebû Hâtim ve Ya'kûb b. Şeybe (öl. 262/875) tarafından sadûk olarak değerlendirilmiştir.[56] Nesâî'nin ise bu râvide bir sorun bulunmadığını, bir başka yerde de sâlih olduğunu söylediği nakledilmiştir.[57] Yine Zehebî onu sika kabul etmiş[58], İbn Hacer ise sadûk saymıştır.[59] İbn Hibbân'ın ve Zehebî'nin tevsîk yönündeki kanaatlerine ilaveten Hasen'in şeyhi Ebû Münzir et-Tufâvî'yi Ali b. el-Medînî'nin tevsîki de dikkate alınırsa bu isnâdı sahîh saymak mümkündür. Fakat mezkûr iki râvinin hasenü'l-hadîs olduğunu gösteren değerlendirmeler öncelenirse isnâdı hasen kabul etmek gerekecektir.

1.2. Abdullah b. Ömer'den Abde b. Ebû Lübâbe Tarikiyle Gelen Rivayetler

1.2.1. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde Yer Alan Rivayet

Bu rivayetin isnâdı "Ebü'l-Muğîre (Abdülkuddûs b. el-Haccâc) → Evzâî → Abde b. Ebû Lübâbe → Abdullah b. Ömer" şeklindedir. Rivayetin metni ise şöyledir:

[50] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/297.
[51] İclî, *Maʿrifetü's-sikât*, 2/242.
[52] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 7/297; Mizzî, *Tehzîb*, 25/479.
[53] Mizzî, *Tehzîb*, 25/478-480.
[54] Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Sahîhu İbni Hibbân bitertîbi İbni Balabân*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993), 2/471 (No. 698).
[55] İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/122.
[56] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 3/34; Mizzî, *Tehzîb*, 6/305.
[57] Mizzî, *Tehzîb*, 6/305.
[58] Zehebî, *el-Kâşif*, 1/329.
[59] İbn Hacer, *Takrîb*, 1/209.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Abdullah b. Ömer'den aktarıldığına göre o şöyle demiştir: "*Rasûlullah (s.a.v.) bedenimin bir kısmından tuttu ve 'Ey Abdullah! Allah'a, onu görüyormuş gibi kulluk et ve dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol.' buyurdu.*"[60]

Bu rivayetin isnâdında yer alan Ahmed b. Hanbel'in şeyhi konumundaki Ebü'l-Muğîre (öl. 212/827), Ebû Hâtim tarafından sadûk olduğu ve hadislerinin yazılabileceği yönünde değerlendirilmiştir.[61] İclî, Zehebî ve İbn Hacer ise bu râviyi sika kabul etmişlerdir.[62] Onun şeyhi meşhur muhaddis ve fakih Abdurrahmân el-Evzâî'nin de (öl. 157/774) devrinin imâmı, sika ve sebt olduğu belirtilmiştir.[63] Aynı şekilde Evzâî'nin şeyhi Abde b. Ebû Lübâbe de İclî ve Ebû Hâtim tarafından sika sayılmıştır.[64] Yine İbn Hacer de bu râviyi sika saymış[65], Zehebî ise onun dindarlığına vurgu yapmıştır.[66] İçerdiği râvilerin tamamının tevsîk edilmiş olması bakımından mezkûr isnâdı sahîh olarak değerlendirmek mümkündür. Ebû Hâtim'in Ebü'l-Muğîre'yi sadûk sayması ise istisnâî kabul edilebilir.

1.2.2. Nesâî'nin *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında Yer Alan Rivayet

Bu rivayetin isnâdı "Muhammed b. Ali b. Meymûn → Muhammed b. Yûsuf → Evzâî → Abde b. Ebû Lübâbe → İbn Ömer" şeklindedir. Rivayetin metni ise şöyledir:

İbn Ömer'den aktarıldığına göre o şöyle demiştir: "*Rasûlullah (s.a.v.) bedenimin bir kısmından tuttu ve 'Allah'a, O'nu görüyormuşsun gibi kulluk et; dünyada ise sanki bir garip veya yolcu gibi ol.' buyurdu.*"[67]

Mezkûr isnâdda Nesâî'nin şeyhi konumunda bulunan Muhammed b. Ali b. Meymûn'u (öl. 268) bizzat Nesâî sika olarak değerlendirmiştir.[68] Yine bu râviyi Zehebî sika-me'mûn[69], İbn Hacer ise sika kabul etmiştir.[70] Onun şeyhi Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî de (öl. 212/827) İclî ve Ebû Hâtim tarafından sika sayılmıştır.[71] Yine Yahyâ b. Maîn'in ve Ebû Zür'a er-Râzî'nin onu başkalarına tercih ettiklerine dair de bilgiler vardır.[72] Öte yandan İbn Hacer de Nesâî'nin bu rivayetine işaret ederek râvilerinin tamamının sahîh hadis râvileri olduğunu belirtmiştir.[73] Bu bilgiler çerçevesinde söz konusu isnâdın sahîh olduğu söylenebilir.

[60] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10/297 (No. 6156).
[61] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 6/56.
[62] İclî, *Maʿrifetü's-sikât*, 2/100; Zehebî, *el-Kâşif*, 1/660; İbn Hacer, *Takrîb*, 1/610.
[63] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 5/266, 267.
[64] İclî, *Maʿrifetü's-sikât*, 2/108; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 6/89.
[65] İbn Hacer, *Takrîb*, 1/629.
[66] Zehebî, *el-Kâşif*, 1/677.
[67] Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, el-Horâsânî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Hasen Abdülmün'im Şelebî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 10/389 (No. 11803).
[68] Mizzî, *Tehzîb*, 26/157.
[69] Zehebî, *el-Kâşif*, 2/204.
[70] İbn Hacer, *Takrîb*, 2/115.
[71] İclî, *Maʿrifetü's-sikât*, 2/257; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 8/120.
[72] İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, 8/120.
[73] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/473.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. "DÜNYADA BİR GARÎB VEYA YOLCU GİBİ OL…" HADİSİNİN METİN ÖZELLİKLERİ

Mevzu bahis olan hadisin farklı tariklerle gelen metinlerinde bazı lafız farkları ve ziyadeler bulunmaktadır. Buna göre Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde "*Dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol.*" şeklindeki temel metinden sonra "*kendini ölüler arasında say*." ibaresi[74] yer almaktayken Buhârî bu son kısma yer vermemiştir. Mezkûr ibare İbn Mâce tarafından ise "*kendini kabir ehlinden say*." olarak nakledilmiştir ki[75] Tirmizî de önemsiz bir farkla aynı şekilde aktarmıştır.[76] Öte yandan hadisin Abde b. Ebû Lübâbe tarikiyle gelen metinlerinde Hz. Peygamber'in ilk cümlesi "*Allah'a, onu görüyormuş gibi kulluk et.*" şeklinde olup[77] bu ibare Mücâhid'den gelen metinlerde bulunmamaktadır.

Mezkûr metinlerdeki lafız farklarına ilaveten Hz. Peygamber'in İbn Ömer'e hitap ederken bedeninin hangi kısmını tuttuğunu gösteren ibarelerde de farklılık bulunmaktadır. Nitekim Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî; İbn Ömer'in "*bedenimin bir kısmından*" şeklindeki ifadesini müphem olarak nakletmişken[78], Buhârî ve İbn Hibbân "*omzumdan*" şeklinde sarih olarak aktarmışlardır ki bu Hz. Peygamber'in İbn Ömer'in omzuna dokunarak bu nasihatte bulunduğunu ortaya koymaktadır.[79]

Hadisin devamındaki, İbn Ömer'e nispet edilen sözün Ahmed b. Hanbel'in, İbn Mâce'nin ve Nesâî'nin eserlerinde yer almadığı görülmektedir. Bu sözü Buhârî[80], Tirmizî[81] ve İbn Hibbân[82] ise benzer metinlerle nakletmişlerdir. Fakat Tirmizî'nin *es-Sünen*'indeki metnin sonunda diğerlerinden farklı olarak Hz. Peygamber'in "*Çünkü ey Abdullah! Yarın isminin ne olacağını (yarın ne durumda olacağını) bilemezsin*."[83] dediği de nakledilmiştir.

Yukarıda kaydedilen farklı metinler, anlam birliğini büyük ölçüde korumakla birlikte rivayetin lafız ve içerik bakımından taşımış olduğu nakil çeşitliliğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu çeşitliliğin temel nedeni olarak ilk akla gelen etkenin ise râvi tasarrufları olduğu söylenebilir. Söz konusu tasarruflar râvilerin zabt düzeyindeki farklılıklarla ilgili olabileceği gibi hadislerin mana ile rivayetinden de kaynaklanmış olabilir. Nitekim mana ile rivayetin erken dönemlerden itibaren hadisçilerin, fukahânın ve usul âlimlerinin ekseriyetine göre anlamı tahrif etmemek gibi bazı şartlarla caiz görülmesinin[84] tesiriyle rivayet geleneği büyük oranda bu yönde şekillenmiş ve râviler hadisleri naklederken anlamı esas almışlardır. Bu da rivayetlerde bazı lafız ve metin farklarının ortaya çıkması sonucunu vermiştir. Fakat söz ile

[74] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 8/383 (No. 4764).
[75] İbn Mâce, "Zühd", 3 (No. 4114).
[76] Tirmizî, "Zühd", 25 (No. 2333).
[77] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10/297 (No. 6156); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 10/389 (No. 11803).
[78] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10/297 (No. 6156); İbn Mâce, "Zühd", 3 (No. 4114); Tirmizî, "Zühd", 25 (No. 2333); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 10/389 (No. 11803).
[79] Buhârî, "Rikâk", 3 (No. 6416); İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 2/471 (No. 698).
[80] Buhârî, "Rikâk", 3 (No. 6416).
[81] Tirmizî, "Zühd", 25 (No. 2333).
[82] İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 2/471 (No. 698).
[83] Tirmizî, "Zühd", 25 (No. 2333).
[84] İbnü's-Salâh, *ʿUlûmu'l-hadîs*, 213-214. Mana ile rivayet meselesiyle ilgili tafsilatlı bilgi ve lehteki ve aleyhteki delilleri için bk. Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, 1/503-585.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

maksut olan mana olduğu için anlama isabet ettirildiği zaman bu farklılıkların bir sorun teşkil etmeyeceği izaha muhtaç değildir. Öte yandan Hz. Peygamber'in İbn Ömer'e, onun da kendi talebelerine bu sözü farklı zamanlarda ve mekânlarda ve farklı lafızlarla birden çok kez aktarmış olması da metin farklılıklarının muhtemel sebepleri arasında görülebilir. Zira bu tür Nebevî tavsiyelerin ashâbın eğitim sürecinde sadece bir defa gerçekleştiğini iddia etmek mümkün olmasa gerektir.

3. "DÜNYADA BİR GARÎB VEYA YOLCU GİBİ OL…" HADİSİNİN MUHTEVA TAHLİLİ

Çalışma konumuz olan hadisin muhteva olarak doğru anlaşılabilmesi açısından taşıdığı iki temel kavram oldukça önemlidir. Bunlar "*garîb*" ve "*ibnü's-sebîl*" kavramlarıdır. Bunlardan garîb, sözlük anlamı itibariyle tek/yalnız olmayı, benzersizliği ve uzaklığı tanımlamaktadır.[85] İbnü's-sebîl ise seferde ve evinden uzakta olan kişi demektir.[86] Bu anlamda vatanından uzakta bulunan kişi tanışıp kaynaştığı akrabalarından ve arkadaşlarından ayrı olduğu için adeta yalnız kalmış kimse gibidir ve bu durum garîb ile aynı kökten gelen "*gurbet*" kavramıyla ifade edilir.[87] İnsanın, aşina olduğu kişiler ve mekânlar sayesinde mutlu olacağı, bunun dışında ise yalnızlık ve tedirginlik hissedeceği şeklindeki psikolojik gerçeklik hadiste zikredilen temsil noktasında oldukça önemlidir. Hadisi nakleden İbn Ömer'in, sonrasında yaptığı izah da bir sahâbînin nebevî bir irşattan ne anladığını yansıtması bakımından oldukça önemlidir. Bu açıklama daha sonraları tasavvuf literatüründe "tûl-i emel" olarak isimlendirilecek olan ve açgözlülük, insanın hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için çalışması hâlini tanımlayan[88] tutuma karşı bir uyarı mahiyetinde görülebilir. Buna göre İbn Ömer'in ilgili sözü sabah ile akşam arasındaki kısa süre kadar dahi dünyada yerinin garanti olmadığına ve ecelin bundan önce de gelebileceğine dair bir bilince ve hayatı ve sağlığı bu bilinçle değerlendirerek emeli kısa tutmaya davet etmektedir.[89] Bu noktada hadisin Abde tarikindeki, başka rivayetlerde "ihsân" olarak tanımlanan[90] "*Allah'ı görür gibi ibadet etme*" şeklindeki manevî seviyeye ulaşma yönündeki nebevî tavsiyenin, söz konusu bilincin elde edilmesiyle bir sebep sonuç bağı içerisinde olduğu da anlaşılmaktadır.

Dünyaya karşı söz konusu mesafeli tutum esasen birçok Kur'ân ayetiyle de ortaya konulmuştur. Örneğin Kehf sûresinin 45-46. âyetlerinde dünya hayatının mahiyeti ve geçiciliği, dikkat çekici bir teşbih üzerinden ortaya konulmaktadır. Buna göre dünya hayatı, gökten indirilen yağmurla canlanan ve yeşeren bitkilere benzetilmektedir. Ancak bu canlılık kalıcı değildir; bitkiler zamanla kuruyarak rüzgârın savurduğu çerçöpe dönüşmektedir. Böylece dünya hayatının da tıpkı bu bitkiler gibi geçici ve fâni olduğu vurgulanmaktadır. Âyetin devamında mal ve

---

[85] Ebü'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kurʾân* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1431/2010), "grb", 361; Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrem İbn Manzûr, *Lisânu'l-ʿArab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr vd. (Kahire: Dâru'l-Maʿârif, ts.), "grb", 5/3225.

[86] Râgıb, *el-Müfredât*, "sbl", 229.

[87] İbn Manzûr, *Lisânu'l-ʿArab*, "grb", 5/3225.

[88] Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Anka Yayınları, 2005), 663; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012), 361.

[89] Bk. İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/473.

[90] Bk. Süleyman b. Dâvûd Tayâlisî, *el-Müsned*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî (Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999), 1/24 (No: 21); Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvâme (Cidde: Dâru'l-Kıble, ts.), 15/573 (No: 30945); Buhârî, "İmân", 37 (No. 50); Müslim, "İmân", 1 (No. 8).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

evlatların dünya hayatının birer süsü olduğu belirtilirken, kalıcılığı esas olan sâlih amellerin Allah katında hem sevap hem de ümit bakımından daha hayırlı olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla âyetler, insanın geçici dünya nimetlerine aldanmak yerine kalıcı olan ahiret hayatına yönelik sâlih amellere yönelmesi gerektiği mesajını, somut ve tasvirî bir anlatım yoluyla ortaya koymaktadır.[91]

Hadîd sûresinin 20. âyetinde de dünya hayatının mahiyeti, insanın dünyaya yönelik ilgisinin farklı boyutları üzerinden tasvir edilmektedir. Âyette dünya hayatı; oyun, eğlence, süs, insanlar arasında övünme ve mal ile evlatları çoğaltma yarışı şeklinde tanımlanmaktadır. Ardından bu hayatın geçiciliği, yağmurun ardından yeşeren bitkilerin bir süre çiftçilerin ilgisini çekmesi, daha sonra kuruyup sararması ve nihayet çerçöpe dönüşmesi üzerinden somutlaştırılmaktadır. Böylece dünya hayatının başlangıçta insana cazip ve kalıcı görünen nimetlerinin zaman içerisinde kaybolacağı vurgulanmaktadır. Âyetin devamında ise dünya hayatının geçici ve aldatıcı bir hazdan ibaret olduğu belirtilerek, bunun karşısında ahirette ilâhî azabın yanı sıra Allah'ın mağfireti ve rızasının bulunduğuna dikkat çekilmektedir. Bu yönüyle âyet, dünya hayatının geçiciliğini temsîlî anlatım yoluyla ortaya koymakta ve insanı kalıcı olan uhrevî hedeflere yönlendirmektedir.[92]

Bir başka Kur'ân âyeti ise dünya menfaatini azlıkla nitelendirmiş ve ahiretin, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlı olduğunu belirtmiştir.[93] Öte yandan ahiretin daha hayırlı olmasına ilaveten bâkî olduğunu da bildiren ve buna rağmen dünya hayatının tercih edilmesini eleştiren bir âyet daha bulunmaktadır.[94]

Kur'ân-ı Kerîm'in ortaya koyduğu bu dünya tasavvuru çeşitli rivayetlerde de oldukça somut şekilde görülmektedir. Bunlardan birine göre Hz. Peygamber bir hasır üzerinde yatıp uyur ve uyandığında hasır vücudunun yan tarafında iz bırakmış olur. Sahâbîlerin Hz. Peygamber'e bir döşek edinmeyi teklif etmeleri üzerine de o "*Dünya ile benim ne ilgim olabilir. Ben, dünyada bir ağaç altında gölgelendikten sonra orayı bırakıp giden bir yolcu gibiyim.*" buyurur.[95] Hem bu hadiste hem de incelediğimiz rivayette Hz. Peygamber'in yolcu kavramını seçmesi ise konuyu daha anlaşılır hale getirmektedir. Zira yolcu sefer esnasında yanına sadece kendisini menzile ulaştırmaya yetecek kadar eşya alır ve yolculuğunu engelleyecek gereksiz ağırlıklara önem vermez. Benzer şekilde bu temsilin de mümine, ahirete giden yolda kendisine fayda sağlamayacak fazla dünyalıklara tamah etmeyip ihtiyaç kadarını edinmeyi ve zahitçe yaşamı salık verdiği belirtilmiştir.[96]

Öte yandan mevzu bahis olan hadis ilk bakışta dünya hayatına hiç iltifat edilmemesi gerektiği anlamına geliyorsa da çok ince bir manayı taşıdı da gözden kaçmamalıdır. Nitekim gurbette veya yolda olmak da büsbütün amaçsız değildir. Gurbetteki bir kimse veya bir yolcu her ne kadar menzile yönelmiş olsa da bulunduğu halin de gerekleri ve kendisine yüklediği görevler

[91] Bk. Kehf, 18/45-46.
[92] Bk. Hadîd, 57/20.
[93] Bk. Nisa, 4/77.
[94] A'lâ, 87/16-17.
[95] Tirmizî, "Zühd", 44 (No. 2377).
[96] Ebü'l-Hasen Alî b. Halef b. Abdülmelik b. Battâl el-Kurtubî, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1423/2003), 10/149; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/473.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

vardır ve o bunları yapmakla yükümlüdür. Dolayısıyla bu hadisin dünyayı tamamen terk etmeyi öngörmediği, sadece buranın temel amaç sayılmamasını istediği söylenebilir. Bu bağlamda önceki din mensuplarının, kendilerine emredilmediği halde ruhbanlığı icat ettiklerinden fakat buna da hakkıyla riayet edemediklerinden bahseden âyetler[97] oldukça önemlidir. Bir başka âyet ise Allah Teâlâ'nın yeryüzündeki her şeyi insanların faydası için yarattığını bildirmektedir.[98] Yine insanların, kendilerine verilen temiz ve helal rızıklardan istifade etmelerinin[99] ve geçim için ticaretin meşruiyetinden[100] bahseden âyetler de bu bağlamda mutlaka hatırlanmalıdır. Hadisler ise dinin kolaylık ve müsamaha üzerine kurulu olduğunu ve amellerim eksiksiz olsun diye kendini zorlayan kimselerin mutlaka usanacağını bildirmiş; bilhassa ibadetler noktasında, ifrat ve tefritten uzak dengeli bir yol tutmayı, az da olsa devamlı amel ve ibadeti tavsiye etmiştir.[101] Bu veriler İslâm'a göre dindarlık adına dünyadan tamamen uzaklaşmak gerekmediği hususunda oldukça açıktır.

Söz konusu hadisin ve genel olarak İslâm dininin dünya tasavvurunun toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde devamı noktasında önemli katkılar sunduğu da ifade edilmelidir. Nitekim dünya hayatının geçici olduğu bilincinin hazcı ve bencil eğilimlere baskın geldiği bir toplumsal hayatta sabır, anlayış, geniş yüreklilik, sevecenlik, karşılıklı haklar ve görevler noktasındaki hassasiyet gibi ahlâkî tutumların yaygınlaşacağı tahmin edilebilir. Bu noktada Bedrüddîn el-Aynî'nin (öl. 855/1451) değerlendirmeleri oldukça önemlidir. Buna göre o, gurbette olan kimsenin, çevresindeki insanları çok fazla tanımadığı için haset, düşmanlık, çekememezlik, ikiyüzlülük, geçimsizlik gibi, insanlarla çok içli dışlı olmaktan kaynaklanan ahlakî zaaflardan uzak kalabileceğini belirtmiştir.[102] Dolayısıyla insanın bu dünyada kendisini gurbetçi gibi hissetmesi ahlâkî erdemlerin bilhassa beşerî ilişkilere yansıması bakımından önem taşımaktadır. Yine Aynî'nin ifadesiyle gurbetteki kimsenin buradaki ikameti muayyen günlerle sınırlı olduğu için kendisini Allah'tan uzaklaştıracak ev, bağ, bahçe ve aile gibi dünyalıklarla da iştigali fazla olmayacaktır. Bu hususta yolcunun durumu ise gurbette olandan çok daha ileridedir. Çünkü o seyir halinde olduğu için dünyevî ilgileri gurbetteki kimsenin ilgilerinden daha azdır.[103] Dolayısıyla bu dünyada bir garîb veya yolcu olduğu bilincinin, kişiye bireysel dindarlık konusunda da büyük destek sağlayacağı aşikârdır. Ancak bu bireysel dinî hassasiyetin, maddî menfaat dürtüsüyle toplumun diğer bireylerine karşı kuralsız tavırların önüne geçeceği de öngörülebilir. Dolayısıyla söz konusu hadisin her anlamda toplumsal huzura hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

[97] Hadîd, 57/27.
[98] Bakara, 2/29.
[99] Bakara, 2/172.
[100] Nisâ, 4/29.
[101] Bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 33/32 (No. 19786); 38/61 (No. 22963); Buhârî, "Îmân", 29 (No. 39); Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünen*, tsh. Ahmed Şemsüddîn (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 2009), "Îmân", 28 (No. 5044); İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 2/63 (No. 351).
[102] Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *ʿUmdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, tsh. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1421/2001), 23/50.
[103] Aynî, *ʿUmdetü'l-kârî*, 23/50.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

4. SONUÇ

Bu çalışmamızda "*Dünyada sanki bir garîb veya yolcu gibi ol.*" şeklindeki merfû hadis isnâd, metin ve muhteva bakımından incelenmiştir. Netice itibariyle bu hadisin sadece Abdullah b. Ömer'den nakledildiği belirlenmiştir. Bu bakımından hadis garîbdir. Öte yandan teferrüdün sahâbe tabakasında bulunması bakımından ferd-i mutlaktır. Fakat sünnî hadis usulü kriterlerine göre bir hadisin garîb olması tek başına onun zayıf sayılması için yeterli değildir. Sahîh bir isnâda sahipse o hadis sahîh ve makbûl sayılır. Nitekim bu hadis tâbiîn tabakasında Mücâhid b. Cebr ve Abde b. Ebû Lübâbe olmak üzere iki râviden gelmiş, bunların ilkinden gelen beş tarikin farklı ricâl değerlendirmelerine göre sahîh, sahîh li-gayrihî, hasen, hasen li-gayrihî gibi hükümler aldığı görülmüştür. Diğerinden gelen iki tarikin ise sahîh olduğu belirlenmiştir. Bu sıhhat hükümlerinin tamamı ise ilgili hadisin dinî konularda delil olarak kullanılmaya uygun olduğu ve dolaysıyla Müslümanlar açısından bilgi ve amel değeri taşıdığı sonucunu vermiştir. Hadisin metnindeki farklılıklar, ihtisar ve tafsil gibi özelliklerin ise önemli düzeyde olmayıp hadisin manasına tesir etmediği görülmüştür.

Muhteva olarak ise hadis temelde Müslüman bireye dünya hayatının geçiciliği bilincini vermekte ve tûl-i emel olarak isimlendirilen ve genelde dinî ve ahlâkî yozlaşmanın temel sebebi olarak kabul edilen tutuma karşı onu uyarmaktadır. Bununla birlikte dünya hayatına dair dinin bu menfi görünümlü yaklaşımının büsbütün bir ruhbanlığı, dünyayı mamur hale getirme çabasını terk etmeyi gerektirdiği iddia edilemese gerektir. Nitekim Kur'ân ve sünnet birçok açıdan bireysel ve toplumsal hayatı imar faaliyetlerini emretmekte ve bunu insanın temel görevlerinden saymaktadır. Bu noktada dinin tâbilerinden beklentisinin dünya hayatını onurlu şekilde yaşamak için gereken bütün vesileleri kullanmaları olmakla birlikte zihinsel bir tutum olarak dünya hayatını var oluşun temel gayesi saymamaları ve ahiret mutluluğunu daima bütün yaşam faaliyetlerinin nihaî gayesi olarak belirlemeleridir denilebilir. Bu bireysel yaklaşımın beşerî ilişkilere de yansıyacağı ve karşılıklı anlayış ve hoşgörünün hâkim olduğu, huzurlu bir toplumsal düzenin tesisine katkı sunacağı da rahatlıkla öngörülebilir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî. *el-Müsned*. 50 Cilt. thk. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1995.

Aynî, Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed. *ʿUmdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. tsh. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1421/2001.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmiʿu's-sahîh*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1999.

Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları, 3. Baskı, 2005.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit. *el-Kifâye fî maʿrifeti usûli ʿilmi'r-rivâye*. thk. Ebû İshâk İbrâhîm b. Mustafâ ed-Dimyâtî. Mit Ghamr: Dâru'l-Hüdâ, 1423/2003.

İbn Battâl, Ebü'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdülmelik. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 10 Cilt. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2. Baskı, 1423/2003.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İbn Ebû Şeybe. Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. thk. Muhammed Avvâme. Cidde: Dâru'l-Kıble, ts.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Tehzîbu't-Tehzîb*. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1995.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Takrîbu't-Tehzîb*. 2. Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 2. Baskı, 1415/1995.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, 2005.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Kitâbu's-sikât*. 9. Cilt. Thk. es-Seyyid Şerefüddîn Ahmed. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1. Baskı, 1395/1975.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Ṣaḥīḥu İbni Ḥibbān bitertībi İbni Balabān*. 18 Cilt. thk. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993.

İbn Ebû Hâtim, Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1953.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları/Dâru Sehnûn, 2. Basım, 1413/1992.

İbn Manzûr, Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrem. *Lisânu'l-ʿArab*. 7 Cilt. thk. Abdullah Ali el-Kebîr vd. Kahire: Dâru'l-Maʿârif, ts.

İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî. *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*. 11 Cilt. thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1. Baskı, 1421/2001.

İbnü's-Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdurrahmân eş-Şehrezûrî. *ʿUlûmu'l-hadîs*. thk. Nûruddîn Itır. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muʿâsır/Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1406/1986.

İclî, Ahmed b. Abdillâh. *Maʿrifetü's-sikât*. 2. Cilt. thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1405/1985.

Mizzî, Cemâlüddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf. *Tehzîbu'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*. 35 Cilt. thk. Beşşâr Avvâd Marûf. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, 1403/1983.

Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmiʿu's-sahîh*. Dımaşk: Dâru't-Takvâ, 1. Baskı, 1434/2012.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Hasen Abdülmün'im Şelebî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb. *es-Sünen*. tsh. Ahmed Şemsüddîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 2. Baskı, 2009.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed. *el-Müfredât fî ġarîbi'l-Kurʾân*. Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, 1431/2010.

Tayâlisî, Süleyman b. Dâvûd. *el-Müsned*. 4 Cilt. Thk. Muhammed b. Abdilmuhsin et-Türkî. Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999.

Tirmizî, Muhammed b. Îsâ b. Sevre. *Câmiʿu't-Tirmizî*. Riyâd: Dâru's-Selâm, 1999.

Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 1. Baskı, 2012.

Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ*. 25 Cilt. thk. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 11. Baskı, 1417/1996.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed. *el-Kâşif fî marifeti men lehû rivâyetün fi'l-kütübi's-sitte*. thk. Muhammed Avvâme, Ahmed Muhammed Nemr el-Hatîb. Cidde: Dâru'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye/Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 1992.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İSLÂM HUKUKUNDA "YASAĞIN SİRAYETİ" İLKESİ: RİVAYET MERKEZLİ BİR İNCELEME[1]

Doç. Dr. Serkan ÇELİKAN
Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
serkancelikan@hotmail.com - 0000-0001-6469-9533

ÖZET

İslâm hukukunda yasaklanmış olan bazı davranışlar, ilişkili oldukları başka bir takım davranışı da mahzurlu hale getirmektedir. Bu tabiî bir durumdur. Zira söz konusu eylemlerin yasaklanmasıyla hedeflenen menfaatlerin temini veya yine bu kapsamdaki olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi, bunlarla doğrudan alakalı diğer bazı eylemler devam ettiği sürece mümkün olmaz. Ne var ki yasağın sirayeti olarak isimlendirilebilecek bu hususun genelde bilinmediğine ve mahzurlu eylemlerin yalın halleriyle değerlendirildiğine şahit olunmaktadır. İslâm hukukunun Kur'ân-ı Kerîm'le birlikte temel kaynaklarından kabul edilen Hz. Peygamber'in sünnetine bakıldığında ise bu meselenin birçok örnekle ortaya konulduğu görülmektedir. Diğer yandan Nebevî sünnetteki bu prensip zaman içerisinde temel bir hukuk ilkesine de dönüşmüştür. Söz konusu bu ilke en öz haliyle "Alması yasak olan bir şeyin, vermesi de yasaktır." ve "İşlenmesi yasak olan bir şeyin, istenmesi de yasaktır." şeklinde formüle edilen temel fıkıh kuralları ile ifade edilmektedir. Bu çalışma söz konusu ilkeyi Nebevî sünnette yer alan örnekler çerçevesinde incelemeyi hedeflemiştir. Netice itibariyle faizin ve rüşvetin alınıp verilmesi, yasaklanmış bazı fiillerden elde edilen gelirler ve yine yasaklı bazı eylemleri yapanlar ve yaptıranlar ile ilgili çeşitli rivayetlerin mezkûr ilkeyi oldukça açık şekilde temellendirdikleri tespit edilmiştir. Öte yandan mevzu bahis olan ilke İslâm hukukunun tâli delillerinden sedd-i zerâiye de benzemekle birlikte aralarında fark bulunmaktadır. Zira sedd-i zerâi esasen mubah bir fiilin, dinin meşru görmediği bir sonuca götürmesinin kesin veya kuvvetle muhtemel olması durumunda yasaklanmasını tanımlayan bir kavramdır. Konumuz olan ilke ise bizâtihi mahzurlu eylemlerin, kendileriyle ilişkili diğer bazı eylemleri de mahzurlu hale getirmesiyle ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İslâm Hukuku, Yasağın Sirayeti, Hukuk İlkesi.

THE PRINCIPLE OF THE "EXTENSION OF PROHIBITION" IN ISLAMIC LAW: AN ANALYSIS WITHIN THE FRAMEWORK OF HADITHS

ABSTARCT

Certain acts prohibited in Islamic law render other acts associated with them objectionable as well. This is a natural consequence of the prohibition, since the attainment of the interests intended by prohibiting such acts, or the elimination of the harms associated with them, cannot

[1] Bu bildiri yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

be fully achieved as long as certain other acts directly related to them continue to be carried out. Nevertheless, it is often observed that this phenomenon, which may be referred to as the "extension of prohibition" is generally overlooked and that objectionable acts are assessed merely in their isolated forms. An examination of the Sunnah of the Prophet, which is regarded, alongside the Qurʾān, as one of the primary sources of Islamic law, demonstrates that this issue is illustrated through numerous examples. Moreover, this principle found in the Prophetic Sunnah was subsequently developed into a fundamental legal maxim. In its most concise formulation, this principle is expressed through the following legal maxims: "Whatever one is prohibited from taking is likewise prohibited to give" and "Whatever one is prohibited from doing is likewise prohibited to request." The present study aims to examine this principle through examples found in the Prophetic Sunnah. The findings indicate that various narrations concerning the giving and receiving of interest and bribes, income derived from certain prohibited acts, and those who perform or commission certain prohibited acts provide clear support for the aforementioned principle. On the other hand, although this principle resembles *sadd al-dharāʾiʿ*, one of the subsidiary sources of Islamic law, the two are distinguishable. *Sadd al-dharāʾiʿ* essentially refers to the prohibition of an otherwise permissible act when it is certain or highly probable that the act will lead to an outcome that is not sanctioned by Islamic law. The principle under discussion, by contrast, concerns the way in which acts that are intrinsically objectionable render certain other acts associated with them objectionable as well.

Keywords: Hadith, Islamic Law, Propagation of Prohibition, Legal Principle.

1. GİRİŞ

İslâm hukukunun mahzurlu olarak kabul ettiği bazı fiiller, ilişkili oldukları veya aralarında sebep-sonuç bağı bulunan diğer bir takım fiillerin de kendileri gibi mahzurlu kabul edilmesini gerektirir. Bu durum, hukukun daima maslahatı temin etme şeklindeki temel gayesi bakımından oldukça tabiîdir. Zira söz konusu davranışların yasaklanmasıyla hedeflenen bireysel ve toplumsal menfaatlerin temini veya yine bu kapsamdaki olumsuzluklardan uzak kalınabilmesi, bunlara tâbi diğer eylemler engellenmeden genellikle mümkün olmaz. "Yasağın sirayeti" olarak isimlendirilebilecek bu ilke İslâm hukukunun tâli delillerinden sedd-i zerâiyi akla getirmekle birlikte aralarında fark bulunduğu belirtilmelidir. Nitekim sedd-i zerâi, özü itibarıyla mahzurlu kabul edilmeyen ve esasen mubah olan bir eylemin, dinen zarar/fesat olarak değerlendirilen bir netice vermesinin veya böyle bir neticeyi içeren ve meşrû olmayan bir eyleme aracı olmasının kesinlik kazanması ya da kuvvetli bir ihtimal taşıması durumunda yasaklanmasını ifade eden bir kavramdır.[2] Konumuz olan ilke ise yukarıda da ifade edildiği üzere bizâtihi mahzurlu eylemlerin, kendileriyle ilişkili diğer bir takım eylemleri de mahzurlu hale getirmesiyle ilgilidir.

Öte yandan yasağın sirayeti ilkesinin mükellefler tarafından çoğunlukla bilinmediği ve onların mahzurlu bazı eylemleri mücerret halleriyle değerlendirme eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Bu nedenle herhangi bir yasaklı fiilin bizatihi kendisini işlemeyen bireyin bu fiille ilşikili, buna götüren, zemin hazırlayan ve kolaylaştıran başka bir eylemi işlerken

[2] Abdülkerîm Zeydân, *el-Vecîz fî usûli'l-fikh* (b.y.: Müessesetü Kurtuba, ts.), 245; İbrahim Kâfi Dönmez, "Sedd-i Zerâi'", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 36/278.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kendisini sorumlu hissetmediğine dair olaylarla sıklıkla karşılaşılmaktadır. İslâm hukukun Kur'ân-ı Kerîm'le birlikte temel kaynaklarından kabul edilen Hz. Peygamber'in sünnetine bakıldığında ise mezkûr ilkenin çeşitli örneklerle ortaya konulduğu görülmektedir. Çalışmamız dinin maksatlarının gerçekleşmesi nokasında oldukça önemli olan bu ilkeyi sünnetteki söz konusu örnekler çeçevesinde incelemeyi hedeflemektedir. Fakat Nebevî sünnetteki bu örneklerin ilerleyen süreçlerde bazı temel hukuk kurallarının da kaynağı olduğu anlaşılmaktadır ki öncelikle bunlarla ilgili bilgi vermek faydalı olacaktır.

2. YASAĞIN SİRAYETİ İLE İLGİLİ TEMEL HUKUK İLKELERİ

İslâm hukukunun temel kuralları içerisinde yasağın sirayeti hakkında görüldüğü kadarıyla en belirgin olduğu söylenebilecek iki kural vardır. Bunlar şöyledir:

a) Alması yasak olan bir şeyin, vermesi de yasaktır.[3]

b) İşlenmesi yasak olan bir şeyin, istenmesi de yasaktır.[4]

Mezkûr kurallardan ilkine Süyûtî (öl. 911/1505) ve İbnü'n-Nüceym (öl. 970/1563) genel fıkıh ilkeleri hakkında telif etmiş oldukları *el-Eşbâh ve'n-nezâir* isimli kitaplarında "*Mâ ḥarume ahzuhû ḥarume iʿṭâʾuhû*" metniyle[5] ikinci kurala ise "*Mâ ḥarume fiʿluhû ḥarume ṭalebuhû*" metniyle yer vermişlerdir.[6] Öte yandan Süyûtî söz konusu hukuk kurallarına oldukça benzeyen bir başka kuraldan daha bahsetmiştir ki "*Mâ ḥarume istiʿmâluhû ḥarume ittihâzuhû (Kullanılması haram kılınmış bir şeye sahip olunması da haramdır)*"[7] şeklindedir.

İlk olarak kaydedilen fıkıh kuralı, haram kılınan bir şeyin alınması ile verilmesi arasında hüküm bakımından herhangi bir farklılık bulunmadığını ifade etmektedir. Buna göre, haram olan bir şeyin verilmesi haram olduğu gibi alınması da haramdır. Aynı şekilde, mekruh hükmündeki bir şeyin verilmesi ve alınması da mekruh kabul edilmektedir.[8] İkinci kural ise yapılmasına haram hükmü verilmiş bütün eylemlerin, yapılmasının istenilmesinin de haram hükmünde olduğu anlamına gelmektedir.[9] Mezkûr anlamlara göre bu fıkıh kuralları arasında muhteva benzerliği bulunduğu söylenebilir ki bu benzerliğe Ali Haydar Efendi (öl. 1935) tarafından da işaret edilmiştir.[10] Ahmed Zerkâ (öl. 1938) ise, "*...Birr (İyilik) ve takvâ (Allah'a karşı sorumluluk bilinci) hususunda birbirinize yardım edin! Günahta ve taşkınlıkta yardımlaşmayın!...*"[11] âyet-

[3] Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Cemiyeti, *Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye* (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1300/1882), 26 (mad. 34).
[4] *Mecelle*, 26 (mad. 35).
[5] Celalüddîn Abdurrahman es-Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fî kavâidi ve furûi fıkhi'ş-Şâfiiyye* (Mekke/Riyâd: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1418/1997), 1/246; Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed İbnü'n-Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, thk. Muhammed Mutî' el-Hâfız (Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 1983), 83. Ayrıca bk. Mesûd Efendi, *Mirât-ı Mecelle* (Dersaâdet: Matbaa-i Osmaniye, 1302/1884), 20; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslamiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu* (İstanbul: Bilmen Yayın Evi, 1967), 1/266.
[6] Suyûtî, *el-Eşbâh*, 1/246; İbnü'n-Nüceym, *el-Eşbâh*, 183. Ayrıca bk. Mesûd Efendi, *Mir'ât-ı Mecelle*, 21; Bilmen, *Kâmûs*, 1/266.
[7] Suyûtî, *el-Eşbâh*, 1/246. Bu fıkıh ilkesinin diğer bir formu için bk. Zuhaylî, *el-Kavâidu'l-fıkhiyye*, 1/631.
[8] Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1423/2003), 1/43; Bilmen, *Kâmûs*, 1/266; Ahmed b. Muhammed ez-Zerkâ, *Şerhu'l-kavâidi'l-fıkhıyye*, thk. Mustafa Ahmed Zerkâ (Dımeşk: Dâru'l-Kalem, 1409/1989), 215.
[9] Ali Haydar, *Dürer*, 1/44; Bilmen, *Kâmûs*, 1/266; Zerkâ, *Şerhu'l-kavâid*, 217.
[10] Ali Haydar, *Dürer*, 1/44.
[11] Mâide, 5/2.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

i kerîmesinin özellikle ilk fıkıh kuralı ile ilgisine dikkat çekmiştir ki[12] bu ilgi oldukça doğal görünmektedir. Zira herhangi bir mahzurlu fiile veya tam tersi yararlı bir davranışa zemin hazırlayan bütün davranışları söz konusu eyleme yardımcı eylemler olarak değerlendirmek ve aralarında fark bulunmadığını kabul etmek makul görünmektedir.

Süyûtî ve İbnü'n-Nüceym ilk olarak zikredilen fıkıh kuralı için, faizi, zina gelirini, rüşveti, falcılara, ölen kişiye ağıt yakan kadınlara ve çalgıcılara ödenen ücreti örnek olarak kaydetmişlerdir.[13] Bununla birlikte İbnü'n-Nüceym, bazı özel durumları bu genel hükmün dışında değerlendirmiştir. Bunlardan biri, kişinin canına veya malına yönelik bir tehlikeden endişe etmesi yahut yöneticiler aracılığıyla bir işini gördürmek zorunda kalması hâlinde rüşvet vermesidir. Ancak İbnü'n-Nüceym hâkimleri bu istisnanın dışında tutmuştur; zira hâkimlere hangi durumda olursa olsun rüşvet vermek veya onlardan rüşvet almak haramdır. Bunun yanı sıra, bir esirin kurtarılması amacıyla veya hicvetmesinden korkulan bir kimseye de, onun dilinden kurtulmak maksadıyla para verilmesi caiz görülmüştür. Benzer şekilde vasînin, koruması altındaki malın bir gaspçının eline geçmesinden endişe etmesi durumunda, malı kurtarmak amacıyla bir miktar ödeme yapması da mümkün kabul edilmiştir.[14]

3. YASAĞIN SİRAYETİ İLE İLGİLİ TEMEL HUKUK İLKELERİNİN HADİSLERDEKİ TEMELLERİ

Temel hadis kaynaklarında özellikle "*Alması yasak olan bir şeyin, vermesi de yasaktır.*" şeklindeki fıkıh kuralının esası olarak kabul edilebilecek çeşitli rivayetler yer almaktadır. Yukarıda Süyûtî'den ve İbnü'n-Nüceym'den alıntılanan mahzurlu davranışları da ihtiva eden bu rivayetleri şöyle sıralamak mümkündür:

3.1. Faizi Alan İle Veren Arasında Fark Bulunmadığı Hakkındaki Rivayet

Ebû Saîd el-Hudrî'den (öl. 74/693), en eski tarihli eser olarak İbn Ebû Şeybe'nin (öl. 235/849) *el-Musannef*'inde tahrîc edilen bu rivayetin başında Hz. Peygamber'in, faize konu olan bazı değerli eşyalar ve gıda maddeleri yanında faizin gerçekleşme şekline dair sözü yer almış, devamında ise bu işlemi yapmış olma noktasında, faizi alanla verenin eşit olduğunu (aralarında fark bulunmadığını) buyurduğu aktarılmıştır.[15]

Mezkûr rivayetin Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855), *el-Müsned*'de tahrîc ettiği üç ayrı metni[16] ve ayrıca Abd b. Humeyd'in (öl. 249/863-64) ve Ebû Avâne'nin (öl. 316/929) *el-Müsned*'leri[17],

[12] Zerkâ, *Şerhu'l-kavâid*, 215.
[13] Suyûtî, *el-Eşbâh*, 1/246; İbnü'n-Nüceym, *el-Eşbâh*, 183. Ayrıca bk. Mesûd Efendi, *Mir'ât-ı Mecelle*, 20; Ali Haydar, *Dürer*, 1/43; Bilmen, *Kâmûs*, 1/266; Zerkâ, *Şerhu'l-kavâid*, 215.
[14] İbnü'n-Nüceym, *el-Eşbâh*, 183. Ayrıca bk. Mesûd Efendi, *Mir'ât-ı Mecelle*, 21.
[15] Abdullah b. Muhammed İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvâme (Cidde: Dâru'l-Kıble/Dımaşk: Müessesetü Ulûmu'l-Kur'ân, 1427/2006), 11/470 (No. 22939).
[16] Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1995), 18/46 (No. 11466), 18/179, (No. 11635), 18/415, (No. 11928). Bu rivayetlerin senedlerini Şuayb el-Arnaût, Müslim'in şartları açısından sahîh saymıştır.
[17] Ebû Muhammed Abd b. Humeyd el-Kissî, *el-Müsned*, thk. Subhî Bedrî Sâmerrâî vd. (Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1408/1988), 272 (No. 862); Ya'kûb b. İshâk Ebû Avâne el-İsferâinî, *Müsnedü Ebî Avâne* (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 3/382 (No. 5398).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Müslim'in (öl. 261/875) *es-Sahîh*'i[18] ve Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *es-Sünen*'indeki[19] metinleri de küçük farklar dışında bu rivayetle aynı olup senedleri ise yine Ebü'l-Mütevekkil en-Nâcî (öl. 108/726) isimli râvinin Ebû Saîd el-Hudrî'den, Ebû Saîd'in de Hz. Peygamber'den naklettiğini göstermektedir. Dârekutnî'nin (öl. 385/995) *es-Sünen*'i ve Hâkim'in (öl. 405/1014) *el-Müstedrek*'inde ise yalnızca faizi alanlarla verenler arasında fark bulunmadığını gösteren kısma yer verilmiştir. Bu eserlerden *es-Sünen*'deki ibare "*el-Âḫiẕu ve'l-muʿṭî mine'r-ribâ sevâʾun*" şeklindeyken[20] *el-Müstedrek*'deki ibare ise "*el-Āḫiẕu ve'l-muʿṭî sevâʾun fi'r-ribâ*" şeklindedir ki[21] metin ve anlam bakımından aralarında fark bulunmadığı söylenebilir. Mezkûr iki eserdeki senedler de aynı şekilde Ebü'l-Mütevekkil'in Ebû Saîd el-Hudrî'den naklettiğini onun da Rasûlullah'tan (s.a.v.) aktardığını göstermektedir. Ayrıca Hâkim, söz konusu rivayetin senedi sahîh olmakla birlikte Buhârî'nin (öl. 256/870) ve Müslim'in buna eserlerinde yer vermediklerini kaydetmiş, Zehebî de (öl. 748/1348) onun bu değerlendirmesini onaylamıştır.[22] Fakat daha önce de belirtildiği gibi rivayetin başka bir metnini Müslim *es-Sahîh*'inde tahrîc etmiştir ki Hâkim'in bunu gözden kaçırdığı veya farklı bir Müslim nüshasına sahip olduğu düşünülebilir. Taşıdığı anlam itibariyle de rivayetin söz konusu hukukî ilkelere temel teşkil ettiği oldukça açıktır.

3.2. Rüşvet Alan ve Veren Kimseler hakkındaki Rivayet

Temel hadis kaynaklarında rüşvet ile ilgili de bazı rivayetler yer almaktadır. Rüşvet, bir hakkın engellenmesi veya batılın gerçekleştirilmesi amacıyla verilen mal veya menfaat şeklinde anlaşılmıştır. Buna göre rüşveti veren, haksız menfaat elde etmek veya bir hakkı engellemek amacı güderken, alan kişi de normalde yerine getirmesi gereken bir hakkı ifa etmek ya da terk etmesi gereken bir batılı bırakmak karşılığında rüşvet alır. Ancak kişinin, hakkını elde etmek veya uğradığı zulmü gidermek amacıyla rüşvet vermek zorunda kalması durumunda bunun mahzurlu olmadığı da ifade edilmiştir.[23] Fakat hak sahibinin hakkını elde etmesi ve mazlumun zalime karşı korunması kendilerinin aslî görevi olması bakımından yöneticiler ve hâkimler bu ruhsatın dışında sayılmışlardır. Dolayısıyla görevlerini yapmanın karşılığında meşrû olmayan bir menfaat temin edemezler.[24]

Rüşveti hem alanın hem de verenin lanetlendiği söz konusu rivayetlerin bazılarında Hz. Peygamber (a.s.) bunlara lanet ediyorken[25] bazılarında da Allah Teâlâ'nın bu kimselere lanet

---

[18] Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmiʿu's-sahîh* (Dımaşk: Dâru't-Takvâ, 1434/2012), "Müsâkât", 82 (No. 1584).

[19] Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Haydarâbâd: Meclisü Dâirati'l-Maârifi'n-Nizâmiyye, 1344), 5/278, (No. 10793).

[20] Ali b. Ömer ed-Dârekutnî, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnaût vd. (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004), 3/421 (No. 2879).

[21] Muhammed b. Abdullah el-Hâkim en-Nisâburî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990), 2/56 (No. 2307).

[22] Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/56, (No. 2307).

[23] Hüseyn b. Mes'ûd el-Begavî, *Şerhu's-sünne*, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Züheyr eş-Şâvîş (Dımaşk/Beyrût: Mektebu'l-İslâmî, 1403/1983), 10/88; Muhammed Şemsülhak Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvûd* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 9/340; Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm el-Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, tsh. Abdurrahmân Muhammed Osman (Beyrût: Dâru'l-Fikr, ts.), 4/565.

[24] Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 9/340; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 4/565-566.

[25] Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, thk. Muhammed b. Abdilmuhsin et-Türkî (Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999), 4/34, (No. 2390); İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 11/303 (No. 22397), 304 (No. 22398), 349, (No. 22529), 350 (No. 22530); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/87, (No. 6532); Süleymân b. el-Eş'as Ebû Dâvûd es-

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ettiğini bildirmiştir.[26] Diğer bir kısım rivayette ise Hz. Peygamber'in rüşveti alan ve veren kişilere Allah'ın lanetiyle bedduada bulunduğu görülmektedir.[27] Öte yandan rüşveti alanın da verenin de cehennemlik olduğunu gösteren bir rivayet daha bulunmaktadır.[28] En erken kaynak olarak Tayâlisî'nin *el-Müsned*'inde "İbn Ebû Zi'b → Hâris b. Abdurrahmân → Ebû Seleme b. Abdurrahmân → Abdullah b. Amr." senediyle tahrîc edilen bir rivayet bunların örneği olarak zikredilebilir ki şöyledir:

"*Rasûlullah (s.a.v.) rüşveti hem alana hem de verene lanet etti.*"[29]

Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde de aynı râvi zinciriyle tahrîc edilen bu rivayetin senedi, Şuayb el-Arnaût (öl. 2016) tarafından kavî (güçlü/sağlam) olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Arnaût, seneddeki râvilerin sika olduğunu ve el-Hâris b. Abdurrahmân dışındaki râvilerin Buhârî ile Müslim'in müşterek râvilerinden olduğunu ifade etmiştir.[30] Söz konusu râviden ise sünen müelliflerinin hadis naklettiği; Ahmed b. Hanbel'in ve Nesâî'nin (öl. 303/915) onda bir problem bulunmadığını söyledikleri; İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *es-Sikât*'ında ona yer verdiği; Zehebî'nin ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) bu râviyi sadûk kabul ettikleri de Şuayb el-Arnaût tarafından belirtilmiştir.[31] Öte yandan Tirmizî (öl. 279/892) mezkûr rivayeti hasen-sahîh olarak değerlendirmiş, Elbânî (öl. 1999) ise Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889), *es-Sünen*'inde naklettiği rivayeti sahîh kabul etmiştir.[32]

Mezkûr rivayetin Sevbân b. Bücdüd'den (öl. 54/674) gelen ve yukarıda kaydedilenle aynı olan bir metnini İbn Ebû Şeybe de "İbn Ebû Zâide → Leys → Ebü'l-Hattâb → Ebû Zür'a → Ebû İdrîs el-Havlânî (Âizullah b. Abdullah) → Sevbân" şeklindeki senedle *el-Musannef*'inde tahrîc etmiştir.[33] Fakat buradaki metnin sonunda, rüşvet verenle alan arasında aracılık yapan kişi olarak izah edilen "er-Râiş" şeklinde ilave bir kavram da yer almaktadır.[34] Şuayb el-Arnaût bu rivayetin *el-Müsned*'deki metnini değerlendirirken, söz konusu ilave bulunmamak kaydıyla sahîh ligayrihî olduğunu ve "Esved b. Âmir → Ebû Bekir (İbn Ayyâş) → Leys → Ebü'l-Hattâb

---

Sicistânî, *es-Sünen* (Kahire: Dâru İbni'l-Cevzî, 1432/2011), "Akdıye", 4 (No. 3580); Muhammed b. Îsâ b. Sevre et-Tirmizî, *Câmiʿu't-Tirmizî* (Riyâd: Dâru's-Selâm, 1999), "Ahkâm", 9 (No. 1336, 1337); Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ Ebû Ya'lâ el-Mûsulî, *Müsnedü Ebû Ya'lâ*, thk. Hüseyin Selîm Esed (Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1404/1984), 8/74 (No. 4601), 360 (No. 4947).

[26] Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî (Pakistan: el-Meclisü'l-İlmî/Beyrût: el-Mektebu'l-İslâmî, 1403/1983), 8/148 (No. 14668, 14670); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15/8 (No. 9023), 11 (No. 9031).

[27] Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 8/148 (No. 14669); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/565 (No. 6984); Muhammed b. Yezîd İbn Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları/Dâru Sehnûn, 1413/1992), "Ahkâm", 2 (No. 2313).

[28] Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdulhâlık el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr (Bahru'z-zehhâr)*, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah vd. (Medîne: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009), 3/247 (No. 1037).

[29] Tayâlisî, *el-Müsned*, 4/34, (No. 2390). Ayrıca bk. İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 11/304 (No. 22398), 349, (No. 22529), 350, (No. 22530); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/87 (No. 6532); Ebû Dâvûd, "Akdıye", 4 (No. 3580); Tirmizî, "Ahkâm", 9 (No. 1337).

[30] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/87 (No. 6532) (Muhakkikin notu).

[31] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/87 (No. 6532) (Muhakkikin notu).

[32] Tirmizî, "Ahkâm", 9 (No. 1337); Ebû Dâvûd, "Akdıye", 4 (No. 3580).

[33] İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 11/349, (No. 22529). Rivayetin yine Sevbân'dan gelen diğer metinleri için bk. İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 11/303 (No. 22397); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/85 (No. 22399); Bezzâr, *el-Müsned*, 10/97 (No. 4160).

[34] İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 11/303, (No. 22397), 11/349, (No. 22529); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/85 (No. 22399). Ayrıca bk. Zeynüddîn Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmii's-sağîr* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994), 5/342; Muhammed b. İsmâîl el-Emîr es-San'ânî, *Sübülü's-selâm* (b.y.: Mektebetü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1379/1960), 4/124; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 4/565.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

→ Ebû Zür'a → Sevbân" şeklindeki senedinin zayıf olduğunu ifade etmiştir.[35] Şuayb el-Arnaût bu olumsuz değerlendirme için bazı gerekçeler de sunmuştur. Bunlardan ilki seneddeki, İbn Ebû Süleym künyeli Leys isimli râvinin zayıf olduğu ve bu hadisi muztarib şekilde naklettiğidir. Leys'in hocası Ebü'l-Hattâb'ın bilinen bir nisbesinin mevcut olmaması yanında kendisinden bir tek Leys'in nakilde bulunması ve dolayısıyla meçhul olması da ona göre bir başka problemdir. Yine seneddeki bir diğer sorun da Yahyâ b. Ebû Amr es-Seybânî isimli Ebû Zür'a'nın Sevbân'dan naklinin mürsel oluşu ve aralarında Ebû İdrîs el-Havlânî'nin yer alıyor oluşudur.[36] Ancak *el-Musannef*'deki, Ebû İdrîs'in de kaydedildiği sened rivayetin mevsûl şekilde de nakledildiğini ortaya koymaktadır ki en azından rivayetin bu yönden desteklendiği söylenebilir.

Söz konusu rivayet Ebû Hureyre'den de (öl. 58/678), yukarıda kaydedilen metinden farklı olarak "fi'l-Hükmi" şeklindeki bir ziyadeyle nakledilmiştir.[37] Şuayb el-Arnaût tarafından sahîh ligayrihî olarak değerlendirilen[38] bu rivayetteki mezkûr ayrıntı ise rüşvetin özellikle yargı faaliyetiyle ilişkilendirildiğinde çok daha büyük bir günah olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Öte yandan Tirmizî de Ebû Hureyre'nin bu hadisinin hasen-sahîh olduğunu belirtmiş ve bu konuda, örneklerine yukarıda da yer verildiği üzere Abdullah b. Amr (öl. 65/684), Hz. Âişe (öl. 58/678), İbn Hadîde (öl.?) ve Ümmü Seleme'den de (öl. 62/681) rivayetler geldiğini kaydetmiştir.[39] Ayrıca Tirmizî, sahîh olmadığını da söylemek kaydıyla rivayetin, Ebû Seleme'nin (öl. 94/712-13), babası Abdurrahmân b. Avf'tan (öl. 32/652), onun da Hz. Peygamber'den (s.a.v.) aktardığını gösteren bir senedinin daha bulunduğunu ifade etmiştir.[40] Bu mezkûr senedle Bezzâr da (öl. 292/905) rivayeti *el-Müsned*'inde tahrîc etmiş ve ayrıca rivayetin Abdurrahmân b. Avf'tan, verdiği sened haricinde başka bir senedle nakledildiğinin bilinmediğini kaydetmiştir. Ayrıca bu kaynaktaki metnin yukarıda kaydedilenden farklı olarak "*Rüşveti veren de alan da cehennemdedir*." şeklinde olduğu da görülmektedir.[41] Buna ilaveten Tirmizî, Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî'nin (öl. 255/869), söz konusu babda nakledilen rivayetler içerisinde en sahîh ve güzel sayılanın Ebû Seleme'nin Abdullah b. Amr'dan, Abdullah'ın da Rasûlullah'tan aktardığı rivayet olduğu yönündeki değerlendirmesini de zikretmiştir.[42]

Öte yandan söz konusu rivayetin Hz. Âişe'den de nakledildiği görülmektedir.[43] Ancak bu rivayeti tahrîc eden Bezzâr, Hz. Âişe'den "Abbâs b. el-Ferec → Muhammed b. Hâlid → İshâk b. Yahyâ → Ebû Bekir b. Muhammed → Amre → Âişe" senedi dışında diğer bir senedle nakledildiğinin bilinmediğini de kaydetmiştir.[44] Bezzâr'ın ifadesine göre İshâk b. Yahyâ haricinde Ebû Bekir'den nakleden başka bir râvi de bilinmemektedir. İshâk b. Yahyâ ise

[35] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/85 (No. 22399).
[36] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/85-86 (No. 22399).
[37] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15/11-12 (No. 9031). Rivayet bu ilave kelimeyle şu eserlerde de tahrîc edilmiştir: Tirmizî, "Ahkâm", 9 (No. 1336); Bezzâr, *el-Müsned*, 15/235 (No. 8673). Yargı ile ilgili durumlarda rüşvet vermeye özel olarak "*suht*" denildiği de belirtilmiştir. bk. Begavî, *Şerhu's-sünne*, 10/88.
[38] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15/12 (No. 9031).
[39] Tirmizî, "Ahkâm", 9 (No. 1336).
[40] Tirmizî, "Ahkâm", 9 (No. 1336).
[41] Bezzâr, *el-Müsned*, 3/247 (No. 1037).
[42] Tirmizî, "Ahkâm", 9 (No. 1336).
[43] Bezzâr, *el-Müsned*, 18/251 (No. 287).
[44] Bezzâr, *el-Müsned*, 18/251 (No. 287).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kendisinden, içlerinde Abdullah b. el-Mübârek (öl. 181/797) ve diğer bazı âlimlerin de yer aldığı bir grup ilim adamı hadis rivayet etmiş olmakla birlikte leyyinü'l-hadîs[45] olarak nitelendirilmiştir.[46] Mezkûr sened cüzî bir farkla Ebû Ya'lâ'nın (öl. 307/919) *el-Müsned*'inde de tahrîc edilmiştir. Buna göre Mervân b. Muâviye rivayeti İshâk b. Yahyâ'dan almış, Mervân'dan da Ahmed b. Menî' aktarmıştır.[47]

Ayrıca söz konusu rivayet Kâdî Şüreyh'den (öl. 80/699) maktû' olarak "Ebû Bekir → Vekî' b. el-Cerrâh → Süfyân es-Sevrî → Ebû Hasîn → Şüreyh" şeklindeki bir senedle ve "ve'l-Müfterî" ziyadesiyle de nakledilmiştir.[48] Bu metindeki "müfterî" lafzı ise Vekî' b. el-Cerrâh (öl. 197/812) tarafından, hâkimin rüşvet aldığını iddia ederek ona iftira atan kimse olarak izah edilmiştir.[49]

Görüldüğü üzere buraya kadar yer verilen rivayetler, rüşveti alan kimselerle veren kimselerin lanete uğrama bakımından eşit kabul edildiklerini ortaya koymuştur. Dolayısıyla bu rivayetlerin söz konusu hukuk kuralları için oldukça açık temeller olduğu ifade edilebilir.

3.3. İçki Hakkındaki Rivayet

En eski tarihli eser olarak İbn Ebû Şeybe'nin *el-Musannef*'inde Abdullah b. Ömer'den (öl. 73/693) tahrîc edilen bu rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"*Şarap on yönden lanetlenmiştir ki şöyledir: Şarabın kendisi, onu üreten, üretilmesini sağlayan, satan, satın alan, taşıyan, kendisine taşınan, onun parasını yiyen (ondan kazanç sağlayan), içen ve sunan.*"[50]

Bu rivayetin Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce (öl. 273/887) ve Ebû Dâvûd tarafından da tahrîc edilen "Vekî' → Abdülazîz b. Ömer b. Abdülazîz → Abdurrahmân b. Abdullah el-Gâfikî ve mevlâları Ebû Tu'me → İbn Ömer" şeklindeki senedi[51] Şuayb el-Arnaût tarafından hasen olarak değerlendirilmekle birlikte yine o, farklı tariklerin desteğiyle bu rivayetin sahîh düzeyine çıktığını söylemiştir.[52] Nitekim bu rivayetin yine İbn Ömer'den gelen iki farklı senedini de Şuayb el-Arnaût başka tariklerin desteğiyle sahîh saymıştır.[53] Elbânî ise mezkûr sened hakkında doğrudan sahîh hükmünü vermiştir.[54] Öte yandan rivayetin İbn Abbâs'tan (öl. 68/687) gelen farklı bir senedi daha bulunmaktadır ki Şuayb el-Arnaût bunu da hasen saymış, rivayeti ise başka tariklerin desteğiyle sahîh li-gayrihî kabul etmiştir.[55] Tirmizî ise Enes b. Mâlik'ten (öl. 93/711) gelen bir metne yer vermiş ve bu konuda İbn Abbâs, Abdullah b. Mes'ûd (öl. 32/652)

[45] Bu tabir râvinin hadiste özensiz/dikkatsiz olduğunu gösteren cerh lafızlarındandır. Cerhin en hafif olan ilk düzeyine delâlet eder. Böyle râvilerin naklettiği hadisler metrûk sayılmaz ve itibar için yazılabilir. bk. Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 202; Talat Koçyiğit, *Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Rehber Yayınları, 1992), 248.
[46] Bezzâr, *el-Müsned*, 18/251 (No. 287).
[47] Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 8/74, (No. 4601).
[48] İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/536 (No. 22407).
[49] İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/536 (No. 22407).
[50] İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 11/216 (No. 22045).
[51] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 8/405 (No. 4787); İbn Mâce, "Eşribe", 6 (No. 3380); Ebû Dâvûd, "Eşribe", 2 (No. 3674).
[52] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 8/405 (No. 4787) (Muhakkikin notu).
[53] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 9/288-289 (No. 5390), 10/9 (No. 5716) (Muhakkikin notları).
[54] Ebû Dâvûd, "Eşribe", 2 (No. 3674) (Muhakkikin notu).
[55] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/74 (No. 2897).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ve İbn Ömer'den gelen rivayetler olduğunu kaydetmiştir.[56] Esasen bu rivayet farklı bir senedle daha erken bir kaynak olan Abdurrezzâk'ın *el-Musannef*'inde de[57] yer almakla birlikte burada Abdullah b. Ömer'in sözü (mevkûf) olarak bulunmaktadır.

Sahîh olduğu anlaşılan mezkûr rivayetler çerçevesinde İslâm dininde kesin olarak yasaklanmış olan şarabın, kendisiyle doğrudan ilgili başka bir takım faaliyetleri de mahzurlu hale getirdiği açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla bu rivayetlerin ilgili fıkıh ilkelerine temel teşkil ettikleri rahatlıkla söylenebilir.

3.4. Bazı Kazançların Yasaklanması Hakkındaki Rivayet

Bu rivayet Ebû Mesûd el-Ensârî'den (öl. 42/662 [?]) nakledilmiş olup en erken tarihli eser olarak İmam Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta*'ında tahrîc edilmiştir ki şöyledir:

"*Rasûlullah (s.a.v.), köpek satışından alınan bedeli, zina kazancını ve falcılık yoluyla elde edilen geliri yasakladı.*"[58]

Bu rivayeti *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin tamamı tahrîc etmiştir.[59] Tirmizî *es-Sünen*'inin üç ayrı yerinde, yine Ebû Mesûd el-Ensârî'den aynı lafızlarla aktardığı rivayetleri hasen-sahîh olarak değerlendirmiştir.[60] Ayrıca o bu onuda Râfi' b. Hadîc (öl. 73/692), Ebû Cühayfe (öl. 74/693), Ebû Hureyre ve İbn Abbâs'dan gelen rivayetler olduğunu da kaydetmiştir.[61] Aynı metinle ve senedle Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde iki farklı yerde geçen ve yine Ebû Mesûd el-Ensârî'den gelen rivayetleri de Elbânî sahîh kabul etmiştir.[62] Rivayetin yine aynı râviden gelen ve önemsiz bir farkla mezkûr metnin aynısı olan metninin "Abdürrezzâk → Ma'mer → Zührî → Ebû Bekir b. Abdurrahmân b. el-Hâris b. Hişâm → Ebû Mes'ûd" şeklindeki senedini de Şuayb el-Arnaût, Buhârî'nin ve Müslim'in şartları açısından sahîh saymıştır.[63]

Söz konusu rivayette Hz. Peygamber'in nehyetmiş olduğu gelirlerden özellikle zina ve falcılık kazancı, yukarıda da yer verildiği üzere Süyûtî ve İbnü'n-Nüceym tarafından da ilgili temel fıkıh kurallarının örneği olarak kaydedilmiştir. Bu gelirlerin hem alan hem de veren kimseler için aynı seviyede haram oldukları ise izaha muhtaç değildir.

3.5. Bazı Kazançlara İlaveten Çeşitli Eylemlerin Yasaklanması Hakkındaki Rivayet

[56] Tirmizî, "Büyû", 59 (No. 1295). Bu Enes rivayetini İbn Mâce de tahrîc etmiştir. Bk. İbn Mâce, "Eşribe", 6 (No. 3381).
[57] Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 9/238 (No. 17067).
[58] Mâlik b. Enes, *el-Muvattaʾ* (İstanbul: Çağrı Yayınları/Dâru Sehnûn, 1413/1992), "Büyû'", 68.
[59] Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmiʿu's-sahîh* (Riyad: Dâru's-Selâm, 1999), "Büyû", 113 (No. 2237); Müslim, "Müsâkât", 39 (No. 1567); İbn Mâce, "Ticârât", 9 (No. 2159); Ebû Dâvûd, "Büyû", 41 (No. 3428), "Büyû'", 65 (No. 3481); Tirmizî, "Nikâh", 37 (No. 1133), "Büyû'", 46 (No. 1276), "Tıb", 23 (No. 2071"; Nesâî, "Büyû'", 91 (No. 4675). Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/317 (No. 17088); Ebû Avâne, *el-Müsned*, 3/354, (No. 5268); Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Muʿcemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdülmecîd Selefî (Musul: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1404/1983), 17/265 (No. 14415); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 1/251, (No. 1231).
[60] Tirmizî, "Nikâh", 37 (No. 1133), "Büyû'", 46 (No. 1276), "Tıb", 23 (No. 2071).
[61] Tirmizî, "Nikâh", 37 (No. 1133).
[62] Ebû Dâvûd, "Büyû", 41 (No. 3428), "Büyû'", 65 (No. 3481) (Muhakkikin notları).
[63] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/317 (No. 17088).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Yukarıda kaydedilen rivayetlerin içeriğiyle örtüşmekle birlikte başka bir takım mahzurlu davranışları da ihtiva eden bir rivayet Avn b. Ebû Cuhayfe'den (öl. 116/734) nakledilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde tahrîc edilen bu rivayete göre Avn şöyle demiştir:

"*Babam Ebû Cuhayfe'nin hacamat -kan alma- işlemi yapan bir köle satın aldığını gördüm. Fakat (babamın) emriyle bu kölenin kan almada kullandığı âletler kırıldı. Ben babama bu âletleri neden kırdırdığını sordum. O da cevaben 'Muhakkak ki Rasûlullah (s.a.v.) kan alma bedelini, köpek satışından el de edilen geliri, kadın kölenin (haram olan zina) kazancını yasakladı. Ayrıca Rasûlullah dövme yapan ve yaptıran kimselere, faiz yiyenlere ve yedirenlere, şekil/suret yapanlara da lanet etti.' dedi.*"[64]

"Affân → Şu'be → Avn b. Ebû Cuhayfe." şeklindeki senedini Şuayb el-Arnaût'un, Buhârî'nin ve Müslim'in şartları açısından sahîh kabul ettiği[65] bu rivayetin gösterdiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) daha önce zikredilen rivayetlerdeki hususlardan farklı olarak kan alma ücretini de yasaklamış, buna ilaveten dövme, faiz ve tasvir gibi bir takım uygulamaları da lanetle anmıştır.

Mezkûr rivayette geçen "*dövme yapan ve yaptıran*" ibaresi, içermiş olduğu, bir eylemi fiile dökme/icra etme şeklindeki manadan kaynaklı olarak bilhassa "*İşlenmesi yasak olan bir şeyin, istenmesi de yasaktır.*" fıkıh ilkesinin temeli sayılabilir. Öte yandan yukarıda, mevzu bahis olan fıkıh ilkelerinin temelleri bağlamında ilk olarak zikredilen faiz hakkındaki rivayetin muhtevasının başka lafızlarla mezkûr rivayette de bulunduğu görülmektedir. "*Faiz yiyene ve yedirene*" şeklindeki bu ibarenin alma-vermeden ziyade bir faaliyetin icrası ve icra ettirilmesi yönündeki içeriği sebebiyle yine bilhassa az önce zikredilen fıkıh kuralının temeli sayılması mümkündür. Esasen faizli işlemlerde taraflardan biri kâr elde ederken diğeri ise zarar görmektedir. Ancak haram kılınan bir eylemde müşterek olmaları ve birbirlerine yardım etmeleri nedeniyle bu eşitliksiz durum hükme tesir etmemiş ve faiz yiyenler ve yedirenler aynı düzeyde günahkâr sayılmıştır.[66]

4. SONUÇ

Bu çalışmada islâm hukukunun "*yasağın sirayeti*" olarak isimlendirilebilecek bir ilkesinin ve bu ilkenin yansıması olan iki temel fıkıh kuralının Hz. Peygamber'in hadislerindeki mevcudiyetleri çerçevesinde incelenmesi hedeflenmiştir. Netice itibariyle bu ilkeye kaynaklık ettiği düşünülebilecek beş temel rivayet tespit edilmiş ve bu rivayetlerin tamamının hadis uslü ilminin ölçüleri çerçevesinde sahîh kabul edilen rivayetler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan İslâm dininin mahzurlu saydığı çeşitli eylemlerin, kendileriyle ilişkili diğer bir takım eylemi de mahzurlu hale getireceği şeklindeki genel ilkenin, subûtu kat'î delillere dayandığını

[64]Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 31/49 (No. 18756). Ayrıca bk. Buhârî, "Büyû'", 113 (No. 2238); Bezzâr, *el-Müsned*, 10/157 (No. 4229); Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2/190 (No. 890); İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 13/162 (No. 5852); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 22/116 (No. 18146); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6/6 (No. 11328).

[65] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 31/49 (No. 18756).

[66] Muhammed b. Yûsuf b. Ali el-Kirmânî, *el-Kevâkibu'd-derârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1401/1981), 19/245; Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *ʿUmdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, tsh. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1421/2001), 11/291. Faizi alan kimse şayet buna muhtaçsa günahının daha az olacağı da ifade edilmiştir. Bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 3/214.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

söylemek mümkündür. Öte yandan incelenen rivayetlerin delaletlerinin de gayet açık olduğu görülmüş ve haklarında vaki herhangi bir ihtilaf da tespit edilememiştir.

Söz konusu genel ilkenin dinin bireysel ve toplumsal hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli rolü olduğu görülmüştür. Zira yaşamsal faaliyetler genel itibariyle birbirlerini etkileyen ve besleyen süreçler olup bunların arasını kesin hatlarla ayırmak mümkün olmaz. Bu nedenle mahzurlu davranışları mücerret halleriyle değerlendirmenin ve bunları destekleyen diğer eylemleri gözardı etmenin, tesis edilmesi beklenen huzurlu ve güvenli bir toplumsal yapıyı da zorlaştıracağı tahmin edilebilir. Dolayısıyla İslâm hukukun bu yaklaşımının mantıksal bir tutarlılığa sahip olduğunu da söylemek mümkündür. Öte yandan bu yaklaşımın toplumun menfaatine hizmet eden eylemlere tatbik edilebileceği de belirtilmelidir. Bu tür eylemlerle ilişkili diğer faaliyetlerin desteklenmesi ve önünün açılması birysel ve toplumsal alanda yararlı işlerin artmasına ve kolaylaşmasına vesile olacaktır. Bununla ilgili hukukî prensipler ve ilgili rivayetler ise bir başka çalışma konusu olarak önerilebilir.

KAYNAKÇA

Abd b. Humeyd, Ebû Muhammed el-Kissî. *el-Müsned*. thk. Subhî Bedrî Sâmerrâî vd. Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1408/1988.

Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî. *el-Musannef*. 11 Cilt. thk. Habîburrahman el-A'zamî. Pakistan: el-Meclisü'l-İlmî/Beyrût: el-Mektebu'l-İslâmî, 1403/1983.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî. *el-Müsned*. 50 Cilt. thk. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1995.

Aynî, Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed. *ʿUmdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. tsh. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1421/2001.

Azîmâbâdî, Muhammed Şemsülhak. *Avnu'l-ma'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvûd*. 14 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.

Begavî, Hüseyn b. Mes'ûd. *Şerhu's-sünne*. 15 Cilt. thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Züheyr eş-Şâvîş. Dımaşk/Beyrût: Mektebu'l-İslâmî, 1403/1983.

Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 10 Cilt. Haydarâbâd: Meclisü Dâirati'l-Maârifi'n-Nizâmiyye, 1344.

Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdulhâlık el-Atekî. *Müsnedü'l-Bezzâr (Bahru'z-zehhâr)*. 18 Cilt. thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah vd. Medîne: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuku İslamiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayın Evi, 1967.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmiʿu's-sahîh*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1999.

Dârekutnî, Ali b. Ömer. *es-Sünen*. 5 Cilt. thk. Şuayb Arnaût vd. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004.

Dönmez, İbrahim Kâfi. "Sedd-i Zerâi'". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/277-282. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Ebû Avâne, Ya'kûb b. İshâk el-İsferâinî. *Müsnedü Ebî Avâne*. 5 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, ts.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *es-Sünen*. Kahire: Dâru İbni'l-Cevzî, 1432/2011.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ el-Mûsulî. *Müsnedü Ebû Ya'lâ*. 13 Cilt. thk. Hüseyin Selîm Esed. Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1404/1984.

Hâkim, Muhammed b. Abdullah en-Nisâburî. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.

Haydar, Ali. *Dürerü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. 4 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1423/2003.

İbn Ebû Şeybe, Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. 26 Cilt. thk. Muhammed Avvâme. Cidde: Dâru'l-Kıble/Dımaşk: Müessesetü Ulûmu'l-Kur'ân, 1427/2006.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları/Dâru Sehnûn, 2. Basım, 1413/1992.

İbnü'n-Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed. *el-Eşbâh ve'n-nezâir*. thk. Muhammed Mutî' el-Hâfız. Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 1983.

Kirmânî, Muhammed b. Yûsuf b. Ali. *el-Kevâkibu'd-derârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1401/1981.

Koçyiğit, Talat. *Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayınları, 1992.

Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları/Dâru Sehnûn, 1413/1992.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Cemiyeti. *Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye*. İstanbul: Matbaa-i Osmâniye, 1300/1882.

Mesûd Efendi. *Mirât-ı Mecelle*. Dersaâdet: Matbaa-i Osmaniye, 1302/1884.

Mübârekfûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm. *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmi'i't-Tirmizî*. 10 Cilt. tsh. Abdurrahmân Muhammed Osman. Beyrût: Dâru'l-Fikr, ts.

Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdurraûf. *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmii's-sağîr*. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.

Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. Dımaşk: Dâru't-Takvâ, 1. Baskı, 1434/2012.

San'ânî, Muhammed b. İsmail el-Emîr el-Kehlânî. *Sübülü's-selâm*. 4 Cilt. b.y.: Mektebetü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1379/1960.

Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân. *el-Eşbâh ve'n-nezâir fî kavâidi ve furûi fikhi'ş-Şâfiiyye*. 2 Cilt. Mekke/Riyâd: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1418/1997.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. 20 Cilt. thk. Hamdî b. Abdülmecîd Selefî. Musul: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1404/1983.

Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârûd. *el-Müsned*. 4 Cilt. Thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî. Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Tirmizî, Muhammed b. Îsâ b. Sevre. *Câmiʿu't-Tirmizî*. Riyâd: Dâru's-Selâm, 1999.

Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.

Zerkâ, Ahmed b. Muhammed. *Şerhu'l-kavâidi'l-fikhıyye*. thk. Mustafa Ahmed Zerkâ. Dımeşk: Dâru'l-Kalem, 1409/1989.

Zeydân, Abdülkerîm. *el-Vecîz fî usûli'l-fikh*. b.y.: Müessesetü Kurtuba, ts.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

EŞ‘ARÎ KELAM GELENEĞİNDE ŞER PROBLEMİ: İBN FÛREK’İN KÖTÜLÜK ANLAYIŞI, KELAMİ METODOLOJİSİ VE ELEŞTİREL TAHLİLİ

Doç. Dr. Yaşar ÜNAL

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

yasarunal69@hotmail.com- https://orcid.org/0000-0002-9543-7445

Özet

Kötülük problemi; evrendeki acıların, musibetlerin, doğal afetlerin ve ahlaki sapmaların ilâhî adalet, kudret ve hikmet kavramlarıyla nasıl bağdaştırılacağı sorusu etrafında şekillenen, İslam düşünce tarihinde teodise ekseninde en çok tartışılan temel teolojik kriz alanlarının başında gelmektedir. Bu problem, İslam düşüncesindeki farklı kelam, felsefe ve tasavvuf ekollerinin en keskin hatlarla ayrıldığı entelektüel kırılma noktalarından birini oluşturur. Eş‘arî kelam okulunun Horasan coğrafyasında kökleşmesinde, kurumsallaşmasında ve sistematik bir yapı kazanmasında kilit ve kurucu bir rol oynamış olan Ebû Bekir İbn Fûrek (ö. 406/1015), kurucu imam Ebü’l-Hasan el-Eş‘arî’nin dağınık haldeki *görüşlerini Mücerredü Maḳâlâti’ş-Şeyh Ebî’l-Ḥasan el-Eş‘arî* adlı temel başvuru eserinde maharetle derlemiş ve bunları tutarlı, diyalektik bir kelami metodolojiye oturtmuştur.

İbn Fûrek kötülük olgusunu sadece soyut bir ontoloji problemi olarak ele almakla kalmamış, aynı zamanda ilâhî iradenin mutlaklığı, ilâhî mülk tasavvuru, aklın sınırları, iyi-kötü ve fiillerin yaratılması (halk-ı ef‘âl) teorileri çerçevesinde derinlemesine incelemiştir. Nitekim onun bu entelektüel gayreti ve Horasan’daki ilmî mücadelesi, Eş‘arî mezhebinin sadece ilk dönemdeki soyut bir reddiye mantığından ve polemikçi yapısından kurtulup kuşatıcı, güçlü bir kelam sistemine dönüşmesinde adeta yapı taşı işlevi görmüştür. Bu süreçte geliştirilen argümanlar, sadece Horasan merkezli tartışmaları aydınlatmakla kalmamış, aynı zamanda sonraki yüzyıllarda İslam düşünce coğrafyasının genelinde yürütülecek olan ilâhî adalet ve irade tartışmalarının da teorik zeminini tescil etmiştir.

Bu kısa akademik metin İbn Fûrek’in orijinal eserlerindeki argümanları, onun Horasan’daki ilmî ve siyasî faaliyetlerini, kelam-tasavvuf sentezini ve tefsir metodolojisini kötülük problemiyle doğrudan bağdaştırarak genel bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca metin, kendisinden sonra gelen müteahhirîn dönem Eş‘arî düşünürlerinin bu mirası nasıl şekillendirdiğini, Mu‘tezile gibi muhalif ekollerden ve filozoflardan gelen ahlaki ve ontolojik eleştirileri hangi argümanlarla göğüslediğini kısa bir eleştirel tahlile tabi tutmaktadır.

Anahtar sözcükler: İbn Fûrek, kötülük problemi, teodise

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

The Problem of Evil in the Ash'arite Kalām Tradition: Ibn Fūrak's Understanding of Evil, Theological Methodology, and Critical Analysis

Abstract

The problem of evil stands among the primary theological crisis areas in the history of Islamic thought, heavily debated around the axis of theodicy and shaped by the question of how to reconcile sufferings, calamities, natural disasters, and moral deviations in the universe with the concepts of divine justice, omnipotence, and wisdom. This problem constitutes one of the intellectual breaking points where different schools of kalām, philosophy, and Sufism in Islamic thought diverge most sharply. Abū Bakr Ibn Fūrak (d. 406/1015), who played a pivotal and founding role in the rooting, institutionalization, and systematic structuring of the Ash'arite school of kalām in the region of Khurasan, skillfully compiled the dispersed views of the founding imam Abu'l-Hasan al-Ash'arī in his core reference work titled Mujarradu Maqālāti al-Shaykh Abī al-Hasan al-Ash'arī and established them upon a coherent, dialectical theological methodology.

Ibn Fūrak did not merely treat the phenomenon of evil as an abstract ontological problem; rather, he examined it in depth within the framework of theories concerning the absoluteness of the divine will, the concept of divine ownership (mulk), the limits of reason, good and evil, and the creation of human acts (khalq al-afʿāl). Indeed, this intellectual endeavor and his scholarly struggle in Khurasan functioned virtually as a cornerstone in transforming the Ash'arite school from its early abstract logic of refutation and polemical structure into a comprehensive, robust system of kalām. The arguments developed during this process not only illuminated the debates centered in Khurasan but also registered the theoretical foundation for the discussions on divine justice and will that would be carried out across the geography of Islamic thought in subsequent centuries.

This short academic text provides a general framework by directly connecting the arguments in Ibn Fūrak's original works, his scholarly and political activities in Khurasan, his kalām-Sufism synthesis, and his exegesis methodology with the problem of evil. Furthermore, the text subjects to a brief critical analysis how later Ash'arite thinkers of the muta'akhkhirūn period shaped this legacy and through what arguments they countered the moral and ontological criticisms directed from opposing schools such as the Mu'tazilah and philosophers.

Keywords: Ibn Fūrak, evil problem, theodicy

1. Giriş ve Tarihsel Arka Plan: Horasan Kelam Mektebi ve İbn Fûrek'in Rolü

İslam düşünce tarihi diyalektik bir süreç olarak incelendiğinde, ilâhî adalet ile evrendeki acıların, musibetlerin, hastalıkların, doğal afetlerin ve ahlaki kötülüklerin nasıl bağdaştırılacağı sorusu, mezhepler arası teolojik mücadelelerin ve entelektüel kamplaşmaların merkezinde yer almıştır. IV/X. yüzyılda Müslüman coğrafyasının doğu ucunda, özellikle Nişabur ve çevresinde yoğunlaşan kelami tartışmalar, Eş'arîliğin Basra ve Bağdat'tan çıkıp kalıcı bir ekol haline gelmesinde dönüm noktası olmuştur. Bu bağlamda Mu'tezile mezhebi, aklın bağımsız bir değer yargısına ve nesnel etik kapasiteye sahip olduğunu savunarak Allah'ın adalet sıfatı gereği kötülüğü yaratmayacağını, kullar için her zaman rasyonel olarak en uygun olanı *(aslah)* gözetmek zorunda olduğunu öne sürmüştür.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Buna karşılık Eş‘arî ekolü, ilâhî irade ve kudretin hiçbir dış kural, yasa, etik zorunluluk veya akli bağlayıcılığa bağlanamayacağı teziyle bu yaklaşıma şiddetle karşı çıkmıştır. Bu ekolün Horasan ve Irak coğrafyasında yayılmasında, Ebü’l-Hasan el-Eş‘arî’nin eserlerinin aktarılmasında ve teorikleştirilmesinde en büyük pay sahibi olan İbn Fûrek’tir. Nitekim İbn Fûrek, hocasının mirasını sadece nakleden pasif bir aktarıcı değil, aksine dönemin sert tartışmalarına karşı ekolün teorik altyapısını tahkim eden mahir bir kelam mimarıdır. İbn Fûrek, Nişabur’daki faaliyetleri sırasında hem Kerrâmiye hem de Mu‘tezile gibi güçlü muhalif fırkalarla ilmî mücadeleler yürütmüş, Eş‘arî akidesini savunmak için güçlü diyalektik yöntemler geliştirmiştir (Doğan, 2017, s. 194-195). *Mücerredü Maḳâlât* adlı eserinde, dünyadaki acıların, musibetlerin ve ahlaki kötülüklerin ilâhî mülk ve irade ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini savunmuş; insanın sınırlı ve izafi aklıyla Allah’ın fiillerine sınır çizemeyeceğini ontolojik ve epistemolojik temeller üzerinde temellendirmiştir. Bu yaklaşımda mesele yalnızca kötülüğün varlığını açıklamak değildir. Daha temel sorun, insanın bir fiili “kötü” olarak nitelendirmesini mümkün kılan ölçünün ilâhî fiillere uygulanıp uygulanamayacağıdır. Böylece kötülük problemi, doğrudan doğruya aklın değer belirleme yetkisi ile ilâhî iradenin mutlaklığı arasındaki ilişkiye bağlanmaktadır.

Bu bağlamda İbn Fûrek, kelam ve usul alanındaki kavramsal karmaşayı gidermek amacıyla metodolojik bir çaba içerisine girmiştir. O, talebelerinin isteği üzerine Ehl-i Sünnet uleması arasında kabul gören tanımları titizlikle süzgeçten geçirerek delillerin desteklediği kavramları disipline bir formda bir araya getirmiştir **(İbn Fûrek, 1999, s. 41)**. Bu yönüyle o, sadece sistemi savunan bir kelamcı değil, aynı zamanda ekolün dilini inşa eden bir terminoloji kurucusudur.

2. İyilik ve Kötülük, Kelam-Tasavvuf Sentezi ve Aklın Sınırları

İbn Fûrek’in düşünce sisteminde akıl, hak ile batılı, faydalı ile zararlıyı ayırt etme pratik kapasitesine sahip olmakla birlikte, dinî, ilâhî ve ahlaki konularda tek başına bağlayıcı hüküm koyma ve değer üretme yetkisine sahip değildir. Dolayısıyla İbn Fûrek’te aklın sınırlandırılması, kötülük probleminin çözümünden bağımsız bir epistemolojik tercih olmak yerine, ilâhî fiillerin insan aklı tarafından bağımsız ve bağlayıcı biçimde yargılanmasının önünü kesen temel bir metodolojik ilkedir. İnsan aklı birtakım sonuçları kavrayabilse de ilâhî iradenin belirli bir şekilde tecelli etmesini kendi ölçüleriyle değerlendirecek ve ilâhî fiiller hakkında bağlayıcı bir hüküm verecek konumda değildir. (İbn Fûrek, 1987, s. 32-35). Burada aklın bütünüyle işlevsiz hâle getirildiği söylenemez. Hatta İbn Fûrek’in anlayışında akıl oldukça önemli bir konuma sahiptir (İbn Fûrek, 1999, s. 79-80; 1987, s. 34-35). Mesele, aklın iyi ile kötüyü hiçbir şekilde ayırt edememesi değil, kendi değerlendirmesini ilâhî fiiller hakkında bağlayıcı bir normatif hükme dönüştürüp dönüştüremeyeceğidir (Yavuz, 1999, s. 496).

Şer‘î Değer ve Tasavvufi-Kelami Boyut: Aslan’ın, İbn Fûrek’in kelam-tasavvuf ilişkisi üzerindeki incelemelerinde vurguladığı üzere, İbn Fûrek sadece rasyonel argümanlar üreten bir kelamcı değil, aynı zamanda mutasavvıf kimliğiyle de öne çıkan multidisipliner bir âlimdir (Yavuz, 1999, s. 495; Aslan, 2002, s. 62). Bu iki alanı uzlaştırma çabası, onun kötülük ve irade problemine yaklaşımında ilâhî aşka ve teslimiyete dayalı bir perspektif de kazandırmıştır. **Bu sentezin en özgün örneği, tasavvuf ıstılahlarını Ehl-i Sünnet akidesiyle uyumlu şekilde tanımladığı** *el-İbâne an Turuki’l-Kâsıdîn* **adlı eseridir (İbn Fûrek, 2014, s. 17). İbn Fûrek bu eserinde, kelâmcıların tevhid anlayışıyla sûfîlerin tevhid dili arasında tam bir mutabakat olduğunu savunarak; evrendeki bütün hayır ve şerrin, fayda ve zararın yalnızca Allah’ın takdiri ve yaratmasıyla tecelli ettiğini mutasavvıfların dili üzerinden yeniden tescil eder (İbn Fûrek, 2014, s. 24).** Dolayısıyla Mu‘tezile’nin aksine, fiillerin özünde aklî ve nesnel birer değer barındırdığı fikri İbn Fürek tarafından kesin olarak reddedilir; İbn

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Fûrek'e göre hakiki manada iyilik ve kötülük, şer'îdir. Bir şeyin iyi veya kötü olması, Yaratıcı'nın onu emretmesi ya da nehyetmesi ile aydınlık kazanır (İbn Fûrek, 1987, s. 15, 94-96; Bardak, 2017, s. 973-974). Yani Eş'arî gelenekte ahlakın temeli akli bir vicdana değil, doğrudan ilâhî iradenin mutlak buyruğuna dayanır. (Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, 1995, s. 44–45; Teftâzânî 1989, c. 4, s. 301; Ceylan, 2015, s. 109-112).

Tefsir Metodu ve Metin Analizi: Can'ın, İbn Fûrek'in tefsir metodu üzerine yaptığı çalışmalarda belirttiği gibi, İbn Fûrek ayetleri yorumlarken Eş'arî kelam ekolünün metinci ve akılcı dengesini gözetmiştir (Can, 2013, s. 187-190). Özellikle evrendeki musibetleri, imtihan ayetlerini ve kader bağlamındaki müteşâbih ifadeleri tevil ederken, ilâhî iradeyi zedelemeden kelami altyapısını ustalıkla kullanmıştır. Bu metodolojik yaklaşımın en somut tezahürü, onun müteşâbih haberleri ele aldığı *Kitâbü Müşkili'l-Hadîs* adlı eseridir (İbn Fûrek, 2003, s. 1). İbn Fûrek bu eserinde, evrendeki belaların defedilmesi veya ecelin tayini gibi kötülük problemini doğrudan ilgilendiren müşkil hadisleri ele alırken; metinleri literal bir tarzda okumak yerine, aklın ve sünnetin sınırları dahilinde tevil ederek Eş'arî kelamının rasyonel tutarlılığını hadis ilmine yansıtmıştır (İbn Fûrek, 2003, s. 29, 167-171). Aklın buradaki rolü yalnızca şerî hükümleri ve ilâhî tasarrufları idrak etmeye çalışmaktır; yoksa onun, ilâhî iradenin ve şeriatın üzerinde müstakil bir normatif değer koyma kudreti yoktur. Bu durum, onun tefsir metodunda nasların lafzî ağırlığını korurken aynı zamanda kelami tutarlılığı elden bırakmadığını gösterir.

3. İlâhî Adalet, Hikmet Tasavvuru ve "Zulüm" Kavramının Kelamî Sınırları

Kötülük probleminde en hassas ve en çok eleştirilen eşik, Allah'ın fiillerinin bir "illet"e veya "hikmet"e bağlı olup olmadığı meselesidir (Ceylan, 2015, s. 110-111).

İlliyetin ve Aslahın Reddi: Mu'tezile, Allah'ın her fiilinde mutlaka kullar için gözetilen rasyonel bir hikmet ve "aslah" zorunluluğu bulunduğunu iddia ederken İbn Fûrek, Allah'ın fiillerinin bir sebebe ya da dış mecburiyete bağlanamayacağını savunur (İbn Fûrek, 1987, s. 28, 33, 36, 100). Allah fail-i muttasıftır ve fiillerini bir illet veya amaca göre yapmak zorunda değildir. O, yaptığı her şeyde mutlak irade sahibidir. Burada Mu'tezile ile Eş'arîlik arasındaki makas tamamen açılır; zira Mu'tezile Tanrı'yı adalet kavramıyla sınırlandırırken, İbn Fûrek Tanrı'nın mutlak kudretini ve iradesini her türlü kayıttan ari kılar. **İbn Fûrek, Mu'tezile'nin "aslah" teorisine yönelik eleştirilerini** *Şerhu'l-Âlim ve'l-Müteallim* **adlı eserinde daha da derinleştirir. O, kulun Allah'a şükretmekle yükümlü olmasının yegâne gerekçesini Allah'ın mutlak yaratıcılığına bağlar: Bir kimsenin gerçek anlamda şükredebilmesi için, iman ve hidayet de dahil olmak üzere evrendeki tüm nimet ve fiillerin bizzat ve tekelden Allah tarafından yaratıldığına inanması gerekir; zira Tanrı'yı kulun menfaatine göre fiil işlemeye mecbur gören bir anlayış, O'nun mutlak kudretini ve şükre layık olma vasfını zedeler (İbn Fûrek, 2008, s. 35).**

Mülk ve Tasarruf Teorisi: Zulüm kavramı lügatte "başkasının mülküne haksız müdahalede bulunmak, hakkı olmayan şeyi almak veya sınırları ihlal etmek" demektir. İbn Fûrek, zulmü (*cevr*) lügavi bir kötülük tanımından çıkararak doğrudan fıkhi-kelami bir mülkiyet ihlali olarak temellendirir. O'na göre zulüm; **"tasarruf edenin, mülk sahibinin *(mâlik)* yasaklamasıyla birlikte kendi mülkü olmayan bir şeyde tasarrufta bulunmasıdır" (İbn Fûrek, 1999, s. 123).** Kâinattaki mutlak mülkün tek sahibi Allah olduğuna, O'nun fiillerini kısıtlayan bir üst irade veya yasaklayıcı (râsim) olmadığına ve mülkünde dilediği gibi tasarruf etme hakkına sahip bulunduğuna göre, O'nun yaptığı hiçbir fiil için "zulüm" veya "kötülük" kelimesi kullanılamaz. (İbn Fûrek, 1987, s. 36). İnsan mantığına göre "kötülük" gibi görünen musibetler, hastalıklar veya masumların ıstırapları, O'nun mutlak mülkiyetindeki tasarruflarıdır (İbn Fûrek, 1987, s. 100). Mülk sahibinin kendi mülkünde tasarruf etmesi mantıken haksızlık olamayacağından, beşerî adalet ile ilâhî adalet kavramları birbirinden keskin bir şekilde ayrılır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Mülk teorisi, teodise krizini çözmek için Eş‘arîlerin elindeki en keskin argümandır; fakat vicdani akılları tatmin edip etmediği her daim tartışma konusu olmuştur.

Böylece kötülük probleminin ağırlık merkezi, fiilin insan açısından doğurduğu acı veya zarardan Allah’ın fiil üzerindeki mutlak tasarrufuna kaymaktadır. Dolayısıyla İbn Fûrek’in yaklaşımında kötülük probleminin çözümü, kötülüğün varlığını ortadan kaldırmaktan ziyade, ona ilişkin hükmün hangi ölçüyle verilebileceğini belirlemeye yönelmektedir. Bir fiilin insan açısından acı verici ya da zararlı olması ile Allah açısından zulüm olarak nitelenmesi aynı düzlemde ele alınmamaktadır. İbn Fûrek’in yaklaşımı, bu iki değerlendirme düzeyini birbirinden ayırarak ilâhî fiillerin mutlaklığını korumaya yönelirken, insan açısından kötülük olarak tecrübe edilen durumların anlamlandırılması meselesini de açık bırakmaktadır.

4. Kötülüğün Yaratılması, Ontolojik Statüsü ve Kesb Teorisi

Âlemdeki hayrın da şerrin de yaratıcısının tek bir merci olan Allah olması, kelamcıları sorumluluk açısından zor bir konuma itmiştir (Keskin, 2018, s. 331-333). İbn Fûrek bu problemi Eş‘arî’nin halk ve kesb teorisiyle açıklar:

Yaratma (*halk*): Kötü fiiller, zararlar, günahlar ve felaketler ontolojik olarak Allah tarafından yaratılmıştır. Yaratma fiilinde ortak yoktur; evrendeki tüm atomlar, hareketler ve fiiller ilâhî kudretin taallukuyla varlık alanına çıkar (İbn Fûrek, 1987, s. 28, 47, 94–95, 100, 127; Keskin, 2018, s. 333, 337). Bu yönüyle kötülük, ontolojik olarak saf bir yokluk değil, Allah'ın yarattığı belirli cismani ve ahlaki niteliklerin tezahürüdür. İbn Fûrek, evrendeki her türlü eylemin yaratılış düzleminde doğrudan ilâhî kudretle ilişkili olduğunu belirtirken Ehl-i Sünnet ve Cemaat’in ana ilkesini şu sözlerle formüle eder: yaratılanların tamamı Allah'ın halkı (yaratması), makduratın (güç yetirilenlerin) tümü de Allah'ın makdurudur; yaratma ve icat etmede hiçbir varlık O'na ortak olamaz (İbn Fûrek, 2008, s. 35-36). Dolayısıyla, hayrın da şerrin de ontolojik tek var edicisi Allah'tır.

Kazanma (*kesb*): İnsanların fiilleri bizzat yaratma gücü yoktur; ancak Allah tarafından yaratılan bu fiilleri insan iradesiyle kesb eder (İbn Fûrek, 1987, s. 11-13, 92, 94, 100; Keskin, 2018, s. 340). Dolayısıyla kötülüğün yaratılması Allah’a aittir; ancak bu fiilin ahlaki ve hukuki sorumluluğu, iradesini o yönde kullanan kula aittir. Kesb teorisi, kulun özgür iradesini tam anlamıyla ontolojik bir yaratma gücü olarak koruyamasa da cebr-i mutlak ile tefviz arasında bir orta yol olarak kurgulanmıştır. Yani kul, fiilin yaratılmasında tamamen pasifken, onu sahiplenme ve yönlendirme noktasında mesuldür; fakat bu incelikli ayrımın zihnen kavranması her zaman oldukça güç olmuştur. Nitekim Eşʿarî’nin kesb teorisi, sonraki Eşʿarî kelâmcılar tarafından da insan fiillerini ve sorumluluğunu açıklamak bakımından problemli bulunmuştur. Fahreddin er-Râzî, Eşʿarî’nin kesb anlayışını **“anlamı olmayan bir isim”** olarak nitelendirerek, Allah tarafından yaratılan fiilin insana yalnızca kesb yoluyla nispet edilmesinin insanın fiil üzerindeki gerçek etkisini açıklamadığını belirtir (er-Râzî, 2002, s. 216). İmâmü’l-Haremeyn el-Cüveynî de kesb anlayışının insanın hürriyetini temellendirmeye yeterli olmadığını, fiilin meydana gelmesinde insan kudretinin gerçek bir etkisinin bulunduğunu savunarak bu anlayıştan uzaklaşmıştır (el-Cüveynî, 1948, s. 46). **Böylece kesb, insanın sorumluluğunu açıklamak amacıyla ortaya konulmasına rağmen, insan iradesine fiilin meydana gelişinde gerçek bir etkinlik tanımadığı ölçüde, cebir ile özgürlük arasında anlamlı bir ara çözüm sunmakta zorlanmaktadır.** (Ünal, 2023, s. 218–220)

Dolayısıyla kötülüğün Allah tarafından yaratılması ile insan tarafından üstlenilmesi arasındaki ayrım, sorumluluğu korumaya yönelik olmakla birlikte, yaratma ile ahlaki nispet arasındaki mesafenin nasıl doldurulacağı sorununu bütünüyle ortadan kaldırmamaktadır. Kötülük probleminin insan fiilleriyle ilgili boyutu da tam olarak burada belirginleşmektedir:

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İlâhî kudret fiilin varlık kazanmasını açıklarken, insanın iradesi fiilin ahlaki sorumluluğuyla ilişkilendirilmektedir.

5. İbn Fûrek'e ve Eş'arî Çizgiye Yöneltilen Kelamî, Felsefi ve Ahlaki Eleştiriler

İbn Fûrek'in metinlerinde sistemleştirilen ve Horasan Eş'arîliği eliyle akademiye aktarılan bu klasik şer ve irade teorisi, İslam düşünce tarihi boyunca hem Mu'tezilî ve Maturidî kelamcılar hem de filozoflar tarafından yapısal, mantıksal ve ahlaki açılardan oldukça sert eleştirilere ve eleştirel tahlillere maruz kalmıştır (Bardak, 2017, s. 971-972; Keskin, 2018, s. 337, 343). Bu eleştiriler, klasik kelâm ekollerinin tanrı tasavvuru ile insan sorumluluğu arasındaki gerilimi gözler önüne seren üç ana eksende yoğunlaşmaktadır:

(i) Ahlaki Değerlerin Evrenselliği, Nesnelliği ve İptali Eleştirisi:

Mu'tezile ve Maturidî gelenek, iyilik ile kötülüğün insan aklıyla bağımsız ve nesnel bir şekilde bilinebilecek evrensel ahlaki değerler olduğunu savunmuşlardır (Bardak, 2017, s. 972). İbn Fûrek'in hüsn ve kubhun tamamen şeriata/ilâhî iradeye bağlı olduğu yönündeki iradeci görüşü, ahlaki değerlerin nesnelliğini tamamen iptal etmekle eleştirilmiştir. Muhalif kelamcılara göre bu anlayış, "Eğer Allah dileseydi adaleti kötü, zulmü ve haksızlığı ise iyi kılabilirdi" (Ceylan, 2015, s. 110-111). gibi mantıken ve ahlaken kabul edilemez bir rölativizmin kapısını aralamaktadır. Nitekim İbn Fûrek, ahlakın rasyonel ve nesnel tabiatını ilahi irade lehine çözerken, Allah'ın üzerinde O'nu kısıtlayacak, eylemlerine normatif kurallar koyacak hiçbir üst iradenin yahut kural koyucunun *(râsim)* bulunmadığı ilkesini terimsel olarak temellendirir **(İbn Fûrek, 1987, s. 38-39)**. Ahlakın ilâhî emir ve nehye dayandırılması, ahlaki değerlerin vahiyden bağımsız olarak akıl yoluyla temellendirilmesini mümkün kılmamaktadır (Çelebi, 1999, s. 60–61; Ceylan, 2015, s. 112). Bu eleştiri, Eş'arî ahlak anlayışının en zayıf halkası olarak asırlarca tartışılagelmiştir; zira ahlaki eylemlerin rasyonel bir temele dayanmaması, dini buyrukların ahlaki bir zorunluluktan ziyade saf bir otorite ilişkisine indirgendiği yönündeki iddiaları güçlendirmiştir.

(ii) İlâhî Adalet ve Hikmetin İnsan İdrakinde Anlamsızlaşması Sorunu:

İslam filozofları ve Mu'tezile gibi muhalif kelâmcılar, Allah'ın fiillerinde insan aklının kavrayabileceği bir hikmet ve amaç aranmasını reddeden yaklaşımın, ilâhî adaletin anlamlandırılmasını güçleştirdiğini ve Allah'ın fiilleri ile adalet arasında kurulabilecek aklî temeli zayıflattığını ileri sürmüşlerdir (Özervarlı, 1998, s. 512; Gültekin, 2025, s. 101–104). Eğer Allah, masum çocuklara hiçbir rasyonel gerekçe veya ahlaki hikmet gözetmeksizin şiddetli acılar verebiliyorsa, "Allah adildir" (el-Adl) önermesinin rasyonel temeli sarsılmaktadır (Cüveynî, İ., t.y., s. 194; İlhan, 2015, s. 59; Ormsby, 2001, s. 218, 242). Bu durum, teodise bağlamında Tanrı'nın kudretini kurtarırken O'nun adalet sıfatını insan vicdanı karşısında tartışmalı hale getirmektedir. Filozofların bu konudaki itirazları, ilâhî adaletin rasyonel ve tutarlı bir temele oturtulması gerektiği ısrarından beslenmektedir (Çağrıcı, 1988, s. 342). Bunun dışında bir durum yani Tanrı'nın fiillerinin ahlaki kategorilerle açıklanamaması, teolojik krizleri derinleştirmektedir.

(iii) Kesb Teorisine Yöneltilen Ontolojik Belirsizlik ve Çelişki Eleştirisi:

İbn Fûrek'in savunduğu kesb anlayışı, "fiilin yaratılması Allah'a, kazanılması kula aittir" şeklinde formüle edilse de, karşıt ekoller tarafından mantıki bir çıkmaz sokak olarak görülmüştür (Keskin, 2018, s. 342-345). Kesb teorisi, cebr-i mutlak ile tefviz arasında kalmış muğlak bir ara formül olarak nitelendirilmiş; insan iradesinin yaratılan bir fiil üzerinde gerçek bir müdahale gücünün bulunmadığı yönünde tenkitler almıştır (Gimaret, 1990, s. 330-340). Nitekim İslam düşünce tarihinde kesbin mahiyetinin tam olarak ne olduğu sorusu, kelamcılar

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

arasında bile ortak bir neticeye ulaşılamayan en çetrefilli bulmacalardan biri olmuş; kulun iradesine biçilen rolün ontolojik olarak temellendirilemediği yönündeki eleştiriler Eş‘arî ekolünün en çok zorlandığı alanlardan birini teşkil etmiştir.

6. İbn Fûrek Sonrası Eş‘arî Gelenekte Kötülük Probleminin Seyri

İbn Fûrek sonrasındaki Eş‘arî kelamcılar da bu klasik teodise çizgisini korumuşlardır. Örneğin Kadı Ebû Bekir el-Bâkıllânî (ö. 403/1012), fiillerin zati bir niteliği olmadığını, iyilik ve kötülüğün tamamen ilâhî emirle belirlendiğini savunarak İbn Fûrek'in görüşlerini tahkim etmiştir (Bâkıllânî, 1987, s. 128). Benzer şekilde İmam Gazzâlî (ö. 505/1111), *el-İktisâd fi’l-İ’tiḳâd* adlı eserinde evrendeki her şeyin ilâhî iradenin küllî taallukuyla var olduğunu, cüzi şerlerin ise daha büyük bir nizam ve hikmetin parçası olarak yaratıldığını savunmuştur (Gazzâlî, 1994, s. 148-149; Keskin, 2018, s. 336-340). Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1209) ise ilâhî fiillerde illet veya amaç aranabileceği fikrini reddederek, mülk ve tasarruf teorisini felsefi argümanlarla savunmuştur (Râzî, 2002, s. 208-218). Bu durum, İbn Fûrek’in açtığı çığırın kendinden sonraki müteahhirîn dönem Eş‘arî kelamcıları tarafından da temel referans kabul edildiğini açıkça göstermektedir.

Sonuç

İbn Fûrek, Eş‘arî kelam okulunun kurucu metinlerini koruma, derleme ve geliştirme bağlamında kötülük problemini ilâhî iradenin mutlaklığı ve mülk teorisi üzerine inşa etmiştir. İbn Fûrek’in Nişabur’daki ilmî mücadelesi ve tasavvufi-kelami sentezi, Eş‘arîliğin Doğu’da kalıcı bir ekol olmasını sağlamıştır. Dünyadaki acıları ve kötülükleri kulun kesbi ile Allah'ın mülk üzerindeki bağlayıcısız tasarrufuyla açıklayan bu yaklaşım, Tanrı'nın kudretini ve sınırsız iradesini korumayı amaçlasa da; ahlakın nesnelliği ve insan iradesinin konumu hususlarında başta Mu‘tezile ve Maturidiyye olmak üzere pek çok ekolün rasyonel eleştirileriyle karşılaşmıştır. Özetle İbn Fûrek, kelami ekollerin çatışma noktasında Tanrı'nın mutlak egemenliğini savunarak teodisyeyi irade merkezli kurmuş; ancak bu durum insan hürriyeti ve ahlaki nesnellik adına çözülmesi güç felsefi problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda onun teorisi, Tanrı'nın mutlak kudretini kurtarma adına insan iradesini feda ettiği yönündeki eleştirilere rağmen, erken dönem Eş‘arî kelâmının epistemolojik sınırlarını ve teolojik tutarlılığını anlamak adına hâlâ merkezi bir öneme sahiptir. Kelam tarihinin bu çetin eşiğinde şekillenen teodise teşebbüsü, kelamcıların Tanrı tasavvuru ile insan sorumluluğu arasında kurmaya çalıştığı hassas dengenin somut bir yansımasıdır. İbn Fûrek’in metinlerinde somutlaşan bu tasavvur, evrendeki her türlü olumsuzluğu ve acıyı ilâhî mülkiyetin mutlak sınırları içine hapsederek beşeri aklın tanrısal iradeyi kuşatamayacağını savunmuştur. Ancak bu durum, teolojik bir tutarlılık sağlama çabasının ötesinde, insan vicdanının adalet beklentisi ile ilâhî iradenin mutlaklığı arasında derin bir gerilim alanı yaratmıştır. **Başka bir ifadeyle İbn Fûrek’in yaklaşımı, kötülük problemini ortadan kaldırmaktan çok, problemin hangi kavramsal ve kelâmî çerçeve içerisinde sorulabileceğini yeniden belirlemektedir.** Sonuç olarak, İbn Fûrek'in düşünce sistemi; kelâm ilminin felsefi rasyonaliteyle olan imtihanını, Horasan coğrafyasındaki entelektüel mücadelelerin seyrini ve Eş‘arî ekolünün evrim sürecini kavramak için vazgeçilmez bir zemin sunmaya devam etmektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Kaynakça

Aslan, A. (2002). IV/X. yüzyılda kelâm-tasavvuf ilişkisi: İbn Fûrek örneği. *Dinî Araştırmalar, 5*(14), 61–76.

Bâkıllânî, E. (1987). *Kitâbü Temhîdi'l-evâil ve telhîsu'd-delâil* (İ. A. Haydar, Thk.). Müessesetü Kütübi's-Sekafiyye.

Bardak, A. (2017). İbn-i Fûrek'te akıl-nakil ilişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(54), 970–976.

Bardak, A. (2019). İbn Fûrek'in el-Hudûd fi'l-usûl adlı eserindeki kelâmî kavramlar. *Marife, 19*(2), 415–440.

Can, A. (2013). İbn Fûrek'in tefsir metodu. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (40), 187–218.

Ceylan, A. (2015). İmâm Eş'arî'de hüsün-kubuh problemi. İçinde *Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arîlik Sempozyumu Bildirileri* (Cilt 1, ss. 106–118). Siirt Üniversitesi.

Cüveynî, İ. (1948). *el-Akîdetü'n-nizâmiyye* (M. Zâhid el-Kevserî, Haz.). Matbaatü'l-Envâr.

Cüveynî, İ. (1992). *Kitâbü'l-İrşâd ilâ kavâti'i'l-edilleti fî usûli'l-i'tikâd* (E. Temîm, Haz.). Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiyye.

Cüveynî, İ. (t.y.). *Lumaʿu'l-edille fî kavâʿidi akāʾidi ehli's-sünne ve'l-cemâʿa*.

Doğan, H. (2017). İbn Fûrek'te ulûhiyyet. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, *21*(1), 179–202.

Eş'arî, E. H. (1995). *Risâle fî istihsâni'l-havz fî ilmi'l-kelâm* (M. el-Velî, Haz.). Dârü'l-Meşâri'.

Gazzâlî, E. H. M. b. M. (1994). *el-İktisâd fi'l-i'tikâd* (M. F. el-Cebr, Thk.). el-Hikme.

Gimaret, D. (1990). *La doctrine d'al-Ashʿarī*. Les Éditions du Cerf.

Gültekin, M. B. (2025). *Eş'arî kelâmında ilâhî adalet ve hikmet* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].

İbn Fûrek, E. (1987). *Mücerredü makālâti'ş-Şeyh Ebî'l-Hasan el-Eş'arî* (D. Gimaret, Haz.). Dârü'l-Maşrık.

İbn Fûrek, E. (1999). *Kitâbü'l-Hudûd fi'l-usûl (el-Hudûd ve'l-muvâḍaʿât)* (M. Süleymânî, Haz.). Dârü'l-Garbi'l-İslâmî.

İbn Fûrek, E. (2003). *Kitâbü müşkili'l-hadîs ev te'vîlü'l-ahbâri'l-müteşâbihe* (D. Gimaret, Thk.). el-Ma'hedü'l-Fransî li'd-Dirâsâti'l-Arabiyye bi-Dımaşk.

İbn Fûrek, E. (2008). *Şerhu Risâleti'l-Âlim ve'l-müteallim* (A. A. es-Sâyıh & T. A. Vehbe, Haz.). Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye.

İbn Fûrek, E. (2014). *el-İbâne an turuki'l-kâsıdîn ve'l-keşf an menâhici's-sâlikîn ve't-teveffür ilâ ibâdeti rabbi'l-âlemîn: Tasavvuf ıstılahları* (A. Yıldırım & A. Aslan, Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

İlhan, M. (2015). Kelam açısından hastalık ve tedavi süreci. *Dinbilimleri Academic Araştırma Dergisi, 15*(3), 51–66.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Keskin, M. (2018). Eş‘arî düşünce sisteminde insanın özgürlük ve sorumluluk sınırları. İçinde *2. Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (Cilt 1, ss. 331–352). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.

Ormsby, E. L. (2001). *İslam düşüncesinde ilâhî adalet sorunu: Teodise* (M. Özdemir, Çev.). Kitabiyat Yayınları.

Özervarlı, M. S. (1998). Hikmet. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 17, ss. 511–514). Türkiye Diyanet Vakfı.

Râzî, F. (2002). *Kelâm’a giriş (el-Muhassal)* (H. Atay, Çev.). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Teftâzânî, S. M. b. Ö. b. A. (1989). *Şerhu’l-Makâsıd*. Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye.

Ünal, Y. (2023). Eş‘arî düşünce sisteminin insanın yabancılaşmasına etkileri. *İslâmî Araştırmalar, 34*(1), 205–224.

Yavuz, Y. Ş. (1999). İbn Fûrek. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 19, ss. 495–498). Türkiye Diyanet Vakfı.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2018 VE 2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÖĞRENME ALANLARI VE DEĞERLER BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Öğr. Gör. Dr. MURAT YÜKSEL

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

m.yuksel@mku.edu.tr – ORCID: 0000-0001-9517-6241

ÖZET

Öğretim programlarında gerçekleştirilen güncellemeler, bir dersin içerik sınırlarının ötesinde, öğrenciden beklenen bilgi, beceri ve değerlerin nasıl ilişkilendirildiğini de değiştirmektedir. Bu araştırmada 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları, öğrenme alanlarının düzenlenişi ve değerlerin programdaki konumu bakımından karşılaştırılmıştır. İnceleme, öğrenme alanlarının sayısındaki değişimi saptamakla sınırlı tutulmamış; konu sürekliliğinin hangi başlıklar altında korunduğu ve değerlerin öğrenme süreciyle nasıl ilişkilendirildiği üzerinde durulmuştur. Nitel araştırma yaklaşımına dayanan çalışmanın veri kaynakları, Millî Eğitim Bakanlığının yayımladığı iki resmî öğretim programıdır. Doküman incelemesiyle elde edilen veriler, öğrenme alanı adları, açıklamalar, sınıf düzeyindeki kazanım veya öğrenme çıktıları ve açıkça tanımlanan değer listeleri üzerinden içerik analizine tabi tutulmuştur. Alanların eşleştirilmesinde ad benzerliği yerine tematik kapsam esas alınmış; değerler, aynı adla korunan, yeniden adlandırılan, listeden çıkan ve listeye eklenen ifadeler olarak kodlanmıştır. Bulgular, 2018 programındaki yedi öğrenme alanının 2024 yılında altı alan altında düzenlendiğini göstermektedir. Mekân ve küresel ilişkilerle ilgili içerikler Evimiz Dünya alanında birlikte ele alınırken ekonomi, demokrasi ve teknolojiye ilişkin başlıklarda gündelik yaşamla kurulan bağ belirginleşmiştir. 2018 programındaki 131 kazanımın karşısında 2024 programında 71 öğrenme çıktısı yer almakta; ancak farklı tanımlanan bu birimler doğrudan eşdeğer kabul edilememektedir. Dersin açık değer listesi 18'den 20'ye yükselmiş, değerler 2024 programında erdem-değer-eylem yaklaşımıyla öğrenme yaşantılarına bağlanmıştır. Bulgular, değişimin içerik adlarından çok programın örgütlenme ve uygulama mantığında görünür olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretim programı, öğrenme alanları, değerler eğitimi, program karşılaştırması.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE 2018 AND 2024 SOCIAL STUDIES CURRICULA IN TERMS OF LEARNING AREAS AND VALUES

ABSTRACT

Curriculum revisions reshape more than the selection of subject matter; they also influence how knowledge, skills and values are brought together in students' learning. This study compares the Turkish Social Studies Curricula of 2018 and 2024 with respect to the organization of learning areas and the curricular position of values. Rather than treating a change in the number of learning areas as sufficient evidence of curricular transformation, the analysis focuses on thematic continuity, redistribution of content and the links between values and learning experiences. The research follows a qualitative document-analysis approach. Its primary sources are the two official curricula issued by the Turkish Ministry of National Education. Learning-area titles and descriptions, grade-level attainments or learning outcomes, and explicitly stated values were examined through qualitative content analysis. Learning areas were matched according to their thematic scope, whereas values were classified by continuity of wording, renaming, omission from the explicit list or addition to that list. The findings show that the seven learning areas of the 2018 curriculum were reorganized into six areas in 2024. Spatial and global content converges under Our Home, the World, while economy, democracy and technology are increasingly connected to everyday life. The 131 attainments in the 2018 curriculum correspond to 71 learning outcomes in 2024; nevertheless, the two units reflect different curriculum designs and should not be considered directly equivalent. The number of explicitly listed course values increased from 18 to 20, and the 2024 curriculum situates values within a virtue–value–action framework.

Keywords: Social studies, curriculum, learning areas, values education, curriculum comparison.

1. GİRİŞ

Öğretim programları, bir dersin kapsamını belirlemenin yanı sıra bilginin hangi becerilerle ilişkilendirileceğini, öğrenmenin nasıl destekleneceğini ve neyin değerlendirileceğini de ortaya koymaktadır. Program yenilemelerinde yalnızca konu ve kazanım sayılarının karşılaştırılması, öğrenme yaşantılarındaki değişimi açıklamak için yeterli değildir. Nitekim 2018, 2023 ve 2024 sosyal bilgiler programlarını inceleyen Önger ve Duman (2024), yeni programdaki farklılığın içerikle sınırlı kalmadığını, öğretme-öğrenme süreçlerinin ve öğrenme kanıtlarının sunuluşuna da yansıdığını belirlemiştir. Dallı ve Hamarat (2025) ise 2018 ve 2024 programları arasında amaçlar, beceriler, değerler ve ölçme-değerlendirme bakımından birlikte değerlendirilmesi gereken değişiklikler bulunduğunu göstermiştir.

Sosyal bilgiler öğretiminde tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk ve vatandaşlık konuları, öğrencinin karşılaştığı toplumsal meseleleri açıklamada birbirini tamamlayan bilgi alanlarıdır. Bu disiplinler arası yapı 2024 programının temel felsefesinde açıkça belirtilmiş; öğrencinin yaşadığı çevreyle, toplumla ve geçmişle kurduğu ilişkinin yerel, ulusal ve küresel ölçekte ele

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

alınması amaçlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024). Turan, Gedik ve Kutluay (2025), 2024 programını önceki programlarla karşılaştırırken temel program ögelerinin yeni modelin bütüncül yaklaşımı çerçevesinde yeniden düzenlendiğini ortaya koymuştur. Bu bakımdan öğrenme alanlarının adlarından çok, konuların hangi ilişkiler içinde sunulduğu önem taşımaktadır.

Öğrenme alanlarının düzenlenişi, sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık ve toplumsal yaşamla kurduğu ilişkinin de bir göstergesidir. Kültürel mirasın incelenmesinde tarihsel bilgiyle toplumsal aidiyet, ekonomi konularında bireysel tercihlerle ortak kaynaklar, çevre konularında ise mekânsal bilgilerle sorumluluk birlikte ele alınabilmektedir. Şen, Tay ve Çoban (2025), 2018 ve 2024 programlarını kültür ve kültürel miras ögeleri üzerinden inceleyerek bu ögelerin programın farklı bölümlerine yayıldığını göstermiştir. Böylece aynı konunun farklı öğrenme alanlarında veya program bileşenlerinde temsil edilebileceği dikkate alınmalıdır.

Program değişikliğinin bir başka boyutu, öğretim içeriğinin beceri ve okuryazarlıklarla kurduğu ilişkidir. Turan ve Akhan (2024), 2024 sosyal bilgiler programındaki dokuz okuryazarlık türünün öğrenme alanlarına ve sınıf düzeylerine dağılımını incelemiş; hukuk ve politik okuryazarlık gibi önceki programda ayrı ele alınan boyutların vatandaşlık okuryazarlığı içinde yeniden konumlandığını belirtmiştir. Şen ve Geçit (2025) de okuryazarlıkların öğrenme alanlarına eşit yoğunlukta dağılmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, 2024 programındaki bütünleşmenin yalnızca öğrenme alanlarının sayısıyla açıklanamayacağını göstermektedir.

2024 programının kazanım yerine öğrenme çıktısı kavramını kullanması, iki metin arasında doğrudan sayısal karşılaştırma yaparken ayrıca dikkat gerektirmektedir. Resmî programda öğrenme çıktıları, süreç bileşenleri ve öğretme-öğrenme yaşantılarıyla birlikte sunulmaktadır (MEB, 2024). Eskici (2025), programdaki 71 öğrenme çıktısının öğrenci profiliyle ilişkisini inceleyerek çıktıların bir kısmının ilgili özellikleri doğrudan, bir kısmının ise dolaylı biçimde temsil ettiğini saptamıştır. Dolayısıyla kazanım veya öğrenme çıktısı sayısı tek başına programın içerik genişliğini ve öğrenciden beklenen öğrenmenin düzeyini göstermemektedir.

Öğrenme alanları ve çıktılar arasındaki bağın kurulmasında programlar arası bileşenler belirleyicidir. Kaya ve Göçer (2026), 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı bu bileşenler üzerinden incelemiş; beceri, değer ve okuryazarlıkların programın farklı bölümlerinde bir arada ele alındığını göstermiştir. Çifçi (2025) ise sosyal katılım becerisinin öğrenme alanları ve diğer program bileşenleriyle ilişkisini inceleyerek bütüncül yapının belirli bir beceri üzerinden nasıl okunabileceğine ilişkin ayrıntılı bir örnek sunmuştur. Bu çalışmalar, içerik eşleştirmesinin yanında program bileşenlerinin hangi işlevlerle konumlandırıldığını incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Sosyal bilgilerde değerler eğitimi, öğrencinin bireysel davranışlarıyla toplumsal sorumlulukları arasındaki ilişkinin kurulmasında önem taşımaktadır. 2018 programı, ders kapsamında kazandırılacak 18 değeri açık biçimde sıralamış; 2024 programı ise değerleri Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında öğretme-öğrenme yaşantılarıyla ilişkilendirmiştir (MEB, 2018, 2024). Izgar (2025), 2024 programındaki değerleri sınıflandırarak sosyal, millî, bilimsel, ekonomik, estetik ve dinî değer türleri arasındaki dağılımı incelemiştir. Temur (2025) ve

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Ulusoy (2026) da değerlerin programdaki temsiliyle öğretim süreçlerine nasıl yansıtıldığını farklı analiz eksenlerinden ele almıştır.

Değerlerin programdaki yeri belirlenirken resmî değer çerçevesi, ders programının genel açıklamaları ve sınıf düzeyindeki öğrenme yaşantıları birbirinden ayrılmalıdır. Örneğin 2024 programının genel açıklamasında bağımsızlık değerine yer verilmesi, bu kavramın Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nin yirmi kodlu değeri arasında ayrıca bulunduğu anlamına gelmemektedir (MEB, 2024). Izgar'ın (2025) değerlerin çerçevedeki yeri ile sınıf düzeylerinde kullanımı arasındaki farklılıklara ilişkin bulguları da bu ayrımı desteklemektedir. Bu nedenle yalnızca değer adlarının karşılaştırılması, programın değer eğitimi yaklaşımını açıklamak bakımından sınırlı kalmaktadır.

Program karşılaştırmalarında vatandaşlık, kültürel miras ve güncel toplumsal sorunlar gibi ortak temaların korunması da dikkate alınmalıdır. Öngören (2026), 2005–2024 dönemindeki sosyal bilgiler programlarını sosyal adalet, vatandaşlık ve dijitalleşme bakımından incelemiş; bu temaların programlara yansımalarını karşılaştırmıştır. Şen ve arkadaşları (2025) ise kültür ve kültürel miras içeriğinin programın farklı bölümlerinde temsil edildiğini göstermiştir. Bu çalışmalar, yeni programda bir öğrenme alanının adının değişmesinin ilgili içeriğin bütünüyle ortadan kalktığı şeklinde yorumlanmaması gerektiğine işaret etmektedir.

2018 ve 2024 programlarının öğrenme alanları ve değerler bakımından karşılaştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır (Önger & Duman, 2024; Kan & Çevik, 2025; Dallı & Hamarat, 2025). Mevcut incelemede bu alan yazınından hareketle öğrenme alanlarının tematik karşılıkları, sınıf düzeyindeki kazanım ve öğrenme çıktısı dağılımları ile değer adlarının farklı belge katmanlarındaki konumu birlikte ele alınmaktadır. Sayısal özetler, program değişikliğine ilişkin betimleyici göstergeler olarak kullanılmış; farklı tanımlanan kazanım ve öğrenme çıktılarının eşdeğer ölçü birimleri olduğu varsayılmamıştır.

Bu araştırmanın amacı, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarını öğrenme alanlarının yeniden düzenlenmesi, sınıf düzeyindeki kazanım ve öğrenme çıktıları ile değerler çerçevesi bakımından karşılaştırmaktır. Bu doğrultuda öğrenme alanları arasındaki tematik süreklilik ve farklılıklar belirlenmiş; kazanım ve öğrenme çıktılarının sınıflara göre dağılımı betimlenmiş; değerlerin korunması, yeniden adlandırılması ve açık değer çerçevesindeki değişiklikler incelenmiştir. Bulgular, yalnızca araştırmada kullanılan resmî programların belge düzeyindeki özelliklerine ilişkin olarak yorumlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı karşılaştırmalı doküman incelemesi olarak tasarlanmıştır. Doküman incelemesi, resmî metinlerde bulunan kararları, kavramsal tercihleri ve düzenlemeleri kendi bağlamlarında değerlendirmeye imkân sağlamaktadır (Bowen, 2009). Araştırma öğretim programlarının öğrenci başarısı üzerindeki etkisini ölçmeyi değil, iki farklı tarihte yayımlanmış resmî programın içerik ve tasarım özelliklerini karşılaştırmayı hedeflemektedir. Bu bakımdan bulgular, uygulanan programdan ziyade yazılı programın sunduğu kanıtlarla sınırlıdır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Doküman incelemesinin tercih edilmesinde programların araştırma sorularına doğrudan karşılık veren birincil ve sabit veri kaynakları olması belirleyici olmuştur. Bowen (2009), kurumsal belgelerdeki içeriklerin bağlamları içinde sistematik biçimde sorgulanmasını ve araştırmacının belge ile yorum arasındaki ilişkiyi görünür kılmasını vurgulamaktadır. Bu nedenle analiz birimi olarak programların yalnızca içindekiler kısmı değil; öğrenme alanı açıklamaları, sınıf bazlı çıktılar, programlar arası bileşenler ve değerler listesi birlikte ele alınmıştır.

İçerik çözümlemesinde önceden belirlenen kodlar ile belgelerin kendi ifadelerinden türeyen açıklamalar birlikte kullanılmıştır. Schreier (2012), kodlama çerçevesinin tanımlanmasını ve tüm malzemeye tutarlı biçimde uygulanmasını nitel içerik analizinin temel koşulları arasında değerlendirmektedir. Braun ve Clarke'ın (2006) tematik çözümlemeye ilişkin önerileri ise metindeki tekrarlar ile araştırma sorularını karşılayan anlam örüntülerinin ayrıştırılmasında yol gösterici olmuştur. Araştırmada bu iki yaklaşım birbirine eşdeğer ayrı analizler olarak kullanılmamış; içerik analizi esas alınmış ve tematik okuma kodların yorumunu desteklemiştir.

2.2. Verilerin Toplanması

Veri setini MEB tarafından yayımlanan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmuştur. Her iki belge de 4, 5, 6 ve 7. sınıfları kapsamaktadır. Belgelerin amaçları, öğrenme alanlarının adları ve açıklamaları, sınıflara göre kazanım ya da öğrenme çıktıları, ders saatleri ve açıkça ifade edilen değerler inceleme kapsamına alınmıştır. 2018 belgesine MEB'in resmî müfredat arşivinden, 2024 belgesine ise araştırma için temin edilen resmî programın tam metninden ulaşılmıştır. İncelemede başka araştırmaların tablosu yerine resmî belgelerdeki ifadeler temel alınmıştır.

Veri kaynaklarının kapsamı, iki programın 4, 5, 6 ve 7. sınıflardaki resmî metinleriyle sınırlandırılmıştır. Ders kitapları, öğretmen kılavuzları, sınıf içi uygulamalar ve taslak programlar incelemeye dâhil edilmemiştir. Bu ayrım, program metninde yer alan bir değer veya becerinin öğretim sürecinde aynı yoğunlukla işlendiği yönünde desteklenmeyen çıkarımlar yapılmasını önlemek amacıyla gözetilmiştir. Belgelerin program mantıkları farklı olduğundan 2018'deki 'kazanım' ile 2024'teki 'öğrenme çıktısı' terimleri metnin tamamında özgün kullanımlarıyla korunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Veriler, önceden tanımlanan karşılaştırma eksenleri ve metinden türetilen alt kategoriler aracılığıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, metin parçalarının açık karar kurallarıyla kodlanmasını ve bu kodların yorumlanabilir kategoriler altında birleştirilmesini sağlamaktadır (Krippendorff, 2018; Schreier, 2012). Öğrenme alanlarında adlandırma, tematik çekirdek, yeni vurgular ve alanlar arasındaki içerik aktarımı; değerlerde ise adın korunması, yeniden adlandırılması, açık listeden çıkması ve listeye eklenmesi ölçütleri kullanılmıştır.

Analiz sırasında 2018 programındaki kazanım sayıları ile 2024 programındaki öğrenme çıktıları sınıf düzeyinde ayrı ayrı kaydedilmiştir. Bu iki tür ifade farklı yapılandırma ilkelerine dayandığından toplamların karşılaştırılması yalnızca betimleyici düzeyde tutulmuştur. Değer

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

adlarının karşılaştırılmasında da 2018 ders değerleri ve 2024 Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'ndeki kodlu değerler esas alınmış; programın diğer bölümlerinde karşılaşılan benzer kavramlar ayrı bir içerik sürekliliği göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle listedeki yokluk, programın tamamından çıkarılma şeklinde yorumlanmamıştır.

2.4. İncelemenin Sınırları ve Etik

Bulguların denetlenebilirliğini artırmak amacıyla her kod iki resmî belgedeki ilgili başlık, tablo ya da açıklamaya dayandırılmış; ad değişimiyle içerik değişimi birbirinden ayrılmıştır. Çalışma, yayımlanmış ve kamuya açık öğretim programlarını konu edindiğinden insan katılımcılardan veri toplanmamış, kişisel veri işlenmemiştir. Bu nedenle etik kurul izni gerektiren bir araştırma işlemi yürütülmemiştir. Doküman çözümlemesinin sınırlılığı, öğretmenin programı nasıl uyguladığını veya öğrencilerin değerleri ne ölçüde kazandığını doğrudan göstermemesidir.

İnceleme tek araştırmacı tarafından yürütüldüğünden bağımsız kodlayıcılar arasında uyum katsayısı hesaplandığı ileri sürülmemiştir. Bunun yerine kodların açıkça tanımlanması, karşılaştırma biriminin sabit tutulması ve bulguların resmî belgelerde yeniden denetlenmesi yoluna gidilmiştir. Lincoln ve Guba (1985), nitel araştırmalarda inandırıcılık ve teyit edilebilirliğin araştırma kararlarının izlenebilirliğiyle ilişkisini vurgulamaktadır. Miles, Huberman ve Saldaña (2014) ise verilerin karşılaştırma matrislerinde gösterilmesinin benzerlik ve farklılıkların sistematik değerlendirilmesine katkı sağladığını belirtmektedir.

3. BULGULAR

2018 ve 2024 programlarının karşılaştırılmasından elde edilen bulgular, öğrenme alanlarının yeniden düzenlenmesi, kazanım/öğrenme çıktılarının sınıflara göre dağılımı ve değerlerin programdaki temsili olmak üzere üç başlık altında sunulmuştur. Alan adlarında görülen değişikliklerin içerikte bire bir kopuş oluşturmadığı, buna karşılık beceri ve değerlerin açıklanışında farklılaşmalar bulunduğu görülmektedir.

3.1. Öğrenme Alanlarının Yeniden Düzenlenmesi

Çizelge 1. 2018 ve 2024 Programlarının Öğrenme Alanları Bakımından Karşılaştırılması

2018 öğrenme alanı	2024 öğrenme alanı	İçerik ve düzenleme
Birey ve Toplum	Birlikte Yaşamak	Kimlik, bireysel farklılıklar ve toplumsal roller; birlikte yaşam ve etkileşim vurgusu.
Kültür ve Miras	Ortak Mirasımız	Tarih ve kültürel süreklilik; ortak mirası anlamlandırma.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler; Küresel Bağlantılar	Evimiz Dünya	Mekân, çevre, afetler ve ülkeler arası ilişkilerin ortak bağlamda ele alınması.
Etkin Vatandaşlık	Yaşayan Demokrasimiz	Hak, sorumluluk ve katılımın demokratik yaşamla ilişkilendirilmesi.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Hayatımızdaki Ekonomi	Ekonomik faaliyetler, kaynaklar, tüketim ve finansal yaşam.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2018 öğrenme alanı	2024 öğrenme alanı	İçerik ve düzenleme
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Teknoloji ve Sosyal Bilimler	Bilim ve teknolojiye dijital yaşam ve sosyal bilimler bağlamının eklenmesi.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı (2018, 2024) programlarından hareketle araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenme alanları arasındaki geçişler incelendiğinde 2024 programının disipliner bilgiyi ortadan kaldıran bir anlayış yerine bu bilgiyi daha kapsayıcı temalar altında ilişkilendiren bir düzen kurduğu görülmektedir. Bununla birlikte eşleştirme tablosunda belirtilen ilişkiler tam örtüşme olarak düşünülmemelidir. Örneğin çevresel sorumluluk ekonomiyle, teknolojik gelişmeler vatandaşlık haklarıyla, kültürel miras ise uluslararası etkileşimle birlikte ele alınabilmektedir. Söz konusu kesişimler sosyal bilgilerin disiplinler arası özelliğinin bir sonucudur. Dolayısıyla bir başlığın 2024 programında belirli bir alana yerleştirilmesi, aynı konunun başka öğrenme alanlarıyla bağının koptuğu anlamına gelmemektedir.

Öğrenme alanlarını eşleştirmek, 2018'deki her başlığın 2024'te yalnızca tek bir karşılığı bulunduğu anlamına gelmemektedir. 2018 programındaki küresel ilişkiler içeriğinin bir bölümü 2024'te Evimiz Dünya ile ilişkilendirilebilirken küresel ekonomik ilişkiler ve kültürel etkileşim, diğer öğrenme alanlarının bağlamında da değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle çizelgedeki karşılıklar bire bir aktarımı değil, alanların baskın temaları arasındaki yakınlığı göstermektedir. NCSS'nin (2010) disiplinler arası düzenleme anlayışı, içeriklerin birden fazla öğrenme alanıyla ilişkilendirilebilmesine kavramsal bir açıklama sunmaktadır.

Çizelge 1 incelendiğinde, 2018 programındaki yedi öğrenme alanının 2024 programında altı başlık altında düzenlendiği görülmektedir. Alan adlarının değişmesiyle birlikte her iki programın tarih, coğrafya, ekonomi, teknoloji ve vatandaşlık çekirdeği korunmuştur. Bununla birlikte eski ve yeni başlıklar arasındaki ilişki her durumda basit bir isim değişikliği değildir. Evimiz Dünya alanında 2018 programında ayrı ele alınan mekânsal çevre ve küresel bağlantılarla ilgili içeriklerin ortak bir çerçevede sunulması bunun en belirgin örneğidir.

Birlikte Yaşamak alanı, öğrencinin kimliği, toplumsal rolleri ve başkalarıyla kurduğu ilişkileri önceleyen Birey ve Toplum alanıyla önemli bir süreklilik taşımaktadır. Yeni adlandırmada bireyin yalnızca toplumsal yapıyı tanımasından ziyade farklılıklarla birlikte yaşama pratiği daha açık biçimde görünür hâle gelmektedir. Ortak Mirasımız alanında ise tarihsel bilgi ve kültürel miras konusu korunurken kültürün öğrenciler tarafından paylaşılan bir miras olarak değerlendirilmesi ön plana çıkmaktadır.

Yaşayan Demokrasimiz ve Hayatımızdaki Ekonomi başlıkları, dersin vatandaşlık ve ekonomi boyutlarını günlük yaşamla daha doğrudan ilişkilendiren bir adlandırma tercihine işaret etmektedir. Bununla birlikte 2018 programında da hak, sorumluluk, katılım, bütçe ve tüketim gibi konuların bulunduğu dikkate alınmalıdır. Bu nedenle görülen dönüşüm, söz konusu içeriklerin ilk kez programa alınmasından çok başlıkların ve öğrenme çıktılarının farklı bir kurgu içinde ifade edilmesiyle ilgilidir.

Teknoloji ve Sosyal Bilimler alanında teknolojinin birey ve toplum üzerindeki etkileri korunurken dijital ortamlarda güvenlik, gizlilik ve sosyal bilimlerin araştırma yöntemleriyle kurulan bağ daha açık hâle gelmektedir. 2018 programında dijital okuryazarlık ile medya

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

okuryazarlığı zaten temel beceriler arasında bulunmaktaydı. Yeni programın ayırt edici özelliği, bu içeriklerin beceri ve öğrenme yaşantıları üzerinden ayrıntılandırılmasıdır.

Teknoloji başlığındaki değişiklikler, yeni kavramların programa eklenmesi kadar teknolojinin hangi sorumluluklarla birlikte ele alındığı açısından da önemlidir. UNESCO'nun (2023) eğitimde teknoloji raporu, dijital araçların kullanımını tek başına ilerleme ölçütü saymamakta; öğrenenin ihtiyaçlarını, erişim koşullarını ve teknolojinin eğitimsel amacını öne çıkarmaktadır. 2024 programındaki dijital okuryazarlık, gizlilik ve güvenlik vurguları bu bağlamla birlikte okunabilir. Bununla birlikte belge analizi, söz konusu ifadelerin ders ortamında ne ölçüde karşılık bulduğunu göstermemektedir.

3.2. Kazanım ve Öğrenme Çıktılarının Dağılımı

Çizelge 2. Sınıflara Göre Kazanım ve Öğrenme Çıktılarının Dağılımı

Sınıf	2018: kazanım sayısı	2024: öğrenme çıktısı sayısı
4. sınıf	33	17
5. sınıf	33	19
6. sınıf	34	18
7. sınıf	31	17
Toplam	**131**	**71**

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı (2018, 2024) programlarından hareketle araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Çizelge 2, programların nicel örgütlenmesindeki farklılığı ortaya koymaktadır. 2018 programı dört sınıf düzeyinde toplam 131 kazanım içerirken 2024 programında toplam 71 öğrenme çıktısı belirlenmiştir. Sayıların azalması, 2024 programının daha az sayıda ifade altında öğrenmeyi düzenlediğini göstermektedir; fakat bunun içeriklerin aynı oranda azaldığı anlamına geldiği söylenemez. Öğrenme çıktıları, süreç bileşenleri ve bunlarla ilişkilendirilen beceriler yeni programda birlikte değerlendirildiğinden yalnızca birim sayısı üzerinden kapsam veya güçlük derecesi hakkında hüküm vermek de mümkün değildir.

Sınıflar arasındaki dağılımda 2024 programının beşinci sınıf için 19, altıncı sınıf için 18, dördüncü ve yedinci sınıflar için 17 öğrenme çıktısı belirlediği görülmektedir. Bu dağılım programın tüm sınıf düzeylerinde benzer sayıda öğrenme çıktısı öngördüğünü göstermektedir. Ancak her öğrenme çıktısının gerektirdiği süre, kullanılan bilgi kaynakları ve içerebileceği değerlendirme görevleri farklı olabileceği için çıktılar arasındaki sayısal yakınlık, öğretim yükünün eşitliği şeklinde yorumlanamamaktadır. Öğretim yükünü belirleyebilmek için ilgili alanlara ayrılan ders saatleri, öğrenme çıktılarının süreç bileşenleri ve okul temelli planlama zamanı bir arada incelenmelidir.

Nicel farkın karşılaştırılmasında aynı terimin farklı belgelerde aynı kapsamı taşıdığı varsayılmamıştır. Öğrenme çıktısı birden fazla süreç bileşenini kapsayabilir; ayrıca ölçme kanıtları, öğrenme-öğretme yaşantıları ve programlar arası bileşenler 2024 belgesinde ayrıntılı biçimde gösterilmektedir. Bu sebeple 131 ve 71 sayıları, belgelerin yapısal örgütlenmesine

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ilişkin betimleyici göstergelerdir. Öğrenme fırsatlarının fiilî sayısı veya öğrencilerin edinim düzeyi hakkında doğrudan karşılaştırma sunamamaktadır (MEB, 2018, 2024).

2018 ve 2024 programları arasında ders saatlerinin kullanımı bakımından da farklı bir açıklama düzeyi bulunmaktadır. 2024 programı öğrenme alanlarının sürelerini ve okul temelli planlamaya ayrılan zamanı sınıflara göre açıkça göstermektedir (MEB, 2024). Bu yapı, öğretim sürecinin tüm ayrıntılarını merkezî düzeyde belirlemek yerine okul ve öğretmenin planlama sorumluluğuna da yer verildiğini göstermektedir. Buna karşılık uygulamadaki karşılığın anlaşılması, öğretmen planlarının ve ders kitabı etkinliklerinin ayrıca incelenmesini gerektirir.

3.3. Değerler Çerçevesindeki Süreklilik ve Değişim

Çizelge 3. 2018 Program Değerleri ile 2024 Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinin Karşılaştırılması

Karşılaştırma	Sayı	Değerler
Aynı adla korunan	12	Adalet, çalışkanlık, duyarlılık, dürüstlük, estetik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik.
Yeniden adlandırılan	1	Aile birliğine önem verme → aile bütünlüğü.
2018 programında bulunup 2024 kodlu değerler listesinde ayrı başlık olmayan	5	Bağımsızlık, barış, bilimsellik, dayanışma, eşitlik. Bu kavramların kodlu listede yer almaması, programın bütününden çıkarıldıkları anlamına gelmemektedir.
2024 kodlu değerler listesine eklenen	7	Dostluk, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, sabır, sağlıklı yaşam, temizlik.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı (2018, 2024) programlarından hareketle araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Çizelge 3, 2018 programındaki 18 açık ders değeri ile 2024 Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'ndeki 20 kodlu değerin adlarını karşılaştırmaktadır. On iki değer aynı adla korunmuş; aile birliğine önem verme ifadesi aile bütünlüğü olarak yeniden adlandırılmıştır. Beş değer 2024'ün kodlu çerçevesinde ayrı başlık değildir; yedi değer ise bu çerçevede yeni adlar olarak yer almaktadır. Bağımsızlık ve dayanışma gibi kavramların genel amaçlarda veya öğrenme yaşantılarında bulunması nedeniyle bu bulgu, ilgili değerlerin programın bütününden çıkarıldığı şeklinde yorumlanmamalıdır (MEB, 2018, 2024; Izgar, 2025).

Değerlerde ortaya çıkan farklılık, yalnızca sayısal genişleme olarak okunmamalıdır. Schwartz'ın (2012) değerler kuramında değerler, bireyin karar ve davranışlarına yön veren, birbiriyle ilişkili güdüsel amaçlar olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, adları farklılaşan iki değerin anlam alanlarının kısmen örtüşebileceğini; buna karşılık bir değerin açık listeden çıkarılmasının o değere ilişkin bütün içerik ve kazanımların ortadan kalktığını kanıtlamayacağını hatırlatmaktadır. Çizelgedeki sınıflandırma bu nedenle yalnızca belirtilen açık değer listelerinin karşılaştırılması olarak değerlendirilmelidir.

Mahremiyet, sağlıklı yaşam ve temizlik gibi ifadeler bireyin gündelik yaşantısı ve kişisel sorumluluğuna ilişkin boyutları görünür kılmaktadır. Dostluk, merhamet, mütevazılık ve sabır ise kişinin başkalarıyla kurduğu ilişkide davranışını yönlendiren değerler olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık bağımsızlık, barış, bilimsellik, dayanışma ve eşitliğin açık değer

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

listesinde bulunmaması, bunlara karşılık gelen düşüncelerin programın özel amaçlarından veya öğrenme çıktılarından tümüyle çıkarıldığı şeklinde okunmamalıdır. Örneğin 2024 programının özel amaçlarında bilimsel yöntem, demokrasi, toplumsal birlik ve haklara ilişkin ifadeler yer almaktadır (MEB, 2024).

Değerler bakımından ortaya çıkan diğer bir husus, programdaki sürekliliğin farklı kavramsal düzeylerde görülebilmesidir. Adalet, saygı ve sorumluluk gibi değerlerin iki listede de yer alması doğrudan adlandırma sürekliliğidir. Aile birliğine önem verme ile aile bütünlüğü arasında görülen ilişki ise ifade değişmiş olsa bile anlam alanının büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir. Açık listede bulunmayan eşitlik veya dayanışma gibi kavramlara ilişkin değerlendirme ise daha dikkatli yapılmalıdır: bir kavramın listeden ayrılması, o kavramın öğretim programında hiçbir etkinlik, amaç veya içerikle bağlantı kurmadığını kanıtlamaktadır. Bu tespit özellikle programlar arası değer karşılaştırmalarında kategorilerin açıkça tanımlanmasını gerekli kılmaktadır.

Değer ve vatandaşlık arasındaki bağ bakımından da benzer bir sınırlılık söz konusudur. Adalet, özgürlük ve sorumluluk gibi kavramların listelerde korunması, bu kavramların öğrenciye aynı pedagojik yolla sunulduğunu göstermemektedir. Althof ve Berkowitz (2006), ahlak ve karakter eğitiminin vatandaşlık eğitimiyle ilişkisini davranış, muhakeme ve toplumsal yeterlik boyutlarıyla birlikte değerlendirmektedir. Avrupa Konseyinin (2018) yeterlik modeli de değerlere ilişkin öğrenmeyi beceri ve tutumlardan ayrıştırmamaktadır. Bu bakımdan program düzeyindeki benzerliğin öğretim düzeyindeki karşılığı, etkinlikler ve ölçme örnekleri üzerinde ayrıca incelenmelidir.

Değerlerin sunuluş biçimi bakımından iki program arasındaki en önemli ayrım, 2024 programının değerleri erdem-değer-eylem modeli içinde öğretme-öğrenme yaşantılarıyla ilişkilendirmesidir. Bir değerin belirli öğrenme alanında görünmesi, onun tek başına soyut bir bilgi olarak öğretilmesini gerektirmemektedir. Öğrencinin örnek durumları tartışması, bir tercihi gerekçelendirmesi veya yakın çevresine dönük sorumlu bir davranış geliştirmesi programda öngörülen bütünleşmenin sınıf içindeki olası karşılıklarıdır. Bununla birlikte bu örnekler öğretim tasarımı açısından yorum niteliği taşımakta, araştırmada gözlemlenmiş sınıf içi uygulamalar olarak sunulmamaktadır.

Erdem-değer-eylem ilişkisinin program metninde kurulması, değer eğitiminin davranışa dönük bir tasarıma bağlanması bakımından dikkat çekicidir. Bununla birlikte bir değer için davranış göstergesinin yazılmış olması, öğrencinin bu davranışı içselleştirdiğini göstermemektedir. UNESCO'nun (2015) bilişsel, sosyal-duygusal ve davranışsal boyutları birlikte ele alan vatandaşlık eğitimi yaklaşımı, değerlerin gerçek yaşam durumlarıyla ilişkilendirilmesinin neden önemli olduğunu açıklamaktadır. Programın uygulamadaki etkisi için öğrenci ürünleri, sınıf içi gözlemler ve öğretmen değerlendirmeleri gibi farklı kanıt türlerine ihtiyaç vardır.

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları, öğrenme alanlarının yapısı ve değerlerin temsili bakımından incelenmiştir. Bulgular, iki programın tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi ve teknoloji eksenindeki temel konular bakımından süreklilik taşıdığını; farklılığın daha çok içeriklerin bir araya getirilme ve öğretme-öğrenme süreciyle

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ilişkilendirilme biçiminde ortaya çıktığını göstermektedir. Dolayısıyla program değişikliğinin niteliğini anlamak için öğrenme alanlarının adlarından ziyade bu alanların kapsamını ve öğrenme çıktılarıyla kurduğu ilişkiyi değerlendirmek gerekmektedir.

Öğrenme alanlarına ilişkin bulgular, 2018 ve 2024 programlarında alan sayısı ve adlarının değiştiğini belirleyen çalışmalarla örtüşmektedir (Önger & Duman, 2024; Kan & Çevik, 2025; Dallı & Hamarat, 2025). Buradaki çözümlemede öğrenme alanlarının tematik karşılıkları ayrıca değerlendirilmiştir. Kültürel mirasın programın farklı bölümlerindeki temsiline ilişkin bulgular (Şen ve diğerleri, 2025), adlandırma ile içerik kapsamının ayrı incelenmesi gerektiğini desteklemektedir.

2018 programındaki yedi alanın 2024 yılında altıya düşmesi, mekânsal ve küresel içeriklerin Evimiz Dünya başlığı altında bütünleştirilmesiyle açıklanabilmektedir. Birlikte Yaşamak, Yaşayan Demokrasimiz ve Hayatımızdaki Ekonomi gibi başlıklar, bireyin sosyal çevresiyle kurduğu ilişkiyi ve gündelik yaşam deneyimini daha görünür kılmaktadır. Bu adlandırma, sosyal bilgilerin öğrencinin yaşadığı dünyayı anlamlandırmasına hizmet eden disiplinler arası yapısıyla uyumludur. Bununla birlikte yeni başlıkların öğretim niteliğine sağlayacağı katkı, ancak sınıf içi uygulama ve öğrenme ürünleri üzerinden değerlendirilebilir.

Mekânsal çevre, küresel bağlantılar ve afetler arasındaki bağ, özellikle Evimiz Dünya alanının yorumlanmasında belirgindir. UNESCO (2017), sürdürülebilir kalkınma için eğitimin yerel ve küresel sorunları bilgi, tutum ve eylem boyutlarıyla ilişkilendirdiğini belirtmektedir. Bu bakımdan 2024 programındaki afetlere hazırlık, çevresel sorumluluk ve sürdürülebilirlik ifadelerinin birlikte ele alınması, sosyal bilgilerin güncel toplumsal meselelerle ilişkisinin belge düzeyindeki göstergelerinden biridir. Söz konusu çerçeve, 2018 programında çevre ve sürdürülebilirlik içeriklerinin bulunmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır.

Kazanım ve öğrenme çıktısı sayıları arasında belirgin bir nicel fark vardır. Ne var ki 2018 programındaki kazanım ile 2024 programındaki öğrenme çıktısı aynı tanımlama ve ayrıntı düzeyine sahip değildir. Bu nedenle sayıdaki azalma, ders içeriğinin yaklaşık aynı oranda kaldırıldığı ya da öğrenme hedeflerinin zayıfladığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Yeni programın süreç bileşenleri, beceriler ve öğretme-öğrenme yaşantılarıyla birlikte çözümlenmesi daha sağlıklı bir değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Değerlerdeki değişim, programın bireysel ve toplumsal yaşama ilişkin beklentilerinin hangi kavramlarla ifade edildiğini göstermektedir. 2024 Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nde 20 değer kodlanırken mahremiyet, sağlıklı yaşam ve merhamet gibi günlük yaşamla ilişkili kavramların yer alması dikkat çekmektedir. Bununla birlikte 2018 listesindeki bazı ifadelerin 2024 açık listesinde bulunmaması, bu kavramların eğitimin amaçlarından tamamen çıkarıldığı anlamını taşımamaktadır. Karşılaştırmalı program çalışmalarında dersin açık değer listesiyle özel amaçlar, ortak metin ve öğrenme çıktıları arasında bu ayrımın korunması önemlidir.

Bu sonuçlar, vatandaşlık eğitiminde değerlerin sunuluşuna ilişkin farklı yaklaşımlarla birlikte değerlendirilebilir. Westheimer ve Kahne'nin (2004) vatandaşlık biçimleri ayrımı, sorumluluğun bireysel davranış, toplumsal katılım ve kamusal meselelerin sorgulanması arasında farklı öğrenme hedefleri doğurabildiğini göstermektedir. Banks'in (2008) kültürel çeşitlilik ve vatandaşlık ilişkisine ilişkin tartışması da birlikte yaşam ve farklılıklara yaklaşımın

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

yalnızca bir değer adının görünürlüğüyle sınırlı olmadığını düşündürmektedir. Ancak mevcut araştırma bu kuramsal yaklaşımları programlara derecelendirme uygulamak için değil, metinlerin olası pedagojik karşılıklarını açıklamak için kullanmıştır.

2024 programında değerlerin Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi ile ilişkilendirilmesi, değerlerin hangi etkinliklerde ve nasıl görünür kılındığı sorusunu öne çıkarmaktadır. Izgar (2025), Temur (2025) ve Ulusoy (2026) değerlerin programda temsilini farklı ölçütlerle incelemiş; bu durum, açık değer listesinin tek başına uygulamanın niteliğini göstermediğine işaret etmiştir. Bununla birlikte bu çalışmanın verileri sınıf içi davranışları değil, programın öngördüğü öğrenme yaşantılarını kapsamaktadır.

2024 programının değerleri ortak bir eylem modeli içinde ele alması, öğretim ve değerlendirme arasında tutarlı örnekler geliştirilmesini daha önemli hâle getirmektedir. Eurydice (2017), vatandaşlık eğitiminin hedefleri ile uygulama ve değerlendirme arasındaki ilişkiyi Avrupa eğitim sistemleri genelinde ele almaktadır. NCSS (2013), sorgulama yoluyla edinilen bilginin kanıtla gerekçelendirilmesini ve bilinçli eylemle ilişkilendirilmesini önermektedir. Bu bakımdan sosyal bilgiler etkinliklerinde öğrenciden yalnızca belirli bir değeri tanımlamasını istemek yerine gerekçeli karar vermesini, farklı görüşleri değerlendirmesini ve uygun katılım yollarını tartışmasını sağlayacak öğrenme kanıtları oluşturulabilir.

Programdaki geniş öğrenme çıktılarının farklı beceriler ve değerlerle birlikte planlanması, öğretim tasarımı açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Kaya ve Göçer'in (2026) programlar arası bileşenlere, Çifçi'nin (2025) sosyal katılım becerisine ve Şen ile Geçit'in (2025) okuryazarlıkların dağılımına ilişkin incelemeleri, bileşenlerin öğrenme alanlarıyla kurduğu ilişkinin tek tip olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla ders planlarında yalnızca çıktı kodlarının sıralanması yerine, bu çıktıların hangi öğrenme etkinlikleri ve kanıtlarla destekleneceği açıklanmalıdır.

Öğretmenlerin geniş öğrenme çıktılarını somut uygulamalara dönüştürebilmesi için program bileşenlerini dersin disipliner amaçlarıyla ilişkilendiren örneklere ihtiyaç duyulabilir. Ablak ve arkadaşları (2026), öğretmenlerin programın öğrenci merkezli yönlerini olumlu değerlendirmelerine karşılık materyal ve zaman sınırlılıklarını uygulama bakımından sorun olarak dile getirdiklerini bildirmiştir. Bu sonuç, program metnindeki değişiklikle sınıf içi uygulamanın aynı düzeyde değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Bulgulara dayalı olarak ders kitabı hazırlama süreçlerinde iki programın tematik eşleştirmesinden yararlanılması; 2024 programındaki yeni değerler için gerçek yaşamla bağlantılı durumlara, sosyal katılım imkânlarına ve öğrencinin kararlarını gerekçelendirmesine yer verilmesi önerilebilir. Öte yandan 2018 programında ayrı öğrenme alanlarında sunulan coğrafi ve küresel içeriklerin 2024 programında nasıl bütünleştirildiği sınıf etkinlikleri üzerinden değerlendirilmelidir. Bu araştırma resmî program metinleriyle sınırlı olduğundan, ilerleyen çalışmalarda öğretmen görüşleri, ders kitabı etkinlikleri ve öğrenci öğrenme ürünleri birlikte incelenerek yazılı program ile uygulanan program arasındaki uyum araştırılabilir.

Araştırmanın sınırı, iki resmî belgenin karşılaştırılmasıyla belirlenmiştir. Programın öğretmenlerce nasıl yorumlandığı, ders kitaplarında hangi etkinliklere dönüştürüldüğü ve öğrencilerin değerleri nasıl edindiği bu veri setinden anlaşılmamaktadır. İzleyen araştırmalarda

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

aynı öğrenme alanı için hazırlanan 2018 ve 2024 temelli ders kitaplarının etkinlik düzeyinde incelenmesi, öğretmenlerin program uygulama deneyimlerinin araştırılması ve öğrenci ürünlerinde değerlerin görünürlüğünün değerlendirilmesi bu belge çözümlemesini tamamlayabilir. Nitekim UNESCO'nun (2021) eğitimde ortak yaşam ve iş birliğini öne çıkaran çerçevesi de bu araştırmalarda sınıf içi pedagojik karşılığın ayrıca incelenmesini desteklemektedir.

KAYNAKÇA

[1] Ablak, S., Yiğit, E. A., & Şahin Karbuz, A. (2026). 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 15*(1), 286–312. https://doi.org/10.30703/cije.1713254

[2] Althof, W., & Berkowitz, M. W. (2006). Moral education and character education: Their relationship and roles in citizenship education. *Journal of Moral Education, 35*(4), 495–518. https://doi.org/10.1080/03057240601012204

[3] Banks, J. A. (2008). Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. *Educational Researcher, 37*(3), 129–139. https://doi.org/10.3102/0013189X08317501

[4] Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

[5] Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

[6] Çifçi, M. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın bütüncül yaklaşımına bir örnek: Sosyal katılım becerisi. *Millî Eğitim, 54*(1), 661–708. https://doi.org/10.37669/milliegitim.1701847

[7] Council of Europe. (2018). Reference framework of competences for democratic culture: Volume 1. Context, concepts and model. Council of Europe Publishing. https://www.coe.int/en/web/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture/rfcdc-volumes

[8] Dallı, C., & Hamarat, E. (2025). 2018 ile 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması. *Trakya Eğitim Dergisi, 15*(4), 1582–1623. https://doi.org/10.24315/tred.1510069

[9] Eskici, E. (2025). Sosyal bilgiler dersi öğrenme çıktılarında öğrenci profilinin temsili: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli incelemesi. *Millî Eğitim, 54*(1), 1297–1330. https://doi.org/10.37669/milliegitim.1704998

[10] European Commission/EACEA/Eurydice. (2017). Citizenship education at school in Europe – 2017. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2797/536166

[11] Izgar, G. (2025). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının değer sınıflandırmaları bağlamında incelenmesi: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi. *Millî Eğitim, 54*(1), 1173–1206. https://doi.org/10.37669/milliegitim.1700108

[12] Kan, Ç., & Çevik, S. (2025). Öğrenme alanları ve değerler açısından 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi, 9*(1), 19–34. https://dergipark.org.tr/tr/pub/mead/article/1652292

[13] Kaya, F., & Göçer, V. (2026). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın programlar arası bileşenlere göre incelenmesi. *Millî Eğitim, 55*(250), 1077–1108. https://doi.org/10.37669/milliegitim.1666099

[14] Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE Publications.

[15] Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.

[16] Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). SAGE Publications.

[17] Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). https://mufredat.meb.gov.tr/

[18] Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar): Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli. https://tymm.meb.gov.tr/

[19] National Council for the Social Studies. (2010). National curriculum standards for social studies: A framework for teaching, learning, and assessment. https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies

[20] National Council for the Social Studies. (2013). College, career, and civic life (C3) framework for social studies state standards: Guidance for enhancing the rigor of K–12 civics, economics, geography, and history. https://www.socialstudies.org/standards/c3

[21] Önger, S., & Duman, S. N. (2024). 2018, 2023 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15*(2), 1308–1339. https://doi.org/10.51460/baebd.1450941

[22] Öngören, H. (2026). Sosyal bilgiler öğretim programlarının (2005–2024) sosyal adalet, vatandaşlık ve dijitalleşme açısından karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi,* (25), 128–147. https://doi.org/10.20860/ijoses.1918177

[23] Schreier, M. (2012). Qualitative content analysis in practice. SAGE Publications.

[24] Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture, 2*(1). https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116

[25] Şen, A., & Geçit, Y. (2025). 2024 öğretim programları ortak metninde okuryazarlık becerileri ve Sosyal Bilgiler Dersi öğrenme alanlarına yansımaları. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*(2), 41–55. https://izlik.org/JA59EA66CT

[26] Şen, E. N., Tay, B., & Çoban, E. (2025). Culture and cultural heritage in the social studies course curricula (2018 and 2024). *International Journal of Turkish Education Sciences, 13*(3), 1770–1830. https://doi.org/10.46778/goputeb.1719668

[27] Temur, S. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda değerler eğitimi: Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde bir analiz. *Temel Eğitim, 7(*30), 63–87. https://doi.org/10.52105/temelegitim.1795161

[28] Turan, R., Gedik, H., & Kutluay, G. (2025). 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, *9*(1), 107–134. https://doi.org/10.32960/uead.1627065

[29] Turan, S., & Akhan, O. (2024). 2024 sosyal bilgiler öğretim programında okuryazarlıklar: MAXQDA ile tematik bir analiz. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(2), 57–72. https://doi.org/10.17539/amauefd.1521061

[30] Ulusoy, A. (2026). Türkiye Yüzyılı Maârif Modeli: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 87–121. https://doi.org/10.56720/mevzu.1806629

[31] UNESCO. (2015). Global citizenship education: Topics and learning objectives. https://doi.org/10.54675/DRHC3544

[32] UNESCO. (2017). Education for sustainable development goals: Learning objectives. https://doi.org/10.54675/CGBA9153

[33] UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707

[34] UNESCO. (2023). Global education monitoring report 2023: Technology in education—A tool on whose terms? https://doi.org/10.54676/UZQV8501

[35] Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. American *Educational Research Journal*, *41*(2), 237–269. https://doi.org/10.3102/00028312041002237

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

AFET SONRASI DAYANIŞMANIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SORGULAMAYA DAYALI TASARIMI: C3 ÇERÇEVESİ VE TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA ÖNERİSİ

Öğr. Gör. Dr. MURAT YÜKSEL

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

m.yuksel@mku.edu.tr – ORCID: 0000-0001-9517-6241

ÖZET

Bu çalışma, afet sonrası toplumsal dayanışma temasının sosyal bilgiler öğretiminde sorgulamaya dayalı bir yaklaşımla nasıl yapılandırılabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, College, Career and Civic Life (C3) Framework kapsamında yer alan Inquiry Arc (Sorgulama Yayı) modeli ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın öğrenme alanları, alan becerileri, değerler ve okuryazarlık bileşenleri ilişkilendirilerek kuramsal bir öğretim tasarımı geliştirilmiştir. Çalışmada afet sonrası dayanışma olgusu; tarih, coğrafya, vatandaşlık ve ekonomi disiplinlerinin kavramsal araçları aracılığıyla ele alınmış; öğrencilerin soru oluşturma, kanıta dayalı akıl yürütme, farklı kaynakları değerlendirme, disipliner kavramları kullanma ve toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirme süreçlerini destekleyen bir öğrenme kurgusu oluşturulmuştur. Tasarım; mekânsal düşünme, değişim ve süreklilik, demokratik katılım, sosyal sermaye, kaynak yönetimi ve kamusal sorumluluk gibi kavramsal eksenler üzerine inşa edilmiştir. Geliştirilen model, öğrencilerin afetlere ilişkin bilgi edinmelerinin ötesine geçerek dayanışma kültürünü tarihsel ve toplumsal bağlam içerisinde anlamlandırmalarını, afet süreçlerinde rol üstlenen aktörleri eleştirel bir bakışla değerlendirmelerini ve vatandaşlık sorumlulukları üzerine düşünmelerini hedeflemektedir. Bu doğrultuda tasarımda kanıta dayalı sorgulama, medya ve veri okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, sosyal-duygusal öğrenme ile değer eğitimi unsurları bir araya getirilmiştir. Araştırma sonuçları, afet temelli konuların sosyal bilgiler öğretiminde içerik aktarımının ötesine taşınarak disiplinler arası sorgulama, kanıt kullanımı ve bilinçli eylem süreçleriyle desteklenmesinin öğrencilerin aktif vatandaşlık anlayışlarını ve toplumsal sorumluluk farkındalıklarını güçlendirebileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretimi, sorgulamaya dayalı öğrenme, C3 Çerçevesi, afet eğitimi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli.

INQUIRY-BASED DESIGN OF POST-DISASTER SOLIDARITY IN SOCIAL STUDIES TEACHING: AN IMPLEMENTATION PROPOSAL BASED ON THE C3 FRAMEWORK AND THE TÜRKİYE CENTURY EDUCATION MODEL

ABSTRACT

This study proposes an inquiry-based instructional design for addressing post-disaster social solidarity in social studies education. It brings together the Inquiry Arc of the College, Career,

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

and Civic Life (C3) Framework and the learning areas, disciplinary skills, values, and literacies of the 2024 Turkish Social Studies Curriculum. The proposed design approaches solidarity through the conceptual tools of history, geography, civics, and economics. Its learning sequence encourages students to formulate questions, distinguish institutional responsibilities from voluntary contributions, evaluate multiple sources, develop evidence-based arguments, and consider age-appropriate civic responses. The four dimensions of the Inquiry Arc are mapped onto curriculum components and supported by sample inquiries, suggested instructional activities, and assessable learning products. Particular attention is given to spatial inequalities, changing information, resource allocation, digital communication, and the ethical limits of student participation in post-disaster settings. The proposal is a conceptual and document-based instructional model rather than an intervention tested with students. It provides a basis for adapting disaster-related civic learning to local contexts while preserving student safety and distinguishing curricular intentions from demonstrated educational outcomes.

Keywords: Social studies education, inquiry-based learning, C3 Framework, disaster education, Türkiye Century Education Model.

1. GİRİŞ

Afetler, fiziksel çevrede meydana gelen zararların yanında bireylerin gündelik yaşamını, kurumların işleyişini ve topluluklar arasındaki ilişkileri de etkiler. Okul binalarının kullanılamaması, yer değiştirme, ulaşım ve iletişim kesintileri ile ailelerin ekonomik koşullarındaki değişim, eğitimin sürdürülmesini güçleştirebilir. Eğitimde süreklilik bu nedenle yalnızca okulların yeniden açılmasıyla açıklanamamaktadır; öğrencilerin güvenli ortamlara, öğrenme materyallerine ve gerekli desteğe erişimleri de dikkate alınmalıdır (Burde ve diğerleri, 2017; Masten & Motti-Stefanidi, 2020; Global Alliance for Disaster Risk Reduction and Resilience in the Education Sector [GADRRRES], 2022). UNESCO (2022), kapsamlı okul güvenliğini fiziksel güvenlik, eğitimde süreklilik ve risk azaltma eğitimi üzerinden birlikte değerlendirmektedir.

Afet sonrası toplumsal dayanışma, yardım malzemelerinin toplanması veya gönüllü çalışmaların yürütülmesinden daha geniş bir toplumsal süreci kapsar. Yerel kurumların görevleri, toplulukların bilgi ve kaynak paylaşımı, kırılgan grupların ihtiyaçları ve karar alma süreçlerine erişim bu sürecin farklı boyutlarıdır. Okulların toplumsal bağlar ve yerel dayanıklılıkla ilişkisini ele alan Mutch (2023), okul topluluklarının hazırlık, müdahale ve iyileşme süreçlerinde sosyal sermaye oluşturabildiğini tartışmaktadır. Bununla birlikte kurumsal sorumluluğun gönüllü yardımın üzerine bırakılmaması ve dayanışmanın farklı ihtiyaçları gözetmesi gerekmektedir (GADRRRES, 2022; Howell & Elliott, 2019).

Çocukların afetlere ilişkin eğitimi uzun süre güvenli davranış, erken uyarı, tahliye ve hazırlık bilgileri etrafında ele alınmıştır. Bu içerikler riskleri azaltmak için gereklidir; ancak afetlerin neden farklı grupları farklı biçimde etkilediğini, hangi bilginin güvenilir olduğunu ve iyileşmede kurumlarla yurttaşların rollerinin nasıl ayrıldığını tek başına açıklamamaktadır. Bu hususla ilişkili olarak Torani ve diğerleri (2019), afet eğitiminde bilgi ve hazırlığın önemini

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ortaya koyarken Amri ve diğerleri (2018), risk azaltma eğitimi ile çocukların anlamlı katılımını birbirine bağlama ihtiyacına dikkat çekmiştir. Sosyal bilgiler dersi, bu tamamlayıcı soruları tarih, coğrafya, ekonomi ve vatandaşlık bilgisini bir araya getirerek incelemeye elverişli bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (National Council for the Social Studies [NCSS], 2013).

Afetin herkesi aynı ölçüde etkilememesi, sosyal bilgiler açısından önemli bir sorgulama alanıdır. Gelir düzeyi, yerleşim yeri, altyapı, erişilebilirlik, barınma imkânları ve sosyal destek ağları kayıpları ve iyileşme hızını farklılaştırabilir. Howell ve Elliott (2019), afetlerin servet eşitsizliğiyle uzun dönemli ilişkisini incelemiş; Cappelli ve diğerleri (2021) iklim kaynaklı afetlerle eşitsizlik arasındaki bağlantılara dikkat çekmiştir. Eğitim ortamında bu bulguların karşılığı, öğrencilerin bireyleri başarısız veya yeterince dayanıklı olarak nitelemek yerine, yapısal koşulları ve mevcut destek mekanizmalarını kanıta dayanarak tartışabilmesidir (Masten & Motti-Stefanidi, 2020).

Afet sonrasında iletişim kanallarında doğrulanmış açıklamalarla eksik, eski veya yanıltıcı bilgiler bir arada dolaşabilir. Bir paylaşımın çok sayıda kişi tarafından iletilmesi, içeriğinin güncel ve güvenilir olduğunu kanıtlamak için yeterli değildir. Zira öğrencilerin bilginin kaynağını, yayımlanma zamanını, dayandığı veriyi ve varsa açıklanmayan yönlerini değerlendirmesi bu nedenle önemlidir. van der Bles ve diğerleri (2019), olgular ve sayılar hakkındaki belirsizliğin nasıl iletildiğini ele alırken C3 Çerçevesi kaynak değerlendirmeyi ve kanıtla gerekçelendirilmiş iddialar oluşturmayı sorgulama sürecinin temel bir boyutu olarak tanımlamıştır (NCSS, 2013).

Sosyal bilgilerde sorgulamaya dayalı öğrenme, öğrencinin hazır açıklamaları yalnızca tekrar etmesi yerine soru geliştirmesini, disipliner araçlarla verileri incelemesini ve sonuçlarını gerekçelendirmesini gerektirir. C3 Çerçevesi bu süreci birbiriyle bağlantılı dört boyutta düzenler: soru geliştirme ve sorguyu planlama, disipliner kavramları uygulama, kaynakları değerlendirerek kanıt kullanma, sonuçları iletme ve bilinçli eylem geliştirme (NCSS, 2013). Brugar, Roberts ve Cuenca (2024), ilkokul düzeyindeki sorgulama örneklerinde öğrencilerden beklenen çok sayıdaki gözlemlenebilir beceriyi göstererek bu yaklaşımın öğretim görevlerine açıkça dönüştürülmesi gerektiğine işaret etmiştir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ile yansıtıcı araştırma yaklaşımını temel almakta ve öğrenme çıktılarıyla beceri, değer ve okuryazarlıkları ilişkilendirmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024). Programın özel amaçlarında afetlerin etkilerinin azaltılmasına ilişkin öngörüde bulunma, çevresel etkileşimi sorgulama, demokratik katılımı deneyimleme ve toplumsal sorunlara çözüm üretme yer almaktadır. Bu çerçevede Evimiz Dünya, Birlikte Yaşamak, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi ve Teknoloji ve Sosyal Bilimler başlıklı öğrenme alanları afet sonrası dayanışmanın farklı yönlerinin ele alınmasına imkân sunmaktadır (MEB, 2024).

Bu aşamada C3 ile ulusal programın ilişkilendirilmesi, bir çerçevenin diğerinin yerine kullanılması anlamına gelmemektedir. Nitekim C3 sorgulama sürecinin hangi bilişsel ve kamusal aşamalarla ilerleyeceğini açıklamakta; MEB (2024) ise hangi öğrenme alanları, alan becerileri ve programlar arası bileşenler içinde çalışılacağını belirlemektedir. Grant, Swan ve

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Lee (2023), sorgulama tasarımında temel soru, destekleyici sorular, kaynaklar ve performans görevi arasındaki tutarlı bağı vurgulamaktadır. Bu açıdan afet sonrası dayanışma, iki belge arasında mekanik bir konu eşleştirmesiyle değil, açık bir soru ve bu soruya cevap verecek kanıtlarla öğretim konusu hâline getirilebilir.

Afet eğitimiyle ilgili çerçeveler, okul güvenliği ve risk azaltmaya ilişkin önemli yönlendirmeler sunarken sosyal bilgiler öğretiminde afet sonrası dayanışmanın dört aşamalı sorgulamayla nasıl ele alınacağı ayrıca tasarlanmalıdır (Amri ve diğerleri, 2018; GADRRRES, 2022). C3 araştırma ve eylemi birbirine bağlasa da seçilecek olayın özelliklerini, öğrencinin yaşam koşullarını ve ulusal program karşılıklarını öğretmenin belirlemesi gerekir (NCSS, 2013; Grant ve diğerleri, 2023). Buradaki öneri, afetleri yalnızca bireysel yardım davranışına indirmeden bilgi, eşitsiz etkiler, kurumsal sorumluluk ve güvenli katılım arasında açık bir öğretim ilişkisi kurmaktadır.

Araştırmanın amacı, afet sonrası toplumsal dayanışmayı C3 Sorgulama Yayı doğrultusunda öğrenme tasarımına dönüştürmek ve bu tasarımın 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın öğrenme alanları, becerileri, değerleri ve okuryazarlıklarıyla nasıl ilişkilendirilebileceğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda iki soruya cevap aranmıştır: Afet sonrası dayanışma teması C3'ün dört boyutunda nasıl yapılandırılabilir? Önerilen öğretim süreci TYMM bileşenleriyle hangi içerik ve öğrenme kanıtları üzerinden bütünleştirilebilir? Çalışma, bir sınıf uygulamasının etkisini ölçmek yerine belgelere dayalı, sınırları tanımlanmış bir uygulama önerisi sunmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Yaklaşımı

Çalışma, kuramsal öğretim tasarımı geliştirmeye yönelik nitel bir belge incelemesi olarak yapılandırılmıştır. Esas amaç uygulanan bir dersin etkililiğini belirlemek değil, iki resmî çerçevenin sunduğu ilke ve bileşenler üzerinden uygulanabilir bir öğrenme süreci önermektir. Jaakkola (2020), kavramsal çalışmalarda mevcut kavram ve modellerin yeni bir açıklayıcı ilişkide bir araya getirilebileceğini belirtmektedir. Bu araştırmada benzer bir yaklaşımla C3 Sorgulama Yayı ile MEB (2024) programının doğrudan ifade ettiği beklentiler karşılaştırılmıştır.

2.2. Veri Kaynakları ve İnceleme Kapsamı

Birincil belgeleri, NCSS tarafından yayımlanan College, Career, and Civic Life (C3) Framework for Social Studies State Standards (2013) ve MEB'in onaylı 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmuştur. Birinci belgeden Sorgulama Yayı'nın dört boyutu ve vatandaşlık, ekonomi, coğrafya ve tarih kavramsal araçları; ikinci belgeden öğrenme alanları, öğrenme çıktıları, alan becerileri, okuryazarlıklar, sosyal-duygusal öğrenme ve değerler esas alınmıştır. Afet eğitimi ve güvenli katılım açısından yorumların sınırlandırılmasında GADRRRES (2022) ve ilgili araştırmalardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar, resmî programda bulunmayan bir öğrenme çıktısı varmış gibi gösterilmemiştir.

Belge incelemesi, programların ilgili başlıklarının amaç ve içerik düzeyinde karşılaştırılmasına dayanmıştır. C3'ün D1–D4 boyutları başlangıç kategorilerini oluşturmuş; TYMM'de karşılık

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ararken öğrenme alanı, disipliner beceri, programlar arası bileşen ve beklenen öğrenci ürünü alt kategorileri kullanılmıştır. Dalglish, Khalid ve McMahon'un (2020) READ yaklaşımında vurgulanan belgeyi okuma, veriyi ayıklama ve çözümleme ilkeleri yorumların belgeye dayandırılmasında yol gösterici olmuştur. Bu işlem sistematik literatür taraması veya ölçülmüş sınıf içi etki analizi olarak sunulmamaktadır.

2.3. Öğretim Tasarımının Oluşturulması

Tasarımın başlangıcında afet sonrası dayanışmanın hangi durumda bir sosyal bilgiler problemi hâline geleceği belirlenmiştir. Ana sorunun yalnızca yardım çağrısı üretmemesine; kurumların görevlerini, kaynak dağılımını, değişen bilgiyi ve öğrencinin yaşına uygun katılım seçeneklerini tartışmaya açmasına dikkat edilmiştir. Ardından ana soruya cevap verecek destekleyici sorular, kullanılabilecek kaynak türleri ve öğrenme ürünleri C3'ün dört boyutunda düzenlenmiştir (NCSS, 2013; Grant ve diğerleri, 2023). Her aşamada TYMM'deki karşılıklar, öğrenme alanının veya becerinin adıyla sınırlı kalmadan öğrencinin yapacağı işlem üzerinden belirlenmiştir (MEB, 2024).

Tasarımda öğrencilerin afetin doğrudan mağduru olduğu varsayılmamıştır. Öğrencinin kişisel deneyimini paylaşmaya zorlanmaması, gerçek kişilerin mahremiyetini ihlal eden materyallerin kullanılmaması, riskli bölgelere yönlendirilmemesi ve kurumların görevinin öğrenciye yüklenmemesi temel sınırlar olarak benimsenmiştir. Berger (2019) ve Maynard ve diğerleri (2019), travmaya duyarlı okul yaklaşımında güvenli öğrenme koşullarının önemine dikkat çekmektedir. Bu nedenle örnek olaylar öğretmen tarafından seçilecek, katılım görevleri gönüllü ve yaşa uygun biçimde düzenlenecektir.

2.4. Değerlendirme ve Sınırlılıklar

Öneri, kaynak-kavram-ürün eşleştirmesinin iç tutarlılığı ve iki resmî belgeyle izlenebilirliği bakımından değerlendirilmiştir. Bir öğretim etkinliğinin gerçek sınıf ortamında ne kadar süre gerektirdiği, öğrencilerin farklı koşullarda nasıl tepki verdiği ve kazanımların ne ölçüde gerçekleştiği bu belge incelemesinin verileri arasında değildir. McKenney ve Reeves (2018), eğitim tasarımlarının bağlam içinde uygulanıp yeniden düzenlenmesini tasarım araştırmasının önemli bir yönü olarak açıklamaktadır. Dolayısıyla burada sunulan ürünler, ileride öğretmen görüşü, uzman değerlendirmesi ve pilot uygulamayla sınanabilecek örneklerdir.

3. TASARIMIN BULGULARI VE UYGULAMA ÖNERİSİ

3.1. C3 Sorgulama Yayı ile TYMM Bileşenlerinin Eşleştirilmesi

Belgelerin birlikte okunması, afet sonrası dayanışma konusunun tek bir öğrenme alanına kapatılamayacağını göstermektedir. Mekânsal risk ve erişim Evimiz Dünya ile, hak ve sorumluluk Yaşayan Demokrasimiz ile, topluluk ilişkileri Birlikte Yaşamak ile, sınırlı kaynakların kullanımı Hayatımızdaki Ekonomi ile ve bilginin doğrulanması Teknoloji ve Sosyal Bilimler ile ilişkilendirilebilir (MEB, 2024). C3 ise bu içeriklerin sırasını konu başlıklarına göre değil soru, disipliner analiz, kanıt ve bilinçli eylem üzerinden düzenler (NCSS, 2013). Çizelge 1, önerilen işlevsel karşılıkları göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çizelge 1. C3 Sorgulama Yayı ve TYMM Bileşenlerinin İşlevsel Eşleştirmesi

C3 boyutu	Öğrencinin işlemi	TYMM ile ilişki	Örnek öğrenme kanıtı
D1: Soru geliştirme	Ana ve destekleyici soruları oluşturma	Birlikte Yaşamak; Yaşayan Demokrasimiz; sorgulama	Soru haritası ve sorgu planı
D2: Disipliner kavramlar	Mekân, değişim, kurum, kaynak ve sorumluluğu analiz etme	Evimiz Dünya; Hayatımızdaki Ekonomi; alan becerileri	Aktör-görev matrisi ve tematik harita
D3: Kanıt kullanma	Kaynağı, veriyi, tarih ve iddiaları karşılaştırma	Teknoloji ve Sosyal Bilimler; bilgi, dijital ve veri okuryazarlığı	Kaynak karşılaştırması ve kanıt tablosu
D4: İletme ve eylem	Gerekçeli sonucu sunma, güvenli katılım seçme	Yaşayan Demokrasimiz; sorumluluk, adalet ve sosyal katılım	Kanıta dayalı öneri ve güvenli eylem planı

Kaynak: NCSS (2013) ve MEB (2024) belgelerinden hareketle araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Çizelge 1'deki karşılıklar iki belgenin aynı hedefleri aynı terminolojiyle tanımladığını göstermemektedir. Örneğin C3'teki bilinçli eylem, öğrencinin bir kamusal sorunu kanıtla gerekçelendirmesini ve uygun bir yanıt oluşturmasını içerir; TYMM'deki değerler ve sosyal katılım bu süreci ulusal program bağlamına taşımaya yardımcı olur (NCSS, 2013; MEB, 2024). Öğrenme alanlarıyla kurulan ilişkiler, programdaki her çıktı için zorunlu bir eşleştirme değil, örnek bir uygulama tasarımının seçtiği içerik bağlantılarıdır.

3.2. D1: Soru Geliştirme ve Sorguyu Planlama

Öğretim sürecinin ana sorusu "Afet sonrası dayanışma yalnızca insani bir refleks midir, yoksa demokratik bir sorumluluk mudur?" biçiminde belirlenmiştir. Sorunun amacı öğrenciyi tek bir doğru yanıta yönlendirmek değil, yardım davranışını kamusal görev, hak, kaynak ve katılım kavramlarıyla birlikte tartışmaya açmaktır. C3, ana sorunun disipliner incelemeye elverişli ve birden fazla kaynakla araştırılabilir olmasını; destekleyici soruların ise öğrenciyi adım adım kanıt toplamaya yönlendirmesini önerir (NCSS, 2013; Grant ve diğerleri, 2023).

Sorguyu somutlaştırmak için ilk 72 saatte farklı kurumların hangi görevleri üstlendiği, dayanışma ağlarının nasıl oluştuğu, farklı ihtiyaçlara göre kaynakların nasıl düzenlendiği ve dijital ortamda paylaşılan bilgilerin hangi ölçütlerle doğrulanacağı sorulabilir. Bu soruların cevabı öğrencinin kendi deneyimini anlatmasını gerektirmemektedir. Öğretmen, yaş grubuna uygun kurmaca bir yerleşim örneği ve doğrulanmış resmî bilgilendirmeler üzerinden güvenli bir başlangıç sağlayabilir. MEB (2024), sosyal bilgilerde toplumsal sorunları sorgulama ve günlük yaşamla bağlantılı öğrenme yaşantıları geliştirme yaklaşımını vurgulamaktadır.

D1 aşamasının ürünü, her grubun araştıracağı soruyu, ihtiyaç duyduğu bilgiyi, kullanacağı muhtemel kaynakları ve çalışma sınırlarını gösteren kısa bir sorgu planıdır. Öğrencilerin meraklarını açıkça ifade edebilmeleri desteklenirken araştırmanın gerçek kişilere ilişkin özel bilgi toplamaya dönüşmemesi gerekir. Brugar ve diğerleri (2024), sorgulama görevlerinin küçük yaş gruplarında gözlemlenebilir alt beceriler hâlinde yapılandırılmasının önemine işaret etmektedir. Bu nedenle öğretmen soru yazma, kapsamı daraltma ve kaynak seçme için örnekler sunabilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3.3. D2: Disipliner Kavram ve Araçları Uygulama

Afet sonrası dayanışmayı disiplinler arası bir olgu olarak incelemek, öğrencilerin farklı açıklama düzeylerini birbirinden ayırmasına yardımcı olur. Coğrafya açısından yerleşim yeri, ulaşım ağı, nüfus ve hizmetlere erişim; tarih açısından bir topluluğun geçmiş afetlerden edindiği deneyim, değişim ve süreklilik; ekonomi açısından kıt kaynaklar, ihtiyaçların önceliklendirilmesi ve dağıtım; vatandaşlık açısından kurumların görevleri, haklar ve sorumluluklar ele alınabilir (NCSS, 2013). TYMM'nin disiplinler arası temel yaklaşımı ve alan becerileri bu tür ilişkilendirmeye program dayanağı sağlar (MEB, 2024).

Coğrafi incelemede öğrenciler, öğretmen tarafından hazırlanmış bir yerleşim krokisi üzerinde sağlık birimi, geçici barınma alanı, okul ve ulaşım güzergâhlarını göstererek bir hizmete erişimin neden farklılaştığını açıklayabilir. Gerçek afet bölgesinin hassas ayrıntılarını veya güvenlik açısından riskli yerlerini paylaşmak yerine sadeleştirilmiş haritalar kullanılmalıdır. Pal ve diğerleri (2023), okul eğitiminin afet kaynaklı tehlikelere karşı kırılganlık ve dayanıklılık göstergelerini incelemiştir. Bu bulgular, mekânsal erişim sorunlarının yalnızca coğrafi uzaklığa indirgenmemesi gerektiğini destekler.

Tarihsel okuma için farklı tarihlerdeki afetlere ilişkin seçilmiş kamu belgeleri, fotoğraflar veya gazete haberleri karşılaştırılarak kurumların iletişim biçimleri ve toplulukların dayanışma yollarındaki değişim sorgulanabilir. Öğrencilerin olayları yalnızca kronolojik sıralaması yerine kaynakların üretildiği dönemi ve bakış açısını da değerlendirmesi hedeflenir. C3, tarihsel incelemede bağlam, perspektif, değişim-süreklilik ve kanıtı birlikte ele almaktadır (NCSS, 2013). Bu aşamada geçmişteki bir uygulamanın günümüzde aynen tekrarlanması gerektiği gibi desteklenmeyen sonuçlardan kaçınılmalıdır.

Ekonomi boyutunda sınırlı bir örnek bütçe, ulaşım süresi ve farklı ihtiyaç profilleri kullanılarak kaynak dağıtımına ilişkin alternatifler geliştirilebilir. Sınırlı kaynakların kullanımı yalnızca en fazla kişiye ulaşma hesabı değil, erişilebilirlik ve acil ihtiyaçların gözetilmesi bakımından da tartışılmalıdır. Cappelli ve diğerleri (2021) ile Howell ve Elliott (2019), afetin toplumsal etkilerinde eşitsizlik boyutunun önemini göstermiştir. Böylece öğrenciler yardım dağıtımında aynı miktarı herkese vermek ile farklı ihtiyaca göre destek sunmak arasındaki gerekçeleri karşılaştırabilir.

Vatandaşlık boyutunda kamu kurumları, yerel yönetimler, okul idaresi, sivil toplum kuruluşları, mahalle sakinleri ve gönüllüler için bir aktör-görev matrisi hazırlanabilir. Öğrencilerin aktörlerin hukuki yetkileri konusunda kesin bilgiye ihtiyaç duydukları noktalarda güncel resmî belgeler esas alınır; gönüllü destek ile yetkili kurumların yerine getirmesi gereken hizmetler birbirine karıştırılmamaktadır. Kapsamlı Okul Güvenliği Çerçevesi, eğitimde sürekliliğin kurumsal planlama ve sorumluluk boyutuna özellikle dikkat çekmektedir (GADRRRES, 2022).

3.4. D3: Kaynakları Değerlendirme ve Kanıt Kullanma

Bu aşamada öğrenciler aynı örnek olaya ilişkin farklı türde kaynakları karşılaştırır. Resmî açıklama, tarihli haber, harita, istatistiksel tablo ve dijital paylaşım gibi belgelerin her biri farklı sorulara cevap vermektedir ve hiçbiri yalnızca biçimi nedeniyle sorgulanmadan kabul edilmemektedir. C3'ün üçüncü boyutu, kaynağın niteliğini değerlendirme ile kanıta dayalı iddia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

geliştirmeyi birbirine bağlamaktadır (NCSS, 2013). TYMM'deki bilgi, dijital ve veri okuryazarlığı bu değerlendirmeyi farklı materyaller üzerinde gerçekleştirmek için kullanılabilir (MEB, 2024).

Kaynak değerlendirmesi için "Kim yayımladı?", "Ne zaman yayımlandı?", "Hangi soruyu cevaplıyor?", "Başka bir kaynakla doğrulanabiliyor mu?" ve "Hangi bilgi eksik?" sorularından oluşan kısa bir kontrol çizelgesi önerilmektedir. Öğrenciler, örneğin tarih belirtilmeyen bir ihtiyaç duyurusunu güncel bir açıklama gibi paylaşmanın neden sakıncalı olabileceğini tartışabilir. van der Bles ve diğerleri (2019), olgusal belirsizliği açıklamanın bilgiye duyulan güvenle ilişkisini incelemiştir; bu çalışmadan hareketle sınıf etkinliğinde bilinmeyen bilgiyi uydurmak yerine belirsizliği açıkça belirtmek tercih edilmiştir.

Kanıta dayalı akıl yürütmenin değerlendirilmesinde doğru görünen bir sonuca ulaşmak tek başına yeterli sayılmamalıdır. Öğrenciden iddiasını açık yazması, kullandığı kanıtı belirtmesi, kanıtın iddiayı nasıl desteklediğini açıklaması ve varsa karşıt açıklamayı dikkate alması istenebilir. Klijnstra ve diğerleri (2023), sosyal bilimsel muhakemenin niteliğini değerlendirmek için gerekçelendirme süreçlerini ele almaktadır. Sınıf düzeyine göre iki veya üç kaynakla sınırlı görevler hazırlanması, araştırmanın bilgi yükünü azaltırken kanıt-iddia ilişkisinin görünürlüğünü koruyabilir.

3.5. D4: Sonuçları İletme ve Bilinçli Eylem Geliştirme

Sorgulamanın sonunda öğrenciler, ulaştıkları sonucu sınıf arkadaşlarına veya uygun bir okul muhatabına anlaşılır ve gerekçeli biçimde sunar. Sunumun amacı yalnızca afete ilişkin bilgileri tekrar etmek değil, başlangıç sorusuna hangi kanıtlara dayanarak cevap verildiğini ortaya koymaktır. C3'te sonuçları iletme, başka görüşleri değerlendirme ve bilinçli eylem birbirine bağlı fakat farklı işlemlerdir (NCSS, 2013). Bu nedenle öğrencinin oluşturduğu önerinin kanıtı, uygulanabilirliği ve etik sınırı ayrı ayrı incelenmelidir.

Örnek ürünler arasında erişilebilir bir bilgilendirme broşürü, tarih ve kaynak bilgisi belirtilmiş bir doğrulama rehberi, okulun ilgili birimine sunulacak öneri metni veya kurmaca bir topluluk için ihtiyaç-önceliklendirme planı bulunabilir. Ürünler gerçek afetzedelerin bilgilerini toplamayı veya öğrencileri riskli alanlarda görevlendirmeyi gerektirmemelidir. Amri ve diğerleri (2018), çocuk merkezli risk azaltma çalışmalarında çocukların katılımı ile öğrenme süreçleri arasındaki bağlantıyı tartışmaktadır. MEB'in (2024) sosyal katılım, sorumluluk ve ilgili öğrenme alanları da gerekçelendirilmiş, güvenli okul içi ürünlerle ilişkilendirilebilir.

Bilinçli eylem, her öğrencinin kamusal bir kampanya düzenlemesi anlamına gelmemektedir. Güvenilir bir bilgiyi uygun biçimde aktarmak, farklı ihtiyaçlar için bir öneriyi gerekçelendirmek veya okulun belirlediği güvenli bir gönüllülük etkinliği hakkında karar vermek de yaşa uygun katılım örnekleridir. Öğrencinin katılmama tercihine saygı duyulmalı; kişisel afet deneyimi ya da aile koşulları kamuya açık görevlerin konusu hâline getirilmemelidir. Bu sınırlar GADRRRES'in (2022) çocuk hakları ve güvenli eğitim vurgusuyla tutarlıdır.

Sosyal-duygusal öğrenme ve değerler, tasarımda öğrencinin afet yaşamış kişilerle doğrudan temas etmesi üzerinden değil, kaynaklardaki farklı bakış açılarını anlaması ve başkalarının

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ihtiyaçları üzerine saygılı biçimde düşünmesi üzerinden ele alınmaktadır. Örneğin bir yardım senaryosunda yaşlı bireylerin, engelli kişilerin ve yerinden edilmiş ailelerin gereksinimlerini karşılaştırırken öğrenciden kimlik veya sağlık bilgisi toplaması istenmemektedir. MEB (2024), sosyal-duygusal öğrenme becerilerini ve değerleri öğrenme yaşantılarıyla ilişkilendirmektedir. Afet deneyimlerinin öğrenciler üzerindeki etkileri farklı olabileceğinden, etkinliklerde gönüllü konuşma, alternatif yazılı ürün ve öğretmen rehberliği seçeneklerinin bulunması önerilmektedir (Berger, 2019; Masten & Motti-Stefanidi, 2020).

Sorgulama boyunca toplumsal dayanışma ile kamusal sorumluluk arasındaki sınır ayrıca görünür kılınmalıdır. Gönüllülerin belirli bir ihtiyaca hızlı cevap verebilmesi, ilgili hizmetin sürekli sağlanmasına ilişkin kurumsal yükümlülüğü ortadan kadıramamaktadır. Öğrencinin hazırladığı aktör-görev matrisinde hangi eylemin kamu kurumunun yetkisinde, hangisinin okulun veya gönüllülerin destekleyici rolünde olduğu açık biçimde gösterilmelidir. C3, yurttaşlık incelemesinde kurumlar, kurallar ve katılım süreçleri üzerine düşünmeyi gerektirirken Kapsamlı Okul Güvenliği Çerçevesi, güvenli eğitim ve süreklilik bakımından kurumsal planlamayı öne çıkarmaktadır (NCSS, 2013; GADRRRES, 2022). Bu ayrım, çocukların kapasitesini aşan görevlerin bir sınıf projesi olarak sunulmasını önler.

Öğretim materyallerinin seçiminde yerel bağlamdan yararlanmak, her sınıfın yakın geçmişindeki afeti doğrudan işlemeyi gerektirmemektedir. Afet deneyimi yoğun olan okullarda öğretmen, farklı bir yerleşim üzerinden oluşturulmuş ve kişisel kayıpları göstermeyen örnek olayları tercih edebilir. Afetle doğrudan karşılaşmamış öğrenci gruplarında ise aynı soru ve kavramlar başka bir coğrafi bağlamın resmî ve tarihli belgeleriyle incelenebilir. Pal ve diğerleri (2023), eğitim sistemlerinin farklı tehlikelere karşı kırılganlığını çoklu göstergelerle incelemiştir. Bu çeşitlilik, tek bir yerleşim veya afet türü için hazırlanmış ders ürünlerinin değişmeden her okulda kullanılmaması gerektiğini göstermektedir.

3.6. Örnek Öğrenme Dizisi ve Değerlendirme

Önerilen tasarım, tek bir ders saatine sığdırılması gereken sabit bir etkinlik paketi olarak düşünülmemiştir. Dört aşama öğretmenin mevcut öğrenme alanı, sınıf düzeyi ve öğrencilerin koşullarına göre birkaç ders saatine dağıtılabilir. Her aşama için bilgi girdisi, öğrenci işlemi ve öğrenme kanıtının açıkça belirlenmesi; kapsamın sürekli yeni etkinlikler eklenerek genişlemesinden daha önemlidir. Grant ve diğerleri (2022), sorgulama tasarımında destekleyici sorular ile son performans görevinin uyumuna dikkat çekmektedir. Çizelge 2 öğretmen tarafından uyarlanabilecek örnek bir akışı göstermektedir.

Çizelge 2. Afet Sonrası Dayanışma İçin Örnek Öğrenme Dizisi

Aşama	Örnek sınıf görevi	Beklenen ürün	Değerlendirme odağı
D1	Ana soruyu tartışma; dört destekleyici soru seçme	Sorgu planı	Soruların açıklığı ve araştırılabilirliği
D2	Yerleşim krokisi, ihtiyaç listesi ve aktör-görev şeması inceleme	Harita ve sorumluluk matrisi	Disipliner kavramları doğru kullanma

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

D3	Tarihli resmî duyuruyla haber ve dijital paylaşımı karşılaştırma	Kanıt-iddia tablosu	Kaynak güvenilirliği ve gerekçe
D4	Alternatif destek ve bilgilendirme önerilerini sunma	Kanıta dayalı öneri metni	Uygulanabilirlik, etik sınır ve açıklık

Kaynak: NCSS (2013), MEB (2024) ve GADRRRES (2022) ilkelerinden hareketle araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Değerlendirmede ürünün görsel çekiciliğinden çok öğrencinin yaptığı düşünme işlemleri temel alınmalıdır. Örneğin kaynakları karşılaştırırken tarih ve üretici bilgilerini kontrol etmesi, haritada bir erişim sorununu gerekçelendirmesi, aktörlerin görevlerini doğru ayırması ve önerisinin sınırlarını belirtmesi gözlemlenebilir göstergelerdir. Brugar ve diğerleri (2024), sorgulama görevlerinde öğrencinin yaptığı alt işlemlerin açık biçimde tanımlanması gerektiğini göstermektedir. Bunun için kısa dereceli puanlama anahtarı, akran geribildirimi ve öğrencinin kendi kanıtını açıklamasına dayalı sözlü değerlendirme birlikte kullanılabilir.

Tasarımdaki değerlendirme, afet bilgisi için standart bir psikolojik dayanıklılık puanı üretmeyi veya öğrencilerin kişisel yaşantılarını kıyaslamayı amaçlamamaktadır. Öğrenme kanıtları, dersin disipliner ve vatandaşlık hedeflerine ilişkin olmalıdır. Afet deneyimi olan bir öğrencinin konuşmak istememesi öğrenme eksikliği olarak yorumlanmamalıdır. Travmaya duyarlı eğitim araştırmaları, öğretim sırasında güvenlik ve katılım biçimlerinin dikkatle düzenlenmesini gerekli kılmaktadır (Berger, 2019; Maynard ve diğerleri, 2019).

Örnek öğrenme dizisinin sınıflara uyarlanmasında dört boyutun her birinde aynı güçlük düzeyinin beklenmesi uygun değildir. Dördüncü sınıfta önceden seçilmiş iki kısa kaynağın karşılaştırılması ve basit bir ihtiyaç haritası yeterli olabilirken daha üst sınıflarda kurumlar arası görev paylaşımı, kaynak dağıtımına ilişkin alternatifler ve karşıt kanıtlar tartışılabilir. Bu ayrımın öğretmen tarafından ilgili sınıfın öğrenme çıktıları ve hazırbulunuşluğuna göre belirlenmesi gerekir. MEB (2024), programın içerik ve beceri ilişkilerinde sınıf düzeyini esas almaktadır. Brugar ve diğerleri (2024) de ilkokul sorgulama örneklerinde öğrencilerden beklenen işlemlerin çok katmanlı olduğunu göstererek görevin açık biçimde desteklenmesine dikkat çekmektedir.

Çizelgelerde yer alan öneriler öğretmene kapalı bir uygulama reçetesi sunmamaktadır. Örneğin D3 aşamasında kullanılacak bir haber belgesi güncelliğini yitirmişse aynı kaynak daha sonraki sınıflarda önceki ve yeni bilgi arasındaki farkı incelemek amacıyla değerlendirilebilir; güncel yardım çağrısı olarak kullanılamamaktdır. Sorgulama sürecinin amacı her kaynak için mutlak kesinliğe ulaşmak değil, iddiaların mevcut kanıtlarla hangi ölçüde desteklendiğini açıklamaktır. van der Bles ve diğerlerinin (2019) belirsizlik iletişimine ilişkin çalışması ve Klijnstra ve diğerlerinin (2023) sosyal bilimsel muhakeme yaklaşımı bu değerlendirme açısından yararlı kuramsal dayanaklar sunmaktadır.

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Geliştirilen öneri, afet sonrası dayanışmayı sosyal bilgilerde bağımsız bir yardım etkinliği olarak değil, sorgulanabilir bir toplumsal mesele olarak ele almaktadır. C3'ün dört boyutu soru

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

geliştirmeden kanıta, kanıttan gerekçeli sonuca ve bilinçli eyleme uzanan süreç düzeni sağlar (NCSS, 2013). 2024 programının öğrenme alanları, alan becerileri, değerleri ve okuryazarlıkları ise bu düzenin Türkiye'deki sosyal bilgiler bağlamında hangi öğrenme işlemleriyle ilişkilendirilebileceğini göstermektedir (MEB, 2024). Ortaya çıkan ürün, iki çerçevenin kavramsal olarak birlikte kullanılabileceğine ilişkin gerekçelendirilmiş bir tasarım örneğidir.

Disiplinler arası yapı, afetin nedenlerini ve etkilerini tek bir açıklama düzeyine indirgememeye yardımcı olabilir. Coğrafya mekânsal erişimi, tarih değişim ve sürekliliği, ekonomi sınırlı kaynakların kullanımını, vatandaşlık ise hakları ve kurumsal sorumlulukları tartışmak için farklı kavramsal araçlar sunmaktadır (NCSS, 2013). Bu araçlar bir araya getirildiğinde öğrencinin yalnızca kimin yardım ettiğini öğrenmesi değil, yardımın nasıl örgütlendiği, kimin hangi desteğe ihtiyaç duyduğu ve hangi kararın neye dayanarak verildiği üzerinde düşünmesi hedeflenmektedir.

Önerinin ayırt edici yönlerinden biri, dayanışmayı eşit ihtiyaç varsayımına dayandırmamasıdır. Afetlerin gelir, yerleşim ve erişilebilirlik gibi koşullarla ilişkili farklı sonuçları bulunduğunu gösteren çalışmalar, yardım ve iyileşmenin aynı ölçütle değerlendirilmemesi gerektiğine işaret etmektedir (Howell & Elliott, 2019; Cappelli ve diğerleri, 2021). Öğretim tasarımında bu durum, öğrencinin sınırlı kaynakları farklı ihtiyaçlar karşısında gerekçeli biçimde tartışmasına dönüştürülmüştür. Böylece adalet ve sorumluluk, yalnızca tanımlanan değerler olmaktan çıkıp kararların gerekçesinde görünür hâle gelebilir.

Bilgi ve kanıt boyutu, afet sonrası dijital iletişimle de doğrudan ilişkilidir. Bir duyurunun güncelliğinin sorgulanması, iki kaynağın neden farklı sayılar verdiğinin araştırılması veya eksik bilginin kesinlik gibi sunulmaması, öğrencinin dijital ve veri okuryazarlığını gerçek bir problem üzerinden kullanmasını sağlayabilir. C3'ün kaynak değerlendirme boyutu ile TYMM'nin okuryazarlık bileşenleri bu noktada tamamlayıcı işlev görmektedir (NCSS, 2013; MEB, 2024). Bununla birlikte güvenilir kaynağa ulaşma imkânı sınıflar arasında farklılaşabileceğinden öğretmenlerin önceden seçilmiş materyaller sunması önemlidir.

Bilinçli eylem aşamasının öğretim açısından değeri, öğrencinin yalnızca öneri üretmesi değil, önerisini uygun muhatap, uygulanabilirlik ve güvenlik bakımından değerlendirmesidir. Çocukların afet risklerinin azaltılmasına katılımını ele alan Amri ve diğerleri (2018), katılımın eğitimsel boyutuyla ilişkilendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu çalışmada katılım, profesyonel müdahale sorumluluğunu üstlenmek anlamına gelmemekte; bilgiye dayalı, gönüllü ve yaşa uygun okul içi veya okul tarafından onaylanmış eylemlerle sınırlandırılmaktadır (GADRRRES, 2022).

Modelin uygulanabilirliği, öğretmenin etkinlikleri bulunduğu bölgenin koşullarına ve öğrenci grubuna uyarlamasına bağlıdır. Afet deneyimi olan bir sınıfta zorlayıcı görüntüler, kişisel kayıp anlatıları veya güvenlik açısından hassas konular yerine kurmaca senaryolar ve resmî, yaşa uygun materyaller kullanılabilir. Travmaya duyarlı eğitim yaklaşımının güvenli ortam vurgusu bu tercih için dayanak sunmaktadır (Berger, 2019). Öğrencilerin doğrudan yaşadıkları olayı anlatmaları bir katılım veya değerlendirme koşulu olmamalıdır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çalışmanın temel sınırlılığı, önerinin resmî belge ve alanyazın üzerinden geliştirilmiş olmasıdır. Tasarımın öğrencilerin sorgulama becerilerini, demokratik katılımını veya afet farkındalığını ölçülebilir biçimde artırdığı yönünde ampirik bir sonuç ileri sürülememektedir. İleride farklı sınıf düzeylerinde öğretmen ve uzman görüşleri alınması, örnek materyallerin okunabilirlik bakımından incelenmesi ve gönüllü katılıma dayalı pilot uygulamaların gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır. Eğitim tasarımı araştırmasında bağlamsal deneme ve yinelemeli geliştirme yaklaşımı, bu sonraki aşamalar için yöntemsel bir dayanak sunmaktadır (McKenney & Reeves, 2018).

Sosyal bilgiler öğretmenleri için öneri, afet temasını yalnızca belirli gün ve haftalarda işlenen bir konu olarak ele almak yerine uygun öğrenme alanlarında kanıt temelli, sınırlı ve güvenli sorgulama görevlerine dönüştürmektir. Program geliştiriciler ve ders kitabı yazarları açısından ise aynı olayın harita, kurum şeması, tarihli bilgi ve gerekçeli katılım ürünleri üzerinden işlenebileceği örnekler hazırlamak mümkündür. Bu yaklaşım, C3'ün disipliner sorgulama ve bilinçli eylem ilkeleriyle ve 2024 programının disiplinler arası öğrenme anlayışıyla uyumludur (NCSS, 2013; MEB, 2024).

KAYNAKÇA

[1] Amri, A., Haynes, K., Bird, D. K., & Ronan, K. (2018). Bridging the divide between studies on disaster risk reduction education and child-centred disaster risk reduction: A critical review. *Children's Geographies, 16*(3), 239–251. https://doi.org/10.1080/14733285.2017.1358448

[2] Berger, E. (2019). Multi-tiered approaches to trauma-informed care in schools: A systematic review. *School Mental Health, 11*(4), 650–664. https://doi.org/10.1007/s12310-019-09326-0

[3] Brugar, K. A., Roberts, K. L., & Cuenca, A. (2024). Inquiry on inquiry: Examining student actions required in elementary inquiry design models. *The Journal of Social Studies Research, 48*(2), 102–113. https://doi.org/10.1177/23522798231219968

[4] Burde, D., Kapit, A., Wahl, R. L., Guven, O., & Skarpeteig, M. I. (2017). Education in emergencies: A review of theory and research. *Review of Educational Research, 87*(3), 619–658. https://doi.org/10.3102/0034654316671594

[5] Cappelli, F., Costantini, V., & Consoli, D. (2021). The trap of climate change-induced 'natural' disasters and inequality. *Global Environmental Change,* 70, 102329. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102329

[6] Dalglish, S. L., Khalid, H., & McMahon, S. A. (2020). Document analysis in health policy research: The READ approach. *Health Policy and Planning, 35(*10), 1424–1431. https://doi.org/10.1093/heapol/czaa064

[7] Global Alliance for Disaster Risk Reduction and Resilience in the Education Sector. (2022). Comprehensive school safety framework 2022–2030 for child rights and resilience in the education sector. https://gadrrres.net/wp-content/uploads/2022/08/Comprehensive-School-Safety-Framework-2022-2030.pdf

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

[8] Grant, S. G., Swan, K., & Lee, J. (2023). *Inquiry-based practice in social studies education: Understanding the Inquiry Design Model* (2nd ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003262800

[9] Howell, J., & Elliott, J. R. (2019). Damages done: The longitudinal impacts of natural hazards on wealth inequality in the United States. *Social Problems, 66*(3), 448–467. https://doi.org/10.1093/socpro/spy016

[10] Jaakkola, E. (2020). Designing conceptual articles: Four approaches. *AMS Review, 10*(1–2), 18–26. https://doi.org/10.1007/s13162-020-00161-0

[11] Klijnstra, T., Stoel, G. L., Ruijs, G. J. F., Savenije, G. M., & van Boxtel, C. A. M. (2023). Toward a framework for assessing the quality of students' social scientific reasoning. *Theory & Research in Social Education, 51*(2), 173–200. https://doi.org/10.1080/00933104.2022.2132894

[12] Masten, A. S., & Motti-Stefanidi, F. (2020). Multisystem resilience for children and youth in disaster: Reflections in the context of COVID-19. *Adversity and Resilience Science, 1(*2), 95–106. https://doi.org/10.1007/s42844-020-00010-w

[13] Maynard, B. R., Farina, A., Dell, N. A., & Kelly, M. S. (2019). Effects of trauma-informed approaches in schools: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews, 15*(1–2), e1018. https://doi.org/10.1002/cl2.1018

[14] McKenney, S., & Reeves, T. C. (2018). *Conducting educational design research* (2nd ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315105642

[15] Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar). https://tymm.meb.gov.tr/

[16] Mutch, C. (2023). How schools build community resilience capacity and social capital in disaster preparedness, response and recovery. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 92, 103735. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2023.103735

[17] National Council for the Social Studies. (2013). The college, career, and civic life (C3) framework for social studies state standards: Guidance for enhancing the rigor of K–12 civics, economics, geography, and history. https://www.socialstudies.org/sites/default/files/c3/C3-Framework-for-Social-Studies.pdf

[18] Pal, A., Tsusaka, T. W., Nguyen, T. P. L., & Ahmad, M. M. (2023). Assessment of vulnerability and resilience of school education to climate-induced hazards: A review. Development Studies Research, 10(1), 2202826. https://doi.org/10.1080/21665095.2023.2202826

[19] Torani, S., Moradi Majd, P., Sedigh Maroufi, S., Dowlati, M., & Sheikhi, R. A. (2019). The importance of education on disasters and emergencies: *A review article. Journal of Education and Health Promotion*, 8, Article 85. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_262_18

[20] UNESCO. (2022, 14 Eylül). What you need to know about the Comprehensive School Safety Framework 2022–2030. https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-comprehensive-school-safety-framework-2022-2030

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

[21] van der Bles, A. M., van der Linden, S., Freeman, A. L. J., Mitchell, J., Galvao, A. B., Zaval, L., & Spiegelhalter, D. J. (2019). Communicating uncertainty about facts, numbers and science. *Royal Society Open Science, 6*(5), Article 181870. https://doi.org/10.1098/rsos.181870

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ORTAOKUL 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALAN ÖLÇME KONUSUNDA ALAN BİLGİLERİNİN İNCELENMESİ

Uzman Berna ÖZDÜVENCİ YAVUZ

Dokuz Eylül Üniversitesi

yilmazsuha16@gmail.com - 0000-0001-8730-9665

Prof. Dr. Süha YILMAZ

Dokuz Eylül Üniversitesi

suha.yilmaz@deu.edu.tr- 0000-0002-8330-9403

Yüksek Lisans Öğrencisi İrem KAYHAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

kayhanireem@gmail.com - 0009-0007-7415-2612

ÖZET

Bu araştırma, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin ‘Alan Ölçme’ konusundaki alan bilgileri ve bu konudaki başarı düzeyleri ile cinsiyet faktörü arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmada bir gruba ait birden fazla değişkenin belirli özellikleri inceleneceği için tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem seçiminde olasılıklı örneklem tekniklerinden kümeli örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklemi Mardin’in ilçesinde bulunan bir ortaokuldaki 76 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırmada bir adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu veri toplama aracı öğrencilerin alan ölçme başarı düzeylerini belirlemeyi hedefleyen Alan Ölçme Başarı Testidir. Uygulama 2020-2021 eğitim-öğretim yılında yapılmıştır. Veri analizi için IBM SPSS Statistics 23.0 bilgisayar paket programı kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, 8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki başarı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği, ancak ortalamalara bakıldığında kız öğrencilerin alan ölçme başarı düzeylerinin erkek öğrencilere göre az da olsa daha yüksek olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Alan ölçme, alan ölçme öğretimi, matematik eğitimi.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

AN INVESTIGATION OF THE CONTENT KNOWLEDGE OF 8 TH-GRADE MİDDLE SCHOOL STUDENTS REGARDING AREA MEASUREMENT

ABSTRACT

This study aims to examine the content knowledge of 8th-grade middle school students regarding the topic of 'Area Measurement' and the relationships between achievement levels and the gender factor in this topic.

A survey research design was employed, as the study involves examining specific characteristics of multiple variables within a group. Cluster sampling—a type of probability sampling technique—was used to select the sample. The study sample consists of 76 eighth-grade students attending a middle school in a district of Mardin.

One data collection instrument was used in the study: an area measurement achievement test designed to determine students' proficiency in the subject. The study was conducted during the 2020–2021 academic year. The IBM SPSS Statistics 23.0 software package was used for data analysis.

The study results indicate that while there is no statistically significant difference in area measurement achievement levels between male and female 8th-grade students based on gender, an examination of the mean scores reveals that female students' achievement levels are slightly higher than those of male students.

Keywords: Area measurement, teaching area measurement, mathematics education.

1.GİRİŞ

Geometrinin ortaya çıkışının ve bu günlere gelmesinin temelinde, uzunluk ölçümü, alan ölçümü gibi ölçümlerin karşılaştırılması yer almaktadır (Fowler, 1987). Ölçme insanların etrafında bulunan varlıkları tanıma ve bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlama merakı üzerine doğmuştur (Yıldırım, 2016). Günlük hayatta birçok alanda karşılaştığımız ölçme, matematiğin soyutluğunu somutlaştıran bir olgudur (Bishop, 1988; Hiebert, 1981; Sanders, 1976).

Ölçme denildiğinde matematikte akla ilk uzunluk, alan, hacim ölçme gelmektedir. Alan; sınırlandırılmış bir yerin yüzeyini kaplayan belirli bir miktardır (Baturo ve Nason, 1996; Çavuş Erdem, 2018). Yani sınırlandırılmış bir yerin belirlenen birimlerle kaplama işidir. Bu kaplama işinin aynı birimlerle, belirli bir düzen çerçevesinde yapılması önemlidir. Alan ölçmenin temelinde uzunluk ölçme, hacim ölçmenin temelinde ise alan ölçme yer almaktadır (Battista, 2003; Bragg ve Outhred, 2000). O sebeple alan ölçmeye geçmeden önce öğrencilerin tek ve iki boyutlu şekillerle ilgili bilgi eksikliklerinin tamamlanması gerekmektedir (Ertekin ve Ünlü, 2020).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Alan ölçme; bir bölgenin belirli birimler yardımıyla miktarının bulunmasıdır. (Fauzan, 2002). Alan ölçme ortaokul öğretim programında alan, alan ölçme, alan ölçme birimleri, arazi ölçme, arazi ölçme birimlerini konu alan bir alt öğrenme alanıdır. Reynolds ve Wheatley (1996), bir bölgenin alan ölçüsünün hesaplanabilmesi için dört kuralı sağlaması gerektiğinden bahseder. Bu kurallar; alanı hesaplanacak olan yüzeyin iki boyutlu olması, birim olarak belirlenecek bölgelerin birbirine eşitliği, birim kabul edilen bölgelerin alanı hesaplarken çakışmaması ve birimlere ayrılmış yüzeyin parçalarının toplamının bütünü oluşturmasıdır.

Ortaokul öğretim programının öğrenme alanlarından biri olan Geometri ve Ölçme öğrencilerin günlük hayatta karşılaştıkları problemleri barındırması yönüyle matematik müfredatındaki önemli öğrenme alanlarındandır. Bu öğrenmenin alt alanlarından olan alan ölçme konusu öğrencilerin zorlandıkları konulardandır. Öğrencilerin zorlanma sebepleri incelendiğinde bazı öğrencilerin alan ve çevre kavramlarını karıştırdıkları (Kidman ve Cooper, 1997), alan ölçümlerinde birim konusunda uzunluk ölçü birimlerini kullandıkları (Şişman ve Aksu, 2009), alan korunumu ve birleştirilmiş düzensiz şekillerin alanlarını bulmakta zorluk yaşadıkları görülmektedir (Maher ve Beattys, 1986). Bu konularda yaşanan zorlukların sebepleri öğrencilerin ezbere bir eğitim sistemine maruz kalmış olmalarından kaynaklanıyor olabilir (Stephan ve Clements, 2003; Kidman ve Cooper, 1997). Günümüz öğretim sistemi ezbere değil, yapılandırılmış, çağdaş öğretim yöntemleri kullanmayı gerektirmektedir.

Öğrencilerin alan ve çevre kavramlarını karıştırmasının temelinde alan kavramını kavramsal olarak içselleştirmedikleri, anlamlandıramadıkları yatmaktadır. Uzunluk, çevre, alan, hacim kavramları anlamlandırılmadığı sürece birbirleriyle karışan kavramlardır. Anlamlandırma çalışmalarında alan kavramı için özellikle yapılacak etkinliklerle öğrencilerin ilişkileri gözlemlemeleri sağlanmalıdır. Bu aşamada kareli, noktalı kâğıt gibi öğrencilerin sayma işlemini yapmalarını kolaylaştıracak materyallerin kullanımı öğrencilerin alan bağıntılarını anlamlandırmalarını kolaylaştıracaktır (Littler ve Jirotkova, 2008).

Günümüzde teknoloji gelişmesiyle birlikte öğrencilere somut materyaller sunmak, konuyu görsellerle desteklemek, çeşitli teknolojik materyallerden yararlanmak ve çeşitli materyalleri meydana getirme açısından ciddi kolaylıklar sağlamıştır (Stephan ve Clements, 2003; Kidman ve Cooper, 1997). Alan ölçmede öncelikle çeşitli materyallerle öğrencilerin duyu organlarına hitap edecek çalışmalar yapılmalı ve öğrenciler alan kavramını algıladıktan sonra metrik birimler üzerinden formüllerle alan hesaplama çalışmaları yapılmalıdır. Kaplama tekniği kullanılarak öğrencilerin alan kavramını yorumlamaları sağlandıktan sonra öğrencilerin birim ve alanın niteliği arasındaki ilişkiyi kurmaları gerekmektedir. Alan kaplama bu noktada yetersizdir. O sebeple alan kaplama sonrası öğrencileri alan-birim ilişkisine ve birim-kenar uzunluğu ilişkisine odaklamak gerekir (Kamii ve Kysh, 2006). Öğrencilerin aktif olduğu etkinliklerle konular desteklenmeli, çağdaş öğretim yaklaşımları uygulanmalıdır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Bu araştırmada ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki alan bilgisini ölçmek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nicel araştırmalar daha çok nesnelliğin ön planda olduğu, verilerin istatistiksel olarak analiz edilmesinin daha rahat olduğu araştırma türüdür. Sayısal veri üretiminin daha fazla olduğu, daha büyük katılımcı grubuyla çalışma imkânı sağlayan ve genellemelere varmak istediğimizde kullandığımız araştırma yöntemidir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki alan bilgilerini inceleyen çalışmada başarı testi kısmında genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, katılımcı kitlesinin geniş olduğu durumlarda katılımcıların belirli bir konudaki özelliklerini genel bir kanıya ulaştırmak için gerçekleştirilen tarama araştırmalarıdır.

2.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Araştırmada örneklem seçiminde olasılıklı örneklem teknikleri arasında bulunan kümeli örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kümeli örnekleme yöntemi; araştırmacının evreni rastlantısal veya sistematik örnekleme yöntemini kullanarak kümelere ayırmasıyla oluşan grupların oluşturduğu örneklemi ifade eder (Gürbüz ve Şahin, 2014).

Araştırma 2020-2021 eğitim öğretim yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Mardin ilinin Midyat ilçesinde bulunan Mardin/MİDYAT 75. Yıl İMKB Ortaokulundaki sekizinci sınıfta öğrenim gören 76 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Örneklem olarak Mardin/MİDYAT 75. Yıl İMKB Ortaokulunun tercih edilme sebebi okulun merkez bir yerde bulunması ve okula ilçenin birçok yerinden gelen öğrenci profiline sahip olmasıdır. Araştırma gönüllü öğrencilerle yapılmış olup gönülsüz öğrencilere zorlama yapılmamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları Çizelge 1'de yer almaktadır.

Çizelge 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	**F**	**%**
Kız	40	52,6
Erkek	36	47,4
Toplam	76	100

2.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki alan dili kullanım becerilerinin ölçülmesini amaçlayan araştırmada, öğrencilerin alan ölçme konusunda akademik başarı düzeylerini ölçmek için 16 sorudan oluşan Alan Ölçme Başarı Testi kullanılmıştır.

2.3.1. Alan Ölçme Başarı Testi

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki alan dili kullanım becerilerinin incelenmesi amacıyla araştırmacı tarafından 16 çoktan seçmeli sorulardan oluşan başarı testi geliştirilmiştir. Başarı testi için gerekli güvenirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmıştır.

Başarı testi geliştirme sürecinde başlıca kaynak tarama, danışman ve uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Sorular hazırlanırken önceki yıllarda öğrencilerin verdikleri yanıtlar

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

incelenmiştir. Kavram yanılgısına düştükleri konulara dikkat edilmiş olup, konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalardan da yararlanılmıştır.

Alan ölçme başarı testi 16 sorudan oluşan çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır. İlk üç soruda alan ölçmenin temelinde yer alan, öğrencilerin oluşturmakta ve tanımakta zorluk yaşadığı yükseklik kavramına ait öğrencilerin kavramsal bilgi düzeylerinin incelenmesine yönelik sorular yer almaktadır. 4, 5, 6 ve 15. sorularda üçgen ve paralelkenarın alan bağıntısını kullanmaya yönelik sorular yer almaktadır. 7, 8, 10, 13 ve 14. sorularda öğrencilerin alan ölçme birimleri arası dönüşümleri yapabilme ve farklı birimler arası işlem yapabilme becerilerini ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır. Sorular hazırlanırken öğrencilerin çoğunlukla hata yaptığı alan ölçme birimlerini uzunluk ölçme birimleri ile karıştırma ve ondalık gösterim içeren dönüşümlere yer vermeye özen gösterilmiştir. 9, 16, 11, ve 12. sorularla öğrencilerin arazi ölçme birimleri arası dönüşümleri yapabilme ve farklı birimler arası işlem yapabilme becerilerini ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır. Yine bu sorularda da arazi ölçme birimlerini alan ölçme birimleri ile karıştıran öğrencilere yönelik de sorular sorulmuştur.

2.3.2.Verilerin Analizi

8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki alan bilgilerini becerilerini ölçmek amacıyla öncelikle öğrencilere Başarı Testi uygulanmıştır. Uygulanan Başarı Testi tek tek incelenerek hatalı ve eksik doldurulan veri toplama araçları tespit edilerek değerlendirmeye katılmamıştır. Diğer veri toplama araçları numaralandırılarak kullanılacak veri analiz programına girilmiştir. Veri analizi için IBM SPSS Statistics 23.0 bilgisayar paket programı kullanılmıştır.

Başarı testi Berna Özdüvenci Yavuz tarafından geliştirilmiş ve öncesinde pilot çalışması yapılarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Başarı testinin çoktan seçmeli sorulardan oluşması sebebiyle yorumlanması için öğrencileri verdileri cevaplar aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir.

0.0; “Yanlış cevap”

1.0; “Doğru Cevap”

Alan Ölçme Başarı Testi ile ilgili başarı düzeylerini yorumlamayı amaçlayan alt problemler için verilerin ortalama, standart sapma, frekans gibi hesaplamalardan yararlanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı Kolmogorov-Smirnov testiyle belirlenmiştir. Öğrencilerin Alan Ölçme testinden elde edilen başarı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek için ilişkisiz örneklemler t testinden yararlanılmıştır.

3.BULGULAR

Bu bölümde iki alt problemle ilgili toplanan verilerin analizine dayalı bulgular ve bu bulgularla ilgili yorumlar yer almaktadır. Belirlenen tüm alt problemlere ait bulgular başlıklar altında sunularak yorumlar yapılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Birinci alt problemde "Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki başarı düzeyleri nedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Alan Ölçme Başarı Testinde alan ölçme ile ilgili 16 tane soru sorulmuş ve öğrencilerin verdikleri cevaplar incelenmiştir.

Alan Ölçme Başarı Testinde alan ölçme kazanımlarını içeren "Alan Ölçme, Alan Ölçme Birimleri, Arazi Ölçme Birimleri" ile ilgili 16 soru yer almaktadır. Soru dağılımları Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Alan Ölçme Konularının Testteki Dağılımı

Alan Ölçme Konuları	Sorular
Alan Ölçme	1,2,3,4,5,6,15
Alan Ölçme Birimleri	7,8,10,13,14
Arazi Ölçme Birimleri	9,16,11,12

Öğrencilerin konularla ilgili sorulara vermiş oldukları cevapların doğruluk dağılımları Çizelge 3'te yer almaktadır.

Çizelge 3. Öğrencilerin Başarı Testindeki Alan Ölçme Maddelerine Ait Puanları

Ortalama	F	%
0-44	25	%33,33
45-54	-	-
55-69	27	%36
70-84	15	%20
85-100	18	%10,66
Toplam	75	%100

Öğrencilere sorulan 1. soruyla paralelkenarda yükseklik kavramını tanıma, yükseklik belirleyebilme becerileri ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin 1. Soruya verdiği cevaplar Çizelge 4'te yer almaktadır.

Çizelge 4. Alan Ölçme Başarı Testi 1. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	F	%
A Şıkkı	3	%4
B* Şıkkı	**44**	**%58,7**
C Şıkkı	7	%9,3
D Şıkkı	21	%28
Toplam	75	%100

Çizelge 4 incelendiğinde öğrencilerin %58,7'sinin soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Bu soruyu D Şıkkı yapan öğrencilerin yanlış yapma sebepleri paralelkenarda karşılıklı kenarlar arası çizilen dikmelerin yüksekliği oluşturduğunu bilmemesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğrencilerin 2. soruyla üçgende yüksekliği tanıma, yükseklik belirleyebilme becerileri ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin 2. soruya verdikleri cevaplar Çizelge 5'te yer almaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çizelge 5. Alan Ölçme Başarı Testi 2. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	24	%32
B* Şıkkı	**25**	**%33**
C Şıkkı	23	%30,7
D Şıkkı	3	%4
Toplam	75	%100

Çizelge 5 incelendiğinde öğrencilerin %33'ünün doğru cevap verdiği görülmektedir. Görülmektedir ki öğrenciler yükseklik kavramında hangi dikmenin hangi kenara ait yükseklik olduğunu belirleme noktasında problem yaşamaktadır. Öğrencilerin yaptıkları hatalar incelendiğinde [AC] kenarına ait yüksekliğin bulunması istendiğinde [AC] kenarına inen dikme değil A ve C köşelerinden karşı kenarlara inen dikmeler işaretlenmiştir. Bu konuda öğrencilerin kavram yanılgılarının olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin 3. soruyla da paralelkenarda yüksekliği belirleyebilme becerileri ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin 3. soruya verdikleri cevaplar Çizelge 6'da yer almaktadır.

Çizelge 6. Alan Ölçme Başarı Testi 3. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	5	%6,7
B Şıkkı	38	%50,7
C* Şıkkı	**29**	**%38,7**
D Şıkkı	3	%4
Toplam	75	%100

Çizelge 6 incelendiğinde öğrencilerin %38,7'sinin soruyu doğru cevapladığı ancak %50,7'sinin soruyu B şıkkı işaretleyerek hata yaptıkları görülmektedir. Doğru olan seçenekten daha çok işaretlenen B şıkkı öğrencilerin paralelkenarda yüksekliği tanıma ve belirleyebilme konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve ezbere bilgi düzeyinde işlem yaptıklarını göstermektedir.

Öğrencilerin 4. soruyla paralelkenarın alan bağıntısını kullanmaya yönelik bilgi düzeyleri ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin 4. soruya verdikleri cevaplar Çizelge 7'de yer almaktadır.

Çizelge 7. Alan Ölçme Başarı Testi 4. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	4	%5,3
B* Şıkkı	**64**	**%85,3**
C Şıkkı	3	%4
D Şıkkı	4	%5,3
Toplam	75	%100

Çizelge 7 incelendiğinde öğrencilerin %85,3'ünün soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Diğer şıkları işaretleyerek hata yapan öğrencilerin sayısının az olması öğrencilerin

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

paralelkenarın alan bağıntısını oluşturmada ve bu bağıntıyı kullanarak sorunun çözümünü bulmada genel anlamda sıkıntı yaşanmadığını göstermektedir.

Öğrencilerin 5. soruyla üçgenin alan bağıntısını kullanmaya yönelik bilgi düzeyleri ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin 5. soruya verdikleri cevaplar Çizelge 8'de yer almaktadır.

Çizelge 8. Alan Ölçme Başarı Testi 5. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A* Şıkkı	**40**	**%53,3**
B Şıkkı	6	%8
C Şıkkı	26	%34,7
D Şıkkı	3	%4
Toplam	75	%100

Çizelge 8 incelendiğinde öğrencilerin %53,3'ünün soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Paralelkenarın alan bağıntısını oluştururken problem yaşamayan öğrencilerin üçgenin alan bağıntısını oluştururken hata yapma yüzdelerinin daha yüksek olmasının sebebi öğrencilerin üçgenin alan bağıntısını oluştururken paralelkenarın alan bağıntısıyla karıştırarak 2'ye bölmeyi unutmalarından kaynaklanmaktadır.

Öğrencilerin 6. soruyla yine üçgenin alan bağıntısını kullanarak üçgenin alanını ölçmeleri istenmiştir. Öğrencilerin 6. soruya verdiği cevaplar Çizelge 9'da yer almaktadır.

Çizelge 9. Alan Ölçme Başarı Testi 6. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A* Şıkkı	**49**	**%65,3**
B Şıkkı	7	%9,3
C Şıkkı	11	%14,7
D Şıkkı	8	%10,7
Toplam	75	%100

Çizelge 9 incelendiğinde öğrencilerin %65,3'ünün soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Öğrencilerin doğru cevap verme yüzdelerinin artmasının sebebi bir önceki soruda yükseklik ve bu yüksekliğe ait tabanın çarpımının şıklarda yer alırken bu soruda şıklarda yer almamasıdır. Bu sayede çarpım sonucunu şıklarda göremeyen öğrencilerin bir kısmı bağıntıda yer alan 2'ye bölme işlemini hatırlayarak doğru sonuca ulaşmışlardır.

Öğrencilere 15. soruyla alan ölçme ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar Çizelge 10'da yer almaktadır.

Çizelge 10. Alan Ölçme Başarı Testi 15. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	17	%22,7
B Şıkkı	10	%13,3

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

C* Şıkkı	**37**	**%49,3**
D Şıkkı	11	%14,7
Toplam	75	%100

Çizelge 10 incelendiğinde öğrencilerin %49,3'ünün soruya doğru cevap verdikleri görülmektedir. Hata yapan öğrencilerin hata yapma sebepleri birleşik verilen şekli dikdörtgen ve üçgen olarak iki ayrı şekil gibi düşünüp ayrı ayrı alan bulmaları gerektiğini düşünmemelerinden kaynaklanmaktadır.

Öğrencilerin 7. soruyla "Alan ölçme birimlerini tanır, birbirine dönüştürür." kazanımına yönelik soru sorulmuştur. Öğrencilerin 7. soruya verdiği cevaplar Çizelge 11'de yer almaktadır.

Çizelge 11. Alan Ölçme Başarı Testi 7. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	13	%17,3
B* Şıkkı	**40**	**%53,3**
C Şıkkı	4	%5,3
D Şıkkı	18	%24
Toplam	75	%100

Çizelge 11 incelendiğinde öğrencilerin %57,3'ünün soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Öğrencilerin %17,3'ü soruyu A şıkkı işaretleyerek yanlış yapma sebebi alan ölçme birimleri ve uzunluk ölçme birimlerinin dönüşümlerini karıştırıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu öğrencilerin D şıkkını işaretlemesinin sebebi ise yine santimetrekareden milimetrekareye inerken 100 ile çarpmak yerine 10 ile çarpmalarından kaynaklanmaktadır.

Öğrencilerin 8. soruyla alan ölçme birimlerini dönüştürmelerine yönelik başka bir soru sorulmuştur. Öğrencilerin 8. soruya verdiği cevaplar Çizelge 12'de yer almaktadır.

Çizelge 12. Alan Ölçme Başarı Testi 8. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	12	%16
B* Şıkkı	**43**	**%57,3**
C Şıkkı	14	%18,7
D Şıkkı	6	%8
Toplam	75	%100

Çizelge 12 incelendiğinde öğrencilerin %57,3'ünün soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Öğrencilerin hata yapma sebepleri de yine uzunluk ölçme birimleri ve alan ölçme birimleri dönüşümlerini karıştırmalarından kaynaklanmaktadır.

Öğrencilerin 10. soruyla alan ölçme birimlerini birbirine dönüştürerek işlem yapma becerileri ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin 10. soruya vermiş oldukları cevaplar Çizelge 13'te yer almaktadır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çizelge 13. Alan Ölçme Başarı Testi 10. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	3	%4
B Şıkkı	11	%14,7
C* Şıkkı	**53**	**%70,7**
D Şıkkı	8	%10,7
Toplam	75	%100

Çizelge 13 incelendiğinde öğrencilerin %70,7'sinin soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Çeldiricilerin zayıflığı öğrencilerin doğru seçeneğe ulaşmalarına yardımcı olmuştur.

Öğrencilere 13. soru ile alan ölçme birimleri arası dönüşümler yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin 13. soruya vermiş olduğu cevaplar Çizelge 14'te yer almaktadır.

Çizelge 14. Alan Ölçme Başarı Testi 13. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A* Şıkkı	**27**	**%36**
B Şıkkı	18	%24
C Şıkkı	18	%24
D Şıkkı	12	%16
Toplam	75	%100

Çizelge 14 incelendiğinde öğrencilerin %36'sının A şıkkını işaretleyerek doğru cevap verdikleri görülmektedir. Bu soruyu C şıkkını işaretleyerek hata yapanların sebebi uzunluk ve alan ölçü birimleri arası dönüşümleri karıştırıyor olmaları, B şıkkı işaretleyerek hata yapanların ise sebebinin ondalık gösterim işlemlerinde problem yaşamalarından dolayı düşünülmektedir.

Öğrencilere sorulan 14. soruyla alan ölçme birimleri arası dönüşümler yaparak öğrencilerden işlem yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin 14. soruya vermiş olduğu cevaplar Çizelge 15'te yer almaktadır.

Çizelge 15. Alan Ölçme Başarı Testi 14. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	16	%21,3
B* Şıkkı	**38**	**%50,7**
C Şıkkı	14	%18,7
D Şıkkı	7	%9,3
Toplam	75	%100

Çizelge 15 incelendiğinde öğrencilerin %50,7'si B şıkkını işaretleyerek doğru cevap vermiştir. 10. Soru ile 14. Sorunun benzerliğine rağmen öğrencilerin doğru cevap yüzdesinin %70,7'den %50,7'ye düşmesi sorularda kullanılan çeldiricilerin öğrencilerin başarı düzeylerini ölçme konusundaki etkisini göstermesiyle birlikte bu soru için öğrencilerin birimleri dönüştürme konusunda problem yaşadığını göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Öğrencilerin 9. soru ile arazi ölçme birimleri arası dönüşümler yapabilme becerilerini ölçen bir soru sorulmuştur. Soruya verilmiş cevaplar Çizelge 16'da yer almaktadır.

Çizelge 16. Alan Ölçme Başarı Testi 9. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	4	%3
B Şıkkı	18	%24
C* Şıkkı	**45**	**%60**
D Şıkkı	8	%10,7
Toplam	75	%100

Çizelge 16 incelendiğinde öğrencilerin %60'ı C şıkkını işaretleyerek doğru cevap vermiştir. Hata yapan öğrencilerin hata yapma sebebi 1 dekarı 1 hektardan daha büyük olarak düşünmeleri yani hektar ve dekar kavramlarını karıştırmaları olabilir.

Öğrencilerin 11. soru ile yine arazi ölçme birimleri arası dönüşümleri yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin 11. soruya vermiş olduğu cevaplar Çizelge 17'de yer almaktadır.

Çizelge 17. Alan Ölçme Başarı Testi 11. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	4	%5,3
B* Şıkkı	**53**	**%70,7**
C Şıkkı	2	%2,7
D Şıkkı	16	%21,3
Toplam	75	%100

Çizelge 17 incelendiğinde öğrencilerin %70,7'si B şıkkını işaretleyerek soruya doğru cevap vermiştir. Soruda 'dekar' yerine 'dönüm' kelimesinin kullanılması öğrencilerin kavramı karıştırmasına sebep olmamıştır. Soruyu D Şıkkı yaparak hata yapan %21,3'lük öğrencinin ise dönüşümleri yaparken alan ölçme birimleri ile arazi ölçme birimlerini karıştırarak her bir basamak için 100 ile çarpmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Öğrencilere 12. soru ile arazi ölçme birimleri ile dönüşümler yaparak işlem yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin 12. soruya vermiş olduğu cevaplar Çizelge 18'de yer almaktadır.

Çizelge 18. Alan Ölçme Başarı Testi 12. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	9	%12
B Şıkkı	21	%28
C* Şıkkı	**41**	**%54,7**
D Şıkkı	4	%5,3
Toplam	75	%100

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Çizelge 18 incelendiğinde öğrencilerin %54,7'sinin soruyu doğru cevapladığı görülmektedir. Hata yapma sebepleri birimler arası dönüşümler yaparken kavramsal bilgi eksikliklerinden kaynaklanmaktadır.

Öğrencilere 16. soru ile arazi ölçme birimleri ve alan ölçme birimleri arası dönüşümler yapmalarına yönelik bir soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin 16. soruya vermiş oldukları cevaplar Çizelge 19'da yer almaktadır.

Çizelge 19. Alan Ölçme Başarı Testi 16. Soruya Ait Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cevaplar	**F**	**%**
A Şıkkı	7	%9,3
B Şıkkı	13	%17,3
C Şıkkı	14	%18,7
D* Şıkkı	**41**	**%54,7**
Toplam	75	%100

Çizelge 19 incelendiğinde öğrencilerin %54,7'sinin D şıkkını işaretleyerek soruya doğru cevap verdikleri görülmektedir. Hata yapan öğrencilerin hata yapma sebepler uzunluk ve alan ölçü birimlerinden alışık oldukları 10 ve 100 ile çarpma işlemini bu dönüşümlere de genellemesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Birinci alt problem verileri analiz edildiğinde öğrencilerin alan ölçme konusunda başarı düzeylerinin yüksek olmadığı görülmektedir.

4.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

İkinci alt problemle "Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin Alan Ölçme başarı düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" sorusuna cevap aranmıştır.

Çizelge 20. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Alan Ölçme Başarı Düzeyleri t Testi Sonuçları

Cinsiyet	**N**	$\bar{x}$	**ss**	**t**	**P**
Kız	39	*.609*	.199	.856	.395
Erkek	36	*.565*	.241		

Alan Ölçme Başarı Testi sonuçları incelendiğinde t-testi sonuçlarına göre öğrencilerin alan ölçme başarı düzeylerinin cinsiyet faktörüne göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir (t= .856; p=0,395> .05). Ortalamalar incelendiğinde kız öğrencilerin alan ölçme başarı düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir ($\bar{X}$kız= .609; $\bar{X}$erkek= .565).

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma

Bu araştırma ile 8. sınıf öğrencilerinin alan ölçme konusundaki alan bilgileri incelenmiştir. Aynı zamanda cinsiyet değişkeninin öğrencilerin akademik başarılarına ilişkin tutum düzeylerine etkisi incelenmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Araştırma 2020-2021 eğitim öğretim yılında yapılmıştır. 2019-2020 ve 2020-2021 eğitim öğretim yılları Covid-19 salgını sebebiyle öğrencilerin dönem dönem okulda olmadan uzaktan eğitimle eğitim öğretime devam ettiği süreçleri kapsamaktadır. Okulların pandeminin ilk sürecinde programlı ders planları oluşturamaması, öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine dâhil olmakta yaşadıkları kişisel ve sistemsel problemler sonucunda öğrenciler bazı konulardan uzakta kalmıştır. Alan Ölçme Başarı Testi kazanımları öğrencilerin yaşadıkları göze alınarak belirlenmiş ve yüz yüze eğitimde gerçekleştirilmiş konular doğrultusunda hazırlanmıştır. Öğrencilerin sorulara vermiş olduğu cevaplar ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Yapılan araştırmada öğrencilerin özellikle alan ölçme başarı düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yanlış yaptığı sorular incelendiğinde işlem yapmayı gerektiren sorulardan çok kavramsal bilgilerini ölçen sorularda hata yaptıkları görülmektedir. Bunun temel sebeplerinden biri ise ezbere dayalı eğitim sistemidir. Aynı zamanda öğrencilerin alan ölçme birimleri arası dönüşümler yapmada zorlandıkları görülmektedir. Yapılan hataların başında uzunluk ölçme birimleri dönüşümlerinin alan ölçme birimleri dönüşümlerine genellemesi yer almaktadır. Öğrencinin "Birim nedir?", "Hangi ölçümlerde hangi birimler ne için kullanılır?" gibi sorulara cevap aramasına, kendi öğrenme ortamlarını oluşturmalarına izin vermeden gerçekleşen öğretimlerde öğrenciler ezbere bilgilerle ezbere işlemler yaptığı için anlık başarı elde etse de ileriye dönük kalıcı öğrenmeler gerçekleşemez.

Öğrencilerin alan ölçme birimleri arasında dönüşüm yaparken zorlandıkları görülse de arazi ölçme birimleri arasında dönüşümler yapmada daha başarılı olduğu görülmektedir. Ancak sonuçlar detaylı incelendiğinde uzunluk ölçme birimleri arasındaki işlemleri alan ölçme birimlerine genelleyerek hata yapan öğrencilerin benzer işlemleri arazi ölçme birimlerine genellemeleri sonucu doğru sonuçlara ulaştıkları düşünülebilir. Bu durumun kesinliği için farklı veri toplama araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır ancak bu sonuç bazı öğrencilerin tesadüfi de doğru sonuca ulaşabildiğini göstermektedir.

Bunlar dışında bazı öğrencilerin ise alan ve arazi ölçme birimleri arası dönüşüm aşamasında sorun yaşamadığını ancak ondalık gösterimleri içeren dönüşümlerde işlem yapmakta zorlandığı görülmektedir. Bununla da öğrencilerin ondalık gösterimler konusundaki eksikliklerinin alan ve arazi birimleri arası dönüşümlerde de hata yapmalarına sebep olduğu görülmektedir. Matematiğin ardışık bir ders olması öğrencilerin bir konudaki eksikleri sebebiyle diğer konudaki bilgileri kullanmalarını engellemiştir.

4.2. Sonuç ve Öneriler

4.2.1. Sonuçlar

Birinci alt problemle öğrencilerin alan ölçme başarı düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin düzeylerinin belirlenmesi için Başarı Testindeki alan ölçme, alan ölçme birimleri, arazi ölçme birimleri kazanımlarını içeren soru maddeleri belirlenmiştir. Öğrencilerin belirlenen bu sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde %33,33'ünün başarısız, %36'sının orta seviyede, %20'sinin ortanın bir üstü ve %10,66'sının başarılı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin başarı düzeylerinin düşük olduğu sonuçlardan da anlaşılmaktadır. Bunun sebebinin belirlenebilmesi için öğrencilerin test maddelerine verdikleri cevaplar tek tek

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

incelenmiştir. Öğrencilerin yapmış olduğu hatalar incelendiğinde bir kısmının kavramsal bilgi eksiklerinden kaynaklandığı, bir kısmının alan ölçme birimleri ve uzunluk ölçme birimlerini karıştırmalarından kaynaklı olduğu, bir kısmının ezbere bilgilerle çokgenlerin alan bağıntılarını birbiriyle karıştırmalarından kaynaklı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda şıklarda yer alan çeldiricilerin güçlü olması öğrencilerin alan ölçme bağıntılarını birbiriyle karıştırmalarını etkileyen bir durum olmuş böylece kavram yanılgılarını ve ezbere yaptıkları işlemleri görme fırsatı sağlamıştır. Öğrenci çeldiricinin kuvvetli olmadığı durumlarda karıştırdığı bağıntıyı uyguladığında elde ettiği sonucu şıklarda bulamayınca doğru alan bağıntısına ulaşarak doğru cevabı verirken çeldiricinin güçlü olduğu durumlarda dikkatsizlik ve ezbere öğrenme sebebiyle yanlış cevabı işaretlemiştir. Bu da öğrencinin anlamlı öğrenme gerçekleştirmediğini yalnızca alan bağıntısını ezberleyerek işlemleri yaptığını göstermektedir.

Çalışmada öğrencilerin işlem yapmayı gerektiren uygulama sorularını doğru cevaplama yüzdesi kavramsal bilgi içeren sorulara göre daha fazladır. Yine öğrencilerin cevapları incelendiğinde alan ölçme birimleri arasında ve arazi ölçme birimleri arasında dönüşümler yapma işlemlerinde zorlandıkları görülmektedir. Uzunluk ölçme birimleri arasındaki ilişkiyi alan ölçme birimlerine genelledikleri bu sebeple hatalar yaptıkları görülmektedir.

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde gözlemlenen durumlardan biri de arazi ölçme birimleri arası dönüşümler yapmada alan ölçme birimleri arası dönüşümler yapmadan daha başarılı oldukları yönündedir. Alan ölçme birimleri ve arazi ölçme birimleri ile ilgili sorular detaylı bir şekilde birlikte incelendiğinde, bazı öğrencilerin arazi ölçme sorularını doğru yaptığı ancak alan ölçme birimleriyle ilgili sorularında uzunluk ölçme birimleriyle karıştırdığı için yanlış yaptığı görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin uzunluk ölçme birimleri arası dönüşümleri arazi ölçme birimleri arasındaki dönüşümlere de genellediği ancak iki durum benzer ilişki içerdiği için tesadüfi doğrular içermiş olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple öğrenciler arazi ölçme birimlerini birbirine dönüştürmede daha başarılı olmuş olabilir.

İkinci alt problemle alan ölçme başarı düzeylerinin cinsiyet faktörü açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Alan Ölçme Başarı Testi sonuçlarının cinsiyet değişkenine göre incelenebilmesi için ilişkisiz örneklemler t-testinden yararlanılmıştır. T-testi sonuçlarına göre öğrencilerin akademik başarıları cinsiyet faktörüne göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ancak ortalamaları incelendiğinde kız öğrencilerin akademik başarılarının erkek öğrencilerden fazla olduğu görülmektedir.

4.2.2. Öneriler

Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin alan ölçme konusundaki alan bilgilerini gözlemlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma ile alan ölçmenin önemi ve öğretimine ait bilgilerle ileriki çalışmalara ışık tutması amaçlanmaktadır.

1. Matematik soyut bir alan olduğu için öğrenciler kavramları anlamlandırmada sıkıntılar yaşamaktadır. Bu sebeple konuların öğretiminin mümkün olduğu kadar somut materyallerle desteklenmesi öğrencilerin daha anlamlı öğrenmeler gerçekleştirmesini sağlar. Çalışmamız alan konusuna ilişkin akademik başarılarını ölçmeye yönelik somut materyal içermemektedir. Somut materyallerle yapılacak olan ölçme işlemleri araştırmacıya ayrıntılı bilgi vermesi açısından imkân sağlayabilir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2. Çalışmamız öğrencilerin alan ölçme başarı düzeylerini ölçmeye yöneliktir. Ancak öğrencilerin birimler arası dönüşümlerde uzunluk-alan, alan-arazi, arazi-uzunluk ölçme birimleri arası dönüşüm bilgilerini karıştırdıkları görülmektedir. Farklı bir çalışmada öğrencilerin kavram yanılgılarını ve bu konulardaki kavram eksikliklerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.

3. Öğrencilerin bilgilerini günlük hayat problemlerinde kullanamadıkları görülmektedir. Çalışmamızda başarı düzeylerini belirleme aşamasında günlük hayat ilişkilendirmelerine yer verilmemiştir. Yapılacak diğer çalışmalarda günlük hayat problemleri içeren veri toplama araçlarının kullanılması öğrencilerin bu becerilerini ölçmek açısından yararlı olacaktır.

4. İşbirlikli öğrenmeye dayalı etkinliklerle öğrencilerin akran öğretimi yapmaları özellikle önceki öğrendiklerini hatırlamalarında hazırbulunuşluk düzeylerini arttırıcı rol oynar. Çalışmamızda işbirlikli öğrenme etkinlikleri kullanılmamıştır. İşbirlikli öğrenme yöntemlerinin yapılacak olan çalışmalarla öğrencilerin öğrenme süreçlerine etkisi gözlemlenebilir.

KAYNAKÇA

Akarsu, E. (2013). 7. sınıf öğrencilerinin cebir öğrenme alanında matematiksel dil kullanımlarının incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir*.

Bali, G. Ç. (2002). Matematik öğretiminde dil ölçeği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 23 (23), . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7815/102625

Battista, M. T. (2003). Understanding students' thinking about area and volume measurement. In D. H. Clements ve G. Bright (Eds.), *Learning and teaching measurement: 2003 Yearbook* (s.122-142). Reston, VA: NCTM.

Erdem, Z. Ç., ve Gürbüz, R. (2018). Matematik Modelleme Etkinliklerine Dayalı Öğrenme Ortamında Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Alan Ölçme Bilgi ve Becerilerinin İncelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, *8*(2), 86-115.

Ertekin, E. Ve Ünlü, M. (2020). Geometri ve Ölçme Öğretimi. Tanımlar, karamlar ve etkinlikler. 1. Baskı. 2020, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık*, *271*. Bütüner, S. Ö. (2008). Büyüköztürk, Ş.(2007), Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı, Ankara: Pegem A Yayıncılık. *Elementary Education Online*, *7*(1).

Hirschfeld-Coton, K. (2008). Mathematical communication, conceptual understanding, and students' atitudes toward mathematics. Action Research Projects. 4.

Huang, H. M. E., ve Witz, K. G. (2013). Children's Conceptions of Area Measurement and Their Strategies for Solving Area Measurement Problems. *Journal of Curriculum and Teaching*, *2*(1), 10-26.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Maher, A. C. ve Beattys, D. (1986). Examining the construction of area and its measurement by ten to fourteen-year-old children. In G. Lappan, & R. Even (Eds.), Proceedings of the 8th Annual Meeting of PME-NA (pp. 163–168). East Lansing: Michigan State.

Owens, B. (2006). *The language of mathematics: Mathematical terminology simplified for classroom use* (Doctoral dissertation, East Tennessee State University).

Reynolds, A. ve Wheatley, G. H. (1996). Elementary students‟ construction and coordination of units in an area setting. Journal for Research in Mathematics Education, 27, 564-581.

Şişman, G. T., ve Aksu, M. (2009). Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Alan ve Çevre Konularındaki Başarıları. *Ilkogretim Online*, *8*(1).

Tomooğlu, Ö. (2017). *6. sınıf öğrencilerine alan ölçme konusunun öğretimine yönelik bir eylem araştırması* (Master's thesis, ESOGÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Yıldırım, Z. (2016). Alan ölçme" öğretiminde basamaklı öğretim yönteminin etkisinin incelenmesi. *Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.*

Zacharos, K. (2006). Prevailing Educational Practices for Area Measurement and Students' Failure in Measuring Areas. Journal of Mathematical Behaviour, 25, 224-239.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

İŞİTME ENGELLİ VE AKADEMİK BAŞARISI YÜKSEK 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MODELLEME PROBLEMİ ÜZERİNDEKİ PERFORMANSLARININ RAMS ÖLÇÜTLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Gülseren KAFADAR
Dokuz Eylül University, Institute of Educational Sciences, Department of Mathematic Education,
35150 Buca,İzmir
E-posta Adresi: kafadar.gulseren@ogr.deu.edu.tr -**ORCID ID:** 0009-0004-3722-8516

Prof. Dr. Süha YILMAZ
Dokuz Eylül University, Faculty of Education, Department of Mathematic Education,
35150 Buca,İzmir
E-posta Adresi: suha.yilmaz@deu.edu.tr **-ORCID ID:** 0000-0002-8330-9403

ÖZET

Matematiksel modelleme; günlük hayatta karşılaşılan karmaşık durumların matematiksel terimlerle ifade edilmesi ve bu yolla gerçek yaşam problemlerine işlevsel çözümler üretilmesi sürecidir. Literatürde, modelleme döngüsünün en karmaşık ve genellikle en zayıf halkası olarak "doğrulama" basamağı işaret edilmektedir; öğrencilerin çoğunlukla ulaştıkları sayısal sonuçları eleştirel bir süzgeçten geçirmeden süreci sonlandırdıkları vurgulanmaktadır. Öte yandan, özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin, özellikle de işitme engelli bireylerin, üst düzey bilişsel eylem gerektiren bu karmaşık süreçlerdeki potansiyellerine dair akademik önyargılar mevcuttur. Bu çalışmanın çıkış noktasını, işitme engelli bir öğrencinin modelleme sürecindeki bilişsel performansını, akademik başarısı yüksek bir akranıyla karşılaştırmalı olarak ortaya koymak ve duyusal kısıtlılığın üst düzey düşünme becerileri için bir engel teşkil edip etmediğini incelemektir.

Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine göre kurgulanan bu araştırmanın katılımcı grubunu, aynı 7. sınıf şubesinde öğrenim gören akademik başarısı yüksek bir öğrenci ile işitme engelli ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) kapsamındaki bir akranı oluşturmaktadır. Uygulama süreci, metodolojik standartları korumak adına her iki katılımcı için de aynı fiziksel şartlar altında, bireysel görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak esnek yapısı nedeniyle tercih edilen “Romanov Koyunu” matematiksel modelleme problemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri; ses kayıtları, transkriptler ve öğrenci çalışma kağıtları aracılığıyla toplanmıştır. Öğrenci performanslarının analizinde “Modelleme Becerilerini Değerlendirme Rubriği (RAMS)” esas alınmış; öğrencilerin altı modelleme boyutundaki performanslarını karşılaştırabilmek amacıyla ‘Eşit Ağırlıklı Puanlama’ yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma bulguları, akademik başarısı yüksek öğrencinin döngünün anlama, sadeleştirme, matematikselleştirme ve matematiksel çalışma basamaklarında üst düzey performans

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

sergilemesine karşın, doğrulama basamağında Düzey 2 seviyesinde kaldığını göstermiştir. Buna karşılık işitme engelli BEP öğrencisi, karmaşık hesaplama süreçlerini içeren matematiksel çalışma basamağında öğretmen rehberliğine daha fazla ihtiyaç duyarak Düzey 3'te kalmasına rağmen, doğrulama basamağında gerçek yaşam koşullarıyla analoji kurarak Düzey 7 yani tam doğrulama düzeyine ulaşmıştır. İşitme engelli öğrencinin hastalık, ölüm ve cinsiyet oranı gibi gerçek yaşam koşullarını modele dahil ederek sonucun kesin bir sayı yerine bir "aralık" olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunması, bu öğrencinin modelin gerçek yaşam bağlamındaki geçerliliğini sorgulayabildiğini göstermektedir. Bu bulgu, işlemsel destek gereksiniminin öğrencinin kavramsal ve üst bilişsel modelleme eylemlerini tek başına açıklamadığına işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Matematiksel modelleme, RAMS, İşitme engelli öğrenci, Romanov koyunu problem.

A COMPARISON OF THE PERFORMANCES OF HEARING-IMPAIRED AND HIGH-ACHIEVING SEVENTH-GRADE STUDENTS ON A MATHEMATICAL MODELING PROBLEM ACCORDING TO RAMS CRITERIA

ABSTRACT

Mathematical modeling is the process of expressing complex situations encountered in daily life in mathematical terms and thereby producing functional solutions to real-life problems. In the literature, the "validation" stage is identified as the most complex and generally the weakest link in the modeling cycle; it is emphasized that students often terminate the process without subjecting the numerical results they obtain to critical scrutiny. On the other hand, academic biases exist regarding the potential of students with special educational needs, particularly individuals with hearing impairment, in these complex processes requiring higher-order cognitive actions. The starting point of this study is to comparatively examine the cognitive performance of a student with hearing impairment in the modeling process and that of a high-achieving peer, and to investigate whether sensory limitation constitutes an obstacle to higher-order thinking skills.

Designed according to the case study design, one of the qualitative research methods, this study included a high-achieving student and a hearing-impaired peer receiving education within the scope of an Individualized Education Program (IEP), both of whom were enrolled in the same seventh-grade class. The implementation process was conducted through individual interviews under the same physical conditions for both participants in order to maintain methodological standards. The "Romanov Sheep" mathematical modeling problem, which was preferred due to its flexible structure, was used as the data collection instrument. The research data were collected through audio recordings, transcripts, and student worksheets. The "Rubric for the Assessment of Modeling Skills (RAMS)" was used as the basis for analyzing student performance, and the "Equal-Weighted Scoring" method was employed to compare the students' performances across six modeling dimensions.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

The findings revealed that, while the high-achieving student demonstrated high-level performance in the understanding, simplifying, mathematizing, and mathematical working stages of the cycle, the student remained at Level 2 in the validation stage. In contrast, although the hearing-impaired student receiving an IEP remained at Level 3 in the mathematical working stage, which involved complex calculation processes and required greater teacher guidance, the student reached Level 7, namely the full validation level, in the validation stage by establishing analogies with real-life conditions. The hearing-impaired student argued that the result should be evaluated as a "range" rather than as an exact number by incorporating real-life conditions such as illness, death, and gender ratio into the model, demonstrating that the student was able to question the validity of the model within its real-life context. This finding indicates that the need for procedural support does not, by itself, explain the student's conceptual and higher-order cognitive modeling actions.

Keywords: Mathematical modeling, RAMS, Student with hearing impairment, Romanov Sheep problem

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Matematik eğitimi; günümüzde tek bir doğru cevaba odaklanan geleneksel algoritma ve kural uygulamalarından, öğrencilerin gerçek yaşam durumlarını matematiksel yapılara dönüştürdüğü üst düzey zihinsel süreçlere doğru evrilmektedir. Gerçek hayatın karmaşıklığı, belirsizlikleri ve dinamik yapısı, öğrencilerin soyut matematiksel kavramlar ile somut olgular arasında köprü kurmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda matematiksel modelleme; problem durumunun derinlemesine anlaşılması, lüzumsuz ayrıntılardan arındırılarak varsayımların kurgulanması, durumun matematiksel dile aktarılması, işlem adımlarının yürütülmesi, elde edilen sonuçların gerçek yaşam bağlamında anlamlandırılması ve son olarak modelin sınırlarının sorgulanarak doğrulanması aşamalarından oluşan döngüsel bir bilişsel süreçtir.

Modelleme sürecinin analitik bir süzgeçten geçirilmesi, öğrencilerin zihinsel eylemlerindeki güçlü yönleri ve gelişim alanlarını görünür kılmak açısından kritik bir öneme sahiptir. Tekin-Dede ve Bukova-Güzel (2018) tarafından geliştirilen Modelleme Becerilerini Değerlendirme Rubriği (RAMS); **Problemi Anlama**, **Sadeleştirme**, **Matematikselleştirme**, **Matematiksel Çalışma**, **Yorumlama** ve **Doğrulama** olmak üzere altı temel bilişsel boyuttan oluşmaktadır. Geleneksel ölçme anlayışında sıklıkla karşılaşılan ve yalnızca işlem başarısına odaklanan yaklaşımın aksine; RAMS bünyesindeki "Eşit Ağırlıklı Puanlama" yöntemi, 100 puanlık toplam başarı skorunu bu altı ana boyuta eşit oranda (~%16,67 / 16,67 puan) dağıtarak modelleme döngüsünün hiçbir aşamasının gölgede kalmamasını sağlar.

Alan yazında ve genel kabulde; işitme engeli gibi duyusal yetersizliklerin, bireylerin soyut düşünme ve üst bilişsel akıl yürütme kapasitelerini sınırlandırdığına dair değerlendirmelere rastlanmaktadır. İşitme engelli öğrencilerin karmaşık bilişsel süreçlerdeki performanslarının değerlendirilmesinde, işlemsel güçlüklerin kavramsal ve üst bilişsel performanstan ayrı olarak

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ele alınması önem taşımaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin işitsel veya dilsel ifade alanındaki güçlüklerinin; görsel temsil oluşturma, analoji kurma ve matematiksel modelin gerçek yaşam koşullarıyla uyumunu değerlendirme gibi üst düzey bilişsel eylemleri gerçekleştirme biçimlerini tek başına açıklamadığı görülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı; ortaokul 7. sınıf düzeyinde öğrenim gören iki farklı profile sahip öğrencinin (akademik başarısı yüksek öğrenci ile işitme engelli BEP öğrencisi) "Romanov Koyunu" matematiksel modelleme problemi üzerindeki zihinsel eylemlerini ve performanslarını RAMS rubriği ölçütlerine göre karşılaştırmalı olarak incelemektir. Biyolojik üreme döngüsü, yaşam süresi, dişi/erkek oranı ve popülasyon artışı gibi çoklu değişkenleri içeren bu açık uçlu problem vasıtasıyla; öğrencilerin kavramsal anlamaları, kurguladıkları modeller ve özellikle doğrulama aşamasındaki üst bilişsel davranışları analiz edilmektedir. Çalışma, işitme engelli BEP öğrencisinin modelleme sürecindeki üst düzey bilişsel eylemlerini görünür kılması ve alan yazındaki bazı değerlendirmeleri sorgulamaya imkân vermesi bakımından özgün bir örnek sunmaktadır.

2. YÖNTEM VE UYGULAMA

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırmada, farklı bilişsel ve duyusal özelliklere sahip öğrencilerin matematiksel modelleme sürecindeki zihinsel eylemlerini ve performanslarını derinlemesine incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması (case study) deseni benimsenmiştir. Durum çalışması; incelenen olgunun kendi gerçekliği ve doğal ortamı içerisinde, sınırlı bir sistem dahilinde ve çoklu veri toplama araçları vasıtasıyla detaylı olarak analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Çalışmada, her iki öğrencinin "Romanov Koyunu" açık uçlu modelleme görevi esnasındaki bilişsel adımları tekil durumlar olarak ele alınmış ve karşılaştırmalı bir analize tabi tutulmuştur.

2.2. Katılımcı Profilleri ve Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, İzmir ilinde bir devlet ortaokulunun 7. sınıfında öğrenim gören iki farklı öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların özellikleri şu şekildedir:

Akademik Başarısı Yüksek Öğrenci: Genel matematik dersi başarı puanı yüksek, rutin matematiksel problemleri bağımsız ve hatasız çözebilen, akranları arasında akademik performansıyla öne çıkan 7. sınıf öğrencisidir.

İşitme Engelli (BEP) Öğrenci: Doğuştan/erken çocukluk döneminden itibaren ileri derecede işitme kaybı bulunan, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) kapsamında eğitimine devam eden ve matematiksel ifadelerin sözel aktarımında rehberliğe ihtiyaç duyan 7. sınıf öğrencisidir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.3. Veri Toplama Aracı: "Romanov Koyunu" Modelleme Problemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak, gerçek yaşam bağlamını barındıran ve rutin olmayan "Romanov Koyunu" matematiksel modelleme problemi kullanılmıştır. Problem metni; yılda iki kez doğum yapabilen, her doğumda ortalama 2–3 kuzu dünyaya getiren, 5 yıllık yaşam ömrüne sahip olan ve doğurganlık noktasına ulaştıklarında yavrularının da üremeye katıldığı dinamik bir popülasyon artış senaryosuna dayanmaktadır. Problem, öğrencilerin doğrudan ezberlenmiş bir formülü uygulamalarını engellemekte; biyolojik kısıtlar (cinsiyet oranı, ölüm, hastalık vb.) çerçevesinde kendi varsayımlarını kurgulayarak popülasyon hedeflerini tahmin etmelerini gerektirmektedir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Uygulama Süreci

Veri toplama süreci, her iki öğrenci için de aynı fiziksel koşullar ve uygulama yönergesi kullanılarak bireysel görüşmeler şeklinde yürütülmüştür.Uygulama aşaması şu adımlarla gerçekleştirilmiştir:

Ortam ve Araçlar: Görüşmeler sessiz bir öğrenme ortamında bire bir olarak gerçekleştirilmiş; öğrencilere çalışma kâğıtları, kalem, hesaplama araçları ve çizim yapabilecekleri taslak materyaller sunulmuştur.

Ses ve İletişim Kayıtları: Görüşmeler esnasında öğrencilerin ses kayıtları alınmış, sözel ifade güçlüğü yaşanan anlarda jest, mimik ve çalışma kâğıdı üzerindeki şematik gösterimler (ağaç diyagramı vb.) nitel veri olarak kayıt altına alınmıştır. Tüm ses kayıtları kelimesi kelimesine yazılı transkriptlere dönüştürülmüştür.

Pedagojik Destek: Öğretmen desteği, öğrencilerin problem sürecinde tıkanmaları durumunda cevabı doğrudan vermeyecek şekilde yönlendirici ("Bu kuzular ne zaman doğurmaya başlar?", "Sadece ilk koyunlar mı doğurur?") sorularla sınırlandırılmıştır.

2.5. Veri Analiz Aracı: RAMS Rubriği ve Eşit Ağırlıklı Puanlama Yöntemi

Öğrencilerin modelleme sürecindeki bilişsel eylemleri, Tekin-Dede ve Bukova-Güzel (2018) tarafından geliştirilen Modelleme Becerilerini Değerlendirme Rubriği (RAMS) ile analiz edilmiştir.

RAMS; Problemi Anlama (1), Sadeleştirme (2), Matematikselleştirme (3), Matematiksel Çalışma (4), Yorumlama (5) ve Doğrulama (6) olmak üzere altı temel alt boyuttan oluşmaktadır. Değerlendirmede öğrencilerin altı modelleme boyutundaki performanslarını karşılaştırabilmek amacıyla ‘Eşit Ağırlıklı Puanlama’ yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin esasları şunlardır:

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

- **Puan Dağılımı:** 100 puanlık toplam başarı skoru, 6 ana boyuta eşit oranda dağıtılmıştır. Her bir boyutun toplam puandaki ağırlığı ~%16,67 (16,67 puan) olarak belirlenmiştir.
- **Düzey Dönüşümü:** Her boyuttaki Düzey 1 performansı 0 puan kabul edilmiş; öğrencinin ulaştığı performans düzeyi o boyutun alabileceği en yüksek puana (16,67) oranlanarak hesaplanmıştır.

- **Gerekçe:** Bu puanlama mantığı, öğrencinin yalnızca işlem/hesaplama aşamasındaki başarısının genel skoru domine etmesini engellemekte; anlama, varsayım kurma ve doğrulama gibi üst bilişsel adımların da eşit derecede görünür kılınmasını sağlamaktadır.

3. BULGULAR VE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

3.1. RAMS Alt Boyutlarına Göre Öğrenci Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi

Araştırmada, "Romanov Koyunu" açık uçlu matematiksel modelleme görevi üzerinde akademik başarısı yüksek öğrenci ile işitme engelli BEP öğrencisinin sergiledikleri zihinsel eylemler ve bilişsel süreçler, Modelleme Becerilerini Değerlendirme Rubriği (RAMS) alt boyutları çerçevesinde adım adım analiz edilmiştir.

1. Problemi Anlama (1. Boyut)

Her iki öğrenci de problem metninde sunulan temel nicel değişkenleri (50 başlangıç koyunu, yılda 2 doğum periyodu, her doğumda 2–3 kuzu ve 5 yıllık yaşam ömrü) ile nihai hedef olan 3 yıl sonraki popülasyon beklentisini eksiksiz tespit etmiştir. Akademik başarısı yüksek öğrenci, verilenler ile istenenler arasındaki bağıntıları doğru kurgulayarak Düzey 5 (%100 Başarı → 16,67 Puan) almıştır. İşitme engelli öğrenci ise metindeki verileri ayıklamanın yanı sıra; Romanov koyunlarının üreme kapasitesini zihninde bir "kuzu makinesi" metaforuyla yapılandırmış, *"doğan her kuzunun dişi olduğu"* varsayımının bunların da üreyecek anne adayları olacağı anlamına geldiğini en baştan sezip kavrayarak Düzey 5 (%100 Başarı → 16,67 Puan) seviyesine ulaşmıştır.

2. Sadeleştirme / Varsayım Kurma (2. Boyut)

İki katılımcı da karmaşık biyolojik popülasyon yapısını çözülebilir bir modele indirgemek adına metindeki betimleyici bilgileri (Rusya'da üretilme, iklim dayanıklılığı vb.) elemiştir. Öğrenciler; *"hiç ölüm yaşanmaması"*, *"doğum periyotlarının sabitlenmesi"* ve *"doğan tüm yavruların dişi kabul edilmesi"* gibi kısıtlayıcı varsayımlar kurgulamışlardır. İşitme engelli öğrenci, gerçek yaşam kısıtlarını bilmesine rağmen bu varsayımları bilinçli olarak devre dışı bıraktığını *"matematikteki sabit hız problemi gibi"* diyerek tutarlı bir analojiyle gerekçelendirmiştir. Her iki katılımcı da Düzey 4 (%100 Başarı → 16,67 Puan) almıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3. Matematikselleştirme (3. Boyut)

Akademik başarısı yüksek öğrenci, üretime yavruların da dahil olduğu dinamik artış yapısını cebirsel ve sayısal bağıntılarla bağımsızca kurgulayarak Düzey 5 (%100 Başarı → 16,67 Puan) almıştır. İşitme engelli öğrenci ise zihninde geliştirdiği "kuzu makinesi" düşüncesini çalışma kâğıdına aktardığı dallanma yapısını gösteren şematik bir ağaç diyagramı vasıtasıyla görselleştirmiş ve yavruların da üremeye katıldığı dinamik modeli doğru temsil ederek Düzey 5 (%100 Başarı → 16,67 Puan) elde etmiştir.

4. Matematiksel Çalışma (4. Boyut - İşlemsel Ayrışma)

Katılımcılar arasındaki ilk belirgin performans ayrışması bu boyutta gözlenmiştir. Akademik başarısı yüksek öğrenci, kurguladığı dinamik modeli temsil eden aritmetik işlemleri bağımsız ve hatasız yürüterek 1 koyun üzerinden 3. yılın sonunda 31 ve 121 değerlerine ulaşmış; bu sayıları 50 ana koyunla çarparak 1550 ve 6050 nihai sonuçlarını elde etmiş ve Düzey 5 (%100 Başarı → 16,67 Puan) almıştır. İşitme engelli öğrenci ise kâğıt üzerinde bağımsız olarak çözdüğü ilk model yavruların üremesini içermeyen statik/eksik modeldir. Dinamik modeldeki karmaşık hesaplama adımlarında ise öğretmen rehberliğine ihtiyaç duymuştur. RAMS rubriği ölçütü (*"eksik veya yanlış kurulmuş modelleri doğru çözer"*) gereğince Düzey 3 (%60 Başarı → 10,00 Puan) seviyesinde değerlendirilmiştir.

5. Yorumlama (5. Boyut)

Akademik başarısı yüksek öğrenci, ulaştığı doğru sayısal sonuçları (1550 ve 6050) gerçek yaşam bağlamına aktarma aşamasında öğretmen rehberliğiyle "aralık" şeklinde ifade ederek Düzey 4 (%80 Başarı → 13,34 Puan) almıştır. İşitme engelli öğrenci ise bağımsız kurguladığı ilk eksik sonucu (750), kendi varsayımı çerçevesinde (*"3 yıl boyunca doğurmadıklarını düşünürsek 750 çıkar"*) doğru yorumladığı için Düzey 3 (%60 Başarı → 10,00 Puan) kategorisinde kalmıştır.

6. Doğrulama (6. Boyut - Kritik Ayrışma Noktası)

Araştırmanın en belirgin ayrışması bu basamakta ortaya çıkmıştır.Akademik başarısı yüksek öğrenci, modelin sınırlarını sorgulama aşamasında pasif kalarak doğrulamayı yalnızca bir *"aritmetik işlem kontrolü"* sanmış ve Düzey 2 (%28,57 Başarı → 4,76 Puan) seviyesine gerileyerek belirgin bir performans düşüşü göstermiştir. Buna karşılık işitme engelli BEP öğrencisi; hastalık, ölüm ve erkek kuzu doğma ihtimali gibi gerçek yaşam risklerini modele entegre etmiştir. İdealize matematiksel model ile gerçek dünya arasındaki sınırı "sabit hızla giden araba ve kaza riski" analojisiyle açıklayarak sonucun kesin bir sayı değil bir *"aralık"* (range) olarak sunulması gerektiğini savunmuş ve Düzey 7 (%100 Başarı → 16,67 Puan - Tam Doğrulama) performansı göstermiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

3.2. Eşit Ağırlıklı Puanlama ve Karşılaştırmalı Puan Dağılımı

RAMS rubriğinin sunduğu değerlendirme seçeneklerinden "Eşit Ağırlıklı Puanlama" yöntemine göre (100 puanlık toplam skorun 6 alt boyuta yaklaşık %16,67 oranında eşit dağıtılması) elde edilen düzey ve puan karşılıkları Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. *Katılımcıların RAMS Alt Boyutlarına Göre Düzey ve Puan Karşılaştırması*

RAMS Alt Boyutları	Akademik Başarısı Yüksek Öğrenci (Düzey / Puan)	İşitme Engelli (BEP) Öğrenci (Düzey / Puan)
1. Problemi Anlama	Düzey 5 / 5 (%100) → 16,67 Puan	Düzey 5 / 5 (%100) → 16,67 Puan
2. Sadeleştirme	Düzey 4 / 4 (%100) → 16,67 Puan	Düzey 4 / 4 (%100) → 16,67 Puan
3. Matematikselleştirme	Düzey 5 / 5 (%100) → 16,67 Puan	Düzey 5 / 5 (%100) → 16,67 Puan
4. Matematiksel Çalışma	Düzey 5 / 5 (%100) → 16,67 Puan	Düzey 3 / 5 (%60) → 10,00 Puan
5. Yorumlama	Düzey 4 / 5 (%80) → 13,34 Puan	Düzey 3 / 5 (%60) → 10,00 Puan
6. Doğrulama	Düzey 2 / 7 (%28,57) → 4,76 Puan	Düzey 7 / 7 (%100) → 16,67 Puan
TOPLAM PUAN	**84,78 (Yuvarlatılmış: 85 / 100)**	**86,68 (Yuvarlatılmış: 87 / 100)**

Çizelge 1 verileri incelendiğinde; akademik başarısı yüksek öğrenci ilk dört basamakta tam puan almasına karşın doğrulama basamağındaki düşük performansı (4,76 puan) nedeniyle toplamda 84,78 puana ulaşmıştır. İşitme engelli BEP öğrencisi ise matematiksel çalışma ve yorumlama basamaklarında aldığı daha düşük puanlara rağmen doğrulama basamağında tam puan alarak toplamda 86,68 puana ulaşmıştır. Bu sonuç, iki öğrencinin toplam puanlarının birbirine yakın olmakla birlikte, alt boyutlar temelinde farklı performans örüntülerine sahip olduğunu göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE ALAN YAZINLA KIYASLAMA

Matematiksel modelleme sürecinde elde edilen ampirik veriler, her iki öğrencinin birbirinden farklı iki performans örüntüsü sergilediğini göstermektedir. Araştırmada ulaşılan **85/100** ve **87/100** puanlık genel başarı tabloları, matematiksel modelleme performansının alt boyutlar temelinde farklılaşabileceğine ilişkin dikkat çekici bir örnek sunmaktadır.

4.1. Doğrulama Basamağındaki Performans Farklılığı ve Alan Yazındaki Eğilimle İlişkisi

Matematiksel modelleme yazınında (Tekin-Dede ve Bukova-Güzel, 2018) ve 374 ortaokul öğrencisiyle yürütülen Alpaslan (2023) tez çalışmasında, öğrencilerin modelleme sürecindeki özellikle doğrulama basamağında güçlük yaşayabildikleri vurgulanmaktadır.. Katılımcıların büyük bir kısmının sayısal bir sonuca ulaştıktan sonra süreci sonlandırdığı, elde edilen değerin gerçek dünya şartlarıyla örtüşüp örtüşmediğini denetlemeden süreci sonlandırabildikleri belirtilmektedir.

Nitekim bu araştırmada akademik başarısı yüksek öğrenci, kurguladığı dinamik modeli aritmetik düzeyde kusursuz çözerek 1550 ve 6050 sayısal değerlerine ulaşmış; ancak bulduğu

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

bu değerleri sorgulamaksızın kabul etmiştir. Doğrulama adımını yalnızca "yapılan dört işlem adımlarının kontrol edilmesi" olarak algılayan bu öğrenci, RAMS kriterlerine göre Düzey 2 (%28,57 başarı / 4,76 puan) seviyesinde kalarak alan yazında doğrulama basamağında öğrencilerin yaşadığı güçlüklerle benzerlik göstermektedir. Bu performans, öğrencinin ulaştığı sayısal sonucu gerçek yaşam koşulları açısından yeniden değerlendirmediğini ve doğrulama basamağını işlemsel kontrol düzeyinde ele aldığını göstermektedir.

Buna karşın, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) kapsamında eğitim alan işitme engelli öğrencinin sergilediği tutum, alan yazında doğrulama basamağının öğrenciler için güçlük oluşturan bir aşama olarak ele alındığı çalışmalarla karşılaştırıldığında dikkat çekici bir farklılık ortaya koymaktadır. Öğrenci; matematiksel modelin sunduğu idealize edilmiş dünya ile gerçek yaşamın belirsizlikleri arasındaki farkı açık biçimde ortaya koymuştur. Canlı popülasyonlarında hastalık, ölüm, kısır doğum veya dişi/erkek kuzu oranının her zaman %100 dişi olamayacağı gibi gerçekçi kısıtları gündeme getirerek Düzey 7 (%100 başarı / 16,67 puan-Tam Doğrulama) seviyesine ulaşmıştır. Öğrencinin bu durumu açıklarken başvurduğu *"Otomobilin sabit hızla gitmesi hesaplanabilir ama yolda kaza yapma riskini matematikle bilemeyiz"* şeklindeki sabit hız analojisi, idealize model ile gerçek hayat risklerinin doğası arasındaki sınırları, model ile gerçek yaşam arasındaki ilişkiyi açık biçimde ayrıştıran bir perspektifle ortaya koymaktadır. Bu bulgu, doğrulama eyleminin yalnızca işlem denetimiyle sınırlı olmadığını; modelin bağlamsal geçerliliğinin de sorgulanmasını içerdiğini göstermektedir.

4.2. Duyusal Kısıtlılık, Üst Bilişsel Potansiyel ve Pedagojik Desteğin Rolü

Özel eğitim yazınında ve uygulamadaki bazı yaklaşımlarda, duyusal yetersizliği veya işitme engeli bulunan öğrencilerin soyut akıl yürütme, analoji kurma ve eleştirel değerlendirme gibi üst bilişsel alanlarda sınırlı kalabilecekleri yönünde değerlendirmelere rastlanmaktadır. Bu çalışmada, pedagojik yönlendirme içeren uygulama sürecinde işitme engelli BEP öğrencisinin üst düzey bilişsel eylemler gerektiren modelleme basamaklarında güçlü performans sergilediği görülmüştür.Özellikle doğrulama basamağında ortaya çıkan performans, işitme engelinin, öğrencinin modelleme sürecindeki üst düzey bilişsel performansını tek başına açıklayan bir unsur olarak değerlendirilemeyeceğini düşündürmektedir.

İşitme engelli öğrenci, karmaşık üreme hesaplamalarını içeren aritmetik adımlarda (Matematiksel Çalışma boyutu) bağımsız ilerlemekte zorlanmış ve öğretmen rehberliğine gereksinim duymuştur (Düzey 3 / 10,00 puan). Ancak bu hesaplama aşamasındaki destek ihtiyacı, öğrencinin kavramsal ve üst bilişsel eylemler sergilemesine engel olmamıştır. Öğrenci, çalışmanın ilk aşamasında popülasyon dinamiklerini bir "kuzu makinesi" metaforuyla zihninde canlandırmış, üreme silsilesini ağaç diyagramı (fraktal benzeri yapı) ile kâğıda aktarmış ve doğrulama basamağında nihai yanıtın sabit bir sayı yerine bir "aralık" (range) olarak sunulması gerektiğini ifade etmiştir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Bu bulgu, hesaplama sürecinde desteğe ihtiyaç duyulmasının öğrencinin modelleme sürecindeki kavramsal ve üst bilişsel performansını tek başına açıklamadığına işaret etmektedir. Özellikle doğrulama basamağında gerçek yaşam kısıtlarını dikkate alma, modelin sınırlarını sorgulama ve matematiksel sonuç ile gerçek yaşam arasındaki ilişkiyi değerlendirme davranışları, bu katılımcının üst düzey modelleme eylemleri gerçekleştirebildiğini göstermektedir.

Bunun yanında, öğrencinin hesaplama aşamasındaki performansı ile doğrulama aşamasındaki performansı arasındaki belirgin farklılık, modelleme becerilerinin yalnızca işlemsel başarı üzerinden değerlendirilmesinin sınırlı bir bakış açısı sunabileceğine işaret etmektedir. Bu açıdan çalışma, özel eğitim gereksinimi bulunan öğrencilerin matematiksel modelleme süreçlerinde sahip oldukları bilişsel potansiyelin ortaya çıkarılmasında pedagojik iskelelerin ve öğrencinin düşüncelerini görsel, şematik ve analojik yollarla ifade etmesine olanak sağlayan öğrenme ortamlarının önemini ortaya koyan bir örnek sunmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, "Romanov Koyunu" açık uçlu matematiksel modelleme görevi üzerinden 7. sınıf düzeyindeki akademik başarısı yüksek öğrenci ile Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) kapsamındaki işitme engelli öğrencinin zihinsel eylemleri ve bilişsel süreçleri RAMS rubriği ölçütlerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırma ampirik bulgularından hareketle ulaşılan temel sonuçlar şunlardır:

1. **Toplam Puan ve Alt Boyutlardaki Performans Farklılıkları:** Eşit Ağırlıklı Puanlama yöntemiyle yapılan değerlendirme neticesinde; akademik başarısı yüksek öğrenci 85/100, işitme engelli BEP öğrencisi ise 87/100 genel başarı skoru elde etmiştir. İşlem becerilerinde başarılı olan öğrencinin üst bilişsel doğrulama aşamasında gerilemesi, buna karşın işlem adımlarında desteğe ihtiyaç duyan işitme engelli BEP öğrencisinin doğrulama boyutunda tam başarı sergilemesi, iki öğrencinin toplam puanlarının birbirine yakın olmasına rağmen alt boyutlardaki performans dağılımlarının belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir.

2. **Kavramsal Anlama ve Temsil Oluşturma Açısından Benzerlik:** Her iki öğrenci de modelleme döngüsünün ilk üç basamağı olan *Problemi Anlama* (Düzey 5), *Sadeleştirme* (Düzey 4) ve *Matematikselleştirme* (Düzey 5) boyutlarında tam başarı göstermiştir. İşitme engelli öğrencinin problemi zihninde bir "kuzu makinesi" metaforuyla somutlaştırarak üreme silsilesini ağaç diyagramı vasıtasıyla kâğıda aktarması, bu öğrencinin kavramsal ve şematik temsil becerileri sergileyebildiğini göstermektedir.

3. **Doğrulama Basamağındaki Belirgin Performans Farklılığı:** Araştırmanın en belirgin ayrışma noktası *Doğrulama* boyutunda gerçekleşmiştir. Akademik başarısı yüksek öğrenci, ulaştığı doğru sayısal sonuçları sorgulamaksızın kabul etmiş, doğrulamayı yalnızca "dört işlem kontrolü" olarak algılayarak Düzey 2 (%28,57 / 4,76 puan) seviyesinde kalarak doğrulama basamağında belirgin bir performans düşüşü

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

göstermiştir. İşitme engelli öğrenci ise hastalık, ölüm, kısır doğum ve cinsiyet oranı gibi gerçek yaşam risklerini modele dahil etmiş; "sabit hızla giden araba ve kaza riski" analojisiyle sonucun tek bir sayı değil bir "aralık" (range) olarak sunulması gerektiğini savunarak Düzey 7 (%100 / 16,67 puan- Tam Doğrulama) seviyesine ulaşmıştır.

4. **Literatür Eğiliminin Sorgulanması ve Özel Eğitime Yönelik Çıkarımlar:** Alan yazında ve Alpaslan (2023) çalışmasında öğrencilerin modelleme döngüsünde en çok zorlandıkları basamaklardan birinin "Doğrulama" olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada ise işitme engelli BEP öğrencisinin doğrulama basamağında Düzey 7'ye ulaşması, bu öğrencinin söz konusu aşamada güçlü bir performans sergilediğini göstermektedir. Öğrencinin hastalık, ölüm ve cinsiyet oranı gibi gerçek yaşam koşullarını dikkate alması, modelin sınırlarını sorgulaması ve sonucu kesin bir sayı yerine bir "aralık" olarak değerlendirmesi, matematiksel model ile gerçek yaşam arasındaki ilişkiyi üst bilişsel düzeyde ele alabildiğini göstermektedir. Buna karşılık, aynı öğrencinin matematiksel çalışma basamağında öğretmen rehberliğine ihtiyaç duyması, işlemsel destek gereksinimi ile üst bilişsel modelleme performansının birbirinden farklı boyutlar olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, özel eğitim gereksinimi bulunan öğrencilerin matematiksel modelleme performanslarının yalnızca hesaplama becerileri üzerinden değerlendirilmemesi; görsel temsil, analoji kurma ve modelin gerçek yaşam bağlamındaki geçerliliğini sorgulama gibi bilişsel eylemlerin de değerlendirme sürecine dahil edilmesi gerektiği söylenebilir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulamaya ve Matematik Öğretmenlerine Yönelik Öneriler

- **Derslerde Modelleme Kültürünün Sürekliliği:** Rutin olmayan, açık uçlu ve gerçek yaşam bağlamı içeren modelleme problemleri sınıflarda istisnai etkinlikler olmaktan çıkarılarak matematik öğretiminin doğal bir bileşeni hâline getirilmelidir.

- **"Tek Doğru Cevap" Anlayışının Esnetilmesi:** Öğrencilere matematiksel sonuçların her zaman kesin ve tek bir sayıdan ibaret olmadığı; gerçek yaşam kısıtları dahil edildiğinde sonuçların değer aralığı olarak ifade edilebileceği konusunda öğrencilerin farkındalıklarının geliştirilmesi desteklenmelidir.

- **Doğrulama Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Yönlendirici Soruların Kullanılması:** Öğretmenler, işlem adımları tamamlandıktan sonra süreci bitirmek yerine *"Bulduğun bu sonuç gerçek hayatta ne kadar makul?", "Bu modeli gerçek bir çiftçiye sunsan sana ne itirazda bulunabilir?"* gibi yönlendirici sorularla öğrencilerin sonuçlarını gerçek yaşam bağlamında değerlendirmelerini desteklemelidir.

- **Görsel Temsillerin Desteklenmesi:** Sözel ifade güçlüğü çeken veya işitme engeli bulunan öğrenciler için ağaç diyagramları, tablolar, şemalar ve zihinsel metaforlar matematiksel akıl yürütmenin meşru araçları olarak kabul edilmeli ve derslerde kullanımı teşvik edilmelidir.

5.2.2. Özel Eğitim ve BEP Süreçlerine Yönelik Öneriler

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

- **BEP Hedeflerinin Üst Düzey Becerilerle Zenginleştirilmesi:** BEP kapsamında yürütülen matematik öğretiminde, temel aritmetik ve işlem becerilerinin yanı sıra mantıksal çıkarım, modelleme ve eleştirel değerlendirme gibi üst düzey becerileri destekleyen görevlere de yer verilmelidir.

- **İşlemsel Desteğin Kavramsal Potansiyeli Gölgelemesi Önlenmeli:** Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin hesaplama adımlarında desteğe ihtiyaç duymaları, onların kavramsal ve üst bilişsel derinlikten yoksun olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Sunulacak geçici öğretim iskeleleri ile öğrencinin sahip olduğu kavrayışı farklı temsil ve ifade yollarıyla ortaya koymasına olanak sağlanmalıdır.

5.2.3. Ölçme-Değerlendirme ve Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

- **Süreç Odaklı Analitik Rubriklerin Kullanımı:** Öğrenci performansının sadece nihai sayısal yanıt üzerinden değerlendirildiği geleneksel ölçme anlayışı yerine; anlama, varsayım kurma, matematikselleştirme ve doğrulama aşamalarını bağımsız olarak ölçen RAMS gibi analitik değerlendirme araçları yaygınlaştırılmalıdır.

- **Farklı Özel Eğitim Gruplarında Modelleme Araştırmaları:** Gelecekte yapılacak çalışmalarda; görme engelli, dislektik veya hafif düzey zihinsel yetersizliği bulunan farklı BEP gruplarında matematiksel modelleme süreçleri ve üst bilişsel eylemler nitel ve nicel yöntemlerle derinlemesine incelenmelidir.

KAYNAKÇA

Alpaslan, A. N. (2023). *Ortaokul öğrencilerinin matematiksel modelleme süreçlerinde kullandıkları problem çözme stratejileri, üst biliş ve matematik okuryazarlıklarının incelenmesi* (Tez No. 837458) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Matematik dersi (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı*. Millî Eğitim Basımevi.

Nam, S. (2018). *Cebir öğretiminde model oluşturma etkinliklerinin 8. sınıf öğrencilerinin matematik başarısı ve tutumuna etkisi* (Tez No. 541705) [Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Tekin-Dede, A., & Bukova-Güzel, E. (2018). *A rubric development study for the assessment of modeling skills*. The Mathematics Educator, 27(2), 33–72.

Van de Walle, J. A., Karp, K. S., & Bay-Williams, J. M. (2014). *İlkokul ve ortaokul matematiği gelişimsel yaklaşımla öğretim* (S. Durmuş, Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

AN EVALUATION OF MATHEMATICAL MODELLING PROBLEMS GENERATED BY CHATGPT-5 ACCORDING TO BORROMEO FERRI'S CRITERIA FOR MODELLING PROBLEMS

M.Sc., Kübra SEVİMLİ
Dokuz Eylül Üniversitesi,
kubra.sevimli45@gmail.com - 0009-0006-1422-9932
Prof. Dr. Süha YILMAZ
Dokuz Eylül Üniversitesi,
suha.yilmaz@deu.edu.tr - 0000-0002-8330-9403

ABSTRACT

Although mathematical modelling problems occupy an important place in mathematics education, not every problem situation can be characterized as a modelling problem. For a problem to be regarded as a mathematical modelling problem, it should be open-ended, complex, realistic, authentic, capable of generating a genuine problem situation, and solvable through the modelling process. These characteristics render the design of modelling problems a demanding and time-consuming endeavour. In this regard, generative AI tools offer considerable potential to support this process. This study evaluated five potential modelling problems generated by ChatGPT-5 with no researcher intervention beyond a previously prepared introductory file and the relevant prompt, using Borromeo-Ferri's (2018) criteria for mathematical modelling problems. Conducted within a qualitative research paradigm, the study adopted a case study design. The data were analyzed using descriptive analysis with the "Rubric for Evaluating Modelling Problems" developed by Yitmez et al. (2024). The findings revealed that only 20% of the problems generated by ChatGPT-5 directly met the criteria for mathematical modelling problems, whereas 80% could not be directly characterized as such due to shortcomings, particularly in relation to the criteria of complexity, realism, and authenticity. Nevertheless, these problems were found to have the potential to become modelling problems through appropriate revisions. Accordingly, ChatGPT-5 may serve as a support tool for teachers in designing modelling problems; however, the final evaluation should not rely solely on AI tools and should be guided by teacher expertise. Future research should examine the validity and usability of AI-generated modelling problems through classroom-based implementations.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Keywords: Mathematical Modelling, Mathematical Modelling Problems, Artificial Intelligence in Education, ChatGPT-5

1. INTRODUCTION

Rapid advances in digital technologies in the twenty-first century have brought about substantial transformations in educational processes (Holmes et al., 2019). As a result of these transformations, countries have increasingly begun to integrate digital technologies into their education systems with the aim of enhancing the quality of instructional processes (Luckin et al., 2016). Among the key components of digital transformation, artificial intelligence (AI) technologies have attracted growing attention in educational research due to their potential contributions to the planning, individualization, and evaluation of teaching and learning processes (Opesemowo & Adewuyi, 2024).

Recently, generative AI tools, particularly ChatGPT, have offered potential applications in teaching and learning processes not merely as systems that facilitate access to information, but also as systems capable of generating problem scenarios, instructional activities, assessment materials, and lesson plans (Aydoğdu et al., 2026; Büyükbayram et al., 2025; Dertli & Yıldız, 2025; Lee & Zhai, 2024; Tapan Broutin, 2024; Yanar & Ergene, 2025; Wardat et al., 2023). However, given their relatively recent emergence, several concerns remain regarding the use of AI tools in educational contexts, particularly with respect to the extent to which AI-generated problem scenarios, instructional activities, materials, and lesson plans are appropriate for students' developmental and academic levels, aligned with curriculum objectives, and consistent with principles of assessment and evaluation (Kerr, 2024; Tlili et al., 2023; Zawacki-Richter et al., 2019). Therefore, it is considered beneficial for content generated by AI tools to be evaluated by experts before being actively implemented in educational settings. Such evaluations may help determine the pedagogical suitability of AI-generated content and contribute to a more nuanced understanding of the significance of integrating AI into teaching and learning processes.

Today, one of the primary goals of mathematics education is to cultivate individuals who can generate solutions to real-life problems by developing skills such as making connections, reasoning, and analytical and creative thinking (English & Watters, 2004; National Council of Teachers of Mathematics [NCTM], 2000). High-quality problems play a crucial role in fostering these skills. In literature, high-quality problems are defined as problems that are open-ended, allow for multiple solution strategies, require higher-order thinking skills, and are connected to real-life contexts (Brenner et al., 2002; Brown & Walter, 2017; Christiansen & Walther, 1986; Silver, 2013). In this regard, mathematical modelling problems emerge as an important subtype of high-quality problems.

Mathematical Modelling and Modelling Problems

Mathematical modelling is a cyclical process that requires individuals to represent real-life situations through mathematical expressions, analyses these representations, and subsequently interpret and validate the results within the original real-life context (Blum & Leiss, 2007;

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Borromeo-Ferri, 2018; Lesh & Doerr, 2003). In essence, mathematical modelling reveals the connection between mathematics and real life and supports individuals in understanding problems encountered in real-world contexts. In this regard, integrating mathematical modelling into curricula and encouraging teachers to incorporate modelling problems into classroom instruction are regarded as key priorities widely acknowledged in the international literature on mathematics education (Kaiser, 2020).

Modelling problems are problems through which mathematical modelling is operationalized in practice. However, not every problem situation constitutes a mathematical modelling problem. According to Borromeo-Ferri (2018), for a problem to be characterized as a modelling problem, it must meet the six criteria presented in Figure 1.

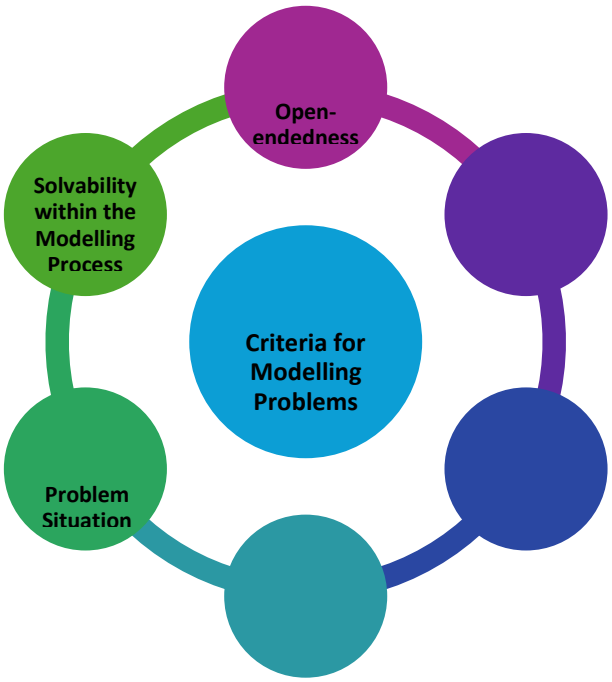


Figure 1. Criteria for Modelling Problems (Borromeo-Ferri, 2018)

Open-endedness Criterion: This criterion refers to the extent to which modelling problems allow for multiple solution strategies and different outcomes depending on students' assumptions (Borromeo-Ferri, 2018; Kaiser & Schwarz, 2010).

Complexity Criterion: This criterion refers to the extent to which a problem contains insufficient or excessive information and requires students to investigate the necessary information and develop assumptions accordingly (Borromeo-Ferri, 2018).

Realism Criterion: This criterion refers to the extent to which the problem context is aligned with everyday life, meaningful for students, and based on data that are consistent with real-life situations (Borromeo-Ferri, 2018).

Authenticity Criterion: This criterion refers to the extent to which a problem involves an issue that students may need to address in real life and also serves a purpose beyond the school context (Borromeo-Ferri, 2018; Vos, 2011).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Problem Situation Criterion: This criterion refers to the extent to which a problem requires inquiry, reasoning, and strategy development rather than the mere execution of routine procedures (Borromeo-Ferri, 2018).

Solvability within the Modelling Process Criterion: This criterion refers to the extent to which a problem incorporates the essential stages of the modelling cycle and enables students to arrive at a meaningful solution at the end of this process (Borromeo-Ferri, 2018).

Because modelling problems are open-ended, grounded in real-life contexts, allow for multiple solution pathways, and support the modelling process, designing such problems is a complex and time-consuming task (Dertli & Yıldız, 2025; Maaß et al., 2010). This complexity poses a significant limitation, as it makes it challenging to develop pedagogically sound modelling problems that are appropriate for students' levels. Consistent with this, previous studies have reported that teachers and pre-service teachers encounter various difficulties in designing mathematical modelling activities/problems that meet relevant criteria (Bilgili et al., 2020; Çelik Özkez & Çakmak Gürel, 2023; Deniz & Akgün, 2016; Doğan, 2020; Paolucci & Wessels, 2017). Accordingly, there is a need for tools that can support both pre-service and in-service teachers in the design of modelling problems.

Significance and Purpose of the Study

In recent years, advances in generative AI tools have shown considerable potential to support this process, owing to their capacity to rapidly generate diverse problem situations, develop real-life contexts, and offer alternative solution pathways (Awang et al., 2025; Kawakami & Spooner, 2025; Kim et al., 2025; Oh, 2025; Shao & Tang, 2025; Walkington, 2025). Nevertheless, it is noteworthy that studies focusing on the performance of these tools in generating problems aligned with the principles of mathematical modelling remain limited. In particular, research examining mathematical modelling problems generated by large language models, such as ChatGPT, which are increasingly used in educational contexts, remains underrepresented in the literature.

Among the limited number of directly related studies, Dertli and Yıldız (2025) designed mathematical modelling activities at the middle school level using ChatGPT-3.5 and highlighted the importance of prompt engineering. However, the rapid development of generative AI tools necessitates a re-evaluation of the quality of modelling problems produced by different and more recent versions. Indeed, Dertli and Yıldız (2025) also emphasized this need in their study. Accordingly, the present study employed an up-to-date version of ChatGPT and aimed not only to focus on the design process but also to evaluate the extent to which the potential modelling problems generated by ChatGPT-5 comply with Borromeo-Ferri's (2018) criteria for mathematical modelling problems.

In line with this aim, the main research problem of the study was formulated as follows: "To what extent do the potential mathematical modelling problems generated by ChatGPT-5 meet the criteria for mathematical modelling problems?" The data obtained were examined in accordance with Borromeo-Ferri's (2018) mathematical modelling criteria.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

This study is expected to contribute to literature by providing concrete insights into how teachers can make use of ChatGPT in designing modelling problems, as well as into the limitations that need to be considered in AI-supported problem generation.

2. METHOD

2.1. Research Design

According to Creswell (2014), studies aimed at evaluating educational and instructional practices can be conducted using a case study design. Since the present study aims to evaluate the extent to which potential modelling problems generated by the generative AI tool ChatGPT-5 meet the criteria for modelling problems, a qualitative research paradigm was adopted, and a case study design was employed.

2.2. Data Source and Data Generation Process

The data source for this study consisted of five potential mathematical modelling problems generated by ChatGPT-5. These problem situations were generated by first uploading a researcher-prepared background document to ChatGPT-5 and then submitting a single prompt to the system (see Figure 2). The background documents uploaded provided explanations of mathematical modelling, the mathematical modelling cycle, and the criteria for mathematical modelling problems, along with illustrative examples of modelling problems. The prompt subsequently submitted to ChatGPT-5 is presented in Figure 2. During the data generation process, no researcher intervention was made apart from the uploaded background document and the relevant prompt; that is, no additional guidance, correction, rewriting request, prompt modification, or request for alternative outputs were provided. Accordingly, the study sought to examine whether the problem situations generated by ChatGPT-5 based on the background document and the initial user prompt could be considered mathematical modelling problems.

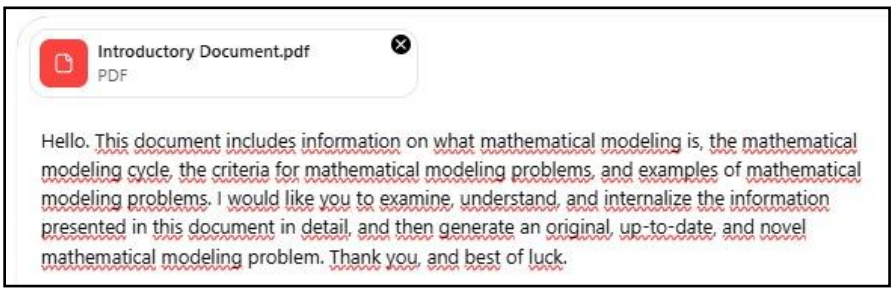


Figure 2. Prompt Provided to ChatGPT-5

ChatGPT is available through different model versions and configurations, including ChatGPT-3.5, ChatGPT-4, ChatGPT-4o, and GPT-5. In the present study, the GPT-5 version of ChatGPT, which was released in August 2025, was selected because it represented the most up-to-date and advanced version available at the time of data generation. This version was preferred because OpenAI described GPT-5 as its most advanced AI system to date, with improved capabilities in areas such as mathematics, reasoning, writing, and problem solving (OpenAI, 2025).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

The data was collected on 12 August 2025. The generated problem situations were recorded sequentially and coded as MP_1, MP_2, MP_3, MP_4, and MP_5. No researcher-based selection or exclusion was applied; instead, all problem situations produced by ChatGPT-5 in its initial response were included in the data set entirely.

2.3. Data Analysis and Procedure

At the beginning of the data analysis process, the file containing the potential mathematical modelling problems was shared with a field expert, who conducts research in mathematical modelling and holds the title of professor in mathematics education. The expert was informed about the study and asked to examine the data independently. Thus, the data analysis was conducted independently by both the researcher and the field expert. After the independent analyses were completed, the researcher and the field expert came together to compare their evaluations, discuss points of disagreement, and exchange views until consensus was reached on all evaluations.

The data obtained within the scope of the study, namely the potential mathematical modelling problems generated by ChatGPT-5, were evaluated in line with the aim of the study using the Rubric for Evaluating Modelling Problems developed by Yitmez et al. (2024) (see Table 1). During the evaluation process, the criteria for modelling problems proposed by Borromeo-Ferri (2018) were taken as the basis, and the data were analysed using descriptive analysis. Descriptive analysis is an analytical approach in which data are examined, classified, and interpreted in accordance with predetermined themes or an existing conceptual framework (Marshall & Rossman, 2014).

Table 1. Rubric for Evaluating Modelling Problems

Dimensions	Levels	Descriptors
Open-endedness	Appropriate	The problem situation allows for the generation of multiple solutions depending on students' assumptions.
	Not Appropriate	The problem situation does not allow for the generation of multiple solutions depending on students' assumptions.
Complexity	Appropriate	Students need to use additional information in order to solve the problem.
	Partially Appropriate	Students need to use additional information in addition to the data provided in the problem.
	Not Appropriate	Students solve the problem using only the data provided in the problem situation and do not need additional information.
Realism	Appropriate	The problem has a real-life context, and the data provided in the problem are consistent with real-life situations.
	Partially Appropriate	The problem has a real-life context; however, the data provided in the problem are not consistent with real-life situations.
	Not Appropriate	The problem does not have a real-life context.
Authenticity	Appropriate	The problem represents an issue that students may need to address in real life and serves a purpose beyond the school context.
	Not Appropriate	The problem is intended to teach a mathematical topic and does not serve a purpose beyond the school context.
Problem Situation	Appropriate	The problem cannot be solved through routine procedures.
	Not Appropriate	The problem can be easily solved through routine procedures.
Solvability within the Modelling Process	Appropriate	The problem can be addressed by engaging all stages of the modelling process.
	Not Appropriate	The problem cannot be addressed by engaging all stages of the modelling process.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.4. Data Reliability and Validity

To ensure the reliability and validity of the study, the data analysis process was conducted independently by the researchers and an academic expert in the field. The resulting codings were then compared, and inter-coder reliability was calculated using the formula proposed by Miles and Huberman (1994): [Agreement / (Agreement + Disagreement)]. As a result of this calculation, the agreement rate between the coders was determined to be 83.3%. Points of disagreement were discussed until consensus was reached, and the final coding of the data was carried out accordingly. In addition, each stage of the research process was explained in detail and in an objective manner to ensure the transparency, traceability, and replicability of the study.

3. RESULTS

This section presents the findings obtained from the evaluation of five potential mathematical modelling problems generated by ChatGPT-5 within the framework of Borromeo Ferri's (2018) criteria for modelling problems.

Table 2. Degree of Alignment of the Problems with Borromeo Ferri's (2018) Modelling Problem Criteria

Rubric Dimension	Appropriate	Partially Appropriate	Not Appropriate
Open-endedness	MP_1, MP_2, MP_3, MP_4, MP_5	---	---
Complexity	MP_4	MP_1, MP_2, MP_3, MP_5	---
Realism	MP_1, MP_2, MP_4	MP_3	MP_5
Authenticity	MP_1, MP_2, MP_3, MP_4	---	MP_5
Problem Situation	MP_1, MP_2, MP_3, MP_4, MP_5	---	---
Solvability within the Modelling Process	MP_1, MP_2, MP_3, MP_4, MP_5	---	---

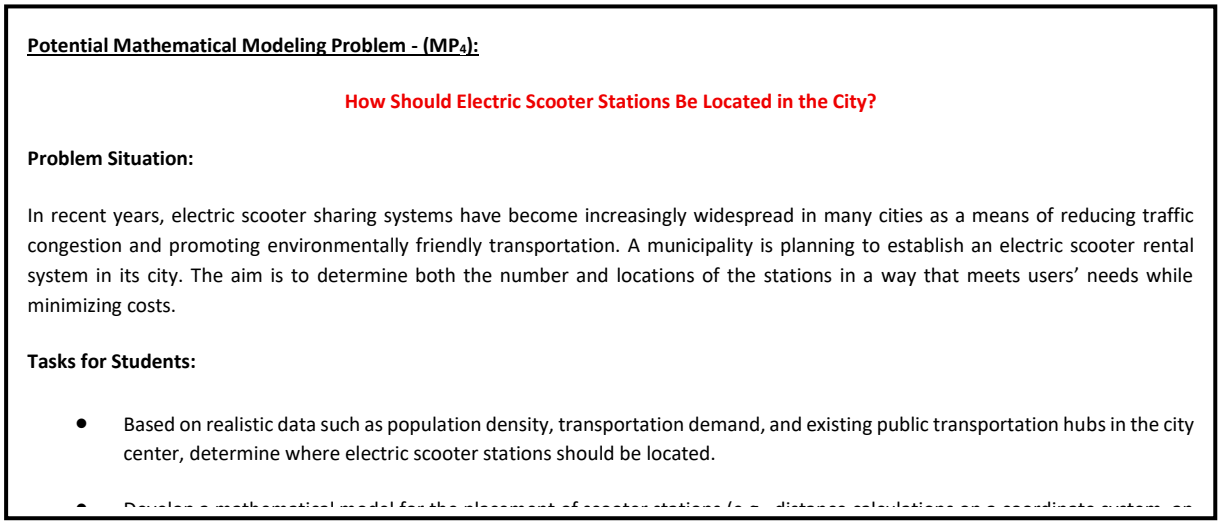
When Table 2 is examined, it is evident that, when only the relevant prompt was entered into ChatGPT-5 and the generated problem situations were not subjected to any researcher intervention, all five potential modelling problems met the criteria of Open-endedness, Problem Situation, and Solvability within the Modelling Process. However, in terms of Complexity, most of the problems ($f = 4$) were found to meet this criterion only partially. In addition, MP_3 partially met the criterion of Realism, whereas MP_5 was not considered appropriate with respect to either Realism or Authenticity. In contrast, MP_4 was the only problem that satisfied all the modelling problem criteria and can therefore be characterized as a mathematical modelling problem.

Drawing on the overall evaluation findings presented in Table 2, the following section elaborates on how the potential modelling problems were assessed in terms of the rubric criteria and on the rationales used to justify their levels of alignment with these criteria.

The problem coded MP_4 was identified as the only problem situation that met all the criteria for a modelling problem (see Figure 3). The problem coded MP_4 was considered appropriate in terms of the Open-endedness criterion because it allowed students to develop different solution

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

pathways based on their own assumptions and did not direct them toward a single predetermined solution. The fact that the data provided in the problem context were not sufficient on their own for reaching a solution, and that students were required to conduct research to obtain additional information, indicates that the problem met the Complexity criterion. Moreover, the problem context was related to real life, the data it included were consistent with real-life conditions, and the problem was oriented toward addressing a need that could be encountered in everyday life; these features indicate that the problem met the criteria of Realism and Authenticity. In addition, the fact that routine mathematical operations alone were not sufficient for solving the problem, and that students were required to interpret the problem situation and construct a mathematical structure, supports its alignment with the Problem Situation criterion. When the solution process is considered holistically, the problem appears to be solvable within the core stages of the modelling cycle. Based on these characteristics, the problem coded MP_4 was considered to qualify as a mathematical modelling



Potential Mathematical Modeling Problem - (MP_4):

How Should Electric Scooter Stations Be Located in the City?

Problem Situation:

In recent years, electric scooter sharing systems have become increasingly widespread in many cities as a means of reducing traffic congestion and promoting environmentally friendly transportation. A municipality is planning to establish an electric scooter rental system in its city. The aim is to determine both the number and locations of the stations in a way that meets users' needs while minimizing costs.

Tasks for Students:

- Based on realistic data such as population density, transportation demand, and existing public transportation hubs in the city center, determine where electric scooter stations should be located.
- Develop a mathematical model for the placement of scooter stations (e.g., distance calculations on a coordinate system, an

problem within the framework of the rubric criteria.

Figure 3. MP_4 Problem: "How Should Electric Scooter Stations Be Located in the City?"

The overall findings presented in Table 2 show that most of the potential modelling problems ($f = 4$) met the Complexity criterion only partially. These problem situations required students not only to use the data provided in the problem context but also to access additional information to support the solution process. That is, while the data embedded in the problem situation offered an initial framework for developing a solution, students still needed to obtain further information to complete the solution process. Nevertheless, the solution process was not entirely dependent on external information. For this reason, these problem situations were coded as partially aligned with the Complexity criterion. A representative example of a problem situation evaluated in this regard is presented in Figure 4.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Potential Mathematical Modeling Problem–(MP_1):

Which Measure Is the Most Effective for Water Conservation in Households?

Problem Situation:

In a city, water consumption increases substantially during the summer months, causing reservoir levels to decline to critical levels. The municipality aims to launch a new campaign to promote water conservation in households; however, it experiences difficulty in deciding which measure would be the most effective.

- The municipality is considering the following water-saving measures:

1. **Water-saving showerhead:** Provides a 30% reduction in water consumption during showering.
2. **Dual-flush toilet system:** Provides a 25% reduction in water consumption related to toilet use.
3. **Next-generation washing machine:** Provides a 40% reduction in water consumption during laundry use.
4. **Public awareness campaign:** Provides a 10% reduction in overall household water consumption.

- The municipality can allocate a budget for **only one** of these measures.

Task

Figure 4. MP1 Problem: "Which Measure Is the Most Effective for Water Conservation in Households?"

The overall findings presented in Table 2 show that three of the potential modelling problems were aligned with the Realism criterion. These problems were coded as meeting this criterion because they were grounded in real-life contexts and included data that were consistent with real-life conditions (for example, see Figure 3). Nevertheless, MP_3 was found to meet the Realism criterion only partially, whereas MP_5 was not considered appropriate in terms of Realism.

Potential Mathematical Modeling Problem–(MP_3):

How Can We Reduce Food Waste in the School Canteen?

Problem Situation:
In the school canteen, a portion of the meals prepared each day remains uneaten and is discarded as waste. The school administration aims to reduce costs while also contributing to sustainability goals. Canteen managers are seeking a model to optimize decisions regarding how many portions of each meal should be prepared, as well as inventory and reordering strategies.

Data (Example – Provided for Students/Teachers)

- School operates 5 weekdays, with a fixed daily class schedule.
- Average daily number of students: 800 (may vary throughout the week).
- Sales data from the past 4 weeks (sample table):

Day	*Menu A (Soup + Main Dish)*	*Menu B (Sandwich)*	*Menu C (Salad)*
Monday	320	180	60
Tuesday	280	210	90
Wednesday	300	170	80
Thursday	310	200	70
Friday	350	220	100

- The cost per portion and the selling price of each menu are known (e.g., costs: Menu A 8₺, Menu B 5₺, Menu C 6₺; prices: 10₺, 7₺, and 9₺, respectively).
- The daily maximum storage capacity of the canteen is limited to 150 portions (prepared/chilled).
- One hundred percent of surplus prepared portions are discarded; when demand exceeds supply, sales cannot be made, resulting in lost sales.

Tasks / Questions

1. **Estimation and Planning**: Using historical sales data, determine how many portions of each menu item should be prepared for each day. *(Middle school: simple averages; high school/university: time-series analysis or regression methods may be suggested.)*
2. **Objective Function**: Balance two competing objectives for the canteen: minimizing total cost and minimizing the number of discarded portions. Propose a solution using a Pareto-optimal approach or a weighted-sum method.
3. **Constraints**: Incorporate constraints such as storage capacity, maximum preparation capacity, and uncertainty in the daily number of students into the model.
4. **Assumptions**: What assumptions do you make regarding missing data (e.g., special events), the seasonality of sales, and changes in students' preferences? Clearly list and justify these assumptions.
5. **Evaluation**: Simulate the proposed allocation using four weeks of historical data. Report total revenue, total cost, the amount of waste generated, and lost sales.
6. **Policy Recommendations**: Model or discuss the effects of the following policies: (a) modifying menu diversity, (b) implementing discounts or post-lunch promotions, and (c) donation or packaging options.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

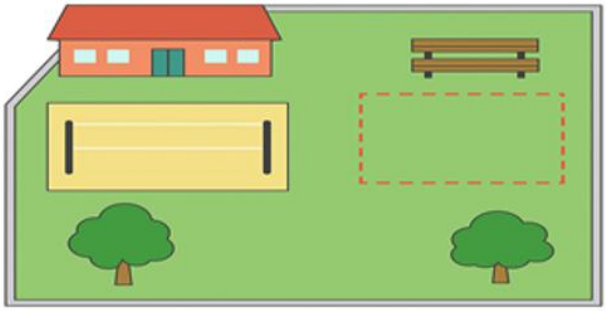
Figure 5. MP3 Problem: "How Can We Reduce Food Waste in the School Canteen?"

As illustrated in Figure 5, although the problem coded MP_3 was grounded in a real-life context, it was found to meet the Realism criterion only partially because the portion costs and selling prices included in the problem were not consistent with real-life conditions.

Potential Mathematical Modeling Problem–(MP_5):

Installing Solar Panels in the Schoolyard

Problem Situation:



The school administration plans to install solar panels in the schoolyard in order to reduce electricity costs and to promote an environmentally friendly school; however,

- The schoolyard contains a volleyball court, seating areas, and several trees.
- The panels must be installed in an area that is not affected by shading.
- The area to be occupied by the panels is limited.
- The school's average monthly electricity consumption is approximately **1,200 kWh.**
- Each panel has an average power of **300 W** and receives an average of **5 hours of efficient sunlight** per day.

Tasks:

1. Calculate approximately how many panels are needed to meet the school's monthly electricity consumption.
2. Determine which area of the schoolyard the panels should be installed in. Justify your decision.
3. Propose alternative installation layouts for the panels (e.g., a single-row arrangement, a rectangular block configuration, or rooftop installation) and discuss the advantages and disadvantages of each option.
4. If only 50% of the electricity consumption were to be met, how many panels would be required?

Figure 6. MP5 Problem: "Installing Solar Panels in the Schoolyard"

An examination of the problem situation coded MP_5 in Figure 6 shows that the context concerning the installation of solar panels in a schoolyard is not sufficiently compatible with real-life conditions. More specifically, placing solar panels in a schoolyard may create potential risks for student safety and is not consistent with the primary purpose for which schoolyards are used. Accordingly, this problem situation was found not to meet the Realism criterion. Furthermore, rather than addressing a meaningful need that would require resolution in real life, the problem situation appears to provide a context mainly designed to support the teaching of a particular mathematical content. In this regard, the problem situation coded MP_5 was also determined not to meet the Authenticity criterion.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

The findings suggest that the potential modelling problems generated by ChatGPT-5 solely in response to the relevant prompt, and without any further intervention, hold a certain degree of potential for the development of modelling problems. Nevertheless, this potential should not be interpreted as the direct production of high-quality modelling problems. Instead, the findings show that such problem situations require expert review and restructuring, particularly in relation to the criteria of Complexity, Realism, and Authenticity.

4. DISCUSSİON, CONCLUSION, AND RECOMMENDATİONS

This study examined the potential mathematical modelling problems generated by the generative AI tool ChatGPT-5 based on the uploaded background document and the relevant prompt, without any further intervention, within the framework of Borromeo Ferri's (2018) criteria for modelling problems. Accordingly, the extent to which the generated problems aligned with these criteria was evaluated.

One of the distinctive features of mathematical modelling problems is that they allow students to develop solution pathways based on multiple approaches, depending on their assumptions (Lesh & Doerr, 2003). Borromeo Ferri (2018) discusses this feature within the framework of Open-endedness. Rather than directing students toward a single correct answer, an open-ended problem context enables them to propose creative and diverse solution approaches based on their assumptions and interpretations. Therefore, Open-endedness is regarded as one of the fundamental criteria for characterizing a problem as a mathematical modelling problem (Borromeo Ferri, 2018; Çelik Özkez & Çakmak Gürel, 2023). When the problems generated by ChatGPT-5 were examined in the present study, it was found that they did not have a single correct answer and allowed for different solution approaches depending on students' assumptions and interpretations. This finding suggests that generative AI tools such as ChatGPT-5 may be useful in developing mathematical modelling problems that align with the criterion of Open-endedness. In the study conducted by Çelik Özkez and Çakmak Gürel (2023), it was reported that teachers were not sufficiently successful in designing modelling activities that met the Open-endedness criterion. In this context, the findings of the present study indicate that generative AI tools such as ChatGPT-5 can serve as supportive tools in teachers' processes of developing modelling problems.

Another defining feature of mathematical modelling problems is the criterion of Complexity. Rather than providing students with all the data needed for the solution process in a ready-to-use form, this criterion requires that incomplete, excessive, or indirect data be embedded in the problem context, thereby requiring students to identify the data necessary for reaching a solution (Borromeo Ferri, 2018; Garfunkel & Montgomery, 2016). In this respect, Complexity is regarded as a fundamental characteristic that supports students not only in performing operations with the numerical information provided but also in analyzing the problem situation, deciding which data are relevant, accessing additional information when necessary, and incorporating such information into the modelling process. When the problems generated by ChatGPT-5 in the present study were examined in relation to the Complexity criterion, it was found that in 80% of the problem situations, although the data provided offered a basic framework for developing a solution, additional information might still be needed to complete the solution process. This finding suggests that the problems generated by ChatGPT-5 were

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

partially aligned with the Complexity criterion. Accordingly, this finding highlights the need for problems generated through generative AI tools to undergo expert or teacher review before being characterized as mathematically and pedagogically sound modelling problems.

Two key criteria that a problem should meet in order to be characterized as a mathematical modelling problem, and that are often discussed in close relation to one another, are Realism and Authenticity (Yitmez et al., 2024). The Realism criterion requires the problem context to be connected to everyday life and the data embedded in the problem to be consistent with real-life conditions (Borromeo Ferri, 2018). Authenticity, on the other hand, extends beyond realism by requiring the problem to address a purpose or need that is meaningful beyond the school context (Borromeo Ferri, 2018; Vos, 2011). In this respect, these criteria can help students develop a clearer understanding of the role of mathematics in everyday life and reorganize that problem solving is not limited to solving school-based mathematical exercises but is also relevant to real-life situations. When the problems generated by ChatGPT-5 were examined in terms of Realism and Authenticity, 60% of the problem situations were found to be consistent with real-life contexts, related to everyday life, and structured around a meaningful need that could plausibly require resolution in real life. However, one problem situation met these criteria only partially, while another did not align with either Realism or Authenticity. This finding highlights the need to examine problems generated by ChatGPT-5 and other generative AI tools in terms of their realism and authenticity before characterizing them as modelling problems or using them in educational contexts. The relatively limited body of research on AI-supported modelling problem design also lends support to this finding. Dertli and Yıldız (2025) reported that, in the process of designing modelling activities, ChatGPT-3.5 produced outputs that were only partially aligned with the criteria of Realism and Authenticity. They further noted that prompt engineering and subsequent revision were necessary to obtain outputs that more adequately met these criteria. This suggests that initial outputs generated through AI-supported problem design may satisfy certain criteria to some extent; however, guidance, revision, and expert evaluation remain critical for developing high-quality modelling activities that are fully aligned with relevant criteria. This interpretation is consistent with the findings of the present study. Similarly, Shao and Tang (2025), in their study on the effectiveness of ChatGPT-supported problem-posing pedagogy, showed that AI-supported processes can facilitate the development of problems grounded in real-life contexts.

Other key features that mathematical modelling problems are expected to possess are the criteria of Problem Situation and Solvability within the Modelling Process. The Problem Situation criterion refers to a structure in which the solution cannot be obtained solely through routine operations or directly applicable algorithms; rather, it requires students to conduct research, think comprehensively about the problem context, and develop appropriate strategies for the solution process (Borromeo Ferri, 2018). The criterion of Solvability within the Modelling Process, on the other hand, indicates that the problem should be solvable through the modelling cycle, which includes the stages of understanding the problem, simplifying, mathematising, working mathematically, interpreting, and validating (Borromeo Ferri, 2018). In the present study, the problems generated by ChatGPT-5 were found to align with these criteria, as they were not limited to routine operations but instead supported the processes of

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

developing assumptions, conducting the necessary research, producing mathematical solutions, and validating and interpreting the results within real-life contexts. This finding is consistent with previous studies suggesting that generative AI tools such as ChatGPT-5 can be used as supportive tools or teacher-assistant systems in the development of modelling problems that align with specific criteria (Dertli & Yıldız, 2025; Kawakami & Spooner, 2025; Shao & Tang, 2025).

The findings of the study indicate that only 20% of the problems generated by ChatGPT-5 based on the uploaded background document and a single prompt, without any further researcher intervention, directly met the criteria for mathematical modelling problems. In contrast, 80% of the problems could not be directly characterized as modelling problems due to shortcomings in the criteria of Complexity, Realism, and Authenticity. Nevertheless, problem situations that met five of the six criteria or partially met some criteria were found to have the potential to develop into modelling problems through appropriate revisions. Accordingly, the study concludes that ChatGPT-5 can serve as a supportive tool for teachers in designing modelling problems; however, control and evaluation should not be left entirely to AI tools, and the final assessment should be informed by teachers' professional expertise.

By evaluating the mathematical modelling problems generated by ChatGPT-5 on the basis of the uploaded background document and the relevant prompt, without any further intervention, in line with Borromeo Ferri's (2018) criteria for modelling problems, this study provides important contributions to understanding the usability of generative AI tools in problem development processes in mathematics education. Nevertheless, as with any study, this research has certain limitations. Within the scope of the study, only the initially provided background document and the relevant prompt (see Figure 2) were taken as the basis for data generation. It should be noted that the output obtained may vary when the prompts given to AI tools differ.

Future studies may examine mathematical modelling problems generated by different AI tools through different prompts and compare the resulting outputs. Such research could help identify how more effective outputs can be obtained from generative AI tools and how these tools can be integrated into teaching and learning processes in the most productive way. In addition, the present study evaluated mathematical modelling problems generated by the AI tool ChatGPT-5. Future research may also examine the use and performance of generative AI tools in designing activities that are similarly challenging and time-consuming to prepare, such as STEM activities.

Furthermore, in this study, the problem situations generated by ChatGPT-5 were evaluated according to Borromeo Ferri's (2018) criteria for modelling problems; however, they were not implemented in real classroom settings. Therefore, examining modelling problems generated by AI tools in terms of validity and usability through classroom-based implementations would contribute to strengthening the relationship between theory and practice.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

.

KAYNAKÇA

Awang, L. A., Yusop, F. D., & Danaee, M. (2025). Current practices and future direction of artificial intelligence in mathematics education: A systematic review. *International Electronic Journal of Mathematics Education, 20*(2), em0823. https://doi.org/10.29333/iejme/16006

Aydoğdu, M. Z., Çaylan Ergene, B., & Ergene, Ö. (2026). Shaping mathematics activities with generative AI: Prompt types, models and pedagogical outcomes. *Journal of Theoretical Educational Sciences, 19*(2), 405-432. http://doi.org/10.30831/akukeg.1795773

Bilgili, S., Öndeş, R. N., & Çiltaş, A. (2020). Matematik öğretmenlerinin matematiksel modelleme etkinliklerini oluşturma ve çözme süreçlerinin incelenmesi. *The Journal of Limitless Education and Research, 5*(1), 90-108. https://doi.org/10.29250/sead.680493

Blum, W., & Leiss, D. (2007). How do students and teachers deal with modelling problems? In C. Haines, P. Galbraith, W. Blum, & S. Khan (Eds.), *Mathematical modelling: Education, engineering and economics* (pp. 222–231). Horwood.

Borromeo-Ferri, R. (2018). *Learning how to teach mathematical modelling in school and teacher education.* Springer International Publishing.

Brenner, M. E., & Moschkovich, J. N. (Eds.). (2002). *Everyday and academic mathematics in the classroom*. National Council of Teachers of Mathematics.

Brown, S. I., & Walter, M. I. (1993). *Problem posing: Reflections and applications*. Psychology Press.

Büyükbayram, N., Boyacıoğlu, N., Yapan, E. B., Kılınç, R., Baykuş, Y., & Yaman, M. Z. (2025). Yapay zekâ destekli yaratıcı matematik senaryoları ile ortaokul öğrencilerinin matematik becerilerinin geliştirilmesi. *Journal of Advancements in Education, 3*(1), 53-67.

Çelik Özkez, C., & Çakmak Gürel, Z. (2023). Investigation of secondary school mathematics teachers' processes of preparing mathematical modelling activities. *Research on Education and Psychology*, *7*(Special Issue 2), 704-723. https://doi.org/10.54535/rep.1372167

Christiansen, B., & Walther, G. (1986). Task and activity. In B. Christiansen, A. G. Howson, & M. Otte (Eds.), *Perspectives on mathematics education* (pp. 243–307). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-009-4504-3_7

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Creswell J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches.* (4. baskı). Los Angeles, CA: Sage Publications.

Deniz, D., & Akgün, L. (2016). Ortaöğretim matematik öğretmenlerinin model oluşturma etkinliği tasarım prensiplerine uygun etkinlik tasarlayabilme yeterlikleri. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, *4*(1), 1-14. https://izlik.org/JA96MW74SS

Dertli, Z. G., & Yıldız, B. (2025). The use of prompt engineering in creating mathematical modelling activities with artificial intelligence tool ChatGPT. *Anatolian Journal of Education, 10*(1), 59-80. https://doi.org/10.29333/aje.2025.1015a

Dogan, M. F. (2020). Evaluating pre-service teachers' design of mathematical modelling tasks. *International Journal of Innovation in Science and Mathematics Education, 28*(1), 44–59. https://doi.org/10.30722/IJISME.28.01.004

English, L. D., & Watters, J. J. (2004). Mathematical modelling with young children. In M. J. Hoines & A. B Fuglestad (Eds.), *Proceedings of the 28th annual conference of the international group for the psychology of mathematics education* (pp. 335–342). PME.

Garfunkel, S., & Montgomery, M. (Eds.). (2016). *Guidelines for assessment and instruction in mathematical modeling education*. Consortium for Mathematics and Its Applications & Society for Industrial and Applied Mathematics.

Holmes, W., Bialik, M. & Fadel, C. (2019). A*rtificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning*. Boston, MA: Center for Curriculum Redesign.

Kaiser, G. (2020). Mathematical modelling and applications in education. In S. Lerman (Ed.), *Encyclopedia of mathematics education* (pp. 553–561). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-15789-0_101

Kaiser, G., & Schwarz, B. (2010). Authentic modelling problems in mathematics education-examples and experiences. *Journal für Mathematik-Didaktik, 31*(1), 51-76. https://doi.org/10.1007/S13138-010-0001-3

Kawakami, T., & Spooner, K. (2025, August 13). *AI and mathematical modelling education: Challenges and opportunities* [Dual plenary presentation]. The 22nd International Conference on the Teaching of Mathematical Modelling and Applications, Linköping University, Sweden. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18379.25128

Kerr, D. (2024). *Why AI is no substitute for human teachers*. Axios. https://www.axios.com/2024/08/15/ai-tutors-learning-education-khan-academy-wharton

Kim, Y. R., Park, M. S., & Joung, E. (2025). Exploring the integration of artificial intelligence in math education: Preservice teachers' experiences and reflections on problem-posing activities with ChatGPT. *School Science and Mathematics, 126*(1), 9–23. https://doi.org/10.1111/ssm.18336

Lee, G.-G., & Zhai, X. (2024). Using ChatGPT for science learning: A study on pre-service teachers' lesson planning. *IEEE Transactions on Learning Technologies, 17*, 1643–1660. https://doi.org/10.1109/TLT.2024.3401457

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Lesh, R. & Doerr, H. M. (2003). Foundations of a models and modelling perspective on mathematics teaching, learning and problem solving. In R. Lesh and H. M. Doerr (Eds.), *Beyond constructivism: models and modelling perspectives on mathematics problem solving, learning and teaching* (pp. 3-33). Mahwah N. J. Lawrance Erlbaum Associates Publishers.

Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). I*ntelligence Unleashed: an argument for AI in Education*. Pearson Education, London.

Maaß, K. (2010). *Classification scheme for modelling tasks. Journal für Mathematik Didaktik,* 31, 285– 311. https://doi.org/10.1007/s13138-010-0010-2

Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research.* Sage publications.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book*. Sage Publication.

NCTM. (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, VA: The National Council of Teachers of Mathematics. https://www.nctm.org/uploadedfiles/standards_and_positions/pssm_executivesummary.pdf

Oh, S. (2025). Integration of MATH41 and generative AI in pre-service mathematics teacher education: An empirical study on lesson design competency. *IEEE Access*, *13*, 128959-128973. https://doi.org/10.1109/access.2025.3586593

OpenAI. (7 Ağustos 2025). *GPT-5'in Tanıtımı*. https://openai.com/index/introducing-gpt-5/

Opesemowo, O. A. G., & Adewuyi, H. O. (2024). A systematic review of artificial intelligence in mathematics education: The emergence of 4IR. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 20*(7), em2478. https://doi.org/10.29333/ejmste/14762

Paolucci, C., & Wessels, H. (2017). An Examination of preservice teachers' capacity to create mathematical modelling problems for children. *Journal of Teacher Education, 68*(3), 330-344. https://doi.org/10.1177/0022487117697636

Shao, H., & Tang, G. (2025). Empowering mathematical problem-posing pedagogy with generative AI: A theoretical framework and case study. *2025 14th International Conference on Educational and Information Technology (ICEIT)*, 111-115. https://doi.org/10.1109/iceit64364.2025.10975950

Silver, E. A. (2013). Problem-posing research in mathematics education: Looking back, looking around, and looking ahead. *Educational Studies in Mathematics, 83*(1), 157–162. https://doi.org/10.1007/s10649-013-9477-3

Tapan Broutin, M. S. (2024). Exploring mathematics teacher candidates' instrumentation process of generative artificial intelligence for developing lesson plans. *Yükseköğretim Dergisi*, *14*(1), 165-176. https://doi.org/10.53478/yuksekogretim.1347061

Tlili, A., Shehata, B., Adarkwah, M. A., Bozkurt, A., Altinpulluk, H., & Huang, R. (2023). What if the devil is my guardian angel: ChatGPT as a case study of using chatbots in education. *Smart Learning Environments*, 10(1), 1-24. https://doi.org/10.1186/s40561-023-00237-x

Vos, P. (2011). What Is 'Authentic' in the teaching and learning of mathematical modelling? In G. Kaiser, W. Blum, R. Borromeo-Ferri, & G. Stillman (Eds.). *Trends in Teaching and Learning of Mathematical Modelling* (pp. 713-722). Springer, New York. https://doi.org/10.1007/978-94-007 0910-2_68

Walkington, C. A. (2025). The implications of generative artificial intelligence for mathematics education. *School Science and Mathematics*. https://doi.org/10.1111/ssm.18356

Wardat, Y., Tashtoush, M. A., AlAli, R., & Jarrah, A. M. (2023). ChatGPT: A revolutionary tool for teaching and learning mathematics. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, *19*(7), 1–18. https://doi.org/10.29333/ejmste/13272

Yanar, A. N. & Ergene, Ö. (2025). Integrating artificial intelligence in education: How pre-service mathematics teachers use ChatGPT for 5E lesson plan design. *Journal of Pedagogical Research*, *9*(2), 158-176. https://doi.org/10.33902/JPR.202533163

Yitmez, B. G., Tekin Dede, A., & Yılmaz, S. (2024). Investigation of modeling problems adapted by pre-service mathematics teachers from textbooks. *Trakya Journal of Education*, *14*(2), 842-864. https://doi.org/10.24315/tred.1394375

Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education–where are the educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(1), 1-27. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TÜRKIYE YÜZYILI MAARIF MODELI OKUL ÖNCESI EĞITIM PROGRAMI'NDA FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETIM VE KAPSAYICILIK: BIR DOKÜMAN İNCELEMESI

Yüksek Lisans Öğrencisi Utku DUMAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
utku90duman@hotmail.com – ORCID: 0009-0002-5737-4241
Prof. Dr. Mehmet KANAK
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
mkanak@cumhuriyet.edu.tr – ORCID: 0000-0003-3583-5545
Dr. Öğr. Üyesi Asuman BİLBAY
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
abilbay@cumhuriyet.edu.tr – ORCID: 0000-0002-3301-9846

ÖZET

Erken çocukluk sınıfları, çocukların hazır bulunuşluk, gelişim hızı, ilgi ve öğrenme biçimleri bakımından belirgin bir çeşitlilik barındırır. Bu çeşitliliğe yanıt verebilmek, kapsayıcılığın yalnızca özel gereksinimli çocukların sınıfa yerleştirilmesi olarak değil, tüm çocuklara esnek öğrenme yaşantıları sunulması olarak ele alınmasını gerektirir. Bu araştırmanın amacı, 2026 basımı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Okul Öncesi Eğitim Programı'nın farklılaştırılmış öğretim ve kapsayıcılık anlayışını, bu anlayışın Ek-5 Aylık Eğitim Planı ve Ek-6 Günlük Plan şablonlarında nasıl işletildiğini ve zenginleştirme ile destekleme stratejilerinin içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı boyutlarında nasıl yapılandırıldığını incelemektir. Doküman incelemesi deseninde yürütülen çalışmada 221 sayfalık program belgesi, üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak nitel içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bulgular, programın çocukları sabit kategorilere ayırmayan dinamik bir çocuk anlayışı benimsediğini göstermektedir: Aynı çocuk bir alanda zenginleştirmeden yararlanırken başka bir alanda desteklemeye gereksinim duyabilmektedir. Farklılaştırma aylık planda standart bir metinle sınırlı kalırken günlük planın zorunlu bir bileşeni hâline getirilmiş ve gözlemden değerlendirmeye uzanan döngüsel bir işleyişe bağlanmıştır. Destekleme stratejileri dört boyutun tamamında tanımlanmakta ve gerektiğinde öğrenme çıktısının uyarlanmasına izin vermektedir; zenginleştirmenin öğrenme ortamı boyutu ise ayrıca tanımlanmamıştır. Programda özel gereksinimli çocuklara yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) süreçleriyle bağ kurulmaması dikkat çekmektedir. Zenginleştirme ve destekleme etkinlik bankalarının hazırlanması, programda önerilen dijital portfolyonun farklılaştırma kayıtlarıyla ilişkilendirilmesi ve uygulamalı öğretmen atölyelerinin düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, okul öncesi eğitim programı, farklılaştırılmış öğretim, kapsayıcı eğitim, zenginleştirme ve destekleme

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Differentiated Instruction and Inclusion in the Türkiye Century Education Model Preschool Education Program: A Document Analysis

Abstract

Early childhood classrooms are characterised by considerable diversity in children's readiness, developmental pace, interests and learning preferences. Responding to this diversity requires inclusion to be understood not merely as the placement of children with special needs in mainstream classrooms, but as the provision of flexible learning experiences for all children. This study aimed to examine how the 2026 edition of the Türkiye Century Education Model Preschool Education Program conceptualises differentiated instruction and inclusion, how this understanding is operationalised in the Annex-5 Monthly Education Plan and Annex-6 Daily Plan templates, and how enrichment and support strategies are structured across the dimensions of content, process, product and learning environment. Using a document analysis design, the 221-page program document was analysed independently by three researchers through qualitative content analysis. The findings show that the program adopts a dynamic view of the child that avoids fixed categories: the same child may benefit from enrichment in one domain while needing support in another. While differentiation is limited to a standard text in the monthly plan, it has been made a mandatory component of the daily plan and embedded in a cyclical process extending from observation to assessment. Support strategies are defined across all four dimensions and allow learning outcomes to be adapted when needed, whereas the learning environment dimension of enrichment is not specifically defined. Notably, the program establishes no link with individualised education program (IEP) processes for children with special needs. The study recommends developing enrichment and support activity banks, linking the digital portfolio proposed in the program with differentiation records and offering hands-on teacher workshops.

Keywords: Türkiye Century Education Model, preschool education program, differentiated instruction, inclusive education, enrichment and support

1. Giriş

Erken çocukluk dönemi, çocukların gelişim alanlarında hızlı ve bireysel farklılıklar gösteren bir ilerleme kaydettiği bir dönemdir. Aynı yaş grubundaki çocuklar hazır bulunuşluk düzeyleri, gelişim hızları, ilgi alanları, aile ve kültürel deneyimleri ile öğrenme biçimleri bakımından birbirinden önemli ölçüde ayrışabilir. Bu nedenle okul öncesi sınıflar doğası gereği heterojen öğrenme ortamlarıdır ve tek tip bir öğretim yaklaşımı, sınıftaki çocukların önemli bir bölümünün gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kalabilir (Tomlinson, 2014).

1.1. Kapsayıcı Eğitim Anlayışı

Kapsayıcı eğitim, uzun süre yalnızca özel gereksinimli çocukların genel eğitim ortamlarına yerleştirilmesi, yani kaynaştırma uygulamaları ile özdeşleştirilmiştir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Güncel yaklaşımlar ise kapsayıcılığı, tüm çocukların öğrenme süreçlerine erişimini, katılımını ve başarısını güvence altına almayı amaçlayan bütüncül bir süreç olarak tanımlamaktadır (Ainscow, 2020; UNESCO, 2017). Bu anlayışta odak, çocuğun ortama uyum sağlamasından ortamın ve öğretimin çocuğun gereksinimlerine göre esnetilmesine

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

kaymaktadır. Erken çocukluk alanında da kapsayıcılık; erişim, katılım ve destek bileşenleri üzerinden ele alınmakta ve fiziksel birlikteliğin tek başına yeterli olmadığı vurgulanmaktadır (DEC/NAEYC, 2009; Odom vd., 2011).

Bu genişletilmiş tanım, kapsayıcılığın yalnızca gelişimsel destek gerektiren çocukları değil, belirli alanlarda ileri düzeyde performans ya da yoğun ilgi gösteren çocukları da kapsaması gerektiğine işaret eder. Dolayısıyla kapsayıcı bir sınıf, hem destek hem de zenginleştirme gereksinimlerine eş zamanlı olarak yanıt verebilen bir öğretim yapısına ihtiyaç duyar.

1.2. Farklılaştırılmış Öğretim

Farklılaştırılmış öğretim, öğretmenin çocukların hazır bulunuşluk, ilgi ve öğrenme profillerine yanıt vermek amacıyla öğretimin içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı boyutlarını uyarlamasını ifade eder (Tomlinson, 2001, 2014). Bu yaklaşımda temel öğrenme hedefleri korunurken çocuklara bu hedeflere ulaşmak için farklı yollar sunulur. Alanyazın, farklılaştırmanın sürekli değerlendirmeye dayanan, esnek gruplamalarla yürütülen ve öğretmenin gözlemlerine göre biçimlenen döngüsel bir süreç olduğunu vurgulamaktadır (Tomlinson vd., 2003; Smale-Jacobse vd., 2019).

Farklılaştırılmış öğretimin destekleme boyutu, büyük ölçüde Vygotsky'nin (1978) yakınsak gelişim alanı kavramı ve bu kavramdan türeyen iskele kurma (scaffolding) yaklaşımıyla ilişkilidir (Wood vd., 1976). İskele kurmada yetişkin, çocuğun tek başına gerçekleştiremediği görevleri küçük adımlara bölerek, model olarak ve ipuçları sunarak çocuğun öğrenmesine destek olur; çocuk beceriyi kazandıkça bu destek kademeli olarak geri çekilir (van de Pol vd., 2010). Zenginleştirme boyutu ise konunun derinleştirilmesine, üst düzey düşünme becerilerinin işe koşulmasına ve çocuğun öğrendiklerini özgün ürünlerle ortaya koymasına odaklanır (Renzulli, 1977). Öğrenme için Evrensel Tasarım çerçevesi de çoklu temsil, çoklu ifade ve çoklu katılım yolları sunarak bu iki boyutu tamamlayıcı bir bakış açısı sağlamaktadır (CAST, 2018).

1.3. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve 2026 Okul Öncesi Eğitim Programı

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Okul Öncesi Eğitim Programı'nın 2026 basımı, kapsayıcılığı programın temel ilkeleri arasında konumlandırmaktadır. Programın temel ilkelerinden beşincisi, her çocuğun öğrenme-öğretme uygulamalarına tam katılımını güvence altına almak amacıyla sınıf içi ve sınıf dışı eğitim ortamları ile eğitim süreçlerinin kapsayıcı eğitim anlayışı doğrultusunda farklılaştırılmasını öngörmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2026, s. 7). Programın 11. bölümünde ise programda "farklılaştırma" olarak adlandırılan bu yaklaşım, zenginleştirme ve destekleme olmak üzere iki temel eksen üzerinden yapılandırılmıştır (MEB, 2026, s. 84–85). Bu yapı, kuramsal çerçevenin plan şablonlarına ve dolayısıyla sınıf içi uygulamaya nasıl aktarıldığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Program belgelerinde yer alan ilkelerin uygulamaya yansıması, büyük ölçüde öğretmenlere sunulan planlama araçlarının işlevselliğine bağlıdır. Kuramsal düzeyde güçlü bir kapsayıcılık söylemi, somut ve uygulanabilir yönergelerle desteklenmediğinde sınıf uygulamalarına sınırlı biçimde yansıyabilir. Bu nedenle programın farklılaştırmaya ilişkin yönergelerinin Ek-5 Aylık Eğitim Planı ve Ek-6 Günlük Plan şablonlarında nasıl operasyonelleştirildiğinin sistematik

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

olarak incelenmesi, hem öğretmenlerin programı yorumlamasına hem de program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 2026 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Okul Öncesi Eğitim Programı'nda farklılaştırılmış öğretim ve kapsayıcılığın nasıl yapılandırıldığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Programda farklılaştırılmış öğretim ve kapsayıcılık nasıl bir çocuk anlayışı üzerine temellendirilmektedir?
2. Farklılaştırma, Ek-5 Aylık Eğitim Planı ve Ek-6 Günlük Plan şablonlarında nasıl işletilmektedir?
3. Zenginleştirme ve destekleme stratejileri içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı boyutlarında nasıl tanımlanmaktadır?
4. Farklılaştırma, planlı etkinliklerin dışında günlük akışın diğer bileşenlerine nasıl yansıtılmaktadır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi deseninde yürütülmüştür. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesini ve değerlendirilmesini kapsar (Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmada doküman incelemesi, programın farklılaştırılmış öğretim ve kapsayıcılık anlayışını belgenin kendi ifadeleri, planlama şablonları ve uygulamaya yönelik yönergeleri üzerinden çözümlemek amacıyla kullanılmıştır. Resmî program belgesinin doğrudan veri kaynağı olarak seçilmesinin temel gerekçesi, araştırma sorularının programda öngörülen yaklaşımın nasıl yapılandırıldığı ve planlama süreçlerine nasıl aktarıldığına odaklanmasıdır.

2.2. Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2026 basımı, 221 sayfalık Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Okul Öncesi Eğitim Programı oluşturmaktadır (MEB, 2026). İnceleme kapsamında programın temel ilkeleri (özellikle 5. ilke; s. 7), farklılaştırmaya ayrılan 11. bölüm (s. 84–85), aylık eğitim planı ve günlük plana ilişkin açıklama ve yönergeler (s. 89–92) ile Ek-5 Aylık Eğitim Planı (s. 182) ve Ek-6 Günlük Plan (s. 183–184) şablonları ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bunun yanında öğrenme ortamı, serbest oyun, öğrenme merkezleri, günlük rutinler ve değerlendirme süreçlerine ilişkin bölümler de farklılaştırma ile ilişkileri bakımından taranmıştır. Bu kapsamda oyun (s. 86–89), öğrenme merkezleri (s. 98–104), okul dışı ve dijital öğrenme ortamları (s. 105–108) ile çocuğu tanıma ve değerlendirme (s. 109–114) bölümleri incelenmiştir. Çalışmada program belgesine yapılan atıflarda verilen sayfa numaraları, belgenin basılı sayfa numaralarını göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2.3. Verilerin Analizi

Veriler nitel içerik analizi ile çözümlenmiştir (Elo ve Kyngäs, 2008; Krippendorff, 2018). Analiz sürecinde öncelikle program belgesi bütüncül olarak okunmuş; farklılaştırma, kapsayıcılık, zenginleştirme ve destekleme ile doğrudan ilişkili bölümler belirlenmiştir. Daha sonra bu bölümlerdeki ifadeler anlamlı analiz birimlerine ayrılarak kodlanmıştır. Kodlama iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada Tomlinson'ın (2001, 2014) farklılaştırma boyutları (içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı) analitik çerçeve olarak kullanılmış; zenginleştirme ve destekleme, programın kendi kavramsal ekseni olarak bu dört boyutla ilişkilendirilmiştir. İkinci aşamada Ek-5 Aylık Eğitim Planı, Ek-6 Günlük Plan ve günlük akışın diğer bileşenlerinde farklılaştırmanın nasıl işletildiğine ilişkin ifadeler tümevarımsal olarak kodlanmıştır. Birbiriyle ilişkili kodlar karşılaştırılarak üst düzey temalar altında birleştirilmiş ve araştırma soruları ile temalar arasındaki uyum yeniden kontrol edilmiştir.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın inandırıcılığını artırmak amacıyla program belgesi üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiştir. Araştırmacılar öncelikle veri kaynağını aynı kapsam ve analitik çerçeve doğrultusunda inceleyerek ilgili ifadeleri kodlamışlardır. Daha sonra oluşturulan kodlar ve temalar karşılaştırılmış; kodlama ve tema düzeyinde farklılık görülen noktalar birlikte tartışılarak ortak bir karara ulaşılmıştır. Böylece analiz sürecinde tek bir araştırmacının yorumuna bağımlılığı azaltmak ve temaların belge verileriyle tutarlılığını artırmak amaçlanmıştır (Lincoln ve Guba, 1985). Bulguların sunumunda kritik yorumları destekleyen doğrudan belge ifadelerine yer verilerek okuyucunun araştırmacı yorumlarını kaynak dokümanla karşılaştırabilmesi amaçlanmıştır.

3. Bulgular

Analiz sonucunda bulgular dört tema altında toplanmıştır: (1) dinamik çocuk anlayışı, (2) plan şablonlarında farklılaştırmanın operasyonel işleyişi, (3) zenginleştirme ve destekleme stratejilerinin dört boyutlu yapısı ve (4) farklılaştırmanın günlük akışa yayılımı.

3.1. Dinamik Çocuk Anlayışı

Analizin en belirgin bulgularından biri, programın kapsayıcılığı dinamik bir çocuk anlayışı üzerine temellendirmesidir. Program, zenginleştirme ve desteklemeyi belirli çocuk gruplarına ait sabit etiketler olarak değil, çocuğun farklı gelişim alanlarındaki değişen gereksinimlerine verilen yanıtlar olarak tanımlamaktadır. Programdaki ifadeyle, "aynı çocuk bir alanda zenginleştirmeden yararlanırken başka bir alanda desteklemeye ihtiyaç duyabilir" (MEB, 2026, s. 85). Program aynı ilkeyi farklılaştırma bölümünün girişinde de vurgulamakta ve farklılaştırmada önemli olanın "sürekli gözlem ve değerlendirme yoluyla her çocuğun değişen ihtiyaçlarına esnek biçimde yanıt vermek" olduğunu belirtmektedir (MEB, 2026, s. 84).

Bu anlayışa göre zenginleştirme, çocuğun ilgi alanları, güçlü yönleri, hazır bulunuşluğu ve öğrenme ihtiyaçları doğrultusunda belirli alanlarda öğrenmenin genişletilmesini ve derinleştirilmesini ifade etmektedir. Program, "Zenginleştirme, yalnızca ileri düzeyde performans gösteren çocuklara yönelik bir uygulama değildir." ifadesiyle zenginleştirmeyi üstün performansla sınırlayan dar bir yoruma açıkça karşı çıkmaktadır (MEB, 2026, s. 84).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Destekleme ise çocukların henüz bağımsız olarak gerçekleştiremedikleri becerilerde "geçici, yapılandırılmış ve kademeli olarak geri çekilebilen destek" sağlanması biçiminde tanımlanmakta; her çocuğun belirli alanlarda daha fazla zamana, tekrara veya rehberliğe ihtiyaç duyabileceğini kabul eden gelişimsel bir bakış açısına dayandırılmaktadır (MEB, 2026, s. 85). Böylece kapsayıcılık, tanıya dayalı sabit gruplamalar yerine alana ve zamana göre değişebilen gereksinimler üzerinden yapılandırılmaktadır. Bu yaklaşım, kapsayıcılığın yalnızca özel gereksinimli çocuklarla sınırlandırılmadığını ve sınıftaki tüm çocukları kapsadığını göstermektedir.

Program bu anlayışı yalnızca ilke düzeyinde bırakmamakta, planlamaya ilişkin somut beklentilere de bağlamaktadır. Öğretmenlerden aylık eğitim planlarını ve günlük planlarını hazırlarken "öğrenme için evrensel tasarım ilkelerine uymaları" ve farklılaştırma uygulamalarını sınıfın geneline, belirli çocuk gruplarına veya çocukların bireysel ihtiyaçlarına yönelik olarak planlamaları beklenmektedir; bu kapsamda esnek gruplama, uyarlanmış etkinlikler, öğretimsel uyarlamalar ve bireyselleştirmeler açıkça anılmaktadır (MEB, 2026, s. 84). Öte yandan "özel gereksinim" ifadesi programın farklılaştırma ve kapsayıcılığa ilişkin bölümlerinde yer almamakta; belgenin tamamında yalnızca okul dışı öğrenme ortamlarının erişilebilirliği (s. 179) ve bir değer göstergesi (s. 203) bağlamında geçmektedir. Destekleme sürecinde öğretmenin "ailelerle ve ilgili uzmanlarla iş birliği içinde" çalışması beklenmekte (s. 85), oyun temelli değerlendirme bulgularının gerektiğinde uzman yönlendirmelerine temel oluşturacağı belirtilmektedir (s. 89); ancak bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) ya da kaynaştırma süreçleri ile günlük plandaki farklılaştırma arasındaki ilişkiye değinilmemektedir.

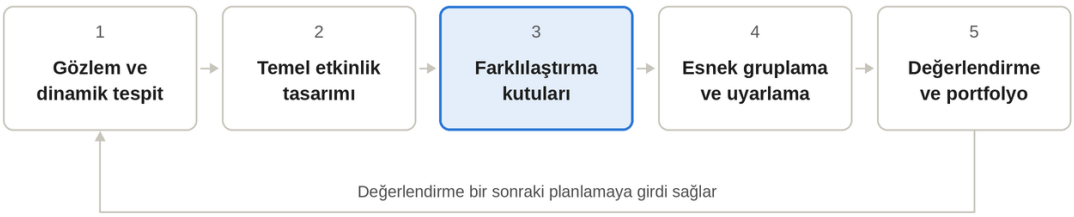
3.2. Plan Şablonlarında Farklılaştırmanın Operasyonel İşleyişi

Ek-5 Aylık Eğitim Planı şablonunda zenginleştirme ve destekleme alt başlıklarını içeren bir farklılaştırma bölümü yer almaktadır (MEB, 2026, s. 182). Ancak program bu bölümün öğretmen tarafından aya özgü biçimde doldurulmasını beklememekte; "farklılaştırma bölümü günlük planlarda tasarlandığı için bu bölüme aşağıdaki örnek ifadeden yararlanarak standart bir metin yazılmalıdır" ifadesiyle farklılaştırmanın planlanmasını açıkça günlük plana devretmektedir (MEB, 2026, s. 90). Önerilen standart metin; öğrenme içeriğinin "sadeleştirilebilir, derinleştirilebilir veya çeşitlendirilebilir" olduğunu, oturma düzeninin değiştirilmesi ve sembol kullanımı gibi çevresel düzenlemeler yapılabileceğini ve çocuklara farklı türlerde ipuçları sunulabileceğini belirten genel ilkelerden oluşmaktadır (s. 90–91). Farklılaştırma aylık düzeye değerlendirme aşamasında yeniden dönmektedir: Program açısından değerlendirme ölçütleri arasında "Farklılaştırma uygulamaları yeterlidir." ölçütü yer almakta (Tablo 2, s. 112), örnek aylık değerlendirmede de zenginleştirme ve destekleme uygulamalarının sürece katkısı yorumlanmaktadır (s. 113–114). Böylece aylık planda farklılaştırma, planlama aşamasında standart bir çerçeve metne, değerlendirme aşamasında ise bir izleme ölçütüne dönüşmekte; asıl tasarım Ek-6 Günlük Plan'da gerçekleşmektedir.

Ek-6 Günlük Plan'da farklılaştırma, etkinlikler bölümünün ardından ve günü değerlendirme bölümünden önce yer alan "Zenginleştirme" ve "Destekleme" başlıklı iki ayrı alan aracılığıyla operasyonelleştirilmektedir (MEB, 2026, s. 184). Günlük plan hazırlama adımlarında bu bölüme "planlanan etkinliklerle bağlantılı olarak çocukların öğrenme profilleri ve ihtiyaçları doğrultusunda zenginleştirme ve destekleme kapsamında gerçekleştirilecek uygulamalara yer

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

verilmelidir" denilmekte (s. 92), böylece farklılaştırma günlük planın zorunlu bir bileşeni hâline getirilmektedir. Program bu alanları bağımsız bir işlem olarak değil, gözlem ve değerlendirmeyle ilişkili bir süreç içinde ele almaktadır. Program belgesinde bu süreç adlandırılmış aşamalar biçiminde tanımlanmamaktadır; Şekil 1'deki beş aşamalı döngü, araştırmacılar tarafından farklılaştırma bölümü (s. 84–85), oyun temelli değerlendirme (s. 89), günlük plan hazırlama adımları (s. 92) ile çocuğu tanıma ve değerlendirme bölümündeki (s. 109–110) yönergelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir sentezdir (Şekil 1):



Görsel 1. *Ek-6 Günlük Plan'da farklılaştırmanın döngüsel işleyişi (program yönergelerinden sentezlenmiştir)*

1. **Gözlem ve dinamik tespit:** Öğretmen, çocukların hangi alanlarda zenginleştirmeye, hangi alanlarda desteklemeye gereksinim duyduğunu gözlemler aracılığıyla belirler (s. 84–85, 89).
2. **Temel etkinlik tasarımı:** Sınıfın geneline yönelik, öğrenme çıktısıyla ilişkili temel etkinlik planlanır (s. 91–92).
3. **Farklılaştırma kutuları:** Temel etkinlik, zenginleştirme ve destekleme kutucuklarında somut uyarlamalarla çeşitlendirilir (s. 92, 184).
4. **Esnek gruplama ve uyarlama:** Farklılaştırma sınıfın geneline, belirli çocuk gruplarına ya da tek tek çocuklara yönelik olarak esnek biçimde düzenlenir; çocuklar gereksinimleri değiştikçe farklı destek ve zenginleştirme düzeylerine geçebilir (s. 84).
5. **Değerlendirme ve portfolyo:** Gün sonu değerlendirmesi ve portfolyo kayıtları, bir sonraki planlamaya girdi sağlar (s. 89, 92, 109–110).

3.3. Zenginleştirme ve Destekleme Stratejilerinin Dört Boyutlu Yapısı

Program farklılaştırmayı içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı olmak üzere dört boyutta ele almaktadır (MEB, 2026, s. 84). Ancak 11. bölümde destekleme stratejileri dört boyutun tamamında tanımlanırken zenginleştirme stratejileri yalnızca içerik, süreç ve ürün boyutlarında açıklanmaktadır; zenginleştirmenin öğrenme ortamı boyutuna ilişkin öneriler oyun, öğrenme merkezleri ve dijital öğrenme ortamları bölümlerine dağılmış durumdadır. Tablo 1, her boyutta iki eksene ilişkin yönergeleri özetlemektedir.

Çizelge 1. *Zenginleştirme ve destekleme stratejilerinin farklılaştırma boyutlarına göre dağılımı*

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Boyut	Zenginleştirme	Destekleme
İçerik	Öğrenme çıktıları doğrultusunda uygulamalar çocukların ilgi, tercih ve güçlü yönlerine göre çeşitlendirilir; aile/toplum katılımı ve okul dışı öğrenme etkinlikleri de buna göre hazırlanır (s. 84).	Aşamalılık ilkesiyle aynı beceri için farklı öğrenme hızlarına uygun içerikler hazırlanır; içerik aile/toplum katılımı ve okul dışı etkinliklerde de farklılaştırılabilir (s. 85); içerik sadeleştirilebilir, derinleştirilebilir veya çeşitlendirilebilir (s. 91).
Süreç	Üst düzey düşünme becerilerini harekete geçiren etkinlikler; proje tabanlı öğrenme, araştırma ve problem çözme; akran ve yetişkin desteği (s. 84).	Etkinliğin küçük adımlara bölünmesi; model olma, sesli düşünme, görsel ipuçları ve yönlendirici sorular; beceri geliştikçe desteğin kademeli geri çekilmesi (s. 85).
Ürün	Öğrenilenin resim, dramatizasyon ya da model oluşturma gibi farklı biçimlerde ifade edilmesi; farklı düzeylerde sorular ve "Neden böyle düşündün?" gibi yanıtı derinleştiren sorular (s. 84).	Beklenen tepki biçiminin esnetilmesi; işaret etme, sözel ifade veya canlandırma gibi farklı yolların kabul edilmesi; gerektiğinde öğrenme çıktısının / süreç bileşeninin farklılaştırılması (ör. "… söyler" → "… işaret eder") (s. 85).
Öğrenme ortamı	11. bölümde tanımlanmamıştır. Diğer bölümlerde: açık uçlu materyaller, minyatürler, kostümler (s. 88, 104); dijital mikroskop, sanal müze gezileri, EBA içerikleri (s. 108).	Esnek oturma düzenleri; çevresel görsel semboller ve duyusal materyaller; sakin ve güvenli çalışma alanları; merkezlerde ve materyallerde uyarlamalar (s. 85, 91, 99).

İçerik ve süreç boyutları. Her iki eksen de içerik boyutunda programdaki öğrenme çıktılarını temel almaktadır: Zenginleştirmede uygulamalar çocukların ilgi ve güçlü yönlerine göre çeşitlendirilirken (MEB, 2026, s. 84), destekleme yönergeleri aşamalılık ilkesine dayanmaktadır (s. 85). Süreç boyutunda ise iki eksen belirgin biçimde ayrışmaktadır. Zenginleştirme proje tabanlı öğrenme, araştırma ve problem çözme yoluyla üst düzey düşünmeyi harekete geçirmeyi hedeflerken destekleme, görevi küçük adımlara bölme, model olma, sesli düşünme ve ipucu sunma stratejilerine dayanmaktadır. Programın "Çocuk beceri kazandıkça bu destekler kademeli olarak geri çekilir." ifadesi (s. 85), iskele kurma yaklaşımının temel ilkesiyle örtüşmektedir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Ürün boyutu. Bu boyuttaki en dikkat çekici bulgu, destekleme ekseninde yalnızca tepki biçiminin değil, gerektiğinde öğrenme çıktısının kendisinin de uyarlanabilmesidir. Program, öğretmenlerin "ihtiyaç duyduklarında öğrenme çıktılarını farklılaştırması" beklentisini açıkça dile getirmekte ve "… söyler." ifadesiyle biten bir süreç bileşeninin "… işaret eder." şeklinde değiştirilebileceğini örneklemektedir (s. 85). Zenginleştirmede ise öğrenilenin resim, dramatizasyon ya da model oluşturma gibi farklı biçimlerde ifade edilmesi ve "Bu cevabın bana çok ilginç geldi, neden böyle düşündün?" gibi sorularla yanıtların derinleştirilmesi önerilmektedir (s. 84).

Öğrenme ortamı boyutu. Zenginleştirme ekseninde bu boyuta ilişkin öneriler (açık uçlu materyaller, kostümler, dijital mikroskop, sanal müze gezileri) programın oyun, öğrenme merkezleri ve dijital öğrenme ortamları bölümlerinden derlenmiştir (s. 88, 104, 108). Destekleme ekseninde ise sınıf düzeni, duyusal materyaller, esnek oturma düzenleri ve sakin çalışma alanları gibi uyarlamalarla çocukların "kendilerini güvende ve rahat hissedecekleri bir sınıf ortamı" oluşturulması öngörülmektedir (s. 85).

3.4. Farklılaştırmanın Günlük Akışa Yayılımı

Analiz, programda farklılaştırmanın yalnızca günlük plandaki iki kutucukla sınırlı kalmadığını, günlük akışın diğer bileşenlerine de yayıldığını göstermiştir. Oyun bölümünde farklılaştırmaya ayrı bir başlık ayrılmış ve oyun temelli uygulamalarda farklılaştırmanın "yalnızca oyunun kolaylaştırılması ya da zorlaştırılması anlamına gelmez" olduğu vurgulanmıştır; öğretmenin gerektiğinde daha fazla sözel destek sunabileceği, görsel ya da somut materyaller kullanabileceği, oyuna farklı rollerle katılım sağlayabileceği veya oyunu küçük grup, eşli ya da bireysel biçimde yeniden düzenleyebileceği belirtilmektedir (MEB, 2026, s. 88). Oyun aynı zamanda değerlendirme aracı olarak ele alınmakta; oyun temelli değerlendirmenin "planlama sürecinin doğrudan girdisini" oluşturduğu ifade edilmektedir (s. 89). Öğrenme merkezlerinde ise ortamın farklılaştırılması; fiziksel ortam değişiklikleri, iletişim ve etkileşimi artırmaya yönelik düzenlemeler, geçici merkez ve rutin süreçlerine ilişkin uyarlamalar, sınıf içi materyallerde değişiklikler ve bireysel ihtiyaçlara uygun özel materyal veya araç desteği biçiminde tanımlanmaktadır (s. 99). Okul dışı öğrenme etkinliklerinde de öğretmenin içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamlarında farklılaştırmaya yer vermesi beklenmekte (s. 105), teknoloji destekli öğrenmenin "farklılaştırma uygulamalarına da doğrudan eşlik eder" olduğu belirtilmektedir (s. 108). Günlük rutinler, destek ve zenginleştirmenin planlı etkinlik dışında da günün doğal akışı içinde sürdürülmesine olanak tanımaktadır. Değerlendirme sürecinde ise anekdot kayıtları, günü değerlendirme bölümündeki açık uçlu sorular ve portfolyo, bir sonraki planlamaya girdi sağlayarak farklılaştırma döngüsünü sürekli kılmaktadır (s. 92, 109–110).

4. Tartışma

Bu araştırmada 2026 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Okul Öncesi Eğitim Programı'nın farklılaştırılmış öğretim ve kapsayıcılık anlayışı doküman incelemesi yoluyla çözümlenmiştir. Bulgular, programın farklılaştırmayı kuramsal bir ilke olarak bırakmayıp plan şablonları aracılığıyla günlük uygulamanın yapısına yerleştirdiğini göstermektedir.

Programın benimsediği dinamik çocuk anlayışı, kapsayıcılığın güncel tanımlarıyla örtüşmektedir. Kapsayıcı eğitime ilişkin uluslararası çerçeveler, odağın çocuğun tanısından çok

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

öğrenme ortamındaki engellerin kaldırılmasına ve tüm çocukların katılımının sağlanmasına yönelmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Ainscow, 2020; UNESCO, 2017). Programın zenginleştirme ve desteklemeyi sabit grup etiketleri yerine alana özgü ve değişebilir gereksinimler olarak tanımlaması, bu bakış açısının okul öncesi düzeyde somutlaştırılması olarak yorumlanabilir. Bu yaklaşım aynı zamanda çocukların etiketlenmesinin doğurabileceği olumsuz beklenti etkilerini sınırlama potansiyeli taşımaktadır.

Bununla birlikte etiketsiz bu yaklaşımın bir bedeli de bulunmaktadır. Programın farklılaştırma ve kapsayıcılık bölümlerinde özel gereksinimli çocuklara, bireyselleştirilmiş eğitim programına (BEP) ya da kaynaştırma süreçlerine hiç değinilmemesi, mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde BEP'i bulunan bir çocuğun hedeflerinin günlük plandaki destekleme bölümüne nasıl yansıtılacağı sorusunu yanıtsız bırakmaktadır. Programın "ilgili uzmanlar" ve "uzman yönlendirmeleri" gibi genel ifadelerle yetinmesi (MEB, 2026, s. 85, 89), destekleme ekseni ile özel eğitim hizmetleri arasındaki köprünün öğretmenin yorumuna bırakıldığını düşündürmektedir. Kapsayıcılığın tüm çocukları kapsayacak biçimde genişletilmesi, özel gereksinimli çocuklara yönelik yapıların görünmez hâle gelmesi anlamına gelmemelidir.

Program yönergelerinden sentezlenen beş aşamalı döngü, farklılaştırılmış öğretim alanyazınında tanımlanan değerlendirmeye dayalı ve süregen planlama anlayışıyla tutarlıdır (Tomlinson, 2014; Tomlinson vd., 2003). Farklılaştırmanın gözlemle başlayıp değerlendirme ve portfolyo ile yeniden planlamaya dönmesi, uyarlamaların sezgisel değil kanıta dayalı biçimde yapılmasını desteklemektedir. Farklılaştırmanın aylık planda standart bir metne indirgenip asıl tasarımın günlük plana devredilmesi, planlamayı çocukların anlık gereksinimlerine yakınlaştırmakla birlikte, farklılaştırmanın ay boyunca nasıl bir gelişim çizgisi izleyeceğinin uzun vadeli planlama düzeyinde görünmez kalması riskini taşımaktadır. Aylık değerlendirmede farklılaştırmaya ilişkin bir ölçütün yer alması (MEB, 2026, s. 112) bu riski kısmen dengelemektedir. Bununla birlikte alanyazın, farklı eğitim kademelerinde öğretmenlerin farklılaştırmayı çoğu zaman yüzeysel uyarlamalarla sınırlı tuttuğunu ve özellikle kalabalık sınıflarda eş zamanlı farklılaştırmanın güçleştiğini göstermektedir (Smale-Jacobse vd., 2019). Bu nedenle plan şablonundaki iki kutucuğun, gerçek bir gözlem ve değerlendirme süreci yerine biçimsel bir doldurma işlemine dönüşme riski göz ardı edilmemelidir.

Dört boyutlu yapı incelendiğinde, destekleme yönergelerinin iskele kurma yaklaşımıyla belirgin biçimde örtüştüğü görülmektedir. Görevin küçük adımlara bölünmesi, model olma, ipucu sunma ve desteğin kademeli olarak geri çekilmesi, iskele kurmanın temel bileşenleri olarak tanımlanmaktadır (van de Pol vd., 2010; Wood vd., 1976). Ürün boyutunda tepki biçiminin esnetilmesi ve öğrenme ortamında erişimi kolaylaştıran düzenlemeler ise Öğrenme için Evrensel Tasarım çerçevesindeki çoklu ifade ve çoklu katılım ilkeleriyle uyumludur (CAST, 2018); nitekim program, öğretmenlerden plan hazırlarken evrensel tasarım ilkelerine uymalarını açıkça beklemektedir (MEB, 2026, s. 84). Zenginleştirme yönergelerinde araştırma odaklı derinleştirme, proje çalışmaları ve özgün ürün geliştirmeye yapılan vurgu da zenginleştirme modellerinin temel önerileriyle paralellik göstermektedir (Renzulli, 1977). Ancak zenginleştirme stratejilerinin farklılaştırma bölümünde yalnızca üç boyutta tanımlanması ve öğrenme ortamı boyutunun diğer bölümlere dağılmış olması, programın dört

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

boyutlu çerçevesinin zenginleştirme ekseninde destekleme eksenine göre daha az sistematik işlendiğini göstermektedir.

Programın destekleme ekseninde öğrenme çıktısının farklılaştırılmasına izin vermesi (MEB, 2026, s. 85), dikkat çekici bir tercih olarak değerlendirilebilir. Farklılaştırılmış öğretim alanyazınında temel öğrenme hedeflerinin korunması ve yalnızca bu hedeflere ulaşma yollarının çeşitlendirilmesi esas alınmaktadır (Tomlinson, 2014). Program ise "… söyler" ifadesiyle biten bir süreç bileşeninin "… işaret eder" biçiminde değiştirilebileceğini öngörerek bu çerçevenin ötesine geçmekte; farklılaştırmayı bireyselleştirmeye yaklaştırmaktadır. Bu esneklik, gelişimsel olarak farklı düzeylerdeki çocukların öğrenme kanıtlarının kabul edilmesini kolaylaştırırken hangi durumlarda ve ne ölçüde çıktının değiştirilebileceğine ilişkin ölçütlerin belirsiz kalması, beklentilerin gereğinden fazla düşürülmesi riskini de beraberinde getirmektedir.

Farklılaştırmanın serbest oyun, öğrenme merkezleri ve rutinlere yayılması, okul öncesi eğitimin oyun temelli ve bütüncül doğasıyla uyumlu bir tercih olarak değerlendirilebilir. Bu yayılım, farklılaştırmanın yalnızca yetişkin yönlendirmeli etkinliklere sıkıştırılmasını önlemekte ve öğretmene günün farklı anlarında gözlem ve destek olanağı sunmaktadır. Öte yandan programın bu alanlara ilişkin yönergelerinin, etkinlik kutucuklarına kıyasla daha genel düzeyde kaldığı ve uygulamada öğretmenin yorumuna daha fazla bağlı olduğu söylenebilir.

5. Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuç

Araştırma bulguları, 2026 Okul Öncesi Eğitim Programı'nın farklılaştırılmış öğretimi günlük planların merkezine yerleştiren sistematik bir yapı kurduğunu göstermektedir. Bu yapının dört temel özelliği öne çıkmaktadır. İlk olarak farklılaştırma, Ek-6 Günlük Plan'ın zorunlu bir bileşeni hâline getirilmiş; Ek-5 Aylık Eğitim Planı'nda ise standart bir çerçeve metin ve değerlendirme ölçütü düzeyinde ele alınmıştır. İkinci olarak kapsayıcılık bütüncül biçimde ele alınmakta; destekleme ve zenginleştirme tüm çocukların değişen gereksinimlerini kapsamaktadır. Üçüncü olarak içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı boyutları birlikte farklılaştırılmaktadır; ancak zenginleştirmenin öğrenme ortamı boyutu farklılaştırma bölümünde ayrıca tanımlanmamıştır. Dördüncü olarak bütün yapı, gözlemden tasarıma, farklılaştırmadan değerlendirmeye uzanan döngüsel bir işleyişe bağlanmaktadır. Programın temel vurgusu, çocuğu sabit bir kategoriye yerleştirmek yerine desteği gereksinime göre esnetmektir. Bununla birlikte programda özel gereksinimli çocuklara yönelik BEP ve kaynaştırma süreçleriyle günlük plandaki farklılaştırma arasında açık bir bağ kurulmamıştır.

Bununla birlikte belgedeki yapısal düzenlemenin sınıf içinde etkili biçimde hayata geçirilmesi, öğretmenlerin gözlem, planlama ve eş zamanlı sınıf yönetimi becerilerine bağlıdır. Dolayısıyla programın kapsayıcılık hedeflerine ulaşması, yapısal düzenlemenin öğretmenlerin uygulama kapasitesiyle desteklenmesini gerektirmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda uygulamaya yönelik şu öneriler sunulmaktadır:

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

- Zenginleştirme ve destekleme kutucuklarının mekanik bir form doldurma işlemine dönüşmemesi için öğretmenlere gözleme dayalı planlamayı örnekleyen rehber materyaller sağlanmalıdır.
- Öğretmenlerin farklı gelişim alanları ve boyutlar için hazır örneklere ulaşabileceği zenginleştirme ve destekleme etkinlik bankaları geliştirilmelidir.
- Programda önerilen dijital portfolyo uygulamaları (MEB, 2026, s. 108) farklılaştırma kayıtlarıyla ilişkilendirilmeli ve gözlem-dinamik tespit sürecini kolaylaştıracak süreç odaklı gözlem araçlarıyla desteklenmelidir.
- Özellikle kalabalık sınıflarda destekleme ve zenginleştirmeyi eş zamanlı yönetmeye yönelik uygulamalı öğretmen atölyeleri düzenlenmelidir.
- Zenginleştirmenin öğrenme ortamı boyutu, destekleme ekseninde olduğu gibi programın farklılaştırma bölümünde açıkça tanımlanmalıdır.
- Özel gereksinimli çocukların BEP hedeflerinin günlük plandaki destekleme bölümüne nasıl yansıtılacağına ve öğrenme çıktısının hangi durumlarda farklılaştırılabileceğine ilişkin açıklayıcı yönergeler ve örnekler programa eklenmelidir.

Gelecek araştırmalar için ise programın bu yönergelerinin sınıflarda nasıl uygulandığını gözlem ve görüşmelerle inceleyen çalışmalar, öğretmenlerin hazırladığı günlük planların farklılaştırma kutucukları açısından içerik analizi ve farklılaştırma uygulamalarının çocukların katılımı ile gelişimine etkisini inceleyen deneysel araştırmalar önerilmektedir.

5.3. Sınırlılıklar

Bu araştırma, programın yalnızca belge düzeyinde amaçlanan yapısını incelemekte olup öğretmenlerin bu yönergeleri sınıfta nasıl yorumlayıp uyguladığına ilişkin veri sunmamaktadır. Analiz, programın farklılaştırmaya ilişkin açıklama ve yönergeleri ile plan şablonlarına odaklanmış; programda yer alan aylık eğitim planı ve günlük plan örnekleri (MEB, 2026, s. 115–139) ayrıntılı içerik analizi kapsamına alınmamıştır. Ayrıca bulgular programın 2026 basımıyla sınırlıdır; programın sonraki basımlarında yapılabilecek değişiklikler bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

KAYNAKÇA

Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 6*(1), 7–16. https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

CAST. (2018). *Universal design for learning guidelines version 2.2*. http://udlguidelines.cast.org

DEC/NAEYC. (2009). *Early childhood inclusion: A joint position statement of the Division for Early Childhood (DEC) and the National Association for the Education of Young Children (NAEYC)*. The University of North Carolina, FPG Child Development Institute.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, *62*(1), 107–115. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x

Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). Sage.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2026). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli okul öncesi eğitim programı*. MEB.

Odom, S. L., Buysse, V., & Soukakou, E. (2011). Inclusion for young children with disabilities: A quarter century of research perspectives. *Journal of Early Intervention, 33*(4), 344–356. https://doi.org/10.1177/1053815111430094

Renzulli, J. S. (1977). *The enrichment triad model: A guide for developing defensible programs for the gifted and talented*. Creative Learning Press.

Smale-Jacobse, A. E., Meijer, A., Helms-Lorenz, M., & Maulana, R. (2019). Differentiated instruction in secondary education: A systematic review of research evidence. *Frontiers in Psychology, 10*, 2366. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02366

Sucuoğlu, B., & Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler*. Morpa Kültür Yayınları.

Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms* (2nd ed.). ASCD.

Tomlinson, C. A. (2014). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners* (2nd ed.). ASCD.

Tomlinson, C. A., Brighton, C., Hertberg, H., Callahan, C. M., Moon, T. R., Brimijoin, K., Conover, L. A., & Reynolds, T. (2003). Differentiating instruction in response to student readiness, interest, and learning profile in academically diverse classrooms: A review of literature. *Journal for the Education of the Gifted, 27*(2–3), 119–145. https://doi.org/10.1177/016235320302700203

UNESCO. (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. UNESCO.

van de Pol, J., Volman, M., & Beishuizen, J. (2010). Scaffolding in teacher–student interaction: A decade of research. *Educational Psychology Review, 22*(3), 271–296. https://doi.org/10.1007/s10648-010-9127-6

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Wood, D., Bruner, J. S., & Ross, G. (1976). The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 17*(2), 89–100. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1976.tb00381.x

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

2026 TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI'NDA FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM VE KAPSAYICILIK: PLAN ŞABLONLARINDAN ÖĞRENME ORTAMLARINA ZENGİNLEŞTİRME VE DESTEKLEME YÖNERGELERİNİN DOKÜMAN İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Utku DUMAN
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
utku90duman@hotmail.com – 0009-0002-5737-4241

Prof. Dr. MEHMET KANAK
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
mkanak@cumhuriyet.edu.tr – 0000-0003-3583-5545

Dr. Öğr. Üyesi ASUMAN BİLBAY
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
abilbay@cumhuriyet.edu.tr – 0000-0002-3301-9846

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 2026 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki zenginleştirme ve destekleme yönergelerini farklılaştırılmış öğretim ve kapsayıcılık açısından incelemektir. Nitel doküman incelemesine dayanan araştırmanın veri kaynağını, 221 sayfalık resmî program metni oluşturmaktadır. Programın temel ilkeleri, yapısı, farklılaştırma, planlama ve oyun ile öğrenme ortamlarına ilişkin açıklamaları; aylık ve günlük plan şablonları ve değerlendirme araçlarıyla birlikte incelenmiştir. Veriler, içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı boyutlarında nitel içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bulgular, farklılaştırmanın program ilkeleriyle ilişkilendirilerek aylık ve günlük planlamanın bir bileşeni olarak düzenlendiğini göstermektedir. Plan şablonlarında zenginleştirme ve destekleme için ayrı alanlar bulunduğu; aynı çocuğun farklı öğrenme alanlarında her iki düzenlemeden yararlanabileceğinin vurgulandığı görülmüştür. Zenginleştirmede içeriğin derinleştirilmesi, araştırma ve problem çözme, farklı ürün ve ifade biçimleri ile materyal çeşitliliği öne çıkmaktadır. Desteklemede ise içeriğin aşamalı düzenlenmesi, etkinliklerin küçük adımlara bölünmesi, model olma ve görsel ipuçları, yardımın kademeli olarak geri çekilmesi, alternatif yanıt yolları ve öğrenme ortamının uyarlanması belirlenmiştir. Bu düzenlemelerin oyun, öğrenme merkezleri ve günlük rutinlerle ilişkilendirildiği; gözlem ve değerlendirmenin farklılaştırma kararlarına temel oluşturduğu görülmüştür. Sonuç olarak, farklılaştırmanın mekanik bir form doldurma işlemine dönüşmemesi için öğretmenlere zenginleştirme ve destekleme etkinlik bankaları sunulması, süreç odaklı gözlem araçlarının dijitalleştirilmesi ve kalabalık sınıflarda bu düzenlemelerin birlikte yürütülmesine yönelik uygulamalı atölyeler düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, farklılaştırılmış öğretim, kapsayıcılık, zenginleştirme, destekleme, doküman incelemesi

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YENİ REKREASYON EĞİLİMLERİ: GECE DOĞA ETKİNLİKLERİ VE DEĞİŞEN REKREASYON DENEYİMLERİ

Arş. Gör. Sacide TÜFEKÇİ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, sacidetufekci@ksu.edu.tr- https://orcid.org/0000-0002-5422-0928

Doç. Dr. Şakir TÜFEKÇİ

İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, sakir.tufekci@inonu.edu.tr- https://orcid.org/0000-0002-7815-5710

İsmet SEVAL

İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ismetseval@hotmail.com-

https://orcid.org/0000-0002-4294-2237

ÖZET

Günümüzde rekreasyon faaliyetleri, geleneksel boş zaman ve spor etkinliklerinin ötesine geçerek doğayla etkileşim, deneyim, keşif ve iyi oluş gibi farklı boyutları içeren daha geniş bir yapıya dönüşmektedir. Bu kapsamda doğal alanların gece saatlerinde rekreasyon amacıyla kullanılması, gündüz deneyimlerinden farklı özellikler taşıyan gelişmekte olan bir rekreasyon eğilimi olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı, gece doğa etkinliklerini yeni bir rekreasyon eğilimi olarak incelemek ve bu etkinliklerin bireylerin doğal çevreyi algılama ve rekreasyon deneyimleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış ve konuya ilişkin akademik çalışmalar incelenmiştir. İncelenen çalışmalar doğrultusunda gece yürüyüşleri, kampçılık, yıldız gözlemi, astronomi etkinlikleri ve gece fotoğrafçılığı gibi faaliyetlerin bireylere gündüz rekreasyonundan farklı duyusal ve deneyimsel olanaklar sunduğu görülmüştür. Özellikle doğal karanlık, gece gökyüzü, sessizlik ve doğal sesler gece rekreasyonunun temel çevresel unsurları olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte yapay aydınlatma, ışık kirliliği ve güvenlik gibi unsurlar gece rekreasyon alanlarının sürdürülebilir yönetiminde dikkate alınması gereken önemli konular arasında yer almaktadır. Sonuç olarak gece doğa etkinliklerinin, doğal çevreyle etkileşimi farklılaştıran, deneyim çeşitliliğini artıran ve doğal karanlığı rekreasyonel bir kaynak hâline getiren yeni bir rekreasyon eğilimi olduğu değerlendirilmektedir. Bu alanın sürdürülebilir gelişimi açısından doğal karanlığın korunması, ışık kirliliğinin sınırlandırılması ve ziyaretçi güvenliğinin birlikte ele alınması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gece rekreasyonu, doğa rekreasyonu, doğal karanlık, astroturizm, rekreasyon deneyimi

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Rekreasyon, bireylerin serbest zamanlarında gönüllü olarak gerçekleştirdikleri ve fiziksel, psikolojik, sosyal ve kültürel açıdan çeşitli kazanımlar sağlayabilen etkinlikleri kapsamaktadır (Karaküçük, 2014). Günümüzde rekreasyon anlayışı, geleneksel spor ve boş zaman faaliyetlerinin ötesine geçerek doğayla etkileşim, keşif, macera, deneyim ve iyi oluş gibi farklı boyutları içeren daha geniş bir yapıya dönüşmektedir (Kement, 2015). Bu dönüşümle birlikte rekreasyon faaliyetlerinin yalnızca hangi etkinliklerin gerçekleştirildiği açısından değil, aynı zamanda nerede ve ne zaman gerçekleştirildiği açısından da çeşitlendiği görülmektedir (Haywood ve ark., 2019). Özellikle doğal alanların gece saatlerinde rekreasyon amacıyla kullanılması, gündüz deneyimlerinden farklı özellikler taşıyan bir rekreasyon alanı olarak dikkat çekmektedir (Beeco et al., 2011).

Gece doğa etkinlikleri; gece yürüyüşleri, yıldız gözlemi, kampçılık, astronomi etkinlikleri, gece fotoğrafçılığı, kano ve benzeri açık hava faaliyetlerinin yanı sıra doğal alanlarda gerçekleştirilen çeşitli rehberli etkinlikleri kapsamaktadır (Malkoç, 2020). Bu faaliyetlerin temel özelliklerinden biri, bireylere gündüz saatlerinde deneyimlenenden farklı bir doğal çevre sunmasıdır. Özellikle karanlık, düşük görüş mesafesi, doğal seslerin daha belirgin algılanması ve gece gökyüzünün görünürlüğü, rekreasyon deneyiminin niteliğini değiştirebilmektedir. Nitekim korunan alanlarda gerçekleştirilen gece yürüyüşlerini inceleyen Beeco ve arkadaşları (2011), gece saatlerinin ziyaretçilere gündüz deneyimlerinden farklı ve özgün rekreasyonel deneyimler sağlayabileceğini ortaya koymuştur.

Gece doğa deneyimlerinin gelişiminde karanlık gökyüzü ve yıldız gözlemi temelli faaliyetler de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle astroturizm, doğal karanlığın korunması ve gece gökyüzünün bir rekreasyonel/turistik kaynak olarak değerlendirilmesi açısından son yıllarda giderek daha fazla akademik ilgi görmektedir (Karaca ve ark., 2018). Güncel bir sistematik derleme, 2014–2024 yılları arasında yayımlanan 22 astroturizm çalışmasını incelemiş ve alanın sürdürülebilirlik, deneyim ve eğitim boyutlarıyla gelişmekte olduğunu; buna karşın literatürün hâlen kavramsal ve coğrafi açıdan parçalı olduğunu ortaya koymuştur (Dusi ve ark., 2026).

Gece rekreasyonunun önemli özelliklerinden biri, bireylerin doğal çevreyi farklı duyusal ve algısal koşullar altında deneyimlemesidir. Gündüz saatlerinde görsel algının baskın olduğu doğal çevre deneyimi, gece saatlerinde karanlık nedeniyle farklılaşabilmekte; bireylerin işitsel

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

algılarına, mekânsal farkındalıklarına ve çevresel ipuçlarına daha fazla dikkat etmelerine neden olabilmektedir (Beeco et al., 2011). Himschoot ve arkadaşlarının (2024) gerçekleştirdiği deneysel çalışmada, farklı yapay aydınlatma koşullarının gece açık alan rekreasyonuna katılan bireylerin güvenlik algıları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada aydınlatma düzeyinin artmasının algılanan güvenlikle pozitif yönde ilişkili olduğu ve kendisini daha güvende hisseden katılımcıların daha olumlu bir rekreasyon deneyimi yaşama potansiyelinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Gece rekreasyonunun bir diğer dikkat çekici boyutu ise **deneyimsel ve psikolojik özellikleridir.** Karanlık ortam, düşük ziyaretçi yoğunluğu ve gece gökyüzünün görünürlüğü bireylere gündüz rekreasyonundan farklı bir kaçış, keşif ve doğayla etkileşim deneyimi sunabilmektedir. Bununla birlikte bu deneyimin niteliği, bireyin gece ortamına yönelik önceki deneyimleri, güvenlik algısı ve etkinliğin gerçekleştirildiği çevresel koşullar gibi faktörlerden etkilenebilmektedir (Kaya & Aksu 2026).

Son yıllarda özellikle **astroturizm ve karanlık gökyüzü etkinlikleri** üzerinden gece doğal çevresinin rekreasyonel bir kaynak olarak değerlendirilmesi, bu alandaki araştırmaların kapsamını genişletmektedir. Dusi ve arkadaşlarının (2026) sistematik incelemesi, astroturizm araştırmalarında duygusal motivasyonlar, karanlık gökyüzü sertifikasyonu, sürdürülebilirlik ve farklı kültürel gökyüzü anlatılarının giderek daha fazla ele alındığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, gece doğa etkinliklerini yeni bir rekreasyon eğilimi olarak incelemek ve bu etkinliklerin bireylerin rekreasyon deneyimleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

2. YÖNTEM

Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerine dahil olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadaki verilerin toplanmasında belgesel tarama tekniği kullanılmış olup, elde edilen dokümanların incelemesi yapılmıştır. Belgesel tarama tekniği, belirli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, elde edilen verileri okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Yıldırım & Simsek, 1999).

3. BULGULAR

3.1. Gece Rekreasyonunun Yeni Bir Doğa Deneyimi Olarak Ortaya Çıkması

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Gece gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetlerin, geleneksel gündüz rekreasyonundan yalnızca zaman açısından farklılaşmadığı; aynı zamanda bireylerin doğal çevreyi algılama ve deneyimleme biçimlerini de değiştirdiği görülmektedir. Gece ortamında görsel uyaranların azalması ve doğal karanlığın belirginleşmesi, bireylerin çevresel özelliklere ilişkin farkındalıklarının farklılaşmasına neden olabilmektedir. Bu durum, gece rekreasyonunun yalnızca mevcut açık hava etkinliklerinin farklı bir zaman dilimine taşınması olarak değil, kendine özgü çevresel ve deneyimsel özellikleri bulunan bir rekreasyon biçimi olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır (Yeh ve ark., 2026). Doğal çevrenin bireylerin psikolojik ve algısal deneyimleri üzerindeki etkisine ilişkin literatür de doğayla etkileşimin yalnızca fiziksel aktivite boyutuyla sınırlı olmadığını göstermektedir (Hartig ve ark., 2014).

3.2. Karanlık Gökyüzü ve Doğal Çevrenin Rekreasyonel Değeri

İncelenen çalışmaların bir diğer ortak bulgusu, doğal karanlığın gece rekreasyonunda başlı başına bir çevresel kaynak niteliği taşımasıdır. Özellikle yıldız gözlemi ve astronomi temelli etkinliklerde yapay ışık kaynaklarının sınırlı olması, gece gökyüzünün gözlemlenebilirliğini artırmakta ve doğal çevrenin farklı bir boyutunun deneyimlenmesine olanak sağlamaktadır (Zheng ve ark., 2025). Gece ortamının rekreasyonel değerinin anlaşılmasında yapay aydınlatmanın çevresel etkileri de önem taşımaktadır. Yapay gece aydınlatmasının ekosistemler ve doğal süreçler üzerinde çeşitli etkiler oluşturabileceği, farklı disiplinlerden araştırmalar tarafından ortaya konmuştur (Gaston ve ark., 2015; Kyba ve ark., 2017). Bu çerçevede, gece doğa etkinliklerinin gelişimi yalnızca yeni rekreasyon faaliyetlerinin ortaya çıkışı açısından değil, doğal karanlığın korunması ve gece çevresinin bir rekreasyon kaynağı olarak değerlendirilmesi açısından da ele alınmaktadır.

3.3. Gece Doğa Etkinliklerinde Deneyim ve Doğayla Etkileşim

Gece doğa etkinlikleri bireylerin doğayla kurduğu ilişkiyi farklılaştırabilecek deneyimsel bir yapıya sahiptir. Gündüz gerçekleştirilen doğa etkinliklerinde görsel çevrenin ön planda olması beklenirken, gece ortamında karanlık, gökyüzü, sessizlik ve doğal sesler gibi unsurlar deneyimin önemli bileşenleri hâline gelebilmektedir. Bu durum, gece rekreasyonunun bireylere daha farklı ve çok duyulu bir çevre deneyimi sunabileceğine işaret etmektedir (Smith & Hallo, 2013). Doğa deneyiminin insan refahı üzerindeki etkilerini ele alan araştırmalar, doğal çevreyle kurulan ilişkinin psikolojik süreçler ve öznel iyi oluş açısından önemli olabileceğini ortaya

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

koymaktadır (Capaldi ve ark., 2014). Dolayısıyla gece doğa etkinliklerinin rekreasyonel değeri, yalnızca etkinliğin kendisinden değil, bireyin doğal çevreyle kurduğu deneyimsel ilişkiden de kaynaklanabilmektedir.

3.4. Yapay Aydınlatma, Doğal Karanlık ve Rekreasyon Alanlarının Yönetimi

Gece rekreasyon alanlarının planlanması yapılırken doğal karanlığın korunması ile güvenlik ve erişilebilirlik gereksinimlerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Yapay gece aydınlatmasının doğal ekosistemler üzerinde etkiler oluşturabileceği bilinmektedir. Gaston ve arkadaşları (2015), yapay gece aydınlatmasının ekolojik süreçler üzerindeki etkilerine dikkat çekerken, Kyba ve arkadaşları (2017) dünya genelinde yapay gece gökyüzü parlaklığındaki artışın yaygın bir çevresel sorun hâline geldiğini göstermiştir. Bu bulgular doğrultusunda gece rekreasyonunun sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi, yalnızca ziyaretçilerin etkinliklere erişiminin sağlanmasını değil, aynı zamanda doğal gece ortamının temel özelliklerinin korunmasını da gerektirmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Gece yürüyüşleri, kampçılık, yıldız gözlemi, astronomi etkinlikleri ve gece fotoğrafçılığı gibi faaliyetlerin, doğal alanların yalnızca gündüz saatlerinde değil, gece döneminde de rekreasyonel amaçlarla kullanıldığı görülmüştür. Günümüzde rekreasyon deneyimlerinin çeşitlenerek yalnızca etkinliğin türü üzerinden değil, etkinliğin gerçekleştirildiği zaman ve çevresel koşullar üzerinden de şekillendiğini göstermektedir.

Çalışmada ortaya çıkan gece doğa deneyiminin farklılaşması, doğayla temasın bireylerin fiziksel etkinliklerinden bağımsız olarak da önemli deneyimsel ve psikolojik karşılıklar oluşturabileceğine ilişkin literatürle örtüşmektedir. Twohig-Bennett ve Jones (2018) tarafından gerçekleştirilen sistematik derleme ve meta-analiz, yeşil alanlara maruz kalmanın sağlık açısından çeşitli olumlu sonuçlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, White ve arkadaşları (2019), doğal çevrede geçirilen zaman ile öznel iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ve doğa deneyiminin bireylerin yaşam kalitesine katkı sağlayabileceğini bildirmiştir.

Doğal karanlık gece rekreasyonunda bir çevresel kaynak olarak öne çıkmaktadır. Özellikle yıldız gözlemi ve astronomi temelli faaliyetlerde doğal gece gökyüzünün

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

görünürlüğü, deneyimin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bu durum, gece rekreasyonunun sürdürülebilirliği açısından ışık kirliliğinin dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Kyba ve arkadaşları (2017), yapay olarak aydınlatılan yüzey alanının ve gece gökyüzü parlaklığının küresel ölçekte arttığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Falchi ve arkadaşlarının (2016) dünya genelindeki yapay gece gökyüzü parlaklığını değerlendirdiği çalışmada, doğal gece gökyüzünün önemli ölçüde yapay ışık etkisi altında kaldığı gösterilmiştir.

Gece etkinliklerinin güvenli biçimde gerçekleştirilebilmesi için belirli ölçüde aydınlatma gerekebilirken, aşırı yapay aydınlatma doğal gece ortamının temel özelliklerini değiştirebilmektedir. Özellikle astronomi ve yıldız gözlemi gibi doğrudan karanlık gökyüzüne dayalı etkinliklerde bu durum daha belirgin hâle gelmektedir (Gaston ve ark., 2015). Gece doğa etkinlikleri **rekreasyon deneyimini duyusal açıdan çeşitlendirebilme potansiyeline** sahiptir. Gece koşullarında görsel uyaranların azalması, bireyin çevresindeki seslere, mekânsal özelliklere ve gökyüzüne yönelik farkındalığını artırabilmektedir. Bu durum, rekreasyon deneyiminin yalnızca fiziksel aktivite düzeyiyle açıklanamayacağını, çevrenin duyusal özelliklerinin de deneyimin niteliğini belirleyebileceğini düşündürmektedir (Beeco ve ark., 2011). Capaldi ve arkadaşlarının (2014) meta-analizi de doğal çevreyle kurulan ilişkinin mutluluk ve iyi oluş açısından anlamlı bir değişken olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, **gece doğa etkinlikleri yeni rekreasyon eğilimleri içerisinde değerlendirilebilecek gelişmekte olan bir alan olarak öne çıkmaktadır.** Bu eğilimin temel özellikleri; doğal çevreyle etkileşimin farklılaşması, doğal karanlığın rekreasyonel bir kaynak hâline gelmesi, deneyim çeşitliliğinin artması ve sürdürülebilir çevre kullanımının önem kazanması şeklindedir (Beeco ve ark., 2011). Bununla birlikte bu alanın sürdürülebilir biçimde gelişebilmesi için doğal karanlığın korunması, ışık kirliliğinin sınırlandırılması, ziyaretçi güvenliğinin sağlanması ve doğal alanların taşıma kapasitesinin dikkate alınması önem taşımaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda gece doğa etkinliklerine katılan bireylerin rekreasyon motivasyonlarının, deneyim memnuniyetlerinin, doğayla bağlantı düzeylerinin ve psikolojik iyi oluşlarının farklı araştırma desenleriyle incelenmesi, bu yeni rekreasyon eğiliminin bireysel ve toplumsal boyutlarının daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Beeco, J. A., Hallo, J. C., Baldwin, E. D., & McGuire, F. A. (2011). An examination of the guided night hiking experience in parks and protected areas. *Journal of Park and Recreation Administration, 29*(4).

Blundell, E., Schaffer, V., & Moyle, B. D. (2020). Dark-sky tourism and the sustainability of regional tourism destinations. *Tourism Recreation Research, 45*(4), 549–556. https://doi.org/10.1080/02508281.2020.1782084

Capaldi, C. A., Dopko, R. L., & Zelenski, J. M. (2014). The relationship between nature connectedness and happiness: A meta-analysis. Frontiers in psychology, 5, 976.

Dusi, D. D., Hanafiah, M. H., Md Zain, N. A., & Zahari, M. S. M. (2026). Stargazing through a scholarly lens: A systematic literature review of astrotourism studies. *Tourism and Hospitality Research*. https://doi.org/10.1177/14673584261470994

Falchi, F., Cinzano, P., Duriscoe, D., Kyba, C. C., Elvidge, C. D., Baugh, K., ... & Furgoni, R. (2016). The new world atlas of artificial night sky brightness. *Science advances*, *2*(6), e1600377.

Gaston, K. J., Visser, M. E., & Hölker, F. (2015). The biological impacts of artificial light at night: the research challenge. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, *370*(1667), 20140133.

Hall, J., Paddison, B., & Jones, B. (2026). The dark matters: Dark-sky leisure events as regenerative spaces for climate justice. *Annals of Leisure Research, 29*(3), 409–429. https://doi.org/10.1080/11745398.2025.2530510

Hartig, T., Mitchell, R., De Vries, S., & Frumkin, H. (2014). Nature and health. *Annual review of public health*, *35*, 207-228.

Haywood, L., Kew, F., Bramham, P., Spink, J., Capenerhurst, J., & Henry, I. (2019). *Understanding leisure*. Routledge.

Himschoot, E. A., Crump, M. C., Buckley, S., Cai, C., Lawson, S., White, J., Beeco, A., Taff, B. D., & Newman, P. (2024). Feelings of safety for visitors recreating outdoors at night in different artificial lighting conditions. *Journal of Environmental Psychology, 97*, 102374. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2024.102374

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Karaca, K. Ç., Ertürk, N., Köroğlu, Ö., & Yılmaz, G. Ö. (2018). Bir kırsal turizm çeşidi olarak astro-turizm ve Balıkesir ilinin astro-turizm potansiyelinin belirlenmesi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, *8*(2), 01-09.

Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: boş zamanları değerlendirme*. Suat Karaküçük.

Kaya, A., & Aksu, H. S. (2026). Gece yürüyüşü ve karanlık terapisi: Duyusal yoksunluk ortamında rekreatif deneyimin psikolojik etkileri. *Sportive, 9*(2), 238–251. https://doi.org/10.53025/10.53025/sportive.2026566

Kaya, A., & Aksu, H. S. (2026). Gece Yürüyüşü Ve Karanlık Terapisi: Duyusal Yoksunluk Ortamında Rekreatif Deneyimin Psikolojik Etkileri. Sportive, 9(2), 238-251.

Kement, Ü. (2015). Doğaya yönelik gerçekleştirilen rekreatif etkinliklerde tüketicilerin çevre dostu rekreasyon davranışlarının incelenmesi: kamping örneği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Kyba, C. C., Kuester, T., Sánchez de Miguel, A., Baugh, K., Jechow, A., Hölker, F., ... & Guanter, L. (2017). Artificially lit surface of Earth at night increasing in radiance and extent. *Science advances*, *3*(11), e1701528.

Malkoç, E. N. (2020). Doğa turizminde aile kamplarının incelenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, *22*(3), 748-758.

Russell, Z. A., Beeco, J. A., Miller, Z. D., Wilkins, E. J., Miller, A. B., Lamborn, C. C., & Smith, J. W. (2026). Communicating darkness: Visitor preferences for dark sky interpretation. *Journal of Interpretation Research, 31*(1), 27–47. https://doi.org/10.1177/10925872261417304

Smith, B., & Hallo, J. (2013). A system-wide assessment of night resources and night recreation in the US National Parks: A case for expanded definitions. *Park Science*, *29*(2), 54-59.

Twohig-Bennett, C., & Jones, A. (2018). The health benefits of the great outdoors: A systematic review and meta-analysis of greenspace exposure and health outcomes. *Environmental research*, *166*, 628-637.

venegaard, G. T., & Banack, C. S. (2025). Visitor outcomes from dark sky tourism: A case study of the Jasper Dark Sky Festival. *Journal of Ecotourism, 24*(1), 75–84. https://doi.org/10.1080/14724049.2024.2320698

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

White, M. P., Alcock, I., Grellier, J., Wheeler, B. W., Hartig, T., Warber, S. L., ... & Fleming, L. E. (2019). Spending at least 120 minutes a week in nature is associated with good health and wellbeing. *Scientific reports*, *9*(1), 7730.

Yeh, S. S., Chen, K. Y., Lee, C. L., & Chiu, P. L. (2026). Nighttime recreational activity as daily recovery: implications for good sleep and life satisfaction. *Tourism Recreation Research*, 1-14.

Yıldırım, A., & Simsek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11 baski: 1999-2018).

Zheng, W., Ba, Z., & Long, C. (2025). Enjoying the Night's Splendor: Exploring the Effect of Urban Residents' Nighttime Leisure Involvement on Subjective Well-Being: Symmetric and Asymmetric Analysis. *Leisure Sciences*, 1-22.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ALTERNATİF SPORLARIN EVRİMİ: PORTEKİZ'DE SÖRFÜN ARTAN POPÜLERİTESİ

Arş. Gör. Sacide TÜFEKÇİ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, sacidetufekci@ksu.edu.tr- https://orcid.org/0000-0002-5422-0928

Doç. Dr. Şakir TÜFEKÇİ

İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, sakir.tufekci@inonu.edu.tr- https://orcid.org/0000-0002-7815-5710

İsmet SEVAL

İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ismetseval@hotmail.com-

https://orcid.org/0000-0002-4294-2237

ÖZET

Bu çalışma, sörfün Portekiz'deki tarihsel gelişimini ve günümüzde neden artan bir popülarite kazandığını sistematik bir literatür taraması yöntemiyle analiz etmektedir. Sörfün kültürel bir ritüelden performans odaklı bir spor dalına evrilmesi, bireysel gelişim, rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon üzerindeki çok yönlü etkileriyle ele alınmaktadır. Özellikle engelli bireyler için sörf, fiziksel iyileşmenin ötesinde psikososyal destek sağlayan kapsayıcı bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bulgular, Portekiz'in doğal dalga koşulları, gelişmiş altyapısı ve kamu politikaları sayesinde Batı Avrupa'da öne çıkan bir sörf destinasyonu hâline geldiğini göstermektedir. Aynı zamanda, sörf turizminin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda gelişebileceği ve çevre bilinciyle uyumlu bir macera turizmi modeli sunabileceği vurgulanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre sörf, ekonomik katkılarının yanı sıra çevresel sorumluluk ve sosyal katılımı da destekleyen bir yaşam biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir stratejilerle desteklendiğinde, sörf turizminin hem bireysel hem toplumsal düzeyde uzun vadeli faydalar sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğa Sporları, Macera Turizmi, Sörf, Sosyal Entegrasyon

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

1. GİRİŞ

Spor ve fiziksel aktiviteler, bireylerin fiziksel sağlığının yanı sıra psikolojik ve sosyal refahlarını artıran temel etmenler arasında yer almaktadır. Sporun dönüştürücü ve birleştirici gücüne vurgu yapan önemli görüşlerden biri, Nelson Mandela tarafından dile getirilmiştir. Mandela'nın "Sporun dünyayı değiştirme gücü vardır. Umutsuzluğun olduğu yerde umut yaratabilir" ifadesinden ilhamla, 2001 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Barış için Spor Ofisi (UNOSDP), dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın liderliğinde kurulmuştur. Söz konusu ofisin temel amacı, sporun kalkınma ve barış süreçlerine katkı sunacak şekilde küresel ölçekte sistematik olarak teşvik edilmesidir (Lopes, Masdemont & Cruz, 2018). Spor, modern toplumlarda boş zamanın değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa toplumlarının büyük bir kısmı, çeşitli düzeylerde spor etkinliklerine katılım göstermekte; spor yayınları ve canlı etkinlikler her yıl milyonlarca izleyiciyi çekmektedir. Bu bağlamda sörf, yalnızca bir spor dalı olmanın ötesinde, kendine özgü yaşam tarzı ile güçlü bir biçimde ilişkilendirilen bir boş zaman faaliyeti olarak öne çıkmaktadır (Cova, B. 1997).

Su sporları, fiziksel aktivite ve eğitsel kazanımlar sunma kapasitesine sahiptir. Bu bağlamda, fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan önemli faydalar sağlanabilmekte ve katılımcılara eşsiz bir duyusal ve işlevsel deneyim sunmaktadır (Koury, 1996).

Popüler su sporlarından biri olan sörf, dalganın gücünü kullanarak sahil boyunca hareket etmeyi içeren bir aktivitedir. Bu, yüzüstü, oturarak, ayakta veya bir tahta/kano yardımıyla gerçekleştirilebilir (Martin & Assenov, 2012; Ford & Brown, 2006). Geleneksel uyarlanmış sporların ötesinde, doğayla bütünleşen ve çok duyulu deneyimler sunan sörf gibi açık hava sporları, bütüncül bir gelişim sağlar.

Sörf, özellikle sürekli değişen su hareketleriyle birlikte, geleneksel sporlara kıyasla çok boyutlu bir deneyim sunar. Sörf, yalnızca fiziksel bir aktivite olmanın ötesinde, geniş kapsamlı işlevsel ve terapötik faydalar sunarak, engelli bireylerin yaşam kalitesini artırma potansiyeli taşımaktadır. Günlük yaşam aktiviteleri (örneğin giyinme, banyo yapma, kişisel hijyen ve mobilite), toplumsal hareketlilik, güvenlik, eğitim ve istihdama katılım, boş zaman aktiviteleri ve sosyal etkileşim gibi birçok alanda bireyin fonksiyonel yetkinliğini desteklemektedir (Lopes, J. T., Masdemont, M., & Cruz, G. M. V., 2018).

Sörf aynı zamanda bireyin fiziksel (örneğin denge, kuvvet, hareket açıklığı), duyusal (vestibüler sistem, proprioseptif geri bildirim, dokunma, koku ve tat alma) ve psikososyal (duygusal, bilişsel ve algısal) becerilerini aynı anda harekete geçiren entegre bir etkinliktir. Bu çok yönlü

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

doğası sayesinde sörf, engelli bireyler için yalnızca bir sportif faaliyet değil, aynı zamanda güçlü bir rehabilitasyon ve kişisel gelişim aracıdır (Clapham, E. D., Armıtano, C. N., Lamont, L. S., & Audette, J. G. 2014).

Sörf, yalnızca bedensel becerileri geliştirmekle kalmaz; aynı zamanda duygusal ifadeyi güçlendiren, sosyal etkileşimi teşvik eden ve doğayla kurulan bağı derinleştiren bir terapi aracıdır (Martin & Assenov, 2012). Sörf, ruhani bir ritüel ve kültürel bir pratik olarak başlamıştır (Booth, 1995). 20. yüzyılda yüksek performans sporu haline gelmiş, Avrupa'ya 1956'da Biarritz üzerinden yayılmıştır (Warshaw, 2010).

Sörf spor mu, kültür mü sorusuna bakacak olursak, aktif fiziksel katılım gerektiren bir performans aktivitesidir (Steinberg, 2018). Bazıları için bir yaşam tarzı, hatta dini bir bağlılık ifadesidir. Uzun geçmişi ve çok boyutlu yapısı, sörfün tek bir çerçeveye oturtulmasını zorlaştırmıştır (Yogis, 2017). Sörf, yalnızca fiziksel bir aktivite olmanın ötesinde, birçok birey için ruhani bir deneyim niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, sörf sırasında suyla temas hâlinde olmak, okyanusla ve doğayla derin bir bağ kurma olanağı sunar. Söz konusu etkileşim, sörfçülerin aktivitenin yalnızca sportif boyutuyla değil, aynı zamanda manevi boyutuyla da ilişki kurmalarını sağlar. Nitekim birçok sörfçü için sörf, açıklanması güç bir deneyim aracılığıyla daha büyük bir bütünün parçası olma hissini uyandırmaktadır. Bu yönüyle sörf, yoga gibi ruhani sporlarla yakın ilişki içinde değerlendirilmektedir. Öz keşif ve içsel huzura ulaşma arayışı, pek çok bireyin sörf yapma motivasyonunun temelini oluşturmaktadır (Blumberg, 2014; Frost, 2022).

Sörfün macera turizmi ve sürdürülebilirlik açısından talebi artmaktadır. İklim değişikliği ve çevre bilinci, turist davranışlarını şekillendirmektedir. (UNWTO, 2014; CBI, 2021). Doğayla doğrudan etkileşim, sürdürülebilir turizm için ideal bir altyapı sunar (Teixeira, 2017; Carter, 2022). Okyanusun korunması, sörf turizminin temel önceliğidir (Larson vd., 2017). Sörf sektörü, diğer macera turizmi dallarına örnek teşkil edebilecek çözümler üretmektedir (SurferToday, 2017).

Sörf, yalnızca bir spor değil, aynı zamanda kültürel bir miras ve sürdürülebilir kalkınma aracıdır. İklim değişikliği ve turizm endüstrisindeki dönüşümler, sörfün önemini daha da artıracaktır. Bundan dolayı **uyarlanmış sörf programları,** hem engelli bireylerin sosyal entegrasyonunu hemde sağlıklı bireylerin sosyalleşmesini desteklemektedir. Bu çalışmanın

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

amacı, Portekiz'de sörfün geçmişten günümüze gelişimini ve artan popülaritesinin nedenlerini sistematik bir literatür taramasıyla analiz etmektir.

2. YÖNTEM

Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerine dahil olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadaki verilerin toplanmasında belgesel tarama tekniği kullanılmış olup, elde edilen dokümanların incelemesi yapılmıştır. Belgesel tarama tekniği, belirli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, elde edilen verileri okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Yıldırım & Simsek 1999). Literatür taraması sürecinde PubMed, Google Scholar ve Web of Science veri tabanları kullanılmıştır. Tarama sürecinde “alternatif sporlar”, “sörf turizmi”, “Portekizde sörf” ve “sörf kültürü” anahtar kelimeleri Türkçe ve İngilizce olarak kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Sörfün artan küresel popülaritesi, kârlı ve hızla gelişen bir sörf turizmi sektörünün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde, sörf yapılabilir dalga koşullarına sahip hemen her kıyı ülkesinde bu sektör faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda, Portekiz, yüksek kaliteli ve çeşitli sörf molalarına ev sahipliği yapması sayesinde öne çıkan bir sörf destinasyonu olarak dikkat çekmektedir. Sörf turizminin yerel düzeyde ekonomik büyüme yaratma potansiyeli, Portekiz örneğinde açık bir şekilde görülmektedir (Ponting, 2008).

Portekiz’de kamu ve özel sektöre ait çeşitli kuruluşlar sörf turizminin gelişimine aktif olarak katkıda bulunmuştur. Ulusal düzeyde ise Turismo de Portugal (Portekiz Turizmi) gibi kamu kurumları, spor turizmini bir strateji olarak benimseyerek ülkenin uluslararası turizm imajını ve rekabet gücünü artırmayı hedeflemiştir. Ülkenin ilk ticari sörf turizmi destinasyonu olan Peniche, bu ortak çabalar sayesinde Avrupa'nın en önemli sörf merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bu durum, hem Portekiz'in sörf turizmi pazarındaki konumunu güçlendirmiş hem de sörfün ekonomik değerini artıran bir unsur olmuştur (Teixeira, 2017).

3.1. Batı Avrupa'da Sörf Destinasyonları ve Turizmin Gelişim Dinamikleri

Uluslararası Sörf Birliği (ISA), dünya genelinde 35 milyondan fazla sörfçü bulunduğunu bildirmektedir. Bu sayı, sörfün küresel ölçekte ne denli yaygınlaştığını göstermektedir. Nitekim, sörfün resmi olarak temsil edildiği ülkelerin sayısı da önemli bir artış göstermiştir. Hritz ve Frazidis’e (2018) göre, 1997 yılında 72 olan üye ülke sayısı, 2015 itibarıyla 164’e yükselmiştir. Bu küresel yayılım, Avrupa sörf turizmi pazarını da doğrudan etkilemiştir (The

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Portugal News, 2019). Ancak Avrupa özelinde sörf turizmi üzerine yapılan araştırmaların sınırlı olması, mevcut gelişmelerin kapsamlı biçimde analiz edilmesini zorlaştırmaktadır (Barbieri & Sotomayor, 2013). Yine de, çeşitli kaynaklar Avrupa sörf turizmi pazarında yılda %12 ila %16 arasında bir büyüme olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Fransa, İspanya ve Portekiz gibi destinasyonlardan elde edilen veriler, Batı Avrupa sörf turizminin genel büyüme eğilimi hakkında varsayımlar yapılmasını mümkün kılmaktadır (Hritz & Frazidis, 2018).

Avrupa'da sörf kültürünün gelişimi ise 20. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Warshaw'a (2010) göre, ilk sörf denemeleri gençler arasında hızla ilgi uyandırmış ve 1959 yılında Avrupa'daki ilk sörf kulübü ile sörf markasının kurulmasına öncülük etmiştir (Centro de Investigacíon de la Historia del Surf, 2022). Takip eden süreçte sörf tahtalarının bulunabilirliğinin artmasıyla birlikte, Fransa, İspanya, Portekiz ve İngiltere gibi ülkelerde bu spor yaygınlık kazanmıştır. 1960'larda Avrupa'daki sörf kültürü, yeni malzeme ve ekipmanların kullanılmaya başlanmasıyla birlikte önemli bir değişim sürecine girmiştir (Warshaw, 2010). Avrupa sörfü, bu dönemde teknolojik gelişmeleri hızla benimseyerek büyümesini hızlandırmıştır (SurferToday, 2022). Bu büyüme, Atlantik kıyı şeridi boyunca birçok yerel sörf markası ve şirketinin kurulmasına da zemin hazırlamıştır. Öte yandan, Warshaw (2010), Avrupa sörf turizminin Amerika Birleşik Devletleri veya Avustralya gibi köklü destinasyonlara kıyasla daha geç geliştiğini belirtmektedir. Ancak bu durum, bölgenin sörf turizmi açısından taşıdığı potansiyeli azaltmamıştır. Avrupa'daki ilk sörf tahtalarının üretiminden bu yana geçen süreçte, sporun katılımcı sayısı ve ekonomik değeri katlanarak artmıştır (Wyvesurf, 2021).

Batı Avrupa özelinde değerlendirildiğinde, bölgenin sörf turizmi açısından kayda değer bir büyüme yaşadığı gözlemlenmektedir. Araştırmalar, sörf turizminin Avrupa kıtasında özellikle Fransa, İspanya ve Portekiz gibi Atlantik kıyısındaki ülkelerde yoğunlaştığını göstermektedir (CBI Ministry of Foreign Affairs, 2018). Bu ülkeler, doğal dalga koşulları, gelişmiş altyapı ve artan uluslararası tanıtım faaliyetleri sayesinde önde gelen destinasyonlar haline gelmiştir. Küresel sörf turizmi pazarının ekonomik değeri 31,5 ila 64,9 milyar dolar arasında tahmin edilmekte olup, bu durum Avrupa'daki pazara da olumlu yansımaktadır (Surf Industry Member Association, 2022).

Batı Avrupa, dünya çapında tanınan birçok sörf destinasyonuna ev sahipliği yapmaktadır. Bu destinasyonlar, Fransa'nın güneybatısındaki Aquitaine bölgesinden başlayarak İspanya'nın Endülüs kıyılarına kadar uzanan Atlantik kıyı şeridinde konumlanmıştır (Lay, 2016). Atlantik

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Okyanusu'na bakan bu açık sahillerin her biri, potansiyel bir sörf noktası olarak değerlendirilebilmektedir. Bu doğal yapı, çok sayıda sörf noktasının oluşmasına ve farklı dalga türlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Nitekim Fransa, İspanya ve Portekiz, dünya standartlarında sörf molalarına (surf breaks) sahip olmalarıyla öne çıkmaktadır (Vincej, 2020). Bu ülkelerde, Dünya Sörf Ligi (World Surf League) kapsamında resmi yarışmalar düzenlenmekte; Portekiz'de ise Peniche bölgesi, dünyanın ilk sürdürülebilir sörf destinasyonu olarak dikkat çekmektedir. Batı Avrupa kıyıları, farklı seviyelerdeki sörfçüler için adeta bir sörf cenneti sunmakta, her biri kendine özgü dalga karakteristiklerine sahip sayısız sörf noktası keşfedilmeyi beklemektedir (Teixeira, 2017). Bu noktalar, bölgesel yakınlık sayesinde, uçak kullanmaksızın tek bir seyahat içinde birbirine bağlanabilecek ulaşılabilirlikte yer almaktadır.

Sörf turizmi endüstrisinin hızlı büyümesi, çeşitli ve birbiriyle bağlantılı faktörlerin birleşimiyle açıklanabilir. Öncelikle, bu büyüme doğrudan sörf sporunun kendisinin gelişimiyle ilişkilidir. Artan küresel sörfçü sayısı ve uluslararası turnuvaların yaygınlaşması, sörf destinasyonlarına olan ilgiyi artırmaktadır. Buna ek olarak, sörf faaliyetinin doğası gereği, deneyim odaklı ve doğayla bütünleşik bir yapıya sahip olması, turistlerin bu spora yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Diğer önemli faktörler arasında, sörf turizminin giderek daha fazla ticarileştirilmesi, turistik hizmetlerin çeşitlenmesi, ulaşım ve konaklama imkânlarının gelişmesi gibi unsurlar da yer almaktadır (STOKE, 2017). Tüm bu etkenler, Batı Avrupa'da sörf turizminin cazibesini ve erişilebilirliğini artırarak, pazarın genişlemesine katkıda bulunmaktadır.

Araştırma bulguları, sörfün küresel ölçekte önemli bir dönüşüm geçirdiğini ve turizm alanında hızlı bir büyüme gösterdiğini ortaya koymaktadır. Tokyo 2020 Olimpiyat Oyunları'nda sörfün ilk kez yer alması, modern sörf tesislerinin inşa edilmesi ve yapay dalga havuzlarının artışı, bu sporun gelenekselleşmiş konumunun ötesine geçtiğini göstermektedir (Arroyo ve ark., 2019; isasurf a). Bu gelişmelerle birlikte, suya dayalı aktivitelerdeki genel artışın da etkisiyle sörf turizmi, dünya genelinde en hızlı büyüyen turizm türlerinden biri haline gelmiştir (CBI Ministry of Foreign Affairs, 2018; Ross, 2019).

3.2.Sörfün Rehabilitasyon ve Kişisel Gelişimdeki Rolü

Sörfün sucul ortamının kendine özgü fiziksel özellikleri vardır. Açık su, fonksiyonel rehabilitasyonda (denge, güç ve esnekliğin geliştirilmesi) önemli bir rol oynar. Oldukça uyarıcıdır (duyusal) ve rahatlatıcı bir etkisi vardır (motor). Tuzlu suda yerçekiminin olmaması

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

hareketliliği artırır, bu da kardiyo solunum fonksiyonunu geliştirir ve bütünleyici bir kas egzersizidir. Son olarak, sağladığı keyif de önemli bir faktördür (Lopes J. 2006).

Çevre ve birey etkileşimi ile ilgili olarak, plaj ve kıyı şeridi çok çeşitli uyaranlara (tuzlu su, ıslak ve kuru kum, deniz yosunu, kayalar) sahip ortamlardır, bu nedenle duyusal entegrasyon açısından zengin bir yaklaşım sağlar. Bunu göz önünde bulundurarak, sörfteki çeşitli duyusal uyarım deneyimlerinin bazı örneklerini daha ayrıntılı olarak açıklamak gerekirse: görsel olarak ışığın okyanus üzerindeki yansıması ve kırılması yoluyla dalgaların sürekli hareketiyle ilişkilidir. Tat alma ve koku alma yönünden suyun tuzluluğu, denizin kokusu ve gelgit sırasında daha belirgindir. Dokunsal olarak, kaldırma kuvveti, kayma gibi konular denizin yüzeyi, ellerin basit geçişi kürek çekerken ve dalga üzerinde kalkış yaparken su veya ayakların kum üzerinde ve sörf tahtası güvertesinde dokunması gösterilebilir. İşitsel olarak ise dalgaların sesi ve denizin hareketi yoluyla kendini huzurlu ve güvende hissetme olarak yorumlanabilir. (Lopes, J. Surfing Therapy 2013).

Lopes, J. T., vd. (2018) yılında yaşları 4 ile 16 arasında değişen ve farklı engel gruplarına mensup yedi çocukla sörf etkinliğine katılmıştır. Katılımcıların tanıları arasında poliomyelit, serebral palsi, otizm, körlük, psikomotor bozukluklar ve çeşitli beyin hasarları gibi motor, zihinsel/entelektüel ve duyusal engeller yer almaktadır. Etkinlik boyunca çocukların yüzlerinde beliren gülümseme ve ifade ettikleri memnuniyet, yalnızca katılımcılarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda ebeveynler, antrenörler ve etkinliği plajdan izleyen halk üzerinde de olumlu bir etki yaratmıştır. Bu uygulama, sörfün kapsayıcılık ilkesini somut bir şekilde hayata geçirdiğini ve terapötik potansiyel taşıdığını göstermektedir.

Birey ve eğitmen etkileşimi ile ilgili olarak, duyguları ifade etmek ve duyguların paylaşılması (sevinçten hayal kırıklığına kadar), bakış, fiziksel varlık, dokunma gibi sözsüz konular, hareket; içsel ve kişilerarası etkileşimde bulunma etkileşimler; ve benlik kavramı ve öz saygının geliştirilmesi hepsi bu ilişkilerin bir parçasıdır. Bu sayede bireyin kendini keşfetmesini sağlar. Aynı zamanda grup etkileşimi ile ilgili olarak, sörf takım çalışması olmamasına rağmen bir grup insan tarafından yapılır ve eğlenceli bir şekilde bu sporu yapan grubun motivasyonunu sağlar. Uygun bir iklim oluşturur sosyalleşme ve kişilerarası etkileşimin yanı sıra sosyal becerileri, liderliği, karşılıklı saygıyı, karşılıklı yardım duygusunu geliştirir (Lopes J. Surfing and Health 2012).

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Lopes, (2015) yılında yaptığı çalışmada sörf uygulamalarına katılan bireylerde, başlangıçta korku, endişe ve tedirginlik gibi duyguların sıkça gözlemlendiği belirtilmiştir. Bu durum, katılımcıların sörf deneyiminden yoksun olması, eğitim eksikliği ve etkinliğe dair bilinmezlik gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Ancak uygulama süreci ve sonrasında bu duyguların yerini zevk, özgüven, özerklik ve mutluluk gibi olumlu duyguların aldığı gözlemlenmiştir (Lopes, 2015). Sörf, yalnızca sportif bir aktivite değil; aynı zamanda sosyal içermeyi teşvik eden, stres ve hareketsiz yaşam tarzıyla mücadele eden, benlik saygısını artıran ve grup çalışmasını destekleyen çok boyutlu bir uygulamadır. Aynı zamanda çevre bilinci oluşturarak yaşam kalitesinin artırılmasına da katkı sağlamaktadır (Lopes, 2012; Clapham et al., 2014).

Sörf, fiziksel sağlığı desteklemenin yanı sıra, bireylerde özgüvenin artmasına, ötekileştirme ve ayrımcılıkla mücadeleye, kriz sonrası iyileşmeye ve psikososyal dayanıklılığın gelişimine katkı sağlar. Özellikle sosyal dışlanma yaşayan bireyler için güvenli bir alan yaratarak, aidiyet duygusunu pekiştirir. Bu bağlamda sörf projeleri, yalnızca fiziksel rehabilitasyon sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal katılımı ve sosyal içermeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Böylece sadece sağlıklı bireylerin değil, engelli bireylerinde, toplumsal hayata aktif katılımlarında da önemli bir rol oynamaktadır (Lopes, J. T., Masdemont, M., & Cruz, G. M. V., 2018).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Batı Avrupa, çok sayıda yüksek kaliteli sörf noktası ve dalga çeşitliliği sayesinde küresel ölçekte bir "sörfçü cenneti" olarak kabul edilmektedir. Özellikle uluslararası sörf yarışmalarının düzenlenmesi, Avrupa'daki sörf destinasyonlarının popülerliğini artırmış; bu da bölgedeki ticari sörf turizminin hızla büyümesine katkı sağlamıştır. 1950'lerden bu yana faaliyet alanı sürekli genişleyen sörf turizmi, günümüzde yıllık %12–16 aralığında büyüme göstermektedir. Yeni kurulan çok sayıda sörf turizmi şirketi, bu büyüme eğiliminin devam ettiğini doğrular niteliktedir (Hritz & Frazidis, 2018). Ancak bu hızlı büyümenin sürdürülebilir ve dengeli bir şekilde devam edebilmesi için uzun vadeli sürdürülebilir yönetim stratejilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Müller, S. (2022), yapmış olduğu çalışmada sürdürülebilirliğin sörf turizmi bağlamında güçlü bir görünürlüğe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar, daha sürdürülebilir bir kalkınma için ilgi, farkındalık ve somut eylemlerin varlığını teyit etmiştir. Bu bağlamda, mevcut imkânlar doğru biçimde kullanıldığında, sörf turizmi sektörü sürdürülebilir macera turizmi açısından örnek bir model oluşturma potansiyeline sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Batı Avrupa'daki sörf turizmi üzerine daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Özellikle bu bölgedeki büyümenin sürdürülebilir biçimde yönetilmesi için yerel topluluklar, turistik hizmet sağlayıcıları ve kamu kurumları açısından kapsamlı verilere dayalı planlamalar yapılması gerekmektedir (Barbieri & Sotomayor, 2013). Araştırmanın sonuçları, sörf turizminin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve çevresel boyutlarıyla da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Batı Avrupa sörf turizmi, sürdürülebilir turizm için bir ölçüt olma ön koşullarına sahip, büyüyen bir macera turizmi sektörüdür. Gelecekte de büyümeye devam etmesi beklenmektedir. Bu nedenle, macera turizmi endüstrisi için önemi daha da artacaktır. Önlemek için çevreyi, yerel ekonomiyi ve toplumu olumsuz etkileyen sağlıksız bir artış, sörf turizminin sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi geciktirir.

Sörf turizminin gelecekte çevresel, ekonomik ve toplumsal zararları en aza indirerek sürdürülebilir biçimde büyümesi, sürdürülebilir kalkınmanın üç temel ayağı olan çevresel sorumluluk, ekonomik fayda ve toplumsal katkının dengeli bir şekilde gözetilmesini gerektirmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, hem sörf turizmi şirketlerine hem yerel ekonomilere hem de yerel toplum ve kültüre uzun vadeli faydalar sağlayabilecek bir büyüme modelinin temelini oluşturmaktadır (Müller, S. 2022).

Sörf turizmi, mevcut küresel eğilimler ve tüketici davranışları göz önüne alındığında, gelecekte önemini yitirmeyecek; aksine daha da güçlenerek büyümesini sürdürecektir. Sörf destinasyonlarının ve hizmet sağlayıcılarının artan sayısıyla birlikte, sörfün hem bulunabilirliği hem de erişilebilirliği kayda değer biçimde genişlemektedir. Bu gelişmeye paralel olarak, sörf teknolojisi ve sörf ürünleri endüstrisi de gelişmekte; bu alanda kullanıcı deneyimini iyileştiren daha çeşitli ve kapsamlı bir ürün ve hizmet yelpazesi sunulmaktadır. Sörf turizminin artan popülaritesi, daha fazla insanın bu sporla tanışmasına ve uzun vadeli katılıma yönelmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum, hem bireysel düzeyde hem de destinasyonlar açısından sürdürülebilir faydalar sunmaktadır. Aktivite temelli turizmin bu özgün biçimi; doğayla bütünleşme, sağlıklı yaşam tarzı benimseme ve çeşitli sosyal topluluklarla etkileşim gibi modern toplumun temel değerleriyle güçlü bir şekilde örtüşmektedir. Dolayısıyla, sörf turizmi yalnızca ekonomik potansiyeliyle değil, aynı zamanda temsil ettiği yaşam biçimiyle de çağdaş turizm dinamikleri içinde önemli bir konuma sahiptir.

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

KAYNAKÇA

Arroyo, M., Levine, A. & Espejel, I. 2019. A transdisciplinary framework proposal for surf break conservation and management: Bahía de Todos Santos World Surfing Reserve. Ocean and Costal Management, Vol. 168 (15). Retrieved on 15 April 2022. Available at: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0964569118302254

Barbieri, C. & Sotomayor, S. 2013. Surf travel behavior and destination preferences: An application of the serious leisure inventory and measure. Tourism Management, 35, 111–121. Retrieved on 28 April 2022. Available at: https://www.researchgate.net/publication/258509621_Surf_travel_behavior_and_destination_preferences_An_application_of_the_Serious_Leisure_Inventory_and_Measure

Booth, D. 1995. Ambiguities in Pleasure and Discipline: The Development of Competitive Surfing. Journal of Sport History, Vol. 22 (18). Retrieved on 19 April 2022. Available at: https://www.jeffreycjohnson.org/app/download/764330585/professionalization.pdf

Blumberg, A. 2014. The Spirituality Of Surfing: Finding Religion Riding The Waves. HUFFPOST. Retrieved on 28 April 2022. Available at: https://www.huffpost.com/entry/religion-ofsurfing_n_5617472

Carter, N. 2022. Sustainability in Surfing: A New Wave. Surfd. Retrieved on 21 May 2022. Available at: https://surfd.com/2022/02/sustainability-in-surfing-a-new-wave/

Centro de Investigacíon de la Historia del Surf. Surfing pioneers in Europe: The first 'known attempts' (for now) on surfing in Europe. Retrieved on 22 April 2022. Available at: https://olosurfhistory.com/2016/07/17/surfing-pioneers-in-europe-the-first-known-attemptsfor-now-on-surfing-in-europe/

CBI Ministry of Foreign Affairs. 2018. Surf tourism from Europe. Retrieved on 6 April 2022. Available at: https://www.cbi.eu/market-information/tourism/surfing-tourism/europe

CBI Ministry of Foreign Affairs. 2021. The European market potential for adventure tourism. Retrieved on 19 April 2022. Available at: https://www.cbi.eu/market-information/tourism/adventure-tourism/adventure-tourism/market-potential

Clapham, E. D., Armıtano, C. N., Lamont, L. S., & Audette, J. G. (2014). . "The ocean as a unique therapeutic environment: Developing a surfing program." Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 85(4), p. 8-14.

Cova, B. (1997), "Community and consumption: towards a definition of the 'linking value' of product and services", European Journal of Marketing, Vol. 31 Nos 3/4, pp. 297-316.

Ford, N.& Brown D. 2006. Surfing and Social Theory: Experience, Embodiment and Narrative of the Dream Glide. Routledge: London.

Frost, G. 2022. The Physical, Mental, & Spiritual Health Benefits of Surfing. Bodhi Surf+ Yoga. Retrieved on 28 April 2022. Available at: https://www.bodhisurfyoga.com/benefits-ofsurfing

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Hritz, N. & Frazidis, A. 2018. Exploring the economic significance of the surf tourism market by experience level. Journal of Destination Marketing & Management, Vol. 7 (2). Retrieved on 15 April 2022. Available at: https://isiarticles.com/bundles/Article/pre/pdf/101939.pdf

Lay, M. 2016. How To Plan A European Surf Trip. SurferMagazine. Retrieved on 22 April 2022. Available at: https://www.surfer.com/blogs/departures/how-to-plan-a-european-surftrip-with-mike-lay/

Lopes, J. T., Masdemont, M., & Cruz, G. M. V. (2018). Adaptive surfing: leisure, competition or therapy?. *Cadernos de Educação Tecnologia e Sociedade*, *11*(1), 148-159.

Lopes J. Surfing as a Therapeutic Method. Regional Planning Directorate of Public Health. Regional Secretariat for Social Affairs. Good Life Magazine. Madeira Island. 2006; 21.

Lopes J. Surfing and Health: How can surfing continue to help distribution and sharing of good mental and physical health in society. Rip Curl Planet Foundation . Value of Waves and Oceanic Culture Conference. Portugal: Rip Curl Pro Surf Peniche 2012. October 2012.

Lopes, J. Surfing Therapy. The Inertia. Health Issue. December 2013. [cited 2014 22 September]; Available from: www.theinertia.com/surf/surfing-therapy/.

LOPES, J. (2015). "Adapted Surfing as a tool to promote inclusion and rising disability awareness in Portugal". Journal of sport for development, v.3.

Larson, L.,Usher, L. & Chapmon, T. 2017. Surfers as environmental stewards: Understanding place-protecting behavior at Cape Hatteras National Seashore. Leisure Sciences, Vol. 48 (24). Retrieved on 20 April 2022. Available at: https://www.researchgate.net/publication/316026221_Surfers_as_Environmental_Stewards_Understanding_Place-protecting_Behavior_at_Cape_Hatteras_National_Seashore

Martin,S. & Assenov, I. 2012. The genesis of anew body of sport tourism literature: a systematic review of surf tourism research (1997-2011). Journal of Sport & Tourism, Vol. 17 (32). Retrieved on 20 April 2022. Available at: http://www.stevenandrewmartin.com/wp-content/uploads/2020/06/Steven-Martin-2012-Surf-Tourism-Genesis-Systenatic-ReviewJST.p

Müller, S. (2022). The future development of surf tourism in coastal destinations in Western Europe: analysis of the potential development of surf tourism in Western Europe and how it can set a benchmark for sustainable adventure tourism.

Nightingale, A. (2009). A guide to systematic literature reviews. *Surgery (Oxford)*, *27*(9), 381-384.

Rashaad, J. 2018. Surf Tourism: The Good, the Bad, and the Waves. Ethical Traveler. Retrieved on 18 April 2022. Available at: https://ethicaltraveler.org/2018/04/surf-tourism-thegood-the-bad-and-the-waves/

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Ross, E. 2019. Get on board: why there's never been a better time to take up surfing. National Geographic. Retrieved on 18 April 2022. Available at: https://www.nationalgeographic.co.uk/travel/2019/10/get-board-why-theres-never-been-better-time-take-surfing

STOKE. 2017. STOKE Surf destinations launches in Peniche, Portugal. Retrieved on 22 April 2022. Available at: https://www.stokecertified.com/stoke-surf-destinations-launchesin-peniche-portugal/

Steinberg, L. 2018. What Defines A "Sport"? Forbes. Retrieved on 19 April 2022. Available at: https://www.forbes.com/sites/leighsteinberg/2018/07/28/what-defines-asport/?sh=7ac8a93e2d66.

Surf Industry Member Association. #Surfonomics. Retrieved on 16 April 2022. Available at: https://surfindustry.org

SurferToday. 2017. Peniche is the world's first sustainable surf destination. Retrieved on 18 April 2022. Available at: https://www.surfertoday.com/surfing/peniche-is-the-worlds-firstsustainable-surf-destination

SurferToday b. The most important dates in the history of surfing. Retrieved on 25 April 2022. Available at: https://www.surfertoday.com/surfing/the-most-important-dates-in-thehistory-of-surfing

Teixeira, A. 2017. The sustainability of surf tourism destinations - A Case Study of Peniche, Portugal. Politécnico de Leiria. Retrieved on 15 April 2022. Available at: https://iconline.ipleiria.pt/bitstream/10400.8/2719/1/Tese_Afonso.pdf

The Portugal News. 2019. The growing importance of surfing for tourism sector. Retrieved on 15 April 2022. Available at: https://www.theportugalnews.com/news/the-growing-importance-of-surfing-for-tourism-sector/51636

UNWTO. 2014. Global Report on Adventure Tourism. Retrieved on 10 May 2022. Available at: https://skift.com/wp-content/uploads/2014/11/unwto-global-report-on-adventure-tourism.pdf.

Vincej, V. 2020. 21 BEST Surfing Spots in Europe + When To Go in 2022. TravelingLifestyle. Retrieved on 22 April 2022. Available at: https://www.travelinglifestyle.net/amazingsurfing-spots-in-europe-when-to-go/

WHO. 2018. Global action plan on physical activity 2018-2020. Retrieved on 17 April 2022. Available at: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272721/WHO-NMH-PND-18.5-eng.pdf

Warshaw, M. 2010. The history of surfing. San Francisco: Chronicle Books WaveLoch. Surfing Demographics. Retrieved on 18 April 2022. Available at: http://www.waveloch.com/surfing-demographics/

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

Wyvesurf. 2021. A History of surfing in Europe. Retrieved on 23 April 2022. Available at: https://www.wyvesurf.com/post/a-history-of-surfing-in-europe

Yıldırım, A., & Simsek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11 baski: 1999-2018).

Yogis, J. 2017. Is Surfing More Sport or Religion? The Atlantic. Retrieved on 19 April 2022. Available at: https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2017/07/is-surfing-morereligion-than-sport/533721/

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

URBAN MIGRATION PATTERNS AND SOCIAL INTEGRATION CHALLENGES IN LAGOS METROPOLITAN AREA

Prof. Dr. Chukwuma Okonkwo[1], Ngozi Adeyemi[2], Dr. Ibrahim Musa[1], Emeka Nwankwo[2]
[1]University of Lagos, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Akoka, Lagos, Nigeria
[2]Lagos State University, Faculty of Social Sciences, Department of Geography and Planning, Ojo, Lagos, Nigeria

ABSTRACT

Lagos is one of the fastest-growing megacities in the world, attracting continuous streams of migrants from rural areas, smaller towns and neighbouring countries in search of employment, education and better living conditions. This rapid influx has transformed the social and spatial structure of the metropolis, contributing to economic dynamism while also intensifying pressure on housing, transport, public services and the urban environment. The integration of newcomers into the social, economic and cultural life of the city has become a critical issue for urban governance and social cohesion. This study examined patterns of urban migration and the challenges of social integration in the Lagos Metropolitan Area. A mixed-methods design was adopted. A household survey was conducted among internal and international migrants living in selected local government areas, including high-density informal settlements, middle-income residential districts and peri-urban communities. The survey collected information on migration histories, reasons for moving, employment, housing, access to services, social networks and perceptions of belonging. In-depth interviews and focus group discussions with migrants, long-term residents, community leaders, landlords and officials provided further insight into everyday experiences of integration. The findings revealed that most migrants moved for economic reasons and relied heavily on kinship, ethnic and religious networks to secure accommodation and employment upon arrival. While these networks facilitated initial settlement, they also reinforced residential clustering along ethnic and regional lines. Many migrants worked in the informal sector, lived in overcrowded conditions and faced insecure tenure, forced evictions and limited access to water, sanitation and healthcare. Language, ethnic stereotypes and competition for jobs occasionally generated tensions with host communities. Nonetheless, markets, churches, mosques and community associations served as important spaces for interaction and mutual support. The study recommends inclusive housing policies, improved service provision and community-based integration programmes.

Keywords: urban migration, social integration, megacity, informal settlements, urban sociology, Lagos

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

GENDER ROLES AND WOMEN'S EMPOWERMENT IN RURAL NIGERIAN COMMUNITIES

Dr. Amina Yusuf[1], Blessing Okafor[2]
[1]Bayero University Kano, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Kano, Nigeria
[2]University of Nigeria, Nsukka, Faculty of the Social Sciences, Department of Sociology and Anthropology, Nsukka, Nigeria

ABSTRACT

Women play a central role in rural Nigerian economies as farmers, traders, processors of agricultural products and caregivers, yet they often face significant constraints in accessing land, credit, education, extension services and decision-making power. Gender roles in rural communities are shaped by customary practices, religious norms, kinship systems and economic structures that vary across the country's diverse regions. In recent decades, government programmes, non-governmental organisations and community initiatives have sought to promote women's empowerment through microcredit, cooperative groups, literacy programmes and leadership training. This study examined gender roles and the dynamics of women's empowerment in rural Nigerian communities, with a comparative focus on northern and southeastern regions. A mixed-methods approach was employed. A household survey of women and men in selected villages measured indicators of empowerment, including control over income and assets, participation in household decisions, mobility, access to services and involvement in community affairs. In-depth interviews and focus group discussions with women, men, traditional rulers, religious leaders and programme officers explored perceptions of gender roles and the processes through which change occurs. The findings revealed that women made substantial contributions to household livelihoods but had limited ownership of land and productive assets, particularly where customary inheritance practices favoured male relatives. Participation in savings groups, cooperatives and income-generating activities enhanced women's economic autonomy, self-confidence and influence in household decisions. Education emerged as a key factor associated with greater empowerment. Regional differences were evident, with women in the southeast enjoying greater mobility and market participation, while women in the north faced stronger restrictions linked to social norms. Men's attitudes varied, and some resisted changes perceived as challenging their authority. The study recommends gender-sensitive rural development policies, legal reforms on land rights and community dialogue involving men and traditional leaders.

Keywords: gender roles, women's empowerment, rural communities, development, social norms, Nigeria

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

POST-SOVIET SOCIAL TRANSFORMATION AND IDENTITY RECONSTRUCTION IN UKRAINIAN SOCIETY

Assoc. Prof. Dr. Olena Kovalenko[1], Viktor Petrenko[2], Iryna Shevchenko[1]
[1]Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of Sociology, Department of Theory and History of Sociology, Kyiv, Ukraine
[2]V. N. Karazin Kharkiv National University, School of Sociology, Kharkiv, Ukraine

ABSTRACT

The collapse of the Soviet Union initiated a profound process of social transformation in Ukraine, encompassing political democratisation, market reforms, changes in social stratification and the reconstruction of national and civic identities. For decades, Ukrainian society has navigated competing historical narratives, linguistic diversity, regional differences and shifting geopolitical orientations. Major events such as mass protest movements, armed conflict and full-scale war have further accelerated the redefinition of collective identity and the relationship between citizens and the state. This study examined post-Soviet social transformation and processes of identity reconstruction in Ukrainian society, focusing on the interplay between national identity, civic belonging, language and historical memory. A mixed-methods design was employed. Secondary analysis of national sociological surveys conducted over successive periods since independence was used to trace changes in identification, attitudes towards language, perceptions of history and political orientations. These data were complemented by in-depth interviews with residents of different regions and generations, as well as analysis of educational materials, commemorative practices and public discourse. The findings revealed a gradual but significant shift from ambivalent and regionally fragmented identities towards a stronger and more inclusive sense of Ukrainian civic identity. Language practices became an important marker of identity, with increasing use of Ukrainian in public and private life, although bilingualism remained common. Interpretations of the Soviet past diverged across generations and regions, but recent events have consolidated narratives emphasising independence, resistance and European orientation. Civic participation, volunteerism and solidarity emerged as central elements of contemporary identity. Younger generations displayed more pronounced civic and European identifications. Generational differences shaped how these identities were publicly expressed. The study concludes that Ukrainian identity has been reconstructed through a combination of historical reinterpretation, civic mobilisation and collective experience of crisis, producing a more cohesive national community.

Keywords: post-Soviet transformation, national identity, civic identity, historical memory, social change, Ukraine

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YOUTH POLITICAL ENGAGEMENT AND CIVIC PARTICIPATION IN CONTEMPORARY UKRAINE

Prof. Dr. Andriy Melnyk[1]
[1]Ivan Franko National University of Lviv, Faculty of Philosophy, Department of Sociology, Lviv, Ukraine

ABSTRACT

Young people have played a prominent role in the major political and social movements of independent Ukraine, from protest mobilisations to grassroots volunteer initiatives and civic activism. At the same time, research has often pointed to low levels of youth trust in political institutions, limited participation in conventional politics and a preference for informal and issue-based forms of engagement. The full-scale war has profoundly affected the lives of young Ukrainians, reshaping their political attitudes, sense of responsibility and modes of participation. This study examined youth political engagement and civic participation in contemporary Ukraine, exploring the forms, motivations and determinants of participation among young people. A mixed-methods design was adopted. A survey of young people in different regions measured political interest, trust in institutions, electoral participation, involvement in civic organisations, volunteering, online activism and attitudes towards democracy and European integration. Focus group discussions and in-depth interviews with students, young professionals, activists and members of youth councils explored personal experiences and perceptions of political and civic life. The findings showed that young Ukrainians increasingly engaged in civic activities such as volunteering, fundraising, humanitarian assistance and community initiatives, often coordinated through social media and informal networks. Trust in local self-government and civil society organisations was higher than trust in central political institutions and parties. Participation in elections remained lower than among older age groups, though interest in politics had grown. Education, urban residence and prior involvement in student organisations were associated with higher engagement. Many young people expressed a strong sense of civic duty linked to national defence and reconstruction, alongside concerns about corruption and limited opportunities for meaningful influence. The study recommends strengthening youth participation mechanisms, civic education and transparent governance to channel youth energy into democratic institutions.

Keywords: youth political engagement, civic participation, volunteering, democracy, civil society, Ukraine

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ETHNIC DIVERSITY AND SOCIAL COHESION IN ADDIS ABABA URBAN NEIGHBORHOODS

Dr. Abebe Tadesse[1], Kebede Wolde[1], Hanna Gebre[2], Dawit Alemu[2]
[1]Addis Ababa University, College of Social Sciences, Department of Sociology, Addis Ababa, Ethiopia
[2]Ethiopian Civil Service University, College of Urban Development and Engineering, Addis Ababa, Ethiopia

ABSTRACT

Addis Ababa is a diverse city where people of many ethnic, linguistic and religious backgrounds live side by side. Migration from different regions, urban redevelopment, the expansion of condominium housing and political changes associated with ethnic federalism have shaped patterns of interaction among residents. In recent years, ethnic tensions at the national level have raised concerns about their potential impact on social relations in urban neighbourhoods, making the study of social cohesion in the capital particularly relevant. This study examined the relationship between ethnic diversity and social cohesion in selected neighbourhoods of Addis Ababa. A mixed-methods approach was used in areas with different housing types and levels of ethnic heterogeneity, including old inner-city neighbourhoods, government condominium sites and expanding peripheral settlements. A household survey measured interethnic contact, trust, participation in community associations, perceptions of discrimination and sense of belonging. In-depth interviews and focus group discussions with residents, elders, religious leaders and members of traditional mutual aid associations explored how residents experience diversity in everyday life. The findings showed that in older neighbourhoods, long-standing relationships, intermarriage and participation in traditional associations such as idir and equb fostered strong interethnic solidarity and trust. In condominium sites, residents from different backgrounds were brought together by housing allocation, but weaker social ties and limited shared spaces reduced interaction, although new associations gradually emerged. Political polarisation and ethnic discourse on social media occasionally generated mistrust, particularly among young people. Religious institutions and community associations played important roles in mediating tensions and promoting cooperation. The study concludes that social cohesion in Addis Ababa rests largely on everyday neighbourly practices and traditional institutions, and recommends urban policies that support shared spaces, inclusive local governance and community-based dialogue.

Keywords: ethnic diversity, social cohesion, urban neighbourhoods, community associations, trust, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

RURAL-URBAN DIVIDE AND ACCESS TO EDUCATION IN ETHIOPIAN HIGHLAND REGIONS

Assoc. Prof. Dr. Mekonnen Haile[1], Tigist Assefa[2]
[1]Bahir Dar University, College of Education and Behavioral Sciences, Department of Educational Planning and Management, Bahir Dar, Ethiopia
[2]University of Gondar, College of Social Sciences and Humanities, Department of Sociology, Gondar, Ethiopia

ABSTRACT

Ethiopia has achieved considerable progress in expanding access to primary and secondary education over recent decades, through the construction of schools, recruitment of teachers and policies promoting free basic education. However, significant disparities persist between urban and rural areas, particularly in the highland regions where rugged terrain, dispersed settlements, poverty and dependence on agriculture shape children's educational opportunities. Understanding the factors behind these disparities is essential for achieving equitable educational development. This study examined the rural-urban divide in access to education in Ethiopian highland regions, focusing on enrolment, attendance, progression and the quality of schooling. A mixed-methods design was used in selected districts of the Amhara and Oromia highlands. Quantitative data were collected through household surveys and school records, providing information on enrolment, attendance, dropout, distance to school, household characteristics and children's involvement in domestic and agricultural work. Qualitative data were obtained through interviews and focus group discussions with parents, students, teachers, school directors and local education officials, as well as observation of school facilities. The findings revealed that rural children, especially those in remote highland villages, faced long walking distances to school, limited access to secondary education, shortages of qualified teachers and inadequate learning materials. Seasonal agricultural demands, household poverty and food insecurity contributed to irregular attendance and dropout. Girls in rural areas faced additional barriers, including early marriage, domestic responsibilities and concerns about safety during travel. In contrast, urban students benefited from better facilities, more qualified teachers and greater access to private tutoring and further education. Community participation and school feeding programmes were found to improve attendance in some rural schools. Teachers in remote schools reported limited professional support, supervision and training. The study recommends expanding secondary schools in rural areas, targeted support for girls and improved teacher deployment.

Keywords: educational access, rural-urban divide, educational inequality, highland regions, girls' education, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

RELIGIOUS INSTITUTIONS AND COMMUNITY DEVELOPMENT IN ETHIOPIAN ORTHODOX CONTEXTS

Prof. Dr. Solomon Bekele[1], Lemlem Teshome[1], Yonas Kebede[2], Sara Mengistu[2]
[1]Addis Ababa University, College of Social Sciences, Department of Social Anthropology, Addis Ababa, Ethiopia
[2]Holy Trinity Theological College, Department of Church History and Social Studies, Addis Ababa, Ethiopia

ABSTRACT

Religious institutions occupy a central place in Ethiopian social life, and the Ethiopian Orthodox Tewahedo Church has historically played a major role in shaping culture, education, moral values and community organisation, particularly in the northern and central highlands. Beyond their spiritual functions, parishes, monasteries and church-affiliated associations have long been involved in charitable activities, education, conflict resolution and the mobilisation of resources for community needs. In recent decades, the church has also engaged more formally in development activities through its development commission and partnerships with non-governmental organisations. This study examined the role of religious institutions in community development within Ethiopian Orthodox contexts. A qualitative research design was adopted in selected urban and rural parishes. Data were collected through in-depth interviews with clergy, church administrators, members of parish councils, leaders of religious associations such as mahber and sanbate, development workers and community members. Participant observation of religious festivals, community meetings and development projects, together with analysis of church documents, provided additional insight. The analysis focused on the types of development activities undertaken, mechanisms of resource mobilisation, the relationship between religious values and development goals, and the inclusion of different social groups. The findings revealed that churches mobilised significant community resources through voluntary contributions, collective labour and religious associations, supporting activities such as care for orphans and the elderly, environmental conservation around church forests, water supply, health awareness and education. Religious leaders enjoyed high trust and were effective in promoting social messages and resolving disputes. Church forests emerged as important sites of biodiversity conservation. However, limited technical capacity, dependence on donations and tensions between religious traditions and certain development interventions were noted. The study concludes that religious institutions are valuable partners for sustainable community development in Ethiopia.

Keywords: religious institutions, community development, Ethiopian Orthodox Church, social capital, church forests, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

POST-COMMUNIST FAMILY STRUCTURES AND INTERGENERATIONAL RELATIONS IN ALBANIA

Dr. Arben Dervishi[1], Elira Hoxha[1], Klevis Pasha[2], Besnik Hoxha[2], Elvira Kola[1], Arta Dushi[3]

[1]University of Tirana, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Tirana, Albania
[2]University of Shkodra Luigj Gurakuqi, Faculty of Social Sciences, Department of Psychology and Social Work, Shkodër, Albania
[3]University of Elbasan Aleksandër Xhuvani, Faculty of Social Sciences, Department of Social Work, Elbasan, Albania

ABSTRACT

Albania experienced one of the most isolated communist regimes in Europe, followed by a rapid and turbulent transition to democracy and a market economy. This transformation profoundly affected family life, as mass emigration, internal migration from rural to urban areas, economic insecurity, changing gender roles and the influence of Western media reshaped household structures and relations between generations. Traditional patriarchal and extended family arrangements, which had remained influential even during communism, have coexisted with new forms of family organisation, creating tensions and adaptations across generations. This study examined post-communist family structures and intergenerational relations in Albania, focusing on household composition, patterns of support and changing values. A mixed-methods design was employed. Secondary analysis of census and household survey data was used to trace changes in household size, composition and living arrangements. A survey of families in urban and rural areas measured intergenerational support, contact, care responsibilities, attitudes towards authority, marriage and gender roles. In-depth interviews with older parents, adult children and grandchildren explored lived experiences of family change. The findings showed a gradual shift from extended to nuclear households, especially in urban areas, accompanied by declining fertility and later marriage. Nevertheless, intergenerational ties remained strong, with frequent contact, financial transfers and mutual care. Emigration created transnational families in which remittances and digital communication sustained relationships, but also left many older people living alone in rural areas. Younger generations expressed more egalitarian and individualistic values, while older generations emphasised family honour, respect and obligation. Grandparents played an important role in childcare. The study concludes that Albanian families are adapting traditional solidarities to new social realities, and recommends social policies that support older people and families affected by migration.

Keywords: family structures, intergenerational relations, post-communist transition, migration, social change, Albania

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

RELIGION, ETHNIC IDENTITY AND COMMUNAL CONFLICT IN NORTH-CENTRAL NIGERIA: A QUALITATIVE STUDY OF INTERGROUP TRUST, PEACEBUILDING INITIATIVES AND THE ROLE OF TRADITIONAL INSTITUTIONS

Assoc. Prof. Dr. Ngozi Okafor[1]
[1]University of Jos, Faculty of Social Sciences, Centre for Conflict Management and Peace Studies, Jos, Plateau State, Nigeria

ABSTRACT

North-Central Nigeria, often described as the Middle Belt, has experienced recurrent cycles of communal violence in which religious affiliation, ethnic belonging, competition over land and contested claims to indigeneity are deeply intertwined. Conflicts between farming and pastoralist communities, as well as disputes between groups defined as indigenes and settlers, have produced loss of life, displacement and a lasting erosion of trust between neighbouring populations. While security-centred responses have dominated public policy, comparatively less attention has been paid to the social processes through which trust is lost and rebuilt at the community level. This qualitative study explored how religion and ethnic identity shape intergroup relations in selected communities of Plateau, Benue and Nasarawa States, and examined the contribution of peacebuilding initiatives and traditional institutions to conflict transformation. Data were collected through in-depth interviews and focus group discussions with community members, youth and women leaders, clerics, traditional rulers, representatives of civil society organisations and local government officials. The data were analysed thematically using an interpretive approach. The findings indicate that religious and ethnic identities are not inherently conflictual but become mobilised when they overlap with grievances related to land access, political representation and perceived injustice. Rumours, inflammatory rhetoric and the memory of past violence were found to reinforce mutual suspicion and to undermine everyday interaction across group boundaries. Interfaith dialogue platforms, joint community committees and early warning networks were valued by participants, although their effectiveness depended on inclusiveness, continuity and local ownership. Traditional rulers enjoyed considerable moral authority and played an important mediating role, yet their legitimacy was weakened where they were perceived as partisan or co-opted by political elites. The study concludes that sustainable peace requires integrating traditional and religious actors into inclusive, accountable and community-driven peace architectures.

Keywords: Communal conflict, Ethno-religious identity, Intergroup trust, Peacebuilding, Traditional institutions, North-Central Nigeria

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

INTERNAL DISPLACEMENT, SOCIAL COHESION AND HOST COMMUNITY INTEGRATION IN WESTERN UKRAINE: SOCIOLOGICAL PERSPECTIVES ON SOLIDARITY, TENSION AND EVERYDAY ADAPTATION DURING WARTIME

Prof. Dr. Olena Kovalenko[1], Andriy Shevchuk[1], Assist. Prof. Dr. Iryna Tkachenko[2], Dmytro Bondarenko[2], Nataliia Melnyk[1]
[1]Ivan Franko National University of Lviv, Faculty of Philosophy, Department of Sociology, Lviv, Ukraine
[2]Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of Sociology, Kyiv, Ukraine

ABSTRACT

The full-scale war in Ukraine has generated one of the largest internal displacement crises in contemporary Europe. Western regions of the country, considered relatively safer, have received a substantial share of internally displaced persons, transforming the demographic composition and social dynamics of host towns and cities. The arrival of newcomers from eastern and southern regions has created new forms of solidarity, but it has also exposed latent cultural, linguistic and economic tensions. Understanding how displaced people and host communities negotiate coexistence is essential for maintaining social cohesion during wartime and for planning post-war recovery. This study examined the processes of integration of internally displaced persons in Western Ukraine from a sociological perspective, focusing on solidarity, tension and everyday adaptation. A mixed-methods design was employed. A survey was conducted among displaced persons and members of host communities in Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil and Uzhhorod regions, complemented by semi-structured interviews with volunteers, local officials, employers and representatives of humanitarian organisations. The findings show that the initial phase of displacement was marked by strong grassroots mobilisation, with volunteers, religious communities and local authorities providing shelter, food and psychological support. Over time, however, prolonged displacement brought new challenges, including competition for affordable housing, pressure on schools and healthcare services, and difficulties in finding employment that matched displaced persons' qualifications. Linguistic differences and stereotypes occasionally produced misunderstandings, although shared experiences of war and a strengthened sense of national belonging largely mitigated open conflict. Social networks, participation in community initiatives and access to stable work were identified as key factors facilitating integration. The study concludes that sustaining social cohesion requires long-term housing and employment policies, support for inclusive local initiatives and recognition of displaced persons as active contributors to host communities.

Keywords: Internal displacement, Social cohesion, Host communities, Solidarity, Wartime adaptation, Western Ukraine

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TRANSFORMATION OF FAMILY ROLES AND GENDER RELATIONS IN UKRAINIAN HOUSEHOLDS UNDER MILITARY MOBILIZATION: AN EMPIRICAL STUDY OF WOMEN'S LABOUR PARTICIPATION, CARE WORK AND DECISION-MAKING

Dr. Oksana Hrytsenko[1], Serhii Lytvynenko[2]
[1]National University of Kyiv-Mohyla Academy, Faculty of Social Sciences and Social Technologies, Department of Sociology, Kyiv, Ukraine
[2]V. N. Karazin Kharkiv National University, School of Sociology, Kharkiv, Ukraine

ABSTRACT

Military mobilisation during the war in Ukraine has profoundly reshaped the organisation of everyday family life. The departure of a large number of men for military service, combined with displacement, economic disruption and constant insecurity, has altered the distribution of paid and unpaid work within households and challenged established gender expectations. Women have increasingly assumed roles as primary earners, caregivers and decision-makers, often while coping with emotional strain and uncertainty about the safety of their partners and relatives. This empirical study examined the transformation of family roles and gender relations in Ukrainian households affected by military mobilisation, focusing on women's labour market participation, care work and household decision-making. The research combined a survey of women from households with mobilised family members with in-depth interviews conducted in several regions of Ukraine, including frontline, central and western areas. The analysis explored changes in employment status, working time, the division of domestic and care responsibilities, and authority over financial and educational decisions. The findings reveal that many women entered or returned to paid employment, moved into sectors previously dominated by men, or combined several sources of income to support their families. At the same time, the burden of care for children, elderly relatives and wounded family members intensified, resulting in time poverty and high levels of psychological stress. Women reported greater autonomy and confidence in managing household affairs, yet they also described a sense of temporary and enforced responsibility rather than voluntary change. Extended kin networks, neighbours and volunteer organisations emerged as important sources of support. The study recommends that the durability of these shifts after demobilisation will depend on labour policies, accessible childcare, psychosocial services and public recognition of women's contributions during wartime.

Keywords: Military mobilization, Gender relations, Family roles, Care work, Women's labour participation, Ukraine

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

RURAL-URBAN MIGRATION, CHANGING LIVELIHOODS AND THE EROSION OF TRADITIONAL SOCIAL SUPPORT SYSTEMS IN THE AMHARA REGION OF ETHIOPIA: A MIXED-METHODS SOCIOLOGICAL INVESTIGATION

Prof. Dr. Tesfaye Alemu[1], Meron Getachew[1], Abebe Bekele[2], Assoc. Prof. Dr. Selamawit Tadesse[2], Yohannes Gebremedhin[1], Hirut Wolde[2]

[1]Bahir Dar University, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Bahir Dar, Ethiopia

[2]University of Gondar, College of Social Sciences and Humanities, Department of Sociology, Gondar, Ethiopia

ABSTRACT

Ethiopia is undergoing a gradual but significant demographic transition in which migration from rural villages to towns and cities is reshaping household livelihoods and community structures. In the Amhara Region, land fragmentation, recurrent drought, limited non-farm employment and rising aspirations among young people have encouraged increasing numbers of rural residents to move to regional towns and larger urban centres. Traditional social support systems, such as iddir burial associations, mahber religious fellowships, equb rotating savings groups and reciprocal labour arrangements, have historically provided security and solidarity in rural communities. However, the extent to which these institutions remain effective under conditions of mobility and livelihood change is not well understood. This mixed-methods study investigated the relationship between rural-urban migration, changing livelihoods and the transformation of traditional social support systems in selected rural districts and urban centres of the Amhara Region. A household survey was conducted in sending communities, complemented by key informant interviews with elders, religious leaders and local administrators, and focus group discussions with migrants and their families. The findings indicate that migration has diversified household income through remittances and urban employment, yet it has also reduced the availability of labour for agriculture and weakened participation in collective activities. Elderly people left behind reported growing isolation and reduced access to care, while young migrants struggled to build comparable networks in towns. Some traditional institutions adapted by extending membership to urban residents or accepting monetary contributions in place of labour, demonstrating resilience and flexibility. Nevertheless, overall reciprocity and community cohesion appeared to be declining. Women in migrant-sending households assumed additional agricultural and caregiving responsibilities, often without corresponding increases in authority. The study concludes that social protection policies should build on, rather than replace, indigenous support institutions and should address the needs of both migrants and those who remain.

Keywords: Rural-urban migration, Livelihoods, Traditional social support, Iddir, Social change, Amhara Region

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YOUTH UNEMPLOYMENT, SOCIAL EXCLUSION AND ASPIRATIONS FOR INTERNATIONAL MIGRATION IN ADDIS ABABA: EXPLORING THE INTERPLAY OF EDUCATION, FAMILY EXPECTATIONS AND PEER NETWORKS

Dawit Mekonnen[1], Assist. Prof. Dr. Tigist Haile[1], Mulugeta Assefa[2], Dr. Bethlehem Girma[1]

[1]Addis Ababa University, College of Social Sciences, Department of Sociology, Addis Ababa, Ethiopia

[2]Ethiopian Civil Service University, Institute of Urban Development Studies, Addis Ababa, Ethiopia

ABSTRACT

Youth unemployment has become one of the most pressing social challenges in urban Ethiopia. Despite remarkable expansion of secondary and higher education, many young people in Addis Ababa face long periods of joblessness, underemployment and informal work that fail to match their qualifications or expectations. These experiences are often accompanied by feelings of social exclusion, frustrated transitions to adulthood and a growing desire to seek opportunities abroad, particularly in the Middle East, Europe, North America and South Africa. This study explored the interplay between youth unemployment, social exclusion and aspirations for international migration in Addis Ababa, with particular attention to the roles of education, family expectations and peer networks. A qualitative-dominant mixed-methods design was adopted, combining a survey of unemployed and underemployed young people in selected sub-cities with life history interviews and focus group discussions. The findings reveal that education raises expectations of white-collar employment and social mobility, while a limited labour market produces disappointment and a sense of wasted investment. Families frequently view migration as a strategy for collective economic advancement and may encourage or financially support departure, sometimes placing considerable moral pressure on young people. Peer networks and social media circulate success stories of migrants, shaping imaginaries of life abroad and providing practical information on brokers and routes, including irregular pathways. Young women reported specific vulnerabilities associated with domestic work migration, whereas young men emphasised the shame associated with prolonged dependence. Social exclusion was experienced not only economically but also through limited participation in decision-making and public life. The study concludes that effective responses require expanding decent work opportunities, improving the relevance of education, strengthening youth participation and providing accurate information about safe migration.

Keywords: Youth unemployment, Social exclusion, Migration aspirations, Peer networks, Family expectations, Addis Ababa

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

CUSTOMARY CONFLICT RESOLUTION MECHANISMS AND STATE JUSTICE INSTITUTIONS IN SOUTHERN ETHIOPIA: A SOCIOLOGICAL ASSESSMENT OF LEGITIMACY, COMMUNITY TRUST AND LEGAL PLURALISM

Solomon Tekle[1]
[1]Hawassa University, College of Social Sciences and Humanities, Department of Sociology, Hawassa, Ethiopia

ABSTRACT

Southern Ethiopia is characterised by remarkable ethnic and cultural diversity, and many of its communities maintain long-standing customary mechanisms for resolving disputes. Institutions such as councils of elders, clan-based assemblies and ritual reconciliation practices continue to address conflicts over land, grazing resources, family matters, inter-clan disputes and even serious offences. Alongside these mechanisms, the formal state justice system, comprising courts, police and public prosecutors, has expanded its presence. The resulting coexistence of normative orders creates a situation of legal pluralism, in which individuals and communities navigate between different forums according to their perceptions of fairness, accessibility and effectiveness. This study provided a sociological assessment of customary conflict resolution mechanisms and state justice institutions in selected zones of southern Ethiopia, focusing on legitimacy, community trust and the interaction between the two systems. A qualitative research design was employed, using in-depth interviews with elders, community members, women, youth, judges, police officers and local administrators, as well as focus group discussions and observation of reconciliation sessions. The findings show that customary mechanisms enjoy strong legitimacy because they are accessible, inexpensive, conducted in local languages and oriented toward restoring relationships rather than punishing offenders. State institutions, by contrast, were associated with procedural fairness and enforcement capacity but were often perceived as distant, slow and costly. At the same time, customary processes were criticised for marginalising women and young people and for occasionally conflicting with constitutional rights. Informal cooperation between elders and state officials was common, although it lacked clear legal guidelines. Disputants frequently moved between both systems. The study concludes that a more structured and rights-sensitive collaboration between customary and state institutions could enhance access to justice, strengthen community trust and contribute to durable local peace.

Keywords: Customary conflict resolution, Legal pluralism, Legitimacy, Community trust, State justice, Southern Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE IMPACT OF INTERNATIONAL SANCTIONS ON INFLATION DYNAMICS AND HOUSEHOLD WELFARE IN IRAN: EVIDENCE FROM A TIME-VARYING PARAMETER VAR MODEL (1990–2024)

Prof. Dr. Mohammad Reza Karimi[1], Fatemeh Hosseini[1], Dr. Ali Akbar Rezaei[2]
[1]University of Tehran, Faculty of Economics, Department of Economic Development and Planning, Tehran, Iran
[2]Allameh Tabataba'i University, Faculty of Economics, Department of Theoretical Economics, Tehran, Iran

ABSTRACT

International sanctions have been a persistent feature of Iran's economic environment for several decades, shaping trade flows, access to financial markets, exchange rate behaviour and the conduct of macroeconomic policy. Periods of intensified sanctions have frequently coincided with sharp currency depreciation, supply disruptions and accelerating inflation, which in turn have eroded real incomes and household purchasing power. However, the transmission of sanctions to prices is unlikely to be stable over time, as policy regimes, the structure of the economy and the nature of the restrictions themselves have changed considerably. This study investigated the impact of international sanctions on inflation dynamics and household welfare in Iran over the period from 1990 to 2024 using a time-varying parameter vector autoregressive model with stochastic volatility. The model incorporated a sanctions intensity index, the exchange rate, oil revenues, money supply growth, consumer prices and indicators of real household consumption. This framework allowed the strength and persistence of sanctions shocks to evolve across different episodes rather than imposing constant coefficients. The results indicate that sanctions shocks exert a significant and increasingly strong inflationary effect, operating mainly through the exchange rate channel and the reduction of oil export revenues. The pass-through of currency depreciation to consumer prices was found to be particularly pronounced during periods of financial and banking restrictions. Monetary expansion used to finance budget deficits further amplified inflationary pressures. The welfare analysis suggests that the burden of sanctions-induced inflation fell disproportionately on low-income and urban households, whose consumption baskets are dominated by food and imported goods. Robustness checks using alternative sanctions measures and sample periods confirmed the conclusions. The findings highlight the importance of credible monetary policy, fiscal discipline, targeted social transfers and exchange rate management in mitigating the adverse distributional consequences of external economic pressure.

Keywords: International sanctions, Inflation dynamics, Household welfare, Exchange rate pass-through, TVP-VAR, Iran

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

OIL REVENUE VOLATILITY, FISCAL POLICY RESPONSES AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN RESOURCE-DEPENDENT ECONOMIES: AN EMPIRICAL ANALYSIS OF IRAN

Assoc. Prof. Dr. Hamid Reza Ahmadi[1]
[1]Shahid Beheshti University, Faculty of Economics and Political Science, Department of Economics, Tehran, Iran

ABSTRACT

Resource-dependent economies face the persistent challenge of managing volatile commodity revenues while pursuing stable and sustainable economic growth. In Iran, oil revenues have long represented a major source of government income and foreign exchange, making public finances and macroeconomic performance highly sensitive to fluctuations in international oil prices, export volumes and external restrictions. Procyclical fiscal behaviour, in which public spending expands during booms and contracts sharply during busts, has often magnified the effects of these shocks and weakened long-term investment. This study empirically analysed the relationship between oil revenue volatility, fiscal policy responses and economic growth in Iran, situating the case within the broader literature on the resource curse and fiscal institutions. Using annual macroeconomic data, the analysis employed an autoregressive distributed lag approach together with a structural vector autoregressive model to distinguish short-run and long-run effects. Oil revenue volatility was measured through conditional variance estimates, and fiscal responses were captured through current and capital expenditure, non-oil tax revenues and transfers to the National Development Fund. The results reveal that oil revenue volatility has a significant negative long-run effect on growth, operating mainly through reductions in capital expenditure and private investment. Government current spending was found to be strongly procyclical, while development spending absorbed most of the adjustment during downturns. Higher non-oil tax revenues and more consistent deposits into the sovereign wealth fund were associated with reduced macroeconomic instability and improved growth outcomes. Periods of oil booms were associated with real exchange rate appreciation and declining competitiveness of non-oil sectors. The study argues that strengthening fiscal rules, protecting the independence of the sovereign fund, broadening the domestic tax base and promoting economic diversification are essential for breaking the link between oil volatility and economic performance and for achieving sustainable development in resource-rich economies.

Keywords: Oil revenue volatility, Fiscal policy, Resource curse, Sovereign wealth fund, Economic growth, Iran

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DIGITAL TRANSFORMATION, FINANCIAL INCLUSION AND THE PRODUCTIVITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN VIETNAM: A PANEL DATA APPROACH

Nguyen Van Minh[1], Dr. Tran Thi Thu Ha[1], Le Hoang Nam[2], Assist. Prof. Dr. Pham Quoc Bao[2], Vo Thi Mai Anh[1]
[1]National Economics University, Faculty of Economics, Hanoi, Vietnam
[2]University of Economics Ho Chi Minh City, School of Banking and Finance, Ho Chi Minh City, Vietnam

ABSTRACT

Small and medium-sized enterprises constitute the backbone of the Vietnamese economy, accounting for the majority of registered firms and a substantial share of employment. Nevertheless, many of these enterprises continue to face low productivity, limited access to formal finance and constraints in adopting new technologies. In recent years, the rapid expansion of digital infrastructure, e-commerce platforms, mobile banking and government initiatives such as the National Digital Transformation Programme have created new opportunities for smaller firms to improve efficiency and reach wider markets. This study examined the effects of digital transformation and financial inclusion on the productivity of small and medium-sized enterprises in Vietnam using a panel data approach. The analysis drew on firm-level survey data covering manufacturing and service enterprises across several provinces and multiple survey waves. Digital transformation was measured through indicators of internet use, adoption of digital management software, online sales and electronic payments, while financial inclusion was captured by access to bank accounts, formal credit and digital financial services. Total factor productivity was estimated using a semi-parametric production function approach. Fixed effects and system generalised method of moments estimators were employed to address unobserved heterogeneity and potential endogeneity. The results show that digital adoption is positively and significantly associated with firm productivity, with stronger effects observed among enterprises that combine digital tools with improved access to formal finance. Financial inclusion appears to act as an enabling condition, allowing firms to invest in technology, training and organisational change. The benefits were larger for firms in urban areas and in service sectors, suggesting a persistent digital divide. The study recommends policies that expand affordable digital finance, strengthen digital skills and support rural and micro-enterprises in their digital transition.

Keywords: Digital transformation, Financial inclusion, SMEs, Total factor productivity, Panel data, Vietnam

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

FOREIGN DIRECT INVESTMENT, TRADE OPENNESS AND REGIONAL INCOME INEQUALITY IN VIETNAM: EVIDENCE FROM PROVINCIAL-LEVEL DATA BETWEEN 2005 AND 2023

Prof. Dr. Dang Quang Huy[1], Bui Thi Lan Phuong[2]
[1]Vietnam National University, Hanoi, University of Economics and Business, Faculty of International Business and Economics, Hanoi, Vietnam
[2]Foreign Trade University, Faculty of International Economics, Hanoi, Vietnam

ABSTRACT

Since the introduction of the Doi Moi reforms, Vietnam has become one of the most open and dynamic economies in Asia, attracting large inflows of foreign direct investment and integrating deeply into global value chains through numerous trade agreements. This strategy has contributed to rapid growth, industrialisation and poverty reduction. However, the benefits of global integration have not been evenly distributed across the country. Foreign investment and export-oriented manufacturing have concentrated in key economic regions around Hanoi, Ho Chi Minh City and coastal industrial zones, while mountainous and remote provinces have lagged behind. This study examined the relationship between foreign direct investment, trade openness and regional income inequality in Vietnam using provincial-level data between 2005 and 2023. The analysis employed panel econometric techniques, including fixed effects models, system generalised method of moments estimation and spatial econometric specifications that account for spillovers between neighbouring provinces. Regional inequality was measured through provincial income per capita relative to the national average and through decomposable inequality indices. The results indicate that foreign direct investment and trade openness have significantly increased average incomes in recipient provinces but have also widened disparities between leading and lagging regions, particularly in the earlier part of the period. Positive spatial spillovers were observed among neighbouring provinces in industrial corridors, whereas remote provinces benefited little. The inequality-enhancing effect appeared to weaken in later years as investment gradually spread to secondary provinces and infrastructure improved. Human capital, transport connectivity and institutional quality emerged as important factors moderating the distributional effects of integration. Results were robust across alternative specifications. The study recommends regionally targeted investment incentives, improved infrastructure in disadvantaged areas and stronger linkages between foreign firms and domestic suppliers to promote more balanced development.

Keywords: Foreign direct investment, Trade openness, Regional inequality, Spatial econometrics, Provincial data, Vietnam

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE ROLE OF ISLAMIC FINANCE AND THE HALAL INDUSTRY IN PROMOTING INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN INDONESIA: A STRUCTURAL EQUATION MODELLING APPROACH

Assoc. Prof. Dr. Ahmad Fauzi Rahman[1], Siti Nurhaliza Putri[1], Dr. Budi Santoso[2], Dewi Kartika Sari[2], Rizky Pratama[1], Prof. Dr. Hendra Wijaya[2]
[1]Universitas Airlangga, Faculty of Economics and Business, Department of Islamic Economics, Surabaya, Indonesia
[2]Universitas Indonesia, Faculty of Economics and Business, Depok, Indonesia

ABSTRACT

Indonesia, home to the world's largest Muslim population, has placed the development of Islamic finance and the halal industry at the centre of its national economic strategy. Islamic banks, sharia-compliant microfinance institutions, sukuk, zakat and waqf funds have expanded alongside a growing halal value chain encompassing food, cosmetics, pharmaceuticals, fashion and tourism. Policymakers increasingly view these sectors not only as sources of growth but also as instruments for reducing poverty, supporting micro and small enterprises and promoting more inclusive development. Nevertheless, empirical evidence on the mechanisms through which Islamic finance and the halal industry contribute to inclusive growth remains limited. This study examined the role of Islamic finance and the halal industry in promoting inclusive economic growth in Indonesia using a structural equation modelling approach. Data were obtained through a survey of micro, small and medium-sized enterprise owners, Islamic financial institution clients and halal-certified producers in several provinces. Latent constructs included access to Islamic financing, Islamic social finance, halal certification and market access, entrepreneurial capability, business performance and household welfare. Measurement and structural models were evaluated using partial least squares estimation. The results indicate that access to Islamic financing and Islamic social finance has a positive and significant effect on business performance, both directly and indirectly through improved entrepreneurial capability. Halal certification enhances market access and consumer trust, contributing to higher sales and stronger integration into domestic and export markets. Improved business performance, in turn, was associated with better household welfare, supporting the inclusive growth pathway. The study recommends simplifying halal certification procedures, expanding sharia-compliant microfinance, improving financial literacy and strengthening the integration of zakat and waqf into productive empowerment programmes.

Keywords: Islamic finance, Halal industry, Inclusive growth, Structural equation modelling, MSMEs, Indonesia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

FUEL SUBSIDY REFORM, ENERGY PRICES AND RURAL HOUSEHOLD CONSUMPTION PATTERNS IN INDONESIA: A COMPUTABLE GENERAL EQUILIBRIUM ANALYSIS

Agus Setiawan[1], Dr. Rina Wulandari[1], Muhammad Iqbal Hakim[2], Assist. Prof. Dr. Yulia Kusumawati[2]
[1]Universitas Gadjah Mada, Faculty of Economics and Business, Department of Economics, Yogyakarta, Indonesia
[2]IPB University, Faculty of Economics and Management, Department of Economics, Bogor, Indonesia

ABSTRACT

Fuel subsidies have long been a significant component of public spending in Indonesia, intended to protect households from volatile international energy prices and to maintain social stability. However, these subsidies impose a heavy fiscal burden, encourage excessive energy consumption and disproportionately benefit higher-income groups who consume more fuel. Successive governments have therefore pursued subsidy reform, reallocating resources toward infrastructure, health, education and targeted social assistance. Because energy prices affect transport costs, agricultural inputs and the prices of many goods and services, reform can have wide-ranging effects on household welfare, particularly in rural areas where incomes are lower and alternatives are limited. This study analysed the economy-wide effects of fuel subsidy reform on energy prices and rural household consumption patterns in Indonesia using a computable general equilibrium model. The model was calibrated to a recent social accounting matrix and disaggregated households by rural and urban location and by income group. Several policy scenarios were simulated, including full removal of subsidies, partial reduction and reform accompanied by the reallocation of savings to cash transfers, rural infrastructure and agricultural support. The results indicate that subsidy removal without compensation leads to higher prices for transport, food and manufactured goods, reducing real consumption among rural and low-income households and shifting expenditure away from non-essential items. When fiscal savings are redistributed through targeted transfers and productive rural investment, however, the negative welfare effects are largely offset and, in some cases, reversed for the poorest households. The reform also improves fiscal balance and reduces energy-intensive production. The study concludes that the success of fuel subsidy reform depends on careful sequencing, transparent communication and well-targeted compensation mechanisms that protect vulnerable rural populations.

Keywords: Fuel subsidy reform, Energy prices, Rural households, Consumption patterns, CGE model, Indonesia

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

MONETARY POLICY TRANSMISSION MECHANISMS AND THE EFFECTIVENESS OF INTEREST RATE CHANNELS IN AN EMERGING MARKET ECONOMY: THE CASE OF INDONESIA

Assoc. Prof. Dr. Hamid Reza Ahmadi[1]
[1]Shahid Beheshti University, Faculty of Economics and Political Science, Department of Economics, Tehran, Iran

ABSTRACT

The effectiveness of monetary policy in emerging market economies depends on how changes in the policy rate are transmitted to market interest rates, credit conditions, asset prices, the exchange rate and, ultimately, output and inflation. Indonesia offers an instructive case, as Bank Indonesia adopted an inflation targeting framework and later introduced the seven-day reverse repo rate as its main policy instrument in order to strengthen the link between policy decisions and money market rates. Despite these reforms, the transmission process may be weakened by structural features such as a relatively shallow financial market, the dominance of banks in financial intermediation, high lending margins, dollarisation pressures and sensitivity to global capital flows. This study examined the monetary policy transmission mechanisms in Indonesia, with particular emphasis on the effectiveness of interest rate channels. A structural vector autoregressive framework was employed using monthly data on the policy rate, interbank and deposit rates, lending rates, bank credit, the exchange rate, industrial production and consumer prices. The analysis also considered threshold effects to determine whether transmission differs between periods of tightening and easing. The results indicate that pass-through from the policy rate to interbank rates is rapid and nearly complete, whereas pass-through to deposit and lending rates is slower and partial. The interest rate channel influences credit growth and output with a noticeable lag, and its impact on inflation is moderate. The exchange rate channel appears to play a comparatively strong role, reflecting the openness of the economy and the influence of external financial conditions. Transmission was found to be asymmetric, with tightening transmitted more quickly than easing. The credit channel was weaker for small borrowers who rely heavily on informal finance. The study recommends deepening financial markets, improving banking competition and coordinating macroprudential and monetary policies to strengthen transmission.

Keywords: Monetary policy transmission, Interest rate channel, Interest rate pass-through, SVAR, Emerging markets, Indonesia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DIGITAL TRANSFORMATION AND ITS IMPACT ON THE COMPETITIVENESS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM THE MANUFACTURING AND SERVICE SECTORS

Prof. Dr. Dilshod Rakhimov[1], Nodira Karimova[1], Assis. Prof. Dr. Bekzod Tursunov[2]
[1]Tashkent State University of Economics, Faculty of Digital Economy, Department of Management, Tashkent, Uzbekistan
[2]Westminster International University in Tashkent, School of Business and Economics, Tashkent, Uzbekistan

ABSTRACT

Uzbekistan has embarked on an ambitious programme of economic liberalisation and modernisation, in which the digitalisation of business activity occupies a central place. Government strategies have promoted electronic public services, digital tax administration, online business registration and the expansion of broadband infrastructure, while the private sector has increasingly adopted e-commerce, cloud solutions and digital payment systems. Small and medium-sized enterprises, which play a crucial role in employment creation and regional development, are expected to benefit from these changes. However, the extent to which digital transformation translates into improved competitiveness, and whether its effects differ across sectors, remains insufficiently explored. This study examined the impact of digital transformation on the competitiveness of small and medium-sized enterprises in Uzbekistan, drawing on evidence from the manufacturing and service sectors. A quantitative research design was adopted, using a structured survey of enterprise owners and managers in Tashkent, Samarkand, Fergana and other regions. Digital transformation was measured through dimensions of digital infrastructure, digital marketing and sales, digital management systems and employee digital skills. Competitiveness was assessed through market share growth, product and service innovation, cost efficiency and customer satisfaction. Multiple regression and multi-group analysis were employed to compare sectoral differences. The results indicate that digital transformation has a positive and significant effect on competitiveness, with digital marketing and management systems exerting the strongest influence. Service enterprises benefited particularly from online sales channels and customer relationship tools, whereas manufacturing firms gained more from digital production planning and supply chain integration. Limited digital skills, high implementation costs and concerns about cybersecurity emerged as major barriers. The study recommends targeted training programmes, affordable digital financing schemes and stronger public-private partnerships to accelerate the digital transition of smaller enterprises.

Keywords: Digital transformation, Competitiveness, SMEs, Manufacturing, Service sector, Uzbekistan

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE ROLE OF FAMILY BUSINESS GOVERNANCE IN SUCCESSION PLANNING AND LONG-TERM ORGANIZATIONAL SUSTAINABILITY IN CENTRAL ASIAN TRANSITION ECONOMIES

Assoc. Prof. Dr. Malika Yusupova[1]
[1]National University of Uzbekistan, Faculty of Economics, Department of Business Administration, Tashkent, Uzbekistan

ABSTRACT

Family businesses have become a prominent feature of the private sector in Central Asian transition economies following the collapse of the centrally planned system. Many of these enterprises were established by first-generation entrepreneurs during the early years of independence and are now approaching a critical stage in which leadership and ownership must be transferred to the next generation. Succession is widely recognised as one of the most difficult challenges facing family firms, and failure to manage it effectively can threaten business continuity, family harmony and accumulated social capital. In contexts where formal institutions are still evolving and personal trust plays a dominant role in business relations, governance arrangements within the family and the firm become especially important. This study investigated the role of family business governance in succession planning and long-term organisational sustainability in Central Asian transition economies, with a focus on Uzbekistan, Kazakhstan and Kyrgyzstan. A qualitative multiple-case study design was employed, based on in-depth interviews with founders, successors, non-family managers and advisers of family enterprises operating in trade, manufacturing, agriculture and services. The analysis focused on governance mechanisms such as family councils, written agreements, boards of directors, the involvement of external professionals and the transmission of values. The findings reveal that most firms relied on informal and founder-centred governance, with succession often postponed or treated as a private family matter. Firms that introduced structured governance practices, encouraged successors to gain external education and experience, and clarified roles between family and business were better able to manage leadership transitions and sustain growth. Cultural norms of respect for elders and gender expectations shaped the selection of successors. The study concludes that strengthening governance capabilities and advisory support can enhance the resilience and longevity of family businesses in the region.

Keywords: Family business, Corporate governance, Succession planning, Organizational sustainability, Transition economies, Central Asia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

EMPLOYEE ENGAGEMENT, TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND INNOVATIVE WORK BEHAVIOR IN HUNGARIAN MULTINATIONAL SUBSIDIARIES: A STRUCTURAL EQUATION MODELING APPROACH

Prof. Dr. Zoltán Kovács[1], Eszter Nagy[1], Dr. Péter Szabó[2], Katalin Tóth[2], Gábor Horváth[1]

[1]Corvinus University of Budapest, Institute of Management, Department of Organizational Behaviour, Budapest, Hungary

[2]University of Debrecen, Faculty of Economics and Business, Institute of Management and Organization Sciences, Debrecen, Hungary

ABSTRACT

Multinational subsidiaries have played a decisive role in the modernisation of the Hungarian economy, particularly in the automotive, electronics, pharmaceutical and shared services sectors. As global competition intensifies and many subsidiaries seek to move from cost-based operations toward knowledge-intensive activities, the capacity of employees to generate, promote and implement new ideas has become a key source of competitive advantage. Leadership style and the psychological involvement of employees in their work are widely regarded as important antecedents of such innovative behaviour, yet their interrelationships in subsidiary contexts of Central and Eastern Europe have received limited empirical attention. This study examined the relationships between transformational leadership, employee engagement and innovative work behaviour in Hungarian subsidiaries of multinational corporations using a structural equation modelling approach. Data were collected through a questionnaire survey of employees working in subsidiaries located in Budapest and in major industrial regions of the country. Validated scales were used to measure the dimensions of transformational leadership, including idealised influence, inspirational motivation, intellectual stimulation and individualised consideration, as well as work engagement and innovative work behaviour. Confirmatory factor analysis was applied to assess the measurement model, followed by structural modelling and mediation analysis. The results indicate that transformational leadership has a significant positive effect on both employee engagement and innovative work behaviour. Employee engagement was found to partially mediate the relationship between leadership and innovation, suggesting that leaders stimulate innovative behaviour by enhancing employees' vigour, dedication and absorption in their work. Intellectual stimulation emerged as the leadership dimension most strongly associated with idea generation. The study highlights the importance of leadership development programmes, participative work practices and greater subsidiary autonomy in fostering an innovation-oriented organisational climate.

Keywords: Transformational leadership, Employee engagement, Innovative work behavior, Multinational subsidiaries, Structural equation modeling, Hungary

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ESG DISCLOSURE PRACTICES AND FIRM FINANCIAL PERFORMANCE: A PANEL DATA ANALYSIS OF LISTED COMPANIES ON THE BUDAPEST STOCK EXCHANGE

Assoc. Prof. Dr. Anna Varga[1], Balázs Molnár[2]
[1]University of Pécs, Faculty of Business and Economics, Institute of Finance and Accounting, Pécs, Hungary
[2]Budapest Business University, Faculty of Finance and Accountancy, Budapest, Hungary

ABSTRACT

Environmental, social and governance disclosure has become an increasingly important dimension of corporate reporting, driven by investor expectations, stakeholder pressure and the evolving regulatory framework of the European Union, including the Non-Financial Reporting Directive and the Corporate Sustainability Reporting Directive. Companies are expected to provide transparent information on their environmental impact, social responsibility and governance structures. Proponents argue that such disclosure reduces information asymmetry, enhances reputation and lowers the cost of capital, while critics suggest that it may impose costs without corresponding financial benefits, particularly in smaller and less liquid capital markets. This study examined the relationship between ESG disclosure practices and firm financial performance among companies listed on the Budapest Stock Exchange. A panel data set was constructed from annual reports, sustainability reports and financial statements of listed non-financial firms. An ESG disclosure index was developed through content analysis, capturing the breadth and quality of information on environmental, social and governance issues. Financial performance was measured using accounting-based indicators, such as return on assets and return on equity, and market-based indicators, such as Tobin's Q. Fixed effects and random effects models were estimated, and the system generalised method of moments was used to address endogeneity. The results indicate that ESG disclosure quality has improved significantly over the study period, although considerable variation remains across sectors and company sizes. Overall ESG disclosure was positively associated with market-based performance, while its relationship with accounting profitability was weaker. Governance disclosure showed the strongest link with firm value, suggesting that investors in the Hungarian market place particular emphasis on transparency and board practices. Environmental disclosure varied considerably across industries. The study recommends standardised reporting guidelines, capacity building for smaller issuers and greater integration of sustainability information into investment decisions.

Keywords: ESG disclosure, Financial performance, Sustainability reporting, Panel data, Budapest Stock Exchange, Hungary

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE INFLUENCE OF MOBILE FINANCIAL SERVICES ON THE GROWTH AND FINANCIAL INCLUSION OF RURAL MICRO-ENTERPRISES IN BANGLADESH

Prof. Dr. Mohammad Rafiqul Islam[1], Nusrat Jahan[1], Assis. Prof. Dr. Tanvir Ahmed[2], Farhana Akter[2], Md. Shahidul Haque[1], Dr. Sadia Rahman[2]

[1]University of Dhaka, Faculty of Business Studies, Department of Banking and Insurance, Dhaka, Bangladesh

[2]Jahangirnagar University, Faculty of Business Studies, Department of Finance and Banking, Savar, Dhaka, Bangladesh

ABSTRACT

Bangladesh has witnessed a remarkable expansion of mobile financial services, with platforms such as bKash, Nagad and Rocket enabling millions of people to send and receive money, pay bills and store funds through basic mobile phones. This development has been particularly significant in rural areas, where access to bank branches has historically been limited and where micro-enterprises depend heavily on informal finance and cash transactions. Mobile financial services are therefore expected to reduce transaction costs, improve the security and speed of payments and connect rural entrepreneurs to wider financial and commercial networks. Nevertheless, empirical evidence on how these services influence the growth of micro-enterprises and their inclusion in the formal financial system remains limited. This study examined the influence of mobile financial services on the growth and financial inclusion of rural micro-enterprises in Bangladesh. A quantitative research design was employed, using a structured survey of micro-enterprise owners engaged in retail trade, agriculture-related activities, small manufacturing and services in selected districts. Mobile financial service usage was measured through frequency of use, range of services and transaction value, while enterprise growth was assessed through changes in sales, assets and employment. Financial inclusion was captured by account ownership, savings behaviour and access to formal credit. Regression analysis and propensity score matching were applied to compare users and non-users. The results show that the use of mobile financial services is positively associated with enterprise growth, mainly through faster payments, improved supplier relationships and better cash management. Users were also more likely to save formally and to obtain loans from banks and microfinance institutions. However, women entrepreneurs and older business owners faced barriers related to digital literacy, trust and agent availability. The study recommends financial literacy programmes, gender-sensitive outreach and interoperability between mobile platforms and formal lenders.

Keywords: Mobile financial services, Financial inclusion, Micro-enterprises, Rural development, Digital finance, Bangladesh

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT PRACTICES AND EXPORT PERFORMANCE IN THE READY-MADE GARMENT INDUSTRY OF BANGLADESH: THE MEDIATING ROLE OF ENVIRONMENTAL COMPLIANCE

Tasnim Chowdhury[1], Dr. Mahmudul Karim[2], Rumana Sultana[1]
[1]Bangladesh University of Professionals, Faculty of Business Studies, Department of Business Administration, Dhaka, Bangladesh
[2]University of Chittagong, Faculty of Business Administration, Department of Management, Chittagong, Bangladesh

ABSTRACT

The ready-made garment industry is the backbone of Bangladesh's export economy and a major source of employment, particularly for women. In recent years, international buyers, consumers and regulators have placed growing emphasis on environmental sustainability throughout global apparel value chains, requiring suppliers to reduce water consumption, manage chemicals responsibly, control wastewater and lower energy use and carbon emissions. In response, many Bangladeshi manufacturers have begun to adopt green supply chain management practices, and the country has become home to a large number of certified green factories. However, the extent to which these practices improve export performance, and the mechanisms through which such effects occur, require further empirical investigation. This study examined the relationship between green supply chain management practices and export performance in the ready-made garment industry of Bangladesh, with particular attention to the mediating role of environmental compliance. Data were collected through a survey of managers in export-oriented garment factories located in Dhaka, Gazipur, Narayanganj and Chittagong. Green supply chain management was measured through dimensions of green purchasing, eco-design, internal environmental management, cooperation with customers and investment recovery. Environmental compliance reflected adherence to buyer codes of conduct, national regulations and international certification standards, while export performance captured export sales growth, buyer retention and access to new markets. Partial least squares structural equation modelling was used to test the hypothesised relationships. The results indicate that internal environmental management and green purchasing have significant positive effects on environmental compliance, which in turn strongly enhances export performance. Environmental compliance was found to mediate the relationship between green practices and export outcomes. Smaller factories faced constraints related to investment costs, technical knowledge and access to green finance. Larger factories reported greater compliance capacity. The study recommends supportive green financing schemes, technical training and closer collaboration between buyers, suppliers and government agencies.

Keywords: Green supply chain management, Export performance, Environmental compliance, Ready-made garments, PLS-SEM, Bangladesh

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

CONSUMER TRUST, PERCEIVED RISK AND ONLINE PURCHASE INTENTION: AN EMPIRICAL STUDY OF E-COMMERCE PLATFORMS AMONG YOUNG CONSUMERS IN DHAKA

Arif Hossain[1]
[1]North South University, School of Business and Economics, Department of Marketing and International Business, Dhaka, Bangladesh

ABSTRACT

Electronic commerce has expanded rapidly in Bangladesh, supported by increasing smartphone penetration, improved internet access, the growth of mobile financial services and changing lifestyles in urban areas. Young consumers in Dhaka represent one of the most active segments of online shoppers, purchasing fashion items, electronics, groceries, food deliveries and digital services through marketplaces and social media-based stores. Despite this growth, the sector has been affected by concerns about fraudulent sellers, delayed deliveries, product quality, payment security and the misuse of personal data. These concerns make consumer trust and perceived risk central factors in shaping online purchasing decisions. This study investigated the relationships between consumer trust, perceived risk and online purchase intention among young consumers using e-commerce platforms in Dhaka. The research model integrated elements of the technology acceptance model and trust-risk frameworks, including perceived usefulness, ease of use, website quality, seller reputation, electronic word of mouth and different dimensions of perceived risk. Data were collected through an online and face-to-face questionnaire administered to university students and young professionals. Structural equation modelling was employed to test the proposed hypotheses. The results show that consumer trust has a strong positive effect on online purchase intention, while perceived risk exerts a significant negative effect. Website quality, seller reputation and positive online reviews were found to enhance trust and reduce perceived risk. Financial and product risks were the most influential risk dimensions, whereas privacy risk had a weaker effect. Cash-on-delivery options and transparent return policies were viewed as important trust-building mechanisms. The findings suggest that e-commerce firms should invest in reliable delivery systems, verified seller programmes, secure payment options and responsive customer service, while regulators should strengthen consumer protection frameworks for digital marketplaces.

Keywords: Consumer trust, Perceived risk, Online purchase intention, E-commerce, Young consumers, Dhaka

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

WORKFORCE NATIONALIZATION POLICIES AND HUMAN RESOURCE MANAGEMENT STRATEGIES IN THE PRIVATE SECTOR OF QATAR: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES UNDER NATIONAL VISION 2030

Prof. Dr. Khalid Al-Kuwari[1], Aisha Al-Thani[1], Assis. Prof. Dr. Hamad Al-Marri[2], Fatima Al-Mannai[2], Noora Al-Sulaiti[1]
[1]Qatar University, College of Business and Economics, Department of Management and Marketing, Doha, Qatar
[2]Hamad Bin Khalifa University, College of Public Policy, Doha, Qatar

ABSTRACT

Qatar's labour market is characterised by a large expatriate workforce and a concentration of Qatari nationals in public sector employment. Under Qatar National Vision 2030, increasing the participation of citizens in the private sector has become a strategic priority aimed at building a diversified, knowledge-based economy and developing national human capital. Workforce nationalisation policies, often referred to as Qatarisation, have introduced employment targets, training programmes and incentives for private companies to recruit and retain national employees. However, the implementation of these policies presents complex challenges for organisations that must balance regulatory requirements with productivity, cost and competitiveness. This study examined workforce nationalisation policies and human resource management strategies in Qatar's private sector, identifying the main challenges and opportunities under National Vision 2030. A mixed-methods design was employed, combining a survey of human resource managers in banking, energy services, telecommunications, retail and hospitality with semi-structured interviews with Qatari employees, executives and policy officials. The study explored recruitment practices, training and career development, compensation and benefits, organisational culture and retention strategies. The findings reveal that differences in wages, working hours and job security between public and private employment remain the main obstacles to attracting nationals to private firms. Employers also reported skill mismatches and limited practical experience among some graduates, while Qatari employees emphasised the importance of meaningful roles, mentoring and clear career progression. Organisations that integrated nationalisation into broader talent management strategies, offering structured development programmes, leadership pathways and inclusive workplace cultures, achieved better retention outcomes. Partnerships with universities and government agencies were identified as valuable opportunities. The study recommends aligning education with labour market needs, narrowing public-private employment gaps and adopting strategic, rather than quota-driven, approaches to nationalisation.

Keywords: Workforce nationalization, Qatarization, Human resource management, Private sector, Qatar National Vision 2030, Talent management

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEMS AND STARTUP SURVIVAL IN THE GULF REGION: THE ROLE OF GOVERNMENT INCUBATORS, VENTURE CAPITAL AND INSTITUTIONAL SUPPORT IN QATAR

Dr. Ahmed Al-Emadi[1], Maryam Al-Naimi[2], Assoc. Prof. Dr. Saad Al-Hajri[1]
[1]Qatar University, College of Business and Economics, Department of Finance and Economics, Doha, Qatar
[2]Hamad Bin Khalifa University, College of Science and Engineering, Innovation and Entrepreneurship Programme, Doha, Qatar

ABSTRACT

Governments in the Gulf region have increasingly turned to entrepreneurship as a means of diversifying economies that have long depended on hydrocarbon revenues. Qatar in particular has invested heavily in building an entrepreneurial ecosystem through government-backed incubators and accelerators, innovation hubs, development banks, science and technology parks and public venture funds. These initiatives aim to support new ventures in technology, digital services, logistics, food security and creative industries. While the number of startups has grown, many new firms struggle to survive beyond their early years, and questions remain about how different ecosystem components contribute to sustainable entrepreneurial outcomes. This study examined the role of government incubators, venture capital and institutional support in shaping startup survival in Qatar's entrepreneurial ecosystem. A mixed-methods approach was adopted, combining a survey of founders of startups established in recent years with in-depth interviews with incubator managers, investors, mentors and representatives of public support agencies. The analysis considered access to funding, mentoring and training, networking opportunities, regulatory procedures and market access. Survival analysis techniques were used to assess the factors associated with continued operation. The findings indicate that participation in incubation programmes significantly improves the likelihood of startup survival, particularly when programmes provide structured mentoring, market linkages and follow-on financing. Access to venture capital was associated with faster growth, although the local investment market remains relatively small and risk-averse, with a preference for later-stage ventures. Founders identified the limited domestic market size, complex licensing procedures and difficulties in recruiting skilled talent as key constraints. Institutional support was most effective when coordinated across agencies and tailored to the stage of venture development. Female founders reported additional networking constraints. The study recommends expanding early-stage funding, simplifying regulations and strengthening regional market integration.

Keywords: Entrepreneurial ecosystem, Startup survival, Business incubators, Venture capital, Institutional support, Qatar

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DIVINE ACTION AND NATURAL CAUSALITY IN MODERN IBERIAN THEOLOGY

Dr. Carmen Vidal Ruiz[1], Prof. Dr. Antonio Fernández Delgado[2]
[1]Universidad Pontificia Comillas, Faculty of Theology, Department of Systematic Theology, Madrid, Spain
[2]Universidad de Navarra, Faculty of Theology, Department of Dogmatic Theology, Pamplona, Spain

ABSTRACT

The relationship between divine action and natural causality has been a central question in Christian theology since the emergence of modern science. If the natural world operates according to regular and intelligible laws, theologians must explain how God can be said to act in history, sustain creation and respond to human beings without reducing divine agency to one cause among others or rendering it superfluous. Iberian theology, shaped by the legacy of the Second Scholastic in Salamanca and Coimbra, offers a distinctive and often overlooked contribution to this debate. Figures such as Francisco Suárez and Luis de Molina developed sophisticated accounts of concurrence, secondary causality and divine knowledge that continue to influence contemporary discussions. This study examined how modern Iberian theology has addressed the problem of divine action in relation to natural causality, tracing a line from early modern scholastic sources to theologians and philosophers of the twentieth and twenty-first centuries in Spain and Portugal. Using historical-theological and conceptual analysis, the research explored themes such as primary and secondary causation, divine concurrence, providence, the status of miracles and the reception of evolutionary biology and quantum indeterminacy. The study also considered the contributions of thinkers such as Xavier Zubiri and Juan Luis Ruiz de la Peña, who sought to reconcile metaphysical realism with a scientific worldview. The findings suggest that the Iberian tradition resists both deistic and interventionist models, emphasising instead a non-competitive relationship in which God's transcendent causality grounds, rather than replaces, the integrity of natural processes. The study argues that this perspective provides valuable resources for current dialogue between theology and the natural sciences, particularly in articulating divine action without compromising scientific explanation or theological coherence.

Keywords: Divine action, Natural causality, Iberian theology, Second Scholastic, Providence, Theology and science

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

INTERRELIGIOUS DIALOGUE BETWEEN CHRISTIANITY AND HINDUISM IN CONTEMPORARY INDIAN THEOLOGY

Prof. Dr. Rajesh Kumar Sharma[1], Dr. Priya Nair[2], Assoc. Prof. Dr. Anil Verma[1], Dr. Meera Patel[3]
[1]United Theological College, Department of Religions, Bengaluru, India
[2]Dharmaram Vidya Kshetram, Faculty of Theology, Bengaluru, India
[3]Banaras Hindu University, Faculty of Arts, Department of Philosophy and Religion, Varanasi, India

ABSTRACT

India offers a unique context for interreligious encounter, as Christianity has existed alongside Hindu traditions for many centuries and has developed within a culture deeply shaped by Hindu philosophy, ritual and spirituality. In the twentieth century, Indian Christian thinkers increasingly sought to articulate the Christian faith in categories drawn from Indian religious thought, while also engaging Hindu partners in theological conversation. Figures such as Brahmabandhab Upadhyay, Swami Abhishiktananda, Bede Griffiths and Raimon Panikkar explored the relationship between Christian doctrine and Vedantic concepts, opening new paths for inculturation and dialogue. This study examined the development and current state of interreligious dialogue between Christianity and Hinduism in contemporary Indian theology. The research employed a qualitative approach combining textual analysis of key theological writings with interviews conducted with theologians, religious leaders and participants in dialogue initiatives, including ashram communities and academic forums. The analysis focused on theological themes such as the understanding of the divine, incarnation and avatara, grace and liberation, and the role of contemplative practice. The findings reveal that dialogue has moved from earlier apologetic and fulfilment models toward more relational and experiential approaches, emphasising mutual learning, shared spiritual practice and cooperation on social issues. Dalit and tribal theologies have challenged dialogue frameworks that focus primarily on elite philosophical traditions, calling attention to caste, justice and marginalised voices. At the same time, rising religious nationalism and debates over conversion have created tensions that complicate interfaith relations. The study concludes that the future of Christian-Hindu dialogue in India depends on combining theological depth with social engagement, intellectual honesty and genuine respect for religious difference, thereby contributing to peaceful coexistence in a pluralistic society.

Keywords: Interreligious dialogue, Christianity, Hinduism, Indian theology, Inculturation, Religious pluralism

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

VEDANTIC PHILOSOPHY AND CHRISTIAN MYSTICISM A COMPARATIVE STUDY

Dr. Arjun Reddy[1]
[1]University of Hyderabad, School of Humanities, Department of Philosophy, Hyderabad, India

ABSTRACT

The comparison between Vedantic philosophy and Christian mysticism has fascinated scholars of religion for more than a century, as both traditions offer profound reflections on the nature of ultimate reality, the self and the path toward union with the divine. Advaita Vedanta, systematised by Shankara, teaches the non-duality of Brahman and the self, while Vishishtadvaita and Dvaita schools developed theistic interpretations emphasising devotion and the distinction between the soul and God. Christian mystics such as Pseudo-Dionysius, Meister Eckhart, John of the Cross and Teresa of Ávila articulated experiences of divine presence, apophatic knowledge and spiritual transformation within a Trinitarian framework. This comparative study examined points of convergence and divergence between Vedantic philosophy and Christian mysticism. Using a hermeneutical and comparative philosophical method, the research analysed primary texts, including the Upanishads, the Brahma Sutras and the writings of selected Christian mystics, together with the interpretations of modern comparativists such as Rudolf Otto and Swami Abhishiktananda. The analysis focused on themes such as the ineffability of the absolute, the relationship between knowledge and love, the role of negation, the transformation of consciousness and the ethical implications of mystical experience. The findings indicate significant structural similarities, particularly between Advaita and Eckhart's language of the ground of the soul, and between bhakti traditions and the affective mysticism of union through love. At the same time, important differences remain concerning the reality of the individual self, the personal character of God and the meaning of creation and grace. The study argues that comparative reflection should avoid both superficial identification and rigid opposition, and that careful engagement can deepen the self-understanding of each tradition while fostering respectful philosophical dialogue.

Keywords: Vedanta, Christian mysticism, Advaita, Meister Eckhart, Comparative philosophy, Non-duality

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

AFRICAN INDIGENOUS RELIGIONS AND CHRISTIAN THEOLOGY IN UGANDA SYNTHESIS AND TENSION

Prof. Dr. John Bosco Okello[1], Assoc. Prof. Dr. Sarah Namukasa[2], Dr. Peter Odongo[1], Assis Prof. Dr. Grace Akello[3], Dr. Michael Ochen[1], Prof. Dr. David Lubowa[2]
[1]Uganda Martyrs University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Theology, Nkozi, Uganda
[2]Makerere University, College of Humanities and Social Sciences, Department of Religion and Peace Studies, Kampala, Uganda
[3]Uganda Christian University, Bishop Tucker School of Divinity and Theology, Mukono, Uganda

ABSTRACT

Christianity in Uganda has grown into one of the most vibrant expressions of the faith in Africa, yet it continues to coexist with indigenous religious worldviews that shape everyday understandings of God, ancestors, health, misfortune and community. Traditional beliefs among the Baganda, Acholi, Banyankole, Iteso and other peoples include ideas of a supreme being, the active presence of ancestral spirits, the role of diviners and healers and a holistic understanding of life in which the spiritual and material dimensions are inseparable. The encounter between these traditions and Christian theology has produced both creative synthesis and persistent tension. This study examined the relationship between African indigenous religions and Christian theology in Uganda, focusing on patterns of integration, negotiation and conflict. A qualitative approach was adopted, combining analysis of theological literature with interviews and focus group discussions involving clergy, theologians, catechists, traditional leaders and lay believers from Catholic, Anglican and Pentecostal communities. The research explored themes such as the concept of God, ancestral veneration, healing practices, rites of passage and the interpretation of evil and suffering. The findings reveal that many believers practise forms of dual religious participation, seeking help from both church and traditional healers in times of crisis. Inculturation efforts, particularly in liturgy, music and ritual, have enabled Christianity to resonate more deeply with local cultures, while the commemoration of the Uganda Martyrs has become a powerful symbol of indigenous Christian identity. However, Pentecostal movements often reject traditional practices as demonic, creating tensions within families and communities. Elders often served as cultural intermediaries. The study concludes that a theologically informed and culturally sensitive dialogue is necessary to distinguish elements compatible with the Gospel from those that conflict with it, contributing to an authentically African theology.

Keywords: African indigenous religions, Christian theology, Inculturation, Ancestors, Religious syncretism, Uganda

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE PROBLEM OF SUFFERING IN AFRICAN CHRISTIAN THEOLOGY A UGANDAN PERSPECTIVE

Dr. Rebecca Atukunda[1], Prof. Dr. Samuel Musoke[2], Assoc. Prof. Dr. Josephine Nabukenya[2]
[1]Uganda Christian University, Bishop Tucker School of Divinity and Theology, Mukono, Uganda
[2]Makerere University, College of Humanities and Social Sciences, Department of Religion and Peace Studies, Kampala, Uganda

ABSTRACT

The problem of suffering has occupied a central place in Christian theological reflection, raising profound questions about the goodness and power of God in a world marked by pain and injustice. In Uganda, these questions are not merely abstract but are rooted in lived experiences of civil war, political violence, the long insurgency in the north, the HIV and AIDS epidemic, poverty, displacement and recurrent disease outbreaks. Ugandan Christians have responded to suffering through prayer, lament, communal solidarity and theological interpretation shaped both by biblical traditions and by indigenous understandings of misfortune, which often attribute suffering to broken relationships, spiritual forces or moral transgression. This study examined how African Christian theology addresses the problem of suffering from a Ugandan perspective. The research employed a qualitative theological approach, combining analysis of African theological writings with interviews conducted among clergy, theologians, survivors of conflict and members of faith-based organisations involved in healing and reconciliation. The analysis focused on themes such as theodicy, the suffering of Christ, the communal dimension of pain, lament and hope, and the role of the church in accompaniment and restoration. The findings indicate that Ugandan believers tend to approach suffering less as a philosophical puzzle and more as an existential and communal reality requiring presence, healing and practical response. The image of the crucified Christ who shares in human suffering emerged as a powerful source of meaning and resilience. Experiences of the Uganda Martyrs and of survivors of the northern conflict were interpreted as testimonies of faith under trial. At the same time, prosperity theology was criticised for associating suffering with lack of faith. The study argues for a contextual theology of suffering that integrates lament, justice, reconciliation and hope.

Keywords: Problem of suffering, Theodicy, African Christian theology, Lament, Reconciliation, Uganda

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

POLITICAL THEOLOGY AND POST COLONIAL IDENTITY IN EAST AFRICAN THOUGHT

Dr. Annet Chemengich[1], Prof. Dr. Timothy Wambalaba[2], Dr. Catherine Akello[3], Assis Prof. Dr. Francis Okurutu[3]

[1]Moi University, School of Arts and Social Sciences, Department of Philosophy, Religion and Theology, Eldoret, Kenya

[2]St. Paul's University, Faculty of Theology, Limuru, Kenya

[3]Makerere University, College of Humanities and Social Sciences, Department of Religion and Peace Studies, Kampala, Uganda

ABSTRACT

Political theology in East Africa has developed in close relationship with the historical experiences of colonialism, the struggle for independence and the challenges of nation-building in post-colonial states. Missionary Christianity was often associated with colonial power, yet it also provided education, institutional networks and moral vocabularies that inspired movements for liberation and social justice. After independence, churches and theologians in Kenya, Uganda and Tanzania engaged critically with questions of authority, citizenship, ethnicity, democracy and human rights, sometimes supporting state projects and at other times confronting authoritarian governments. This study examined the relationship between political theology and post-colonial identity in East African thought. Using historical and critical theological analysis, the research engaged the works of thinkers such as John Mbiti, Jesse Mugambi, Laurenti Magesa and Julius Nyerere, whose concept of Ujamaa drew on African communal values and Christian ethical principles. The study also considered the prophetic role of church leaders during periods of political repression and the contributions of women theologians associated with the Circle of Concerned African Women Theologians. The analysis focused on themes such as the theology of reconstruction, the critique of neo-colonial dependency, the role of ethnicity in political life and the relationship between religious and national identities. The findings indicate that East African political theology has shifted from a predominant focus on liberation toward an emphasis on reconstruction, emphasising the rebuilding of social, political and moral institutions. However, the rise of prosperity gospel movements and the close alignment of some religious leaders with political elites have weakened prophetic engagement. Ethnic loyalties frequently complicated the churches' prophetic voice. The study concludes that a renewed political theology rooted in African communal values, ethical accountability and public witness can contribute to the formation of inclusive post-colonial identities.

Keywords: Political theology, Post-colonial identity, Theology of reconstruction, Ujamaa, East Africa, Public theology

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

THE RECEPTION OF THOMISTIC PHILOSOPHY IN ALBANIAN THEOLOGICAL EDUCATION

Prof. Dr. Gjergj Meta[1], Dr. Elena Dushi[2], Assoc. Prof. Dr. Nikollë Pjetri[1], Dr. Mirjana Kola[2]

[1]Interdiocesan Major Seminary of Shkodër, Faculty of Philosophy and Theology, Shkodër, Albania

[2]University of Tirana, Faculty of History and Philology, Department of Philosophy, Tirana, Albania

ABSTRACT

The philosophy of Thomas Aquinas has long served as a cornerstone of Catholic theological education, offering a synthesis of Aristotelian metaphysics and Christian doctrine that shaped seminary curricula across Europe. In Albania, the reception of Thomistic thought has followed a distinctive and interrupted trajectory. Before the Second World War, Catholic institutions in Shkodër, particularly those run by Jesuit and Franciscan orders, introduced neo-scholastic philosophy and contributed significantly to Albanian intellectual and cultural life. The communist regime's proclamation of state atheism and the suppression of religious institutions brought this tradition to an abrupt end, and many clergy and scholars were persecuted. Following the restoration of religious freedom in the early nineteen-nineties, theological education had to be rebuilt almost from the beginning. This study examined the reception of Thomistic philosophy in Albanian theological education, from its pre-war foundations to its revival in the post-communist period. The research employed historical and documentary analysis of curricula, textbooks and archival materials, complemented by interviews with lecturers, seminarians and former students. The analysis considered how Thomistic concepts such as the relationship between faith and reason, natural law, being and essence, and the dignity of the human person have been taught and adapted. The findings reveal that the post-communist revival relied heavily on foreign clergy and translated materials, while the development of philosophical terminology in the Albanian language posed considerable challenges. Thomism has been valued as a framework for rebuilding rational faith after decades of ideological indoctrination and as a resource for engaging questions of ethics and public life. Nevertheless, there is growing interest in integrating Thomistic thought with contemporary philosophy. Students frequently found scholastic terminology difficult without adequate linguistic preparation. The study recommends further translation work and the development of locally rooted philosophical scholarship.

Keywords: Thomistic philosophy, Theological education, Neo-scholasticism, Post-communism, Faith and reason, Albania

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ORTHODOX THEOLOGY AND WESTERN PHILOSOPHICAL TRADITIONS IN CONTEMPORARY ALBANIA

Dr. Artan Hoxha[1], Prof. Dr. Teodor Laço[2], Assis Prof. Dr. Dorina Çela[2], Dr. Klodian Rroshi[1], Assoc. Prof. Dr. Andi Naçi[2]

[1]Theological Academy of the Resurrection of Christ, Faculty of Orthodox Theology, Durrës, Albania

[2]University of Tirana, Faculty of Social Sciences, Department of Philosophy, Tirana, Albania

ABSTRACT

Albania represents a unique religious landscape in which Muslim, Orthodox and Catholic communities have coexisted for centuries, and where the experience of a radically atheist communist regime profoundly disrupted religious and intellectual life. The Autocephalous Orthodox Church of Albania, revived after the fall of communism, has rebuilt its institutions, clergy and theological education while engaging with a society increasingly oriented toward European integration and Western intellectual currents. This situation raises important questions about how Orthodox theology, rooted in patristic thought, liturgical experience and the Byzantine heritage, interacts with Western philosophical traditions such as scholasticism, modern rationalism, existentialism, phenomenology and secular liberal thought. This study examined the relationship between Orthodox theology and Western philosophical traditions in contemporary Albania. The research employed a qualitative and hermeneutical approach, analysing theological publications, curricula of the Orthodox theological academy and public discourse, and conducting interviews with theologians, clergy, philosophy lecturers and students. The analysis focused on themes such as the relationship between faith and reason, personhood and communion, the role of apophatic theology, and responses to secularisation and human rights discourse. The findings indicate that Albanian Orthodox theology draws heavily on the neo-patristic synthesis and on contemporary Greek and Russian theological thought, while also engaging Western philosophy as a partner in addressing modern questions. The personalist theology associated with thinkers such as John Zizioulas and Christos Yannaras has been particularly influential in interpreting freedom and human dignity. At the same time, some participants expressed concern about the uncritical adoption of secular frameworks. Interreligious cooperation in Albania was cited as a resource for theological reflection. The study concludes that a critical and creative dialogue between Orthodox theology and Western philosophy can enrich Albanian intellectual culture and support interreligious understanding.

Keywords: Orthodox theology, Western philosophy, Neo-patristic synthesis, Personhood, Secularization, Albania

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

EDUCATIONAL POLICY REFORMS IN SENEGAL: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF CURRICULUM DEVELOPMENT AND TEACHER TRAINING INITIATIVES

Prof. Dr. Aminata Diop[1], Dr. Moussa Sarr[2], Assis Prof. Dr. Fatou Ndiaye[1]
[1]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Educational Sciences and Training, Dakar, Senegal
[2]Université Gaston Berger de Saint-Louis, Faculty of Civilizations, Religions, Arts and Communication, Department of Education, Saint-Louis, Senegal

ABSTRACT

Senegal has undertaken a series of educational policy reforms aimed at expanding access, improving quality and aligning schooling with national development priorities. Successive programmes, including the Programme for the Improvement of Quality, Equity and Transparency in education, have sought to modernise curricula, strengthen teacher preparation and promote more effective governance of the education system. A central element of these reforms has been the adoption of a competency-based curriculum and the gradual introduction of national languages alongside French as languages of instruction in the early grades. Despite these efforts, concerns persist about learning outcomes, regional disparities, overcrowded classrooms and the uneven preparation of teachers. This study provided a comprehensive analysis of educational policy reforms in Senegal, focusing on curriculum development and teacher training initiatives. A qualitative and documentary research design was employed, combining analysis of policy documents, curriculum frameworks and programme evaluations with semi-structured interviews involving ministry officials, school inspectors, teacher trainers, head teachers and classroom teachers in urban and rural regions. The analysis examined the coherence between policy objectives and classroom practice, the effectiveness of pre-service and in-service training, and the challenges of implementing bilingual education. The findings indicate that curriculum reforms are broadly aligned with international trends and national goals, but their implementation has been constrained by limited teaching materials, insufficient training time and inadequate follow-up support for teachers. Teachers expressed support for competency-based approaches but reported uncertainty about assessment methods. Bilingual instruction was associated with improved pupil participation, yet its expansion was hindered by a shortage of trained teachers and materials in national languages. Rural schools experienced greater implementation difficulties. The study recommends strengthening continuous professional development, ensuring adequate resources and improving coordination between policy design and school-level implementation.

Keywords: Educational policy, Curriculum development, Teacher training, Competency-based approach, Bilingual education, Senegal

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

HIGHER EDUCATION ACCESS AND EQUITY IN SENEGALESE UNIVERSITIES: BARRIERS AND STRATEGIC INTERVENTIONS FOR RURAL STUDENTS

Assoc. Prof. Dr. Cheikh Fall[1], Dr. Aissata Ba[2], Prof. Dr. Ibrahima Diouf[1], Dr. Khady Sow[2]

[1]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Letters and Human Sciences, Department of Sociology, Dakar, Senegal

[2]Université Assane Seck de Ziguinchor, Faculty of Economic and Social Sciences, Ziguinchor, Senegal

ABSTRACT

Higher education in Senegal has expanded considerably, with the growth of public universities, the creation of regional institutions and the development of virtual learning through the Université Numérique Cheikh Hamidou Kane. This expansion reflects a national commitment to building human capital and supporting economic development. However, access to university education remains unevenly distributed, and students from rural areas continue to face significant obstacles in entering, remaining in and successfully completing higher education. These challenges raise important questions about equity, social mobility and the role of universities in reducing regional inequalities. This study examined access and equity in Senegalese universities, identifying the main barriers experienced by rural students and evaluating strategic interventions designed to address them. A mixed-methods approach was employed, combining a survey of undergraduate students from rural backgrounds in several public universities with interviews and focus group discussions involving students, lecturers, administrators and officials responsible for scholarships and student services. The findings reveal that financial constraints are the most significant barrier, including the costs of accommodation, transport, food and learning materials in urban university centres. Weak academic preparation in rural secondary schools, limited access to information about programmes and procedures, and the dominance of French as the language of instruction further disadvantaged rural students. Female students reported additional constraints related to family responsibilities, early marriage expectations and safety concerns. Overcrowded lecture halls and limited housing contributed to delays and dropout. Scholarships, regional universities and digital learning platforms were viewed as valuable interventions, although their effectiveness was limited by insufficient funding and unreliable internet connectivity. The study recommends expanding needs-based financial aid, strengthening academic guidance, improving residential facilities and investing in digital infrastructure in rural regions.

Keywords: Higher education, Access and equity, Rural students, Educational inequality, University dropout, Senegal

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

CURRICULUM INNOVATION IN PAKISTANI TECHNICAL EDUCATION: INTEGRATING DIGITAL LITERACY AND VOCATIONAL SKILLS FOR EMPLOYABILITY

Dr. Muhammad Hassan[1], Assoc. Prof. Dr. Ayesha Khan[2], Prof. Dr. Tariq Mahmood[1], Dr. Sana Ahmed[2], Assis Prof. Dr. Bilal Qureshi[1]
[1]University of the Punjab, Institute of Education and Research, Lahore, Pakistan
[2]University of Engineering and Technology Lahore, Faculty of Technical and Vocational Education, Lahore, Pakistan

ABSTRACT

Pakistan has one of the largest youth populations in the world, and preparing young people for productive employment is a major national challenge. Technical and vocational education and training is expected to play a central role in addressing youth unemployment and supporting industrial development. However, employers frequently report a mismatch between the skills of graduates and the needs of the labour market, particularly as workplaces become increasingly digitalised. In response, national and provincial authorities, including the National Vocational and Technical Training Commission, have introduced competency-based training, the National Vocational Qualifications Framework and initiatives to integrate digital skills into technical curricula. This study examined curriculum innovation in Pakistani technical education, focusing on the integration of digital literacy and vocational skills to enhance graduate employability. A mixed-methods design was employed, combining a survey of instructors and students in technical colleges and polytechnic institutes in Punjab, Sindh and Khyber Pakhtunkhwa with interviews involving curriculum developers, institutional heads and industry representatives. The analysis explored curriculum content, teaching methods, workshop facilities, industry linkages and assessment practices. The findings indicate that competency-based curricula and the inclusion of digital literacy modules have improved students' confidence and readiness for modern workplaces. Students who received training in computer-aided design, digital maintenance tools and online communication reported higher perceived employability. However, implementation was constrained by outdated equipment, insufficient instructor training in digital technologies, limited internship opportunities and weak collaboration with employers. Female students faced additional barriers related to mobility and access to technical fields. Institutions with strong industry partnerships demonstrated more effective curriculum delivery. Graduates from institutes with active job placement services secured employment more quickly than their peers. The study recommends upgrading laboratories, continuous professional development for instructors, structured apprenticeship schemes and stronger involvement of employers in curriculum design.

Keywords: Technical and vocational education, Curriculum innovation, Digital literacy, Employability, Competency-based training, Pakistan

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

GENDER DISPARITIES IN PAKISTAN'S PRIMARY EDUCATION SYSTEM: CULTURAL BARRIERS AND POLICY SOLUTIONS FOR GIRLS' ENROLLMENT

Prof. Dr. Farzana Ali[1], Dr. Imran Hussain[2], Assoc. Prof. Dr. Nadia Shah[1]
[1]Fatima Jinnah Women University, Faculty of Education, Department of Education, Rawalpindi, Pakistan
[2]Allama Iqbal Open University, Faculty of Education, Department of Educational Planning, Policy Studies and Leadership, Islamabad, Pakistan

ABSTRACT

Pakistan faces one of the largest out-of-school child populations in the world, and girls constitute a disproportionate share of those who never enrol or leave school early. Although the Constitution guarantees free and compulsory education and national policies have committed to gender parity, substantial disparities persist, particularly in rural areas of Balochistan, Khyber Pakhtunkhwa and southern Punjab and Sindh. These disparities reflect the interplay of economic constraints, institutional shortcomings and deeply rooted cultural norms concerning the roles and mobility of girls and women. This study examined gender disparities in Pakistan's primary education system, with a focus on the cultural barriers that limit girls' enrolment and the policy solutions that can address them. A mixed-methods design was adopted, combining analysis of education statistics with household surveys and interviews conducted in selected rural and peri-urban districts. Participants included parents, teachers, head teachers, community elders, religious leaders and education officials. The findings indicate that concerns about safety, long distances to school, the lack of separate facilities and the shortage of female teachers strongly discourage families from sending girls to school. Cultural expectations surrounding early marriage, household responsibilities and family honour further reduce the perceived value of girls' education. Poverty intensifies these constraints, as families often prioritise the education of sons. However, communities where female teachers were present, schools were located nearby and local leaders supported girls' education showed considerably higher enrolment. Conditional cash transfer programmes, community-based schools and awareness campaigns were found to be effective interventions. The study recommends recruiting and training more female teachers, improving school infrastructure, engaging religious and community leaders and expanding targeted financial incentives for families.

Keywords: Gender disparities, Girls' education, Primary education, Cultural barriers, Education policy, Pakistan

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

EDUCATIONAL TECHNOLOGY ADOPTION IN IRAQI SCHOOLS POST-CONFLICT: INFRASTRUCTURE CHALLENGES AND DIGITAL TRANSFORMATION STRATEGIES

Dr. Ahmed Al-Rubaye[1], Assis Prof. Dr. Zainab Hassan[2], Prof. Dr. Omar Al-Maliki[1], Dr. Layla Ibrahim[2]

[1]University of Baghdad, College of Education for Pure Sciences Ibn Al-Haitham, Department of Computer Science, Baghdad, Iraq

[2]Mustansiriyah University, College of Basic Education, Department of Educational and Psychological Sciences, Baghdad, Iraq

ABSTRACT

Decades of conflict, sanctions and political instability have severely affected the Iraqi education system, damaging school buildings, disrupting teacher training and limiting investment in modern learning resources. In the post-conflict period, efforts to rebuild education have increasingly emphasised the potential of educational technology to improve the quality of teaching, expand access and prepare students for a digital economy. The school closures experienced during the COVID-19 pandemic accelerated the adoption of online platforms and televised lessons, yet they also exposed deep inequalities in access to devices, connectivity and digital skills. This study examined the adoption of educational technology in Iraqi schools in the post-conflict context, identifying infrastructure challenges and evaluating strategies for digital transformation. A mixed-methods design was employed, combining a survey of teachers and school administrators in Baghdad, Basra, Nineveh and Anbar governorates with interviews involving education officials, technology coordinators and representatives of international organisations. The research was guided by the technology acceptance model and the diffusion of innovations framework. The findings reveal that teachers generally hold positive attitudes toward educational technology and recognise its benefits for student engagement and access to learning materials. However, adoption has been constrained by unreliable electricity supply, poor internet connectivity, shortages of computers and projectors, and limited technical support. Many teachers lacked systematic training in integrating technology into pedagogy, relying instead on personal initiative. Schools in areas most affected by conflict faced the greatest difficulties. Successful cases were associated with supportive leadership, partnerships with non-governmental organisations and the use of low-bandwidth and mobile-based solutions. The study recommends phased infrastructure investment, comprehensive teacher professional development, national digital content development and policies that ensure equitable access across regions.

Keywords: Educational technology, Digital transformation, Post-conflict education, Infrastructure, Teacher training, Iraq

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAMS IN IRAQ: EFFECTIVENESS EVALUATION AND COMPETENCY-BASED TRAINING MODELS

Dr. Huda Al-Khafaji[1], Prof. Dr. Samira Nadhim[2], Dr. Karim Al-Zubaidi[1], Assis Prof. Dr. Rana Abdullah[2]

[1]University of Kufa, College of Education, Department of Educational and Psychological Sciences, Najaf, Iraq

[2]University of Babylon, College of Basic Education, Department of Teacher Education, Hillah, Iraq

ABSTRACT

Teacher quality is widely recognised as one of the most important factors influencing student learning. In Iraq, years of conflict, displacement and underinvestment have weakened the systems responsible for preparing and supporting teachers, while rapid growth in student numbers has led to the recruitment of many teachers with limited pedagogical training. The Ministry of Education, often in cooperation with international partners, has introduced a range of professional development programmes aimed at improving teaching practices, classroom management and subject knowledge. However, there has been limited systematic evaluation of their effectiveness, and many programmes continue to rely on short, lecture-based workshops with little follow-up. This study evaluated the effectiveness of teacher professional development programmes in Iraq and examined the potential of competency-based training models. A mixed-methods design was employed, combining a survey of primary and secondary school teachers in several governorates with classroom observations and interviews involving trainers, supervisors and school principals. The evaluation drew on established frameworks that consider participant satisfaction, learning, changes in classroom practice and perceived effects on students. The findings indicate that teachers valued professional development opportunities but reported that many programmes were theoretical, infrequent and poorly aligned with classroom realities. Changes in teaching practice were limited when training was not accompanied by mentoring, peer collaboration and supportive supervision. In contrast, programmes based on clearly defined competencies, practical demonstrations, reflective practice and ongoing coaching produced more noticeable improvements in lesson planning, student-centred instruction and assessment. Constraints included heavy workloads, large class sizes and insufficient incentives for participation. Teachers in rural and conflict-affected areas had fewer opportunities to participate in training and received less supervision from inspectors. The study recommends establishing a national competency framework for teachers, school-based continuous professional development, mentoring systems and linking professional growth to career progression.

Keywords: Teacher professional development, Competency-based training, Program evaluation, Teacher quality, Mentoring, Iraq

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

INCLUSIVE EDUCATION FRAMEWORKS FOR DISPLACED CHILDREN IN IRAQ: PSYCHOSOCIAL SUPPORT AND ADAPTIVE LEARNING ENVIRONMENTS

Dr. Yasser Al-Tikriti[1], Prof. Dr. Amira Al-Samarrai[2], Assoc. Prof. Dr. Firas Al-Dulaimi[1], Dr. Noor Al-Mosawi[2]
[1]Tikrit University, College of Education for Humanities, Department of Educational and Psychological Sciences, Tikrit, Iraq
[2]University of Baghdad, College of Education Ibn Rushd for Human Sciences, Department of Educational and Psychological Sciences, Baghdad, Iraq

ABSTRACT

Armed conflict in Iraq has displaced large numbers of families, and many children have experienced violence, loss, interrupted schooling and prolonged instability. Displaced and returnee children often face multiple barriers to education, including missing documentation, overcrowded or damaged schools, language differences, poverty and psychological distress. Inclusive education, which seeks to ensure that all learners can participate and succeed regardless of their circumstances, provides a valuable framework for responding to these challenges. In emergency and post-conflict settings, inclusion requires not only access to classrooms but also attention to children's emotional wellbeing and the adaptation of teaching to diverse learning needs. This study examined inclusive education frameworks for displaced children in Iraq, with a focus on psychosocial support and adaptive learning environments. A qualitative-dominant mixed-methods design was employed in camps, informal settlements and host community schools in Nineveh, Salah al-Din, Anbar and the Kurdistan Region. Data were collected through surveys of teachers, interviews with school counsellors, principals, parents and representatives of humanitarian organisations, and observations in classrooms and temporary learning spaces. The findings show that displaced children frequently display symptoms of anxiety, withdrawal and difficulty concentrating, which affect attendance and achievement. Schools that integrated psychosocial activities, such as structured play, art, counselling and social-emotional learning, reported improved participation and classroom behaviour. Accelerated learning programmes and flexible timetables helped children who had missed years of schooling to reintegrate. However, teachers often lacked training in trauma-informed pedagogy and inclusive methods, and resources for children with disabilities were scarce. Coordination between education authorities and humanitarian actors was uneven. Girls and children with disabilities were at particular risk of exclusion from both formal and informal learning. The study recommends a national inclusive education framework, teacher training in psychosocial support, flexible certification pathways and sustained investment in safe learning environments.

Keywords: Inclusive education, Displaced children, Psychosocial support, Adaptive learning, Education in emergencies, Iraq

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

COMMUNITY-BASED MENTAL HEALTH INTERVENTIONS IN POST-DISASTER SETTINGS: EVIDENCE FROM RURAL INDONESIA

Prof. Dr. Siti Rahmawati[1], Dr. Ahmad Fauzi[2], Assoc. Prof. Dr. Dewi Lestari[1]
[1]Universitas Gadjah Mada, Faculty of Medicine, Public Health and Nursing, Department of Mental Health, Yogyakarta, Indonesia
[2]Universitas Syiah Kuala, Faculty of Social and Political Sciences, Department of Social Welfare, Banda Aceh, Indonesia

ABSTRACT

Indonesia is among the most disaster-prone countries in the world, regularly affected by earthquakes, tsunamis, volcanic eruptions, floods and landslides. Beyond the loss of life and the destruction of homes and livelihoods, disasters leave lasting psychological consequences, including grief, anxiety, depression and post-traumatic stress. In rural areas, where specialised mental health services are scarce and stigma surrounding psychological problems remains strong, survivors often receive little professional support. Community-based approaches, which mobilise local health workers, volunteers, religious leaders and social networks, have therefore been promoted as a feasible and culturally appropriate means of addressing mental health needs after disasters. This study examined the implementation and outcomes of community-based mental health interventions in post-disaster settings in rural Indonesia, drawing on experiences from Aceh, Central Sulawesi and Lombok. A mixed-methods design was employed, combining pre- and post-intervention assessments of psychological distress among adult survivors with interviews and focus group discussions involving community health workers, kader volunteers, puskesmas staff, religious figures and programme participants. The interventions included psychological first aid, psychoeducation, peer support groups, livelihood-oriented activities and referral pathways to primary health care. The findings indicate that participants experienced significant reductions in symptoms of distress and reported improved coping skills and social connectedness. The involvement of trusted local figures and the integration of religious and cultural practices, such as communal prayer and collective rituals of remembrance, enhanced acceptance and participation. However, challenges included limited training and supervision of volunteers, high workloads, insufficient funding and weak continuity once emergency programmes ended. Survivors with severe conditions often struggled to access specialist care. The study recommends integrating community-based psychosocial support into disaster preparedness plans, strengthening primary care capacity and ensuring sustainable financing.

Keywords: Community mental health, Post-disaster recovery, Psychosocial support, Rural communities, Primary health care, Indonesia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

DIGITAL LITERACY AND SOCIAL INCLUSION AMONG ELDERLY POPULATIONS IN URBAN JAVA

Asst. Prof. Dr. Budi Santoso[1], Prof. Dr. Rina Kusumawati[2], Dr. Hendra Wijaya[1], Siti Nurhaliza[2]

[1]Universitas Indonesia, Faculty of Social and Political Sciences, Department of Social Welfare, Depok, Indonesia

[2]Universitas Padjadjaran, Faculty of Social and Political Sciences, Department of Social Welfare, Bandung, Indonesia

ABSTRACT

Indonesia is experiencing rapid population ageing alongside an accelerating digital transformation of public services, banking, health care, commerce and everyday communication. In major urban centres of Java, such as Jakarta, Bandung, Surabaya and Yogyakarta, access to many essential services increasingly depends on smartphones, applications and online platforms. While digital technologies offer older people new opportunities for communication, information and participation, those who lack digital skills risk being excluded from services and social networks. Digital literacy has therefore become an important dimension of social inclusion in later life. This study examined the relationship between digital literacy and social inclusion among elderly populations in urban Java. A mixed-methods design was employed, combining a survey of older adults living in selected urban neighbourhoods with in-depth interviews involving older people, family members, community health post volunteers and social workers. Digital literacy was assessed in terms of device access, basic operational skills, information evaluation and the use of online services, while social inclusion encompassed social participation, access to services, intergenerational communication and perceived loneliness. The findings indicate that older adults with higher digital literacy reported greater social participation, more frequent contact with family members and easier access to health and financial services. Education, income and gender were important determinants of digital skills, with older women and those with lower education being particularly disadvantaged. Many participants relied on children and grandchildren for assistance, which supported intergenerational bonds but also created dependency and concerns about privacy. Fear of fraud, difficulty with small screens and complex interfaces discouraged wider use. Community-based training through elderly groups and religious organisations proved effective in building confidence. The study recommends age-friendly digital service design, accessible training programmes and the integration of digital inclusion into ageing policies.

Keywords: Digital literacy, Social inclusion, Older adults, Active ageing, Digital divide, Java

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SOCIAL WORK PRACTICE IN FAMILY REUNIFICATION AFTER MIGRATION: CASE STUDIES FROM MOLDOVA

Prof. Dr. Elena Ciobanu[1], Dr. Ion Popescu[2], Assoc. Prof. Dr. Maria Rusu[1]
[1]Moldova State University, Faculty of Sociology and Social Work, Department of Social Work, Chișinău, Republic of Moldova
[2]Ion Creangă State Pedagogical University, Faculty of Psychology and Special Psychopedagogy, Chișinău, Republic of Moldova

ABSTRACT

Labour migration has profoundly shaped Moldovan society, as a large share of the working-age population has sought employment in the European Union, Russia and other countries. Many children have grown up with one or both parents abroad, often cared for by grandparents, relatives or neighbours. When migrant parents return or when children join them abroad, families face the complex task of reunification, which can involve emotional distance, changed roles, unresolved feelings of abandonment and difficulties in adapting to new routines, schools and social environments. Social workers are increasingly called upon to support families through these transitions, yet professional practice in this area remains insufficiently documented. This study explored social work practice in family reunification after migration through case studies from Moldova. A qualitative multiple-case study design was employed, involving families who had experienced reunification following parental migration, as well as community social workers, psychologists, teachers and representatives of non-governmental organisations. Data were collected through in-depth interviews, case file analysis and observation of support sessions. The findings reveal that reunification is often experienced as a second separation for children, who must leave caregivers to whom they have become strongly attached. Parents frequently underestimated the emotional consequences of prolonged absence and expected an immediate restoration of family relationships. Social workers played a key role in preparing families before reunification, facilitating communication, mediating conflicts and connecting families with schools and psychological services. Effective practice was characterised by early assessment, involvement of all caregivers, attention to the child's perspective and long-term follow-up. However, practitioners reported heavy caseloads, limited specialised training and weak cooperation with services abroad. The study recommends developing reunification protocols, strengthening transnational cooperation and expanding training for social workers in migration-related family support.

Keywords: Family reunification, Labour migration, Social work practice, Children left behind, Transnational families, Moldova

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

YOUTH UNEMPLOYMENT AND COMMUNITY EMPOWERMENT STRATEGIES IN RURAL MOLDOVA

Dr. Andrei Moraru[1], Prof. Dr. Natalia Gherman[2], Asst. Prof. Dr. Victor Bodrug[1], Elena Cojocaru[2], Dr. Sergiu Lupu[1]

[1]Moldova State University, Faculty of Sociology and Social Work, Department of Sociology, Chișinău, Republic of Moldova

[2]Alecu Russo State University of Bălți, Faculty of Law and Social Sciences, Department of Social Work, Bălți, Republic of Moldova

ABSTRACT

Rural Moldova faces persistent challenges of youth unemployment, underemployment and limited economic opportunities. Agriculture remains a major source of livelihood, yet it is often characterised by low productivity, seasonal work and informal employment. Many young people perceive few prospects for stable and decently paid jobs in their villages, and large numbers migrate to cities or abroad, contributing to rural depopulation, the ageing of communities and the erosion of local social capital. Addressing youth unemployment in rural areas therefore requires not only labour market measures but also approaches that strengthen communities and enable young people to participate actively in local development. This study examined youth unemployment and community empowerment strategies in rural Moldova. A mixed-methods design was employed, combining a survey of young people in selected rural districts with interviews and focus group discussions involving local mayors, youth workers, social workers, employers, representatives of employment agencies and non-governmental organisations. The research explored the causes and consequences of youth unemployment, young people's aspirations and the effectiveness of local initiatives such as youth centres, entrepreneurship training, community-based projects and participatory budgeting. The findings indicate that limited access to vocational training, weak links between education and local labour needs, and insufficient start-up capital are major barriers to youth employment. Young people expressed a desire to remain in their communities if meaningful opportunities were available. Initiatives that involved young people in planning and decision-making, provided mentoring and small grants, and fostered cooperation between local authorities and civil society produced stronger engagement and some new local enterprises. However, sustainability was undermined by dependence on donor funding. The study recommends integrated rural youth strategies combining skills development, access to finance, participatory governance and community-based social work support.

Keywords: Youth unemployment, Community empowerment, Rural development, Youth participation, Social work, Moldova

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

GENDER-BASED VIOLENCE PREVENTION THROUGH SCHOOL-BASED SOCIAL WORK PROGRAMS IN NORTH MACEDONIA

Assoc. Prof. Dr. Biljana Stojanovska[1], Dr. Marina Dimitrova[2]
[1]Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Philosophy, Institute of Social Work and Social Policy, Skopje, North Macedonia
[2]Goce Delčev University of Štip, Faculty of Educational Sciences, Štip, North Macedonia

ABSTRACT

Gender-based violence remains a serious social problem in North Macedonia, affecting women and girls across different social groups and manifesting in domestic violence, dating violence, sexual harassment and online abuse. Attitudes that tolerate or justify violence are often formed early in life, shaped by family relationships, peer norms, media and traditional gender stereotypes. Schools therefore represent a strategic setting for prevention, as they can reach large numbers of young people and promote values of equality, respect and non-violence. Following the ratification of the Istanbul Convention, North Macedonia has strengthened its legal and policy framework, creating new opportunities for school-based prevention involving social workers, psychologists and pedagogues. This study examined the role of school-based social work programmes in preventing gender-based violence in North Macedonia. A mixed-methods design was employed, combining a survey of secondary school students before and after participation in prevention programmes with interviews and focus group discussions involving school social workers, teachers, principals, parents and representatives of civil society organisations. The programmes included workshops on healthy relationships, gender equality, recognition of abuse, digital safety and help-seeking, as well as individual counselling and referral. The findings indicate that participation was associated with greater awareness of different forms of violence, reduced acceptance of controlling behaviours and increased willingness to seek help or support peers. Students valued interactive methods and the opportunity to discuss sensitive issues in a safe environment. However, the effectiveness of programmes was limited by the insufficient number of social workers in schools, lack of systematic training, resistance from some parents and weak coordination with centres for social work and police. Female students reported greater benefits from peer discussions. The study recommends integrating prevention into the curriculum, expanding professional school support teams and strengthening multisectoral referral mechanisms.

Keywords: Gender-based violence, Prevention, School social work, Healthy relationships, Istanbul Convention, North Macedonia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

INTEGRATING TRADITIONAL COMMUNITY SUPPORT SYSTEMS INTO MODERN SOCIAL WORK PRACTICE IN MACEDONIA

Prof. Dr. Zoran Markovski[1], Asst. Prof. Dr. Katerina Todorova[1], Dr. Stefan Jovanov[2], Milica Petrov[2]

[1]Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Philosophy, Institute of Social Work and Social Policy, Skopje, North Macedonia

[2]St. Clement of Ohrid University of Bitola, Faculty of Education, Bitola, North Macedonia

ABSTRACT

Macedonian society has historically relied on strong informal networks of support rooted in the extended family, neighbourhood relations, religious communities and village solidarity. Practices of mutual assistance during illness, bereavement, agricultural work, celebrations and times of hardship provided social security long before the development of a formal welfare state. In recent decades, urbanisation, emigration, economic transition and changing family structures have weakened many of these traditional systems, while formal social services, delivered through centres for social work, have expanded but often struggle with limited resources and heavy caseloads. This raises important questions about how traditional and professional forms of support can complement one another. This study examined the potential for integrating traditional community support systems into modern social work practice in Macedonia. A qualitative research design was adopted, using in-depth interviews and focus group discussions with social workers, service users, community leaders, priests and imams, local officials and representatives of non-governmental organisations in urban and rural municipalities. The analysis explored the forms and functions of informal support, perceptions of formal services and existing examples of cooperation. The findings indicate that extended families and neighbours continue to provide essential emotional, practical and financial support, especially for older people, persons with disabilities and families in crisis. Religious communities and local associations were identified as trusted intermediaries capable of reaching vulnerable individuals who avoid formal institutions. Social workers recognised the value of these networks but reported that cooperation was usually informal and dependent on personal relationships. Risks included unequal access to informal support, the reinforcement of traditional gender roles in caregiving and concerns about confidentiality. Youth participation in these networks declined. The study recommends community-oriented social work models, mapping of local resources and structured partnerships between centres for social work and community actors.

Keywords: Traditional support systems, Community social work, Informal care, Social capital, Welfare state, North Macedonia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

CHILD PROTECTION POLICIES AND FRONTLINE SOCIAL WORKER RESPONSES IN MACEDONIAN URBAN CENTERS

Dr. Gordana Velichkovska[1], Assoc. Prof. Dr. Nikola Antov[1], Prof. Dr. Ljiljana Mitev[2], Asst. Prof. Dr. Bojan Spasov[2], Dr. Vesna Karanfilova[1], Ivana Ristova[2]
[1]Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Philosophy, Institute of Social Work and Social Policy, Skopje, North Macedonia
[2]International Balkan University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Skopje, North Macedonia

ABSTRACT

Child protection systems are designed to safeguard children from abuse, neglect, exploitation and violence while supporting families to provide safe and nurturing environments. In North Macedonia, reforms aligned with the United Nations Convention on the Rights of the Child and European standards have introduced new laws, protocols and services, including deinstitutionalisation, foster care expansion and multisectoral cooperation procedures. The effectiveness of these policies, however, depends largely on frontline social workers, who are responsible for assessing risk, making difficult decisions and coordinating with schools, health services, police and courts. In urban centres, rising caseloads, complex family problems, poverty, domestic violence and street-connected children place significant pressure on these professionals. This study examined child protection policies and the responses of frontline social workers in Macedonian urban centres, including Skopje, Bitola, Kumanovo and Tetovo. A mixed-methods design was employed, combining analysis of legal and policy documents with a survey of social workers in centres for social work and in-depth interviews with practitioners, supervisors, managers and partner professionals. The research explored the implementation of protocols, decision-making processes, interagency cooperation, working conditions and professional wellbeing. The findings reveal that policy frameworks are generally comprehensive, yet implementation is hindered by staff shortages, high administrative workloads and insufficient specialised training in areas such as child interviewing, trauma and family assessment. Social workers reported that cooperation with other institutions was inconsistent and often dependent on personal contacts. Exposure to distressing cases, public criticism and limited supervision contributed to stress and burnout. Despite these constraints, practitioners demonstrated strong professional commitment and creative approaches to engaging families. The study recommends increasing staffing, strengthening supervision, standardising interagency procedures and investing in continuous professional development for child protection workers.

Keywords: Child protection, Frontline social work, Child welfare policy, Interagency cooperation, Burnout, North Macedonia

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

COMMUNITY-LED APPROACHES TO REDUCING CHILD MALNUTRITION IN RURAL SENEGAL

Aissata Diop[1], Dr. Moussa Sarr[2], Assoc. Prof. Dr. Fatou Ndiaye[1]
[1]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Medicine, Pharmacy and Odontology, Institute of Health and Development, Dakar, Senegal
[2]Université Gaston Berger de Saint-Louis, Faculty of Health Sciences, Saint-Louis, Senegal

ABSTRACT

Child malnutrition remains a significant public health and social concern in rural Senegal, particularly in regions affected by poverty, seasonal food insecurity and limited access to health services. Stunting, wasting and micronutrient deficiencies undermine children's physical growth, cognitive development and long-term opportunities, while also placing a heavy burden on families and health systems. Senegal has been recognised for its multisectoral nutrition policy and its extensive network of community-based nutrition programmes, in which local volunteers, women's groups and community health workers play a central role. Understanding how these community-led approaches function and what makes them effective is essential for sustaining progress. This study examined community-led approaches to reducing child malnutrition in rural Senegal, with a focus on regions such as Kolda, Kaffrine, Matam and Tambacounda. A mixed-methods design was employed, combining anthropometric data and household surveys with interviews and focus group discussions involving mothers, fathers, grandmothers, community relays, health post staff, religious leaders and local officials. The interventions studied included growth monitoring and promotion, nutrition counselling, cooking demonstrations, home gardens, promotion of exclusive breastfeeding and improved complementary feeding. The findings indicate that communities with active nutrition volunteers and strong women's groups showed improved infant feeding practices, higher participation in growth monitoring and earlier detection of malnutrition. Grandmothers and religious leaders were influential in shaping household practices, and their involvement increased acceptance of new behaviours. However, persistent poverty, seasonal food shortages, heavy workloads for women and limited access to clean water constrained progress. Volunteer motivation was affected by irregular incentives and insufficient supervision. The study recommends strengthening support for community volunteers, linking nutrition programmes with livelihood and water initiatives and engaging men and elders in promoting child nutrition.

Keywords: Child malnutrition, Community-led approaches, Infant feeding, Nutrition programs, Rural health, Senegal

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

SOCIAL WORK INTERVENTIONS TO SUPPORT REFUGEE INTEGRATION IN DAKAR: POLICY AND PRACTICE INSIGHTS

Dr. Ibrahima Ba[1], Prof. Dr. Marième Sow[1], Asst. Prof. Dr. Cheikh Fall[2]
[1]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, National School of Social Workers, Department of Social Work, Dakar, Senegal
[2]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Letters and Human Sciences, Department of Sociology, Dakar, Senegal

ABSTRACT

Senegal has long served as a country of asylum in West Africa, hosting refugees and asylum seekers from neighbouring countries and other parts of the continent, many of whom live in Dakar. Urban refugees face specific challenges, including access to legal documentation, housing, employment, education and health care, as well as language barriers, discrimination and the psychological consequences of displacement. While the regional framework of free movement within the Economic Community of West African States facilitates mobility, the practical integration of refugees into urban life depends on the support provided by state institutions, international organisations and civil society. Social workers occupy an important position in this process, yet their role in refugee integration has received limited scholarly attention. This study examined social work interventions to support refugee integration in Dakar, offering insights into both policy and practice. A qualitative research design was employed, using document analysis of national and international policy frameworks and in-depth interviews with refugees, social workers, representatives of humanitarian agencies, community leaders and government officials. The analysis focused on case management, psychosocial support, livelihood programmes, access to schooling and community mediation. The findings indicate that social workers provide essential support in helping refugees navigate administrative procedures, access services and rebuild social networks. Livelihood initiatives, such as vocational training and support for small businesses, were viewed as particularly important for promoting self-reliance. Religious and cultural affinities with host communities facilitated social acceptance, although refugees still reported difficulties in obtaining formal employment and stable housing. Practitioners highlighted limited funding, high caseloads and fragmented coordination between actors as major constraints. The study recommends integrating refugees into national social protection programmes, strengthening social work training on forced migration and improving coordination between government and humanitarian organisations.

Keywords: Refugee integration, Social work interventions, Urban refugees, Forced migration, Social protection, Dakar

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

VISUAL ARTS, AFRICAN HERITAGE, AND CONTEMPORARY CREATIVITY: RECONSIDERING THE ROLE OF ART IN CULTURAL TRANSMISSION AND SOCIAL CHANGE

Babacar Mbaye Diop[1], Dr. Samba Doucoure[2], Dr. Abdoulaye Diouf[1]
[1]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Letters and Human Sciences, Department of Philosophy, Dakar, Senegal
[2]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Sciences and Technologies of Education and Training, Department of Visual Arts Education, Dakar, Senegal

ABSTRACT

Art has long occupied a central place in African societies, not merely as an aesthetic object but as a medium through which knowledge, values, memory and spiritual meaning are transmitted from one generation to another. Masks, sculptures, textiles, body adornment, mural painting and ritual objects have historically been embedded in social life, accompanying rites of passage, religious ceremonies and the affirmation of communal identity. Colonial encounters disrupted these traditions, often removing objects from their contexts and reinterpreting them through European categories of primitivism and ethnographic curiosity. In the post-independence period, African artists and thinkers sought to reclaim heritage while engaging with modern and global art movements. This study reconsidered the role of visual arts in cultural transmission and social change by examining the relationship between African heritage and contemporary creativity. Drawing on philosophical aesthetics, art history and cultural studies, the research combined critical analysis of artworks and exhibitions with interviews conducted among artists, curators, art educators and critics, particularly in the context of Senegal and the Dak'Art Biennale. The analysis focused on the reinterpretation of traditional forms, the use of symbols and materials drawn from local cultures, and the engagement of artists with contemporary social issues such as migration, urbanisation, gender relations and environmental degradation. The findings suggest that contemporary African artists do not simply preserve heritage but actively reinvent it, transforming inherited motifs into critical languages capable of questioning the present. Art functions as a space of dialogue between memory and innovation, the local and the global. At the same time, artists face challenges related to limited institutional support and dependence on international markets. The study argues that recognising art as a vehicle of cultural knowledge and social critique is essential for cultural policy and education.

Keywords: African art, Cultural heritage, Contemporary creativity, Cultural transmission, Social change, Aesthetics

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ARTISTIC PRACTICES AND CULTURAL DIALOGUE IN DAKAR: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CONTEMPORARY ART, TRADITION, AND SOCIAL TRANSFORMATION

Abdoulaye Diouf[1], Dr. Babacar Mbaye Diop[1], Dr. Delphine Buysse[2], Assoc. Prof. Dr. Delphine Abadie[3], El Hadji Malick Ndiaye[4]

[1]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Letters and Human Sciences, Department of Philosophy, Dakar, Senegal

[2]Université libre de Bruxelles, Faculty of Philosophy and Social Sciences, Department of Art History, Brussels, Belgium

[3]Université de Montréal, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Montréal, Canada

[4]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Fundamental Institute of Black Africa, Théodore Monod Museum of African Arts, Dakar, Senegal

ABSTRACT

Dakar has established itself as one of the most dynamic centres of contemporary art on the African continent. The city's artistic life is shaped by a rich heritage of visual and performance traditions, by the legacy of the École de Dakar associated with the cultural policies of Léopold Sédar Senghor, and by a vibrant contemporary scene centred around independent studios, galleries, artist collectives and the Dak'Art Biennale. In this environment, artists continually negotiate between local traditions, urban experiences and global artistic discourses, making Dakar an important site of cultural dialogue. This study examined artistic practices in Dakar and the relationship between contemporary art, tradition and social transformation. A qualitative and interdisciplinary research design was adopted, combining art historical and philosophical analysis with ethnographic fieldwork in studios, exhibitions and public spaces. Interviews were conducted with painters, sculptors, photographers, installation and street artists, curators, museum professionals and audiences. The analysis focused on the ways artists reinterpret traditional practices such as sous-verre painting, textile work and Sufi iconography, the emergence of collective and community-based projects, and the engagement of art with urban change, youth culture, religion and political debate. The findings indicate that tradition functions not as a fixed reference but as a living resource that artists reinterpret to address contemporary realities. Street art and participatory projects have expanded the audience for art beyond elite spaces, enabling dialogue with neighbourhood communities. International exchanges and residencies have fostered cross-cultural collaboration, although they also raise questions about the influence of foreign institutions on artistic agendas. The study concludes that contemporary art in Dakar serves as a powerful arena for cultural dialogue, critical reflection and the imagination of social transformation, and it calls for stronger local cultural infrastructure.

Keywords: Contemporary art, Dakar, Cultural dialogue, Tradition, Social transformation, Dak'Art Biennale

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

CONTEMPORARY AFRICAN ART AND THE RECONSTRUCTION OF CULTURAL MEMORY: ARTISTIC PRACTICES, HERITAGE, AND POSTCOLONIAL IDENTITIES IN SENEGAL

Prof. Dr. Babacar Mbaye Diop[1], Dr. Samba Doucoure[1], Dr. Delphine Abadie[2]
[1]Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Faculty of Letters and Human Sciences, Department of Philosophy, Dakar, Senegal
[2]Université de Montréal, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Montréal, Canada

ABSTRACT

Cultural memory plays a fundamental role in the formation of collective identities, shaping how societies remember their past, interpret historical trauma and imagine their future. In Senegal, as in many African countries, colonial domination, the Atlantic slave trade and the displacement of cultural objects to foreign museums have created ruptures in the transmission of memory. Contemporary artists have increasingly taken up the task of reconstructing and reinterpreting this memory, using visual languages to address histories that were silenced, distorted or marginalised. Debates on the restitution of African heritage and the opening of new institutions such as the Museum of Black Civilisations in Dakar have further intensified public interest in the relationship between art, heritage and identity. This study examined how contemporary African art contributes to the reconstruction of cultural memory and the articulation of postcolonial identities in Senegal. Drawing on philosophy of art, memory studies and postcolonial theory, the research combined critical interpretation of selected artworks and exhibitions with interviews involving artists, curators, historians and cultural policymakers. The analysis focused on works that engage with sites of memory such as Gorée Island, colonial archives, religious heritage, oral traditions and the experience of migration. The findings indicate that artists approach memory not as a nostalgic return to a lost past but as a creative and critical process of reappropriation. Through installation, photography, painting and performance, they reconnect fragmented histories, question colonial narratives and propose plural and dynamic conceptions of African identity. Restitution debates were perceived as an opportunity to rethink the meaning and use of heritage within local communities rather than only in museums. The study argues that contemporary art constitutes an essential space for decolonising memory and for fostering a reflective and inclusive postcolonial cultural identity.

Keywords: Cultural memory, Contemporary African art, Postcolonial identity, Heritage restitution, Decolonization, Senegal

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

FROM TRADITIONAL CRAFT TO CONTEMPORARY DESIGN: INVESTIGATING MATERIAL EXPERIMENTATION AND CULTURAL SUSTAINABILITY IN PHILIPPINE ART PRACTICES

Prof. Dr. Norma A. Respicio[1], Assoc. Prof. Dr. Pearl E. Tan[2], Dr. Magno[1], Asst. Prof. Dr. Roselle V. Pineda[1]

[1]University of the Philippines Diliman, College of Arts and Letters, Department of Art Studies, Quezon City, Philippines

[2]University of Santo Tomas, College of Fine Arts and Design, Manila, Philippines

ABSTRACT

The Philippines possesses a rich heritage of traditional crafts, including textile weaving, basketry, pottery, woodcarving, metalwork and the use of indigenous fibres such as abaca, piña and rattan. These practices embody local knowledge of materials, ecological relationships and cultural symbolism transmitted across generations within ethnolinguistic communities, from the T'boli and Ifugao to the Maranao and Yakan. In recent decades, contemporary artists and designers have increasingly turned to these traditions as sources of inspiration, experimenting with indigenous materials and techniques in fashion, furniture, product design and visual art. While such engagements can revitalise traditional crafts and open new markets, they also raise questions about authenticity, cultural appropriation, fair collaboration and the sustainability of both materials and communities. This study investigated material experimentation and cultural sustainability in Philippine art practices, tracing the movement from traditional craft to contemporary design. A qualitative research design was adopted, combining art historical analysis with fieldwork among weaving and craft communities, as well as interviews with artists, designers, master artisans, cultural workers and representatives of government and non-governmental support programmes. The analysis focused on processes of material innovation, collaborative design projects, intellectual property concerns and the role of education in transmitting craft knowledge. The findings indicate that collaborations grounded in respect, long-term partnership and equitable benefit sharing contributed to the revitalisation of traditional techniques and strengthened the cultural pride of artisan communities. Material experimentation expanded the expressive and functional possibilities of indigenous fibres and natural dyes. However, problems such as declining numbers of young artisans, environmental pressures on raw materials and commercial exploitation of cultural motifs persist. Artisans considered fair pricing and recognition of authorship essential for their participation. The study recommends ethical collaboration frameworks, community-based documentation of craft knowledge and policies that protect cultural rights.

Keywords: Traditional craft, Contemporary design, Material experimentation, Cultural sustainability, Indigenous textiles, Philippines

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ART EDUCATION AND CREATIVE PRACTICE IN THE DIGITAL AGE: NEW APPROACHES TO VISUAL COMMUNICATION, ARTISTIC PRODUCTION, AND CULTURAL ENGAGEMENT

Asst. Prof. Liza Ann A. Ilagan[1], Asst. Prof. Fara Martia M. Nolasco[2]
[1]University of the Philippines Diliman, College of Fine Arts, Department of Visual Communication, Quezon City, Philippines
[2]De La Salle-College of Saint Benilde, School of Design and Arts, Manila, Philippines

ABSTRACT

Digital technologies have transformed the ways in which images are created, circulated and experienced, profoundly affecting art education and creative practice. Software for illustration, animation, three-dimensional modelling and interactive media, together with social media platforms and online exhibitions, has expanded the tools available to artists and the audiences they can reach. At the same time, these developments challenge traditional models of art education that emphasise studio-based skills, individual authorship and physical materials. The recent emergence of generative artificial intelligence has further intensified debates about creativity, originality and the role of the artist. Art educators are therefore called upon to rethink curricula, pedagogies and assessment in order to prepare students for an evolving creative landscape. This study examined new approaches to art education and creative practice in the digital age, focusing on visual communication, artistic production and cultural engagement. A qualitative research design was employed in higher education institutions offering fine arts and design programmes in the Philippines. Data were collected through interviews with faculty members and students, analysis of course syllabi and student portfolios, and observation of studio and online classes. The findings indicate that students benefit from hybrid learning environments that combine traditional drawing and material practice with digital tools, enabling greater experimentation and interdisciplinary collaboration. Digital platforms have allowed students to engage with communities, document local culture and address social issues through visual storytelling. However, educators expressed concern about overreliance on software, unequal access to devices and stable connectivity, and the ethical implications of artificial intelligence. Critical thinking, cultural literacy and conceptual development emerged as essential competencies alongside technical skills. Students also valued feedback received from online audiences and peers. The study recommends integrating digital and traditional pedagogies, developing ethical guidelines for emerging technologies and strengthening community-oriented creative projects.

Keywords: Art education, Digital media, Visual communication, Creative practice, Cultural engagement, Artificial intelligence

ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

REIMAGINING PHILIPPINE VISUAL CULTURE THROUGH CONTEMPORARY ART, MATERIAL PRACTICE, AND DIGITAL MEDIA

Assoc. Prof. Almina T. Tengco-Chan[1], Asst. Prof. Ferdinand R. Doctolero[2], Dr. Maria Consuelo G. Cabrera[3], Prof. Dr. Patrick D. Flores[1]

[1]University of the Philippines Diliman, College of Arts and Letters, Department of Art Studies, Quezon City, Philippines

[2]University of the Philippines Diliman, College of Fine Arts, Department of Studio Arts, Quezon City, Philippines

[3]Ateneo de Manila University, School of Humanities, Department of Fine Arts, Quezon City, Philippines

ABSTRACT

Philippine visual culture has been shaped by a layered history of indigenous traditions, Spanish colonial religious art, American popular culture and modernist movements, as well as by contemporary experiences of migration, urbanisation and globalisation. This complex heritage has produced a visual landscape in which devotional images, folk ornamentation, vernacular signage, jeepney decoration, cinema posters and street art coexist with gallery-based contemporary practice. In recent years, Filipino artists have increasingly drawn upon both material traditions and digital media to reimagine this visual culture, questioning inherited narratives and creating new forms of representation. This study examined how contemporary art, material practice and digital media contribute to reimagining Philippine visual culture. Drawing on art history, visual culture studies and curatorial theory, the research combined critical analysis of selected artworks and exhibitions with interviews involving artists, curators, educators and members of artist-run spaces in Metro Manila and regional art centres. The analysis focused on the use of found and indigenous materials, the reinterpretation of colonial and religious iconography, the role of digital platforms in circulating and producing images, and the emergence of decentralised regional art scenes. The findings indicate that contemporary Filipino artists frequently work across media, combining craft-based techniques with photography, video, installation and digital technologies to explore themes of memory, identity, labour, diaspora and environmental change. Digital media have enabled wider participation and new forms of collaboration, while also raising questions about visibility, commodification and the speed of image consumption. Regional artists have challenged the dominance of the capital by asserting local histories and languages. The study argues that Philippine visual culture is best understood as a dynamic and plural field, and it calls for stronger institutional support for research, archiving and regional art infrastructure.

Keywords: Philippine visual culture, Contemporary art, Material practice, Digital media, Postcolonial aesthetics, Regional art

IZMIR ISCS 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
October 2 - 4, 2026 - IZMIR
ISBN NR. : 978-625-8795-51-6

ART, ECOLOGY, AND URBAN TRANSFORMATION: EXPLORING CONTEMPORARY ARTISTIC PRACTICES IN RESPONSE TO ENVIRONMENTAL AND SOCIAL CHANGE

Prof. Dr. Datuin[1], Dr. Gerardo O. Lucena[2], Assoc. Prof. Alden Q. Lauzon[3], Jessica Nicole R. Manuel[1]

[1]University of the Philippines Diliman, College of Arts and Letters, Department of Art Studies, Quezon City, Philippines

[2]University of the Philippines Diliman, College of Architecture, Quezon City, Philippines

[3]Philippine Normal University, Faculty of Arts and Languages, Manila, Philippines

ABSTRACT

Cities across Asia are undergoing rapid transformation driven by population growth, real estate development, infrastructure expansion and climate change. In Metro Manila and other urban areas of the Philippines, these processes are accompanied by recurrent flooding, pollution, loss of green spaces, displacement of informal settlers and growing vulnerability to typhoons. Contemporary artists have increasingly responded to these conditions, developing practices that engage with ecological issues, urban space and the lived experiences of affected communities. Such practices extend beyond the representation of environmental problems, often taking the form of participatory projects, site-specific interventions and collaborations with scientists, architects and grassroots organisations. This study explored contemporary artistic practices that respond to environmental and social change in the context of urban transformation, with particular attention to the Philippines and comparative examples from Southeast Asia. Drawing on ecocriticism, urban studies and socially engaged art theory, the research combined critical analysis of artworks and projects with interviews involving artists, curators, urban planners, environmental activists and community members. The analysis examined the use of recycled and natural materials, interventions along rivers and coastlines, community gardens, public art in transitional neighbourhoods and digital works documenting environmental change. The findings indicate that ecological art practices foster public awareness and create spaces for dialogue about the relationship between people, nature and the city. Participatory projects strengthened a sense of agency and belonging among marginalised communities, particularly when artists engaged over extended periods. However, some interventions were criticised as temporary or aestheticising hardship without contributing to structural change, and artists faced challenges of funding and institutional support. Collaborations with scientists helped artists translate environmental data into accessible visual forms. The study argues that art can contribute meaningfully to sustainable urban futures when integrated with community participation, interdisciplinary collaboration and long-term environmental planning.

Keywords: Ecological art, Urban transformation, Socially engaged art, Climate change, Public art, Philippines